8
9
5

7
2 E
29

H

8. 4. C – 5.

8–11. e. 10.

V
VIII
14.

THOMÆ MORI ANGLI, VIRI ERVDITIONIS PARITER AC VIRTVTIS NOMINE CLARISSIMI, ANGLIÆQVE OLIM CANCELLARII,

Omnia, quæ hucuſque ad manus noſtras peruenerunt, Latina Opera: quorum aliqua nunc primum in lucem prodeunt, reliqua verò multo quàm antea caſtigatiora.

HORVM OMNIVM ELENCHVM
Pagina duodecima commonſtrabit.

LOVANII,
Apud Ioannem Bogardum ſub Biblijs Aureis, Anno 1566.

CAutum eſt diplomate Regio, ne quis hæc Thomæ Mori Angli opera, præter Ioannem Bogardum, & Petrum Zangrium hoc proximo ſexennio imprimat, aut alibi impreſſa vænũ exponat, aut diſtribuat, ſub pœna cõfiſcationis librorum, & viginti florenorum mulcta: vt latius videre eſt in literis noſtris.

Datum Bruxellis Anno 1565. Octobris decima quarta.

Subſignatum

De Facurrez.

THOMAS MORVS ANGLIAE CANCELLARIVS (QVOD GENVS OFFICII APVD ANGLOS SECVNDVM A PRINCIPE LOCVM OBTINET) DECIMO SEXTO DIE MAII,

Anno Domini ſupra Milleſimũ quingenteſimo treceſimo ſecundo,regni verò Regis Henrici octaui viceſimo quarto,magiſtratu ſe abdicauit, ſequentiq́; æſtate , hoc infraſcriptum epitaphium compoſuit, & ſepulchro ſuo,quod ſibi,dũ in cãcellariatu agebat,extruxerat in parochiali ſua Eccleſia apud villam Chelſey,vbi habitabat, diſtantem haud amplius tribus miliaribus Anglicis ab vrbe Londinenſi, inſcribendum curauit:poſtea vero eius corpus haud illic , ſed in arce Londinenſi conditum eſt.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

EPITAPHIVM THOMÆ MORI.

THOMAS Morus,vrbe Londinenſi,familia non celebri,ſed honeſta natus,in literis vtcunq; verſatus, quũ & cauſas aliquot annos iuuenis egiſſet in foro, & in vrbe ſua pro Shyreno ius dixiſſet,ab inuictiſsimo Rege Henrico octauo(cui vni regum omnium gloria prius inaudita contigit,vt fidei defenſor,qualem & gladio ſe & calamo vere præſtitit,merito vocaretur)adſcitus in aulam eſt,delectuſque in conſilium,& creatus eques , proqueſtor primum, poſt cancellarius Lancaſtriæ,tandem Angliæ miro Principis fauore factus eſt.Sed interim in publico regni ſenatu lectus eſt orator populi,prętera legatus Regis nonnunquam fuit,alias alibi:poſtremo vero Cameraci, comes & collega iunctus principi Legationis Cuthberto Tunſtallo,tum Londinenſi,mox Dunelmenſi epiſcopo:quo viro vix habet orbis hodie quicquã eruditius,prudentius,melius.Ibi inter ſummos orbis Chriſtiani monarchas rurſus refecta fœdera, reditamq́; mũdo diu deſideratam pacem,& lætiſsimus vidit,& legatus interſuit. *Quam ſuperi pacem firment faxintq́; perennem.*

In hoc officiorum vel honorũ curſu quũ ita verſaretur,vt neq; Princeps optimus operã eius improbaret,neq; nobilibus eſſet inuiſus,neq; iniucundus populo furibus autẽ,homicidis,hęreticiſq́; moleſtus:pater eius tãdẽ Ioãnes Morus eques,& in eũ iudicũ ordinẽ à principe cooptatus, qui regius cõſeſſus vocatur, homo ciuilis,innocens,mitis,miſericors,ęquus & integer,annis quidẽ grauis, ſed corpore plus quã pro ętate viuido,poſtquã eo productã ſibi vidit , vt filiũ videret Angliæ Cancellariũ,ſatis in terra iã ſe moratũ ratus, libẽs migrauit in cœlũ.At filius defuncto patre,cui quãdiu ſupererat cõparatus,& iuuenis vocari cõſueuerat,& ipſe quoq; ſibi videbatur,amiſſum iã patrẽ requirẽs,& editos ex ſe liberos quatuor ac nepotes vndecim reſpiciẽs,apud animũ ſuũ cœpit perſeneſcere.Auxit hunc affectũ animi ſubſequuta ſtatim velut adpetentis ſenij ſignũ,pectoris valetudo deterior.Itaq; mortaliũ harũ rerũ ſatur, quã rẽ à puero pené ſemper optauerat,vt vltimos aliquot vitæ ſuæ annos obtineret liberos,quibus huius vitæ negotijs paulatim ſe ſubducẽs,futuræ poſſet immortalitatẽ meditari,eã rẽ tãdẽ(ſi cęptis annuat Deus)indulgẽtiſsimi pricipis incõparabili beneficio reſignatis honoribus impetrauit:atq; hoc ſepulchrũ ſibi,quod mortis eũ nũquã ceſſantis adrepere quotidie cõmoneſaceret,trãſlatis huc prioris vxoris oſsibus, extruẽdũ curauit.Quod ne ſuperſtes fruſtra ſibi fecerit,néve ingruentẽ trepidus mortẽ horreat,ſed deſiderio Chriſti libẽs oppetat,mortẽq́; vt ſibi nõ omnino mortẽ,ſed ianuã vitæ fœlicioris inueniat,precibus eũ pijs lector optime ſpirãtem precor defunctumq́; proſequere.

ALTERVM EPITAPHIVM, AB EODEM HVIVS POSTEA adiectũ, licet antea cõſcriptum.

CHara Thomæ iacet hic Iohãna vxorcula Mori.
Qui tumulũ Aliciæ hũc deſtino, quiq́; mihi.
Vna mihi dedit hoc coniuncta virentibus annis,
Me vocet vt puer & trina puella patrem.
Altera priuignis (quæ gloria rara nouercæ eſt)
Tam pia quàm gnatis vix fuit vlla ſuis.
Altera ſic mecum vixit, ſic altera viuit,
Charior incertum eſt hæc ſit, an hæc fuerit:
O ſimul ô iuncti poteramus viuere nos tres
Quam bene, ſi fatum relligioq́; ſinant.
At ſociet tumulus, ſociet nos obſecro cœlum,
Sic mors, non potuit quod dare vita, dabit.

GVILIELMVS

BVDAEVS THOMAE LVPSETO ANGLO S.

GRATIAM ſanè ingentẽ à nobis iniiſti Lupſete adoleſcentũ doctiſsime, q me porrecta mihi Vtopia Thomæ Mori, ad iucundiſsimæ ſimul & vſui futuræ lectionis intentionem auertiſti. Nam cum à me dudũ precibus id contendiſſes, id quod meapte ipſe ſponte magnopere exoptatur' erá, vt Thomæ Linacri medici vtraq; lingua præſtantiſsimi libros ſex de ſanitate tuenda legerem, quos ille ex Galeni monumentis latinitate nuper ita donauit, vel quibus ipſe potius latinitatem, vt ſi omnia eius autoris opera (quæ ego inſtar omnis medicinæ eſſe puto) latina tandem fiant, nõ magnopere tum medicorum ſchola Græcæ linguæ cognitionẽ deſyderatura videatur, eum librũ ex ſchedis Linacri tumultuaria lectione ita percurri (quarum mihi vſum tantiſper à te indultum ſummi loco beneficij duco) vt ea lectione multũ me profeciſſe exiſtimem, ſed ex libri editione, quę nunc à te ſedulo procuratur in officinis huius vrbis, ego maiorem etiam profectum mihi ſpondeã. Hoc nomine cum me tibi obſtrictum eſſe ſatis crederem, ecce tu mihi velut prioris beneficij vel appendicem vel auctarium Vtopiam illam Mori donaſti, hominis in primis acris, ingenioq́; amœno, & in rerũ humanarum ęſtimatione veteratoris. Eũ librũ cum ruri in manibus curſitando, ſatagendo, operis imperitando haberem (partim enim noſti, partim audiſti, villaticis me negocijs alterum iam hunc annum multum operæ impendiſſe) vſque adeo eius lectione affectus ſum, cognitis et perpenſis Vtopinorum moribus & inſtitutis, vt penè rei familiaris procurationem intermiſerim, atque etiam abiecerim, cum nugas eſſe viderem artem omnem induſtriamq́ue œconomicam, omnino curam cenſus ampliatricem, qua tamen ipſa omne genus mortalium velut œſtro quodam inteſtino & congenito exagitari, nemo eſt qui non videat & intelligat, vt legitimarum, propè dixerim & ciuilium artium ac diſciplinarum eum eſſe ſcopum fateri neceſſe ſit, vt tam liuida quàm accurata ſolertia alter ab altero, qui cum ciuilitatis ius ei & interdũ gentilitatis intercedit, quippiam ſemper abducat, abſtrahat, abradat, abiuret, exprimat, extundat, exculpat, extorqueat, excutiat, excudat, ſubducat, ſuffuretur, ſuppilet, inuolet, legibuſque partim conniuentibus, partim autoribus auferat & interuertat. Id adeo magis in ijs gentibus apud quas iura, quæ ciuilia & pontificia vocantur, amplius in vtroque ſoro valent. Quorum moribus & inſtitutis eam inualuiſſe opinionem nemo non videt, vt homines cautionum prudentes vel captionum potius, & incõſultorum ciuium aucupes, & formularum, id eſt excipularum opifices, ac pactilis iuris callentiſsimi, & litium concinnatores iuriſque contrauerſi, peruerſi, inuerſi, conſulti, antiſtites eſſe iuſtitię æquitatiſq; exiſtimentur, ſolique digni qui de ęquo bonoque reſponſitent, atq; etiam (quod maius eſt multo) qui cum imperio ac poteſtate ſtatuant, quid vnum quemque habere, quid non habere, quatenus quamdiuq́; liceat, hal' lucinantis id vtiq; ſenſus cõmunis iudicio. quippe cum pleriq; hominum craſsis ignorantię lemis cęcutientes, tam ęquiſsimam ſe rè cauſam vnum quemq; putemus habere quá maxime ius poſtulat, aut iure ſubnixus eſt. Cum ſi ad veritatis normam, & ad ſimplicitatis Euangelicę pręſcriptum exigere iura velimus, nemo ſit tam ſtupid' quin intelligat, nemo tam vecors quin fateatur ſi vrgeas, tam ius & fas hodie ac iamdiu in ſanctionibus pontificijs, & ius atque æquum in legibus ciuilibus & principũ placitis diſſidere, quàm Chriſti rerum humanarum

condito-

conditoris inſtituta, eiuſque diſcipulorum ritus, ab eorum decretis & placitis qui Crœſi & Midæ aceruos bonorum finem eſſe putant, & felicitatis cumulum, adeo ſi iuſtitiam finire nunc velis quomodo priſcis authoribus placuit, quæ ius ſuum vnicuique tribuat, vel nullibi eam in publico inuenias, vel (ſi dicere id mihi permittam) culinariam quandam diſpenſatricem eſſe vt fateamur neceſſe ſit. ſiue nunc imperitantium mores ſpectes, ſiue ciuium inter ſe & popularium affectus. Niſi verò à Germana mundique æquali iuſtitia (quod ius naturale vocant) manaſſe ius id contenderint, vt quo quiſque plus polleat, eo etiam plus habeat: quo autem plus habeat, eo plus eminere inter ciues debeat, quo fit vt iam iure gentium receptum eſſe videamus, vt qui nec arte nec induſtria memorabili iuuare ciues ſuos & populares poſſunt, ſi modo pactiles illos nexus & contractiles nodos teneant, queis hominum patrimonia obſtringuntur, quoſque vulgus ignarum, hominesque literis humanioribus dediti ac procul foro, animi cauſa aut veritatis indagandæ ergò agentes, partim Gordij vincula eſſe ducunt, partim circulatoria, nec magnopere miranda, ij millenorum ciuium cenſum, & ſæpe ſingulatum ciuitatum, aut etiam ampliorem habeant, ijdemque tum locupletes, tum frugi homines, tum magnifici conquiſitores honorifice vocitentur. Quippe ijs ſeculis, ijs inſtitutis, ijs moribus, in ijs gentibus quæ id ius eſſe ſtatuerunt, vt tam ſumma fide atque authoritate quiſque ſit, quàm maximis opibus penates ſuos architectatus, eſt ipſe hæredeſque eius, idque eo magis atque magis, quo eorum adnepotes, horumque rurſus abnepotes patrimonia à maioribus parta, luculentis certatim acceſsionibus cumulauerint, id eſt, quo longius latiuſque confines, affines, cognatos, conſanguineoſque ſummouerint.

At vero CHRISTVS poſſeſsionum cōditor & moderator, Pythagoricam communionem & charitatem inter aſſeclas ſuos relictam, luculento ſanxit exemplo, damnato capitis Anania ob temeratam communionis legem. Quo certe inſtituto Chriſtus omnia iuris, iſtius ciuilis pontificijque adeo recentioris argumentoſa volumina, inter ſuos quidem abrogaſſe mihi videtur, quod ipſum itis hodie arcem tenere prudentiæ videmus, ac fata noſtra regere. *VTOPIA* verò inſula, quam etiam *VDEPOTIAM* appellari audio, mirifica vtiq; forte (ſi credimus) Chriſtianos vero ritus ac germanam ipſam ſapientiam publice priuatimque hauſiſſe perhibetur, intemeratāq; ad hunc vſq; diem ſeruaſſe, vtpote quæ tria diuina inſtituta, hoc eſt, bonorum malorumque inter ciues æqualitatem, ſeu malis, ciuilitatem numeris omnibus ſuis abſolutam, & pacis ac tranquillitatis amorem conſtantem ac pertinacem, & auri argentique contemptum conſertis (vt aiunt) manibus retinet, tria (vt ita loquar) euerticula omnium fraudum, impoſturarum, circumſcriptionum, verſutiarum, & planicarum improbitatum. Superi ſuo nomine facerent, vt hæc tria Vtopianæ legis capita trabalibus clauis firmæ ac ſtatę perſuaſionis in ſenſibus omnium mortalium figerentur, protinus ſuperbiam, cupiditatem, contentionem væſanam, atque alia penè omnia vulnifica Stygij aduerſarij tela concidere, langueręq; videres, iuriſque illam voluminum vim immenſam, tot eximia ſolidaque ingenia ad libitinam vſque detinentia, vt caſſa & vacantia teredinibus permitti, aut inuolucris officinarum dicari. Proh diui immortales quænam Vtopianorum ſanctitas eam diuinitus beatitudinem emereri potuit, vt auaritia & cupiditas in eam vnam inſulam irrumpere, aut irrepere tot ſeculis non potuerint, nec inde iuſtitiam cum pudore proteruitate ſua impudentiaque explodere & exigere. Deus nunc optimus maximus tam benigne cum ijs prouincijs egiſſet, quæ ab eius ſacratiſsimo nomine cognomentum retinent & amplectunrur: certe auaritia tot mentes alioquin egregias arduaſque deprauans & peſſundans, ſemel hinc faceſſeret, & aureum ſeculum Saturniumq; rediret. Hic enimuero periculum eſſe quiſpiam autumârit, ne forte Aratus & poëtæ priſci opinione falſi fuerint, qui iuſtitiam è terris decedentem in ſignifero circulo collocauerūt, reſtitiſſe enim eam in Vtopia inſula neceſſe eſt, ſi Hythlodæo credimus, nec dum in cœlum perueniſſe, verum ego Vtopiam extra mundi cogniti fines ſitam eſſe percunctando comperi, inſulam nimirum fortunatam, Elyſijs fortaſſe campis proximam, nam Hythlodæus nondum ſitum eius finibus certis tradidit) vt Motus ipſe teſtatur) multas quidem ipſam in vrbes diſtractam, ſed vnam in ciuitatem coëuntes aut conſpiranteis, nomine Hagnopolin, ſuis vtique ritibus boniſque acquieſcentem, innocētia beatam, cœleſtem quodam modo vitam agentē, vt infrà cœlū, ſic ſupra mundi

huius cogniti colluuioné. Quæ in tot mortalium ſtudijs vt acribus & incitatis, ſic inanibus & irritis turbide & æſtuoſe in præcipitium rapitur. Eius igitur inſulæ cognitionem THOMÆ MORO debemus, qui beatæ vitæ exemplar, ac viuendi pręſcriptũ ætate noſtra promulgauit, ab Hythlodæo, vt ipſe tradit, inuentum, cui omnia fert accepta, qui vt Vtopianis ciuitatem architectatus ſit, rituſque illis & inſtituta condiderit, id eſt beatæ vitę argumentum nobis inde mutuatus ſit, & importarit, MORVS certe inſulam & ſancta inſtituta ſtilo orationeq́; illuſtrauit, ac ciuitatem ipſam Hagnopolitanorum ad normam regulamq́; expoliuit, oïaq́; ea addidit, vnde operi magnifico decor venuſtaſq́; accedit, & authoritas, etiam ſi in ea opera nauanda ſibi tantũ partes ſtructoris vendicauit, videlicet religio fuit maiores ſibi partes in eo opere ſumere, ne Hythlodæus iure quæri poſſet gloriam ſibi à Moro præcerptam, præfloratamque relinqui, ſi quando ſuos ipſe labores literis mandare conſtituiſſet, ἐυλαβουμένου δῆθεν αὐτοῦ, μὴ ὑθλόδαιος αὐτὸς ὁ τῇ οὐδεπωποτία γενήσῳ ἐμφιλοχωρῶν ἐπιφανεὶς ποτε δυσχεράνειε, καὶ βαρύνοιτο ταύτην ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ τοῦ γε ἐγκαταλιπόντος αὐτῷ προαπηνθισμένον τὸ κλέος τοῦ ἐυρήματος τουτου. οὕτω γὰρ πεπεῖσθαι, πρὸς ἀνδρῶν ἐσὶν ἀγαθῶν τε καὶ σοφῶν. Moro auté homini per ſe graui, & autoritate magna ſubnixo fidem planè vt habeam, efficit Petri Ægidij Antuerpienſis teſtimoniũ, qué virũ nũquá coràm à me cognitum (mitto nunc doctrinæ morumq́; commendationem) eo nomine amo, quod Eraſmi clariſsimi viri ac de literis ſacris, profanis, omneque genus meritiſsimi, amicus eſt iuratiſsimus, qui cum etiam ipſo iamdiu ſocietatem amicorum contraxi literis vltro citroque obſignatis. Vale Lupſete mi dilectiſsime, & Linacrum Britannici nominis columen (quod quidem ad literas bonas attinet) nõ magis iam veſtrum (vt ſpero) quá noſtrum, verbis meis ſaluta vel coram vel epiſtola internuncia, idq́; primo quoque tempore, is enim vnus eſt paucorum, quibus me perlubens approbarim ſi poſsim, cum & ipſe coram hic agens mihi ſe ſumme, Ioanniq́ue Ruellio amico meo, ſtudiorumque conſcio probauerit, & eius excellentem doctrinam, exactamque diligentiam in primis ſuſpiciam, æmularique contendam. Velim etiam vt MORO ſalutem vnam & alteram mandato meo, vel mittas vt dixi, vel dicas, qué virum in Mineruæ ſacratius album iamdiu opinione mea, ſermoneq́; meo relatum, de Vtopia noui orbis inſula ſumme & amo, & veneror. Eius enim hiſtoriam ætas noſtra, poſteræque ætates habebunt velut elegantium vtiliumque inſtitutorum ſeminarium vnde tranſlatitios mores in ſuam quiſq; ciuitaterñ importent & accommodent. Vale, Pariſijs pridie Cal. Auguſt.

IOANNES PALVDANVS CASSILETENSIS M. PETRO AEGIDIO. S. D.

VTopiam Mori tui ſimulq́; epigrámata legi, nec ſatis ſcio maiore ne cum voluptate an admiratione felicem Britanniam quę nunc eiuſmodi floreat ingenijs, vt cum ipſa poſsint antiquitate certare. Nos ſtupidos ac pluſquam plumbeos: ſi ne tam vicinis quidem exemplis ad eam laudem capeſſendam expergefieri poſſumus, αἰσχρὸν σιωπᾶν, inquit Ariſtoteles loquente Iſocrate. At nobis turpe ſit lucris tantum ac voluptatibus vacare, cum apud vltimos orbis Britannos, fauore benignitate principũ ſic vigeat eruditio. Quanquam hæc laus Græcorum & Italorum pene fuit propria, tamẽ habet & Hiſpania veterum aliquot ſplendida nomina quibus ſe iactat. habet Anacharſides ſuos e ſfera Scythia, habet ſuum Dania Saxonem habet ſuum Gallia Budæum. Tot habet Germania literis celebres viros, tam multos eoſq; inſignes habet Anglia. Nam quid de ceteris coniectandum eſt, ſi tantum præſtat Morus primũ iuuenis, deinde publicis ac domeſticis negotijs adeo diſtractus. poſtremo quiduis profitens citius quam literas. Et ſoli nobis ſat beati videmur, ſi probe proſpectum ſit cuticulę & arcę. Quin ipſi quoque excuſſo veterno ad hoc pulcherrimum certamen accingimur, in quo nec vinci turpe ſit & vincere pulcherrimũ, prouocát huc tot vndiq; exẽpla, prouocat huc optimus princeps Carolus, penes qué nulli rei amplius eſt premium: quam eruditæ virtuti, prouocat huc vnicus ille rerum bonarum omnium Mœcenas Ioannes Syluagius Borgondiæ Cancellarius. Maiorem in modum te rogo doctiſsime Petre Ægidi, vt cum primum licebit Vtopiam euulgandam cures, quod quicquid ad rẽpublicá bene inſtituendam pertinet, in hac velut in ſpeculo liceat cernere. Vtinam fiat vt quemadmodum illi noſtram religionem accipere cœperunt:

peruntːitą nos ab illis adminiſtrandæ reipublicæ rationem mutuemur. Id fortaſſe facile fieret : ſi Theologorum aliquot inſignes & inuicti in eam inſulam ſe conferant. Chriſti fidem iam ſuppullulátẽ prouecturi, ſimulq́; eius gentis mores & inſtituta ad nos deportaturi. Multum debet Vtopia Hythlodæo, per quem innotuit indigna quæ neſciretur, plus eruditiſsimo Moro, cuius penicillo nobis tam ſcite depicta eſt. Porrò quod vtriq; debetur gratiæ, eius non minima pars tibi ſecanda eſt, qui & illius ſermonem, & huius ſcriptum in lucem emiſeris, non mediocri delectamento futurum omnibus maiori fructui, ſi modo diligenter expẽderint ſingula. Meum animum ſic excitauit Vtopia, vt iam olim à muſis deſuetus, denuo muſas laceſsiuerim, quàm fœliciter, tu iudicabis. Bene vale Petre Ægidi cãdidiſsime, bonorum ſtudiorum & fautor & myſta.

Louanij ex ædibus noſtris. Calend. Decemb.

EIVSDEM IOANNIS PALVDANI RHETORIS LOVANIEN.
in nouam inſulam Vtopiam
Carmen.

FOrteis Roma dedit, dedit & laudata diſertos
Græcia, frugales inclyta Sparta dedit.
Maſsilia integros dedit, at Germania duros.
Comes ac lepidos Attica terra dedit.
Gallia clara pios, quondam dedit Africa cautos,
Munificos olim terra Britanna dedit.
Virtutum ex alijs aliarum exempla petuntur
Gentibus, & quod huic deſit, huic ſuperat.
Vna ſemel totam ſummam totius honeſti,
Inſula terrigenis Vtopiana dedit.

GERARDVS NOVIOMAGVS DE VTOPIA.

DVlcia lector amas? ſunt hic dulciſsima quæq;,
Vtile ſi quæris, nil legis vtilius.
Siue vtrunque voles, vtroque hæc inſula abundat,
Quo linguam exornes, quo doceas animum.
Hic fontes aperit, recti prauiq́, diſertus
Morus, Londini gloria prima ſui.

CORNELIVS GRAPHEVS AD LECTOREM.

VIS noua mõſtra, nouo dudũ nũc orbe reperto?
Viuendi varia vis ratione modos?
Vis qui virtutum fontes? vis vnde malorum
Principia? & quantum rebus inane latet?
Hæc lege, quæ vario Morus dedit ille colore,
Morus Londinæ nobilitatis honos.

CLARISSIMO D. HIERONYMO BVSLIDIO PRÆPOSITO ARIENSI, CATHOlici Regis, Caroli à conſilijs, Petrus Aegidius Antuerpienſis S. D. P.

SVperioribus hiſce diebus ornatiſsime Buſlidi miſit ad me Thomas ille Morus, te quoq; teſte, cui notiſsimus eſt, eximiũ huius ætatis noſtræ decus, Vtopiam inſulam, paucis adhuc mortalibus cognitam, ſed dignam imprimis quam vt pluſquam platonicam omneis velint cognoſcere, præſertim ab homine facundiſsimo ſic expreſſam, ſic depictam, ſic oculis ſubiectam, vt quoties lego, aliquanto plus mihi videre videar, quã cum ipſum Raphaëlem Hythlodęum (nam ei ſermoni æquè interfui ac Morus ipſe) ſua verba ſonantem audirem. Etiam ſi vir ille haud vulgari præditus eloquentia ſic rem exponeret, vt facilè appareret eum non ea referre, quæ narrantibus alijs didiciſſet, ſed quæ cominus hauſiſſet oculis, & in quibus non exiguum tempus eſſet verſatus, homo mea quidem ſententia, regionum, hominum, & rerum experientia vel ipſo Vlyſſe ſuperior, & qualem octingentis hiſce annis nuſquam arbitrer natum, ad quem collatus Veſpucius nihil vidiſſe putetur. Iam præterquam quod viſa quàm audita narramus efficacius, aderat homini peculiaris quędam ad explicandas res dexteritas. Attamen eadem hęc quoties Mori penicillo depicta cõtemplor, ſic afficior, vt mihi videar nõnunq̃ in ipſa verſari Vtopia. Et hercule crediderim Raphaëlem ipſum minus in ea inſula vidiſſe per omne quinquennium quod illic egit, quàm in *MORI* deſcriptione videri liceat. Tantum hic occurrit vndique miraculorum, vt ambigam quid primum aut potiſsimum admirer, fœliciſsimæ memoriæ fidem, quæ tot res auditas duntaxat penè ad verbum reddere potuerit. an prudentiã, qua vulgo ignotiſsimos fontes, vnde omnia reipublicæ vel oriuntur mala, vel oriri poſſent bona, ſic animaduerterit. an orationis vim ac facultatem, qua tanta ſermonis latini puritate, tantis dicendi neruis, tot res complexus eſt, præſertim vnus in tot publica ſimul & domeſtica negotia diſtractus. Verum hęc omnia tu minus admiraris doctiſsime Buſlidi, qui familiari etiam conſuetudine penitus habes cognitum, homine maius ac propè diuinum hominis ingenium. In cæteris igitur

nihil eſt,quod illius ſcriptis queam adijcere. Tantum tetraſtichum vernacula Vtopienſium lingua ſcriprum,quod à *MORI* diſceſſu,forte mihi oſtēdir Hyrhlodæus apponendum curaui,præfixo eiuſdem gentis alphabeto, tum adiectis ad margines aliquot annotatiunculis. Nam quod de inſulæ ſitu laborat *MORVS*, ne id quidem omnino tacuit Raphaël,quanquam paucis admodum, ac velut obiter attigit, velut hoc alij ſeruās loco. Atque id ſanè neſcio quo modo caſus quidam malus vtrique noſtrum inuidir. ſiquidem cum ea loqueretur Raphaël,adierat *MORVM* è famulis quiſpiam,qui illi neſcio quid diceret in aurem, ac mihi quidem tāto attentius auſcultanti, comitum quiſpiam, clarius,ob frigus opinor nauigatione collectum,tuſsiens,dicentis voces aliquot intercepit. Verum non conquieſcam donec hanc quoq; partem ad plenum cognouero, adeo vt non ſolum ſitum inſulæ,ſed ipſam etiam poli ſublationem ſim tibi ad vnguem redditurus, ſi modo incolumis eſt noſter Hythlodæus. Nam varius de homine rumor adfertur,alij affirmāt periſſe in itinere. rurſum alij reuerſum in patriam,ſed partim ſuorum mores non ferentem, partim Vtopiæ deſiderio ſollicitatum,eò remigraſſe. Nam quod huius inſulę nomen nuſquam apud Coſmographos reperiatur,pulchrè diſſoluit Hythlodæus ipſe. Siquidem fieri potuit, inquir, vt nomen quo veteres ſint vſi,poſtea ſit commutatum. aut etiam illos hęc fugerit inſula, quando & hodie complures oriuntur terrę, priſcis illis Geographis intactæ. Quanquam quorſum attinet hic argumentis aſtruere fidem,cum *MORVS* ille ſit autor? Cæterum quod is ambigit de editione,equidem laudo & agnoſco viri modeſtiam. At mihi viſum eſt opus modis omnibus indignū quod diu premeretur, & cum primis dignum, quod exeat in manus hominum,idq́ue tuo potiſſimum nomine commendatum orbi. vel quod *MORI* dores tibi præcipuè ſint perſpectæ,vel quod nemo magis idoneus, qui rectis conſilijs iuuet rempublicam, in qua iam annis compluribus ſumma cum laude verſaris, tum prudentiæ, tum integritatis.

Bene vale ſtudiorū Mecœnas & huius ſeculi decus. Antuerpiæ Anno *M. D. XVI.* Calend. Nouembr.

HIERONYMVS BVSLIDIVS THOMÆ MORO S. D.

NON ſat fuit ornatiſsime *MORE*, olim omnem curam, operam, ſtudiū intuliſſe in rem & commodum ſingulorum,niſi vel ea (quæ tua pietas & liberalitas eſt)cōferres in vniuerſum, ratus hoc(tuum qualecūque foret)beneficium, eo maiorem hinc mereri fauorem,venari gratiam,aucupari gloriam, quāto illud & latius propagatum,& in plures diſtributum, pluribus eſſet profuturum. Quod & ſi aliàs ſemper præſtare cōtenderis,tamen id maxime es nuper mira fœlicitate adſecutus,ſcilicet pomeridiano illo ſermone abs te in literas relato. Quē de recte & bene conſtituta(ab omnibus expetenda) Vtopienſium Repub. ædidiſti. In cuius pulcherrimi inſtituti fœlici deſcriptione nihil eſt,in quo vel ſumma erudirio, vel abſolura rerum humanarum peritia deſiderari poſsit. Quando ea quidem ambo in illo tanta paritate & æquabili congreſſu concurrunt,vt neutro alteri herbam porrigente,vtrunque æquo Marte de gloria contendat. Tam ſiquidem multifaria polles doctrina,rurſum tam mulra, eaq́; certa rerum peritia,vt prorſus expertus affirmes quicquid ſcripſeris,doctiſsime ſcribas, quicquid affirmandum deſtinaueris. Mira profecto,raraq́; fœlicitas, ac planè eo rarior,quo magis ipſa ſeſe inuidens plurimis,non præbet niſi raris: maximè ijs, qui ſicut candore velint,ita eruditione ſciant,fide queant,autoritate poſsint tam pie,recte,prouide in commune conſulere,ſicut tu iam facis probe, qui quod non ſolum tibi, verumetiam toti te gentium orbi exiſtimas,operæprecium duxeris hoc tuo pulcherrimo merito, vel totum ipſum orbem demereri, quod præſtare alia ratione, neque rectius, neq; melius potuiſſes,quàm ipſis mortalibus ratione pollentibus, eam Reipub. ideam,eam morum formulam,abſolutiſsimumq́ue ſimulachrum pręſcribere, quo nullo vnquam in orbe viſum ſit vel ſalubrius inſtitutum,vel magis abſolutū, vel quod magis expetendum videatur, vtpote mulro quidem præſtante atque longo poſt ſe interuallo relinquēte, tot celebratiſsimas, tantopere decantatas Lacedæmoniorum, Athenienſium, Romanorum reſpublicas. Quę ſi ijſdē eſſent auſpicijs auſpicatę,ijſdem

(quibus

(quibus hæc tua Reſ.)inſtitutis,legibus,decretis,motibus moderatæ,profecto hæ nondum labefactatæ & ſolo æquatæ, iam proh dolor citra ſpem omnem inſtaurationis extinctæ iacerent.Sed cõtra, incolumes adhuc beatæ,fœlices,fortunatiſsime agerent. Interim rerum dominæ, ſuum late imperiũ terra marique ſortitæ.Quarum quidem rerum publicarum, tu miſerandam miſeratus ſortem,ne aliȩ itidem (quæ hodie rerum potitæ ſummum tenent) parem ſuſtinerent vicem,proſpicere voluiſti, ſcilicet hac tua abſolutiſsima republica, quæ non tam in condẽdis legibus, quàm vel pro beatiſsimis magiſtratibus formandis maximè elaborauit. Nec id quidem ab re,quando alioqui ſine illis omnes(vel optimæ)leges, ſi Platoni credimus, mortuæ cenſerentur. præſertim ad quorum magiſtratuum ſimulachrum, probitatis ſpecimen,exemplar morum, iuſtitiæ imaginem,totus ſtatus, & rectus tenor cuiuſuis abſolutæ Reip.ſit effingendus.In quo in primis concurrant, prudentia in optimatibus,fortitudo in militibus, temperantia in ſingulis,iuſtitia in omnibus. Quibus quum tua(quam tantopere celebras)reſpublica ſit tam pulcherrime,vt liquet, compoſita, non mirum ſi hinc veniat, non ſolum multis timenda,ſed & cunctis gentibus veneranda, ſimul omnibus ſeculis prædicanda. Idq; eo magis, quod in ea omnis proprietatis contentione ſublata, nulli ſit quippiam proprij. Cæterum in rem ipſam communem,cõmunia ſunt omnibus omnia, Adeo vt omnis res quæuis actio,ſeu publica,ſeu priuata,non ad multorum cupiditatẽ, non ad paucorũ libidinem ſpectet,ſed ad vnam iuſtitiã,æquabilitatem, cõmunionem ſuſtinendam (quantulacunque ſit)tota referatur. Quo illa integre relata, omnis materies, fax & fomes, ambitus,luxus, inuidentiæ, iniuriæ faceſſat, neceſſe eſt.In quæ nonnunquam aut priuata rerum poſſeſsio, aut ardens habendi ſitis, omniumque miſerrima rerũ ambitio,mortales(vel reluctantes) protrudit, maximo ſuo,idque incõparabili malo. Quando hinc ſæpenumero diſſenſiones animorũ, motus armorum, & bella pluſquam ciuilia derepente oriantur. Quibus non ſolũ florentiſsimus ſtatus beatiſsimarũ Rerump.funditus peſſundatur,verum illarũ olim parta gloria, acti triũphi,clara trophæa, totieſque opima ſpolia,deuictis hoſtibus relata,penitus obliterantur. Quod ſi in his hæc noſtra pagina minorem forte, ac velim,fidem fecerit,certè in promptu aderunt teſtes, ad quos te relegem, locupletiſsimi, videlicet tot & tantæ olim vaſtatæ vrbes,dirutȩ ciuitates,proſtratæ Reſp.incenſi & conſumpti vici,quorum vti hodie vix vllæ tãtæ calamitatis reliquiȩ, aut veſtigia viſuntur, ita nec nomina illorũ vlla, quantũuis vetus & longe deducta hiſtoria,ſat probe tenet. Quas quidem inſigneis clades,vaſtationes, euerſiones, cæteráſque belli calamitates,noſtræ(ſi quæ ſint) Reſp.facilè euaſerint, modo ad vnam Vtopienſium reipublicæ normam ſeſe adamuſſim cõponentes, ab ea ne tranſuerſum quidem,vt aiunt,vnguem recedant. Quod ſic demum præſtantes,tandẽ re ipſa cumulatiſſime agnoſcent,quantum hoc tuũ in ſe collatum beneficium profuerit, maxime quo accedente didicerint,ſuam Rempub.ſaluam incolumem,triumphantẽ ſeruare. Proinde tantum tibi ſuo præſentiſsimo ſeruatori debituræ, quantum is haud iniuria promeretur,qui non tantum aliquem è republica ciuem,ſed vel ipſam totam Remp.ſeruarit. Interea vale,ac fœliciter perge nõnihil vſq; meditari,agere,elaborare, quod in Rẽpub. collatum,illi perpetuitatem, tibi immortalitatem addat.Vale doctiſsime, & idem humaniſsime More, tuæ Britanniæ, ac noſtri huius orbis decus.

Ex ædibus noſtris Mecliniæ, Anno M. D. XVI.

THOMAS MORVS PETRO ÆGIDIO S. D.

PVDET me propemodũ chariſsime Petre Ægidi, libellum hunc de Vtopiana republica, poſt annum fermè ad te mittere, quem te non dubito intra ſeſquimenſem expectaſſe.quippe quum ſcires mihi demptum in hoc opere inueniendi laborem, neque de diſpoſitione quicquam fuiſſe cogitandum, cui tantum erant ea recitanda, quæ tecum vnà pariter audiui narrantem Raphaëlem.quare nec erat quod in eloquendo laboraretur, quando nec illius ſermo potuit exquiſitus eſſe, quũ eſſet primum ſubitarius,atque extemporalis,deinde hominis, vt ſcis, non perinde Latine docti quàm Græce,& mea oratio quanto accederet propius ad illius neglectam ſimplicitatem,tanto futura ſit propior veritati,cui hac in re ſoli curam & debeo & habeo. Fateor mi Petre, mihi adeo multum laboris his rebus paratis detractum, vt penè nihil fuerit relictũ. alioquin huius rei vel excogitatio, vel œco-

vel œconomia potuiſſet ab ingenio neque infimo, neque prorſus indocto poſtulare, tum temporis nonnihil,tum ſtudij. Quod ſi exigeretur,vt diſertè etiam res,non tantum verè,ſcriberetur,id verò à me præſtari,nullo tempore,nullo ſtudio potuiſſet. Nunc verò quum ablatis curis his, in quibus tãtum fuit ſudoris exhauriendum, reſtiterit tantũ hoc, vti ſic ſimpliciter ſcriberentur audita, nihil erat negocij.Sed huic tamen tam nihilo negocij peragendo,cætera negocia mea minus ferè quàm nihil temporis reliquerunt.Dum cauſas forenſeis aſsiduè alias ago, alias audio,alias arbiter finio,alias iudex dirimo,dũ hic officij cauſa viſitur, ille negocij.Dum foris totum fermè diem alijs impartior, reliquum meis,relinquo mihi,hoc eſt literis,nihil.Nempe reuerſo domum,cum vxore fabulandum eſt,garriendum cum liberis, colloquendum cum miniſtris.Quæ ego omnia inter negocia numero, quando fieri neceſſe eſt(neceſſe eſt autẽ, niſi velis eſſe domi tuæ peregrinus)Et danda omnino opera eſt, vt quos vitæ tuæ comites, aut natura prouidit, aut fecit caſus,aut ipſe delegiſti,his vt te quã iucundiſsimum compares, modo vt ne comitate corrumpas,aut indulgentia ex miniſtris dominos reddas. Inter hæc, quæ dixi, elabitur dies,menſis, annus. Quando ergo ſcribimus? Nec interim de ſomno quicquã ſum loquutus, vt nec de cibo quidem, qui multis non minus abſumit temporis,quàm ſomnus ipſe, qui vitæ abſumit fermè dimidium. At mihi hoc ſolum tẽporis adquiro, quod ſomno ciboque ſuffuror, quod quoniam parcum eſt,lente, quia tamen aliquid, aliquando perfeci,atque ad te mi Petre trãſmiſi Vtopiam,vt legeres,& ſi quid effugiſſet nos, vti tu admoneres. Quanquam enim non hac parte penitus diffido mihi(qui vtinam ſic ingenio atq; doctrina aliquid eſſem, vt memoria non vſquequaque deſtituor) non vſqueadeo tamen confido,vt credã nihil mihi potuiſſe excidere.Nam & Ioannes Clemens puer meus,qui adfuit, vt ſcis,vnà, vt quem à nullo patior ſermone abeſſe, in quo aliquid eſſe fructus poteſt,quoniam ab hac herba, qua & Latinis literis & Græcis cœpit euireſcere,egregiam aliquãdo frugem ſpero,in magnam me cõiecit dubitationem. Siquidem quum, quantum ego recordor, Hythlodæus narrauerit Amauroticum illum pontem,quo fluuius Anydrus inſternitur, quingentos habere paſſus in longum, Ioannes meus ait detrahendos eſſe ducẽtos, latitudinem fluminis haud ſupra trecentos ibi continere. Ego te rogo, rem vt reuoces in memoriã. Nam ſi tu cum illo ſentis, ego quoque adſentiar,& me lapſum credam. ſin ipſe non recolis, ſcribam. vt feci, quod ipſe recordari videor mihi.nam vt maxime curabo, ne quid ſit in libro falſi, ita ſi quid ſit in ambiguo,potius mendacium dicã, quàm mentiar,quod malim bonus eſſe quàm prudens.

Nota Theologicã differentiã inter mẽtiri & mẽdaciũ dicere.

Quanquam facilè fuerit huic mederi morbo,ſi ex Raphaële ipſo,aut præſens ſciſciteris,aut per literas.quod neceſſe eſt facias vel ob alium ſcrupulum, qui nobis incidit, neſcio mea ne culpa magis, an tua, an Raphaëlis ipſius. Nam neque nobis in mẽtem venit quærere,neque illi dicere,qua in parte noui illius orbis Vtopia ſita ſit. Quod non fuiſſe prætermiſſum ſic,vellem profecto me diocri pecunia mea redemptum, vel quod ſubpudet me neſcire, quo in mari ſit inſula, de qua tam multa recenſeam.vel quod ſunt apud nos vnus & alter, ſed vnus maxime, vir pius & profeſsione Theologus, qui miro flagrat deſiderio adeundæ Vtopiæ, non inani & curioſa libidine colluſtrandi noua, ſed vti religionem noſtrã, fœliciter ibi cœptam,foueat atq; adaugeat. Quod quo faciat rite,decreuit ante curare,vt mittatur à Pontifice, atque adeo vt creetur Vtopienſibus Epiſcopus,nihil eo ſcrupulo retardat',quod hoc antiſtitiũ ſit illi precibus impetrandum. Quippe ſanctum ducit ambitum,quem non honoris aut quæſtus ratio,ſed pietatis reſpectus pepererit.

Sanctus ambitus.

Quamobrẽ te oro mi Petre, vti aut præſens,ſi potes commode, aut abſens per epiſtolam, cõpelles Hythlodæum, atque efficias, ne quicquam huic operi meo aut inſit falſi,aut veri deſideretur. Atq; haud ſcio an præſtet ipſum ei librum oſtẽdi. Nam neque alius æquè ſufficit,ſi quid eſt erratum, corrigere, neque is ipſe aliter hoc præſtare poteſt,quã ſi quæ ſunt à me ſcripta, perlegerit. Ad hæc:fiet vt hoc pacto intelligas,accipiat ne libenter,an grauatim ferat,hoc operis à me cõſcribi. Nempe ſi ſuos labores decreuit ipſe mandare literis,nolit fortaſſe me: neque ego certè velim, Vtopiẽſium per me vulgata republica,florem illi gratiamq; nouitatis hiſtoriæ ſuæ præripere. Quanquam, vt verè dicam, nec ipſe mecum ſatis adhuc conſtitui,an ſim omnino editurus. Etenim tam varia ſunt palata mortalium, tam moroſa quorũdam ingenia, tam ingrati animi, tam abſurda iudicia, vt cum his haud paulò fœlicius agi videatur, qui iucundi atq; hilares,genio indulgẽt ſuo,quàm qui ſemet macerant curis,vt ædant aliquid,quod alijs aut faſtidien-

Ingrata hominũ iudicia.

faſtidientibus,aut ingratis,vel vtilitati poſsit eſſe, vel voluptati. Plurimi literas neſciunt, multi cõtemnunt. Barbarus vt durum reijcit,quicquid non eſt planè barbarum. Scioli aſpernantur vt triuiale, quicquid obſoletis verbis non ſcatet. Quibuſdam ſolum placẽt vetera,pleriſque tantum ſua. Hic tam tetricus eſt,vt non admittat iocos.hic tam inſulſus,vt non ferat ſales:tam ſimi quidam ſunt, vt naſum omnem, velut aquam ab rabido morſus cane,reformident. adeo mobiles alij ſunt,vt aliud ſedentes probẽt, aliud ſtantes. Hi ſedẽt in tabernis, & inter pocula de ſcriptorum iudicant ingenijs, magnaque cum autoritate condemnant vtcunque lubitum eſt,ſuis quẽque ſcriptis,veluti capillicio vellicantes,ipſi interim tuti, & quod dici ſolet, ἔξω βέλους.quippe tam leues & abraſi vndique, vt ne pilum quidem habeant boni viri,quo poſsint apprehendi. Sunt præterea quidam tam ingrati, vt quum impenſe delectentur opere, nihilo tamen magis ament authorem:non abſimiles inhumanis hoſpitibus, qui quum opiparo conuiuio prolixè ſint excepti,ſaturi demũ diſcedunt domum, nullis habitis gratijs ei, à quo ſunt inuitati. I nunc,et hominibus tam delicati palati,tam varij guſtus: animi præterea tam memoris & grati, tuis impenſis epulum inſtrue. Sed tamen mi Petre,tu illud age,quod dixi,cum Hythlodęo,poſtea tamen integrum erit hac de re conſultare denuo. Quanquam ſi id ipſius voluntate fiat. quandoquidem ſcribẽdi labore defunctus,nunc ſero ſapio. quod reliquum eſt de ædendo, ſequar amicorum conſilium,atque in primis tuum. Vale dulciſsime Petre Ægidi cum optima coniuge, ac me vt ſoles ama,quando ego te amo etiam plus quàm ſoleo.

THOMAS MORVS PAVLO ANTE SVAM CONDEMNATIONEM, QVAM ARCTISSIME CARCERIBVS INCLVSVS, OMNIQVE SVBLATO INSTRVMENTO SCRIBENDI, CARBONE

hanc inſequentem epiſtolam exarauit,atq; ad intimum ſuum amicũ Antonium Bonuiſum hominem ſtatu,mercatorem Lucenſem,tũ tum quidem Londini agentem,nunc Louanij ſepultum, mittendam curauit. Anno Domini, M. D. XXXV.

AMicorum amiciſsime,& merito mihi chariſsime,ſalue. Quoniá mihi præſagit animus (fortaſſe falſo, ſed præſagit tamen) haud diu mihi ſuperfuturá ad te ſcribẽdi facultãtẽ,decreui dũ licet,hoc ſaltẽ epiſtolio ſignificare,quantũ in hoc fortunæ meę deliquio,amicitię tuę iucũditate reficiar. Ná ante quidẽ (vir ornatiſsime) tãetſi mirifice certe ſemper amore iſto in me tuo delectatus ſum,tamẽ recordãti mihi annos iam prope quadraginta perpetuũ Bonuiſæ domus nõ hoſpitẽ,ſed alumnũ fuiſſe me,nec amicũ interim vlla repẽdẽda gratia, ſed ſterilẽ tantũ amatorẽ pręſtitiſſe, verecũdia mea profecto fecerat,vt ſyncera illa ſuauitas,quá alioqui ex amicitiæ veſtræ cogitatione deglutiebá,paululũ quiddá pudore quodá ruſtico, tanquá neglectæ viciſsitudinis ſubaceſſeret. Verumenimuerò nũc hac ego me cogitatione cõſolor,quod bene viciſsim mihi merẽdi de te nunquá ſe præbeat occaſio. Ea ſiquidem amplitudo fortunæ tuæ fuit,vt cõmodãdi tibi nullus mihi relinqueretur locus. Cõſcius igitur mihi nõ officij neglectu vlcẽ nõ repẽdiſſe me,ſed quia deficiebat occaſio,quũ iá te cõſpiciá,etiá ſublata repẽdẽdi ſpe,ſic in me amando & demerẽdo perſiſtere,imo adeo progredi potius, & curſu quodá indefeſſo procurrere,vt pauci ſic amicos fortunatos ambiant, quomodo tu proſtratum,abiectũ,afflictũ, & addictũ carceri,Morũ tuũ diligis,amas,foues,& obſeruas,quum priſtini pudoris mei quaſi quaſi me amaritie abluo,tũ in huius admirabilis amicitiæ tuæ ſuauitate cõquieſco. Et neſcio quo pacto tá fidelis amicitiæ proſperitas,videtur mihi cũ hoc improſpero & claſsis meæ naufragio, propemodũ paria facere:certe tollatur indignatio,nõ amati mihi minus quá metuẽdi Principis,quod ad reliqua pertinet, propemodum pluſquá paria, quippe quũ illa ſint inter fortunæ mala numeranda omnia. At amicitiæ tá cõſtantis poſſeſsionẽ, quá tá aduerſus fortunæ caſus non eripuit, ſed ferruminauit fortius,amens profecto fuerim, inter caduca fortunæ bona ſi numerem. Sublimius haud dubie bonum eſt atq; anguſtius peculiari quadá Dei benignitate proueniẽs, amicitiæ tá fidelis & reflante fortuna conſtantis,

ſtantis, raro conceſſa fœlicitas. Ego certe nõ aliter accipio atq; interpretor, quã eximia Dei miſeratione curatũ, vt inter tenues amiculos meos, tu vir talis, amicus tantus, iã lõgo ante tẽpore parareris, qui magnam iſtius moleſtię partem, quam mihi ruentis in me fortunæ moles inuexit, tua conſolatione lenires ac releuares. Ego igitur mi Antoni, mortalium mihi omnium chariſsime (quod ſolũ poſſum) Deum optim. maxim. qui te mihi prouidit, obnixe deprecor, vt quando tibi talem debitorem dedit, qui nunquam ſoluendo ſit futurus, beneficentiam iſtam quam mihi quotidie tam effuſus impendis, ipſe tibi dignetur pro ſua benignitate rependere, tum vt nos ab hoc erumnoſo & proceſloſo ſeculo in ſuã requiẽ, pro ſua miſeratione perducat, vbi nõ erit opus epiſtolis, vbi nõ diſtinebit nos paries, vbi nõ arcebit à colloquio ianitor, ſed cum Deo patre ingenito, & vnigenito eius filio domino redemptore noſtro Ieſu Chriſto, atque vtriuſque ſpiritu ab vtroque procedente paracleto, gaudio perfruemur æterno. Cuius interea gaudij deſiderio faxit omnipotens Deus, vt tibi mi Antoni, mihique, atque vtinam mortalibus vndicunque omnibus, omnes huius orbis opes, vniuerſa mundi gloria, necnon iſtius quoque dulcedo vitæ vileſcat. Amicorum omnium fidiſsime, mihique dilectiſsime, & (quod prædicare iam olim ſoleo) oculi mei pupilla vale. Familiam tuam totam, herili in me affectui ſimillimam, Chriſtus ſeruet incolumem.

Thomas Morus: fruſtra ſi adijciam tuus. Nam hoc iam neſcire non potes, quum tot beneficijs emeris: nec talis ſum, vt referas cuius ſim.

HEXASTICON ANEMOLII POETAE LAVREATI, HYTHLODÆI EX SORORE NEPOTIS IN VTOpiam inſulam.

VTopia priſcis dicta, ob infrequentiam,
Nunc ciuitatis æmula Platonicæ,
Fortaſſe victrix (nam quod illa literis
Deliniauit, hoc ego vna præſtiti,
Viris & opibus, optimiſq; legibus)
Eutopia merito ſum vocanda nomine.

CATALOGVS LIBRORVM TOTIVS OPERIS.

Epitaphium Thomæ Mori.
Vtopiæ libri duo.
Epigrammata.
Ex Luciano conuerſa quædam.
Declamatio Thomæ Mori Lucianicæ reſpondens.
Hiſtoria Richardi Regis Angliæ eius nominis tertij imperfecta.
Reſponſio ad conuitia Martini Lutheri congeſta in Henricũ Regẽ Angliæ, eius nominis octauum.
Expoſitio paſſionis Domini imperfecta.
Quod pro fide mors fugienda non eſt.
Precatio ex Pſalmis.

Hæc Thomæ Mori opera, ita correcta iudico nõ ſine fructu excuſa tradi mortalibus poſſe, cum & pietatem & delectationem nõ irreligioſam adferat, quod atteſtor ego

F. Ioannes Hentenius ſacrę Theologiæ Profeſſor.

VTOPIAE,

SIVE SERMONIS QVEM RAPHAEL HYTHLODAEVS VIR EXIMIVS, DE OPTIMO REIPVBLICAE STATV HABVIT,

LIBER PRIMVS.

QVVM non exigui momenti negotia quædam inuictiſsimus Anglię Rex Henricus eius nominis octauus, omnibus egregii principis artibus ornatiſsimus, cum ſereniſsimo Caſtellæ principe Carolo controuerſa nuper habuiſſet, ad ea tractāda, cōponēdaq; oratorē me legauit in Flandriā, comitē & collegā viri incōparabilis Cuthberti Tunſtalli, quē ſacris ſcrinijs nuper ingenti omnium gratulatione præfecit, de cuius ſanè laudibus nihil à me dicetur, non quod verear ne parum ſynceræ fidei teſtis habenda ſit amicitia, ſed quod virtus eius, ac doctrina maior eſt, quàm vt à me prædicari poſsit, tum notior vbiq;, atq; illuſtrior, quàm vt debeat, niſi videri velim ſolē lucerna quod aiūt, oſtēdere. Occurrerūt nobis Brugis (ſic enim cōuenerat) hi quibus à principe negotiū demādabatur, egregij viri omnes, in his pręfectus Brugēſis, vir magnificus, princeps & caput erat, cæterū os & pectus Georgius Tēſicius Caſsiletanus Præpoſitus, nō arte ſolum, verumetiam natura facūdus, ad hæc iureconſultiſsimus, tractandi verò negocij cū ingenio, tum aſsiduo rerum vſu eximius artifex, vbi ſemel atq; iterū cōgreſsi, quibuſdā de rebus non ſatis conſentiremus, illi, in aliquot dies vale nobis dicto, Bruxellas profecti ſunt, principis oraculū ſciſcitaturi. Ego me interim (ſic enim res ferebat) Antuerpiā confero. Ibi dū verſor, ſæpe me inter alios, ſed quo non alius gratior, inuiſit Petrus Ægidius Antuerpiæ natus, magna fide, & loco apud ſuos honeſto, dignus honeſtiſsimo, quippe iuuenis haud ſcio doctiorne, an moratior, eſt enim & optimus & literatiſsimus, ad hæc animo in omnes candido, in amicos verò tā propenſo pectore, amore, fide, adfectu tā ſincero, vt vix vnū aut alterū vſquā inuenias, quē illi ſentias omnibus amicitię numeris eſſe conferendū. Rara illi modeſtia, nemini lōgius abeſt fucus, nulli ſimplicitas ineſt prudētior. Porrò ſermone tam lepidus, & tam innoxiè facetus, vt patrię deſideriū, ac laris domeſtici, vxoris & liberorū, quorum ſtudio reuiſendorū nimis quàm anxie tenebar (iā tum enim plus quatuor menſibus abfuerā domo) magna ex parte mihi dulciſsima conſuetudine ſua, & mellitiſsima confabulatione leuauerit.

Cuthbertus Tunſtallus.

Parœmia

Petrus Aegidius

Hunc quum die quadam in templo diuæ Marię, quod & opere pulcherrimū, & populo celeberrimū eſt, rei diuinę interfuiſſem, atq; peracto ſacro, pararē inde in hoſpitiū redire, forte colloquentem video cum hoſpite quodā, vergentis ad ſenium ętatis, vultu aduſto, promiſſa barba, penula neglectim ab humero depēdente, qui mihi ex vultu atq; habitu nauclerus eſſe videbatur. At Petrus vbi me cōſpexit, adit ac ſalutat, reſpōdere conātem ſeducit paululū, & vides inquit hūc? (ſimul deſignabat eum cum quo loquentē viderā) eum, inquit, iam hinc ad te recta parabā ducere. Veniſſet, inquam, pergratus mihi tua cauſa. Imò, inquit ille, ſi noſſes hominē, ſua. Nā nemo viuit hodie mortalium omnium, qui tantam tibi hominū, terrarumq; incognitarum narrare poſsit hiſtoriā, quarum rerū audiendarū ſcio auidiſsimū eſſe te. Ergo, inquā, nō peſsimè cōiectaui. Nam primo aſpectu protinus ſenſi hominē eſſe nauclerum. Atqui, inquit, aberraſti lōgiſsimè, nauigauit quidem, nō vt Palinurus, ſed vt Vlyſſes: imò velut Plato. Nempe Raphael iſte, ſic enim vocatur gētilico nomine Hythlodęus, & latinę linguæ non indoctus, & græcæ doctiſsimus (cuius ideò ſtudioſior quàm Romanæ fuit, quoniam totū ſe addixerat philoſophiæ: qua in re nihil quod alicuius momēti ſit, præter Senecæ quędam ac Ciceronis extare latine cognouit) relicto fratrib' patrimonio, quod ei domi fuerat (eſt enim Luſitanus) orbis terrarū cōtemplandi ſtudio, Americo Veſpucio ſe adiunxit, atq; in tribus poſterioribus illarū quatuor nauigationū, quæ paſsim iam legūtur, perpetuus eius comes fuit, niſi quod in vltima cum eo nō redijt. Curauit enī atq; adeo extorſit ab Americo, vt ipſe in his xxiiii. eſſet, qui ad fines poſtremæ nauigationis in Caſtello relinquebātur. Itaq; relictus eſt, vti obtēperaretur animo eius, peregrinationis magis quā ſepulchri curioſo, quippe cui hęc aſsidue ſunt in ore, Cęlo tegitur qui nō habet vrnā: &, Vndiq; ad ſuperos tantundē eſſe viæ. Quæ mens eius, niſi Deus ei propitius adfuiſſet, nimio fuerat illi conſtatura. Cæterū poſtq̄ digreſſo Veſpucio multas regiones cū quinq; Caſtellanorū comitibus emenſus eſt, mirabili tandē fortuna Taprobanen delatus, inde peruenit in Caliquit,

Apophthegma

vbi repertis cõmode Luſitanorum nauibus, in patriam deniq; præter ſpẽ reuehitur. Hæc vbi narrauit Petrus, actis ei gratijs, quod tam officioſus in me fuiſſet, vt cuius viri colloquiũ mihi gratũ ſperaret, eius uti ſermone fruerer, tãtã rationẽ habuiſſet, ad Raphaelẽ me cõuerto, tũ vbi nos mutuo ſalutaſſemus, atq; illa cõmunia dixiſſemus, quæ dici in primo hoſpitũ cõgreſſu ſolent, inde domũ meã digredimur, ibiq; in horto conſidentes in ſcãno ceſpitibus herbeis conſtrato, cõfabulamur. Narrauit ergo nobis, quo pacto poſteaq̃ Veſpucius abierat, ipſe ſocijq; eius qui in Caſtello remãſerãt, cõueniendo atq; blandiendo cœperint ſe paulatim eius terræ gentibus inſinuare, iamq; non innoxie modo apud eas, ſed etiã familiariter verſari, tũ principi cuidã (cuius & patria mihi & nomen excidit) grati, chariq; eſſe, eius liberalitate narrabat cõmeatũ atq; viaticũ ipſi & quinq; eius comitibus affatim fuiſſe ſuppeditatũ, cũ itineris (quod per aquã ratibus, per terrã curru peragebãt) fideliſsimo duce, qui eos ad alios principes, quos diligenter cõmendati petebãt, adduceret. Nam poſt multorũ itinera dierũ, oppida atq; vrbes aiebat reperiſſe ſe, ac nõ peſsimè inſtitutas, magna populorũ frequẽtia, reſpublicas. Nẽpe ſub æquatoris linea tum hinc atq; inde ab vtroq; latere, quantum ferè ſpatij ſolis orbita cõplectitur, vaſtas obiacere ſolitudines, perpetuo feruore torridas. Squalor vndiq; & triſtis rerũ facies, horrida atq; inculta omnia feris habitata ſerpentibuſq;, aut deniq; hominibus neq; minus efferis quam ſint beluę neq; minus noxijs. Cæterũ vbi lõgius euectus ſis, paulatim omnia manſueſcere, cœlũ minus aſperũ, ſolũ virore blandũ, mitiora animantiũ ingenia, tandem aperiri populos, vrbes, oppida, in his aſsidua non inter ſe modo, ac finitimos, ſed procul etiam diſsitas gẽtes, terra mariq; cõmercia. Inde ſibi natã facultatẽ, multas vltro citroq; terras inuiſendi, quod nulla nauis ad iter quodlibet inſtruebatur, in quam nõ ille, comiteſq; eius libentiſsime admittebantur. Naues quas primis regionibus conſpexerunt, carina plana fuiſſe narrabat. vela conſutis papyris aut viminibus intendebãtur, alibi coriacea. poſt verò acuminatas carinas canabea vela repererũt, omnia deniq; noſtris ſimilia. nautæ maris ac cœli non imperiti. Sed mirã ſe narrabat iniſſe gratiam, tradito magnetis vſu, cuius antea penitus erant ignari. ideoq; timide pelago cõſueuiſſe ſeſe, neq; aliàs temere, quàm æſtate credere. Nunc verò eius fiducia lapidis contẽnunt hyemẽ, ſecuri magis, quàm tuti, vt periculum ſit, ne quæ res magno eis bono futura putabatur, eadẽ per imprudẽtiã magnorũ cauſa malorũ fiat. Quid quoq; in loco ſe vidiſſe narrauit, & longũ fuerit explicare, neque huius eſt operis inſtitutũ, & alio fortaſſe loco dicetur à nobis, præſertim quicquid ex vſu fuerit non ignorari, qualia ſunt in primis ea, quæ apud populos vſquã ciuiliter conuiuentes animaduerterit, rectè prudenterque prouiſa. His enim de rebus & nos auidiſsimè rogabamus, & ille libentiſsime diſſerebat, omiſſa interim inquiſitione monſtrorum, quibus nihil eſt minus nouum. Nam Scyllas & Celenos rapaces, & Leſtrigonas populiuoros, atq; eiuſcemodi immania portenta, nuſquã ferè nõ inuenias, at ſanè ac ſapienter inſtitutos ciues haud reperias vbilibet. Cæterũ vt multa apud nouos illos populos adnotauit perperã conſulta, ſic haud pauca recenſuit, vnde poſsint exempla ſumi corrigẽdis harum vrbium, nationũ, gentium, ac regnorũ erroribus idonea, alio, vt dixi, loco à me cõmemorãda. Nunc ea tantũ referre animus eſt, quæ de moribus atq; inſtitutis narrabat Vtopienſiũ, præmiſſo tamen eo ſermone, quo, velut tractu quodã, ad eius mẽtionẽ reipublicæ deuẽtũ eſt. Nam quum Raphael prudentiſsimè recẽſuiſſet, alia hic, alia illic errata, vtrobiq; certe plurima, tũ quæ apud nos, quęve itẽ ſunt apud illos cauta ſapientius, quum vniuſcuiuſq; populi mores atq; inſtituta ſic teneret, tanquã in quẽcunq; locũ diuertiſſet, totã ibi vitã vixiſſe videretur, admiratus hominẽ Petrus, Mirur profectò mi Raphael, inquit, cur te regi cuipiã nõ adiungas, quorũ neminẽ eſſe, ſatis ſcio, cui tu non ſis futurus vehemẽter gratus, vtpote quẽ hac doctrina, atq; hac locorũ hominũq; peritia non oblectare ſolum, ſed exẽplis quoq; inſtruere, atq; adiuuare conſilio ſis idoneus, ſimul hoc pacto & tuis rebus egregiè cõſulueris, & tuorũ omniũ cõmodis magno eſſe adiumento poſsis. Quod ad meos attinet, inquit ille, non valde cõmoueor, nempe in quos mediocriter opinor me officij mei partes impleuiſſe. nam quibus rebus alij non niſi ſenes & ægri cedunt, imò tum quoq; ægre cedunt, quum amplius retinere non poſſunt, eas res ego non ſanus modo ac vegetus, ſed iuuenis quoque cognatis, amiciſque diſpartiui, quos debere puto hac mea eſſe benignitate contẽtos, neq; id exigere atq; expectare pręterea, vt memet eorum cauſa regibus in ſeruitium dedam. Bona verba, inquit Petrus, mihi viſum eſt non vt ſeruias regibus, ſed vt inſeruias. Hoc eſt, inquit ille, vna ſyllaba pluſquam ſeruias. At ego ſic cenſeo, inquit Petrus, quoquo tu nomine rem appelles, eam tamẽ ipſam eſſe viam, qua non alijs modo & priuatim, & publicè poſsis conducere, ſed tuam quoq; ipſius cõditionẽ reddere fœliciorẽ. Fœliciorem ne inquit Raphael, ea via facerẽ, à qua abhorret animus? Atqui nũc ſic viuo vt volo, quod ego certe ſuſpicor pauciſsimis purpuratorum cõtingere. Quin ſatis eſt eorũ, qui potẽtũ amicitias ambiũt, ne magnã putes iacturam fieri, ſi me atq; vno aut altero mei ſimilibus ſint cariturũ. Tum ego, perſpicuũ eſt, inquã, te mi Raphael, neq; opũ eſſe, neq; potẽtiæ cupidũ. atq; ego profectò huius tuæ mẽtis hominẽ nõ minus veneror ac ſuſpicio, quàm eorũ quẽuis, qui maxime rerũ ſunt potentes. Cæterũ videberis

planè

planè rem te atq; iſthoc animo tuo tam generoſo, tam vere philoſopho dignam facturus, ſi te ita compares, vt vel cum aliquo priuatim incómodo ingenium tuum atque induſtriam publicis rebus accommodes, quod nunquam tanto cum fructu queas, quanto ſi à conſilijs fueris magno alicui principi, eique (quod te facturum certe ſcio) recta atque honeſta perſuaſeris. Nempe à principe bonorū malorūq; omnium torrens in totum populum, velut à perēni quodā fonte promānat. In te verò tam abſoluta doctrina eſt, vt vel citra magnum rerum vſum, porrò tanta rerum peritia, vt ſine vlla doctrina, egregium cōſiliarium cuiuis regum ſis præſtaturus. Bis erras, inquit ille, mi More, primū in me, deinde in re ipſa. nā neq; mihi ea eſt facultas, quam tu tribuis, & ſi maxime eſſet, tamen quum ocio meo negocium faceſſerem, publicam rem nihil promouerē. Primum enim principes ipſi plerique omnes militaribus ſtudijs (quorum ego neq; peritiā habeo, neq; deſidero) libētius occupātur, quàm bonis pacis artibus, maiuſque multo ſtudium eſt, quibus modis per fas ac neſas noua ſibi regna pariant, quàm vti parta bene adminiſtrent. Præterea quicunq; regibus à conſilio ſunt, eorum nemo eſt, qui non aut verè tantum ſapit, vt non egeat, aut tantum ſibi ſapere videtur, vt non libeat alterius probare conſilium, niſi quod abſurdiſsimis quibuſq; dictis aſſentiuntur & ſupparaſitantur eorum, quos vt maxime apud principem gratiæ, ſtudent aſſentatione demereri ſibi. Et certè ſic eſt natura comparatum vt ſua cuiq; inuenta blandiantur. Sic et coruo ſuus arridet pullus, & ſuus ſimiæ catulus placet. Quod ſi quis in illo cœtu vel alienis inuidentium, vel præferentium ſua, aliquid afferat, quod aut alijs temporibus factum legit, aut alijs fieri locis vidit, ibi qui audiunt, perinde agunt, ac ſi tota ſapientiæ ſuæ periclitaretur opinio, & poſt illa pro ſtultis planè ſint habendi, niſi aliquid ſufficiant inuenire, quod in aliorum inuentis vertant vitio. Si cętera deſtituant, tum huc confugiunt, hæc noſtris, inquiunt, placuere maioribus, quorum prudentiam vtinam nos æquaremus. itaque huc dicto veluti egregie perorata re, conſidunt. Tanquā magnum ſit periculum, ſi quis vlla in re deprehendatur maioribus ſuis ſapientior. à quibus tamen vt quicq; optime conſultū eſt, ita ęquiſſimo animo valere ſinimus. ac ſi qua de re potuit conſuli prudentius, eam protinus anſam cupide arreptam mordicus retinemus. Itaq; in hæc ſuperba, abſurda, ac moroſa iudicia, cum ſæpe alibi, tum ſemel in Anglia quoque incidi. Obſecro, inquam, fuiſti apud nos? Fui, inquit, atque aliquot menſes ibi ſum verſatus, non multo poſt eam cladem, qua Anglorum occidentalium ciuile aduerſus regem bellum, miſeranda ipſorum ſtrage compreſſum eſt. Interea multū debui reuerendiſsimo patri Ioanni Mortono Cantuarienſi Archiepiſcopo & Cardinali, ac tum quoque Angliæ Cancellario, viro mi Petre (nā Moro cognita ſum narraturus) non autoritate magis, quàm prudētia ac virtute venerabili. Etenī ſtatura ei mediocris erat, nec ætati, quanq̃ ſeræ, cedens. vultus quē reuereare, non horreas. in cōgreſſu nō difficilis, ſerius tamen & grauis. libido erat aſperius interdum compellando ſupplicantes experiri, ſed ſine noxa, quid ingenij, quam animi præſentiam quiſq; pręſe ferret, qua velut cognata ſibi virtute, modo abeſſet impudentia, delectabatur, & vt idoneam ad res gerendas amplectebatur. Sermo politus & efficax, Iuris magna peritia, ingenium incomparabile, memoria ad prodigium vſque excellens. Hæc enim natura egregia, diſcendo atque exercendo prouexit. Huius conſilijs rex plurimum fidere, multum reſp. niti (cum ego aderam) videbatur quippe qui ab prima ferè iuuēta protinus à ſchola coniectus in aulam, maximis in negocijs per omnem verſatus ætatem, ac varijs fortunæ æſtibus aſsidue iactatus, prudentiam rerum (quæ ſic recepta non facilè elabitur) multis magniſque cum periculis didicerat. Forte fortuna quum die quodam in eius menſa eſſem, laicus quidam legum veſtratium peritus aderat, is neſcio vnde nactus occaſionem, cœpit accuratè laudare rigidam illā iuſtitiam, quæ tum illic exercebatur in fures, quos paſsim narrabat nonnunquā ſuſpendi viginti in vna cruce, atq; eo vehementius dicebat ſe mirari, cum tam pauci elaberentur ſupplicio, quo malo fato fieret, vti tam multi tamē vbiq; graſſarentur. Tum ego, auſus enim ſum libere apud Cardinalē loqui, nihil mireris inquam, Nam hæc punitio furum & ſupra iuſtū eſt, & nō ex vſu publico. Eſt enī ad vindicāda furta nimis atrox, nec tamē ad refrenāda ſufficiens, Quippe neq; furtū ſimplex tā ingens facinus eſt, vt capite debeat plecti, neq; vlla pœna eſt tāta, vt ab latrocinijs cohibeat eos, qui nullam aliā artē quærendi victus habēt. Itaq; hac in re non vos modo, ſed bona pars huius orbis imitari videtur malos pręceptores, qui diſcipulos verberāt libentius, quam docent. Decernūtur enim furāti grauia atq; horrēda ſupplicia, cum potius multo fuerit prouidendū, vti aliquis eſſet prouētus vitæ, ne cuiquā tā dira ſit furandi primū, dehinc pereundi neceſsitas. Eſt inquit ille, ſatis hoc prouiſum, ſunt artes mechanicæ, eſt agricolatio, ex his tueri vitā liceat, ni ſpōte mali eſſe mallēt. At nō ſic euades, inquā. Nam primū omittamus eos, q̄ ſępe vel ab externis bellis, vel ciuilibus mutili redeunt domum, vt nuper apud vos è Cornubienſi prælio, & nō ita pridē è Gallico, qui vel Reip. impēdūt mēbra, vel regi, quos neq; priſtinas artes exercere debilitas patitur, neq; ætas nouā diſcere. hos inq̃ omittamos, quādo bella per intermiſſas vices cōmeant, Ea contēplemur, quæ nullo die non accidunt. Tantus eſt ergo nobilium numerus, qui non ipſi modo degāt ocioſi tanquam

De legibus parū æquis.

Qua ratione fieri poſsit, ne tā multi ſint fures

fuci laboribus aliorum, quos puta ſuorũ prædiorum colonos augẽdis reditibus ad viuum vſque radunt. Nam eam ſolam frugalitatẽ nouere, homines alioquin ad mendicitatẽ vſque prodigi, verum immenſam quoq; ocioſorum ſtipatorum turbam circunferunt, qui nullam vnquam quæreodi victus artem didicere. Hi ſimulatq; herus obierit, aut ipſi ægrotauerint, eijciuntur illico. nã & ocinſos libentius quàm ægrotos alunt, & ſæpe moriẽtis hæres nõ protinus alendæ ſufficit paternæ familiæ. interim illi eſuriunt ſtrenue, niſi ſtrenue latrocinẽtur. Nam quid faciant? Siquidẽ vbi errando paulum veſtes ac valetudinẽ attriuere, morbo iam ſqualidos atque obſitos pannis, neq; generoſi dignãtur accipere, neq; audent ruſtici, non ignari eum qui molliter educatus iu ocio ac delicijs, ſolitus ſit accinctus acinace ac cetra, totã viciniã vultu nebulonico deſpicere, & contemnere omnes præ ſe, haud quaquam idoneũ fore, qui cum ligone ac marra, maligna mercede ac victu parco, fideliter inſeruiat pauperi. Ad hæc ille, atqui nobis, inquit, hoc hominũ genus in primis fouendum eſt. in his enim, vtpote hominibus animi magis excelſi ac generoſioris, quàm ſunt opifices aut agricolæ, conſiſtunt vires ac robur exercitus, ſi quando ſit confligendũ bello. Profecto inquã ego, eadẽ opera dicas licet, belli gratia fouendos eſſe fures, quibus haud dubie nunquã carebitis, dum habebitis hos Quin neq; latrones ſunt inſtrenui milites, neq; milites ignauiſſimi latrouum. adeo inter has artes belle conuenit. At hoc vitiũ tamẽ frequens eſt vobis, nõ propriũ. eſt enim omnium ferè gentium cõmune. Nam Gallias infeſtat alia præterea peſtis peſtilentior. Tota patria ſtipẽdiarijs in pace quoq; (ſi illa pax eſt) oppleta atq; obſeſſa militibus, eadem perſuſſione inductis, qua vos ocioſos hic miniſtros aleudos eſſe cẽſuiſtis. nẽpe quod Moroſophis viſum eſt, in eo ſitam eſſe publicam ſalutem, ſi in promptu ſemper adſit validum firmumq́ue præſidium, maximè veteranorum. neque enim confidunt inexercitstis quicquam. vt vel ideo quærendum eis bellum ſit, ne imperitos habeãt milites, & homines iugulandi gratis, ne (vt habet facete Saluſtius) manus aut animus incipiat per ociũ torpeſcere. At quàm ſit peruicioſum huiuſmodi beluas alere, & Gallia ſuo malo didicit, & Romanorum, Carthagineuſium, ac Syrorũ, tum multarum gentium exempla declarant, quorum omniũ non imperium modo, ſed agros quoq;, atque adeo vrbes ipſas parati ipſorum exercitus alijs atque alijs occaſionibus euerterunt. Quàm vero nõ magnopere neceſſarium vel hinc eluceſcit, quod ne Galli quidem milites armis ab vnguiculis exercitatiſſimi cũ euocatis comparati veſtris, admodum ſæpe gloriantur ſuperiores ſeſe diſceſsiſſe, vt ne quid dicam amplius, ne præſentibus videar adblandiri vobis. Sed nec veſtri illi vel opifices vrbici,

Quã perniciẽ adferãt perpetua militũ præſidia.

vel rudes atque agreſtes agricolæ, ocioſos generoſorum ſtipatores creduntur valde pertimeſcere, niſi aut hi quibus ad vires atq; audaciam corpus contigit ineptius, aut quorũ animi vis inopia rei familiaris infringitur, adeò periculum nullum eſt, ne quorũ valida & robuſta corpora (neq; enim niſi ſelectos dignantur generoſi corrumpere) nunc vel elangueſcunt ocio, vel negocijs propè muliebribus emolliuntur, ijdem bonis artibus inſtructi ad vitam, & virilibus exercitati laboribus effœminentur. Certe vtcunq; ſeſe hæc habet res, illud mihi nequaquã videtur publicæ rei conducere, in euentum belli, quod nunquam habetis, niſi quum vultis, infinitam eius generis turbam alere, quod infeſtat pacem, cuius tanto maior haberi ratio, quàm belli debeat. Neq; hæc tameu ſola eſt furandi neceſsitas, eſt alia magis, quantum credo, peculiaris vobis. Quænam eſt ea? inquit Cardinalis. Oues inquam veſtræ, quæ tam mites eſſe, tamq́ue exiguo ſoleut ali, nunc (vti fertur) tam edaces atque indomitæ eſſe cœperunt, vt homines deuorent ipſos, agros, domos, oppida vaſtent ac depopuleniur. Nempe quibuſcunque regni partibus naſcitur lana tenuior, atque ideo precioſior, ibi nobiles & generoſi, atque adeô Abbates aliquot ſancti viri, non his contenti reditibus fructibuſq́ue annuis, qui maioribus ſuis ſolebant ex prædijs creſcere, nec habentes ſatis, quod ocioſe ac laute viuentes, nihil in publicum proſint, niſi etiam obſint, aruo nihil relinquunt, omnia claudunt paſcuis, demoliuntur domos, diruunt oppida, templo duntaxat ſtabulandis ouibus relicto, & tanquam parum ſoli perderent apud vos, ferarum ſaltus ac viuaria, illi boni viri habitationes omnes, & quicquid vſquam eſt culti, vertunt in ſolitudinem. Ergo vt vnus helluo inexplebilis ac dira peſtis patriæ, continuatis agris, aliquot millia iugerum vno circuudet ſepto, eijciuntur coloni quidam ſuis, etiã aut circũſcripti fraude, aut vi oppreſsi exuuntur, aut fatigati iniurijs, adiguntur ad venditionẽ. Itaq; quoquo pacto emigrant miſeri, viri, mulierẽs, mariti, vxores, orbi, viduæ, parentes cũ paruis liberis, & numeroſa magis quàm diuite familia, vt multis opus habet manibus res ruſtica: emigrant inquam, è notis atque aſſuetis laribus, nec inueniunt quò ſe recipiant, ſuppellectilem omnem haud magno vendibilem. etiã ſi manere poſsit emptorem, quum extrudi neceſſe eſt, minimo venundant. id quum breui errando inſumpſerint, quid reſtat aliud denique, quàm vti furentur, et pendeant iuſte ſcilicet, aut vagentur atq; mendicent. quanquam tum quoque velut errones conijciuntur in carcerem, quod ocioſi obambulẽt, quorũ operã nemo eſt qui conducat, quum illi cupidiſsime offerãt. Nam ruſticæ rei cui aſſueuerunt, nihil eſt quod agatur, vbi nihil ſeritur. Siquidẽ vnus opilio atq; bubulcus ſufficit ei terræ depaſceudæ pecoribus, in

bus,in cuius cultum, vt ſementi faciendæ ſufficeret,multæ poſſidebantur manus. Atque hac ratione fit,vt multis in locis annona multo ſit carior. Quin lanarum quoque adeo increuit precium,vt à tenuioribus,qui pannos inde ſolent apud vos conficere,prorſus emi non poſſint,atq; ea ratione plures ab opere ablegantur in ociú. Nam poſt aucta paſcua infinitam ouium vim abſumpſit tabes,velut eorum cupiditatem vlciſcente Deo,immiſſa in oues lue, quam in ipſorum capita cótortam eſſe fuerat iuſtius. Quod ſi maximè increſcat ouium numerus,precio nihil decreſcit tamen. quòd earum,ſi monopoliú appellari non poteſt quod non vnus vendit,certè oligopoliú eſt. Reciderunt enim ferè in manus paucorum,eorundemq; diuitú,quos nulla neceſsitas vrget antè vendendi quàm libet,nec ante libet quàm liceat quanti libet. Iam cætera quoque pecorum genera,vt ęque cara ſint,eadem ratio eſt, atque hoc etiam amplius, quod dirutis villis, atque imminuta re ruſtica,non ſint quæ fœturá curent. Neq; enim diuites illi, vt ouium, ſic etiá armentorú fœtus educant: ſed aliunde macra empta vili, poſteaquá ſuis paſcuis pinguerint,magno reuẽdunt. Ideoq;, ſicuti reor, nondum ſentitur totum huius rei incommodum. Nempe adhuc his modo locis reddunt cara,vbi vendunt. cęterú vbi aliquandiu celerius extulerint illinc, quàm naſci poſsint, tum demum ibi quoque paulatim decreſcente copia,vbi coẽmuntur,neceſſe eſt hic inſigni laboretur inopia. Ita quare vel maximè fœlix hæc veſtra videbatur inſula, iá ipſum paucorú improba cupiditas vertit in perniciem. Nam hæc annonæ charitas in cauſa eſt, cur quiſq; quàm poſsit plurimos è familia dimittat,quò quęſo,niſi mendicatum,aut quod generoſis animis perſuadeas facilius,latrocinatum? Quid quod ad miſeram hanc egeſtatem atque inopiam adiungitur importuna luxuries. Nam & miniſtris nobilium,& opificibus, & ipſis propemodum ruſticis,& omnibus deniq; ordinibus,multum eſt inſolentis apparatus in veſtibus,nimius in victu luxus. Iam ganea,luſtra,lupanar,& aliud lupanar tabernæ vinariæ,cereuiſiariæ,poſtremò tot improbi ludi,alea,charta,fritillus,pila,ſphæra,diſcus, an non hęc celeriter exhauſta pecunia,recta ſuos myſtas mittũt aliquó latrocinatum? Has perniciosas peſtes eijcite ſtatuite, vt villas atque oppida ruſtica,aut hi reſtituant, qui diruere, aut ea cedant repoſituris,atq; ędificare volentibus. Refrenate coẽmptiones iſtas diuitum, ac velut monopolij exercendi licentiam. Pauciores alantur ocio,reddatur agricolatio, lanificium inſtauretur, vt ſit honeſtum negociũ, quo ſe vtiliter exerceat ocioſa iſta turba, vel quos hactenus inopia fures fecit, vel qui nunc errones,aut ocioſi ſunt miniſtri,fures nimirũ vtrìq; futuri. Certè niſi his malis medemini,fruſtra iactetis exercitam in vindicanda furta iuſtitiam,nempe ſpecioſam magis,quàm aut iuſtam aut vtilem. Siquidem quum peſsime ſinitis educari,& mores paulatim ab teneris annis corrumpi,puniendos videlicet, tum demum quum ea flagitia viri deſignent, quorum ſpem de ſe perpetuam à pueritia vſq; prębuerant,quid aliud quæſo quàm facitis fures, & iidem plectitis? Iam me hæc loquente iuris ille conſultus interim ſe ad dicendum compoſuerat,ac ſtatuerat ſecũ, modo illo ſolenni diſputantiũ vti,qui diligẽtius repetunt quàm reſpondent,adeo bonam parté laudis ponunt in memoria. Belle,inquit,dixiſti profecto,quũ ſis videlicet hoſpes,qui magis audire his de rebus aliquid potueris,quàm exacte quicquam cognoſcere,id quod ego paucis efficiam perſpicuum. Nam primum ordine recenſebo quę tu dixiſti. deinde oſtẽdam quibus in rebus impoſuit tibi noſtrarum rerũ ignoratio. poſtremo rationes tuas omnes diluam atque diſſoluam. Igitur vt à primo quod ſum pollicitus, exordiar,quatuor mihi viſus es: Tace, inquit Cardinalis,nam haud reſponſurus paucis videris,qui ſic incipias. Quamobrem leuabimus in præſentia te hac reſpõdendi moleſtia, ſeruaturi tamen integrum id munus tibi in proximum congreſſum veſtrum, quem (niſi quid impediat,aut te,aut Raphaelem hunc, craſtinus dies velim referat. Sed interim abs te mi Raphael, perquam libẽter audierim, quare tu furtum putes vltimo ſupplicio non puniendum,quàmve aliam pœnam ipſe ſtatuas, quæ magis cõducat in publicum. nam tolerandum ne tu quidem ſentis. At ſi nunc per mortem quoque,tamen in furtum ruitur,propoſita ſemel vitæ ſecuritate,quæ vis,quis metus poſſet abſterrere maleficos? qui mitigatione ſupplicij, velut præmio quodam ad maleficium ſe inuitatos interpretarentur? Omnino mihi videtur,inquam,pater benignisſime,homini vitam eripi propter ereptam pecuniam, prorſus iniquum eſſe. Siquidem cum humana vita ne omnibus quidem fortunæ poſſeſsionibus paria fieri poſſe arbitror. Quod ſi læſam iuſtitiá, ſi leges violatas, hac rependi pœna dicant, haud pecuniam, quid ni merito ſummum illud ius,ſumma vocetur iniuria? Nam neque legum probanda ſunt tam Manliana imperia,vt ſicubi in leuiſsimis parum obtemperetur,illico ſtringant gladiũ: neque tam Stoica ſcita, vt omnia peccata adeò exiſtiment paria, vti nihil iudicent intereſſe, occidat ne aliquis hominem, an nummum ei ſurripiat, inter quæ (ſi quicquam æquitas valet) nihil omnino ſimile aut affine. Deus vetuit occidi quenquam, & nos tam facilè occidimus ob ademptam pecuniolam? Quod ſi quis interpretetur, illo Dei iuſſu interdictam necis poteſtatem, niſi quatenus humana lex declaret occidendum, quid obſtat quo minus homines, eodem modo conſtituant inter ſe, quatenus ſtuprum admittendum ſit,

Expreſsit morẽ ei Cardinali familiarẽ interpellandi ſi quis loquacius ageret.

Mãliana imperia ex Liuio.

adulte-

adulterandum, peierandum? Siquidem quum Deus non alienæ modo, verùetiam ſuæ cuiq; mortis ius ademerit, ſi hominum inter ſe conſenſus, de mutua cæde certis placitis conſentientium, adeo debet valere, vt illius præcepti vinculis eximat ſuos ſatellites, qui ſine vllo exẽplo Dei eos interemerint, quos humana ſanctio iuſsit occidi: an non hoc pacto præceptum illud Dei tantum iuris eſt habiturum, quantum humana iura permiſerint? ac fiet nimirum, vt ad eũdem modum omnibus in rebus ſtatuant homines, quatenus diuina mandata conueniat obſeruari. Denique lex Moſaica, quanquam inclemens & aſpera: nempe in ſeruos, & quidem obſtinatos lata, tamen pecunia furtum haud morte mulctauit. Ne putemus Deũ in noua lege clementiæ: qua pater imperat filijs: maiorem indulſiſſe nobis inuicem ſæuiendi licentiam. Hæc ſunt cur non licere putem. Quàm verò ſit abſurdum, atque etiam pernicioſum reipub. furem, atque homicidã ex æquo puniri, nemo eſt, opinor, qui neſciat. Nempe quum latro cõſpiciat non minus immiNere diſcriminis duntaxat furti damnato, quàm ſi præterea conuincatur homicidij, hac vna cogitatione impellitur in cædem eius, quem alioqui fuerat tantum ſpoliaturus: quippe præter quàm quod deprehenſo nihil ſit plus periculi, eſt etiam in cæde ſecuritas maior, & maior cælandi ſpes ſublato facinoris indice. Itaque dum fures nimis atrociter ſtudemus perterrefacere, in bonorum incitamus perniciem Iam quod quæri ſolet: quæ punitio poſsit eſſe commodior: hoc meo iudicio haud paulò facilius eſt repertu. quã quæ poſſit eſſe deterior. Cur enim dubitemus eã viam vtilem eſſe caſtigandis ſceleribus: quam ſcimus olim tam diu placuiſſe Romanis, adminiſtrandæ reipublicæ peritiſsimis? Nempe hi magnorum facinorum conuictos in lapidicinas, atque fodienda metalla damnabant, perpetuis adſeruandos vinculis. Quanquam ego quod ad hanc rem attinet, nullius inſtitutum gentis magis probo, quàm id quod interea dum peregrinabar, in Perſide obſeruatum apud vulgo dictos Polyleritas, adnotaui, populum neque exiguum, neque imprudenter inſtitutum, & niſi quod tributum quotannis Perſarum pendit regi: cætera liberum ac ſuis permiſſum legibus. Cæterum quoniã longe a mari, montibus ferè circundati, & ſuæ terræ nulla in re maligne contenti fructibus, neque adeunt alios ſæpe, neque adeuntur. tamen ex vetuſto more gentis, neque fines prorogare ſtudent, & quos habent ab omni facilè iniuria, & montes tuentur, & penſio quam rerum potienti perſoluunt, immunes prorſus ab militia, haud perinde ſplendide, atque cõmode, fœliceſque magis quàm nobiles, aut clari, degunt. quippe ne nomine quidẽ opinor, præterquam cõterminis admodum ſatis noti. Ergo apud hos furti qui peraguntur, quod ſublatum ſit, domino reddunt, non quod alibi fieri ſolet, principi: vtpote cui tantum iuris eſſe cenſent in rem furtiuam quantũ ipſi furi: Sin res perierit, precio ex bonis furũ confecto ac perſoluto, tum reliquo vxoribus eorum atq; liberis integro, ipſi dãnantur in opera, ac niſi atrociter commiſſum furtum eſt, neque clauduntur ergaſtulo, neq; geſtant cõpedes, ſed liberi, ac ſoluti in publicis occupantur operibus. detrectantes ac languidius gerẽtes ſeſe, non tam vinculis coërcent quàm excitant verberibus, ſtrenuã nauantes operã abſunt à contumelijs, noctu tantũ nominatim cẽſiti cubiculis includuntur. præter aſsiduum laborem nihil incõmodi eſt in vita. Aluntur enim haud duriter qui publicę rei ſeruiũt: è publico. alibi aliter. Siquidem alicubi quod impenditur in eos ex eleemoſyna colligitur, atq; ea via quãquam incerta: tamen vt eſt ille populus miſericors, nulla reperitur vberior. alibi reditus quidam publici ad id deſtinantur. Eſt vbi certũ in eos vſus tributum viritim conferunt. Quin aliquot in locis nullum publicum opus faciunt, ſed vt priuatus quiſque eget mercenarijs, ita illorum cuiuſpiam in eum diem operam, ſtata mercede conducit apud forum, paulò minoris quàm quanti liberam fuerat conducturus: præterea fas eſt ſeruilem ignauiã flagris corripere. Sic fit, vti nunquam opere careant: & præter victum aliquid quoque die ab ſingulis publico inferatur ærario. Vno quodam colore veſtiuntur & omnes & ſoli, capillo non abraſo, verum paulò ſupra auriculas attonſo, è quarum altera paululum præſcinditur. Cibum cuique ab amicis dari, potumque ac ſui coloris veſtem, licet pecuniã datam eſſe danti pariter atque accipienti capitale, neque minus periculoſum etiam homini libero quacunque de cauſa nummũ à damnato recepiſſe, & ſeruos item (ſic enim damnatos vocant) arma contingere. Suos quæque regio propria diſtinguit nota, quam abieciſſe capitalę eſt, vt vel extra ſuos conſpici fines, vel cum alterius regionis ſeruo quicquam eſſe collocutum. At neque tutior fugæ meditatio quàm ipſa eſt fuga. Quin conſcium talis fuiſſe conſilij in ſeruo nex eſt: in libero ſeruitus. Contra indici præmia decreta ſunt, libero pecunia, ſeruo libertas, vtrique verò venia atque impunitas conſcientiæ, ne quando perſequi malum conſilium quàm pœnitere ſit tutius. Huius rei hęc lex atq; hic ordo eſt, quem dixi, qui quantum habeat humanitatis & commodi, facile patet, quando ſic iraſcitur, vt vitia perimat ſeruatis hominibus, atque ita tractatis, vt bonos eſſe neceſſe ſit. & quantum ante damni dederunt, tantum reliqua vita reſarciant. Porrò ne ad priſtinos relabãtur mores, adeo nullus eſt metus, vt viatores quoque quibus iter aliquò inſtitutum eſt, non alijs viæ ducibus ſeſe tutiores arbitrentur, quàm ſeruis illis ad quamque regionem ſubinde commutatis. Nempe ad per-

Reſpublica Polyleritarũ apud Perſas.

Annotãdũ nobis vbi ſecus facimus

At idem hodie famuli nobiliũ pol chrũ ſibi ducunt.

ad perpetrandum latrocinium nihil habent
vſquàm non importunum : manus inermes:
pecunia tantùm ſceleris index : deprehẽſo pa-
rata vindicta. neq; ſpes vlla prorſus fugiendi
quoquam. Quo enim pacto falleret ac tegeret
fugam, homo nulla veſtium parte populo ſi-
milis: niſi abeat nudus? quin ſic quoque fugiẽ-
tẽ proderet auricula. At ne inito ſaltẽ concilio
cõiurent in rempub. id demũ ſcilicet periculũ
eſt, quaſi in tantam venire ſpem vlla poſsit vi-
cinia non tentatis ac ſolicitatis ante multarum
regionum ſeruitijs, quæ tantum abſunt à fa-
cultate conſpirandi, vt ne conuenire quidem
& colloqui aut ſalutare ſe mutuo liceat : vt
credantur interim id conſilium intrepide cre-
dituri ſuis : quod reticentibus periculoſum,
prodentibus maximo eſſe bono ſciant. Quum
contrà nemo ſit prorſus exſpes, obediendo
ac perſerendo, bonamque de ſe præbendo
ſpem emendatioris in poſterum vitæ, poſſe
his modis fieri, vt libertatem aliquando recu-
peret. quippe nullo non anno reſtitutis ali-
quot commendatione patientiæ. Hæc quum
dixiſſem, atque adiecissem, nihil mihi videri
cauſæ, quare non hic modus haberi vel in
Anglia poſsit, multo maiore cum fructu,
quàm illa iuſtitia, quam iuris ille peritus tan-
topere laudauerat. Sub hæc ille, nempe iu-
reconſultus, Nunquam, inquit, iſtud ſic ſtabi-
liri queat in Anglia, vt non in ſummum diſ-
crimen adducat rempub. & ſimul hæc dicens,
commouit caput ac diſtorſit labrum, atque ita
conticuit. Et omnes qui aderant, pedibus in
eius ibant ſententiã. Tum Cardinalis, non eſt,
inquit, procliue diuinare, commode ne an ſe-
cus res ceſſura ſit, nullo prorſus facto periculo.
Verum ſi pronunciata mortis ſentẽtia, differri
executionem iubeat princeps, atque hunc ex-
periatur morem, cohibitis aſylorum priuile-
gijs, tum verò ſi res comprobetur euentu eſſe
vtilis, rectum fuerit eam ſtabiliri, alioqui tunc
quoque afficere ſupplicio eos, qui ſunt ante
damnati, neque minus è republica fuerit, ne-
que magis iniuſtum, quàm ſi nunc idem fie-
ret, nec vllũ interea naſci ex ea re poteſt peri-
culum. Quin mihi certè videntur errones
quoque ad euodem poſſe modum nun peſsi-
me tractari, in quos hactenus tam multis edi-
tis legibus, nihil promouimus tamen. Hæc vbi
dixit Cardinalis, quæ me narrante contempſe-
rant omnes, eadẽ nemo nõ certatim laudibus
eſt proſequutus, maxime tamen illud de erro-
nibus, quuniam hoc ab ipſo adiectum eſt. Ad-
ſtabat autem paraſitus quidam, qoi videri vo-
lebat imitari morionem, ſed ita ſimulabat, vt
propior vero eſſet, tam frigidis dictis cap-
tans riſum, vt ipſe ſæpius, quam dicta ſua ride-
retur. Excidebant homini tamen interdum
quædam, adeo non abſurda, vt fidem adagio
facerent, crebro iactu iaci aliquãdo Venerem.
Is ergo, dicente quodam è conuiuis. Iam meo
ſermone bene prouiſum eſſe furibus, atque à
Cardinale etiam cautum de erronibus, reſtare
nunc vti his preterea conſuleretur publicirus,
quos ad egeſtatem morbus aut ſenectus im-
puliſſet, atq; ad labores vnde viui poſsit, reddi-
diſſet impotes. Sine, inquit, me. nã ego & hoc
recte vt fiat, videro. Etenim hoc genus homi-
num miſere cupio aliquò è conſpectu amoliri
meo, ita me male vexarunt ſæpe, cùm qoerulis
illis opplorationibus flagitarent pecuniam,
quas nunquam tamen tam commode potue-
runt occinere, vt nummũ à me extorquerent.
Quippe ſemper alterum euenit, vt aut non li-
beat dare, aut ne liceat quidem, quando nihil
eſt quod detur. Itaque nunc cœperunt ſapere.
nam ne perdant operam, vbi me præterire vi-
dent, pretermittunt taciti, ita nihil à me ſperãt
amplius, non hercule magis quàm ſi eſſem ſa-
cerdos. Sed illos ego mendicos omnes lata le-
ge diſtribui ac diſpartiri iubeo in Benedicti-
norum cœnobia, & fieri laicos vt vocant mo-
nachos. Mulieres moniales eſſe impero. Sub-
riſit Cardinalis & approbat ioco, cæteri etiam
ſerio. En mi, More quàm loogo te ſermone
oneraui, qood iam diu facere planè puduiſſet,
me, niſi tu & cupide flagitaſſes, & ſic videreris
audire, tanquam nolles quicquam eius confa-
bulationis omitti, quæ quanquam aliquanto
perſtrictius, narranda tamen mihi fuit omni-
no propter eorum iudicium, qui quæ me di-
cente ſpreuerant, eadem rurſus e veſtigio non
improbante Cardinale, etiam ipſi comproba-
runt, vſqueadeo aſſentãtes ei, vt paraſiti quo-
que eius inuentis, quæ dominus per iocum nõ
aſpernabatur, adblandirentur, & ſerio prope-
modum admitterent. Vt hinc poſsis æſtimare,
quanti me ac mea conſilia, aulici forent æſti-
maturi, Profecto mi Raphael inquam, magna
me affecisti voluptate, ita ſunt abs te dicta pru
denter ſimul & lepide omnia. præterea viſus
mihi interim ſum non ſolum in patria verſari,
verumetiam repueraſcere quodammodo iu-
cunda recordatione Cardinalis illius, in cuius
aula puer ſum educatus. cuius viri memoriæ
quod tu tã impenſe faues, non credas mi Ra-
phael, quanto mihi ſis effectus hoc nomine
charior, cum eſſes alioqui chariſsimus. Cœte-
rum non poſſum adhuc vllo pacto meam de-
mutare ſententiam, quin te planè putem, ſi
animum inducas tuum, vti ne ab aulis princi-
pũ abhorreas, in publicũ poſſe te tuis conſilijs
plurimũ boni conferre. quare nihil magis in-
cumbit tuo, hoc eſt boni viri officio, Si qui-
dẽ cum tuus ſenſeat Plato, reſp ita demum fu-
turas eſſe felices, ſi aut regnent philoſophi, aut
reges philoſophentur, quàm procul aberit fe-
licitas, ſi philoſophi regibus nec dignentur
ſaltẽ ſuũ impartiri conſiliũ? Non ſunt, inquit
ille, tam ingrati, quin id libenter facerent, imò
multi libris editis iam fecerũt, ſi hi qui rerum
potiuntur eſſent parati, bene cunſultis parẽre.
Sed bene haod dubie præuidit Plato, niſi re-
ges philoſophentur ipſi, nunquam futurum,

Prouerbiũ vulgo iactatũ apud medicos

t idem
odie fa-
uli no-
ibũ pol
hrũ ſibi
ocant.

vt peruerſis opinionibus à pueris imbuti atq; infecti, penitus philoſophantium comprobēt conſilia: quod ipſe quoque experiebatur apud Dionyſium. An non me putas ſi apud aliquē regū decreta ſana proponerē, & pernicioſa malorū ſemina conarer illi euellere, protinus aut eijciendum aut habendum ludibrio? Age, finge me apud regem eſſe Gallorum, atque in eius conſidere conſilio, dum in ſecretiſsimo receſſu præſidente rege ipſo in corona prudētiſsimorū hominū magnis agitur ſtudijs, quibus artibus ac machinamentis Mediolanum retineat, ac fugitiuam illā Neapolim ad ſe retrahat: poſtea vero euertat Venetos, ac totam Italiam ſubijciat ſibi, deinde Flandros, Brabantos, totam poſtremo Burgundiam ſuę faciat ditionis, atq; alias præterea gentes, quarū regnū iā olim animo inuaſit. Hic dū alius ſuadet feriendum cum Venetis fœdus tantiſper duraturū, dū ipſis fuerit commodū, cū illis cōmunicandum conſilium, quin deponendam quoq; apud eoſdem aliquā prędæ partē, quam rebus ex ſententia peractis repetat. Dum alius conſulit conducendos Germanos, alius pecunia demulcendos Heluetios, Alius aduerſum numē imperatoriæ maieſtatis, auro, velut anathemate, propitiandum. Dum alij videtur cū Arragonum rege cōponendas eſſe res, & alieno Nauarię regno, velut pacis authoramento cedendum: alius interim cenſet Caſtelliæ principem aliqua ſpe affinitatis irretiendum, atque aulicos nobiles aliquot in ſuam factionem certa penſione eſſe pertrahendos. Dum maximus omnium nodus occurrit, quid ſtatuendum interim de Anglia ſit. Cæterum de pace tractandum tamen, & conſtringenda, firmiſsimis vinculis ſemper infirma ſocietas amici vocentur, ſuſcipiantur vt inimici, Habendos igitur paratos, velut in ſtatione Scotos, ad omnem intentos occaſionem, ſi quid ſe commoueant Angli, protinus immittendos. Ad hæc fouendum exulem nobilem aliquem occulte, namque id aperte ne fiat prohibent fœdera, qui id regnum ſibi deberi contendat, vt ea velut anſa contineat, ſuſpectum ſibi principem. Hic, inquam, in tanto rerum molimine, tot egregijs viris ad bellum ſua certatim conſilia conferentibus, ſi ego homuncio ſurgam, ac verti iubeam vela, omittendam Italiam cenſeam, & domi dicam eſſe manendum, vnum Galliæ regnum ferè maius eſſe, quàm vt commode poſsit ab vno adminiſtrari, ne ſibi putet rex de alijs adijciendis eſſe cogitandum, Tum ſi illis proponerem decreta Achoriorum populi, Vtopiēſium inſulæ ad Euronoton oppoſiti, qui quum olim bellum geſsiſſent, vt regi ſuo aliud obtinerent regnum, quod affinitatis antiquæ cauſa ſibi contendebat hæreditate deberi, conſequuti tandem id, vbi viderunt nihilo ſibi minus eſſe moleſtiæ in retinēdo, quàm in quærendo pertulerunt, verùm aſsidua pullulare ſemina, vel internę rebellionis, vel externæ incurſionis in deditus, ita ſemper aut pro illis, aut cōtra pugnandum, nunquam dari facultatem dimittendi exercitus, compilari interim ſe, efferri foras pecuniam, alienæ gloriolæ ſuum impendi ſanguinem, pacem nihilo tutiorem, domi corruptos bello mores, imbibitam latrocinandi libidinem, confirmatam cædibus audaciam, leges eſſe contemptui, quod rex in duorum curam regnorum diſtractus, minus in vtrumuis animum poſſet intendere. Cum viderent alioqui tantis malis nullum finem fore, inito tandem cōnſilio, regi ſuo humaniſsime fecerunt optionem retinendi vtrius regni vellet. nā vtriuſque non fore poteſtatem, ſe plures eſſe, quā qui à dimidiato poſsint rege gubernari, quum nemo ſit libenter admiſſurus mulionem ſibi cum alio communem. Ita coactus eſt ille bonus princeps, nouo regno cuipiam ex amicis relicto (qui breui etiam poſt eiectus eſt) antiquo eſſe contētus. Præterea ſi oſtenderem omnes hos conatus bellorum, quibus tot nationes eius cauſa tumultuarētur, quum theſauros eius exhauſiſſent, ac deſtruxiſſent populum, aliqua tandem fortuna fruſtra ceſſuros tamen, proinde auitum regnum coleret, ornaret quantum poſſet, & faceret quàm florentiſsimum. Amet ſuos, & ametur à ſuis, cum his vnà viuat, imperetque ſuauiter, atque alia regna valere ſinat, quando id quod nunc ei contigiſſet, ſatis amplum ſuperq. eſſet. Hanc orationē quibus auribus mi More, putas excipiendam? Profecto non valde pronis, inquam. Pergamus ergo inquit, ſi conſiliarijs cū rege quopiam tractantibus, & comminiſcentibus, quibus technis ei queant coaceruare theſauros, dum vnus intendēdā conſulit æſtimationem monetæ, quum ipſi ſit eroganda pecunia: deijciendam rurſus infra iuſtum, quum fuerit corroganda. vti & multum æris paruo diſſoluat, & pro paruo multum recipiat: Dum alius ſuadet vt bellum ſimulet, atque eo prætextu, coacta pecunia, cum viſum erit, faciat pacē ſanctis cæremonijs, quo plebeculę oculis fiat præſtigium, miſeratus videlicet humanum ſanguinem princeps pius: Dum alius ei ſuggerit in mentem, antiquas quaſdam, & tineis adeſas leges, longa deſuetudine antiquatas, quas quod nemo latas meminiſſet, omnes ſint tranſgreſsi, earum ergo mulctas iubeat exigi, nullū vberiorē prouentum eſſe, nullū magis honorificum, vtpote qui iuſtitiæ præ ſe perſonam ferat. Dum ab alio admonetur, vti ſub magnis mulctis multa prohibeat, maxime talia, quæ ne fiant, in rem ſit populi, poſt pecunia cum illis diſpenſet, quorum cōmodis obſtat interdictum, ſic & à populo gratiam iniri, & duplex adferri compendium, vel dum hi mulctantur, quos quæſtus cupiditas pellexit in caſſes, vel dū alijs vendit priuilegia tāto pluris, quāto ſcilicet fuerit melior princeps, vtpote qui grauatim quicquam

contra

Terret gallos dehortatur ab Italia petenda.

Heluetij conducti.

Exēplū ai notādum

contra populi commodum priuato cuiquam indulgeat, & ob id non niſi magno precio. Dū alius ei perſuadet obſtringendos ſibi iudices, qui quauis in re pro regio iure diſceptent, accerſendos præterea in palatium, atq; inuitādos vti coram ſe de ſuis rebus diſſerāt, ita nullam cauſam eius tam aperte iniquam fore, in qua non aliquis eorum vel contradicendi ſtudio, vel pudore dicendi eadem, vel quo gratiā ineant, apud eum aliquam repcriant rimā, qua poſsit intendi calumnia. Sic dum iudicibus diuerſa ſentientibus, res per ſe clariſsima diſputatur, & veritas in quæſtionem venit, anſam cōmodùm regi dari, pro ſuo cōmodo ius interpretandi. cæteros aut pudore acceſſuros, aut metu, ſic intrepide fertur poſtea pro tribunali ſententia. Neqoe enim deeſſe prætextus poteſt pronuncianti pro principe. Nempe cui ſatis eſt aut æquitatem à ſua parte eſſe, aut verba legis, aut contortum ſcripti ſenſum, aut quę legibus deniq; omnibus præponderat, apud religioſos iodices principis indiſputabilē prę-

Craſsi diuitis dictum.

rogatiuam. Dum omnes in Craſsiano illo cōſentiunt atq; conſpirant, Nullam auri vim ſatis eſſe principi, cui ſit alendus exercitus. pręterea nihil iniuſte regem facere, vt maxime etiā velit, poſſe. Quippe omnia omnium eius eſſe, vt homines etiam ipſos: tantum verò cuique eſſe proprium, quantum regis benignitas ei non ademerit, quod ipſum vt quàm minimū ſit, principis multum referre, vt cuius tutamētum in eo ſitum ſit, ne populus diuitijs ac libertate laſciuiat, quod hæ res minus patienter ferant dura atq; iniuſta imperia, quum contrà egeſtas atq; inopia retundat animos, ac patientes reddat, adimatq; preſsis generoſus rebellandi ſpiritus. Hic ſi egn rurſus adſurgens contendam, hæc conſilia omnia regi & inhoneſta eſſe, & pernicioſa, Cuius nō honor modo, ſed ſecuritas quoq; in populi magis opibus ſita ſit quàm ſuis: quos ſi oſtendam regem ſibi deligere ſua cauſa, non regis, videlicet vti eius labore ac ſtudio ipſi cōmode viuant, tutiq; ab iniurijs, eoq; magis ad principē eā pertinere curā, vt populo bene ſit ſuo, quā vt ſibi, nō aliter ac paſtoris officiū eſt, oues potius quā ſemet paſcere, quatenus opilio eſt. Nā quod populi egeſtatem cenſeant pacis præſidium eſſe, longiſsime aberrare eos, ipſa res docet. Nempe vbi plus rixarū comperias, quàm inter mendicos? Quis intentius mutationi rerum ſtudet, quàm cui minime placet præſens vitæ ſtatus? Aut cui deniq; audacior impetus ad conturbanda omnia, ſpe alicunde lucrandi, quàm cui iam nihil eſt qnod poſsit perdere? Quod ſi rex aliquis adeo aut contemptus eſſet, aut inuiſus ſuis, vt aliter eos continere in officio non poſsit, niſi contumelijs, compilatione, & ſectione graſſetur, eoſq; redigat ad mendicitatem, præſtiterit illi profecto regnū ſe abdicare, quàm his retinere artibus: quibus quanquam imperij nomē retineat, certe amittit maieſtatem. Neque enim regiæ dignitatis eſt, imperium in mēdicos exercere, ſed in opulentos potius, atque felices. Quod ipſum ſenſit certe vir erecti ac ſublimis animi Fabricius, cū reſpōderet, malle ſe imperare diuitibus, quàm diuitem eſſe. Et profecto vnum aliquem voluptate ac delicijs fluere, gementibus vndique ac lamentantibus alijs, hoc non eſt regni, ſed carceris eſſe cuſtodem. Deniq; vt imperitiſsimus medicus eſt, qui morbum neſcit niſi morbo curare, ita qui vitā ciuium nō nouit alia via corrigere, quā adēptis vitæ cōmodis, is ſe neſcire fateatur imperare liberis. quin aut inertiā potius mutet ſuā, aut ſuperbiā nā his ferè vitijs accidit, vt populus eum contēnat, vel habeat odio. Viuat innocuus de ſuo, ſumptus ad reditus accommodet, refrenet maleficia, & rectā inſtitutione ſuorum præueniat potius, quàm ſinat increſcere, quæ deinde puniat. leges abrogatas conſuetudine haud temerè reuocet, præſertim quæ diu deſitæ nunquam deſyderatæ ſunt. neq; vnqnam cōmiſsi nomine eiuſmodi quicquam capiat, quale priuatum quempiam iudex, velut iniquū ac vafrū non pateretur accipere. Hic ſi proponerem illis Macarenſiū legē, qui & ipſi non longe admodū abſunt

Mira lex Macarēſium

ab Vtopia, quorū rex, qno primū die auſpicatur Imperiū, magnis adhibitis ſacrificijs iuriiurando aſtringitur, nunqoā ſe vno tempore ſupra mille auri pondo in theſauris habiturum, aut argenti, quātum eius auri precium æquet. Hanc legem ferunt ab optimo quodā rege inſtitutam, cui maiori curæ fuit patriæ commodū, quā diuitiæ ſuæ, velut obicem aceruandæ pecunię tantæ, quanta faceret inopiam eius in populo. Nempe eum theſaurum videbat ſuffecturum, ſiue regi aduerſus rebelleis, ſiue regno aduerſus hoſtium incurſiones eſſet confligendum. Cæterom minorem eſſe quàm vt animos faciat inuadendi aliena, quę potiſsima condendæ legis cauſa fuit. Proxima, quod ſic proſpectū putauit, ne deſit pecunia, quæ in quotidiana ciuium cōmutatione verſetur, & quum regi neceſſe eſt erogare, quicquid theſauro ſupra legitimū accreuit modū, non quęſiturum cenſuit occaſiones iniuriæ. Talis rex & malis erit formidini, & à bonis amabitur. Hæc ergo atq; huiuſmodi ſi ingererem apud homines, in contrariam partem vehementer inclinatos, quàm ſurdis eſſem narraturus fabulam? Surdiſsimis inquam, haud dubie, neque hercule miror, neque mihi videntur (vt vere dicam) huiuſmodi ſermones ingerendi, aut talia danda conſilia, quæ certus ſis nunqnam admiſſum iri. Quid enim prodeſſe poſsit, aut quomodo in illorum pectus influere ſermo tam ioſolens, quorum præoccupauit animos, atq; inſedit penitus diuerſa perſuaſio? Apud amiculos in familiari colloquio non inſuauis eſt hæc philoſophia ſcholaſtica. Cæterum io conſilijs principū, vbi res magnæ, magna autoritate agūtur, non eſt his rebus iocus.

Prouerbium.

Philoſophia ſcholaſtica.

Hoc eſt

ὑπ[illegible]ίωσις nura. κωφὸν πρόσωπον

Hoc eſt, inquit ille, quod dicebam, non eſſe apud principes locum philoſophiæ. Imò inquam, eſt verum, non huic ſcholaſticæ, quæ quiduis putet vbiuis cõuenire, ſed eſt alia philoſophia ciuilior, quæ ſuá nouit ſcenâ, eiq; ſeſe accõmodans, in ea fabula quæ in manibus eſt, ſuas partes concinne & cum decoro tutatur. Hac vtendum eſt tibi. Alioquin dum agitur quæpiam Plauti comœdia, nugantibus inter ſe vernulis, ſi tu in proſceniũ prodeas habitu philoſophico, & recenſeas ex Octauia locum in quo Seneca diſputat cum Nerone, nonne præſtiterit egiſſe mutam perſonam, quàm aliena recitando talem feciſſe tragicomœdiam? Corruperis enim peruerterisque præſentẽ fabulam, dũ diuerſa permiſces, etiam ſi ea quæ tu affers, meliora fuerint. Quæcũq; fabula in manu eſt, eam age quam potes optime, neq; ideo totam perturbes, quod tibi in mentem venit alterius, quę ſit lepidior. Sic eſt in Rep. ſic in cõſultationibus principum. Si radicitus euelli non poſsint opiniones prauæ, nec receptis vſu vitijs mederi queas ex animi tui ſententia, non ideo tamen deſerenda Reſp. eſt, & in tempeſtate nauis deſtituenda eſt, quoniam ventos inhibere non poſsis. At neq; inſuetus & inſolens ſermo inculcandus, quem ſcias apud diuerſa perſuaſos pondus non habiturũ, ſed obliquo ductu conandum eſt, atq; adnitendũ tibi, vti pro tua virili omnia tractes cõmode. & quod so bonum nequis vertere, efficias ſaltem, vt ſit quàm minime malũ. Nam vt omnia bene ſint, fieri non poteſt, niſi omnes boni ſint, quod ad aliquot abhinc annos adhuc nõ expecto. Hac inquit, arte nihil fieret aliud, quàm ne dũ aliorum furori mederi ſtudeo, ipſe cũ illis inſaniã. Nam ſi vera loqui volo, talia loquar neceſſe eſt. Cæterum falſa loqui, ſit ne philoſophi neſcio, certe non eſt meum. Quanquam ille meus ſermo vt fuerit fortaſſe ingratus illis, atq; moleſtus, ita non video cur videri debeat vſq; ad ineptias inſolens. Quod ſi aut ea dicerem, quæ fingit Plato in ſua Rep. aut ea quæ faciunt Vtopienſes in ſua, hæc quanquam eſſent (vt certe ſunt) meliora tamen aliena videri poſſint, quod hic ſingulorum priuatę ſunt poſſeſſiones, illic omnia ſunt cõmunia. Meus verò ſermo niſi quod ad eos qui ſtatuiſſent ſecum, ruere diuerſa via pręcipites, iucundus eſſe non poteſt, qui reuocet ac præmonſtret pericula, alioqui quid habuit, quod non vbiuis dici vel conueniat, vel oporteat? Equidem ſi omittẽda ſunt omnia tanquam inſolentia atq; abſurda, quæcunque peruerſi mores hominum fecerunt, vt videri poſsint aliena, diſsimulemus oportet apud Chriſtianos pleraq; omnia, quæ Chriſtus docuit, ac diſsimulari vſque adeo vetuit, vt ea quoq; quę ipſe in aures inſuſurraſſet ſuis palàm in tectis iuſſerit prædicari. Quorum maxima pars ab iſtis moribus lõge eſt alienior, quàm mea fuit oratio. Niſi quod nonnulli cõcionatores, homines callidi, tuum illud conſilium ſecuti puto, quando mores ſuos homines ad Chriſti normam grauatim paterentur aptari, doctrinam eius velut regulam plumbeam accommodauerũt ad mores. vt aliquo ſaltem pacto coniungerentur ſcilicet: qua re nihil video quid profecerint, niſi vt ſecurius liceat eſſe malos, atq; ipſe profecto tantundem proficiam in conſilijs principum. Nam aut diuerſa ſentiam, quod perinde fuerit, ac ſi nihil ſentiã. aut eadem, & ipſorum adiutor ſim, vt inquit Mitio Terentianus, inſaniæ. Nam obliquus ille ductus tuus non video quid ſibi velit, quo cenſes adnitendum, ſi non poſsint omnia reddi bona, tamen vt tractentur commode, fiãtq; quoad licet, quàm minime mala. Quippe non eſt ibi diſsimulandi locus: nec licet conniuere. approbanda ſunt aperte peſsima conſilia, & decretis peſtilentiſsimis ſubſcribẽdum eſt. Speculatoris vice fuerit, ac penè proditoris, etiam qui improbe conſulta, maligne laudauerit. Porrò nihil occurrit, in quo prodeſſe quicquam poſsis, in eos delatus collegas, qui vel optimum virum facilius corruperint, quã ipſi corrigantur. quorum peruerſa conſuetudine vel deprauaberis, vel ipſe integer atq; innocens, alienæ malitiæ ſtultitiæq; prætexeris, tantum abeſt vt aliquid poſsit in melius obliquo illo ductu conuertere. Quam ob rem pulcherrima ſimilitudine declarat Plato, cur merito ſapientes abſtineant à capeſſenda Repub. Quippe quũ populũ videant in plateas effuſum aſsiduis imbribus perfundi, nec perſuadere queãt illis, vt ſe ſubducãt pluuiæ, tectaque ſubeant: gnari nihil profuturos ſeſe, ſi exeant quàm vt vnà compluantur, ſemet intra tecta continent, habentes ſatis, quando alienæ ſtultitiæ non poſſunt mederi, ſi ipſi ſaltem ſint in tuto. Quanquã profecto mi More (vt ea vere dicam, quæ meus animus fert) mihi videtur vbicunque priuatæ ſunt poſſeſsiones, vbi omnes omnia pecunijs metiuntur, ibi vix vnquã poſſe fieri, vt cum Repub. aut iuſte agatur, aut proſpere, niſi vel ibi ſentias agi iuſte, vbi optima quęque perueniunt ad peſsimos, vel ibi feliciter, vbi omnia diuiduntur in paucisſimos, nec illos habitos vndecunq; commode, cæteris vero planè miſeris. Quam ob rẽ quũ apud animum meum reputo prudentiſsima atque ſanctiſsima inſtituta Vtopienſium, apud quos tam paucis legibus, tam commode res adminiſtrantur, vt & virtuti precium ſit, & tamen æquatis rebus omnia abundent omnibus, tũ vbi his eorum moribus ex aduerſo comparo tot nationes, alias ſemper ordinantes, nec vllã ſatis ordinatam vnquam earũ omniũ, in quibus quod quiſque nactus fuerit, ſuum vocat priuatum, quorum tam multæ indies conditæ leges nõ ſufficiũt, vel vt conſequatur quiſquã, vel vt tueatur, vel vt ſatis internoſcat ab alieno, illud quod ſuum inuicem quiſque priuatum nominat, id quod facile indicant infinita illa tam aſsidue naſcentia, quàm nunquam finienda

Vtopiẽſiũ inſtituta

nienda litigia, hæc inquam, dum apud me cō-
ſidero æquior Platoni fio, minuſque demiror,
dedignatum illis leges ferre vllas, qui recu-
ſabant eas, quibus ex æquo omnes omnia par-
tirentur commoda. Siquidem facile præui-
dit homo prudentiſsimus, vnam atque vni-
cam illam eſſe viam ad ſalutem publicā, ſi re-
rum indicatur æqualitas, quæ neſcio an vnquā
poſsit obſeruari, vbi ſua ſunt ſingulorum pro-
pria. Nam quum certis titulis quiſque quan-
tum poteſt ad ſe conuertit, quantacunq; fue-
rit rerum copia, eam omnē pauci inter ſe par-
titi, reliquis relinquunt inopiam, ſereque ac-
cidit vt alteri ſint alterorum ſorte digniſsimi,
quum illi ſint rapaces, improbi, atque inutiles,
contra ij modeſti viri ac ſimplices, & quoti-
diana induſtria in publicū quàm in ſemet be-
nigniores. Adeo mihi certe perſuadeo, res
æquabili ac iuſta aliqua ratione diſtribui, aut
feliciter agi cum rebus mortalium, niſi ſublata
prorſus proprietate, non poſſe. Sed manente
illa, manſuram ſemper apud multo maximam
multoq; optimam hominum partem, egeſta-
tis & erumnarum anxiam atque ineuitabilem
ſarcinam. Quam vt fateor leuari aliquantulū
poſſe, ſic tolli planè contendo non poſſe. Nē-
pe ſi ſtatuatur ne quis ſupra certum agri mo-
dum poſsideat, & vti ſit legitimus cuiq; cen-
ſus pecuniæ, ſi fuerit legibus quibuſdam cau-
tum, vt neq; ſit princeps nimium potens, neq;
populus nimis inſolens, Tum magiſtratus ne
ambiantur, neu dentur venum, aut ſumptus
in illis fieri ſit neceſſe, alioquin & occaſio da-
tur per fraudem ac rapinas ſarciendæ pecu-
niæ, & fit neceſsitas eis muneribus præficiendi
diuites, quæ potius fuerant adminiſtrāda pru-
dentibus talibus inquàm legibus, quemadmo-
dum ægra aſsiduis ſolent fomentis fulciri cor-
pora deploratæ valetudinis, ita hæc quoque
mala leniri queant, ac mitigari. vt ſanentur
vero, atque in bonum redeant habitum, nul-
la omnino ſpes eſt, dum ſua cuique ſunt pro-
pria. Quin dum vnius partis curæ ſtudes, alia
rum vulnus exaſperaueris: ita mutuo naſci-
tur ex alterius medela alterius morbus, quan-
do nihil ſic adijci cuiquam poteſt, vt non
idem adimatur alij. At mihi, inquam, con-
tra videtur, ibi nunquam commode viui poſ-
ſe, vbi omnia ſint communia. Nam quo pacto
ſuppetat copia rerum, vnoquoque ab labore
ſubducente ſe? vtpote quem neque ſui quæ-
ſtus vrget ratio, & alienæ induſtriæ fiducia
reddit ſegnem. At quum & ſtimulētur inopia,
neque quod quiſquā fuerit nactus, id pro ſuo
tueri vlla poſsit lege, an non neceſſe eſt perpe-
tua cæde ac ſeditione laboretur? Sublata præ-
ſertim autoritate ac reuerentia magiſtratuum,
cui quis eſſe locus poſsit apud homines taleis,
quos inter nullum diſcrimen eſt, ne comminiſ-
ci quidem queo. Non miror, inquit, ſic videri
tibi, quippe cui eius imago rei aut nulla ſuc-
currit, aut falſa. Verum ſi in Vtopia fuiſſes
mecum, moreſq; eorum atque inſtituta vi-
diſſes præſens vt ego feci, qui plus annis quin-
que ibi vixi, neque vnquam voluiſſem inde
diſcedere, niſi vt nouum illum orbem pro-
derem, tum planè faterēre, populum re-
cte inſtitutum nuſquam alibi te vidiſſe quàm
illic. Atqui profecto inquit Petrus Ægidius,
ægre perſuadeas mihi, melius inſtitutum po-
pulum in nouo illo, quàm in hoc noto nobis
orbe reperiri, vt in quo neq; deteriora ingenia
& vetuſtiores opinor eſſe, quàm in illo Reſp.
& in quibus plurima ad vitam commoda lon-
gus inuenit vſus: vt ne adijciam apud nos ca-
ſu reperta quædā, quibus excogitandis nullū
potuiſſet ingenium ſufficere. Quod ad vetu-
ſtatem, inquit ille, rerum attinet publicarum,
tum pronunciare poſſes rectius, ſi hiſtorias il-
lius orbis perlegiſſes, quibus ſi fides haberi de-
bet, prius apud eos erāt vrbes, quàm homines
apud nos. iam vero quicquid hactenus vel in-
genium inuenit, vel caſus reperit, hoc vtrobi-
que potuit extitiſſe. Cæterū ego certe puto, vt
illis præſtemus ingenio, ſtudio tamen atque
induſtria longe à tergo relinquimur. Nam (vt
ipſorum habent annales) ante appulſum illuc
noſtrum, de rebus noſtris (quos illi vocāt Vl-
traæquinoctialeis) nihil vnquam quicquam
audierant, niſi quod olim annis ab hinc du-
centis ſupra mille, nauis quædam apud inſu-
lam Vtopiam naufragio perijt, quam tempe-
ſtas eò detulerat. Eiecti ſunt in litus Rhoma-
ni quidam atq; Ægyptij, qui poſtea nunquam
inde diſceſſere. Hanc vnam occaſionem vide
quàm commodam illis ſua fecit induſtria. Ni-
hil artis erat intra Rhomanum imperium, vn-
de poſsit aliquis eſſe vſus, quod non illi aut
ab expoſitis hoſpitibus didicerint, aut ac-
ceptis quærendi ſeminibus adinuenerint. tan-
to bono fuit illis aliquos hinc ſemel illuc eſ-
ſe delatos. At ſi qua ſimilis fortuna quem-
piam antehac illinc huc perpulerit, tam pe-
nitus hoc obliteratum eſt, quàm iſtod quo-
que forſan excidet poſteris, me aliquando
illic fuiſſe. Et vt illi vno ſtatim congreſſu
quicquid à nobis commode inuentum eſt, fe-
cerunt ſuum: Sic diu futurum puto, priuſquā
nos accipiamus quicquā, quod apud illos me-
lius quam nobis eſt inſtitutum. Quod vnum
maxime eſſe reor in cauſa, cur quum neq; in-
genio, neque opibus inferiores ſimus eis,
ipſorum tamen res quàm noſtra prudentius
adminiſtretur, & felicius effloreſcat. Ergo mi
Raphael inquam, quæſo te atque obſecro, de-
ſcribe nobis inſulam, nec velis eſſe breuis, ſed
explices ordine agros, fluuios, vrbes, homi-
nes, mores, inſtituta, leges, ac deniq; omnia
quæ nos putes velle cognoſcere. putabis au-
tem velle quicquid adhuc neſcimus. Nihil,
inquit, faciam libentius: Nam hæc in promp-
tu habeo, ſed res ocium poſcit. Eamus ergo,
inquam, intro pranſum, mox tempus noſtro
arbitratu ſumemus. Fiat inquit. Ita ingreſsi
prande-

prandemus, pranſi in eundem reuerſi locum, in eodem ſedili conſedimus, ac iuſsis miniſtris, ne quis interpellaret, ego ac Petrus Ægidius hortamur Raphaelem, vt præſtet quod erat pollicitus. Is ergo vbi nos vidit intentos atque auidus audiendi, quum pauliſper tacitus & cogitabundus aſſediſſet, hunc in modum exorſus eſt.

PRIMI LIBRI FINIS.

VTOPIAE,

SIVE SERMONIS QVEM RAPHAEL HYTHLODAEVS, DE OPTIMO REIPVBLICAE STATV *HABVIT,* LIBER SECVNDVS.

Situs & forma Vtopiæ nouę inſulæ.

Vtopienſium inſula in media ſui parte (nam hac latiſsima eſt) millia paſſuum ducenta porrigitur, magnoque per inſulæ ſpacium nõ multo anguſtior fines verſus paulatim vtrinque tenuatur: hi velut circumducti circino quingentorum ambitu millium, inſulam totam in lunæ ſpeciem renaſcẽtis effigiant. Cuius cornua fretum interfluens, millibus paſſuũ plus minus vndecim dirimit, ac per ingens inane diffuſum, circumiectu vndique terrę prohibitis ventis, vaſti in morẽ lacus ſtagnans magis quàm ſæuiens, omnẽ prope eius terræ aluum pro portu facit magnoq; hominum vſu naues quaquã verſus tranſmittit. fauces hinc vadis, inde ſaxis formidoloſæ. In medio fermè interſtitio vna rupes eminet,

Locꝰ natura tuꝰ vnico p̄ſidio defenditur.

eoq; innoxia, cui inædificatã turrim præſidio tenent. cæteræ latentes & inſidioſæ. Canales ſolis ipſis noti, atq; ideo non temere accidit, vti exterius quiſquam hũc in ſinum, niſi Vtopiano duce, penetret, vt in quem vix ipſis tutus ingreſſus eſt, niſi ſignis quibuſdam è littore viam regentibus. His in diuerſa tranſlatis loca, hoſtium quamlibet numeroſam claſſem

Stratagema ex mutatis ſignis.

facile in perniciem traherent. Ab altera parte nõ infrequentes portus. At vbiq; deſcenſus in terram ita natura munitus, aut arte, vt ingentes copiæ paucis inde queãt propugnatoribus arceri. Cæterum vti fertur, vtiq; ipſa loci facies præ ſe fert, ea tellus olim nõ ambiebatur mari.

Vtopia inſula ab Vtopo duce

Sed Vtopus (cuius vtpote victoris nomẽ refert inſula, nam ante id temporis Abraxa dicebatur, quique rudem atque agreſtem turbam ad id quo nunc cæteros propè mortales antecellit cultus, humanitatiſque perduxit) primo

Hoc plus erat quã iſthmũ perfodere Facile ferturquod omnibus cõmune eſt.

protinꝰ appulſu victoria potitus, paſſuũ millia quindecim, qua parte tellus continenti adhæſit, exſcindendum curauit, ac mare circum terram duxit. Quumque ad id opus non incolas modo coegiſſet (ne contumeliæ loco laborẽ ducerent) ſed ſuo præterea milites omnes adiungeret, in tantam hominum multitudinem opere diſtributo, incredibili celeritate res perfecta, finitimos (qui initio vanitatẽ incepti riſerant) admiratione ſucceſſus ac terrore perculerit.

Oppida Vtopiæ inſulæ.

Inſula ciuitates habet quatuor et quinquaginta, ſpacioſas omnes ac magnificas, lingua, moribus, inſtitutis, legibus prorſus iiſdẽ, idem ſitus omnium, eadem vbique quatenus per locum licet, rerũ facies.

Similitudo cõcordiã facit. Vrbiũ inter ſe mediocre ĩteruallũ.

Harum quę proximę interſunt milia quatuor ac viginti ſeparãt. Nulla rurſus eſt tam deſerta, è qua non ad aliã vrbem pedibus queat vnius itinere diei perueniri. Ciues quaque ex vrbe terni, ſenes ac rerũ periti, tractatum de rebus inſulæ cõmunibus, quotannis conueniunt Amaurotum. Nã (ea vrbs quod tanquã in vmbilico terrę ſita maxime iacet omnium partiũ legatis opportuna) prima princepsq́ue habetur.

Diſtributio agrorum

Agri ita cõmode ciuitatibus aſsignati ſunt, vt ab nulla parte minus ſoli quã XX paſſuũ millia vna quęuis habeat ab aliqua multo etiã ampliꝰ, videlicet qua

At hinc hodie peſtis reſump. omnium

parte longius vrbes inter ſe diſiungũtur. Nulli vrbi cupido promouendorum finiũ. Quippe quos habent agricolas, magis eorum ſe, quã dominos putant. Habẽt ruri per omnes agros commode diſpoſitas domos, ruſticis inſtrumentis inſtructas. Hæ habitantur ciuibus per

Prima cura agricolationis.

vices eò commigrantibus. Nulla familia ruſtica in viris mulieribuſque pauciores habet quã quadraginta præter duos aſſcriptitios ſeruos, quibus pater materque familias graues ac maturi præficiuntur, & ſingulis tricenis familiis philarchus vnus. E quaq; familia viginti quotannis in vrbem remigrant hi, qui bienniũ ruri compleuêre. In horum locum totidem recentes ex vrbe ſubrogantur, vt ab his qui annum ibi fuere, atque ideo ruſticarum peritiores rerum, inſtituantur: alios anno ſequente docturi ne ſi pariter omnes ibi noui, agricolationiſque rudes eſſent, aliquid in annona per imperitiã peccaretur. Is innouandorũ agricolarum mos, & ſi ſolennis ſit, ne quiſquam inuitus aſperiorem vitam cogatur cõtinuare diutius, multi tamen quos ruſticę rei ſtudiũ natura da-

natura delectat, plures ſibi annos impetrant.

Agricolarum officia.

Agricolæ terram colunt, nutriunt animalia, ligna comparant, atq; in vrbem qua commodum eſt, terra, mariue conuehunt. Pullorum infinitam educant multitudinem mirabili artificio.

Mira ratio fouendi oua.

Neque enim incubant oua gallinæ, ſed magnum eorum numerũ calore quodã æquabili fouentes animant, educantque, hi ſimul atque è teſta prodiere, homines, vice matrum comitantur, & agnoſcunt.

Vſus equorum.

Equos alunt perquam paucos, nec niſi ferocientes, neque aliũ in vſum quã exercendis rebus equeſtribus iuuentutis.

Vſus boũ

Nam omnẽ, ſeu colendi, ſeu vehendi laborem boues obeunt, quos (vt fatentur) equis impetu cedere, ſic patientia vincere, nec tot obnoxios morbis putant, ad hæc minore impendio & operæ & ſumptus ali, ac denique laboribus emeritos, in cibũ tandem vſui eſſe.

Cibus ac potus.

Semente in ſolum panem vtuntur. Nam aut vuarum vinum bibunt, aut pomorum, pirorúmue, aut deniq; aquam nonnunquã meram, ſæpe etiam qua mel aut glycyrizam incoxerint, cuius haud exiguam habent copiam.

Mod' ſementis.

Quum exploratum habeant (habent enim certiſsimum) quantũ annonæ conſumat vrbs, & circumiectus vrbi conuentus, tamen multo amplius & ſementis faciunt, & pecudum educant quâm quod in ſuos vſus ſufficiat, reliquum imparturi finitimis. Quibuſcunque rebus opus eſt, quæ res ruri non habentur, eam ſupellectilem omnem ab vrbe petunt, & ſine vlla rerum commutatione, à magiſtratibus vrbanis nullo negocio conſequuntur. Nam illò ſingulo quoque menſe plerique ad feſtum diem conueniunt.

Mutua opa quãtũ valeat

Quum frumentandi dies inſtat, magiſtratibus vrbanis agricolarum phylarchi denunciant, quantum ciuiũ numerum ad ſe mitti conueniat, quæ multitudo frumentatorum quum ad ipſum diem opportunè adſit, vno propè ſereno die tota frumentatione defunguntur.

DE VRBIBVS, AC NOMINAtim de Amauroto.

VRbium qui vnam norit, omnes nouerit. ita ſunt inter ſe (quatenus loci natura non obſtat) omnino ſimiles. Depingã igitur vnã quampiam (neque enim admodũ refert quã) Sed quã potius, quã Amaurotũ? quia nec vlla dignior eſt, quippe cui ſenatus gratia reliquæ deferunt, nec vlla mihi notior, vt in qua annos quinque perpetuo vixerim.

Amauroti primariæ Vtopienſium vrbis deſcriptio.

Situ eſt igitur Amaurotum in leni deiectu montis, figura ferè quadrata. Nam latitudo eius pauló infra collis incœpta verticem, millibus paſſuum duobus ad flumen Anydrũ pertinet, ſecundum ripam aliquanto longior.

Anydri fluminis deſcriptio

Oritur Anydrus milibus octoginta ſupra Amaurotũ, modico fonte, ſed aliorum occurſu fluminum, atque in his duorum etiam mediocrium auctus, ante vrbem ipſam quingentos in latum paſſus extenditur, mox adhuc amplior, ſexaginta millia prolapſus, excipitur Oceano. Hoc toto ſpacio, quod vrbẽ ac mare interiacet, ac ſupra vrbẽ quoque aliquot milia ſex horas perpetuas influens æſtus, ac refluus alternat celeri flumine.

Idem fit apud Anglos in flumine Thamiſi

Quum ſeſe pelagus infert, triginta in longum milia, totum Anydri alueum ſuis occupat vndis, profligato retrorſum fluuio. Tum aliquanto vltra, liquorem eius ſalſugine corrumpit, dehinc paulatim dulceſcens amnis, ſyncerus vrbem perlabitur, ac refugientem viciſsim purus & incorruptus, ad ipſas propè fauces inſequitur.

Et in hoc Londinum cũ Amauroto conuenit

Vrbs aduerſæ fluminis ripæ, non pilis ac ſublicibus ligneis, ſed ex opere lapideo, egregie arcuato ponte, commiſſa eſt, ab ea parte, quæ longiſsimè diſtat à mari, quó naues totum id latus vrbis poſsint inoffenſæ præteruehi. Habent alium præterea fluuium, haud magnum quidem illum, ſed perquàm placidum, ac iucundum. Nam ex eodem ſcaturiens monte, in quo ciuitas collocatur, mediam illam per deuexa perfluens, Anydro miſcetur.

Vſus aquæ potabilis

Eius fluuij caput fontemque, quod paulo extra vrbem naſcitur, munimentis amplexi Amaurotani iunxerunt oppido, ne ſi qua vis hoſtium ingruat, intercipi atque auerti aqua, néue corrumpi queat. Inde canalibus coctilibus, diuerſim ad inferiores vrbis partes aqua diriuatur. Id ſicubi locus fieri vetat, ciſternis capacibus, collecta pluuia, tantũdem vſus adfert.

Mœniũ munimẽta.

Murus altus ac latus oppidum cingit, turribus ac propugnaculis frequens: arida foſſa, ſed alta, lataque, ac veprium ſepibus impedita, tribus ab lateribus circumdat mœnia, quarto flumen ipſum pro foſſa eſt.

Plateę cũ iuſmodi ædificia.

Plateæ cùm ad vecturam, tum aduerſus ventos deſcriptæ commodè: ædificia neutiquam ſordida, quorum longa & totum per vicum perpetua ſeries, aduerſa domorum fronte conſpicitur, has vicorum frontes via diſtinguit pedes viginti lata.

Horti ædibus adhærẽtes.

Poſterioribus ædium partibus, quanta eſt vici longitudo, hortus adiacet, latus, & vicorum tergis vndique circumſeptus. Nulla domus eſt quę non, vt hoſtium in plateam, ita poſticum in hortum habeat. Quin bifores quoque facili tractu manus apertiles, ac dein ſua ſponte coeũtes, quemuis intromittunt, ita nihil vſquã priuati eſt. Nam domos ipſas vnoquoque decennio ſorte commutant.

Hæc ſapiũt cõmunitatẽ Platonis

Hos hortos magnifaciunt. in his vineas, fructus, herbas, flores habent tanto nitore, cultuque, vt nihil fructuoſius vſquam viderim, nihil elegantius. qua in re ſtudium eorum, non ipſa voluptas modo, ſed vicorum quoque inuicem de ſuo cuiuſque horti cultu certamen accendit. & certe non aliud quicquam temere vrbe tota reperias, ſiue ad vſum ciuium, ſiue ad voluptatẽ commodius: eoque nullius rei, quâm huiuſmodi hortorum, maiorem habuiſſe curam videtur is qui condidit.

Vtilitas hortorũ etiã Maroni prędicata.

Nam totam hanc vrbis figuram, iam inde ab initio deſcriptam

ab ipſo Vtopo ferunt. Sed ornatum, cæterúq; cultum, quibus vnius ætatem hominis haud ſuffecturam vidit, poſteris adijciendum reliquit. Itaque ſcriptum in annalibus habent, quos ab capta vſque inſula, mille ſeptingentorum, ac ſexaginta annorum cõplectentes hiſtoriam, diligenter & religioſe perſcriptos adſeruant, ædes initio humiles, ac veluti caſas, & tuguria fuiſſe, è quolibet ligno temere factas, parietes luto obductos, culmina in aciem faſtigiata ſtramentis operuerant. At nunc omnis domus viſenda forma tabulatorum trium, parietũ facies aut ſilice aut cementis aut latere coctili conſtructæ, in aluum introrſus congeſto rudere. Tecta in planum ſubducta, quæ intritis quibuſdam inſternunt, nullius impendij, ſed ea temperatura, quæ nec igni obnoxia ſit, & tolerandis tempeſtatum iniorijs plumbum ſuperet. Ventos è feneſtris vitro (nam eius ibi creberrimus vſus eſt) expellunt. Interim etiam lino tenui, quod perlucido oleo, aut ſuccino perlinunt, gemino nimirum commodo. Siquidem ad eum modũ fit, vt & plus lucis tranſmittat, & ventorum minus admittat.

Vitreæ aut linteaiæ feneſtræ.

DE MAGISTRATIBUS.

TRiginta quæque familiæ magiſtratum ſibi quotannis eligunt, quẽ ſua priſca lingua Syphograntum vocant, recentiore phylarchum, Syphograntis decem cum ſuis familijs Traniborus olim, nunc Protophylarchus dictus præficitur. Demum Syphogranti omnes, qui ſunt ducenti, iurati lecturos ſeſe, quem maxime cenſent vtilem, ſuffragijs occultis renunciant principem vnum videlicet ex quatuor, quos eis populus nominauit. Nam à quaq; vrbis quarta parte, ſelectus vnus commendatur ſenatui. Principis magiſtratus perpetuus eſt in omnẽ illius vitam, niſi tyrannidis affectatæ ſuſpicio impediat. Traniboros quotannis eligunt, cæterum haud temere commutant. Reliqui magiſtratus omnes annui. Tranibori tertio quoque die, interdum ſi res poſtulat, ſæpius in conſilium cum principe veniunt. de repub. conſultant, controuerſias priuatorum (ſi quæ ſunt) quæ perquàm paucæ ſunt, mature dirimunt. Syphograntos ſemper in ſenatum duos adſciſcunt, atque omni die diuerſos, cautumq́ue vt ne quid ratum ſit quod ad rempub. pertineat, de quo nõ tribus in ſenatu diebus ante agitatum, quàm decretum ſit. Extra ſenatum aut comitia publica, de rebus communibus inire conſilia, capitale habetur. Hæc eò ferunt inſtituta, ne procliue eſſet, coniuratione principis ac Tranibororum, oppreſſo per tyrannidem populo, ſtatum reipub. mutare. Atque ideo quicquid magni momenti iudicatur, ad Syphograntorum comitia defertur, qui cum ſuis familijs communicata re, poſt inter ſe conſultãt, ac ſuum conſilium renunciant ſenatui. Interdũ ad totius inſulæ cõſiliũ res defertur. Quin id quoque moris habet ſenatus, vt nihil quo die primũ proponitur, eodẽ diſputetur, ſed in ſequentẽ ſenatũ differatur, ne quis vbi quod in buccam primum venerit, temere effutierit, ea potius excogitet poſtea, quib' decreta tueatur ſua, quàm quæ ex reip. vſu ſint. malitq́ue ſalutis publicę, quàm opinionis de ſe iacturam facere, peruerſo quodam ac præpoſtero pudore, ne initio parum proſpexiſſe videatur. Cui proſpiciendum initio fuit, vt conſultu potius, quàm cito loqueretur.

Traniborus, Vtopienſium lĩgua lonat præfectũ primarium.

Mira ratio creandi magiſtratus.

Tyrannis inuiſa bene inſtitutæ reipub Ciſio dirimendæ controuerſiæ, quas nũc data opera in immẽſum prorogãt.

Nihil ſubito ſtatuendũ.

Vtinam idẽ hodie fiat in noſtris conſilijs.

Hoc ſibi volet ac vetus prouerbiũ ἐν νυκτὶ βουλή

DE ARTIFICIIS.

ARs vna eſt omnibus viris mulieribuſq; promiſcua agricultura, cuius nemo eſt expers. Hac à pueritia erudiuntur omnes, partim in ſchola traditis præceptis, partim in agros viciniores vrbi, quaſi per ludum educti, non intuentes modo, ſed per exercitandi corporis occaſionem tractantes etiam. Præter agriculturam (quæ eſt omnibus, vt dixi, communis) quilibet vnam quampiam, tanquam ſuam docetur, ea eſt ferè aut lanificium, aut operandi lini ſtudium, aut cementariorũ, aut fabri, ſeu ferrarij, ſeu materiarij artificium. Neque enim aliud eſt opificium vllum quod numerum aliquem dictu dignum occupet illic. Nam veſtes, quarum, niſi quod habitu ſexus diſcernitur, & cœlibatus à coniugio, vna per totam inſulam forma eſt, eademq́ue per omne æuum perpetua, nec ad oculum indecora, & ad corporis motum habilis, tum ad frigoris æſtuſque rationem appoſita. Eas inquam, quæque ſibi familia conficit. Sed ex alijs illis artibus vnuſquiſque aliquam diſcit, nec viri modo, ſed mulieres etiam. Cæterum hæ velut imbecilliores leuiora tractant, lanam ferè linumq́ue operantur, viris artes reliquæ magis laborioſæ mandantur. Maxima ex parte quiſque in patrijs artibus educatur. nam eò plerique natura feruntur, quod ſi quem animus alio trahat, in eius opificij, cuius capitur ſtudio, familiam quampiam adoptione traducitur. cura non à patre modo eius, ſed magiſtratibus etiam præſtita, vt graui atque honeſto patriſamilias mancipetur. Quin ſi quis vnam perdoctus artem, aliam præterea cupiuerit, eodem modo permittitur. Vtramque nactus, vtram velit exercet, niſi alterutra ciuitas magis egeat. Syphograntorum præcipuum ac prope vnicum negocium eſt, curare ac proſpicere, ne quiſquã deſideat ocioſus, ſed vti ſuę quiſque arti ſedulo incumbat, nec ab ſummo mane tamen, ad multam vſque noctem perpetuo labore, velut iumenta, fatigatus, nam ea pluſquàm ſeruilis ærumna eſt, quæ tamen vbique ferè opificum vita eſt, exceptis Vtopienſibus, qui cum in horas vigintiquatuor æquales diem

Agricolatio cõmunis omnium, quam nunc in paucos cõtemptos reijcimus. Artes ad neceſſitatẽ nõ ad luxũ diſcẽdæ

Cult' ſimilitudo

Nemo cuiuſ expers artificij.

Ad quã quiſq; natura ſit appoſit' ea diſcat artem

Ocioſi pellendi è Repub.

Moderãdus opificũ labor.

diem cõnumerata nocte diuidant, ſex duntaxat operi deputant, tres ante meridiẽ, à quibus prandium ineunt. atq; à prandio duas pomeridianas horas quũ interquieuerint, tres deinde ruſus labori datas, cœna claudunt. Quũ primam horã ab meridie numerent: ſub octauam cubitum eunt. horas octo ſomnus vendicat. Quicquid inter operis horas ac ſomni cibiq́ue medium eſſe, id ſuo cuiuſque arbitrio permittitur, non quo per luxum aut ſegnitiẽ abutatur, ſed quod ab opificio ſuo liberum, ex animi ſententia in aliud quippiam ſtudij bene collocet. has intercapedines pleriq́ue impendunt literis. Solenne eſt enim publicas quotidie lectiones haberi antelucanis horis, quibus vt interſint, ij duntaxat adiguntur, qui ad literas nominatim ſelecti ſunt. Cæterum ex omni ordine mares ſimul ac fœminæ multitudo maxima ad audiendas lectiones, alij alias, prout cuiuſque fert natura, confluit.

Studia literarum.

Hoc ipſum tempus tamen ſi quis arti ſuæ malit inſumere quod multis vſu venit (quorum animus in nullius contemplatione diſciplinæ conſurgit) haud prohibetur, quin laudatur quoque vt vtilis reipublicæ. Super cœnam tum vnam horam ludendo producunt,

Luſus in cœnis

æſtate in hortis, hyeme in aulis illis communibus in quibus comedunt. Ibi aut muſicen exercent, aut ſe ſermone recreant. Aleam atque id genus ineptos ac perniciosos ludos ne cognoſcunt quidem, cæterum duos habent in vſu ludos, latrunculorum ludo non diſsimiles. Alterum numerorum pugnam, in qua numerus numerum prædatur. Alterũ in quo collata acie cum virtutibus vitia confligunt.

At nunc alea principũ luſus eſt

Quo in ludo perquam ſcite oſtenditur & vitiorum inter ſe diſsidium, & aduerſus virtutes concordia. item quæ vitia quibus ſe virtutibus opponant, quibus viribus aperte oppugnent, quibus machinamentis ab obliquo adoriantur, quo præſidio virtutes vitiorũ vires infringant, quibus artibus eorũ conatus eludant quibus deniq; modis alterutra pars victoriæ compos fiat. Sed hoc loco ne quid erretis, quiddã preſsius intuendum eſt. Etenim quod ſex duntaxat horas in opere ſunt, fieri fortaſſe poteſt, vt inopiam aliquam putes neceſſariarum rerum ſequi. Quod tam longe abeſt vt accidat, vt id temporis ad omnium rerum copiam, quæ quidem ad vitæ vel neceſsitatem requirantur, vel commoditatem non ſufficiat modo, ſed ſuperſit etiam, id quod vos quoque intelligetis, ſi vobiſcum reputetis, apud alias gentes quàm magna populi pars iners degit.

Luſus vtiles quoque.

Ociosorum hominum genera

Primum mulieres ferè omnes totius ſummæ dimidium, aut ſicubi mulieres negocioſæ ſunt, vt ibi plurimũ, earũ vice viri ſtertunt. Ad hęc ſacerdotum ac religioſorum, quos vocant, quanta quàmq́ue ocioſa turba? Adijce diuites omnes maxime prædiorum dominos, quos vulgo generoſos appellant, ac nobiles. his adnumera ipſorum famulitium, totam videlicet illam cetratorũ nebulonum colluuiẽ. robuſtos denique ac valentes mendicos adiunge, morbum quempiam prætexentes inertiæ. multo certe pauciores eſſe, quàm putaras, inuenies eos, quorũ labore conſtant hæc omnia, quibus mortales vtuntur. Expende nunc tecum, ex his ipſis quã pauci in neceſſarijs opificijs verſantur. Siquidem vbi omnia pecunijs metimur, multas artes neceſſe eſt exerceri inanes prorſus ac ſuperfluas, luxus tantum ac libidinis miniſtras. Nam hęc ipſa multitudo quę nunc operatur, ſi partiretur in tam paucas artes, quàm paucas commodus naturæ vſus poſtulat, in tanta rerum abundantia, quantam nunc eſſe neceſſe ſit, precia nimirum viliora forent, quàm vt artifices inde vitã tueri ſuam poſſent. At ſi iſti omnes, quos nunc inertes artes diſtringunt, ac tota inſuper ocio ac deſidia langueſcens turba: quorum vnus quiuis earum rerum, quæ aliorum laboribus ſuppeditantur, quãntum duo earundem operatores, conſumit: in opera vniuerſi atque eadem vtilia collocarentur, facile animaduertis quantulum temporis ad ſuppeditanda omnia, quæ vel neceſsitatis ratio, vel commoditatis efflagitet (adde voluptatis etiam, quæ quidem vera ſit ac naturalis) abunde ſatis ſuperq́ue foret. atque id ipſum in Vtopia res ipſa perſpicuum facit. Nam illic in tota vrbe cum adiacente vicinia vix homines quingenti ex omni virorum ac mulierum numero, quorum ætas ac robur operi ſufficit, vacatio permittitur.

δορυφόρημα nobilium.

Prudẽtiſsime dictum.

In his Syphogranti (quanquam leges eos labore ſoluerunt) ipſi tamen ſeſe non eximunt, quo facilius exemplo ſuo reliquos ad labores inuitent. Eadem immunitate gaudent hi, quibus cõmendatione ſacerdotum perſuaſus populus occultis Syphograntorum ſuffragijs ad perdiſcendas diſciplinas perpetuam vacationem indulget. Quorum ſi quis conceptam de ſe ſpem fefellerit: ad opifices retruditur; contraq; non rarenter vſu venit, vt mæchanicus quiſpiã, ſubciſiuas illas horas tã gnauiter impendant literis, tantũ diligentia proficiat vt opificio ſuo exẽptus, in literatorũ claſſem prouehatur. Ex hoc literatorum ordine legati, ſacerdotes, Tranibori, ac ipſe denique deligitur princeps, quem illi priſca ipſorum lingua Barzanem, recentiore Ademum appellant. Reliqua ferè multitudo omnis, quum neq; ocioſa ſit, nec inutilibus opificijs occupata, procliuis æſtimatio eſt, quam paucæ horæ quãntum boni operis pariant ad ea quæ commemoraui, hoc præterea facilitatis accedit, quod in neceſſarijs pleriſque artibus minore opera quã aliæ gentes opus habent. Nam primum ædificiorum aut ſtructura aut refectio ideo tam multorum aſsiduam vbique requirit operam, quod quæ pater ædificauit, hæres parum frugi paulatim dilabi ſinit, ita quod minimo tueri potuit, ſucceſſor eius de integro impendio magno cogitur inſtaurare. quin frequenter

Ne magiſtratus quidẽ ab opere ceſſãs

Soli literati ad magiſtratus vocãtur

Quomodo vitẽtur impẽſæ in ædificijs.

etiam quæ domus alij ingenti ſumptu ſtruit, hanc alius delicato animo contemnit, eaq; neglecta, atque ideo breui collapſa, aliam alibi impenſis non minoribus extruit. At apud Vtopienſes compoſitis rebus omnibus, & cõſtituta Repub. rariſsime accidit, vti noua collocandis ædibus area deligatur, & non modo remedium celeriter præſentibus vitijs adhibetur, ſed etiam imminentibus occurritur. Ita fit vt minimo labore diutiſsime perdurent ædificia, & id genus opifices via habeant interdũ quod agant, niſi quod materiam dolare domi, & lapides interim quadrare atq; aptare iubentur, quo (ſi quod opus incidat) maturius poſſit exurgere. Iam in veſtibus vide, quàm paucis operis egeant: primum dum in opere ſunt, corio neglectim aut pellibus amiciuntur, quę in ſeptennium durent. quum procedunt in publicum, ſuperinduunt chlamydem veſtem, quæ rudiores illas veſtes contegat, eius per totam inſulam vnus color eſt, atque is natiuus. Itaque lànei panni non modo multu minus quà vſquam alibi ſufficit, verum is ipſe quoq; multo minoris impendij eſt. At lini minor eſt labor, eoque vſus crebrior, ſed in lineo ſolus candor, in laneo ſola mundicies conſpicitur, nullum tenuioris fili precium eſt. Itaque fit, vt quum alibi nuſquam vni homini quatuor aut quinque togæ laneæ diuerſis coloribus, ac totidem ſericiæ tunicæ ſufficiant, delicatioribus paulo ne decem quidem, ibi vna quiſque contentus eſt plerunq. in biennium. Quippe nec cauſa eſt vlla cur plures affectet, quas conſecutus, neque aduerſus frigus eſſet munitior, neque veſtitu videretur vel pilo cultior. Quàobrem quom & omnes vtilibus ſeſe artibus exerceant, & ipſarũ etiã opera pauciora ſufficiant, fit nimirũ, vt abundante rerum omniũ copia, interdum in reficiendas (ſi quæ detritæ ſunt) vias publicas immenſam multitudinem educant. perſæpe etiam quum nec talis cuiuſpiam operis vſus occurrat, pauciores horas operandi publice denuncient. Neq; enim ſuperuacaneo labore ciues inuitos exercent magiſtratus, quandoquidem eius Reipub. inſtitutio hunc vnum ſcopum in primis reſpicit, vt quoad per publicas neceſsitates licet, quàm plurimum temporis ab ſeruitio corporis ad animi libertatem cultumq; ciuibus vniuerſis aſſeratur. In eo enim ſitã vitæ felicitatẽ putãt.

Quomodo in amictu

DE COMMERCIIS MVTVIS.

SEd iam quo pacto ſeſe mutuo ciues vtantur, quæ populi inter ſe cõmercia, quęque ſit diſtribuendarum rerum forma, videtur explicandum. Quom igitur ex familijs conſtet ciuitas, familias vt plurimum cognationes efficiũt. Nã fœminæ (vbi maturuerint) collocatæ maritis, in ipſorum domicilia concedunt. At maſculi filij, ac deinceps nepotes, in familia permanent, & parentum antiquiſſimo parent, niſi prę ſenecta mente parum valuerit. tunc enim ætate proximus ei ſufficitur. Verum ne ciuitas aut fieri infrequentior, aut vltra modum poſsit increſcere, cauetur ne vlla familia, quarum millia ſex quæque ciuitas, excepto conuentu, cõplectitur, pauciores quã decẽ, pluréſue quã ſexdecĩ puberes habeat. Impuberũ enim nullus pręfiniri numerus poteſt. Hic modus facile ſeruatur, trãſcriptis his in rariores familias, qui in plenioribus excreſcunt. At ſi quando in totum plus iuſto abundauerit aliarum vrbium ſuarũ infrequentiã ſarciunt. Quod ſi forte per totam inſulã plus æquo moles intumuerit, tum ex qualibet vrbe deſcriptis ciuibus in continente proximo, vbicunque indigenis agri multũ ſupereſt, & cultu vacat, coloniam ſuis ipſorũ legibus propagant, aſcitis vnà terræ indigenis, ſi conuiuere ſecum velint. Cum volentibus coniuncti in idem vitæ inſtitutum eoſdemq. mores facile coaleſcunt, idque vtriuſque populi bono. Efficiunt enim ſuis inſtitutis, vt ea terra vtriſq; abunda ſit, quę alteris aut parca ac maligna videbatur. Renuentes ipſorum legibus viuere, propellunt his finibus, quos ſibi ipſi deſcribunt. Aduerſus repugnantes bello confligunt. nam eam iuſtiſsimam belli cauſam ducũt, quum populus quiſpiam eius ſoli, quo non ipſe vtitur, ſed velut inane ac vacuum poſsidet: alijs tamen qui ex naturæ præſcripto inde nutriri debeant, vſum ac poſſeſsionem interdicat. Si quando vllas ex ſuis vrbibus aliquis caſus eouſque imminuerit, vt ex alijs inſulę partibus, ſeruato ſuo cuiuſque vrbis modo, reſarciri nõ poſsint, (quod bis duntaxat ab omni æuo, peſtis graſſante ſæuitia, fertur contigiſſe) remigrantibus è colonia ciuibus replentur. Perire enim colonias potius patiuntur, quàm vllam ex inſulanis vrbibus imminui. Sed ad conuictum ciuiũ reuertor. Antiquiſsimus (vt dixi) præeſt familiæ. Miniſtri ſunt vxores maritis, & liberi parentibus, atq; in ſumma minores natu maioribus. Ciuitas omnis in quatuor æquales partes diuiditur. In medio cuiuſque partis forum eſt omnium rerum. Eò in certas domos opera cuiuſque familiæ conuehuntur, atq; in horrea ſingulę ſeorſum ſpecies diſtributę ſunt. Ab his quilibet paterfamilias, quib' ipſe ſuiq; opus habent, petit, ac ſine pecunia, ſine omni prorſus hoſtimento quicquid petierit, aufert. Quare enim negetur quicquam? quum & omnium rerum abunde ſatis ſit, nec timor vllus ſubſit, ne quiſquam pluſquam ſit opus, flagitare velit? Nam cur ſuperuacua petiturus putetur is, qui certũ habeat nihil ſibi vnquam defuturũ? Nempe auidum ac rapacem aut timor carendi facit in omni animantum genere aut in homine ſola reddit ſuperbia, quæ gloriæ ſibi ducit, ſuperflua rerum oſtentatione cæteros antecellere, quod vitij genus in Vtopienſiũ inſtitutis nullũ omnino locum habet. Adiuncta ſunt foris (quæ commemoraui)

Numerus ciuiũ

Sic excludi poteſt ocioſa turba miniſtrorũ.

Rapacitas vnde.

fora

fora cibaria, in quæ non olera modo, arborúq; fructus & panes comportãtur, ſed piſces pręterea, quadrupedúq; & auiũ quicquid eſculentum eſt, extra vrbem locis appuſitis, vbi

Tabes ac ſordes peſtem inuehit ciuitatibus. Ex pecudũ laniena didicimus & homines iugulare

fluẽto tabum ac ſordes eluantur. Hinc deportant pecudes occiſas, depuratáſque manibus famulorũ (nã neq; ſuos ciues patiũtur aſſueſcere laniatu animalium, cuius vſu clementiam, humaniſsimũ naturæ noſtræ affectum, paulatim deperire putant, neq; ſordidũ quicquam atque immundum, cuius putredine corruptus aër morbum poſſet inuehere perferri in vrbẽ ſinũt. Habet præterea quilibet vicus aulas quaſdam capaces, æquali ab ſeſe inuicem interuallo diſtantes, nomine quanq; ſuo cognitas. Has colunt Syphogranti, quarum vnicuiq; triginta familiæ, videlicet ab vtroq; latere quindecim, ſunt adſcriptæ, cibum ibi ſumpturæ. Obſonatores cuiuſq; aulæ certa hora conuenrũt in forum, ac relato ſuorũ numero cibum petunt.

Cura ægrotorũ.

Sed prima ratio ægrotorum habetur, qui in publicis hoſpitijs curantur. Nam quatuor habent in ambitu ciuitatis hoſpitia paulo extra muros, tam capacia, vt totidem oppidulis æquari poſsint, tum vt neque ægrotorum numerus quamlibet magnus anguſte collocaretur, & per hoc incommode: tum quo hi qui tali morbo tenerentur, cuius contagio ſolet ab alio ad alium ſerpere, longius ab aliorum cœtu ſemoueri poſsint. Hæc hoſpitia ita ſunt inſtructa, atque omnibus rebus quæ ad ſalutem cõferant referta, tum tam tenera ac ſedula cura adhibetur, tam aſsidua medicorum peritiſsimorum præſentia, vt quum illuc nemo mittatur inuitus, nemo tam ferè in tota vrbe ſit, qui aduerſa valetudine laborans, non ibi decumbere quàm domi ſuæ præferat.

Cõuiuia cõmunia promiſcuaque

Quum ægrotorum obſonator cibos ex medicorum præſcripto receperit, deinceps optima quæq; inter aulas æquabiliter pro ſuu cuiuſque numero diſtribuuntur, niſi quod principis, pontificis, & Tranibororum reſpectus habetur, ac legatorum etiam, & exterorum omnium (ſi qui ſunt, qui pauci ac raro ſunt) ſed his quoque cum adſunt, domicilia certa atq; inſtructa parantur. Ad has aulas prandij cœnæq; ſtatis horis tota ſyphugrantia conuenit, æneæ tubæ clangore commonefacta, niſi qui aut in hoſpitijs, aut domi decumbunt.

Vt vbiq; libertatis habetur ratio, ne quid fiat à coactis

quãquam nemo prohibetur, poſtquam aulis eſt ſatis factum, è foro domum cibum petere, ſciunt enim neminẽ id temere facere. Nam & ſi domi prãdere nulli vetitum ſit, nemo tamen hoc libenter facit, cum neque honeſtum habeatur, & ſtultum ſit deterioris parandi prandij ſumere laborem, cum lautum atque opiparum præſto apud aulam tam propinquam ſit. In hac aula miniſteria omnia, in quibus paulo plus ſordis aut laboris eſt, obeunt ſerui.

Fœminę miniſtræ in conuiuijs.

Cæterum coquendi parandique cibi officium & totius denique inſtruendi conuiuij ſolæ mulieres exercent, cuiuſque videlicet familię per vices. Tribus pluribusue menſis pro numero cõuiuarum diſcumbitur. Viri ad parietem, fœminæ exterius collocantur, vt ſi qui ẽ his ſubiti oboriatur mali, quod vterum gerentibus interdum ſolet accidere, imperturbatis ordinibus exurgant, atque inde ad nutrices abeant. Sedent illæ quidem ſeorſum cum lactentibus in cœnaculo quodam ad id deſtinato, nunquam ſine foco atque aqua munda, nec abſque cunis interim, vt & declinare liceat infantulos, & ad ignem cum velint exemptos faſcijs libertate, ac ludo reficere. Suæ quæque ſoboli nutrix eſt, niſi aut mors aut morbus impediat. id cum accidit, vxores Syphograntorum propere nutricem quærunt, nec id difficile eſt. Nam quæ id præſtare poſſunt, nulli officio ſeſe offerunt libentius, quoniam &

Laude & officio ciues optime inuitatus ad recte agẽdũ. Educatio ſobolis.

omnes eam miſericordiam laude proſequuntur, & qui educatur, nutricem parentis agnoſcit loco. In antro nutricum conſidunt pueri omnes, qui primum luſtrum non expleuêre: cæteri impuberes, quo in numero ducunt quicunque ſexus alterius vtrius intra nubiles annos ſunt, aut miniſtrant diſcumbentibus, aut qui per ætatem nondum valent, adſtant tamen, atque id ſummo cum ſilentio. vtrique, quod à ſedentibus porrigitur, eo veſcuntur, nec aliud diſcretum prandendi tempus habent. In medio primæ menſæ (qui ſummus locus eſt) & cui (nam ea menſa ſuprema in parte cœnaculi tranſuerſa eſt) totus conuentus conſpicitur, Syphograntus cum vxore conſidet. Huic adiunguntur duo ex natu maximis. Sedent enim per omnes menſas quaterni.

Sacerdos ſupra principẽ. At nunc etiam & Epiſcopijs mancipiorũ vice ſunt. Iuniores maioribus admixti.

At ſi templum in ea Syphograntia ſitum eſt ſacerdos eiuſque vxor cum Syphogranto ſedent vt præſideant. Ab vtraque parte collocantur iuniores, poſt ſenes rurſus, atque hoc pacto per totam domum & æquales inter ſe iunguntur, & diſsimilibus tamen immiſcentur, quod ideo ferunt inſtitutum, vt ſenum grauitas ac reuerentia (quum nihil ita in menſa fieri diciue poteſt, vt eos ab omni parte vicinos effugiat) iuniores ab improba verborum geſtuumque licentia cohibeat. Ciborum fercula non à primo loco deinceps apponuntur,

Senũ habita ratio

ſed ſenioribus primum omnibus (quorum inſignes loci ſunt) optimus quiſque cibus infertur, deinde reliquis æqualiter miniſtratur. At ſenes lautitias ſuas (quarum non tanta erat copia, vt poſſet totam per domum affatim diſtribui) pro ſuo arbitratu circumſedentibus impartiuntur. Sic & maioribus natu ſuus ſeruatur honos, & commodi tantundem tamen ad omnes peruenit.

Id hodie vix monachi obſeruant. Sermones in cõuiuijs.

Omne prandium cœnamque ab aliqua lectione auſpicantur, quæ ad mores faciat, ſed breui tamen, ne faſtidio ſit. Ab hac ſeniores honeſtos ſermones, ſed neq; triſtes ac infacetos ingerunt. At nec longis logis totum occupant prandium, quin audiunt libenter iuuenes quoque. Atque adeo

de induſtria prouocant, quin & indolis cuiuſque & ingenij per conuiuij libertatem prodentis ſeſe, capiant experimentum. Prandia breuiuſcula ſunt, cœnæ largiores, quod labor illa, has ſomnus & nocturna quies excipit, quam illi ad ſalubrem concoctionem magis efficacem putant. Nulla cœna ſine muſica tranſigitur. nec vllis caret ſecunda menſa bellarijs. odores incendunt, & vnguenta ſpargũt. nihilque nõ faciunt, quod exhilarare conuiuas poſsit. ſunt enim hanc in partem aliquanto procliuiores, vt nullum voluptatis genus (ex quo nihil ſequatur incommodi) cenſeant interdictũ. Hoc pacto igitur in vrbe cõuiuũt, at ruri qui longius ab ſeſe diſsiti ſunt, omnes domi quiſque ſuæ comedunt, nulli enim familiæ quicquam ad victum deeſt, quippe à quibus id totum venit, quo veſcantur vrbici.

Id hodie medici damnant

Muſica in cõuiuio.

voluptas innoxia nõ aſpernanda

DE PEREGRINAtione Vtopienſium.

AT ſi quos aut amicorum alia in vrbe commorantium, aut ipſius etiam videndi loci deſiderium ceperit, à Syphograntis ac Tranibonis ſuis veniam facile impetrant, niſi ſi quis vſus impediat. Mittitur ergo ſimul numerus aliqui, cum epiſtola principis, quę & datam peregrinandi copiam teſtatur, & reditus diem præſcribit. Vehiculum datur cum ſeruo publico, qui agat boues & curet. cæterum niſi mulieres in cœtu habeant, vehiculum velut onus & impedimentum remittitur. Toto itinere cum nihil ſecum efferant, nihil deſit tamen, vbique enim domi ſunt. Si quo in loco diutius vno die commorentur, ſuam ibi quiſquam artem exercet, atque ab artis eiuſdẽ opificibus humaniſsime tractantur. Si ſemet authore quiſquam extra ſuos fines vagetur, deprehenſus ſine principis diplomate contumelioſe habitus, pro fugitiuo reducitur, caſtigatus acriter. idem auſus denuo, ſeruitute plectitur. Quod ſi quem libido inceſſat per ſuæ ciuitatis agros balandi, venia patris & conſentiente coniuge, non prohibetur. Sed in quodcunque rus peruenerit, nullus antè cibus datur, quàm ante meridianum operis penſum (aut quantum ante cœnam ibi laborari ſolet) abſoluerit. Hac lege quouis intra ſuæ vrbis fines ire licet. Erit enim non minus vtilis vrbi, quàm ſi in vrbe eſſet. Iam videtis quam nulla ſit vſquam ociandi licentia, nullus inertiæ prætextus, nulla taberna vinaria, nulla ceruiſiaria, nuſquam lupanar, nulla corruptelæ occaſio, nullæ latebræ, conciliabulum nullũ, ſed omnium præſentes oculi neceſsitatẽ aut conſueti laboris, aut ocij non inhoneſti faciunt. Quem populi morem neceſſe eſt omnium rerum copiam ſequi. atq; ea quum æquabiliter ad omnes perueniat, fit nimirũ, vt inops eſſe nemo aut mendicus poſsit. In ſenatu Amaurotico (quem, vti dixi, terni quotãnis omni ex vrbe frequẽtant) vbi primum conſtiterit quæ res quoque loco abundet, rurſum cuius alicubi malignior prouentus fuerit, alterius inopiã alterius protinus vbertas explet. atque id gratuito faciunt, nihil viciſsim ab his recipientes quibus donant. Sed quæ de ſuis rebus vnicuipiam vrbi dederint, nihil ab ea repetentes: ab alia, cui nihil impenderunt quibus egent, accipiunt. Ita tota inſula velut vna familia eſt. At poſtquam ſatis prouiſum ipſis eſt (quod non antea factum cenſent, quàm in bienniũ propter anni ſequentis euentum proſpexerint) tũ ex his quæ ſuperſunt, magnam vim frumenti, mellis, lanæ, lini, ligni, cocci, & conchyliorum, vellerum, ceræ, ſeui, corij, ad hæc animalium quoque in alias regiones exportant, quarum rerum omnium ſeptimam partem inopibus eius regionis dono dant, reliquam precio mediocri venditant. quo ex commercio non eas modo merces, quibus domi egent (nam id ferè nihil eſt præter ferrum) ſed argenti atq; auri præterea magnam vim in patriam reportãt. Cuius rei diutina conſuetudine ſupra quàm credi poſsit, vbique iam earum rerum copia abundant. Itaque nunc parum penſi habent, præſente ne pecunia, an in diẽ vendant, multoque maximam partem habeant in nominibus, in quibus tamen faciendis non priuatorum vnquam, ſed confectis ex more inſtrumẽtis, publicam vrbis fidem ſequuntur. Ciuitas vbi ſolutionis dies aduenerit, à priuatis debitoribus exigit creditum, atque in ærariũ redigit, eiuſque pecunię, quoad ab Vtopienſibus repetatur, vſura fruitur. Illi maximam partem nunquam repetunt. Nam quę res apud ſe nullum habet vſum, eam ab his auferre quibus vſui eſt, haud æquum cenſent. Cæterum ſi res ita poſcat, vt eius aliquam partem alij populo mutuam daturi ſint, tum demum poſcunt. aut quum bellum gerendum eſt, quam in rem vnam totum illum theſaurũ, quẽ habent, domi ſeruant, vti aut extremis in periculis, aut in ſubditis præſidio ſit: potiſsimũ quo milites externos (quos libentius quàm ſuos ciues obijciunt diſcrimini) immodico ſtipendio conducant, gnari multitudine pecuniæ hoſtes ipſos plerunque mercabiles, & vel proditione, vel infeſtis etiam ſignis inter ſe committi. Hanc ob cauſam inæſtimabilem theſaurum ſeruant, at non vt theſaurum tamen, ſed ita habent, quomodo me narrare profecto deterret pudor, metuentem ne fidem oratio non ſit habitura, quod eo iuſtius vereor, quo magis mihi ſum conſcius, niſi vidiſſem præſens, quàm ægre potuiſſem ipſe perduci, vt alteri idem recenſenti crederem. Neceſſe eſt enim ferè quàm quicq; eſt ab eorũ qui audiunt moribus alienum, tam idem procul illis abeſſe à fide. quanquam prudens rerum æſtimator minus fortaſſe mirabitur, quum reliqua eorum inſtituta tam longe ab noſtris differant:

O ſanctã rẽpublicã, & vel Chriſtianis imitandam.

Aequabilitas facit, vt omnibus ſufficiat.

Reſpublica nihil aliud quã magna quædã familia eſt

Negociatio Vtopienſiũ.

Vt nunq̃ non meminerũt ſuæ communitatis. Qua ratione poſsit eſſe vtilis pecunia.

Sanctũ eſt bellũ pecunia aut arte declinare, quàm multa ſanguinis humani iactura gerere.

O artificem

differ:nt: ſi argentl quoq; atq; auri vſus ad ipſorum potius, quàm ad noſtri moris rationem accommodetur. Nempe quum pecunia non vtantur ipſi, ſed in eum ſeruent euentum, qui vt poteſt vſu venire, ita fieri poteſt vt nunquã incidat. Interim aurum argentumq́ue (vnde ea fit) ſic apud ſe habent, vt ab nullo pluris æſtimetur, quàm rerum ipſarum natura meretur, qua quis non videt quàm longe infra

Aurum ferro vilius, quãtum ad vſum attinet.

ferrum ſunt? vt ſine quo non hercule magis quàm abſque igni atque aqua viuere mortales queant, quum interim auro argentoq́ue nullum vſum, quo non facilè careamus, natura tribuerit, niſi hominum ſtultitia precium raritati feciſſet. quin contra, velut parens indulgentiſsima optima quæq; in propatulo poſuerit, vt aërem, aquam, ac tellurem ipſam, longiſſime verò vana ac nihil profutura ſemouerit. Ergo hæc metalla ſi apud eos in turrim aliquã abſtruderentur, princeps ac ſenatus in ſuſpicionem venire poſſet (vt eſt vulgi ſtulta ſolertia) ne deluſo per technam populo, ipſi aliquo inde cõmodo fruerentur. porrò ſi phyalas inde, aliaq́ue id genus opera fabre excuſa conficerent, ſi quando incidiſſet occaſio, vt conflanda ſint rurſus, atque in militum erogãda ſtipendium, vident nimirum fore, vt ægre patiantur auelli, quæ ſemel in delitijs habere cœpiſſent. His rebus vti occurrant, excogitauere quandam rationem, vt reliquis ipſorum inſtitutis conſentaneam, ita ab noſtris (apud quos aurum tanti fit, ac tam diligenter conditur) longiſsime abhorrentem, eoq; niſi peritis non credibilem. Nam quum in fictilibus è terra vitroq́ue elegantiſsimis quidem illis, ſed vilibus tamen edant, bibantq́; ex auro atque argento non in communibus aulis modo, ſed in priuatis etiã domibus matellas paſſim, ac ſordidiſsima quæq; vaſa conficiunt. Ad hæc catenas & craſſas compedes, quibus coërcent ſeruos, iiſdem ex metallis operantur. Poſtremo quoſcunque aliqood crimen infames facit, ab horum auribus anuli dependent aurei, digitos aurum cingit, aureã torques ambit collum, & caput denique aurn vincitur. Ita omnibus curant modis, vti apud ſe aurum argentumq́ue in ignominia ſint. atque hoc pacto fit, vt hæc metalla, quæ cæteræ gentes non minus ferè dolenter ac viſcera ſua diſtrahi patiuntur, apud Vtopienſes, ſi ſemel omnia res poſtularet efferri, nemo ſibi iacturam vnius feciſſe aſsis videretur. Margaritas præterea legunt in littoribus, quin in rupibus quibuſdam adamantes ac pyropos quoque, neque tamen quærunt, ſed oblatos caſu perpoliunt. His ornant infantulos, qui vt primis pueritiæ annis, talibus ornamentis gloriantur ac ſuperbiunt, ſic vbi pluſculum accreuit ætatis, cum animaduertunt eiuſmodi nugis non niſi pueros vti, nullo parentũ monitu, ſed ſuomet ipſorum pudore deponunt. nõ aliter ac noſtri pueri, quum grandeſcunt, nuces, bullas, &

O magnificã auri contumeliam.

Aurum geſtamẽ infamiũ.

Gemmę puerorũ delitiæ.

pupas abijciunt. Itaque hęc tam diuerſa ab reliquis gẽtibus inſtituta, quàm diuerſas itidem animorum affectiones pariat, nunquam æquè mihi atque in Anemoliorum legatis inclaruit. Venerunt hi Amaurotũ (dum ego aderam) & quoniam magnis de rebus tractatum veniebant, aduentum eorum terni illi ciues ex qualibet vrbe præuenerant, ſed omnes finitimarum gentium legati, qui eò ante appulerant, quibus Vtopienſium perſpecti mores erant, apud quos ſumptuoſo veſtitui nihil honoris haberi intelligebant, ſericum contemptui eſſe, aurum etiam infame ſciebant, cultu quàm poterãt modeſtiſsimo venire conſueuerant. At Anemolij, quod longius aberant; ac minus cum illis commercij habuerant, quum accepiſſent eodem omnes, eoq́ue rudi corporis cultu eſſe, perſuaſi nõ habere eos, quo non vtebantur, ipſi etiam ſuperbi magis, quàm ſapientes, decreuerũt apparatus elegantia deos quoſdam repræſentare, & miſerorum oculos Vtopienſium, ornatus ſui ſplendore præſtringere. Itaque ingreſsi ſunt legati tres cum comitibus centum, omnes veſtitu verſicolori, plerique ſerico, legati ipſi (nam domi nobiles erant) amictu aureo, magnis torquibus & inauribus aureis, ad hæc anulis aureis in manibus, monilibus inſuper appenſis in pileo, quæ margaritis ac gemmis affulgebant, omnibus poſtremo rebus ornati, quæ apud Vtopienſes aut ſeruorum ſupplicia, aut infamium dedecora, aut puerorum nugamenta fuere. Itaque operæprecium erat videre, quo pacto criſtas erexerint, vbi ſuum ornatum cum Vtopienſium veſtitu (nam in plateis ſeſe populus effuderat) contulêre. contraq; non minus erat voluptatis, conſiderare quàm longe ſua eos ſpes expectatioq́ue fefellerat, quamq́ue longe ab ea exiſtimatione aberant, quam ſe conſecuturos putauerant. Nempe Vtopienſium oculis omnium, exceptis perquam paucis, qui alias gentes aliqua idonea de cauſa inuiſerãt, totus ille ſplendor apparatus pudendus videbatur; & infimum quenque pro dominis reuerenter ſalutantes, legatos ipſos ex aurearum vſu catenarum pro ſeruis habitos, ſine vllo prorſus honore prætermiſerunt. Quin pueros quoque vidiſſes, qui gẽmas ac margaritas abiecerant, vbi in legatorum pileis affixas conſpexerunt, compellare matrem ac latus fodere. En mater, quàm magnus nebulo margaritis adhuc & gemmulis vtitur, ac ſi eſſet puerulus? At parens ſerio etiam illa, tace inquit fili, eſt opinor quiſpiã è Morionibus legatorum. Alij catenas illas aureas reprehendere, vtpote nullius vſus, quippe tam graciles, vt eas facilè ſeruus infringere: tam laxas rurſus, vti quom fuerit libitum, poſsit excutere, & ſolutus ac liber quouis aufugere. Verum legati poſtquam ibi vnum atq; alterũ diem verſati, tantam auri vim in tanta vilitate conſpexerunt, nec in minore cõtumelia, quàm apud ſe honore habitã

Elegantiſsima fabula.

ὦ τεχνίτην.

 vidiſſent,

vidiſſent, ad hęc in vnius fugitiui ſerui catenas compedeſq; plus auri atq; argenti congeſtum, quàm totus ipſorum trium apparatus cõſtiterat, ſubſidentibus pennis omnem illum cultum, quo ſeſe tam arroganter extulerant pudefacti, ſepoſuerunt. Maxime verò poſtquam familiarius cum Vtopienſibus collocuti, mores eorum atq; opiniones didicere, mirantur illi ſiquidem quenquã eſſe mortalium, quem

Dubius dixit, ob gemmas factitias, aut certe dubium dixit exiguum ac malignũ

exiguæ gemmulæ aut lapilli dubius oblectet fulgor, cui quidem ſtellam aliquam, atq; ipſum deniq; ſolem liceat intueri. aut quenquam tam inſanum eſſe, vt nobilior ipſe ſibi ob tenuioris lanæ filum videatur, ſiquidẽ hãc ipſam (quantumuis tenui filo ſit) ouis olim geſtauit, nec aliud tamen interim quàm ouis fuit. Mirantur item aurum ſuapte natura tam inutile, nunc vbique gentium æſtimari tanti, vt homo ipſe, per quẽ atq; adeo in cuius vſum id precij obtinuit, minoris multo quàm aurũ ipſum æſtimetur, vſqueadeo, vt plumbeus quiſpiã, & cui

Quã verè & quam aptè.

non plus ingenij ſit quàm ſtipiti, nec minus etiam improbus quàm ſtultus, multos tamen & ſapientes, & bonos viros in ſeruitute habeat, ob id duntaxat, quod ei magnus contigit aureorum numiſmatum cumolus: quẽ ſi qua fortona, aut aliqua legum ſtropha (quæ nihil minus ac fortuna ipſa ſummis ima permiſcet) ab hero illo, ad abiectiſſimum totius familiæ ſuæ nebulonem tranſtulerit, fit nimirũ pauló poſt, vt in famuli ſui famulicium cõcedat, velut appendix additamentumq; numiſmatum.

Quanto plus ſapiunt Vtopiani, q̃ Chriſtianorum vulgus.

Cęterum multò magis eorum mirantur ac deteſtantur inſaniam, qui diuitibus illis, quibus neq; debent quicquã, neq; ſunt obnoxij, nullo alio reſpectu, quàm quod diuites ſunt, honores tantum non diuinos impendunt, idq́ue cum eos tam ſordidos atque auaros cognoſcant, vt habeant certo certius ex tanto nummorum cumulo, viuentibus illis, ne vnum quidem nummulum vnquã ad ſe venturum. Has atq; huiuſmodi opiniones partim ex educatione conceperunt in ea educti Rep. cuius inſtituta longiſsime ab his ſtulticiæ generibus abſunt, partim ex doctrina & literis. Nam & ſi haud multi cuiuſque vrbis ſunt, qui cæteris exonerati laboribus ſoli diſciplinæ deputantur. hi videlicet, in quibus à pueritia egregiam indolem, eximium ingenium, atque animum ad bonas artes propenſum deprehendere, tamen omnes pueri literis imbuuntur, & populi bona pars, viri fœminæq;, per totam vitã horas illas, quas ab operibus liberas eſſe diximus,

Studia & diſciplinæ Vtopienſiũ.

in literis collocãt. Diſciplinas ipſorum lingua perdiſcunt. eſt enim neq; verborum inops, nec inſuauis auditu, nec vlla fidelior animi interpres eſt. eadẽ ferè (niſi quod vbiq; corruptior, alibi aliter) magnam eius orbis plagam peruagatur. Ex omnibus his philoſophis, quorũ nomina ſunt in hoc noto nobis orbe celebria, ante noſtrum aduentum ne fama quidem cuiuſquam eo peruenerat, & tamen in muſica

Muſica.

Dialectica.

dialecticaq́;, ac numerandi & metiendi ſcientia, eadem ferè, quæ noſtri illi veteres, inuenere. Cæterum vt antiquos omnibus propè rebus exæquant, ita nuperorum inuentis dialecticorum longe ſunt impares. Nam ne vllam

Arithmetica.

Geometria

Apparet hoc loco ſubeſſe naſum.

quidem regulam inuenerunt earum, quas de reſtrictionibus, amplificationibus, ac ſuppoſitionibus acutiſsime excogitatis in paruis logicalibus, paſsim hic ediſcũt pueri. Porrò ſecundas intentiones tam longe abeſt vt inueſtigare ſuffecerint, vt nec hominem ipſum in communi quem vocant, quanquam (vt ſcitis) planè coloſſeum, & quouis gigante maiorẽ, tum à nobis præterea digito demonſtratum, nemo tamen eorũ videre potuerit. At ſunt in Aſtrorum curſu, & cœleſtium orbium motu peritiſsimi. Quin inſtrumenta quoque diuerſis figuris ſolerter excogitarunt, quibus ſolis ac lunæ, & cæterorum item aſtrorum, quæ in ipſorum horizonte viſuntur, motiones ac ſitus exactiſsime comprehenſos habent. Cæterum amicitias atque errantium diſsidia ſyderum, ac totam denique illam ex aſtris diuinandi impoſturam ne ſomniant quidem.

Aſtrologia.

At hi regnant inter Chriſtianos hodie.

Imbres, ventos, ac cæteras tempeſtatum viciſsitudines, ſignis quibuſdam longo perſpectis vſu præſentiunt. Sed de cauſis earũ rerum omniũ, & de fluxu maris eiuſque ſalſitate, & in ſumma de cœli mundiq; origine ac natura, partim eadem quę veteres philoſophi noſtri, diſſerunt, partim vt illi inter ſe diſsident, ita hi quoque dum nouas rerum rationes afferunt, ab omnibus illis diſſentiunt, nec inter ſe tamen vſquequaq; conueniunt.

Phyſica omnium incertiſſima.

In ea philoſophiæ parte, qua de moribus agitur, eadem illis diſputantur, quæ nobis: de bonis animi quærunt & corporis, & externis, tum vtrum boni nomen omnibus his, an ſolis animi dotibus conueniat. De virtute diſſerunt, ac voluptate, ſed omnium prima eſt ac princeps controuerſia, qua tam in re vna pluribúſve ſitam hominis fœlicitatem putent.

Ethica. ordo bonorum.

Fines bonorum. Vtopiani fęlicitatẽ honeſta voluptate metiuntur,

At hac in re propenſiores æquo videntur in factionem voluptatis aſſertricem, vt qua vel totam, vel potiſsimã fœlicitatis humanæ partem definiant. Et quo magis mireris, ab religione quoq; (quæ grauis & ſeuera eſt, ferèque triſtis & rigida) petunt tamen ſententiæ tam delicatæ patrocinium. Neque enim de fœlicitate diſceptant vnquam, quin principia quædam ex religione deprõpta, tum philoſophia, quæ rationibus vtitur, coniungant, ſine quibus ad veræ fœlicitatis inueſtigationem, mancam atq; imbecillã per ſe rationem putant.

Prĩcipia philoſophiæ è religione petenda.

Theologia Vtopienſiũ.

Ea principia ſunt huiuſmodi. Animã eſſe immortalem, ac Dei beneficentia ad fœlicitatem natam, virtutibus ac benefactis noſtris præmia poſt hanc vitam, flagitijs deſtinata ſupplicia. Hæc tametſi religionis ſint, ratione tamẽ cenſent ad ea credenda & concedenda perduci, quibus è medio ſublatis, ſine vlla cunctatione pronunciant neminem eſſe tam ſtupidum, qui non ſentiat petendam ſibi per fas ac nefas voluptatem.

Animorum immortalitas, de qua hodie non

pauci etiã Chriſtiani dubitant. Vt non quæuis expetẽda voluptas, ita nec dolor affectãdus niſi virtutis cauſa.

luptatem. hoc tantum caueret, ne minor voluptas obſtet maiori, aut eã perſequatur, quam inuicem retaliet dolor. Nam virtutẽ aſperam ac difficilẽ ſequi, ac non abigere modo ſuauitatem vitæ, ſed dolorem etiã ſponte perpeti, cuius nullum expectes fructũ (quis enim poteſt eſſe fructus, ſi poſt mortem nihil aſſequeris, quum hanc vitam totã inſuauiter, hoc eſt, miſere traduxeris) id verò dementiſſimũ ferunt. Nunc verò non in omni voluptate fœlicitatem, ſed in bona atque honeſta ſitam putant. Ad eam enim velut ad ſummum bonum, naturam noſtram ab ipſa virtute pertrahi, cui ſola aduerſa factio fœlicitatem tribuit. Nempe virtutẽ definiunt ſecundũ naturã viuere. ad id ſiquidem à Deo inſtitutos eſſe nos. Eum verò naturæ ductum ſequi, quiſquis in appetendis, fugiendiſque rebus obtẽperat rationi. Rationem porro mortales primum omniũ in amorem ac venerationem diuinæ maieſtatis incendere, cui debemus & quod ſumus, & quod cõpotes eſſe fœlicitatis poſſumus, ſecundum id commonet atque excitat nos, vt vitam quam licet minimè anxiam ac maximè lætam ducamus ipſi, cæteriſque omnibus ad idẽ obtinendum adiutores nos pro naturæ ſocietate præbeamus.

Hoc iuxta Stoicos.

Neq; enim quiſquã vnquam fuit tam triſtis ac rigidus aſſecla virtutis & oſor voluptatis, qui ita labores, vigilias, & ſqualores indicat tibi, vt non idẽ aliorũ inopiam atq; incommoda leuare, te pro tua virili iubeat, & id laudandũ humanitatis nomine cẽſeat, hominem homini ſaluti ac ſolatio eſſe, ſi humanum eſt, maxime (qua virtute nulla eſt homini magis propria) aliorum mitigare moleſtiã, & ſublata triſtitia vitæ iucunditati, hoc eſt, voluptati reddere. Quid ni natura quenque inſtiget, vt ſibimet idem præſtet? Nam aut mala eſt vita iucunda, id eſt, voluptaria, quod ſi eſt, non ſolum neminẽ ad eam debes adiutare, ſed omnibus vtpote noxiã ac mortiferã, quantũ potes adimere, aut ſi conciliare alijs eam, vt bonã, non licet modo, ſed et ã debes, cur non tibi in primis ipſi? cui non minus propitiũ eſſe te, quàm alijs decet. Neq; enim quũ te natura moneat, vti in alios bonus ſis, eadem te rurſus iubet in temet ſæuum atq; inclementẽ eſſe.

At nunc quidam accerſũt dolores, velut in his ſita ſit religio, cũ ferẽdi potius ſint ſi incidant ad pietatis officiũ tẽdẽti, aut naturæ neceſſitate accidat.

Vitam ergo iucundam inquiunt, id eſt, voluptatem, tanquã operationum omnium finem, ipſa nobis natura præſcribit, ex cuius præſcripto viuere, virtutem definiũt. At quum natura mortales inuitet ad hilarioris vitæ mutuũ ſubſidiũ (quod certè merito facit. neq; enim tam ſupra generis humani ſortẽ quiſquã eſt, vt ſol' naturæ curæ ſit, quæ vniuerſos ex æquo fouet, quos eiuſdẽ formæ cõmunione cõplectitur) eadẽ te nimirũ iubet etiã atq; etiã obſeruare, ne ſic tuis cõmodis obſecundes, vt aliorũ procures incõmoda.

Pacta & leges.

Seruanda igitur cenſent nõ mita ſolũ inter priuatos pacta, ſed publicas etiam leges, quas aut bonus princeps iuſtè promulgauit, aut populus nec oppreſſus tyrãnide, nec dolo circumſcriptus, de partiendis vitæ commodis, hoc eſt, materia voluptatis, communi conſenſu ſanxit. His inoffenſis legibus tuum curare cõmodum, prudentia eſt; publicũ præterea, pietatis. Sed alienam voluptatem præreptum ire, dum conſequare tuam, ea verò iniuria eſt. contra tibi aliquid ipſi demere, quod addas alijs, id demũ eſt humanitatis ac benignitatis officium, quod ipſum nunquam tantum aufert cõmodi, quantum refert.

Officia vitæ mutua.

Nam & beneficiorũ viciſſitudine penſatur, & ipſa benefacti cõſcientia, ac recordatio charitatis eorum & beneuolentiæ, quibus benefeceris, plus voluptatis affert animo, quam fuiſſet illa corporis qua abſtinuiſti. Poſtremò (quod facilè perſuadet animo libenter aſſentienti religio) breuis & exiguæ voluptatis vicem, ingenti ac nunquã interituro gaudio rependit Deus. Itaq; hoc pacto cẽſent, & excuſſa ſedulo & perpenſa re omnes actiones noſtras, atq; in his virtutes etiam ipſas, voluptatem tandem velut finem fœlicitatemq; reſpicere.

Voluptas quid.

Voluptatem appellant omnẽ corporis animiue motũ ſtatũq;, in quo verſari natura duce delectet. Appetitionem naturæ non temere addunt.

Falſæ voluptates.

Nam vt quicquid natura iucundum eſt, ad quod neq; per iniuriã tenditur, nec iucundius aliud amittitur, nec labor ſuccedit, non ſenſus modo, ſed recta quoque ratio perſequitur, ita quæ præter naturã dulcia ſibi mortales vaniſſima cõſpiratione cõfingunt (tanquã in ipſis eſſet perinde res ac vocabula cõmutare) ea omnia ſtatuunt adeo nihil ad fœlicitatẽ facere, vt plurimũ officiant etiam, vel eo quod quibus ſemel inſederunt, ne veris ac genuinis oblectamentis vſquam vacet locus, totũ prorſus animum falſa voluptatis opinione præoccupant. Sunt enim perquàm multa, quæ quũ ſuapte natura nihil contineant ſuauitatis, imò bona pars amaritudinis etiã plurimũ peruerſa, tum improbarum cupiditatũ illecebra, non pro ſummis tantum voluptatibus habeantur, verũ etiã inter præcipuas vitæ cauſas numerẽtur. In hoc adulterinæ voluptatis genere, eos collocant, quos ante memoraui, qui quo meliorẽ togã habẽt, eo ſibi meliores ipſi videntur. qua vna in re, bis errãt.

Error eorũ qui ſibi ob cultũ placẽt

Neque enim minus falſi ſunt, quod meliorẽ putãt togã ſuã, quam quod ſe. Cur enim ſi veſtis vſum ſpectes, tenuioris fili lanæ præſtat craſſiori? at illi tamen tanquã natura non errore præcellerẽt, attollunt criſtas, & ſibimet quoq; precij credunt inde non nihil accedere. eoq; honorẽ, quẽ vilius veſtiti ſperare non eſſent auſi, elegãtiori togæ velut ſuo iure exigũt, & prætermiſſi negligẽtius indignãtur. At hoc ipſum quoq; vanis & nihil profuturis honoribus affici, an non eiuſdẽ inſcitiæ eſt?

Stulti honores.

Nam quid naturalis & veræ voluptatis affert nudatus alterius vertex, aut curuati poplites? hoccine tuorum poplitum dolori medebitur? aut tui capitis phreneſim leuabit? In hac fucatæ voluptatis imagine, mirum quàm ſuauiter inſa-

niunt

nionr ij qui nobilitatis opininne ſibi blâdiuntur ac plaudût, quod eiuſmodi maioribus naſci contigerit, quorum longa ſeries diues (neq; enim nunc aliud eſt nobilitas) habita ſit, præſertim in prædijs, nec pilô quidem minus ſibi nobiles videntur, etiam ſi maiores nihil inde roliquerint, aut relictum ipſi obligurierint.

Vana nobilitas.

His adnumerant eos, qui gêmis ac lapillis (vt dixi) capiuntur, ac dij quodammodo ſibi videntur facti, ſi quando eximium aliquem conſequantur, eios præſertim generis, quod ſua têpeſtate maximo apud ſuos æſtimetur. neq; enim apud omnes, neque omni tempore eadem genera ſunt in precio: Sed nec niſi exemptum auro, ac nudum comparant. Imò ne ſic quidem, niſi adiurato venditure, & præſtanti cautionê, veram gemmam ac lapidem verum eſſe, tam ſoliciti ſunt, ne oculis eorum veri locn adulterinus imponat.

Stultiſſima voluptas ex gemmis

Opinio hominû precium addit aut adimit gemmis

At ſpectaturo tibi, cur minus præbeat oblectamenti factitius, quê tuus oculus non diſcernit à vero? Vterq; ea æquo valere debet, tibi non minus hercle quam cæco. Quid hi qui ſuperfluas opes adſeruant, vt nullu acerui vſu, ſed ſola contêplatiooe delectentur, num veram percipiunt, an falſa potius voluptate luduntur? aut hi qui diuerſo vitio aurum, quo nunquam ſint vſuri, fortaſſe nec viſuri amplius, abſcondunt. & ſoliciti ne perdât, perdût. quid enim aliud eſt, vſibus demptum tuis, & omnium fortaſſe mortaliû telluri reddere? & tu tamê abſtruſo theſauro, velut animi iam ſecurus lætitia geſtis. Quem ſi quis furtu ſuſtulerit, cuius tu ignarus furti, decê poſt annis obieris, toto illo decenni, quo ſubtractæ pecuniæ ſuperfuiſti, qoid tua retulit, ſurreptû an ſaluû fuiſſe? vtroq; certe modo tantundem vſus ad te peruenit.

Mira fictio & aptiſſima.

Ad has tam ineptas lætitias, aleatores (quorum inſaniam auditu, non vſu cognouere) venatores præterea, atq; aucupes adiungunt. Nam quid habet, inquiunt, vnluptatis, talos in alueum pnijcere, quod toties feciſti, vt ſi quid voluptatis ineſſet, oriri tamen potuiſſet ex frequenti vſu ſatietas? aut quæ ſuauitas eſſe poteſt, ac non faſtidium potius, in audiêdo latratu atque vlulatu canum? aut qui mainr voluptatis ſenſus eſt, cum leporem canis inſequitur, quàm quû canis canem? nempe idem vtrobiq; agitur, accurritur enim, ſi te curſus oblectet. At ſi te cædis ſpes, laniatus expectatio ſub oculis peragêdi retinet, miſericordiam potius mouere debet. ſpectare lepuſculum à cane, imbecillum à validiore, fugacem ac timidum à feroce, innoxium deniq; à crudeli diſcerptum.

Alea.
Venatio.

Itaq; Vtopienſes totum hoc venandi exercitium, vt rem liberis indignam, in lanios (quam artem per ſeruos obire eos ſupra diximus) reiecerunt. infimam enim eius partem eſſe venatinnê ſtatuunt, reliquas eius partes & vtiliores & honeſtiores, vt quæ & multo magis conferant, & animalia neceſſitatis duntaxat gratia perimant, quum venator ab miſeri animalculi cæde ac laniatu, nihil niſi voluptatem petat. Quam ſpectandæ necis libidinem in ipſis etiam beſtijs, aut ab animi crudelis affectu cenſent exoriri, aut in crudelitatem denique, aſsiduo tam efferæ voluptatis vſu defluere.

At hæc hodie ars eſt deorum aulicorum.

Hæc igitur & quicquid eſt eiuſmodi (ſunt enim innumera) quanquâ pro voluptatibus mortalium vulgus habeat, illi tamen quum natura nihil inſit ſuaue, planè ſtatuunt, cum vera vuluptate nihil habere commercij. Nam qood vulgo ſenſum iucunditate perfundunt (quod voluptatis opus videtur) nihil de ſententia decedunt. non enim ipſius rei natura, ſed ipſorum peruerſa conſuetudn in cauſa eſt. eoius vitiu fit, vt amara pro dulcibus amplectanrur. Non aliter ac mulieres grauidæ picem & ſeuum corrupto guſtu, melle mellitius arbitrantor. Nec cuiuſquâ tamen aut morbo, aut conſuetudine deprauatum iudicium mutare naturam, vt non aliarum rerum, ita nec voluptatis poteſt.

Citta in grauidis.

Voluptatem, quas veras fatentur, ſpecies diuerſas faciunt. Siquidem alias animo, corpori alias tribuunt. Animo dant intellectum, eamque dulcedinê, quam veri contêplatio pepererit. Ad hæc ſuauis additur bene actæ vitæ memoria, & ſpes non dubia futuri boni.

Veræ voluptatis ſpecies.

Corporis voluptatem in duas partiuntur formas, quarum prima ſit ea, quæ ſenſum perſpicua ſuauitate perfundit, quod aliâs earum inſtauratione partiû fit, quas inſitus nobis calor exhauſerit. Nam hæ cibo potuq; redduntur, aliâs dum egeruntur illa, quorum copia corpus exuberat. hæc ſuggeritur, dum excrementis inteſtina purgamus, aut opera liberis datur, aut vllius prurigo partis frictu ſcalptúve lenitur. Interdum verò voluptas oritur, nec reddituta quicquam quod membra noſtra deſiderent, nec ademptura quo laborent. cæterû quæ ſenſus noſtros tamen vi quadam occulta, ſed illuſtri motu titillet afficiatque, & in ſe conuertat. qualis ex moſica naſcitur.

Voluptates corporis.

Alteram corporeę voluptatis formâ eâ vulunt eſſe, quę in quieto atq; æquabili enrporis ſtatu conſiſtat, id eſt, nimirû ſua cuiuſque nullo interpellata malo ſanitas. Hæc ſiquidê, ſi nihil eam doloris oppugnet, per ſe ipſa delectat, etiâ ſi nulla extrinſecus adhibita voluptate moueatur. Quanquâ enim ſeſe minus effert, minuſq; offert ſenſui, quâm tumida illa edendi, bibendique libido, nihilo tamen ſecius multi eam ſtatuunt voluptatum maximam, omnes ferè Vtopienſes magnâ & velut fundamentû omniû ac baſim fatentur, vt quæ vel ſola placidam & optabilem vitæ conditionem reddat, & qua ſublata, nullus vſquam reliquus ſit cuiquâ voluptati locus. Nam dolore prorſus vacare, niſi adſit ſanitas, ſtuporê certe, non voluptatem vocant.

Valere poſſeſſor oportet.

Iamdudû exploſum eſt apud eos decretum illorû, qui ſtabilem & tranquillâ ſanitatem (nam hęc quoq; quæſtio gnauiter apud eos agitata eſt) ideo non habendam pro voloptate cenſebât, quòd pręſentem non poſſe dicerent, niſi motu quo-

piam

piam extrario, ſentiri. Verum contra nunc in hoc propè vniuerſi conſpirant, ſanitatem vel in primis voluptati eſſe. Etenim quũ in morbo, inquiunt, dolor ſit, qui voluptati implacabilis hoſtis eſt, non aliter ac ſanitati morbus, quid ni viciſsim inſit ſanitatis trãquillitati voluptas? nihil enim ad hanc rem referre putát, ſeu morbus dolor eſſe, ſeu morbo dolor ineſſe dicatur. Tantundem enim vtroque modo effici. Quippe ſi ſanitas aut voluptas ipſa ſit, aut neceſſario voluptatem pariat, velut calor igni gignitur, nimirum vtrobique efficitur, vt quibus immota ſanitas adeſt, his voluptas abeſſe nõ poſsit. Præterea dum veſcimur, inquiunt, quid aliud quam ſanitas, quæ labefactari cœperat, aduerſus eſuriem (cibo commilitone) depugnat, in qua dum paulatim inualeſcit, ille ipſe profectus ad ſolitum vigorem, ſuggerit illam, qua ſic reficimur, voluptatem. Sanitas ergo quæ in conflictu lætatur, eadem non gaudebit adepta victoriam? Sed priſtinum robur, quod ſolum toto conflictu petiuerat, tandem fœliciter aſſecuta, protinus obſtupeſcet? nec bona ſua cognoſcet atque amplexabitur? Nam quod non ſentiri ſanitas dicta eſt, id verò perquam procul à vero putant. Quis enim vigilans, inquiunt, ſanum eſſe ſe non ſentit, niſi qui non eſt? quem ne tantus aut ſtupor, aut lethargus adſtringit, vt ſanitatem non iucundam ſibi fateatur, ac delectabilem? At delectatio quid aliud quàm alio nomine voluptas eſt? Amplectuntur ergo in primis animi voluptátes (eas enim primas omniũ principeſque ducunt) quarum potiſsimam partem cenſent ab exercitio virtutum, bonæque vitæ conſcientia proficiſci. Earum voluptatum quas corpus ſuggerit, palmam ſanitati deferunt. Nam edendi bibendique ſuauitatem, & quicquid eádem oblectámenti rationem habet, appetenda quidem, ſed non niſi ſanitatis gratia ſtatuunt. Neque enim per ſe iucunda eſſe talia, ſed quatenus aduerſæ valetudini clanculum ſurrepẽti reſiſtunt. ideoq; ſapienti ſicuti magis deprecandos morbos, quàm optandam medicinam, & dolores profligandos potius, quàm adſciſcenda ſolatia, ita hoc quoque voluptatis genere non egere, quàm deliniri præſtiterit. quo voluptatis genere ſi quiſquam ſe beatum putet, is neceſſe eſt fateatur ſe tum demum fore fœliciſsimum, ſi ea vita contigerit, quæ in perpetua fame, ſiti, pruritu, eſu, potatione, ſcalptu, frictuque traducatur, quæ quàm non fœda ſolũ, ſed miſera etiam ſit, quis non videt? Infimæ profectò omnium hæ voluptates ſunt, vt minimæ ſynceræ: neque enim vnquam ſubeunt, niſi contrarijs coniunctæ doloribus. Nempe cum edendi voluptate copulatur eſuries, idq; non ſatis æqua lege. Nam vt vehementior, ita longior quoque dolor eſt. quippe & ante voluptatem naſcitur, & niſi voluptate vnà commoriente non extinguitur. Huiuſmodi ergo voluptátes, niſi quatenus expedit neceſſitas, haud magni habendas putant. Gaudent tamen etiam his, gratiq́ue agnoſcunt naturæ parentis indulgentiam, quæ fœtus ſuos ad id quod neceſsitatis cauſa tam aſsidue faciundum erat, etiam blandiſsima ſuauitate polliceat. Quanto enim in tædio viuendum erat, ſi vt cæteræ ægritudines, quæ nos infeſtant rarius, ita hi quoque quotidiani famis ac ſitis morbi, venenis ac pharmacis amaris eſſent abigendi? At formam, vires, agilitatem, hæc vt propria iucundaq́; naturæ dona libenter fouent. Quin eas quoque voluptates, quæ per aures, oculos, ac nares admittuntur, quas natura proprias ac peculiares eſſe homini voluit, (neque enim aliud animantium genus, aut mundi formam, pulchritudinemq́ue ſuſpicit, aut odorum, niſi ad cibi diſcrimen, vlla commouetur gratia, neque conſonas inter ſe, diſcordeſq́ue ſonorum diſtantias internoſcit) & has inquam, vt iucunda quædam vitæ condimenta perſequuntur. In omnibus autẽ hunc habent modum; ne maiorẽ minor impediat, neu dolorem aliquádo voluptas pariat: quod neceſſario ſequi cenſent, ſi inhoneſta ſit. At certe formæ decus contemnere, vires detere-re, agilitatem in pigritiam vertere, corpus exhaurire ieiunijs, ſanitati iniuriam facere, & cætera naturæ blandimenta reſpuere, niſi quis hæc ſua commoda negligat, dum aliorũ publicámve ardentius procurat, cuius laboris vice maiorem à Deo voluptatem expectet, alioquin ob inanem virtutis vmbram, nullius bono ſemet affligere, vel quo aduerſa ferre minus moleſte poſsit, nunquam fortaſſe ventura. hoc verò putant eſſe dementiſsimum, animique & in ſe crudelis, & erga naturám ingratiſsimi, cui tanquam debere quicquam dedignetur, omnibus eius beneficijs renunciát. Hæc eſt eorum de virtute ac voluptate ſententia, qua niſi ſanctios aliquid inſpiret homini cœlitus immiſſa religio, nullam inueſtigari credunt humana ratione veriorem, qua in re recténe an ſecus ſentiant, excutere nos neque tempus patitur, neque neceſſe eſt. quippe qui narranda eorum inſtituta, non etiam tuenda ſuſcepimus. Cæterum hoc mihi certè perſuadeo, vt vt ſeſe habeant hæc decreta, nuſquam neq; præſtantiorem populum, neque fœliciorem eſſe rempublicam. Corpore ſunt agili vegetoq́;, virium amplius quàm ſtatura promittat. nec ea tamẽ improcera. Et quum neq; ſolo ſint vſquequaq; fertili, nec admodum ſalubri cœlo, aduerſus aërem ita ſeſe tẽperantia victus muniunt, terræ ſic medentur induſtria, vt nuſquam gentium ſit frugis pecoriſq́ue prouentus vberior, aut hominum viuaciora corpora, pauciorib uſq́ue morbis obnoxia. Itaque non ea modo quæ vulgò faciunt agricolæ, diligenter ibi adminiſtrata conſpicias, vt terram natura maligniorem, arte atque opera iuuent; ſed populi manibus alibi radicitus euulſam ſyluam,

Annotãdũ & hoc diligẽter.

Felicitas Vtopiẽſium ac deſcriptio.

ſyluam, alibi conſitam videas: qua in re habita eſt non vbertatis, ſed vecturæ ratio, vt eſſent ligna aut mari, aut fluuijs, aut vrbibus ipſis viciniora: minore enim cum labore terreſtri itinere, fruges quàm ligna longius afferuntur. Gens facilis ac faceta, ſolers, ocio gaudẽs, corporis laborum (quum eſt vſus) ſatis patiens. Cæterum aliàs haud quaquam ſanè appetens, animi ſtudijs inſatigata.

Vtilitas linguæ Græcæ.

Qui quũm à nobis accepiſſent de literis & diſciplina Græcorum (nam in Latinis præter hiſtorias ac Poëtas, nihil erat quod videbantur magnopere probaturi) mirum quanto ſtudio contenderunt, vt eas liceret ipſis noſtra interpretatione perdiſcere.

Docilitas Vtopienſium mira.

Cœpimus ergo legere, magis adeo primũ ne recuſare laborem videremur, quàm quod fructum eius aliquem ſperaremus. At vbi paulum proceſſimus, ipſorum diligentia fecit, vt noſtram haud fruſtra impendendam animo ſtatim præciperemus. Siquidem literarũ formas tã facile imitari, verba tam expedite pronunciare, tam celeriter mandare memoriæ, & tanta cũ fide reddere cœperunt, vt nobis miraculi eſſet loco, niſi quod pleraq; pars eorum, qui non ſua ſolum ſponte acceſſi, verum ſenatus quoq; decreto iuſſi, iſta ſibi diſcenda ſumpſerunt.

At nunc ſtipites & caudices dicãtur literis, fœliciſſima ingenia voluptatibus corrũpũtur.

E numero ſcholaſticorum ſelectiſſimis ingenijs, & matura ætate fuerunt. Itaque minus quàm triennio nihil erat in lingua quod requirerent, bonos autores, niſi obſtet libri menda, inoffenſe perlegerent. Eas literas, vt equidem conijcio, ob id quoque facilius arripuerunt, quod nonnihil illis eſſent cognatæ. Suſpicor enim eam gentẽ à Græcis originem duxiſſe, propterea quod ſermo illorum cætera ferè Perſicus, nonnulla Græci ſermonis veſtigia ſeruet in vrbium ac magiſtratuum vocabulis. Habent ex me (nam librorũ ſarcinam mediocrem loco merciũ quarto nauigaturus in nauem conieci, quod mecum planè decreueram nunquã potius redire quàm cito) Platonis opera pleraq;, Ariſtotelis plura, Theophraſtum item de plantis, ſed pluribus, quod doleo, in locis mutilum. In librum enim, dum nauigabamus, negligentius habitum, cercopithecus inciderat, qui laſciuiens ac ludibundus, paginas aliquot hinc atque inde euulſas lacerauit. Ex his qui ſcripſere grammaticam, Laſcarem habent tantũ, Theodorum enim non aduexi mecum, nec dictionarium aliquem præter Heſychiũ ac Dioſcoridem. Plutarchi libellos habent chariſſimos, & Luciani quoq; facetijs ac lepore capiuntur. Ex Poëtis habẽt Ariſtophanem, Homerum, atque Euripidem, tum Sophoclem minuſculis Aldi formulis. Ex hiſtoricis Thucydidem atque Herodotũ, necnon Herodianũ. Quin in re medica quoq; ſodalis meus Tricius Apinatus aduexerat ſecum parua quædam Hippocratis opuſcula, ac Microtechnen Galeni, quos libros magno in precio habent: ſiquidẽ & ſi omniũ ferè gentium re medica minime egent, nuſquam tamen in maiore honore eſt, vel eo ipſo quod eius cognitionem numerant inter pulcherrimas atq; vtiliſſimas partes philoſophiæ, cuius ope philoſophiæ dum naturæ ſecreta ſcrutantur, videntur ſibi non ſolum admirabilem inde voluptatem percipere, ſed apud autorem quoq; eius atque opificem ſummã inire gratiã.

Medicina vtiliſſima.

Contemplatio naturæ.

Quæ cæterorum more artificum, arbitrantur, mundi huius viſendam machinam homini (quem ſolum tantæ rei capacem fecit) expoſuiſſe ſpectandam, eoq; chariorem habere, curioſum ac ſolicitum inſpectorẽ, operiſque ſui admiratorẽ, quam eũ qui velut animal expers mentis, tantum ac tam mirabile ſpectaculum ſtupidus immotuſque neglexerit. Vtopienſium itaque exercitata literis ingenia mire valẽt ad inuẽtiones artiũ, quæ faciant aliquid ad commodæ vitæ cõpendia. Sed duas tamen debent nobis Chalcographorum & faciendæ chartæ, nec ſolis tamen nobis, ſed ſibi quoque bonam eius partẽ. Nam quum oſtenderemus eis libris chartaceis impreſſas ab Aldo literas, & de chartæ faciẽdę materia, ac literas imprimẽdi facultate loqueremur, aliquid magis quã explicaremus (neq; enim quiſquã erat noſtrum qui alterutram calleret) ipſi ſtatim acutiſſimè coniecerunt rem, & quum ante pellibus, corticibus, ac papyro tantum ſcriberẽt, iam chartam illico facere, & literas imprimere tentarunt: quæ quũ primo non ſatis procederent, eadem ſæpius experiendo, breui ſunt vtrũque conſecuti, tantumq; effecerunt, vt ſi eſſent Græcorum exẽplaria librorũ, codices deeſſe non poſſent. At nunc nihil habẽt amplius, quàm à me commemoratũ eſt: id verò quod habent, impreſſis iam libris, in multa exẽplariorum millia propagauêre. Quiſquis eò ſpectãdi gratia venerit, quem inſignis aliqua dos ingenij, aut longa peregrinatione vſum multarũ cognitiu terrarum commendet (quo nomine gratus fuit noſter appulſus) pronis animis excipitur. Quippe libenter audiunt, quid vbique terrarum geratur. Cæterum mercandi gratia non admodum frequenter appellitur. Quid enim ferrent, niſi aut ferrum, aut quod quiſq; referre mallet, aurum argentúmve? Tum quę ex ipſis exportanda ſint, ea conſultius putant à ſe efferri, quàm ab alijs illinc peti, quo & exteras vndique gentes exploratiores habeant, neque maritimarum rerum vſum ac peritiam oblitum eant.

DE SERVIS.

Mira huius gẽtis æquitas.

PRO ſeruis neque bello captos habent niſi ab ipſis geſto, neque ſeruorum filios, neq; denique quenquã, quem apud alias gentes ſeruientem poſſent comparare, ſed aut ſi cuius apud ſe flagitium in ſeruitiũ vertitur, aut quos apud exteras vrbes (quod genus multo frequentius eſt) admiſſum facinus deſtinauit ſupplicio. Eorum enim multos, interdum

terdum æſtimatos vili ſæpius etiam gratis impetratos, auferunt. Hęc ſeruorum genera non in opere ſolum perpetuo, verumetiam in vinculis habent, ſed ſuos durius, ceu deploratiores, ac deteriora meritos exempla cęſent, quod tam præclara educatione ad virtutem egregie inſtructi, contineri tamen ab ſcelere non potuerint. Aliud ſeruorum genus eſt, quum alterius populi mediaſtinus quiſpiam laborioſus ac pauper elegerit apud eos ſua ſponte ſeruire. Hos honeſte tractant, ac niſi quod laboris, vtpote cõſuetis, imponitur pluſculum, non multo minus clementer ac ciues habent, volentem diſcedere (quod non ſæpe fit) neque retinent inuitum, neque inanem dimittunt. Ægrotantes, vt dixi, magno cum affectu curant, nihilque prorſus omittunt, quo ſanitati eos vel medicinæ, vel victus obſeruatione reſtituant. Quin inſanabili morbo laborantes aſsidendo, colloquendo, adhibendo demum quæ poſſunt leuamenta ſolantur. Cæterum ſi non immedicabilis modo morbus ſit, verumetiam perpetuo vexet atque diſcruciet, tum ſacerdotes ac magiſtratus hortantur hominem: quandoquidem omnibus vitæ munijs impar, alijs moleſtus ac ſibi grauis morti iam ſuæ ſuperuiuat: ne ſecum ſtatuat peſtem diutius ac luem alere, néve quum tormentum ei vita ſit, mori dubitet, quin bona ſpe fretus, acerba illa vita velut carcere atque aculeo, vel ipſe ſemet eximat, vel ab alijs eripi ſe ſua voluntate patiatur, hoc illum, quum non cummoda, ſed ſupplicium abrupturus morte ſit, prudenter facturum, quoniam vero ſacerdotum in ea re conſilijs, id eſt, interpretum Dei, ſit obſecuturus, etiam pie ſanctéque facturum. Hæc quibus perſuaſerint, aut inedia ſponte vitam finiunt, aut ſopiti ſine mortis ſenſu ſoluuntur. Inuitum veró neminem tollunt; nec officij erga eum quicquã imminuunt, perſuaſos huc pacto defungi honorificum. Alioqui qui mortem ſibi conſciuerit, cauſa nun probata ſacerdotibus & ſenatui, hunc neque terra neque igne dignantur, ſed in paludem aliquam turpiter inſepultus abijcitur. Fœmina non ante annum duodeuiceſimum nubit. Mas non niſi expletis quatuor etiam amplius. Ante coniugium mas aut fœmina ſi conuincatur furtiuæ libidinis, grauiter in eum ẽamve animaduertitur, coniugioque illis in totum interdicitur, niſi venia principis noxã remiſerit, ſed & pater materq; familias, cuius in domo admiſſum flagitium eſt, tanquam ſuas partes parum diligenter tutati, magnæ obiacent infamiæ, id facinus ideo tam ſeuere vindicant, quod futurum proſpiciunt, vt rari in coniugalem amorem coaleſcerent, in quo ætatem omnem cum vno videant exigendam, & perferendas inſuper, quas ea res affert, moleſtias, niſi à vago cõcubitu diligenter arceantur. Porrò in deligendis coniugibus ineptiſsimum ritum (vti nobis viſum eſt) adprimeque ridiculum, illi ſerio ac ſeuere obſeruant. Mulierem enim, ſeu virgo ſeu vidua ſit, grauis & honeſta matrona proco nudam exhibet, ac probus aliquis vir, viciſsim nudum puellæ procum ſiſtit. Hunc morem quum velut ineptum ridentes improbaremus, illi contra cæterarum omnium gentium inſignem demirari ſtultitiam, qui quum in equuleo comparando, vbi de paucis agitur nummis, tam cauti ſint, vt quamuis fere nudum niſi detracta ſella, tamen, omnibuſque reuulſis ephippijs recuſent emere, ne ſub illis operculis hulcus aliquod deliteſceret, in deligenda coniuge, qua ex re aut voluptas, aut nauſea ſit totam per vitam comitatura, tam negligẽter agant, vt reliquo corpore veſtibus obuoluto, totam mulierem vix ab vnius palmæ ſpacio (nihil enim præter vultum viſitur) æſtiment adiunganteque ſibi non abſque magno (ſi quid offendat poſtea) male cohærendi periculo. Nam neque omnes tam ſapientes ſunt, vt ſolos mores reſpiciant, & in ipſorum quoque ſapientum coniugijs, ad animi virtutes nonnihil additamenti, corporis etiam dotes adijciunt, certe tam fœda deformitas latere ſub illis poteſt inuolucris, vt alienare prorſus animum ab vxore queat, quum corpore iam ſeiungi non liceat: Qualis deformitas, ſi quo caſu contingat poſt contractas nuptias, ſuam quiſque ſortem neceſſe ferat. ante veró ne quis capiatur inſidijs, legibus caueri debet, idque tanto maiore ſtudio fuit curãdum; quod & ſoli illarum orbis plagarum ſingulis ſunt contenti coniugibus, & matrimonium ibi haud ſæpe aliter quàm morte ſoluitur, niſi adulterium in cauſa fuerit, aut morum non ferenda moleſtia. Nempe alterutri ſic offenſo, facta ab ſenatu coniugis mutandi venia, alter infamem ſimul ac cœlibem perpetuo vitam ducit. Alioquin inuitam coniugem, cuius nulla ſit noxa, repudiare, quod corporis obtigerit calamitas, id veró nullo pacto ferũt, nam & crudele iudicant tum quenquam deſeri, cum maxime eget ſolatio, & ſenectuti, quum & morbos afferat, & morbus ipſa ſit, incertam atque infirmam fidem fore. Cæterum accidit interdum, vt quum non ſatis inter ſe coniugum conueniant mores, repertis vtrique alijs, quibus cum ſperent ſe ſuauius eſſe victuros, amborum ſponte ſeparati, noua matrimonia contrahant, haud abſque ſenatus autoritate tamen, qui niſi cauſa per ſe atque vxores ſuas diligenter cognita, diuortia non admittit. Imó ne ſic quidem facile, quod rem minimè vtilem ſciunt firmandæ coniugum charitati, facilem nouarum nuptiarum ſpem eſſe propoſitam. Temeratores coniugij grauiſsima ſeruitute plectuntur, & ſi neuter erat cœlebs, iniuriam paſſi (velint modo) repudiatis adulteris, coniugio inter ſe ipſi iunguntur alioquin quibus videbitur. At ſi læſorum alteruter erga tam male me-

Marginal notes: De ægrotis. Mors ſpõtanea. De coniugiis. Et ſi parũ verecunde, haud tamen incaute. Diuortiũ.

rentem coniugem in amore perſiſtat, tamen vti coniugij lege non prohibetur, ſi velit in opera damnatum ſequi, acciditque interdum, vt alterius pœnitentia alterius officioſa ſedulitas miſerationem commouens principi, libertatem rurſus impetret. Cæterum ad ſcelus iam relapſo nex infligitur.

Aeſtimatio ſupplicij penes magiſtratum.

Cæteris facinoribus nullam certam pœnam lex vlla præſtituit, ſed vt quodque atrox, aut contra viſum eſt, ita ſupplicium Senatus decernit. Vxores mariti caſtigant, & parentes liberos, niſi quid tam ingens admiſerint, vt id publice puniri morum interſit. Sed ferè grauiſſima quæque ſcelera ſeruitutis incommodo puniuntur, id ſiquidem & ſceleratis non minus triſte, & Reipublicæ magis commodum arbitrantur, quàm ſi mactare noxios & protinus amoliri feſtinent. Nam & labore quàm nece magis proſunt, & exemplo diutius alios ab ſimili flagitio deterrent. quod ſi ſic habiti rebellent atque recalcitrent, tum demum velut indomitæ belluæ, quos coërcere carcer & catena non poteſt, trucidantur. At patientibus non adimitur omnis omnino ſpes, quippe longis domiti malis, ſi eam pœnitentiam præ ſe ferant, quæ peccatum teſtetur, magis eis diſplicere, quàm pœnam, principis interdum prærogatiua, interdum ſuffragijs populi aut mitigatur ſeruitus, aut remittitur.

Stupri ſolicitati pœna.

Solicitaſſe ad ſtuprum, nihilo minus quàm ſtupraſſe periculi eſt. In omni ſiquidem flagitio certum deſtinatumque conatum æquant facto. neque enim id quod defuit ei, putant prodeſſe debere, per quem non ſtetit, quo minus nihil defuerit.

Voluptas è Morionibus.

Moriones in delitijs habentur, quos vt affeciſſe contumelia magno in probro eſt, ita voluptatem ab ſtultitia capere non vetant. Siquidem in Morionibus ipſis maximo eſſe bono cenſent, cuius qui tam ſeuerus ac triſtis eſt, vt nullum neque factum neque dictum rideat, ei tutandum non credunt, veriti ne non ſatis indulgenter curetur ab eo, cui non modo nulli vſui, ſed ne oblectamento quidem (qua ſola dote valent) futurus eſſet. Irridere deformem aut mutilum, turpe ac deforme non ei qui ridetur, habetur, ſed irriſori, qui cuiquam quod in eius poteſtate non erat vt fugeret, id vitij loco ſtulte exprobret.

Fucata forma.

Vt enim formam naturalem non tueri, ſegnis atque inertis ducunt, ſic adiumentum ab fucis quærere, infamis apud illos inſolentia eſt. Vſu enim ipſo ſentiunt, quàm non vllum formæ decus vxores æque ac morum probitas & reuerentia cōmendet maritis. Nam vt forma nonnulli ſola capiuntur, ita nemo niſi virtute atq; obſequio retinetur.

Et præmijs inuitādi ciues ad officium.

Non pœnis tantum deterrent à flagitijs, ſed propoſitis quoque honoribus ad virtutes inuitant, idenque ſtatuas viris inſignibus, & de republica præclare meritis in foro collocant, in rerum bene geſtarum memoriam, ſimul vt ipſorum poſteris, maiorum ſuorum gloria calcar & incitamentum ad virtutem ſit.

Damnatus ambitus.

Qui magiſtratum vllum ambierit, exſpes omniū redditur.

Honor magiſtratuū.

Conuiuunt amabiliter, quippe nec magiſtratus vllus inſolens, aut terribilis eſt, patres appellantur, & exhibent. iiſdem defertur, vt debet, ab volentibus honor, non ab inuitis exigitur.

Dignitas principis.

Ne principem quidem ipſum veſtis aut diadema, ſed geſtatus frumenti manipulus diſcernit, vt Pontificis inſigne eſt prælatus cereus.

Leges paucæ.

Leges habent perquàm paucas. ſufficiunt enim ſic inſtitutis pauciſſimæ. Quin hoc in primis apud alios improbant populos, quod legum interpretumque volumina tantum non infinita non ſufficiunt. Ipſi verò cenſent iniquiſſimum, vllos homines his obligari legibus, quæ aut numeroſiores ſint, quam vt perlegi queant, aut obſcuriores, quàm vt à quouis poſſint intelligi.

Aduocatorum inutilis turba.

porrò cauſidicos, qui cauſas tractent callide, ac leges vafre diſputent, prorſus omnes excludunt. cenſent enim ex vſu eſſe, vt ſuam quiſque cauſam agat, eademque referat iudici, quæ narraturus patrono fuerat. Sic & minus ambagum fore, & facilius elici veritatem, dum eo dicente, quem nullus patronus fucum docuit, iudex ſolerter expendit ſingula, & contra verſutorum calumnias ſimplicioribus ingenijs opitulatur. hæc apud alias gentes, in tanto perplexiſſimarum aceruo legum difficile eſt obſeruari. Cæterum apud eos vnuſquiſque eſt legis peritus. Nam & ſunt (vt dixi) pauciſſimæ, & interpretationum præterea vt quæque eſt maxime craſſa, ita maxime ęquā cenſent. Nempe quum omnes leges (inquiunt) ea tantum cauſa promulgentur, vt ab his quiſque ſui commonefiat officij, ſubtilior interpretatio pauciſſimos admonet (pauci enim ſunt qui aſſequantur) quum interim ſimplicior ac magis obuius legum ſenſus, omnibus in aperto ſit, alioquin quod ad vulgus attinet, cuius & maximus eſt numerus, & maxime eget admonitu, quid referat vtrum legē omnino non condas, an conditam in talem interpreteris ſententiam, quam niſi magno ingenio & longa diſputatione nemo poſſit eruere, ad quā inueſtigandam neque craſſum vulgi iudicium queat attingere, neque vita in comparando victu occupata ſufficere? His eorum virtutibus incitati finitimi, qui quidē liberi ſunt, & ſuæ ſpontis (multos enim ipſi iam olim tyrannide liberauerunt) magiſtratus ſibi ab illis alij quotannis, alij in luſtrum impetrant, quos defunctos imperio cum honore ac laude reducunt, nouoſque ſecum rurſus in patriam reuehunt. Atque hi quidem populi optime profecto ac ſaluberrimè Reipublicæ ſuę conſulunt, cuius & ſalua & pernicies, quum ab moribus magiſtratuum pendeat, quos nam potuiſſent elegiſſe prudentius, quàm qui neq; vllo precio queant ab honeſto deduci (vtpote quod breui ſit remigraturis inutile) aut ignoti ciuibus prauo cuiuſquam ſtudio aut ſimultate flecti.

flecti. Quæ duo mala, affectus atque auaritiæ, ſicubi incubuere iudicijs, ilico iuſtitiam omnem, fortiſsimum Reipublicæ neruum, diſſoluunt. Hos Vtopiani populos, quibus qui imperent, ab ipſis petuntur, appellant ſocios: cæteros, quos beneficijs auxerunt, amicos vocant. Fœdera quæ reliquæ inter ſe gentes toties ineunt, frangunt ac renouant, ipſi nulla cum gente feriunt. Quorſum enim fœdus, inquiunt, quaſi nō hominem homini ſatis natura conciliet, quam qui contempſerit, hunc verba ſcilicet putes curaturum? In hanc ſententiam eò vel maximè trahuntur, quod in illis terrarum plagis, fœdera pactaque principum ſolent parum bona fide ſeruari. Etenim in Europa, idque his potiſsimum partibus, quas Chriſti fides & religio poſsidet, ſancta eſt & inuiolabilis vbique maieſtas fœderum, partim ipſa iuſtitia & bonitate principum, partim ſummorum reuerentia, metuque Pontificum, qui vt nihil in ſe recipiunt ipſi, quod non religioſiſsime præſtant, ita cæteros omnes principes iubent, vt pollicitis omnibus modis immorentur, tergiuerſantes verò paſtorali cenſura & ſeueritate compellunt. Meritò ſanè cenſent turpiſsimam rem videri, ſi illorum fœderibus abſit fides, qui peculiari nominē fideles appellantur. At in illo nouo orbe terrarum, quē circulus Æquator vix tam longè ab hoc noſtro orbe ſemouet, quàm vita moreſque diſsidēt, fœderum nulla fiducia eſt, quorum vt quodq; plurimis ac ſanctiſsimis ceremonijs innodatum fuerit, ita citiſsime ſoluitur, inuenta facilè in verbis calumnia, quæ ſic interim de induſtria dictant callide, vt nunquā tam firmis adſtringi vinculis queant, quin elabantur aliqua, fœduſque & fidem pariter eludant. Quam vafriciem, imò quam fraudem dolumque, ſi priuatorum deprehenderent interueniſſe contractui, magno ſupercilio rem ſacrilegam & furca dignam clamitarent, hi nimirum ipſi, qui eius conſilij principibus dati, ſemet gloriantur autores. Quo fit vt iuſtitia tota videatur, aut non niſi plebea virtus & humilis, quæque longo interuallo ſubſidat infra regale faſtigium, aut vti ſaltem duo ſint, quarum altera vulgus deceat, pedeſtris & humirepa, neve vſquam ſepta tranſilire queat: multis vndique reſtricta vinculis altera principum virtus, quæ ſicuti ſit quàm illa popularis auguſtior, ſic eſt etiam longo interuallo liberior, vt cui nihil non liceat, niſi quod non libeat. Hos mores vt dixi principum, illic fœdera tam male ſeruantium puto in cauſa eſſe, ne vlla feriant Vtopienſes, mutaturi fortaſſe ſententiā ſi hic viuerent. Quanquam illis videtur vt optime ſeruentur, male tamen inoleuiſſe fœderis omnino ſanciendi conſuetudinem, qua fit, vt (perinde ac ſi populum populo, quos exiguo ſpacio collis tantum aut riuus diſcriminat, nulla naturæ ſocietas copularet) hoſtes atque inimicos inuicem ſeſe natos putent, meritoque in mutuam graſſari perniciem, niſi fœdera prohibeant, quin his ipſis quoque initis, non amicitiam coaleſcere, ſed manere prædandi licentiam, quatenus per imprudentiam dictandi fœderis, nihil quod prohibeat ſatis caute comprehenſum in pactis eſt. At illi contra cenſent, neminem pro inimico habendum, à quo nihil iniuriæ profectum eſt. Naturæ conſortium, fœderis vice eſſe, & ſatius valentiuſque homines inuicem beneuolentia quàm pactis, animo quàm verbis, connecti.

De fœderibus.

DE RE MILITARI.

Bellum, vtpote rem planè belluinam, nec vlli tamen belluarum formæ in tam aſsiduo, atque homini eſt vſu, ſummopere abominantur, contraque morē gentium fermè omnium nihil æque ducunt inglorium, atque petitam è bello gloriam. eoque licet aſsidue militari ſeſe diſciplina exerceant, neque id viri modo, ſed fœminæ quoque ſtatis diebus, ne ad bellum ſint, quum exigat vſus, inhabiles, non temere capeſſunt tamen, niſi quo aut ſuos fines tueantur, aut amicorum terris infuſos hoſtes propulſent, aut populū quempiam tyrannide preſſum miſerati (quod humanitatis gratia faciunt) ſuis viribus Tyranni iugo & ſeruitute liberent. Quanquam auxilium gratificantur amicis, non ſemper quidem quo ſe defendant, ſed interdum quoque vt illatas retalient, atque vlciſcantur iniurias. verum id ita demum faciunt, ſi re adhuc integra conſulantur ipſi, & probata cauſa, repetitis ac non redditis rebus, belli autores inferendi ſint, quod non tunc ſolum decernunt, quoties hoſtili incurſu abacta eſt præda, verum tum quoque multo infeſtius, quum eorum negociatores vſquam gentium vel iniquarum prætextu legum, vel ſiniſtra deriuatione bonarum, iniuſtam ſubeunt, iuſtitiæ colore, calumniam. Nec alia fuit eius origo belli, quod pro Nephelogetis aduerſus Alaopolitas, paulò ante noſtram memoriam, Vtopienſes geſſere, quum apud Alaopolitas Nephelogetarum mercatoribus illata prætextu iuris (vt viſum eſt ipſis) iniuria certe, ſiue illud ius, ſiue ea iniuria fuit, bello tam atroci eſt vindicata, quum ad proprias vtriuſq; partis vires, odiaq;, circumiectarum etiam gentium ſtudia atque opes adiungerentur, vt florentiſsimis populorum alijs concuſsis, alijs vehementer afflictis, orientia ex malis mala, Alaopolitarum ſeruitus demum ac deditio finierit, qua in Nephelogetarum (neque enim ſibi certabant Vtopienſes) poteſtatem conceſſere, gentis, florentibus Alaopolitarum rebus, haud quaquā cum illis conferendæ. Tam acriter Vtopienſes amicorum, etiam in pecunijs, iniuriam perſequūtur, ſuas ipſorum non item; qui ſicubi circumſcripti bonis excidant, modo corporibus

abſit vis,hactenus iraſcuntur, vti quoad ſatiſ-
factio fiat,eius commercio gentis abſtineant.
Non quod minoris ſibi curæ ciues, quàm ſocij
ſint, ſed horum tamen pecuniam intercipi,
ægrius quàm ſoá ferunt, propterea quod ami-
corum negociatores, quuniam de ſuo per ſűt
priuato,graue vulnus ex iactura ſentiunt. At
ipſorum ciuibus nihil niſi de publica perit,
præterea quod abundabat domi, ac veluti ſu-
pererat,alioqui non emittendum foras. Quo
fit,vti interimentum citra cuiuſquam ſenſum
accidat. Quo circa nimis crudele cenſent id
damnum muliorum vlciſci mortibus, cuius
damni incommodum nemo ipſorum aur vita,
aut victu perſentiſcat. Cæterum ſi quis ſuo-
rum vſquam per iniuriam debilitetur aut oc-
cidatur, ſiue id publico factum conſilio, ſiue
priuato ſit,per legatos re comperta, niſi dedi-
tis noxijs placari non poſſunt,quin illico bel-
lum denuncient. Nuxæ deditos, aut morte,

Magno empta victoria.

aut ſeruitio puniunt. Cruentæ victoriæ non
piget modo eos, ſed pudet quoque, reputan-
tes inſcitiam eſſe quamlibet precioſas merces
nimio emiſſe. arte doloque victos, oppreſſos
hoſtes impendio glorianior, triumphumque
ob eam rem poblicitus agunt, & velut re ſtre-
nue geſta trophæum erigunt. tunc enim de-
mum viriliter ſeſe iactant, & cum virtute geſ-
ſiſſe,quoties ita vicerint, quomodo nullú ani-
mal præter hominem potuit,id eſt,ingenij vi-
ribus.Nam corporis,inquiűt,vrſi,leones,apri,
lupi,canes,cæteræque belluæ dimicant, qua-
rum vt pleræque nos robore ac ferocia vin-
cunt,ita cunctæ ingenio & ratione ſuperátur.
Hoc vnum illi in bello ſpectant, vti id obti-
neant, quos ſi fuiſſent ante cóſequuti, bellum
non fuerant illaturi: aut ſi id res vetet, ram ſe-
ueram ab his vindictam expetunt, quibus fa-
ctum imputant, vt idem auſuros in poſterum
terror abſterreat. Hos propoſiti ſui ſcopos de-
ſtinant,quos mature petunt. at ita tamen, vti
prior virandi periculi cura, quàm laudis aot
famæ conſequendæ, ſit. Itaque protinos in-
dicto bello,ſchedulas ipſorum publico ſigno
roboratas, locis maxime conſpicuis hoſticæ
terrę,clàm vno tempore multas appendi pro-
curant,quibus ingentia pollicentur præmia,
ſi quis principem aduerſarium ſuſtulerit: de-
inde minora quanquam illa quoque egregia
decernunt,pro ſingulis eorum capitibus,quo-
rum nomina io ijſdem literis proſcribunt, hi
ſunt,quos ſecundum principem ipſum, auto-
res initi aduerſus ſe conſilij ducunt. Quicquid
percuſſori præfiniont, hoc geminant ei, qui
viuum è proſcriptis aliquem ad ſe perduxe-
rint,quum ipſos quoque proſcriptos, præmijs
ijſdem,addita etiam impuniiate,contra ſocios
inuiiant. Itaque fit celeriter, vt & cæteros
mortales ſuſpectos habeant, & ſibi inuicem
ipſi neque fidentes ſatis,neque fidi ſint, maxi-
moque in metur & non minore periculo ver-
ſentur. Nam ſæpenumero conſtat eueniſſe,
vti bona pars eorum, & princeps in primis ip-
ſe, ab his proderentur, in qoibus maximam
ſpem repoſoerunt. Tam facilè quoduis in fa-
cinos impellunt muoera, quibus illi nullum
exhibent modum. Sed memores in quantum
diſcrimen hortantur,operam dãt, vti perieoli
magnitudo beneficiorú mole compenſetur:
eoque nó immenſam modo auri vim,ſed præ-
dia quoque magni reditus in locis apud ami-
eos tutiſsimis,propria ac perpetua pollicitan-
tur,& ſumma cú fide præſtant. Hunc licitandi
mercandique hoſtis morem, apud alios im-
probatũ,velot animi degeneris crudele faci-
nus,illi magnæ ſibi laudi ducunt tanquá pru-
dentes,qui maximis hoc pacto bellis, ſine vllo
prorſus prælio defungantur, humaniq; ac mi-
ſericordes etiam, qui paucorum nece noxio-
rum,numeroſas innocentium vitas redimant,
qui pugnandó fuerint occubituri. Partim è
ſuis,partim ex hoſtibus,qunrum turbam vul-
guſque non minus fermè quàm ſuos miſe-
rátur, gnari non ſua ſponre eos bellum capeſ-
ſere,ſed principum ad id furijs agi. Si res hoc
pacto non procedat,diſsidiorũ ſemina iaciunt
aluntque,fratre principis, aut aliquo è nobili-
bus in ſpé potiundi regni perducto. Si factio-
nes internæ languerint, finitimas hoſtibus
gentes excitant,committuntq;,eruto vetuſto
quopiam titulo,quales nunquam regibus de-
ſunt,ſuas ad bellum opes polliciti, pecuniam
affluenter ſuggerunt, Cioes parciſsime, quos
tam vnice habent charos,tantique ſeſe mutuo
faciunt, vt neminem ſint è ſuis cum aduerſo
principe libenter commutaturi. At aurum ar-
gentumque,quoniam vnũ hunc in vſum om-
ne ſeruant, haud grauatim erogant. vtpote
non minus commode victuri, etiá ſi vniuer-
ſom impenderẽt. Quin præter domeſticas di-
uitias eſt illis foris quoque infinitus theſaurus,
quo plurimæ gentes,vti ante dixi, in ipſorum
ære ſunt, ita milites vndique conductos ad
bellum mittunt,præſertim ex Zapoletis. Hic
populus quingentis paſſuum millibus ab Vtu-
pia diſtat, orientem ſolem verſus, horridus,
agreſtis,ferox,ſyluas monteſqoe aſperos, qui-
bus ſunt innutriti, præferunt. Dura gens,
æſtus,frigoris,& laboris patiens, delitiarum
expers omnium,neque agriculturę ſtudens,&
cum ædificiorum,tum veſtitus indiligens, pe-
corum duntaxat curam habent. Magna ex
parte venatu & raptu viount. Ad ſolum
bellum nati,cuius gerendi facultatem ſtudio-
ſe quærunt,repertam cupide amplectunrur,&
magno numero egreſsi, cuiuis requirenti mi-
lites vili ſemet offerunt. Hanc vnam vitæ ar-
tem oouerunt, qua mors quæritur, ſub qui-
bus merent,acriter pro his & incorrupta fide
dimicant. Verum in nullum certum diem ſeſe
obſtringunt, ſed ea lege io partes veniunt, vt
poſteriore die vel ab hoſtibus oblato maiore
ſtipendio ſint ſtaturi, ijdem perendie rur-
ſus inuitati pluſculo,remigrant. Rarum oritur

bellū, in quo non bona pars illorum in vtroq; ſint exercitu. itaq; accidit quotidie, vt ſanguinis neceſsitudine coniuncti, qui & iiſdem in partibus conducti, familiariſsime ſemet inuicē vtebantur, paulò poſt in contrarias diſtracti copias, hoſtiliter concurrant, & infeſtis animis obliti generis, immemores amicitiæ, mutuo ſeſe confodiant, nulla alia cauſa in mutuam incitati perniciem, quàm quod à diuerſis principibus exigua pecuniola conducti, cuius tam exactam habent rationem, vt ad diurnum ſtipendium vnius acceſsione aſsis facilè ad commutandas partes impellantur. Ita celeriter imbiberunt auaritiam, quæ tamen nulli eſt eis vſui. Nam quæ ſanguine quærunt, protinus per luxum, & eum tamen miſerum conſumunt. Hic populus Vtopienſibus aduerſus quoſuis mortales militat, quod tanti ab his eorum conducatur opera, quanti nuſquam alibi. Vtopienſes ſiquidem vt bonos quærunt, quibus vtantur, ita hos quoque homines peſsimos, quibus abutātur. quos quum vſus poſtulat, magnis impulſos pollicitationibus, maximis obijciunt periculis. vnde plerunque magna pars nunquam ad exigenda promiſſa reuertitur: ſuperſtitibus, quæ ſunt polliciti, bona fide, perſoluunt, quo ad ſimiles auſus incendantur. Neque enim penſi quicquam habent, quàm multos ex eis perdant. rati de genere humano maximam merituros gratiam ſe, ſi tota illa colluuie populi tam tetri ac nepharij, orbem terrarum purgare poſſent. Secundum hos eorū copijs vtuntur, pro quibus arma capiunt, deinde auxiliaribus cæterorum amicorum turmis. Poſtremo ſuos ciues adiungunt, è quibus aliquem virtutis probatæ virum, totius exercitus ſummæ præficiunt. Huic duos ita ſubſtituunt, vti eo incolumi, ambo priuati ſint, capto: aut interēpto, alter è duobus velut hæreditate ſuccedat, eique ex euentu tertius, ne (vt ſunt bellorum ſortes variæ) periclitante duce, totus perturbetur exercitus. E quaque ciuitate delectus exercetur ex his, qui ſponte nomen profitentur. neque enim inuitus quiſquam foras in militiam truditur, quod perſuaſum habeant, ſi quis ſit natura timidior, non ipſum modo nihil facturum ſtrenue, ſed metū etiam comitibus incuſſurum. Cæterum ſi quod bellum ingruat in patriam, ignauos huiuſmodi, modo valeant corpore, in naues mixtos melioribus collocant: aut in mœnibus ſparſim diſponunt, vnde non ſit refugiendi locus, ita ſuorum pudor hoſtis in manibus, atque adempta fugæ ſpes, timorem obruunt, & ſæpe extrema neceſsitas in virtutem vertitur. At ſicuti ad externum bellum ex ipſis nemo protrahitur nolens, ita fœminas volentes in militiam comitari maritos, adeo non prohibent, vt exhortentur etiam, & laudibus incitent, profectas cum ſuo quamque viro, pariter in acie conſtituunt: tum ſui quemque liberi, affines cognati circumſiſtunt, vt hi de proximo ſint mutuo ſibi ſubſidio, quos maximè ad ferendas inuicem ſuppetias natura ſtimulat. In maximo probro eſt coniunx abſque coniuge redux, aut amiſſo parente reuerſus filius. quo fit, vti ſi ad ipſorum manus ventum ſit, modo perſtent hoſtes, longo & lugubri prælio ad internitionem vſque decernatur. Nempe vt omnibus curant modis ne ipſis dimicare neceſſe ſit, modo bello poſsint vicaria conductitiorum manu defungi. Ita quum vitari non poteſt, quin ipſi ineant pugnam, tam intrepide capeſſunt, quàm quoad licuit, prudenter detrectabant. nec tam primo feruent impetu, quàm mora ſenſim & duratione inualeſcunt, tam offirmatis animis, vt interimi citius quàm auerti queant. Quippe victus illa ſecuritas, quæ cuique domi eſt, ademptaque de poſteris anxia cogitandi cura (nam hæc ſolicitudo generoſos vbique ſpiritus frangit) ſublimem & vinci dedignantem facit: Ad hæc militaris diſciplinæ peritia fiduciam præbet, poſtremo rectæ opiniones (quibus & doctrina, & bonis Reipublicæ inſtitutis imbuti à pueris ſunt) virtutem addunt. qua neque tam vilem habent vitam vt temere prodigant, neque tam improbe charam, vt quum honeſtas ponendam ſuadeat, auare turpiterque retineant. Dum vbique pugna maxima feruet, lectiſsimi iuuenes coniurati deuotique ducem ſibi depoſcunt aduerſum, hunc apertè inuadunt, hunc ex inſidijs adoriuntur, idem eminus, idem cominus petitur, longoque ac perpetuo cuneo, ſummiſsis aſsidue in fatigatorum locum recentibus, oppugnatur. raroque accidit (ni ſibi fuga proſpiciat) vt non intereat, aut viuus in hoſtium poteſtatem veniat. Si ab ipſis victoria ſit, haud quaquam cæde graſſantur. fugatos enim comprehendunt, quàm occidunt libentius. neque vnquam ita perſequuntur fugientes, vt non vnam interim ſub ſignis inſtructam aciem retineant, adeo vt niſi cæteris ſuperati partibus poſtrema acie ſua victoriam adepti ſint, elabi potius hoſtes vniuerſos ſinant, quàm inſequi fugientes, perturbatis ſuorum ordinibus inſueſcant. memores ſibimet haud ſemel vſu veniſſe, vt mole totius exercitus victa profligataque, quum hoſtes victoria geſtientes, hac atque illac abeuntes perſequerentur, pauci ipſorum in ſubſidijs collocati, ad occaſiones intenti, diſperſos ac palantes illos, & præſumpta ſecuritate negligentes derepente adorti, totius euentum prælij mutauerunt. extortaque è manibus tam certa & indubitata victoria, victi victores inuicem vicerunt. Haud facilè dictu eſt, aſtutiores inſtruendis inſidijs, an cautiores ad vitandas ſient. fugam parare credas, quum nihil minus in animo habent: contra quum id conſilij capiunt, nihil minus cogitare putes. Nam ſi nimium ſeſe ſentiunt aut nume-

Dux potiſsimū impetēdus. quo citius finiatur bellum.

ro, aut loco premi, tunc aut noctu, agmine ſilente, caſtra mouent, aut aliquo ſtratagemate eludunt, aut interdiu ita ſenſim ſeſe referunt, tali ſeruato ordine, vt non minus periculi ſit cedentes quàm inſtantes adoriri. Caſtra diligentiſsime cõmuniunt foſſa præalta, lataque, terra quæ egeritur introrſum reiecta, nec in eam rem opera mediaſtinorum vtuntur, ipſorum manibus militum res agitur, totuſque exercitus in opere eſt, exceptis qui pro vallo in armis ad ſubitos caſus excubant. Itaque tam multis adnitentibus, magna multumque amplexa loci munimenta, omni fide citius perficiunt.

Formæ armorũ.

Armis vtuntur ad excipiendos ictus firmis, nec ad motum geſtũmve quemlibet ineptis, adeò vt ne natando quidem moleſta ſentiant. Nam armati natare inter militaris diſciplinæ rudimenta conſueſcunt, tela ſunt eminus ſagittæ, quas acerrime ſimul & certiſsime iaculantur, non pedites modo, ſed ex equis etiam: cominus verò non gladij, ſed ſecures vel acie lethales, vel pondere, ſeu cæſim, ſeu punctim feriant. Machinas excogitant ſolertiſsime, factas accuratiſſime cælant, ne ante proditæ quàm res poſtulet, ludibrio magis quàm vſui ſint. in quibus fabricandis hoc in primis reſpiciunt, vti vectu faciles, & habiles circumactu ſint.

De induciis.

Inita cum hoſtibus inducias tam ſancte obſeruant, vt ne laceſsiti quidem violent. Hoſtilem terram non depopulantur, neque ſegetes exurunt: imò ne hominum equorumve pedibus conterantur quantum fieri poteſt, prouident, rati in ipſorum vſus creſcere. Inermem neminem lædunt, niſi idem ſpeculator ſit. Deditas vrbes tuentur, at nec expugnatas diripiunt: ſed per quos deditio eſt impedita, eos enecant, cæteris defenſoribus in ſeruitutem addictis. Imbellem turbam omnem relinquunt intactam. Si quos deditionem ſuaſiſſe compererint, his è damnatorum bonis aliquam partem impartiunt, reliqua ſectione auxiliares donant. Nam ipſorum nemo quicquam de præda capit.

At hodie victores maximã parte dependunt.

Cæterum confecto bello, non amicis impenſas in quos inſumpſere, ſed victis imputant, exiguntque eo nomine partim pecuniam, quam in ſimiles bellorum vſus reſeruant, partim prædia, quæ ſint ipſis apud eos perpetua non exigui cenſus. Huiuſmodi reditus nunc apud multas gentes habent, qui varijs ex cauſis paulatim nati, ſupra ſeptingenta ducatorum millia in ſingulos annos excreuere, in quos è ſuis ciuibus aliquos emittunt, quæſtorum nomine, qui magnifice viuant, perſonamque magnatum illic præ ſe ferant, ac multum tamen supereſt quod inferatur ærario, niſi malint eidem genti credere, quod ſæpe tantiſper faciunt, quoad vti neceſſe ſit, vixque accidit vnquam, vt totam repoſcant. Ex his prædijs partem aſsignant illis, qui ipſorum hortatu tale diſcrimen adeunt, quale ante monſtraui, ſi quis princeps armis aduerſus eos ſumptis, eorum ditionem paret inuadere, magnis illico viribus extra ſuos fines occurrunt: nam neque temere in ſuis terris bellum gerunt, neque vlla neceſsitas tanta eſt, vt eos cogat aliena auxilia in inſulam ſuam admittere.

DE RELIGIONIBVS *Vtopienſium.*

REligiones ſunt non per inſulam modo, verum ſingulas etiam vrbes variæ, alijs Solem, Lunã alijs, alijs aliud errantium ſyderum Dei vice venerantibus. Sunt quibus homo quiſpiã, cuius olim aut virtus, aut gloria enituit, non pro Deo tantum, ſed pro ſummo etiam Deo ſuſpicitur. At multo maxima pars, eadémque longè prudentior, nihil horum, ſed vnũ quoddã numen putant, incognitum, æternũ, immenſum, inexplicabile, quod ſupra mentis humanæ captum ſit, per mundũ hunc vniuerſum, virtute non mole diffuſum, hunc parentem vocant. Origenis, auctus, progreſſus, vices, fineſque rerum omniũ, huic acceptos vni referunt, nec diuinos honores alij præterea vlli applicant. Quin cæteris quoque omnibus, quanquam diuerſa credentibus, hoc tamen cũ iſtis conuenit, quod eſſe quidẽ vnum cenſent ſummũ, cui & vniuerſitatis opificium & prouidentia debeatur, eumque communiter omnes patria lingua Mythram appellant, ſed eo diſſentiunt, quod idem alius apud alios habetur. Autumante quoque quicquid id ſit, quod ipſe ſummum ducit, eandem illam prorſus eſſe naturam, cuius vnius numini ac maieſtati, rerum omnium ſumma, omnium conſenſu gentium tribuitur. Cæterum paulatim omnes ab ea ſuperſtitionum varietate deſciſcunt, atque in vnam illam coaleſcunt religionem, quæ reliquas ratione videtur antecellere. Neque dubium eſt, quin cæteræ iam pridem euanuiſſent, niſi quicquid improſperum cuiquam inter mutandæ religionis conſilia fors obieciſſet, non id accidiſſe caſu, ſed cœlitus immiſſum interpretaretur timor, tanquam numine, cuius relinquebatur cultus, impium contra ſe propoſitum vindicante. At poſteaquam acceperunt à nobis Chriſti nomen, doctrinam, mores, miracula, nec minus mirandam tot martyrum conſtantiam, quorum ſponte fuſus ſanguis, tam numeroſas gentes in ſuam ſectam longe lateque traduxit, non credas quàm pronis in eam affectibus etiam ipſi conceſſerint, ſiue hoc ſecretius, inſpirante Deo, ſiue quod eadem ei viſa eſt hæreſi proxima, quæ eſt apud ipſos potiſsima, quanquam hoc quoque fuiſſe non paulum momenti crediderim, quod Chriſto communem ſuorum victum audierant placuiſſe, & apud germaniſsimos Chriſtianorum conuentus adhuc

Cœnobia in vſu

in vſu eſſe Certe qoo quo id momento accidit haud pauci noſtram in religionem coierunt, lymphâq; ſacra ſunt abluti. Verum quoniam in nobis quatuor (totidem enim duntaxat ſupereramus, nam doo fatis cōceſſerant) nemo, id quod doleo, ſacerdos erat, cæteris iniriati, ea tamen adhuc ſacramenta deſiderát, quæ apud nos non niſi ſacerdotes conferunt, intelligunt tamen, optantq́ue ita, vt nihil vehementius. Quin hoc quoq; ſedulo iam inter ſe diſputát, an ſine Chriſtiani Pontificis miſſu quiſquam è ſuo numero delectus ſacerdotij conſequatur, characterem & electuri ſane videbantur, verum quum ego diſcederem, nondū elegerát. Quin hi quoque religioni Chriſtianę, qoi non aſſentiunt, neminem tamen abſterrent, nullū oppugnant imbutū: niſi quod vnus è noſtro cœtu me præſente coërcitus eſt. Is quum recēs ablutus, nobis contra ſuadentibus, de Chriſti cultu publice, maiore ſtudio quàm prudentia diſſereret, vſqueadeo cœpit incaleſcere, vt iam non noſtra modo ſacra cæteris anteferret, ſed reliqua protinus vniuerſa damnaret, prophana ipſa, cultores impios ac ſacrilegos, æterno plectēdos igni vociferaretur. Talia diu cōcionantem comprehendunt, ac reum non ſpretæ religionis, ſed excitati in populo tumultus, agunt peraguntq́ue: damnatum exilio mulctant: ſiquidem hoc inter antiquiſsima inſtituta numerant, ne ſua cuiquam religio fraudi ſit. Vtopus enim iam inde ab initio, quum accepiſſet incolas ante ſuum aduentum de religionibus inter ſe aſsidue dimicaſſe, atque animaduertiſſet eam rem, quod in commune diſſidentes, ſingulæ pro patria ſectæ pugnabant, occaſionem præſtitiſſe ſibi vincendarum omnium, adeptus victoriam, in primis ſanxit, vti quam cuique religionem libeat ſequi liceat, vt vero alios quoq; in ſuam traducat, hactenus niti poſsit, vti placide ac modeſte ſuam rationibus aſtruat, non vt acerbe cæteras deſtruat, ſi ſuadendo non perſuadeat, neqoe vim vllam adhibeat, & conuicijs temperet, petulantius hac de re contendentem exilio aut ſeruitute mulctant. Hæc Vtopus inſtituit non reſpectu pacis modo, quam aſsiduo certamine atq; inexpiabili odio funditus vidit euerti, ſed quod arbitratus eſt, vti ſic decerneretur, ipſius etiam religionis intereſſe, de qua nihil eſt auſus temere definire, velut incertum habens, an varium ac multiplicem expetens cultum Deus, aliud inſpiret alij. Certe vi ac minis exigere, & quod tu verum credis, idem omnibus videatur, hoc verò & inſolens & ineptum cenſuit, tum ſi maxime vna vera ſit, cæteræ omnes vanæ: facile tamen præuidit (modo cum ratione ac modeſtia res agatur) futurum deniq;, vt ipſa per ſe veri vis emergat aliquando atq; emineat. Sin armis & tumultu certetur, vt ſint peſsimi quiqoe maxime peruicaces, optimam ac ſanctiſsimam religionem ob vaniſsimas inter ſe ſuperſtitiones, vt ſegetes inter ſpinas ac

Laude trahēdi ſunt homines ad religionem.

frutices obrutom iri. Itaq; hanc totam rem in medio poſuit, & quid credendum putaret liberum cuique reliquit. Niſi quod ſancte ac ſeuere vetuit, ne quis vſqueadeo ab humanæ naturæ dignitate degeneret, vt animas quoque interire cum corpore, aut mundū temere ferri ſublata prouidentia putet. atq; ideo poſt hanc vitam ſupplicia vitijs decreta, virtuti præmia conſtituta credunt. contra ſentientem ne in hominum quidē ducunt numero, vt qui ſublimem animę ſuæ naturam ad pecuini corpoſculi vilitatem deiecerit, tantum abeſt, vt inter ciues ponant, quorum inſtituta, moresq́ue (ſi per metum liceat) omnes flocciſacturus ſit. Cui enim dubium eſſe poteſt, quin is publicas patrię leges, aut arte clàm eludere, aut vi nitatur infringere, dum ſuæ priuatim cupiditati ſeruiat, cui nullus vltra leges metus, nihil vltra corpus ſpei ſupereſt amplius? Quamobrem ſic animato nullus cōmunicatur honos, nullus magiſtratus committitur, nulli publico muneri præficitor. Ita paſsim velut inertis, ac iacentis naturæ deſpicitur. Cæterū nullo afficiunt ſupplicio, quod perſuaſum habeant, nulli hoc in manu eſſe. vt quicquid libet, ſentiat, ſed nec minis adigūt vllis, animū vt diſsimulet ſuum: nec fucos admittunt & mendacia, quæ velut proxima fraudi, mirū quā habent inuiſa. Verū ne pro ſua diſputet ſententia, prohibent: atq; id duntaxat apud vulgus. Nam alioquin apud ſacerdotes grauesq́ue viros ſeorſum, non ſinunt modò, ſed hortantur quoque, confiſi fore, vt ea tandem veſania rationi cedat. Sunt & alij, nec hi ſanè pauci, nempe improhibiti, veluti neque ratione penitus pro ſe carentes, neque mali, qui vitio longe diuerſo, brutorum quoq; æternas eſſe animas opinantur. At noſtris tamen neque dignitate comparandas, neque ad æquam natas felicitatē: hominū enim cuncti ferè tam immenſam fore beatitudinē, pro certo atque explorato habent, vt morbū lamententur omnium, mortem vero nullius, niſi qoē vident anxie è vita inuitū́que diuelli. Nēpe hoc pro peſsimo habent augurio, tanquā anima exſpes ac male conſcia, occulto qoopiā imminentis pœnę præſagio, reformidet exitum. Ad hoc haudquaqoā gratū Deo; eius putant aduentū fore, qui quū ſit accerſitus, non accurrit libens, ſed inuitus ac detrectás pertrahitur Hoc igitur mortis genus, qui intuentur horrēt, itaqoe defunctos mœſti ac ſilentes efferunt, precatiqoe propitiū manibus Deū, vti eorū clementer infirmitatibus ignoſcat, terra cadauer obruunt. Contra, quicunque alacriter ac pleni bona ſpe deceſſerint, hos nemo luget, ſed cantu proſequuti funus, animas Deo, magno cōmendātes affectu, corpora tandem reuerenter magis quàm dolenter concremant, columnáque loco inſculptis defuncti titulis erigunt. domū reuerſi, mores actaq́ue eius recenſent, nec vlla vitæ pars aut ſæpius, aut libentius qoàm lætus tractatur interitus.

Mira opinio de animab brutorū

teritus. Hanc probitatis memoriam & viuis
efficaciſsima rentur incitamenta virtutũ, &
gratiſsimũ defunctis cultum putant, quns io-
tereſſe quoque de ſe ſermonibus opinantur,
quanquam (vt eſt hebes mortalium acies) in-
uiſibiles. Nam neque feliciũ ſorti conueniat li-
bertate carere migrandi quo velint, & ingra-
torum fuerit prorſus abieciſſe deſideriũ ami-
cos inuiſendi ſuos, quibus eos dum viuerent,
mutuus amor charitasque deuinxerat, quan-
quã bonis viris, vt cætera bona, auctã poſt fata
potius, quàm imminutã coniectant. Mortuos
ergo verſari inter viuentes credunt, dictorum
factorumque ſpectatores, eoq; res agendas
fidentius aggrediũtur, talibus veluti freti præ-
ſidibus, & ab inhoneſto ſecreto deterret eos
eredita maiorum præſentia. Auguria, cæteraſ-
que ſuperſtitionis vanæ diuinationes, quarum
apud alias gentes magna eſt obſeruatio, negli-
guot prorſus atque irrident. Miracula vero,
quæ nullo naturæ proueniunt adminiculo, ve
lut præſentis opera teſteſque numinis vene-
rantur. qualia & ibi frequenter extare ferunt,
& magnis interdum ac dubijs in rebus publi-
ca ſupplicatione, certa cum fiducia procurãt,
impetrantque. Gratum Deo cultum putant
naturæ contemplationem, laudemque ab ea.
Vita actiua ſunt tamen, hiq; haud ſanè pauci, qui religione
ducti, literas negligunt, nulli rerũ cognitiooi
ſtudent, neque ocio prorſus vlli vacant, nego-
cijs tantũ, boniſque io cæteris officijs ſtatuunt
futurã poſt fata felicitatem promereri. Itaque
alij ægrotis inſeruiunt, alij vias reficiunt, pur-
gant foſſas, pontes reparant, ceſpites, arenam,
lapides effodiunt, arbores demoliuntur ac diſ-
ſecant, bigiſque ligna, fruges, item alia in vrbes
important, nec in publicum modo, ſed priua-
tim quoq; miniſtros ac plus quàm ſeruos agũt,
Nam quicquid vſquam operis eſt aſperũ, diffi-
cile, ſordidum, à quo pleroſque labor, faſtidiũ
deſperatio deterreat, hoc illi ſibi totum liben-
tes hilareſq; deſumunt, cæteris ocium procu-
rant, ipſi perpetuo in opere ac labore verſan-
tur, nec imputant tamen, nec aliurum ſugillãt
vitam, nec ſuam efferunt. Hi qun magis ſeſe
ſeruos exhibent, eo maiore apud omnes in ho
nore ſunt. Eorum tamen hæreſes duæ ſunt,
Altera cœlibum, qui non Venere modo in to-
tũ abſtinent, ſed carniũ eſu quoq;: quidã ani-
maliũ etiam omniũ, reiectiſq; penitus tanquã
noxijs vitę præſentis voluptatibus, futuræ
duntaxat, per vigilias ac ſudores inhiant, eius
propediem obtinendæ ſpe alacres interim ve-
getique. Altera laboris haud minus appetens,
coniugium præfert, vt cuius nec aſpernantur
ſolatiũ, & opus naturæ debere ſe, & patriæ li-
beros putant. Nullam voluptatem refugiunt,
quæ nihil eos ab labore demoretur. Carnes
quadrupedũ vel eo nomine diligunt, quod ta-
li cibo ſe validiures ad opus quodque cenſeãt.
Hos Vtopiani prudentiores, at illos ſanctiores
reputant. Quos quod cœlibatum aoteferuot,
matrimonio, aſperàque vitam placidæ ante-
ponunt: ſi rationibus niterentur, irriderẽt, nũc
vero quũ ſe fateantur religione duci, ſuſpiciũt
ac reuerentur. Nihil enim ſolicitius obſeruant,
quã ne temere quicquã vlla de religione pro-
nũciẽt. Huiuſmodi ergo ſunt, quos illi peculia
ri nomine, ſua lingua Buthreſcas vocãt, quod
verbũ latine religioſos licet interpretari. Sa-
cerdotes habent eximia ſanctitate, eoq; admo-
dum paucos, neque enim plus quàm tredecim
in ſingulis habent vrbibus pari templorum
numero, niſi quum itur ad bellum. tunc enim
ſeptem ex illis cum exercitu profectis, totidem
ſufficiuntur interim, ſed illi reuerſi, ſuũ quiſq;
locum recuperat, qui ſuperſunt, hi quoad de-
cedẽtibus illis ordine ſuccedãt, comites interea
ſunt Pontificis. Nam vnus reliquis præficitur. Excõmunicatio
Eliguntur à populo, idq; cæterorum ritu ma-
giſtratuum, occultis ad ſtudia vitanda ſuffra-
gijs, electi à ſuo collegio conſecrantur. Hi re-
bus diuinis præſunt, religiones curãt, ac morũ
veluti cenſores ſunt, magnoque pudori duci-
tur ab his quenquam tanquam vitæ parũ pro-
batæ accerſi, cumpellarive. Cæterum vt hor-
tari atque admonere illorum eſt, ita coercere,
atque in facinoroſos animaduertere, principis
atque aliorum eſt magiſtratuum: niſi quod ſa-
cris interdicunt, quos improbe malos compe-
riunt nec vllum fere ſuppliciũ eſt quod hor-
reant magis. Nam & ſumma percelluntur in-
famia, & occulto religionis metu lacerantur,
ne corporibus quidẽ diu futuris in tuto, quip-
pe ni properam pœnitentiam ſacerdotibus ap
probent, comprehenſi impietatis pœnã Seoa-
tui perſoluunt, pueritia iuuentuſq; ab illis eru-
ditur, nec prior literarũ cura, quã morũ ac vir-
tutis habetur: namque ſummam adhibent in-
duſtriam, vt bonas protinus opiniones, & cõ-
ſeruandę ipſorum reipublicæ vtiles, teneris
adhuc, & ſequacibus puerorum animis in-
ſtillent, quæ vbi pueris penitus inſederint, vi-
ros per totam vitam comitantur, magnamque
ad tuendum publicæ rei ſtatum (qui non niſi
vitijs dilabitur, quæ ex peruerſis naſcuntur Fœminę ſacerdotes
opinionibus) afferunt vtilitatem. Sacerdoti-
bus (ni fœminæ ſint. nam neque ille ſexus ex-
cluditur, ſed rarius, & non niſi vidua, natuque
grandis eligitur) vxores ſunt popularium ſe-
lectiſsimæ. Neque enim vlli apud Vtopienſes
magiſtratui maior habetur honos vſqueadeo,
vt ſi quid etiam flagitij admiſerint, nulli pub-
lico iudicio ſubſint, Deo tantum ac ſibi relin-
quuntur Neque enim fas putant illum, quan-
tumuis ſceleſtũ, mortali manu cõtingere, qui
Deo tam ſingulari modo velut anathema de-
dicatus eſt Qui mos illis facilior eſt obſerua-
tu, quod ſacerdotes & tã pauci, & tanta cũ cu-
ra deliguntur. Nam neque temere accidit, vt
qui ex bonis optimus ad tantam dignitatem,
ſolius reſpectu virtutis euehitur, in corrupte-
lã & vitiũ degeneret. & ſi iam maxime contin-
geret, vt eſt mortaliũ natura mutabilis, tamen

quà ſunt

qua ſunt paucitate,nec vlla præter honorem poteſtate prędιti,ad publicam certe perniciem nihil magni ab his momenti pertimeſcendum ſit.Quos ideo tam raros atque Infrequentes habent,ne dignitas ordinis,quem nunc tantá veneratione proſequuntur, communicato cũ multis honore vileſceret,præſertim quum difficile putent frequentes inuenire tam bonos, vt ei ſint dignitati pares,ad quam gerendá nõ ſufficit mediocribus eſſe virtutibus. Nec eorum æſtimatio apud ſuos magis, quàm apod exteras etiam gentes habetur , quod inde facile patet , vnde etiam natum puto. Nempe decernentibus prælio copijs,ſeorſum illi non admodũ procul cõſidunt in genibus, ſacras induti veſtes,tenſis ad cœlom palmis, primum omnium pacem,proxime , ſuis victoriam, ſed neutri cruentam parti comprecantur. Vincentibus ſuis decurrunt in aciem, ſæuienteſque in profligatos inbibent, vidiſſe tantum atque appellaſſe præſentes ad vitam ſatis, diffluentium contactus veſtium , reliquas quoque fortunas ab omni bellorum iniori a defendit.

O ſacerdotes no ſtris longe ſanctiores.

Qua ex re apud omnes vndique gentes, tanta illis veneratio, tantum veræ maieſtatis acceſsit, vt ſæpe ab hoſtibus non minus ſalutis ad ciues reportarint, quàm ab ipſis ad hoſtes attuliſſent . Siquidem aliqnando conſtat, inclinata ſuqrum acie, deſperatis rebus,qnum ipſi in fugam verterentur, hoſtes in cædem ac prædam ruerent, interuentu ſacerdotum interpellatam ſtragem , ac diremptis inuicem copijs, pacem æquis conditionibus eſſe compoſitam atque conſtitutam . Neque enim vnquam fuit vlla gens tam fera, crudelis, ac barbara, apud quos ipſorum corpus non ſacroſanctum atque inuiolabile ſit habitum. Feſtos celebrant initialem atque vltimum cuiuſque menſis diem, & anni item , quem in menſes partiuntur, circuitu lunæ finitos, vt ſolis ambitus annũ circinat. Primos quoſque dies Cynemernos ipſorũ poſtremo lígua Trapemernos appellãt,quæ vocabula perinde ſonant, ac ſi primifeſti & finifeſti vocentur. Delubra viſuntur egregia, vtpote non operoſa modo, ſed, quod erat in tanta ipſorum paucitate neceſſarium, immenſi etiam populi capacia. Sunt tamen omnia ſubobſcura, nec id ædificandi inſcitia factum, ſed conſilio ſacerdotum ferunt , quod immodicam lucem cogitationes diſpergere , partiore ac velut dubia colligi animos , & intendi religionem putant. quæ quoniam non eſt ibi apud omnes eadem, & vniuerſæ tamen eius formæ quanquam variæ ac multiplices , in diuinæ naturæ cultum velut in vnum finem diuerſa via commigrant . idcirco nihil in templis viſitur auditurue, quod non quadrare ad cũctas in commune videatur. Si quod proprium ſit cuiuſquam ſectæ ſacrum, id intra domeſticos quiſque parietes curat. Poblica tali peragunt ordine, qui nulli prorſus ex priuatis deroget. Itaque nulla deorum effigies in templo conſpicitur, quo liberum cuique ſit, qua forma Deum velit è ſumma religione concipere, nullum peculiare Dei nomé inuocant,ſed Mythræ duntaxat , quo vocabulo cuncti in vnam diuinæ maieſtatis naturam, quæcunque ſit illa, conſpirant, nullæ concipiuntur preces, quas non pronunciare quiuis inoffenſa ſua ſecta poſsit. Ad templum érgo in finifeſtis diebus veſpere conueniunt, adhuc ieiuni, acturi Deo de anno menſeue, cuius id feſtum poſtremus dies eſt, proſpere acto, gratias, poſtero die, nam is primifeſtus eſt, mane ad templa confluitur, vt inſequentis anni mẽſiſue, quem ab illo auſpicaturi feſto ſint, fauſtum felicemque ſucceſſum comprecentur. At in finifeſtis antea quam templum petunt vxores, domi ad virorum pedes, liberi ad parentum prouoluti, peccaſſe fatentur ſeſe aut admiſſo aliquo , aut officio indiligenter obito, veniamque errati precantur. ita ſi qua ſe nubecula domeſticæ ſimultatis offuderat, tali ſatisfactione diſcutitur, vtl animo puro ac ſereno ſacrificijs interſint, nam intereſſe turbido, religio eſt. eoque odij iræue in quenquam ſibi conſcij, niſi reconciliati, ac defecatis affectibus ad ſacrificia non ingerunt ſeſe, vindictæ ſceleris, magnæque metu. Eò quum veniunt, viri in dextram delubri partem, fœminæ ſeorſum in ſiniſtram commeant. tum ita ſe collocant, vt cuiuſque domus maſculi ante patremfamilias conſideant, fœminarum materfamilias agmen claudat. Ita proſpicitur, vti omnes omnium geſtus foris ab his obſeruentur, quorum autoritate domi ac diſciplina reguntur, quin hoc quoque ſedulo cauent vti iunior ibi paſsim cum ſeniore copuletur, ne pueri pueris crediti , id temporis puerilibus tranſigant ineptijs, in quo deberent maxime religioſum erga ſuperos metum , maximum ac propè vnicum virtutibus incitamentum concipere . Nullum animal in ſacrificijs mactant , nec ſanguine rentur, ac cædibus diuinam gaudere clementiam, qui vitam animantibus ideo eſt elargitus, vt viuerent.

Feſtorũ dierum apud Vtopiẽſes obſeruatio.

Tẽpla cuiuſmodi

Confeſſio Vtopienſiũ

At apud nos qui ſunt inquinatiſſimi, aris proximi eſſe contendunt.

Thus incendunt, & alia item odoramenta, ad hæc cereos numeroſos præferunt, non quod hæc neſciant nihil ad diuinam conferre naturam, quippe vt nec ipſas hominum preces, ſed & innoxium colendi genus placet & his odoribus luminibuſque, ac cæteris etiam ceremonijs, neſcio quomodo ſeſe ſentiunt homines erigi, atque in Dei cultum animo alacriore conſurgere. Candidis in templo veſtibus amicitur populus, ſacerdos verſicolores induitur, & opere & forma mirabiles, materia non perinde precioſa: neque enim auro intextæ, aut raris coagmentatæ lapidibus, ſed diuerſis auium plumis tam ſcite, tantoque artificio laboratę ſunt, vt operis precium nullius æſtimatio materię fuerit æquatura. Ad hæc in illis volucrum pennis plumiſque, & certis

earum

earum ordinibus, quibus in ſacerdotis veſte diſcriminantur, arcana quædã dicunt contineri myſteria, quorum interpretatione cognita (quæ per ſacrificos diligenter traditur) diuinorum in ſe beneficiorum, ſuæque viciſsim pietatis in Deum, ac mutui quoque inter ſe officij admoneantur. Quum primum ſacerdos ita ornatus ex adyto ſeſe offert, cuncti protinus in terram venerabundi procumbunt, tam alto ab omni parte ſilentio, vt ipſa rei facies terrorem quendam velut præſentis cuiuſpiam numinis incutiat. Tellure paulum morati, dato a ſacerdote ſigno, erigunt ſeſe: tum laudes Deo canũt, quas muſicis inſtrumẽtis interſtingunt, abijs magna ex parte formis, quàm quæ noſtro viſuntur orbe. Ex illis pleraq;, ſicuti quæ nobis in vſu ſunt, multum ſuauitate vincunt, ita quædam noſtris ne conferenda quidem ſint. Verum vna in re haud dubie longo nos interuallo præcellunt, quod omnis eorũ muſica, ſiue quæ perſonatur organis, ſiue quã voce modulantur humana, ita naturales affectus imitatur & exprimit, ita ſonus accommodatur ad rem, ſeu deprecantis oratio ſit, ſeu læta, placabilis, turbida, lugubris, irata, ita rei ſenſum quendam melodiæ forma repræſentat, vt animos auditorum mirum in modum afficiat, penetret, incendat, ſolennes ad vltimum conceptis verbis preces, ſacerdos pariter populuſque percenſent, ita compoſitas, vt quæ ſimul cuncti recitant, priuatim quiſque ad ſemet referat. In his Deum & creationis, & gubernationis, & cæterorum præterea bonorũ omniũ quilibet recognoſcit autorẽ, tot ob recepta beneficia gratias agit nominatim vero quod deo propitio in eam rempublicam inciderit, quę ſit feliciſsima, eam religionem ſortitus ſit, quã ſperet eſſe veriſsimã. Qua in re ſi quid erret, aut ſi quid alterutra melius, & quod Deus magis approbet, orare ſe eius bonitas efficiat, hoc vt ipſe cognoſcat, paratum enim ſequi ſe quaquà verſus ab eo ducatur, ſin & hęc Rei. forma ſit optima, & ſua religio rectiſsima, tũ vti & ipſi conſtantiam tribuat, & cæteros mortales omneis ad eãde inſtituta viuendi, in eandẽ de deo opinionẽ perducat niſi inſcrutabilem eius voluntatem etiã ſit, quod in hac religionum varietate delectet. Denique precatur, vt facile defunctum exitu ad ſe recipiat, quàm cito ſeroue præfinire quidẽ non audere ſe. Quanquã quod inoffenſa eius maieſtate fiat, multo magis ipſi futurum cordi ſit, difficillima morte obita ad Deum peruadere, quàm ab eo diutius proſperrimo vitę curſu diſtineri. Hac prece dicta, rurſus in terram proni, pauloque poſt erecti, diſcedunt pranſum, & quod ſupereſt diei, ludis & exercitio militaris diſciplinæ percurrunt. Deſcripſi vobis quàm potui veriſsimè eius formam Reip. quam ego certe non optimã tantum, ſed ſolã etiam cenſeo, quæ ſibi ſuo iure poſsit Reip. vendicare vocabulum. Siquidem alibi, de publico loquentes vbique commodo, priuatim curant. Hic vbi nihil priuati eſt, ſerio publicum negociũ agunt, certe vtrobique merito. Nam alibi, quotus quiſque eſt qui neſciat, niſi quid ſeorſum proſpiciat ſibi, quantumuis florente Rep. ſemet tamen ſame periturum, eoque neceſsitas vrget, vt ſui potius, quàm populi, id eſt, aliorum habendam ſibi rationem cenſeat. Contra hic, vbi omnia omnium ſunt, nemo dubitat (curetur modo, vt plena ſint horrea publica) nihil quicquam priuati cuiquã defuturũ. Neque enim maligna rerũ diſtributio eſt, neq; inops, neq; mendicus ibi quiſquam, & quũ nemo quicquã habeat, omnes tamen diuites ſunt. Nam quid ditius eſſe poteſt, quàm adempta prorſus omni ſolicitudine, læto ac tranquillo animo viuere? non de ſuo victu trepidũ, non vxoris querula flagitatione vexatum, nõ paupertatẽ filio metuentem, non de filiæ dote anxiũ, ſed de ſuo, ſuorumque omniũ, vxoris, filiorũ, nepotum, pronepotum, abnepotũ, & quàm longam poſterorum ſeriem ſuorũ, generoſi præſumunt victu eſſe, ac felicitate ſecurum. Quid quòd nihilo minus his proſpicitur, qui nunc impotes olim laborauerunt, quàm his qui nunc laborant Hic aliquis velim cũ hac æquitate audeat aliarum iuſtitiam gentium comparare, apud quas diſpeream, ſi vllum prorſus comperio iuſtitiæ æquitatiſque veſtigium. Nam quę hæc iuſtitia eſt, vt nobilis quiſpiam aut aurifex, aut fœnerator, aut denique alius quiſquã eorum, qui aut omnino nihil agunt, aut id quod agunt, eius generis eſt, vt non ſit Reipublicæ magnopere neceſſarium, lautam ac ſplendidam vitã, vel ex ocio, vel ſuperuacuo negocio conſequatur, quum interim mediaſtinus, auriga, faber, agricola, tanto tamque aſſiduo labore, quem vix iumenta ſuſtineant, tã neceſſario, vt ſine eo ne vnum quidẽ annum poſsit vlla durare Reſpub. victum tamẽ adeo malignum parant, vitam adeo miſeram ducunt vt longe potior videri poſsit conditio iumentorum, quibus nec tam perpetuus labor, nec victus multo deterior eſt, & ipſis etiã ſuauior, nec vllus interim de futuro timor. At hos & labor ſterilis atque infructuoſus in præſenti ſtimulat, & inopis recordatio ſenectutis occidit, quippe quibus parcior eſt diurna merces, quàm vt eidem poſsit diei ſufficere, tantũ abeſt vt excreſcat, & ſuperſit aliquid, quod quotidie queat in ſenectutis vſum reponi. An non hæc iniqua eſt & ingrata reſpublica, quæ generoſis, vt vocant, & aurificibus, & id genus reliquis, aut ocioſis, aut tantum adulatoribus, & inanium voluptatum artificibus, tanta munera prodigit. agricolis contra, carbonarijs, mediaſtinis, aurigis & fabris, ſine quibus nulla omnino Reſp. eſſet, nihil benigne proſpicit? Sed eorum florentis ætatis abuſa laboribus, annis tandem ac morbis graues, omnium rerum indigos, tot vigiliarum immemor, tot ac tantorum oblita beneficiorum, miſerrima morte

morte repenſat ingratiſsima. Quid quod ex diurno pauperũ demenſo, diuites quotidie aliquid nõ modo priuata fraude, ſed publicis etiã legibus abradunt, ita quod ante videbatur iniuſtum, optime de Rep. meritis, peſsimã referre gratiã, hoc iſti deprauatũ etiã fecerunt, tum prouulgata lege iuſtitiã. Itaq; omnes has, quæ

Hæc annota lector.

hodie vſquam florent Reſpub. animo intuenti ac verſanti mihi, nihil, ſic me amet Deus, occurrit aliud quã quædã cõſpiratio diuitom, de ſuis commodis Reip. nomine tituloq; tractantium: comminiſcunturq; & excogitant omnes modos atque artes, quibus, quæ malis artibus ipſi congeſſerunt, ea primum vt abſq; perdendi metu retineant, poſt hoc vt paoperum omnium opera ac laboribus quàm minimo ſibi redimat, eiſque abutantur. Hæc machinamenta vbi ſemel diuites publico nomine, hoc eſt etiam pauperum, decreuerunt obſeruari, iam leges fiunt. At homines deterrimi, cùm iu explebili cupiditate, quæ fuerãt omnibus ſuffectura, ea omnia inter ſe partiuerint, quã longe tamen ab Vtopienſium Reip. felicitate abſunt? è qua cũ ipſo vſu ſoblata penitus omni auiditate pecuniæ, quanta moles moleſtiarum reciſa, quãta ſcelerũ ſeges radicitus euulſa eſt? Quis enim neſcit fraudes, furta, rapinas, rixas, tumult', iurgia, ſeditiones, cędes, proditiones, veneficia, quotidianis vindicata potius, quàm refrenata ſupplicijs, interempta pecunia commori, ad hæc metum, ſolicitudinem, curas; labores, vigilias, eodem momento quo pecunia perituras, quin paupertas ipſa, quæ ſola pecunijs viſa eſt indigere, pecunia prorſus vndique ſublata, protinus etiã ipſa decreſceret. Id quo fiat illuſtrius, reuolue in animo tecum annum aliquem ſterilem atque infœcundum, in quo multa hominum millia fames abſtulerit, contendo planè in fine illius penuriæ, excuſsis diuitum horreis, tantum frugũ potuiſſe reperiri, qoantũ ſi fuiſſet inter eos diſtributũ, quos macies ac tabes abſumpſit, illam cœli ſoliſque parcitatẽ nemo omnino ſenſiſſet, tam facile victus parari poſſet, niſi beata illa pecunia, quæ præclare ſcilicet inuenta eſt, vt aditos ad victũ per eam pateſceret, ſola nobis ad victum viam intercluderet. Sentiunt iſta, non dobito, etiam diuites, nec ignorant quanto potior eſſet illa conditio nulla re neceſſaria carere, quàm multis abundare ſuperfluis, tam numeroſis eripi malis, quàm magnis obſideri diuitijs. Neque mihi quidem dubitare ſubit, quin vel ſui cuiuſque commodi ratio, vel Chriſti ſeruatoris autoritas (qui neque pro tanta ſapientia potuit ignorare quid optimum eſſet, neque qua erat bonitate id conſulere, quod non optimõ ſciret) totum orbem facile in huius Reip. leges

Mire dictum.

iamdudum traxiſſet, niſi vna tantum bellua, omnium princeps parenſque peſtiũ ſuperbia; reluctaretur, hæc non ſuis commodis proſperitatem, ſed ex alienis metitur incõmodis. Hæc ne dea quidem fieri vellet, nullis relictis miſeris quibus imperare atq; inſultare poſsit. Quorũ miſerijs præfulgeat ipſius comparata felicitas, quorum ſuis explicatis opibus, angat atq; incendat inopiam. Hæc auerni ſerpens mortalium pererrans pectora, ne meliorem vitę capeſſant viam, velut remora retrahit ac remoratur. quæ quoniam preſsius hominibus infixa eſt, quam vt facile poſsit euelli.

Hanc Reip. formam, quam omnibus libenter optarim, Vtopienſibus ſaltem contigiſſe gaudeo, qui ea vitæ ſunt inſtituta ſequuti, quibus Reip. ſundamenta iecerunt, non modo feliciſsime, verumetiam quantum humana præſagiri coniectura contigit, æternum duratura. Extirpatis enim domi cęteris vitijs ambitionis & factionum radicibus, nihil impendet periculi, ne domeſtico diſsidio laboretur, quæ vna multarum vrbium egregie munitas opes perſundedit. At ſalua domi concordia, & ſalubribus inſtitutis, non omnium finitimorum inuidia principum (quę ſępius id iam olim ſemper reuerberata tentauit) concutere illud imperium, aut commouere queat. Hęc vbi Raphael recenſuit, quanquam haud pauca mihi ſuccurrebant, quæ in eius populi moribus legibuſq; perquàm abſurde videbantur inſtituta, non ſolum de belli gerendi ratione, & rebus diuinis, ac religione, alijſque inſuper eorum inſtitutis, ſed in eo quoque ipſo maxime, quod maximum totius inſtitutionis fundamentum eſt, vita ſcilicet, victuque communi, ſine vllo pecunię commercio, qua vna rę funditus euertitur omnis nobilitas, magnificentia, ſplendor, maieſtas, vera, & publica eſt opinio, decora atque ornamenta Reipub. tamen quoniam defeſſum narrando ſciebam, neque mihi ſatis exploratum erat, poſſet ne ferre, vt contra ſuam ſententiam ſentiretur, præſertim quod recordabar eo nomine quoſdam ab illo reprehenſos, quaſi vererentur, ne non ſatis putarentur ſapere, niſi aliquid inuenirent, in quo vellicare aliorum inuenta poſſent, idcirco & illorum inſtitutione, & ipſius oratione laudata, manu apprehendens intrò cœnatom duco, præfatus tamen aliud nobis tempus, ijſdem de rebus altius cogitandi, atque vberius cum eo conferẽdi fore, quod vtinam aliquando contingeret. Interea quemadmodum haud poſſum omnibus aſſentiri quę dicta ſunt, alioqui ab homine citra controuerſiam eruditiſsimo, ſimul & rerum humanarum peritiſsimo, ita facile confiteor permulta eſſe in Vtopienſiũ Republica, quæ in noſtris ciuitatibus optarim verius, quã ſperarim.

EPIGRAM-

EPIGRAMMATA
THOMAE MORI PLERAQVE *E GRAECIS VERSA.*

***

BEATVS

RHENANVS BILIBALDO
PIRCHEIMERO, MAXIMILIANI CAESARIS A CONCILIO, ET SENATORI NV*RENBERGENSI S. D.*

BElle prorſus conuenire mihi viſum fuit, clariſsime Bilibalde, ſi Thomę Mori illius Britannię decoris Epigrammata, quæ nuper Eraſmus noſter Roterodamus ad me miſit, tibi nominatim inſcriberẽ. Siquidem multis, adeo reb' ſimiles inter vos eſtis Vterq; iuris peritus, vterq; cũ Romanæ tũ Græcæ doctus, Vterq; nõ in publicis modo ſuæ ciuitatis functionib' verſans, ſed & ob ſingularẽ negociorũ explicandorũ dexteritatẽ, & in dãdis cõſilijs prudentiá, ſuo quiſq; principi chariſsimus ille potentiſsimo Británorũ regi Henrico, tu ſacratiſsimo Cæſari Maximiliano. Nã quid de fortunis attinet cõmemorare, quas vtriq; poſſidetis ampliſsimas, vt vel hoc quicquid eſt ornamenti, quod ex diuitijs accedere putatur, neutri deſit, quin potius ædẽdis virtutũ, maximè liberalitatis, exẽplis abunde ſuperſit materia. Sed & vtriq; pater obtigit nõ minus literis, quá ſenatoria familia clarus Itaq; cũ amicitiæ ſimilitudo ſit autor & æqualitas, hãc Mori fœturá tibi nuncupare congruẽtiſsimũ duxi vt quẽ multis alioqui nominibus amore proſequeris de his etiá Epigrámatis impenſius cõplectaris, ames, magnifacias. Huc adde, quod nemini rectius mitti poterant hi lepidiſsimi luſus, quã ei, qui in hãc quod aiunt, harená aliquãdo ſit deſcẽdere ſolitus. Ná is demũ nouerit, quá ſit egregia res doctũ epigráma, quiſquis ipſe fuerit, ſuũ nonnũquá ingeniũ in hoc exercitationie genere periclitatus. Sed enim, id quod te non latet, argutiá habeat epigráma cũ breuitate coniunctá, ſit feſtiuũ, & acclamatiunculis, quæ ἐπιφωνήματα Græci vocát, ſubinde claudatur.

Quas ſanè dotes omneis cumulatiſsime licet in his Moricis Epigrámatibus reperire, præſertim in his quæ ipſe genuit. ná in cæteris, quæ è Græcis verſa ſunt, inuentionis laus priſcis tribuitur. Quáquá hic quoq, nõ minus magni fieri mereretur cõmode reddens ex aliena lingua, quá ſcribẽs labor certe vertẽtis ſæpe maior Siquidẽ qui ſcribit, liber eſt, & inuentioni libere vacat. at qui transfert, ad aliud ſubinde reſpicere cogitur, nimirũ ad id quod vertendũ deſumpſit. quodquoties fit, multo plus ſudat ingeniũ quá cũ ſuũ aliquid ꝓgignit. Vtrobiq; ſane mirus eſt Thomas Morus. ná elegantiſsime cõponit, & ſeliciſsime vertit. Quá fluũt ſuauiter huius carmina? Quá eſt hic nihil coactũ? Quá ſunt oĩa facilia, nihil durũ eſt nihil ſcabrũ nihil tenebricoſum, Cãdidus eſt, argutus, Latinus. Porro gratiſsima quadá feſtiuitate ſic oĩa tẽperat, vt nihil vnquá viderim lepidius. Crediderim ego Muſas quicquid vſquá eſt iocorum leporis, ſaliũ, in hunc contuliſſe. Quá luſit eleganter ad Sabinum alienos pro ſuis tollentem liberos? Quá ſalſe Lalũ ridet, qui videri Gallus tam ambitioſe cupiebat? Sont autem huius ſales nequaquam mordaces, ſed candidi, melliti, blandi, & quiduis potius quá amarulenti. Iocatur enim, ſed vbiq; citra dentem. ridet, ſed citra contumeliá. Proinde quẽadmodũ Syrus Therentianus Demeam belle prædicans, Tu quantus quantus, inquit, nil niſi ſapientia es, ita de Moro dicere licebit. Quantus quátus eſt, nil niſi ioc' eſt. Iá inter epigrámatographos Pontanum & Marullum in primis hodie miratur Italia. at deſpeream, ſi non tantundem in hoc naturæ, vtilitatis vero plus. niſi ſi quis inde magnopere ſe crepit iuuari, dum ſuá Neæram celebrat Marullus, & in multis ἀνιπίτοι, Heraclitum quendam agens, aut dum Io. Pontanus veterum nobis epigrammatiſtarum nequitias refert, quibus nihil ſit frigidius, & boni viri lectione magis indignum, ne dicam Chriſtiani. Scilicet vſq; adeo vetuſtatem iſtis æmulari, cordi fuit. quam ne contaminarent. ſic à ſacris abſtinuerunt, vt à Græcis olim Pomponius Lætus, ne Romanæ linguæ caſtimoniam violaret, homo ſuperſtitioſe Romanus. Cæterum quemadmodum hi luſus Mori ingenium oſtendunt & inſignem eruditionẽ, ſic iudicium nimirum aere, quod de rebus habet, ex vtopia cumulatiſsime eluxerit. De qua paucis obiter meminero, quòd hanc acuratiſ-

ſimus

ſimus in literis Budæus, incomparabilis ille melioris eruditionis antiſtes, & ingens, atque adeo vnicum Galliarum decus, ita vt decebat, luculenta præfatione laudauit. Habet ea hoc genus decreta, qualia nec apud Platonem, nec apud Ariſtotelem, aut etiam Iuſtiniani veſtri Pandectas ſit reperire. Et docet minus forſan philoſophicè, quàm illi, ſed magis Chriſtianè. Qoanquã (audi per Muſas bellam hiſtoriam) cum hic nuper in quodam grauium aliquot virorum conſeſſu, Vtopiæ mentio orta fuiſſet, & illam ego laudibus veherem, negabat quidam pinguis plus habendum Moro gratiæ, quàm actuario cuipiam ſcribæ, qui in curia aliorum ſententias duntaxat enotet, doriphorematis ritu (quod aiunt) interim aſsidendo, nihil ipſe cẽſens. quod diceret omnia ea ex Hythlodæi ore excepta, & à Moro tantum in literas miſſa. Proinde Morum nullo laudandum alioqui nomine, niſi quod hæc cõmode retuliſſet. Et non deerant, qui hominis iudicio velut rectiſsime ſentiẽtis album adijcerent calculum. ἆρα οὖν σὺ τουτουὶ τοῦ Μώρου χαριεντισμὸν δέχῃ, τοιούτους ἄνδρας οὐ τοὺς τυχόντας, ἀλλὰ τοὺς δοκίμους παρὰ τοῖς πολλοῖς, καὶ ταῦτα θεολόγους, πλανήσαντος: Poſtremò ſi hoc quoque ſcire cupis, Guil. Lilius, Mori ſodalis, cum quo vertendis Gręcis epigrammatibus iam olim colluſit, quę Progymnaſmatũ titulo ſunt inſcripta, Britannus eſt, vir omnifariã doctus, non modo Gręcos autores, ſed & eius nationis mores vernaculos domeſtice notos habens, vt qui in inſula Rhodo fuerit aliquot annos commoratus. is nunc ludũ literariũ, quem Londini Coletus inſtituit, magna cum laude exercet. Quod ſupereſt, cum tibi per occupationes licebit, quibus in obeundis legationibus adminiſtrãdaq; Republica laborioſiſsime diſtraheris, hoc libelli in manum cape, lege. & Moro, cuius os, vultum nondum vidiſti, ſed ex ſcriptis iam pridem cognitum habes, faue. Bene vale clariſsime vir. Baſileæ,

VII. Calen. Martias.

Anno M. D.

XVIII.

PROGYMNASMATA THOMAE MORI, ET GVILIELMI LILII SODALIVM.

ΛΟΥΚΙΛΛΙΟΥ.

Μῦν ἀσκληπιάδης ὁ φιλάργυρος εἶδεν ἐν οἴκῳ,
καὶ τί ποιεῖς, φησίν, φίλτατε μῦ παρ᾽ ἐμοί;
ἡδὺ δ᾽ ὁ μῦς γελάσας, μηδὲν φίλε, φησί, φοβηθῇς,
οὐχὶ τροφῆς παρὰ σοὶ χρῄζομεν ἀλλὰ μονῆς.

T. MORI IN AVARVM.

Murem Aſclepiades vt apud ſe vidit auarus,
Mus quid in æde facis, dixit, amice mea?
Mus blande arridens, tolle, inquit, amice timorem,
Hic ego non victum quæro ſed hoſpitium.

G. LILII.

Murem Aſclepiades in tecto vidit auarus,
Et quid apud me o mus, inquit, amice facis?
Mus ridens, inquit, nihil ò verearis amice,
Non abs te victum, ſed mihi quæro domum.

ΠΑΛΛΑΔΑ.

Πλοῦτον μὲν πλουτοῦντος ἔχεις, ψυχὴν δὲ πένητος.
ὦ τοῖς κληρονόμοις πλούσιε, σοὶ δὲ πένης.

G. LILII IN AVARVM.

Diuitias locupletis habes, animam ſed egeni.
Hæredi ò diues, ſed tibi ſolus egens.

T. MORI.

Diuitias locupletis habes, inopis tibi mens eſt.
O miſer hæredi diues, inopſq; tibi.

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ.

Ἀγρὸς ἀχαιμενίδου γενόμην ποτὲ, νῦν δὲ μενίππου,
καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου, βήσομαι εἰς ἕτερον.
καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ᾽ ᾤετο. καὶ πάλιν οὗτος
οἴεται. εἰμὶ δ᾽ ὅλως οὐδενός, ἀλλὰ τύχης.

G. LILII, DE POSSESſionibus incertis.

Nuper Achemenidæ, ſed nunc ſumus arua Menippi,
Et nunc hunc rurſus, nunc alium petimus.
Ille etenim nuper, nunc & nos alter habere
Se putat. at nobis nil niſi caſus ineſt.

T. MORI.

Nuper Achemenidæ fueram, nunc ecce Menippi,

Adq́, alium rurſus deueniam ex alio.
Me proprium nunc iſte putat, proprium ille putabat.
Aſt ego nullius ſum, niſi ſortis ager.

ΑΔΗΛΟΝ.

Σώματα πολλὰ τρέφειν, καὶ δώματα πολλὰ ἀνεγείρειν,
ἀτραπὸς εἰς πενίην ἐστὶν ἑτοιμοτάτη.

T. MORI, DE luxu immodico.

Multas adeſicare domos, & paſcere multos,
Eſt ad pauperiem ſemita recta quidem.

G. LILII.

Corpora multa alere, & complures ponere ſedes,
Ipſa eſt ad ſummam ſemita pauperiem.

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ.

Ὡς τεθνηξόμενος, τῶν σῶν ἀγαθῶν ἀπόλαυε,
ὡς δὲ βιωσόμενος, φείδεο σῶν κτεάνων,
Ἐστὶ δ᾽ ἀνὴρ σοφὸς οὗτος, ὃς ἄμφω ταῦτα νοήσας,
Φειδοῖ, καὶ δαπάνῃ μέτρον ἐφηρμόσατο.

G. LILII DE MOderato ſumptu.

Diuitijs vtare tuis, tanquam moriturus.
Tanquam victurus, parcito diuitijs.
Vir ſapiens eſt ille quidem, qui hæc ambo volutans
Parcit, quiq́, modum ſumptibus applicuit.

T. MORI.

Tanquam iam moriturus partis vtere rebus.
Tanquam victurus denuo parce tuis.
Ille ſapit, qui perpenſis his rite duobus,
Parcus erit certo munificusq́, modo.

ΑΔΗΛΟΝ.

Ἐλπὶς καὶ σὺ τύχη, μέγα χαίρετε· τὸν λιμέν᾽ εὗρον,
οὐδὲν ἐμοί, χ᾽ ὑμῖν· παίζετε τοὺς μετ᾽ ἐμέ.

T. MORI DE CONtemptu fortunæ.

Iam portum inueni, Spes & Fortuna valete.
Nil mihi vobiſcum eſt. ludite nunc alios.

G. LILII.

Inueni portum, Spes & Fortuna valete.
Nil mihi vobiſcum. ludite nunc alios.

ΠΑΛΛΑΔΑ.

Γῆς ἐπέβην γυμνός, γυμνὸς θ᾽ ὑπὸ γαῖαν ἄπειμι,
καὶ τί μάτην μοχθῶ, γυμνὸν ὁρῶν τὸ τέλος;

G. LILII DE MORTE.

Ingredior nudus terram, egredior quoq; nudus,
Quid fruſtra ſudeo, funera nuda videns?

T. MORI.

Nudus vt in terram veni, ſic nudus abibo.
Quid fruſtra ſudo, funera nuda videns?

ΑΔΗΛΟΝ.

Οἶνος, καὶ τὰ λοετρά, καὶ ἡ περὶ κύπριν ἐρωή,
ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν εἰς ἀΐδην.

T. MORI DE LVXV & libidine.

Si quis ad infernos properet deſcendere manes,
Huc iter accelerant, balnea, vina, Venus,

G. LILII.

Nos caligantis rapiunt ad tecta tyranni,
Præcipiti curſu, balnea, vina, Venus.

Οὐχ οὕτω βλάπτει μισεῖν ὁ λέγων ἀναφανδόν,
ὥσπερ ὁ τὴν καθαρὰν ψευδόμενος φιλίαν.
τὸν μὲν γὰρ μισοῦντα, προειδότες, ἐκτρεπόμεσθα,
τόνδε λέγοντα φιλεῖν, οὐ προφυλασσόμεθα.
ἐχθρὸν ἐγὼ κεῖνον κρίνω βαρύν, ὅς ποτε λάθρῃ
τὴν ἀπὸ τῆς φιλίης πίστιν ἔχων, ἀδικεῖ.

T. MORI DE ficto amico.

Non æque nocet hic, qui ſeſe odiſſe fatetur,
Atque hic qui puram fingit amicitiam.
Oſorem monitus fugio: fugiſſe ſed illum
Quomodo qui ſe me fingit amare, queo?
Peſſimus hic certè eſt inimicus, quiſquis amicus
Creditus, occulta ſubdolus arte nocet.

G. LILII.

Non is tam lædit, liquido qui dixerit, odi.
Quàm qui ſynceram fingit amicitiam.
Vitabis certè quem noueris eſſe nocentem,
Aſt illum nunquam qui tibi dixit, amo.
Ille mihi grauis eſt hoſtis, qui clam nocuiſſe
Gaudet, quiq́, fidem fert in amicitia.

ΕΙΣ ΛΑΚΑΙΝΑΝ ΑΔΗΛΟΝ.

Γυμνὸν ἰδοῦσα λάκαινα παλίντροπον ἐκ πολέμοιο
παῖδ᾽ ἑὸν εἰς πάτραν ὠκὺν ἰόντα πόδα,
Αὐτίκ᾽ ἀΐξασα διὰ ἥπατος ἤλασε λόγχην,
ἄῤῥενα ῥηξαμένη φθογγὸν ἐπὶ κταμένῳ.
ἀλλότριον σπάρτας εἶπεν γένος, ἔῤῥε ποτ᾽ ἅδαν.
ἔῤῥε ἐπεὶ ἐψεύσω πατρίδα, καὶ ξενίτας.

T. MORI DE MIlite Spartano.

In patriam amiſſis celeri pede dum redit armis,
Conſpiciens gnatum ſæua Lacæna ſuum,
Obuia ſublata corpus transfuerberat haſta,
Hæc ſuper occiſum maſcula verba loquens:
Degener ô Spartes genus, i to in tartara tandem:
Ito, degeneras & patria, & genere.

GVIL. LILII.

Quum nudum è bello gnatum remeare Lacæna
Vidit, & in patrios accelerare lares,
Inſultans contra, pectus traiecerat haſta,
Horrida in extinctum voce virago furens.
Spartanam quando es patriam mentitus, & oſq́,
Ad manes tandem degener, inquit, abi.

ΑΓΑΘΙΟΥ.

ΑΓΑΘΙΟΥ.

Χωλὸν ἔχεις τὸν νοῦν ὡς τὸν πόδα. καὶ γὰρ ἀληθῶς
εἰκόνα τῶν ἐντὸς σοῦ φύσις ἐκτὸς ἔχει.

T. MORI IN CLAVdum & ſtupidum.

Clauda tibi mens eſt, vt pes. natura notaſq;
Exterior certas interiorũ habet.

GVIL. LILII.

Tardus es ingenio, vt pedibus. natura etenim dat
Exterius ſpecimen, quod latet interius.

ΑΔΗΛΟΝ.

Εἰ μὲν ἦν μαθεῖν ἃ δεῖ παθεῖν,
καὶ μὴ παθεῖν, καλὸν ἦν τὸ μαθεῖν.
εἰ δὲ δεῖ παθεῖν ἃ δεῖ μαθεῖν,
τί δεῖ μαθεῖν; παθεῖν γὰρ χρή.

T. MORI THEOPHRASTI apud Aulum Gellium Dilemma.

Si vitare queas, quæ ſunt patienda, ſciendo,
Scire quidem pulchrum, quæ paterere, foret.
Sin quæ præſcieris vitandi eſt nulla poteſtas,
Quid præſcire iuuat, quæ patiere tamen?

G. LILII.

Si poſſet caſus quiſquam præſcire futuros,
Et vitare ſimul, ſcire ſuaue foret.
… tienda tibi prorſus quæ ſcire requiris,
Quid præſciſſe iuuat? namque neceſſe pati.

T. MORI, CARMINE iambico trimetro.

Præſcire ſi queas, quæ oporteat pati,
Queaſq; non pati, bonum eſt vt præſcias.
At ſi te oporteat, licet ſcias, pati,
Præſcire quid iuuat? neceſſe enim eſt pati.

ΠΑΛΛΑΔΑ.

Δὶς δύ' ἀδελφοὺς ὧδ' ἐπέχει τάφος· ἓν γὰρ ἐπίσχον,
ἦμαρ καὶ γενεῆς οἱ δύο, καὶ θανάτου.

T. MORI IN DVOS fratres, vno & natos & mortuos die.

Quatuor hic tumulus fratres complectitur. ex his
Lux ſimul vna duos & parit, & perimit.

G. LILII.

Quatuor hic tumulus fratres habet. vna duobus
Lux & natalis, mortis & vna fuit.

Ζεὺς κύκνος, ταῦρος, σάτυρος, χρυσὸς δι' ἔρωτα
Λήδης, Εὐρώπης, Ἀντιόπης, Δανάης.

T. MORI DE IOVE MVTATO.

Taurus, olor, ſatyruſq; ob amorẽ et Iuppiter aurũ eſt
Europes, Ledes, Antiopes, Danaës.

G. LILII.

Taurus, olor, ſatyrus, per amorem Iuppiter aurum
Europæ, Ledes, Antiopæ, Danaës.

ΑΔΗΛΟΝ.

Ἐννέα τὰς μούσας φασίν τινες· ὡς ὀλιγώρως·
ἠνὶ δὲ καὶ Σαπφὼ Λεσβόθεν ἡ δεκάτη.

T. MORI IN SAPPHO.

Muſas eſſe nouem referunt, ſed prorſus aberrant,
Leſbica iam Sappho Pieris eſt decima.

G. LILII.

Quàm temere dixere nouem quidam eſſe ſorores
Muſarum, en Sappho Leſbis adeſt decima.

ΑΓΑΘΙΟΥ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ.

Ἢ σάτυρος τὸν χαλκὸν ὑπέδραμεν, ἢ διὰ τέχνης
χαλκὸς ἀναγκασθεὶς, ἀμφεχύθη σατύρῳ.

G. LILII, IN ÆREAM Satyri Statuam.

Aut Satyrus fuſus circum æs, aut arte coactum
Illud idem circum fuſum erat æs Satyro.

T. MORI.

Prorſum admiranda dum circumflectitur arte,
Aut Satyrũ hoc tegit æs, aut Satyro æs tegitur.

EIVSDEM.

Aut iſti Satyrus iam circumflectitur æri,
Aut iſto Satyrus iam circumflectitur ære.

ΕΙΣ ΑΓΑΛΜΑ ΝΙΟΒΗΣ.

Ἐκ ζωῆς με θεοὶ τεῦξαν λίθον· ἐκ δὲ λίθοιο
ζωὴν Πραξιτέλης ἔμπαλιν εἰργάσατο.

G. LILII, IN STATVAM Niobes.

Ex vita ſaxum Dij me fecere. ſed ipſe
Ex ſaxo vitam denuo Praxiteles.

T. MORI.

Dij ex viua lapidem fecere. at quum lapis eſſem,
Me viuam fecit denuo Praxiteles.

ΣΙΜΩΝΙΔΟΥ.

Δῆμος Ἀθηναίων σε, Νεοπτόλεμ', εἰκόνι τῇδε
τίμησ' εὐνοίης εὐσεβίης θ' ἕνεκα.

T. MORI IN STATVAM Neoptolemi.

Cecropiũ vrbs te tota Neoptoleme hac ſtatua ornat.
Vt faciat, faciunt hinc amor, hinc pietas.

G. LILII.

Hoc te donaret propter pietatem & amorem
Signo Cecropidum turba Neoptoleme.

FINIS PROGYMNASMATVM THOMÆ MORI, ET GVILIELMI LILII SODALIVM.

EPIGRAMMATA CLARISSIMI, DISERTISSIMIQVE VIRI THOMAE MORI BRITANNI, *pleraque è Græcis verſa.*

VEreor illuſtriſsime princeps, dum more virginum, quæ ſatis formę ſuę non fidunt, picturæ lenocinio gratiam illepidis verſiculis cō parare ſtudeo, ne eos qua maxime do te placere potuiſſent, id eſt; ipſius rei nouitate, fraudarim. Nam quum illico in pręſentem coronationē tuam conſcriptos eos pictori exornandos dediſſem, effecit certe podagra, qua protinus quàm opus inchuauit, incommodiſſime tentatus eſt, vt eos nunc tandem, ſerius aliquanto quàm res poſtulare videbatur, exhibeam. Itaque (ſi tecum pro inſita humanitate tua liberius agi ſinis) haud ſcio, maiurem ne gratiam verſiculis noſtris pictoris manus adiecerint, an pedes ademerint. Quippe quibus effectum eſt, vt mihi verendum ſit, ne non minus ſera, ac proinde intempeſtiua videri tibi poſsit hæc noſtra gratulatio, quàm olim Tiberio principi viſa eſt, Ilienſium illa conſolatio, qua eum de morte filij, iamdiu defuncti, conſolabantur. quam ille faceta dicacitate deluſit, reſpondens ſe eorum quoque vicem dolere, quod bonum militem amiſiſſent Hectorem. verum eorum officium, ad luctum non ſeneſcentem modo, ſed planè præmortuum, non potuit eſſe non ridiculum. meum verò ab hoc vitio vendicat immenſa illa de celebri coronatione tua lætitia. quæ quum pectoribus omnium tam efficacem ſui vim ac præſentiam impreſſerit, vt ſeneſcere vel integra ætate non poſsit, effecit nimirum, vt hoc meum officium nō ſero re peracta atq; euanida, ſed præſens in rem præſentem perueniſſe videatur. Vale princeps illuſtriſsime, & (qui nouus ac rarus regum titulus eſt) amatiſſime.

IN SVSCEPTI DIADEMATIS DIEM HENRICI OCTAVI, ILLVSTRISſimi ac fauſtiſsimi Britanniarum Regis, ac Catherinę Reginę eius feliciſsimæ, Thomæ Mori Londonienſis, carmen gratulatorium.

SI qua dies vnquā, ſi quod fuit Anglia tempus,
Gratia quo ſuperis eſſet agenda tibi,
Hac eſt illa dies niueo ſignanda lapillo,
Læta dies faſtis annumeranda tuis.
Meta hæc ſeruitij eſt, hæc libertatis origo,
Triſtitiæ finis, lætitiæq; caput.
Nam iuuenem ſecli decus o memorabile noſtri
Vngit, & in regem præficit iſta tuum.
Regem qui populi non vnius vſque, ſed orbis
Imperio dignus totius vnus erat.
Regem qui cunctis lachrymas detergat ocellis,
Gaudia pro longo ſubſtituat gemitu.
Omnia diſcuſsis arrident pectora curis,
Vt ſolet excuſſa nube nitere dies.
Iam populus vultu liber præcurrit amœno,
Iam vix lætitiam concipit ipſe ſuam.
Gaudet, ouat, geſtit, tali ſibi rege triumphat,
Nec quicquam niſi rex quolibet ore ſonat.
Nobilitas, vulgi iamdudum obnoxia feci,
Nobilitas, nimium nomen inane diu,
Nunc caput attollit, nunc tali rege triumphat,
Et merito cauſas vnde triumphet, habet.
Mercator varijs deterritus antè tributis,
Nunc maris inſuetas puppe reſulcat aquas.
Leges inualida prius, imò nocere coacta,
Nunc vires gaudent obtinuiſſe ſuas.
Congaudent omnes pariter, pariterq; rependunt
Omnes venturo damna priora bono.
Iam quas abdiderat cacis timor ante latebris,
Promere quiq; ſuas gaudet & audet opes.
Iam iuuat ô, potuit tot furum ſi qua tot vncas
Tam circumſpectas fallere præda manus.
Non iam diuitias vllum eſt (magnum eſſe ſolebat)
Quæſitas nullo crimen habere dolo.
Non metus occultos inſibilat aure ſuſurros,
Nemo quod taceat, quódve ſuſurret, habet.
Iam delatores volupe eſt contemnere, nemo
Deferri, niſi qui degludit ante, timet.
Conueniunt igitur ſimul ætas, ſexus, & ordo,
Cauſaq; non vllum continet vlla domi.
Quo minus interſint, dum ſacris rite peractis,
Rex init auſpicijs regna Britanna bonis.
Quacunque ingreditur, ſtudio conferta videndi,
Vix ſinit anguſtam turba patere viam.
Opplenturq; domus, & pondere tecta laborant,
Tollitur affectu clamor vbique nouo.
Nec ſemel eſt vidiſſe ſatis, loca plurima mutant,
Si qua rurſus eum parte videre queant.

Ter ſpectare iuuat.quid ni hunc ſpectare iuuaret,
Quo natura nihil finxit amabilius?
Mille inter comites excelſior omnibus extat,
Et dignum auguſto corpore robur habet.
Nec minus ille manu eſt agilis,quàm pectore fortis,
Seu res diſtricto debeat enſe geri.
Seu quum protentis auide concurritur haſtis,
Seu petat oppoſitum miſſa ſagitta locum.
Ignea vis oculis,Venus inſidet ore,genisq́;
Eſt color,in geminis qui ſolet eſſe roſis.
Illa quidem facies alacri veneranda vigore
Eſſe poteſt teneræ virginis,eſſe viri.
Talis erat,Nympham quum ſe ſimulauit Achilles,
Talis,vbi Aemonijs Hectora traxit equis.
O ſi animi præſtans vna cum corpore virtus
Cerni,natura non prohibente,queat.
Imò etiam vultu virtus pellucet ab ipſo,
Eſt facies animi nuncia aperta boni.
Quàm matura graui ſedeat prudentia mente,
Quam non ſolliciti pectoris alta quies.
Quoq́; modo fortem ferat,& moderetur vtranque,
Quanta verecundæ cura pudicitiæ.
Quàm tranquilla fouet placidum clementia pectus,
Quàm procul ex illo faſtus abeſt animo.
Principis egregius noſtri(quas fingere non eſt)
Præ ſe fert certas vultus & ipſe notas.
At quæ iuſtitia eſt,regnandi quas habet artes,
Proſequitur populum qua pietate ſuum,
Hæc facilè ex vultu fiunt illuſtria noſtro,
Hæc ſunt ex noſtris conſpicienda bonis.
Quod ſic afficimur,quod libertate potimur,
Quodq́; abiere timor,damna,pericla,dolor,
Quod rediêre ſimul,pax,commoda,gaudia,riſus,
Eximij virtus principis inde patet.
Eneruare bonas immenſa licentia mentes,
Idq́; etiam in magnis aſſolet ingenijs.
At quamuis erat ante puer,mores tamen illi
Imperium dignos attulit imperio.
Nam bona quæ pauci ſera fecere ſenecta,
Protinus in primo præſtitit ille die.
Illico correptos incluſit carcere,quiſquis
Conſilio regnum læſerat antè malo.
Qui delator erat,vinclis conſtringitur arctis,
Vt mala quæ multis fecerat,ipſe ferat:
Ad mercatores aperit mare.ſi quod ab illis
Durius exactum eſt antè,remiſit onus.
Deſpectuſq́; diu magnatum nobilis ordo,
Obtinuit primo priſtina iura die.
Ille magiſtratus & munera publica,vendi
Quæ ſueuere malis,donat habenda bonis.
Et verſis rerum vicibus feliciter,antè
Quæ tulit indoctus præmia,doctus habet.
Legibus antiquam(nam verſa euertere regnum
Debuerant)ſubito vimq́; decuſq́; dedit.
Omnis cumq́; prius prorſus deſciſceret ordo,
Protinus eſt omnis redditus ordo ſibi.
Quid,quod in his etiam voluit reſcindere quædam,
Vt populo poſſit commodus eſſe ſuo.
Quæ tamen ante ſuo nouit placuiſſe parenti?
Sic patriam,vt decuit,prætulit ille patri.
Nec miror.quid enim non principe fiat ab illo,
Cui cultum ingenuis artibus ingenium eſt?
Caſtalio quem fonte nouem lauêre ſorores,
Imbuit & monitis Philoſophia ſuis.
Nominibus populus multis obnoxius omnis
Regi erat.hoc vnum pertimuitq́; malum.
At rex,hinc metui quum poſſet,poſſet & inde
Congerere immenſas,ſi voluiſſet,opes.
Omnibus ignouit.ſecuros reddidit omnes.
Sollicitiq́; malum ſubſtulit omne metus.
Ergo alios populi reges timuere,ſed iſtum,
Per quē nunc nihil eſt quod timeatur,amant.
Hoſtibus o princeps multum metuende ſuperbis.
O populo princeps non metuende tuo.
Illi te metuunt.nos te veneramur,amamus.
Illis,noſter erit,cur metuaris,amor.
Sic te ſecurum,demptoq́; ſatellite tutum,
Vndiq; præſtabunt,hinc amor,inde timor.
Extera bella quidem,ciat ſi Gallus Scotus,
Sit tantum concors Anglia,nemo timet.
At procul inteſtina aberunt certamina.namq;
Semina,quas cauſas vnde oriantur,habent?
Primum equidem de iure tuæ tituloq́; coronæ
Quæſtio iam non eſt vlla,nec eſſe poteſt.
Quæ certare ſolet iam tu pars vtraque ſolus.
Nobilis hanc litem ſoluit vterq; parens.
Aſt magis abs te etiā eſt populi procul ira,tumultus
Impia ciuilis quæ ſolet eſſe caput.
Ciuibus ipſe tuis tam charus es omnibus vnus,
Vt nemo poſſit charior eſſe ſibi.
Quod ſi fortè duces committeret ira potentes,
Soluetur nutu protinus illa tuo.
Tanta tibi eſt maieſtatis veneratia ſacra,
Virtutes meritò quam peperêre tuæ.
Quæ tibi ſunt,fuerant patrum quæcunque tuorum,
Secula priſca quibus nil habuere prius.
Eſt tibi namq; tui princeps prudentia patris,
Eſtq́; tibi matris dextra benigna tuæ.
Eſt tibi mens auiæ,mens religioſa paternæ,
Eſt tibi materni nobile pectus aui.
Quid,mirum ergo,nouo ſi gaudeat Anglia more,
Cum qualis nunquam rexerat ante,regat?
Quid quod lætitia hæc,quæ viſa eſt non potuiſſe
Creſcere,coniugio creuit adaucta tuo?
Coniugio,ſuperi quod decreuere benigni,
Quo tibi,quoq́; tuis conſuluere bene.
Illa tibi coniunx,latus communia tecum
Quam vidit populus ſceptra tenere tuus,
Cuius habent tantam cœleſtia numina curam,
Vt thalamis ornent,nobilitentq́; tuis.
Illa eſt,quæ priſcas vincat pietate Sabinas,
Maieſtate ſacras vicerit heroidas.

Illa vel Aceſtes caſtos æquarit amores,
Vel prompto ſuperet conſilio Tanaquil.
Illa ore, hoc vultu, forma eſt ſpectabilis illa,
Quæ talem ac tantam ſola decere poteſt.
Eloquio fœcunda cui Cornelia cedat,
Inq; maritali Penelopeia fide.
Illa tibi princeps multos deuota per annos,
Sola tui longa manſit amore mora.
Non illam germana ſoror, nec patria flexit,
Non potuit mater, non reuocare pater.
Vnum te matri, te prætulit illa ſorori:
Te patria, & charo prætulit illa patri.
Illa tibi felix populos, hinc & inde potentes
Non diſſoluenda iunxit amicitia.
Regibus orta quidem magnis, nihiloq; minorum eſt
Regum, quàm quibus eſt orta, futura parens.
Hactenus vna tui nauem tenet ancora regni,
Vna, ſat illa quidem firma, ſed vna tamen.
At regina tibi ſexu fœcunda virili
Vndique firmatam perpetuamq; dabit.
Proueniunt illi magna ex te commoda, rurſus
Ex illa veniunt commoda magna tibi.
Non alia vlla fuit certe te digna marito.
Illa non alius coniuge dignus erat.
Anglia thura feras, ſacrumq; potentius omni
Thure, bonas mentes innocuaſque manus.
Connubium vt ſuperi hoc, ſicuti fecere, ſecundent,
Vt data cœleſti ſceptra regantur ope.
Vtq; ipſis geſtata diu hæc diademata, tandem
Et natus nati geſtet, & inde nepos.

EIVSDEM IN SVBITVM IMBREM, qui in pompa Regis ac Reginæ large obortus, nec ſolem abſtulit, nec durauit.

Dum peterent ſacras Rex & Regina coronas,
Pompa qua nunquam pulchrior vlla fuit.
Aureus explicuit late ſe Phœbus, eratq;
Læta dies populi conſona pectoribus.
At vbi iam mediam celebris peruenit in vrbem,
Tota ſtatim ætherei pompa rigatur aquis.
Nulla tamen Phœbi ſubduxit lumina nubes,
Et minima nimbus perſtetit ille mora.
Res bene contra aſtus cecidit, rem ſiue quis ipſam
Spectet, ſiue omen, non potuit melius.
Principibus noſtris vberrima tempora ſpondent,
Et Phœbus radijs, & Iouis vxor aquis.

EIVSDEM AD REGEM.

Cuncta Plato cecinit tempus quæ proferat vllum,
Sæpe fuiſſe olim, ſæpe aliquando fore.
Ver fugit vt celeri, celeriq; reuertitur anno,
Bruma pari vt ſpacio quæ fuit ante, redit.
Sic, inquit, rapidi poſt longa volumina cœli
Cuncta per innumeras ſunt reditura vices.
Aurea prima ſata eſt ætas, argentea poſt hanc.
Aerea poſt illam, ferrea nuper erat.
Aurea te princeps redierunt principe ſæcla.
O poßit vates hactenus eſſe Plato.

EIVSDEM AD REGEM, DE ſpectaculis equeſtribus per eum æditis, Epodon iambicum.

Quæcunque reges adiderunt hactenus
Equeſtrium ſpectacula,
Lugubris illa ſemper aliqua reddidit
Calamitas inſignia.
Aut tabido transuerberati militis
Madens harena ſanguine.
Aut lanceis icta vngulisve ſonipedum
Obtrita plebs ferocium,
Turbamve comprimens ſimul miſerrimam
Lapſa ruina machina.
Verum tua hæc ſpectacula ò rex omnium
Quæ vidimus pulcherrima,
Non vlla clades, ſed tua digna indole
Inſignit innocentia.

EIVSDEM DE VTRAQVE roſa in vnum coalita.

Purpurea vicina fuit roſa candida vtranq;
Vtraque dum certant, ſit prior vtra, premit.
Vtraque ſed florem roſa iam coaleuit in vnum,
Quoq; poteſt vno lis cadit illa modo.
Nunc roſa conſurgit, nunc pullulat vna. ſed omneis
Vna habet hæc dotes, quas habuere duæ.
Scilicet huic vni ſpecies, decor, atque venuſtas,
Et color, & virtus, eſt vtriuſque roſæ.
Alterutram ergo roſam, vel ſolam quiſquis amauit.
Hanc in qua nunc eſt, quicquid amauit, amet.
At qui tam ferus eſt, vt non amet, ille timebit.
Nempe etiam ſpinas flos habet iſte ſuas.

IN RHETOREM INDOCtum, E Græco.

Quinque Solœciſmis donaui Rhetora Flaccum,
Quinque ſtatim decies reddidit ille mihi.
Nunc numero hos, inquit, paucos contentus habeto,
Menſura accipies quando redibo Cypro.

IN SVSPICIONEM. E Græco.

Magnā habet in rebus vim ac pondus opinio, nō vis
Lædere velle tamen ſi videare, peris.
Sic & Philolaum quondam occidère Cretenſes,
Quem falſo credunt velle tyrannum agere.

IN RHETOREM INFANTEM ſcitè pictum. E Græco.

Ipſe tacet Sextus, Sexti meditatur imago.
Ipſa eſt rhetor imago, ab imagine rhetor imago eſt.

IN CAECVM ET CLAVdum mendicos.

Claudipedem geſtat cæcus vicinus ocellis,
Conducitq; oculos arte, locatq; pedes.

ALITER.

Cæcus claudipedem geſtat. prudenter vterq;

Rem gerit, atq; oculos hic locat, ille pedes.

ALITER

Cæcus fert claudum, atq; opera conducit eadem
Iſtius ille oculos, illius iſte pedes.

ALITER

Claudum cæcus onus graue, ſed tamen vtile vectat.
Proſpicit atq; oculis, huic regit ille pedes.

IDEM FVSIVS.

Triſtis erat nimium miſeris Fortuna duobus,
Huic oculos, illi dempſit iniqua pedes.
Sors illos copulat ſimilis, claudum vehit alter.
Sic ſua communi damna leuant opera.
Hic pedibus quoniam alienis ambulat, itur
Huic recta alterius ſemita luminibus.

IDEM ALITER.

Vtilius nihil eſſe poteſt, quàm fidus amicus,
Qui tua damna ſuo leniat officio.
Fœdera contraxere ſimul mendicus vterq;
Cum claudo ſolidæ cæcus amicitiæ.
Claudo cæcus ait, collo geſtabere noſtro.
Retulit hic, oculis cæce regére meis.
Alta ſuperborum fugitat penetralia regum,
Inq; caſa concors paupere regnat amor.

ALITER

Cum claudo cæcus ſic lege paciſcitur æqua, vt
Hic ferat illum humeris, hunc regat ille oculis.

PINVS NAVTICA LOQVITVR
vento ſubuerſa, è Græco.

Pinus ego ventis facile ſuperabilis arbor,
Stulte quid vndiuagam me facis ergo ratem?
An non augurium metuis quum perſequitur me
In terra, Boream qui fugiam in pelago?

IDEM ALITER.

Ventis pinus humo ſternor, quid mittor in vndas?
Iam nunc paſſa prius quàm nato naufragium.

IN NAVIM EXVSTAM.

Iam ratis æquoreas oneraria fugerat vndas,
Matris at in terra deperijt ſinibus.
Corripitur flammis, atq; ardens auxiliares
Quas maris hoſtiles fugerat, optat aquas.

CVNICVLA LOQVITVR, QVAE
elapſa muſtelæ incidit in diſpoſita
venatorum retia.

Muſtelam obliquo dilapſa foramine fugi,
Sed ſcror humanos heu miſera in laqueos.
Hic ego non vitam celerem, non impetro mortem.
Seruor vt heu rapidis obiciar canibus.
Qui mea dum laniant ſcelerato viſcera morſu,
Spectat, & effuſo ſanguine ridet homo.
O durum genus, atq; fera truculentius omni.
Nex cui crudelem præbet acerba iocum.

INNOCENTIAM OBNOXIAM
eſſe iniuriæ. è Græco.

Auſus erit mordere malum vel mus, vetus hoc eſt
Verbum, ſed longe res habet ipſa ſecus.
Innocuos audet vel mus mordere nocentem,
Tangere non audet territus ipſe draco.

IN EFFLATVM VEN-
tris. è Græco.

Te crepitus perdit, nimium ſi ventre retentes.
Te propere emiſſus ſeruat item crepitus.
Si crepitus ſeruare poteſt & perdere, numquid
Terrificis crepitus regibus æqua poteſt?

DE MORTIS AEQVALITATE
è Græco.

Victor ad Herculeas penetres licet vſq; columnas,
Te terræ cum aliis pars manet æqua tamen;
Iro par moriere, obolo non ditior vno,
Et tua te (ſed non iam tua) ſoluet humus.

IN SORDIDVM E GRAECO.

Te ditem appellant omnes, ego planè inopem te.
Nam facit vſus opes, teſtis Apollophanes.
Si tu vtare tuis, tua fiunt. ſin tua ſerues
Hæredi, tua iam nunc aliena facis.

VENATVS ARANEAE.

Inſidiata vagam comprehendit aranea muſcam,
Et lentis trepidam caſſibus implicuit.
Iamq; hiat in morſum, ſed ſæpe os inter & offam,
Vt verbum vetus eſt, multa venire ſolent.
Sors muſcæ miſeretur, & aduerſatur arachnæ,
Inq; malum è miſera tranſiluit exitium,
En ſtimulante famè properans inuadis vtramq;
Sturne. ruunt caſſes, hæc fugit, illa perit.
Sic miſero ſpes eſt plerunq; ſecure ſub ipſa,
Inter & armatos mille malo metus eſt.

IN CYNICVM STVLTE ABSTI-
nentem. è Græco.

Barbati Cynici, baculoq; vagantis egeni
In cœna magnam conſpicimus ſophiam.
Scilicet hic raphanis Cynicus primum atq; lupino,
Ne virtus ventri ſeruiat, abſtinuit.
At niueum poſtquam bulbum conſpexit ocellis,
Iam rigidum & ſapiens excutit ingenium.
Flagitat atq; auide ſpem præter deuorat omnem,
Virtuti bulbus, nil ait officiet.

EPITAPHIVM MEDICI.
è Græco.

Theſſalus Hippocrates, Cous genere, hac iacet vrna.
Phœbi immortalis ſemine progenitus.
Crebra trophæa tulit morborum armis medicina.
Laus cui magna, nec id ſorte, ſed arte fuit.

IN SERVVM MORTVVM
è Græco.

Hic ſeruus dum vixit, erat. nunc mortuus idem,
Non quam tu Dari magne minora poteſt.

IN ANCILLAM MORTVAM

Ante fuit ſolo Soſime corpore ſerua,
Nunc fato par eſt hæc quoq; miſſa manu.

IN PISCATOREM ADAMA-
tum. E Græco.

Piſces dum captat piſcator, diuitis illum
Nata videt, viſi flagrat amore viri.

ROMA

Deinde viro nubit. ſic illi ex paupere vita,
Magna ſuperbarum copia venit opum.
Adſtetit, & ridens Fortuna ait, heu Venus haud iã
Mars erat iſte tuus, Mars erat iſte meus.

ALITER

Mars erat iſte meus, Venus, inquit, verba retorquẽs,
Illico ſors eadem, Mars erat iſte meus.

IN REPENTE FELICEM E miſero, E Græco.

Non tibi quod faueat, ſic te Fortuna leuauit.
Vel de te liqueat, vult ſibi, quid liceat.

IN MEDIOCRITATEM, E Græco.

Inuidia eſt peior miſeratio, Pindarus inquit.
Felices inuidiam ſplendida vita facit.
At nimium miſeros miſeramur, Pindarus inquit.
Nec nimium felix, nec miſerandus ego.
Scilicet extremis longe mediocria praſtant.
Infima calcantur, ſumma repente ruunt.

NIHIL PRODESSE TORqueri metu mali venturi. E Græco.

Cur patimur ſtulti, namq; hæc vecordia noſtra,
Vrat vt indomitus pectora noſtra metus.
Seu mala non venient, iam nos metus vrit inanis.
Sin venient, aliud ſit metus ipſe malum.
Ipſe quidem cecini, ſcripſit diuinus Homerus.

IN RIDICVLVM IVDICIVM, E Græco.

Lis agitur, ſurduſq; reus, ſurdus fuit actor.
Ipſe tamen iudex ſurdus vtroq; magis.
Pro ædibus hic petit æs, quinto iam menſe peracto.
Ille refert, tota nocte mihi acta mola eſt.
Aſpicit hos iudex, & quid contenditis, inquit.
An non vtriq; eſt mater? vtriq; alite.

AD LVCERNAM NOCTVRNAM.

Lychne reuerſuram ter te iurauit amica,
Nec redit, ô pœnas det tibi, ſi Deus es.
Ludens cum nocte places, extinguere. & aufer
Tam ſacra tam ſacris lumina luminibus.

LAIS ANVS AD SPECVLVM, E Græco.

Nequiter arriſi tibi, quæ modo gratia, amantum
Turbam in veſtibulis Lais habens iuuenum,
Hoc Veneri ſpeculum dico nam me cernere talem
Qualis ſum nolo, qualis eram nequeo.

IN MORTIS DIEM OMNIbus incertum.

Non ego quos rapuit mors, defleo. defleo viuos,
Quos vrunt longo fata futura metu.
Fleres ſi ſcires vnum tua tempora menſem.
Rides cum non ſit forſitan vna dies.

IN APVM INDVSTRIAM, E Græco.

Mellis apes fluuios ipſa ſibi in æthere fingunt.
Ipſa quos habitant ædificant thalamos.
Grata apis humanæ frugeſq; facillima vita eſt.
Non bouis aut curuæ falcis egebit ope.
Tantum opus hic ſitula eſt, vbi dulcia pocula mellis
Vbertim paruo fundat ab alueolo.
Congaudete ſacra, varios & paſcite flores,
Aetheres volucres nectaris artifices.

IN ANVM FVCIS FRVſtra vtentem.

Sæpe caput tingis, nunquam tinctura ſenectam,
Aut tenſura genis quæ tibi ruga tuis.
Deſine iam faciem ſtibio perfundere totam,
Ne perſona tibi hæc ſit modo, non facies.
Quum nihil aſſequeris fuco ſtibioq;, quid amens
Vis tibi? nunquã Hecuben hæc faciẽt. Helenẽ.

IN HOMINIS NATIVITATEM E Græco.

Heus homo ſi memor es quid te dũ gigneret, egit
Tum pater, ex animo iam tumor ille cadet.
At Plato te factum dum ſomniat, inflat inanis,
Aeternumq; vocat ſemen & æthereum.
Factus es ecce luto, quid ſuſpicis alta? ſed iſtud
Plaſmate, quis te ornat, nobiliore feret.
Quin ſi vera voles audire, libidine fœda
Natus es è coitu, guttula & è miſera.

DE ASTROLOGO RIDICVLO.

Non Cumæa ſacro vates correpta furore,
Certius afflata mente futura videt.
Quàm meus aſtrologus diuina clarus in arte
Prævidet inſpecto ſydere præterita.

ALIVD IN ASTROLOGVM vxoris impudicę maritum.

Aſtra tibi æthereo pandunt ſeſe omnia vati;
Omnibus & quæ ſint fata futura, monent.
Omnibus aſt vxor quod ſe tua publicat, id te
Aſtra, licet videant omnia, nulla monent.

IN EVNDEM, IAMBICVM.

O chare nobis ſyderum cœleſtium
Inſpector aſtris, ipſe nunc Phœbus tibi
Optem libenter indicare clanculum
Quiddam, quod ad te pertinens quam maxime,
Dum cuncta luſtro, deprehendi pridie.
Sed territat Venus, minatur & mihi
Secundum amorem, qui nihilo ſecundior
Mihi ſit futurus, quàm fuit Daphnes prior,
Quicquam cuius garrulus ſi deferam
De ſe marito, quale detuli prius.
Neſcibis ergo hoc. cæteras rerum vices
Docebo te. nupta ſed in rebus tua
Si quid tua non cedat ex ſententia,
Hoc omnibus prius patebit, quàm tibi.

ALIVD, IN EVNDEM.

Quid inter alta ſtulte quæris ſydera
In humo manentis coniugis mores tuæ?
Quid alta ſpectas? iuſſet, id eſt cui tu times?
Dum iam tu, agat quid illa, quæris in polo,
Hæc quæ libebat, interim egit in ſolo.

Aliud

ALIVD IN ASTROLOGVM
eundem.

Sydera veſtigans inter cœleſtia demens,
Cur dubia ſemper mente quid vxor agat?
Si neſcis qualis tibi ſit, crede eſſe pudicam.
Quod tibi perſuades ſi bene, iam bene habes.
Qnid cognoſcere vis, quæ non niſi cognita lædunt?
Quid fieri ſtudio vis miſer ipſe tuo?
Hic furor haud dubie eſt, quum iam deſiſtere poſſis,
Quærere ſollicite quod reperire times,

ALIVD IN ASTROLOGVM.

Saturnus procul eſt, iamq́; olim caſus, vt aiunt,
Nec propè diſcernens à puero lapidem.
Luna verecundis formoſa incedit ocellis,
Nec niſi virgineum virgo videre poteſt.
Iuppiter Europen, Martem Venus, & Venerẽ Mars,
Daphnen Sol, Hyrcen Mercurius recolit.
Hinc factũ aſtrologe eſt, tua quũ capit vxor amãtes
Sydera ſignificent vt nihil inde tibi.

DE FORMA, DILEMMA IAMbis trimetris ſcazontibus.

Quid forma confert, Hercules nihil cerno.
Si ferueas, deformis ecce formoſa eſt.
Sin frigeas, formoſa iam fit informis.
Quid forma confert, Hercules nihil cerno.

DE ASTROLOGO, DE
quo ſupra.

Sæpe ſuam inſpectis vxorem Candidus aſtris,
Prædicat en vates omnibus eſſe bonam.
Inſpectu iterum poſtquam vxor adultera fugit,
Prædicit vates omnibus eſſe malam.

PARAENESIS AD
virtutem veram.

Heu miſeris quicquid miſero blanditur in orbe,
Illico marceſcens vt roſa verna cadit.
Nec quenquam vſqueadeo placidis cõplectitur vlnis
Sors, vt non aliqua parte moleſta premat.
Imbibe virtutes, & inania gaudia ſperne.
Sunt animi comites gaudia vera boni.

AD CONTEMPTVM HVIVS
vitæ.

Nos velut inſtabiles ventus quatit omnis ariſtas,
Quolibet impellunt ſpes, dolor, ira, metus.
Nil habet in rebus pondus mortalibus vllum.
Momento pudor eſt ſi moueare leni.

MORTEM NON ESSE METVENdam, cum ſit finis malorum
E Græco.

Non ſtultum eſt mortem matrem timuiſſe quietis?
Quam fugiunt morbi, mœſtaq́; pauperies?
Sola ſemel miſeris ſeſe mortalibus offert,
Nec quiſquam eſt ad quem mors iterũ rediјt.
At reliqui morbi varij, multiq́; viciſſim
Nunc hunc, nunc illũ, terq́; quaterq́; premũt.

IN EPISCOPVM QVENDAM
ſordidum ac perparcum.

Vita Sibyllinos mea ſi duraret in annos,
Non bonitas vnquam præſulis excideret.
Iugera multa ſoli locat, amplas poſſidet vrbes,
Centum ſtipatus progreditur famulis.
Me tamen exigui cenſus, quum nuper adirem,
Excipit, & vere comiter alloquitur.
Quin abiens nigri guſtarem vt pocula vini,
E loculo clauem liberat ipſe ſuo.

DE VICISSITVDINE FORTVNAE
E Græco.

Lubrica non ſeruat certum Fortuna tenorem,
Sed rotat inſtabilem cæca ſubinde rotam.
Sternere ſumma libet, libet infima tollere. rerum
Inq́; vicem nulla vertere lege vices.
Maxima quũ bona ſunt, iã ſunt mala ꝓxima. rurſus
Maxima quũ mala ſunt, proxima iã bona ſunt.
Forti animo mala fer, nec bis miſer eſto dolore,
Ne cito venturis præmoriare bonis.

VITA BREVIS.

Non tibi viuacem furor eſt ſpondere ſenectam?
Quum non ſit vita certa vel hora tua.
Finge age Neſtorium ſis peruenturus in æuum,
Longa tument multis tempora fœta malis.
Omnia vt effugias viridis quibus angitur ætas,
Tædia longa tibi curua ſenecta feret.
Tu tamen ad ſeros (nulli quod contigit) annos
Vt venias, nullo percitus ante malo.
Hoc tamen exiguum eſt, vbi nunc tot Neſtoris anni?
Ex tanto ſupereſt tempore nulla dies.

PATIENTIA.

Triſtia qui pateris perfer, Sors triſtia ſoluet.
Quod ſi non faciat Sors, tibi mors faciet.

VITA IPSA CVRSVS AD
mortem eſt.

Nugamur, mortemq́; procul procul eſſe putamus.
At medijs latet hæc abdita viſceribus.
Scilicet ex illa, qua primum naſcimur hora,
Prorepunt iuncto vitaq́; morsq́; pede.
Partem aliquam furtim qua ſe metitur, & ipſam
Surripit è vita qualibet hora tua.
Paulatim morimur: momento extinguimur vno,
Vt lampas oleo deficiente perit.
Vt nihil interimat, tamen ipſo in tempore mors eſt.
Quin nunc, interea dum loquimur, morimur.

DIVES AVARVS PAVPER EST
ſibi, è Græco.

Diuitias animi ſolas ego iudico veras.
Qui rebus pluris ſe facit ipſe ſuis,
Hunc adeo ditem, hunc opulentum rite vocamus,
Magnarum quis ſit qui videt vſus opum.
Calculus at ſi quem miſere numerandus adurit,
Qui miſere ſemper diuitias cumulet.
Hic vt apes paruo crebroq́; foramine foſſo,
Sudat in alueolo, mel alij comedunt.

DILEMMA EPICVRI.

Deijciat miſeram tibi nulla moleſtia mentem.

Si longa eſt, leuis eſt. ſi grauis eſt, breuis eſt.

CONTRA.

Deijcit heu miſeram, proſternit & vtraq; mentem.
Longa nec vlla leuis, nec grauis vlla breuis.

DE MORTE.

Somniat, hic ditem qui ſe putat eſſe, videtq́;
Morte experrectus illico quàm ſit inops.

SOLA MORS TIRANNIcida eſt.

Duriter es quicunq; viris oppreſſus iniquis.
Spem cape. ſpes luctus leniat alma tuos.
Verſilis in melius vel te Fortuna reponet,
Vt ſolet excuſſa nube nitere dies.
Aut libertatis vindex frendente tyranno,
Eruet iniecta mors miſerata manu.
Auferet hac (quo plus tibi gratificetur) & illum,
Afferet atq; tuos protinus ante pedes.
Ille opibus tantis, faſtuq́; elatus inani,
Ille ferox crebris antè ſatellitibus,
Hic neq; toruus erit, vultu nec vt ante ſuperbo;
Sed miſer, abiectus, ſolus, inermis, inops.
O quid vita tibi dedit vnquam tale? viciſſim
Iam ridendus erit, qui metuendus erat.
O Cor triſtre malis miſere immerſumq́; profundis
Rumpere. ſit pœna terminus iſte tua.
Sanguinolenta tua domina tua vulnera pande,
Illa breuis eſt, qua nos diuidet vna duos.
Quàm miſer ergo diu ſic heu lachrymabo, querarq́;
Mors ades, & tantis horrida ſolue malis.

IN AMICAM FOEDIFRAgam iocoſum.

Dij melius, venere in hac qua ſomnia nocte?
Tota ſemel mundi machina verſa ruit.
Nec ſua lux Phœbo conſtabat, nec ſua Phœbe
Iamq́; tumens omnem ſtrauerat æquor hiemũ.
Maius adhuc mirum, vox en mihi dicere viſa eſt,
Heus tua iam pactam fregit amica fidem.

DE CVNICVLO BIS CAPTO.

E rete extrahor, è digitis in rete relabor.
Heu ſemel heu fugi, bis miſer vt caperer.

IN VIRGINEM MORIBVS haud virgineis.

Blanda, falax, petulans, audax, vaga, garrula virgo,
Si virgo eſt, virgo eſt bis quoq; quæ peperit.

IN VXORES.

Hoc quiſque dicit, rebus in mortalibus
Quod triſtius ſit, ac magis viros grauet,
Natura nil produxit his vxoribus.
Hoc quiſq; dicit, dicit, at ducit tamen.
Quin ſex ſepultis, ſeptimam ducit tamen.

IN EASDEM.

Res vxor grauis eſt, poterit tamen vtilis eſſe,
Si ſua det propere ſe moriente tibi.

IN IMAGINEM DISSIMILEM E Græco.

Hæc tua quam nuper pinxit Diodorus imago,
Cuiuſuis magis eſt, quàm tua Menodote.

IN EANDEM.

Sic ſe totum iſthac expreſſit imagine pictor,
Vt nulli tam ſit, quam tibi diſſimilis.

CHORIAMBICVM DE VITA ſuaui, E Græco.

Non eſt cura mihi Gygis,
Qui rex Sardibus imperat.
Aurum non ego perſequor,
Reges non miſer æmulor.
Cura eſt, barba ſuauibus
Vnguentis mihi perfluat.
Cura eſt, vt redolentibus
Cingam tempora floribus,
Cura ſunt hodierna mi,
Nam quis craſtina nouerit?
Tornato bene Mulciber
Argento mihi poculum,
Iam nunc effice concauum,
Et quantum potes imbibum:
Et fac illud vt ambiant
Non currus, neq; ſydera,
Orion neq; flebilis.
Vites fac virides mihi.
Botri fac mihi rideant
Pulchro cum Dionyſio,

IN MEDICVM IMPOSTOREM, Qui guttulam ficti balſami magno vendidit.

Febre laboranti medicus, feret ò tibi certe
Aut nihil, aut tantum balſamus, inquit, opẽ.
Sed nemo me præter habet, perpaululum & ipſe,
Gutta emitur libris non minus vna decem,
Nũc mihi quĩq; dabis, reliquas mihi quinq; daturus
Sanus, vt has nunquam te moriente, petam.
Nunquam rem facies, tanto in diſcrimine qui vis
Tam chara gutta ponere dimidium.
Puncta placent, minimoq́; è vitro & ſindone tecto,
Iacta petit gladij cuſpide gutta merum.
Abluat vt vino mucronem, æger obſecrat, abſit,
Inquit, adhuc libras bis habet ille decem.
Gutta, ait, vna ſat eſt, & erat ſatis, vnica tantum
Gutta poteſt. vnam vix bibit, & moritur.
O nimis aduerſo contractum ſydere pactum.
Hinc gutta, hinc vita dimidium perijt.

IN FVCATAM E GRAECO.

Tingis capillos fœmina. at qui ſcis, rogas?
Nigri fuère quum referres è foro.

IN IMAGINEM MALE PICTAM.

Effigie ſtuduit tua in hac oſtendere pictor,
Expreſſiſſe queat quàm tibi diſſimilem.

IN EANDEM.

Hæc tua tam vere eſt facies expreſſa tabella,
Vt iam non tabula hæc ſit tibi ſed ſpeculum.

IN EANDEM.

Quam mihi monſtraſti demiror Poſthume pictor.

Effigiem

Effigiem quanta finxerat arte tuam.
Inſpicit hanc quiſquis, ſi te conſpexerit vnquam,
Si non artificis tangitur inuidia,
Tam ſimilem hic ouo non eſſe fatebitur ouum,
Effigies hæc eſt quam tibi diſsimilis.

IN ANGLVM GALLICAE LINguæ affectatorem.

Amicus & ſodalis eſt Lalus mihi,
Britanniaq́; natus, altuſq́; inſula.
At cum Britannos Gallia cultoribus
Oceanus ingens, lingua, mores dirimant,
Spernit tamen Lalus Britannica omnia.
Miratur, expetitq́; cuncta Gallica.
Toga ſuperbit ambulans in Gallica,
Amatq́; multum Gallicas lacernulas.
Zona, locello, atque enſe gaudet Gallico,
Filtro, bireto, pileoq́; Gallico,
Et calceis, & ſubligare Gallico,
Totoq́; denique apparatu Gallico.
Nam & vnum habet miniſtrum, eumq́; Gallicũ.
Sed quem (licet velit) nec ipſa Gallia
Tractare quiret plus (opinor) Gallice,
Stipendij nihil dat, atq; id Gallice,
Veſtitq́; tritis pannulis, & Gallice hoc.
Alit cibo paruo, & malo, idq́; Gallice.
Labore multo exercet, atq; hoc Gallice.
Pugniſq́; crebro pulſat, idq́; Gallice.
In cœtu & in via, & foro, & frequentia
Rixatur, obiurgatq́; ſemper Gallice.
Quid? Gallice illud? imò ſemigallice.
Sermonem enim (ni fallor) ille Gallicum
Tam callet omnem, quàm Latinum Pſytacus,
Creſcit tamen, ſibiq́; nimirum placet,
Verbis tribus, ſi quid loquatur Gallicis,
Aut Gallicis ſi quid nequit vocabulis,
Conatur id, verbis licet non Gallicis,
Sonoq́; ſaltem perſonare Gallico,
Palato hiante, acutulo quodam ſono,
Et fœmina inſtar garrientis molliter,
Sed ore pleno, tanquam id impleant faba,
Balbutiens videlicet ſuauiter,
Preſsis quibuſdam literis, Galli quibus
Ineptientes abſtinent, nihil ſecus,
Quàm vulpe gallus, rupibuſq́; nauita.
Sic ergo linguam ille & Latinam Gallice,
Et Gallice linguam ſonat Britannicam.
Et Gallice linguam refert Lombardicam.
Et Gallice linguam refert Hiſpanicam.
Et Gallice linguam ſonat Germanicam.
Et Gallice omnem, præter vnam Gallicam.
Nam Gallicam ſolam ſonat Britannice,
At quiſquis inſula ſatus Britannica,
Sic Patriam inſolens faſtidiet ſuam,
Vt more ſimiæ laboret fingere,
Et æmulari Gallicas ineptias,
Ex amne Gallo ego hunc opinor ebrium.
Ergo ex Britanno vt Gallus eſſe nititur,
Sic dij iubete, fiat ex Gallo capus.

IN NICOLAVM MAlum medicum.

Nunc video haud rerum tantum, ſed & ipſa virorũ
Nomina, non temerè, ſed ratione dari.
Nicolaus nomen medici eſt, qui conuenit: inquis,
Hoc potius nomen debuit eſſe ducis.
Dux populos armis vincit, ſed & iſte venenis,
Et populum, & fortes ſternit vtique duces.
Sæpe ducem bello tepetunt, his nemo rebellat
Huic medico, vero eſt nomine Nicolaus.

IN IMAGINEM ELEGANtem, ſed deformiſsimi.

Ipſam iudice me Venerem ſuperabat Apellis,
Hæc tua quæ viſa eſt nuper imago mihi.
Pictor in hanc omnes vnam conſumpſerat artes,
Spectari hac vna quid valuit, voluit.
Qualis in ore decor, qui naſus, qualia labra,
O quales oculi, qualis vbiq; color.
Tam fuit ex omni longe pulcherrima parte,
Quàm fuit à nulla parte tibi ſimilis.

IN IMAGINEM DISSIMILEM

Nuper vt ingredior pictoris forte tabernam,
Effigies oculis eſt tua viſa meis.
Ex te dum pictor ſic exprimat omnia, vultum
Immotum credo te tenuiſſe diu.
Sic te totum inſpecta refert. intelligo cuia eſt,
Protinus vt pictor retulit eſſe tuam.

IN PARCVM MORIENTEM

Chryſalus heu moritur diues, dolet, ingemit, vnquã
Nemo magis triſti pectore fata tulit.
Non quoniam ipſe perit, cui nil ſe vilius ipſo eſt.
Sed nummi pereunt quatuor in tumulum.

IN GRAMMATICVM PVTIDVM

Quum mihi grammaticus mentẽ ſubit Heliodorus,
Noſtra Solœciſmos illico lingua timet.

IN PROGNOSTEN RIDICVLVM

Hoc anno in regno rex nobilis ille quieſcet
Gallorum, celeber ſcripſerat aſtrologus.
Rex vbi vix cœpto vita defungitur anno.
Iam nil ſe vates quo tueatur, habet.
Rem quidem prorſum cœpit defendere, verum eſt
Augurium, rex iam nónne quieuit? ait.
Latius hoc verbum prorepit, & vndiq́; ridens
Id populus, rex iam nónne quieuit? ait.
Audit vt in populo hoc vates, iam ſerio verum eſt
Augurium, rex iam nonne quieuit? ait.

IN VEHEMENTER NASVtum, E Græco.

Nunquam Procle manu nares emungere poſsis,
Nam tua nare manus, magna licet, minor eſt
Quando Iouẽ inclamas ſternutans, quippe nec audis
Tam procul ab naſus prominet aure tuus.

IN POETAM FVRIOSVM

Sunt etiam in Muſis furiæ, quibus ipſo poëta

Fit.

Fis, per quas temere carmina multa facis.
Ergo age plurima ſcribe precor. tibi nempe furorem
Non ego maiorem quem precer inuenio.

IN PERPVSILLVM, E GRAECO.

Grus ne te rapiat Pygmeo ſanguine gaudens,
Si ſapias, media tutus in vrbe mane.

NEGLIGENDOS VVLGI RVMOres, E Græco.

Tu te ipſum oblectes, & vulgi verba loquacis
Sperne. bene hic de te dicet, & ille male.

IN FATVVM, E GRAECO.

Quem mordent pulices extinguit Morio lychnon.
Non me, inquit, cernent amplius hi pulices.

DE SOMNO, E GRAECO, SENtentia Ariſtotelis.

Fermè dimidium vitæ dormitur. in illo
AEquales ſpacio diues, inopſq; iacent.
Ergo Crœſe tibi regum ditiſſime, vita
Fermè dimidio par erat Irus egens.

ALIVD.

Non es dum in ſomno es, dū nec te viuere ſentis,
Felix. at ſomnus ni veniat, miſer es.
Qui felix igitur ſorte indulgente ſuperbit,
Inflatuſq; leui proſperitate tumet.
Nox quoties venit, aut toties iam deſiuit eſſe
Felix, aut toties incipit eſſe miſer.

QVID INTER TYRANNVM & principem.

Legitimus immaniſſimus
Rex hoc tyrannus intereſt.
Seruos tyrannus quos regit,
Rex liberos putat ſuos.

SOLLICITAM ESSE TYRANni vitam.

Magna diem magnis exhaurit cura tyrannis,
Nocte venit requies, ſi tamen vlla venit.
Nec tamen hi pluma requieſcunt mollius vlla,
In dura pauper quàm requieſcit humo.
Ergo tyranne tibi hæc pars feliciſſima vitæ eſt,
In qua mendico par tamen eſſe velis.

BONVM PRINCIPEM ESSE Patrem, non Dominum, Iambicum.

Princeps pius nunquam carebit liberis,
Totius eſt regni pater.
Princeps abundat ergo feliciſſimus
Tot liberis, quot ciuibus.

DE BONO REGE ET populo.

Totum eſt vnus homo regnum, idq; cohæret amore,
Rex caput eſt, populus cætera membra facit.
Rex quot habet ciues (dolet ergo perdere quenquā)
Tot numerat partes corporis ipſe ſui.
Exponit populus ſeſe pro rege, putatq;
Quilibet hunc proprij corporis eſſe caput.

BONA NON COGNOSCI NIſi dum amittuntur.

Perdendo bona noſtra ferè cognoſcimus omnes.
Dum poſſidemus, ſpernimus.
Sic populo quoq; ſæpe malus, ſed ſero benignum
Commendat hæres principem.

TYRANNVM IN SOMNO NIhil differre à Plebeio.

Erigit ergo tuas inſane ſuperbia criſtas,
Quod flexo curuat ſe tibi turba genu.
Quod populus nudo ſurgat tibi vertice, quod ſit
Multorum in manibus vitaq;, morſq; tuis.
At ſomnus quoties artus adſtringit inertes,
Hæc tua tam toties gloria dic vbi ſit?
Tunc ignaue iaces trunco non impar inani,
Aut paulo functis ante cadaueribus.
Quod niſi concluſus timide intra tecta lateres,
In cuiuſq; foret tum tua vita manu.

DE PRINCIPE BOno & malo.

Quid bonus eſt princeps, canis eſt, cuſtos gregis, inde
Qui fugat ore lupos: quid malus? ipſe lupus.

IN FVREM ET PATRONVM.

Dum furti metuit damnari Clepticus, amplo
Non ſine conſuluit munere cauſidicum,
Sic vbi ſæpe diuq; immenſa volumina voluit,
Spero, ait, effugies Cleptice, ſi fugias.

IN ASTROLOGVM QVI FActum prædixit, E Græco.

Sæpe patri frater quod debuit eſſe ſuperſtes,
Hoc velut vno omnes aſtrologi ore canunt.
Aſt Hermoclides obiturum præ patre ſolus
Dixit, ſed dixit poſtquam obijſſe videt.

IN HVIVS VITAE vanitatem.

Damnati ac morituri in terræ claudimur omnes
Carcere, in hoc mortem carcere nemo fugit.
Carceris in multas deſcribitur area partes,
Inq; alijs alij partibus ædificant.
Non aliter quàm de regno de carcere certant,
In cæco cupidus carcere condit opes.
Carcere obambulat hic vagus, hic vincitur in antro
Hic ſeruit, regit hic, hic canit, ille gemit.
Iam quoq; dum carcer non tanquā carcer amatur,
Hinc alijs alij mortibus extrahimur.

REGEM NON SATELLITIVM, ſed virtus reddit tutum.

Non timor inuiſus, non alta pallatia regem,
Non compilata plebe tuentur opes,
Non rigidus vili mercabilis ære ſatelles,
Qui ſic alterius fiet, vt huius erat.
Tutus erit, populum qui ſic regit, vtiliorem
Vt populus nullum cenſeat eſſe ſibi.

POPVLVS CONSENTIENS REGnum dat & aufert.

Quicunq; multis vir viris vnus præeſt,

Ho:

Hoc debet his quibus praeſt.
Praeſſe debet neutiquam diutius
Hi quam volent quibus praeſt.
Quid impotentes principes ſuperbiunt?
Quod imperant precario?

IN PERPVSILLVM.
E Græco.

Ex atomis Epicurus totum ſabricat orbem.
Alchime, dum nihil his credidit eſſe minus,
Ex te feciſſet ſi tum Diophante fuiſſes,
Nempe atomis multo es tu Diophante minor.
Aut ſorte ex atomis iam cætera ſcriberet eſſe,
Aſt ipſas ex te ſcriberet eſſe atomos.

IN AMOREM CASTVM ET
inceſtum. E Græco.

Hi duo detraxere duos inceſtus & almus,
Dū contra occurrunt, hinc amor, inde pudor.
Phedram amor Hippolyti cōſumpſerat igneus ipſum
Intermitq́; ſacer prob pudor Hippolitum.

IN VRBEM ROMAM.
E Græcó.

Gradiui genus Hector aue, ſi quid ſub humo audis,
Reſpira, & patriæ nomine creſce tuæ.
Ilios vrbs colitur, nunc inclyta, gens colit illam,
Quam tu Marte minor, Martis amica tamē.
Mirmydones periere, ades & dic Hector Achilli,
Eſſe ſub Aeneadis vndiq; Theſſaliam.

DE MEDIOCRITATE.
E Græco.

Ingratū eſt quicquid nimiū eſt, ſic ſemper amarū eſt,
Vt verbū vetus eſt, mel quoq; ſi nimium eſt.

IN VEHEMENTER INFELI-
cem. E Græco.

Nunquam vixiſti ô pauper, nunquam morieris.
Nempe miſer viſus viuere mortuus es.
At quibus immenſa eſt fortuna, pecunia multa,
His vita finem mors aliquando facit.

IN PYTHAGORAE ECHEMY-
thiam. E Græco.

Rebus in humanis magna eſt doctrina tacere,
Teſtis erit ſapiens hic mihi Pythagoras.
Nempe loqui doctus, reliquos docet ille tacere.
Magnū hoc ad requiē pharmacon inueniēs.

RIDICVLVM IN
Gelliam.

Quid modo ſeclorum miremur monſtra priorum,
Quod loquitur taurus, quod cadit imbre lapis
Monſtra antiqua nouum ſuperat, ſurrexerat ecce
Ante tenebroſum Gellia veſper heri.
Plus dicturus eram, niſi me ridere putares,
Surrexit mediam ſed tamen ante diem,
Mira licet ſæpe illa tamen viderē priores,
Sæpe poteſt forſan cernere poſteritas,
Iſtud at heſternam nemo vnquam viderat ante,
Et poſt hanc poterit nemo videre diem.

IN PALLADEM, VENE-
remq́; E Græco.

Cur ita me lædis Venerem Tritonia virgo,
Corripis in digitos cur mea dona tuos?
Scilicet Idæis memor eſto in rupibus olim.
Me non te pulchram cenſuit eſſe Paris.
Haſta tua eſt, enſisq́; tuus, mihi vendico malum.
Mars modo ſit malo priſtinus ille ſatis.

VITAM HOMINIS
eſſe nihil.

Nos tenuem ſtrictis ſpirantes aera fibris,
Viuimus & Phœbi Lampada conſpicimus.
Quotquot viuimus hic ſumus omnes organa, quæq́;
Viuificis animat flatibus aura leuis,
Quot tua ſi tenuem reſtringat palma vaporem
Eripiens animam miſeris vſq; ſtygem.
Sic ſumus ergo nihil. Plutoni paſcimur omnes,
E flatu minimo nos leuis aura fouet.

IN PVGIONEM EBETEM
ebetis. E Græco.

Plumbeus hic mucro tuus eſt obtuſus, ebesq́;,
Mucro aciem ingenij fert tuus iſte tui.

DE GLORIA ET POPVLI
iudicio.

Maxima pars hominum fama ſibi plaudit inani,
Atq; leuis vento fertur in aſtra leui.
Quid populi tibi voce places? ſæpe optima cæcus
Dat vitio, & temere deteriora probat.
Sollicitus pendes alieno ſemper ab ore.
Ne laudem cerdo quam dedit, eripiat.
Fors tamen irridet quo tu laudante ſuperbis.
Ex animo laudet, laus tamen illa fugit.
Quid tibi fama facit? toto lauderis ab orbe;
Articulus doleat, quid tibi fama facit?

RIDICVLVM IN
miniſtrum.

Muſcas è cratere tulit conuiua priuſquàm
Ipſe bibit, reddit rurſus vt ipſe bibit.
Addidit & cauſam, muſcas ego non amo, dixit,
Sed tamen è vobis neſcio num quis amet.

DE CANE VENANTE.

Os canis implet anas alium capturus hiabat;
Non capit. at quam iam ceperat ore fugit;
Sic miſer interea dum rem captas alienam,
Sapius & merito perdis auare tuam.

CANIS IN PRAESEPI,
auarus homo:

In præſepe canis fœno nec veſcitur ipſe,
Nec ſinit vt fœnum qui cupit edat equus.
Seruat auarus opes, opibus non vtitur ipſe,
Atque alios vti qui cupiunt, prohibet.

IN ORESTEM PARANTEM
occidere matrem.

Quà gladiū intrudes? per ventrémne, anne papillas?
Te peperit venter, te lactauere papillæ,

QVID PAVCIS ORAN-
dus Deus.

Da bona ſiue rogere Deus,ſeu nulla rogere,
Et procul a nobis mala quæq; petentibus aufer,
Et mala ſiue petare nega,ſeu nulla petare.

IN DIGAMOS, E GRAECO.

Qui capit vxorem defuncta vxore ſecundam,
Naufragus iſt tumido bis natat ille freto.

IN FATVM. E GRAECO.

Si ferris ferre & fer ſin iraſceris,& te
Læſeris,& quod fert te feret,immo trahet.

DE SOMNO AEQVANTE pauperem cum diuite.

Somne quies vita ſpes & ſolamen egenis,
Diuitibus noctu,quos facies eſſe pares.
Triſtia demulcens lethæo pectora rore,
Excutis & ſenſum totius inde mali.
Læta benignus opes inopi per ſomnia mittis.
Quid falſas rides diues opes inopis?
Diuitibus vera curas,tormenta,dolores,
Pauperibus falſa gaudia vera ferunt.

IN DEFORMEM ET IMPROBVM E Græco.

Pingere difficile eſt animum,depingere corpus,
Hoc facile eſt,in te ſunt tamen ambo,ſecus.
Nam prauos animi mores natura reuelans,
Fecit vt emineant vndique perſpicui.
Sed forma portenta tua deformia membra.
Quis pingat?quando hæc cernere nemo velit?

IN CAPPADOCEM VIrulentum. E Græco.

Vippera Cappadocẽ mordẽs mala protinus hauſto
Tabifico perijt ſanguine Cappadocis.

IN STATVAM FERREAM. E Græco.

Effigiem ſtatuere tibi rex perditor orbis
Ex ferro,vt longe vilius ære foret.
Hoc fecere fames,cædes,furor,æris egeſtas,
Hæc tua,quis omnes perdit? auaritia.

VERSVS IAMBICI DIMETRI BRAchycatalectici ad candidum, Qualis vxor deligenda.

Iam tempus id petit
Monetq; Candide,
Vagis amoribus
Tandem renuncies,
Tandemque ſinas
Incerta Cypridis
Sequi cubilia.
Quæraſq; virginem,
Quam rite iam tibi
Concorde vincias
Amore coniugem,
Quæ iam genus tuum,
Quo nihil beatius.
Fœcunda dulcibus
Natis adaugeat,
Pater tibi tuus
Hoc ante præſtitit,
Quod a prioribus
Prius receperis
Non abſque fœnore
Rependę poſteris.
Non ſit tibi tamen
Hæc cura maxima
Spectare Candide
Quid dotis afferat,
Quàm ſitne candida
Infirmus eſt amor,
Quem ſtultus impetus
Decore concitus
Parit,vel improbus
Ardor pecuniæ.
Quicunque amauerit
Propter pecuniam,
Amatur huic nihil
Præter pecuniam.
Capta pecunia
Vaneſcit ilico,
Item fugax amor,
Fereq; iam prius
Perit quàm naſcitur.
At nec pecunia,
Quam auarus antea
Miſer cupiuerat,
Iuuare poſtea
Quicquam poteſt,vbi
Quam non amauerit
Inuitus attamen
Omnino cogitur
Tenere coniugem.
Quid forma?nunquid hæc
Vel febre decidit?
Annisue deperit?
Vt ſole floſculus
Tum defluentibus
Genæ coloribus
Amor ligauerant
Quem hæc ſola vincula
Solutus aufugit.
At verus eſt amor,
Quem mente perſpicax.
Ratione conſule
Prudens iniuerit.
Et quem bono omine
Virtutis inclyta,
Quæ certa permanent
Non febre decidit,
Annisve deperit,
Reſpectus efficit.
Primum ergo quam voles
Amice ducere.
Quibus parentibus
Sit orta perſpice.

Vt mater

Vt mater optimis
Sit culta moribus,
Cuius tenellula
Mores puellula
Inſugat,exprimat.
Tum qua ſit indole,
Quam ducis , hoc vide,
Vt ore virginis
Inſit ſerenitas,
Ab ore virginis
Abſitq́; toruitas.
At rurſus vt tamen
Sit in genis pudor,
Nec ore virginis
Inſit procacitas,
Et ſit quieta,nec
Cingat ſalacibus
Viros lacertulis,
Vultu modeſta ſit,
Nec ſpectet vndique
Vagis ocellulis.
Procúlque ſtulta ſit
Paruis labellulis
Semper loquacitas.
Proculq́; ruſticum
Semper ſilentium.
Sit illa vel modo
Inſtructa literis,
Vel talis vt modo
Sit apta literis.
Felix, quibus bene
Priſcis ab optimis
Poſsit libellulis
Vitam beantia
Haurire dogmata.
Armata,cum quibus
Nec illa proſperis
Superba turgeat,
Nec illa turbidis
Miſella lugeat
Proſtrata caſibus,
Iucunda ſic erit
Semper,nec vnquam erit
Grauis,moleſtave
Vita comes tua.
Quæ docta paruulos,
Docebit & tuos
Cum lacte literas
Olim nepotulos.
Iam te iuuauerit
Viros relinquere,
Doctæq́; coniugis
Sinu quieſcere.
Dum grata te fouet,
Manuq́; mobili,
Dum plectra perſonat,
Et voce qua nec eſt
Progne ſororcula
Tuæ ſuauior.
Amœna cantilat,
Apollo qua velit
Audire carmina.
Iam te iuuauerit
Sermone blandulo
Docto tamen , dies
Noctesq́; ducere.
Notare verbula
Mellita maximis
Non abſque gratijs
Ab ore melleo
Semper fluentia.
Quibus coherceat,
Si quando te leuet
Inane gaudium.
Quibus leuauerit,
Si quando deprimat
Te mœror anxius
Certabit,in quibus
Summa eloquentia,
Iam cum omnium graui
Rerum ſcientia.
Talem olim ego putem
Et vatis Orphei
Fuiſſe coniugem.
Nec vnquàm ab inferis
Curaſſet improbo
Labore fœminam
Referre ruſticam.
Talémque credimus
Naſonis inclitam,
Quæ vel patrem queat
Aequare carmine,
Fuiſſe filiam.
Talemque ſuſpicor
Qua nulla charior
Vnquam fuit patri,
Quo nemo doctior
Fuiſſe Tulliam.
Taliſque,quæ tulit
Gracchos duos,fuit,
Quæ quos tulit,bonis
Inſtruxit artibus.
Hoc profuit minus
Magiſtra quàm parens.
Quid priſca ſecula,
Tandem reuoluimus?
Vtcunque ruſticum,
Vnam tamen tenet
Noſtrumq́; virginem
Tenet,ſed vnicam,
At ſic vt vnicam
Pleriſque præferat,

Cuique conferat
Ex hijs fuiſſe,quæ
Narrantur omnibus
Tot retro ſeculis,
Quæ nunc & vltimam
Mouet Britanniam
Perlata penulis
Famæ volucribus.
Laus atque gloria
Orbis puellula
Totius vnica,
Ac non modo ſua
Caſſandra patria.
Dic ergo candide,
Si talis & tibi
Puella nuberet,
Quales ego tibi
Supra recenſui.
Deſit licet queas
Formam requirere.
Doiſne quod parum
Lucrere conqueri,
Hic ſermo verus eſt,
Quæcunque ſit ſatis
Eſt bella quæ placet,
Nec quiſquam habet magis,
Quàm qui ſibi ſatis
Quodcunque habet, putat.
Sic nunc me amet mea,
Vt nihil ego tibi
Amice mentiar.
Cuicunque gratiam.
Forma negauerit
Natura virgini,
Certe licet ſiet
Carbone nigrior.
Foret tamen mihi hac
Virtutis indole
Olore pulchrior,
Cuicunque lubrica
Dotem negauerit
Fortuna virgini,
Certe ſiet licet
Vel Iro egentior,
Foret tamen mihi hac
Virtutis indole
Te Cræſe ditior.

RIDICVLVM IN MINACEM

Thraſonis vxorem bubulcus ruſticus
Abſente eo vitiauerat.
Domum reuerſus miles vt rem comperit,
Armatus & ferus inſilit.
Tandem aſſecutus ſolum in agris ruſticum,
Heus clamat heus heus Furcifer.
Reſtat bubulcus,ſaxaq́; in ſinum legit.
Ille enſe ſtricto clamitat,
Tu coniugem meam attigiſti carnifex?
Reſpondit imperterritus,
Feci.fateris,inquit?At ego omnes deos,
Deasq́; teſtor ò ſcelus,
In pectus hunc enſem tibi capulo tenus,
Ni faſſus eſſes,abderem.

DE MEDIOCRITATE,
E Græco.

Agros ego haud porrectiores appeto.
Non auream aut Gygis beatitudinem.
Quæ ſit ſatis ſibi,vita ſat eadem eſt mihi,
Illud nil nimis,nimis placet.

HECTOR MORIENS.
E Græco.

Proijcitote meum Danai poſt fata cadauer,
Nam metuunt lepores occiſi membra leonis.

IN STVLTVM POETAM.

Scripſerat AEneam nulli pietate ſecundum,
Vates ſecundus nemini.
Quidam igitur regem dum vult laudare,Maronem
Pulchre æmulatus ſcilicet,
Hic hic eſt,inquit,princeps,cui nemo ſecundus.
Hac laude rex indignus eſt,
Ipſe ſed eſt vates digniſſimus,ergo age demus
Vtriq; laudem debitam
Hic hic eſt igitur vates,cui nemo ſecundus,
Rex qui ſecundus nemini.

IN QVENDAM QVI SCRIPSE-
rat hymnos de diuis parum docte,teſtatus
in Præfatione ſe ex tempore ſcrip-
ſiſſe,nec ſeruaſſe leges carminū
& argumentum non reci-
pere eloquen-
tiam.

Hic ſacer Andrea cunctos ex ordine faſtos
Perſtringit mira cum breuitate liber.
Ipſos quos cecinit ſuperos dum ſcriberet omneis,
Credibile eſt vati conſuluiſſe ſuo.
Nam ſubito ſcripſit,ſed ſic vt ſcribere poſſet,
Quantumuis longo tempore non melius.
Et pia materia eſt,priſcisq́; intactus ab ipſis
Seruatus fato eſt huic operi iſte ſtilus.
Seq́; quod ad numeros non anxius obligat omnes,
Hoc quoq; non vitio,ſed ratione facit.
Maieſtas operis metro eſſe obnoxia non vult,
Nempe ibi libertas eſt,vbi ſpiritus eſt,
Ipſa operis pietas indocto ſufficit, At tu
Caſtalio quiſquis fonte bibiſſe ſoles,
Singula ſi trutines, erit hinc tibi tanta voluptas,
Quanta tibi ex alio non fuit antè libro.

IN STRATOPHONTA
Pugilem ignauum
E Græco.

Dux Ithacus,patria bis denos abfuit annos,
Quum rediſt, celeri cognitus vſq; cani eſt.
Te pugil o Stratophon,certantem quatuor horas,

Et canis

Et canis & populus dedidicere ſimul.
Quin etiam ſpeculum de te ſi conſulis ipſe,
Iuratus Stratophon te Stratophonta neges.

IN PVGILEM IGNAVVM.
E Græco.

Neſimus ecce pugil vatem conſultat Olympum,
An ventura ſibi ſera ſenecta foret.
Fors rude donatus viues ait ille, minatur
Certanti gelidas ſed tibi falce Deus.

IN PARASITVM.
E Græco.

Stare putes ſtadio Eutichides quum curreret, at quū
Curreret ad cœnam nempe volare putes.

IN BIBONEM.
E Græco.

Serta, vnguenta, meo ne gratificare ſepulchro:
Vina, focus, lapidi ſumptus inanis erit.
Hac mihi da viuo, cineres miſcere falerno,
Nempe lutum facere eſt, non dare vina mihi.

IN BIBONEM. E
Græco.

E terra genitus, ſub terram morte recondar,
Ergo lagena mihi terrea plena veni.

IN MVLIEREM FOEDAM.
E Græco.

Te ſpeculum fallit, ſpeculum nam Gellia verum
Si ſemel inſpiceres, nunquā iterum inſpicereſ.

IN FOEDAM. E GRAECO.

Fugerit ad Parthos, vel ad Herculis vſq; columnas
Viſa ſemel, poſitis veſtibus, Antipatra.

IN FOEDAM. E GRAECO.

Qui miſer vxorem deformem duxit, habebit
Veſpere, iam accenſo lumine, adhuc tenebras.

IN BARBA TANTVM
Philoſophum, E
Græco.

Si promiſſa facit ſapientem barba, quid obſtat
Barbatus poſsit quin caper eſſe Plato?

DE LICENTIA.

Vltra conceſſos indulta licentia fines
Prouehitur celeri, non reuocanda, gradu.
Si patiare pedem calcet tibi veſpere coniunx,
Calcabit ſurgens hac tibi mane, caput.

EPITAPHIVM ABYNGDO-
nij cantoris.

Attrabat huc oculos, aures attraxerat olim
Nobilis Henricus cantor Abyngdonius.
Vnus erat, nuper mira qui voce ſonaret,
Organa qui ſcite tangeret, vnus erat.
Vellenſis primo templi decus, inde ſacellum
Rex illo voluit nobilitare ſuum.
Nec illū Regi rapuit Deus, intulit aſtris,
Ipſis vt noua ſit gloria cœlitibus.

ALTERVM DE EODEM.

Hic iacet Henricus, ſemper pietatis amicus.
Nomē Abyngdō erat, ſi quis ſua nomina quærat.
Vuellis hic eccleſia fuerat ſuccentor in alma.
Regis & in bella cantor fuit ipſe capella.
Millibus in mille cantor fuit optimus ille.
Præter & hac iſta, fuit optimus orgaq; niſta.
Nunc igitur Chriſte quoniam tibi ſeruijt iſte
Semper in orbe ſoli, da ſibi regna poli.

IN IANVM HAEREDEM
Abyngdonij.

Scripſi elegum carmen, Iano me hærede rogante,
Quod tumulum Henrici ſignet Abyngdonij.
Diſplicet, & doctis bene diſplicuiſſet, at illi
Diſplicet hoc tantum ſi quid ineſt melius.
Non reſonant iſti verſus, ait, illico ſenſi
Quales lactucas talia labra petant.
Ridendos ergo ridens effutio verſus,
Hos vorat applaudens Ianus vtraq; manu.
Hos tumulo inſculpſit, ſub eundem protinus obdi,
Atq; ijſdem dignus verſibus ipſe legi.
Ante, retroq; bifrons Ianus deus omnia vidit.
Talpa, effrons vidit hic Ianus vtrinq; nihil.

AD AVLICVM.

Sæpe mihi tactas faciles ad principis aures
Liber, & arbitrio ludis vt ipſe tuo.
Sic inter domitos ſine noxa ſæpe leones
Luditur, ac noxa non ſine ſæpe metu.
Infremit incerta crebra indignatio cauſſa:
Et ſubito mors eſt, qui modo ludus erat.
Tuta tibi non eſt, vt ſit ſecura voluptas
Magna tibi eſt, mihi ſit dūmodo certa, minor.

IN TYNDALVM DEBITOREM.

Ante meos quàm credideram tibi Tyndale nummos
Quum libuit, licuit te mihi ſæpe frui.
At nunc ſi tibi me ſors angulus offerat vllus,
Haud ſecus ac viſo, qui pauet angue, fugis.
Nō fuit vnquā animus mihi crede repoſcere nūmos,
Non fuit, at ne te perdere cogar, erit.
Perdere te ſaluo nummos volo, perdere vtrunq;
Nolo, ſat alterutrum ſit periiſſe mihi.
Ergo tibi nummis, aut te mihi redde, retentis.
Aut tu cum nummis te mihi redde meis.
Quod tibi ſi neutrum placeat, nummi mihi ſaltem
Fac redeant, at tu non rediture, Vale.

IN MENDICVM GERENTEM
ſe pro medico.

Tu te fers medicum, nos te plus eſſe fatemur.
Vna tibi plus eſt litera, quàm medico.

IN VXOREM IMPVDICAM.

Eſt fœcunda mei fœcunda eſt vxor Auiti,
Nempe ſuo genuit ter ſine fœta viro.

IN PERPVSILLVM. E GRAECO.

Vt fugeret miſeræ Diophantus tædia vitæ,
Vſus Arachnæo eſt ſtamine, pro laqueo.

IN CHRYSALVM.

Chryſalus in ſyluis loculos quum conderet, hæſit.
Certa loci poſſent, quæ ſibi ſigna capi.
At ſuper vt ſumma raucum videt arbore coruum,

Hic mihi conſpicua eſt, inquit, abſq́; nota.
Capti ſola ſcopi redeuntem copia luſit,
Nam ſua iam in quauis arbore ſigna videt.

IN ASTROLOGVM.

Dum tua quos noſter celebrat pro vatibus error,
Fata cient poſitu ſyderis Aſtrologi,
Hac dum ſtella fauet, dumq́; hac tibi ſtella minatur
Pendula mens inter ſpemq́; metumq́; tua eſt.
Proſpera ſeu venient, venient reticentibus illis,
Aſſolet & ſubitum lætius eſſe bonum.
Seu venient aduerſa, diu neſcire iuuabit.
Vſura & medij temporis vſq; frui.
Quin iubeo fatis etiam prohibentibus ipſis
Fac tibi mens hilares tranſigat æqua dies.

IN GRVCE DIGNVM. E Græco.

Maſtaurœn elementa tibi duo ſubtrahe prima,
Nemo te reliquis dignior eſſe poteſt.

EPITAPHIVM. E GRÆCO

Quatuor hic tumulus fratres complectitur, ex his
Proh dolor vna duos lux parit, ac perimit.

E GRÆCO.

Fortis erat bello Timocritus, hic iacet ergo,
Fortibus haud parcis Mars fere, ſed timidis.

E GRÆCO.

Iſta Neoclida gnatos habet vrna gemellos,
Seruitio hic patriam liberat, hic vitio.

AD QVENDAM CVI vxor mala domi.

Vxor amice tibi eſt ſemper mala, quum male tractas
Fit peior, ſed fit peſſima, quando bene.
Sed bona ſi moriatur erit, melior tamen id ſi
Te faciat viuo, aſt optima ſi propere.

DE NAVTIS EIICIENTIBVS Monachum in tempeſtate, cui fuerant confeſsi.

Cum tumida horriſonis ingeſtum ingereret vnda procellis,
Et maris in laſſam ſæuiret ira ratem,
Relligio tumidis illabitur anxia nautis,
Heu parat exclamant hoc mala vita malum
Vectores inter Monachus fuit, huius in aurem
Se properant vitijs exonerare ſuis.
Aſt vbi ſenſerunt nihilo ſibi mitius æquor,
Sed rapido puppim vix ſupereſſe freto,
Quid miri eſt, ait vnus, aqua ſi vix ratis extat,
Noſtrorum ſcelerum pondere adhuc premitur
Quũ monachũ hũc, in quẽ culpas exhauſimus omneis
Eiicite, & ſecum hinc crimina noſtra ferat.
Dicta probant, rapiũtq́; virũ ſimul in mare torquẽt.
Et lintrem leuius quàm prius iſſe ferunt.
Hinc hinc quàm grauis eſt peccati ſarcina, diſce,
Cuius non potuit pondera ferre ratis.

AD CANDIDVM PAROchum vitæ probæ.

Factus es ô populi paſtor mi Candide magni,
Ter tibi, terq́; tuo gratulor ergo gregi,
Aut mihi iudicium minuit fauor, aut tuus vſquam
Non potuit talem grex habuiſſe patrem.
Non tibi vanarum eſt faſtoſa ſcientia rerum,
Quippe nec in populum eſt vtilis illa tuum.
At rara tibi ſunt virtutes, ſic tibi raros
Patribus ex priſcis credo fuiſſe pares.
Quid faciant, fugiantne tui, quo cernere poſſint
Vita poteſt claro pro ſpeculo eſſe tua.
Tantũ opus admonitu eſt, vt te intueatur, & vt tu
Quæ facis, hæc fugiant. quæ fugis, hæc faciãt.

E GRÆCO.

Naufragus hac ſitus eſt, iacet illa ruſticus vrna.
Ad ſtyga ſiue ſolo par via, ſiue ſalo.

IN POSTHVMVM EPIScopum.

Præſul es, & merito præfectus Poſthume ſacris,
Quo magis in toto non erat orbe ſacer.
Gaudeo tam magnũ, tam ſanctum gaudeo munus,
Tandem non temere nunc, velut ante dari.
Nempe errare ſolet temerarius impetus, at te
Delectum magna ſedulitate patet,
Namq; vbi de multis tantummodo ſumitur vnus,
Sæpe malus caſu, peſſimus arte venit.
At te, de multis legitur ſi millibus vnus,
Stultior haud poſſit, deteriórve legi.

DE BOLLANO.

Vrticis lectum Bollano vrentibus omnem
Inſternunt ſocij, quum cubiturus erat.
Se tamen vrticis vſtum negat, haud negat, illas
In tenebris nudum ſe reperiſſe tamen.
Vnguibus aut igitur vitata carne neceſſe eſt,
Aut nudis tantum dentibus inciderint
Cum tamen in tenebris illæſus repperit herbas,
Vrticas qua nam repperit eſſe nota.

DE VVLPE ÆGROTA ET leone Apologus.

Dum iacet anguſta vulpes ægrota cauerna,
Ante fores blando conſtitit ore leo.
Ecquid amica vales? cito me lambente valebis,
Neſcis in lingua vis mihi quanta mea.
Lingua tibi medica eſt vulpes ait. at nocet illud
Vicinos quod habet tam bona lingua malos.

DE LEONE ET LYSIMACHO

Dum domitus placido leo lamberet ore magiſtrum,
Prouocat exemplo quemlibet ipſe ſuo.
Cumq́; diu ex tanta prodiret nemo corona,
Proſilijt forti pectore Lyſimachus.
Ipſe, ait, audebo leoninam tangere linguam,
Sed tam vicinis dentibus haud faciam,

IN FABIANVM ASTROLOGVM.

Vno multa die de rebus fata futuris,
Credula quum de te turba frequenter emat,
Inter multa vnum ſi fors mendacia verum eſt,
Illico vis vatem te Fabiane putem.
At tu de rebus ſemper mentire futuris.
Si potes hoc, vatem te Fabiane putem.

IN IACOBVM REgem Scotorum.

Dum pius Henricus victricibus aſſerit armis
Rhomano te iterum Gallia pontifici,
Scotorum Iacobus regnum rex ecce Britannum
Occupat, infeſtus impius agminibus.
Fœdera non illum toties iurata morantur,
Coniugis in fratrem quin ferat arma ſua.
Quin Gallo fidei comitem ſe adiungeret hoſti,
Quin cuperet Petri mergere nauiculam.
Nec mirum eſt ſcelera hæc ſi vir conceperit, infans
Cæde patris teneras imbuit ante manus.
Ergo volente Deo, perijt cum ſtrage ſuorum.
Exitus & ſcelerum qui ſolet eſſe, fuit.

IN REGEM SCOTIÆ, QVI arcem Norhamam proditam ſibi tamen oppugnauit, diſsimulans proditam eſſe.

Scote quid oppugnas Norhamam viribus arcem?
Ante tibi falſa proditione datam.
An fraudis pudet? at tam multis, & tot apertis
In vitijs non eſt illa pudenda tuis.
Artibus ergo malis capta fuit arce, voluptas
Magna tibi forſan, ſed breuis illa fuit.
Teq́ue, tuiſq́ue, mala (merita ſed) morte peremptis,
Arx intra eſt paucos capta, recepta dies.
Proditor inq́ue tuo peteret cum præmia regno,
Mors ſceleri eſt merces reddita digna ſuo.
Proditor vt pereat, pereat, cui proditur hoſtis.
Inuicta in fatis arx habet iſta ſuis.

EPITAPHIVM IACOBI Regis Scotorum.

Scotorum Iacobus princeps, regno hoſtis amico
Fortis & infelix hac ego condor humo.
Quanta animi fuerat, fidei vis tanta fuiſſet.
Cætera contigerant non inhoneſta mihi.
Sed pudet heu iactare, queri piget, ergo tacebo.
Garrulaq́ue, ô vtinam fama tacere velis.
Vos tamen ô reges moneo, rex nuper & ipſe,
Ne ſit (vt eſſe ſolet) nomen inane fides.

IN MALVM PICTOREM.

Exprimit egregia pictor mirabilis arte,
Dira canis pauitans vt fugit ora lepus.
Intima naturæ ſcrutatus viſcera fingit,
In curſu leporem retro metu aſpicere.
Tam bene qui leporem fugientem expreſſerit, opto
Sit lepus, & fugiens ipſe retro aſpiciat.

IN EVNDEM.

Cum cane ſic pictus lepus eſt, vt dicere nemo
Eſſet vterve canis poſſet, vterve lepus.
Pictor vbi hoc didicit, quod inerti defuit arti,
Suppleuit miro callidus ingenio.
Res vt aperta foret, longeq́ue faceſſeret error,
Subſcripſit tantum, eſt hic canis, iſte lepus.

DE TYNDARO.

Non minimo inſignem naſo dum forte puellam
Baſiat, en voluit Tyndarus eſſe dicax.
Fruſtra ait ergo tuis mea profero labra labellis,
Noſtra procul naſus diſtinet ora tuus.
Protinus erubuit, tacitaq́ue incanduit ira,
Nempe parum ſalſo tacta puella ſale,
Naſus ab ore meus tua ſi tenet oſcula, dixit,
Qua naſus non eſt, hac dare parte potes.

IN BRIXIVM GERMANVM falſa ſcribentem de Chordigera naue Gallorum, & Herueo eius duce.

Heruea dum celebras Brixi, tua carmina damnas.
Nã tibi ſcripta mala eſt res bene geſta, fide.
Hiſtoriam ſpondes illa Germane poeſi
Quæ modo quum nõ ſit vera, nec hiſtoria eſt.
Aut odio incipiant, aut indulgere fauori,
Et quiſnam hiſtorijs qui modo credit, erit?
Iamq́ue, nec ipſe tuus per te laudem Herueus vllam
Sublata rerum poſsit habere fide.

IN EVNDEM DE EODEM Herueo & eadem naue, quæ in pugna nauali conflagrauit.

Brixius immerita quod ſuſtulit Heruea laude,
Quod merito aduerſum fraudat honore ducẽ.
Quod de chordigera mendacia mille carina,
Contra quàm ſeſe res habuere, canat.
Non equidem miror, neque prauo falſa fauore,
Quod voluit prudens ſcribere, credo tamen.
Sed de chordigera, vatem qui vera doceret,
Quiuit adhuc reducem nemo referre pedem.
Ipſe tamen (ſciret quo certius omnia) dignus,
Qui media præſens naue fuiſſet, erat.

VERSVS EXCERPTI E Chordigera Brixij, ad quos alludunt quædã epigrammata ſequentia.

Circumeunt vnum dextra, leuaq́ue Britanni
Heruea, tela volant brumali grandine plura
In caput vnius Heruei, quæ fortiter heros
Excutiens clypeo, contraria in agmina vertit.

POSTEA DE EADEM Chordigera,

Ipſe ſuos Herueus comites hortatur, & inſtat,
Atq; inter primos audax magno impete in hoſtes
Inuehitur, ferit hos miſſo per tempora telo.
Transfigit huic gladio coſtas, huic ilia nudat.
Decutit his caput, impacta per colla bipenni.
His latus, his humeros haſta perſtringit acuta.

EPIGRAMMA MORI ALLVDENS ad verſus ſuperiores.

Quod ferit hos Herueus miſſo per tempora telo,
Iliaq́ue & coſtas transfigit huic gladio.
Decutit his caput impacta per colla bipenni,
His humeros haſta perforat, atq; latus.
Tum clypeo aduerſa quod tela volantia parte

Fortiter excutiens vnde volant, regerit.
Effugit hoc ſenſum, tot telis pugnet vt vnus,
Iſq; cui clypeo eſt altera onuſta manus.
Fortis huic pugnæ rerum natura repugnat,
Præteritum quiddam eſt hac puto parte tibi.
Namq; vbi magnanimum produxeris Heruea, telis
Pugnantem pariter quatuor, & clypeo.
Forte tibi exciderat, ſed debuit ante moneri
Lector, tunc Herueo quinque fuiſſe manus.

ALIVD DE EODEM.

Miraris clypeum, gladium, haſtam, tela, bipennem,
Herueus quoque gerat belligeretq; modo.
Dextera crudeli manus eſt armata bipenni,
Inſtructa eſt gladio ſæua ſiniſtra ſuo.
Iam telum, teliq; vicem quæ præbeat, haſtam
Fortiter (impreſſis dentibus) ore tenet.
At quia tela caput brumali grandine plura
Inuolitant, clypeum collocat in capite.
Duritia capitis draco ceſſerit, vngue Celeno,
Sic elephas illi dentibus impar erat.
Ergo nouum aduerſos monſtrum procurrit in hoſtes,
Terribilis rictu, terribiliſq; manu.

HIC PRIMVS VERSVS Brixij eſt, quo Heruea iam moriturum de ſe facit vaticinantem.

Inter Phœbeos non aſpernandus alumnos
Heruei magna canit Brixius acta ducis.
Inter Phœbeos non aſpernandus alumnos,
Herueum, hoſtes, ſocios, cõcremat atq; rates.
Inter Phœbeos non aſpernandus alumnos,
Vnde igitur vates, quæ cecinit, didicit?
Inter Phœbeos non aſpernandus alumnos,
Phœbeo reliquum eſt audiat ex tripode.

IN EVNDEM VERSVS Poëtarum ſuffurantem.

Priſcos poetas nemo te colit magis,
Legitve diligentius.
Nam nemo priſcis è poetis omnibus
Eſt, cuius ipſe ex verſibus,
Non hinc & inde floſculos, & gemmulas
Manu capaci legeris.
Vatem redonans tanto honore protinus,
Scriptis tuis vt inſeras.
Beaſq; vatem. nempe quæ tu congeris,
Suos parentes indicant,
Magiſq; reſplendent tua inter carmina,
Quàm nocte lucent ſydera.
Tantum decus vati inuidere nemini
Soles, amicus omnium,
Ne quis, decus prioris olim ſeculi,
Neglectus abs te defleat.
Ergo ſacrati ne poetarum modi
Longo ſitu obſoleſcerent,
Iniuria tu vindicatos temporis
Nouo nitore percolis.
Hoc eſt vetuſtis arte nouitatem dare,
Qua re nihil felicius.
Ars ô beata, quiſquis arte iſthac tamen
Vetuſta nouitati dabit.
Is arte nulla (quamlibet ſudet diu)
Nouis vetuſtatem dabit.

ALLVSIO AD CENOtaphium Heruei.

Heruea cum Decijs vnum conferre duobus,
Aetas te Brixi iudice noſtra poteſt.
Sed tamen hoc diſtant, illi quod ſponte peribant:
Hic perijt, quoniam non potuit fugere.

PHOEBVS BRIXIVM alloquitur.

Vis de grandiſono quid ſentio ſcire libello,
Qui arma necẽq; Heruei bellipotẽtis habet?
Ergo ſacer Phœbo ſacra hæc oracula vates
Accipe, Phœbeo reddita de tripode.
Vna opere in toto deeſt ſyllaba, mille ſuperſunt.
Plenum opus eſt, nã quid poſſet abeſſe minus?
Vna vno hæc legitur, ſed non legitur tibi menſe,
Et plus quàm medium ſyllaba menſis habet.

AD SABINVM, CVI vxor abſenti concepit.

Subſidium vitæ, ſeræ ſpes vna ſenectæ,
Nata tibi eſt ſoboles, curre Sabine domum.
Curre, ſalutanda eſt vxor fœcunda, videnda eſt.
Chara tibi ſoboles, curre Sabine domum.
Curre inquã, ac propera, nimiumq; videbere lentus,
Quantumuis properes, curre Sabine domum.
Iam queritur coniunx de te tua, iam tua de te
Conqueritur ſoboles, curre Sabine domum.
Nunquã ingratus ades, neq; cũ ſoboles tibi nata eſt,
Sed neq; cum genita eſt, curre Sabine domũ.
Curre, vt adeſſe, puer ſacro dum fonte lauatur,
Nunc ſaltem poſſis. curre Sabine domum.

AD CANDIDVM LAVDANtem ſanctos viros, cum ipſe eſſet malus.

Sæpe bonos laudas, imitaris Candide nunquam.
Laudo, inquis, poſita Candidus inuidia.
Nam quicunq; bonos imitatur, & æmulus idem eſt,
O lacte, ô niuibus Candide candidior.

QVIS OPTIMVS REIPVB. STATVS.

Quæris vter melius, Réxne imperet, ánve Senatus,
Neuter (quod ſæpe eſt) ſi ſit vterq; malus.
Sin ſit vterq; bonus, numero præſtare Senatum,
Inq; bonis multis plus reor eſſe boni.
Difficile eſt numerum forſan reperire bonorum,
Sic facile eſt vnum ſæpius eſſe malum.
Et fuerit medius ſæpe inter vtrunque Senatus,
Sed tibi vix vnquàm Rex mediocris erit:
Conſilioq; malus regitur meliore Senator,
Rex conſultores ſed regit ipſe ſuos.
Alter vt eligitur populo, ſic naſcitur alter.
Sors hic cæca regit, certum ibi conſilium.
Illeq; ſe factum populo, populum ſibi factum,

Scilicet

Scilicet hic vt ſint quos regat ipſe putat.
Rex eſt in primo ſemper blandiſſimus anno,
Omni anno conſul rex erit ergo nouus.
Rex cupidus longo populum corroſerit æuo,
Si conſul malus eſt, ſpes meliorū adeſt.
Nec me nota mouet quæ paſtam fabula muſcam
Ferre iubet, ſubeat ne male pranſa locum.
Fallitur. expleri regem qui credit auarum,
Nunquā hæc non vacuā mittet hirudo cutē.
At patrum conſulta grauis diſſenſio turbat,
Regi diſſentit nemo, malum hoc grauius.
Nam quum de magnis varia eſt ſententia rebus,
Quæſtio ſed tamen hæc naſcitur vnde tibi?
Eſtne vſquam populus, cui regem ſiue Senatum
Præficere arbitrio tu potes ipſe tuo?
Si potes hoc, regnū. nec iam cui, conſule, tradas
Imperium. prior eſt quæſtio, an expediat.

DE FVSCO POTORE.

Potando medicus perituros dixit ocellos
Fuſco, qui cum ſe conſuluiſſet, ait,
Perdere dulcius eſt potando, quàm vt mea ſeruem
Erodenda pigris lumina vermiculis.

AD AMICVM.

Litera noſtra tuis quantum mihi colligo ſcriptis,
Sera tibi veniet. nec tibi ſera tamen.
Nec bello veniunt intempeſtiua peracto,
Quæ bello poterant tela iuuare nihil.

DE REGE ET RVSTICO.

Ruſticus in ſyluis nutritus venit in vrbem,
Ruſticior Fauno, ruſticior Satyro.
En populus plena ſtetit hinc, ſtetit inde platea,
Vnaq́; vox tota, Rex venit, vrbe fuit.
Ruſticus inſolitæ vocis nouitate mouetur,
Quidnam ita reſpectet turba, videre cupit.
Rex ſubito inuehitur, celebri præeunte caterua,
Aureus excelſo conſpiciendus equo.
Tum verò ingeminant, viuat rex. vndiq; regem
Attonito populus ſuſpicit ore ſuum.
Ruſticus, ô vbi rex? vbi rex eſt? clamat. At vnus,
Ille, ait, eſt illo qui ſedet altus equo.
Hiccine rex? puto me derides, ruſticus inquit.
Ille mihi picta veſte videtur homo.

IN EPISCOPVM ILLITERATVM,
De quo ante Epigramma eſt ſub nomine Poſthumi.

Magne pater clamas, occidit litera, in ore
Hoc vnum, occidit litera, ſemper habes,
Caniſti bene tu, ne te vlla occidere poſſit
Littera, non vlla eſt littera nota tibi.
Nec fruſtra metuis ne occidat litera, ſcis non
Viuificet qui te ſpiritus eſſe tibi.

DE SACERDOTE RIDICVLE ADmonente populum de ieiunio, cum dies iam præteriſſet.

Admonuit populum noſter cum fortè ſacerdos,
Proxima quos faſtos afferat hebdomada.
Martyris Andreæ magnum & memorabile feſtū eſt,
Scitis, ait, charus quàm fuit ille Deo.
Squalida laſciuam macerent ieiunia carnem,
Hoc ſuetum eſt, ſancti hoc inſtituere patres.
Præmoneo ergo omneis, in martyris huius honorem,
Quod ieiunari debuit, inquit, heri.

DE QVODAM MALE CANtante, & bene legente.

Tam male cantaſti, poſſis vt epiſcopus eſſe.
Tam bene legiſti, vt non tamen eſſe queas.
Non ſatis eſſe puto, ſi quis vitabit vtrumuis.
Sed fieri ſi vis præſul, vtrunque caue.

AD SABINVM.

Quos ante coniunx quattuor
Natos Sabine protulit,
Multum ecce diſſimiles tibi,
Tuos nec ipſe deputas.
Sed quem tibi puellulum
Enixa iam nuperrime eſt,
Solum tibi ſimillimum
Pro quattuor complecteris.
Adulterinos quattuor
Vocas, repellis, abdicas,
Hunc vnicum ceu γνήσιον,
Qui ſit tibi hæres, deſtinas.
Hunc ergo in vlnis geſtiens,
Exoſculandum ab omnibus,
Vt filium fert ſimia,
Totam per vrbem baiulas,
Atqui graues tradunt Sophi,
Quibus labor ſtudiumq́; id eſt,
Secreta quicquid efficit
Natura perſcrutarier.
Ergo graues tradunt Sophi,
Quodcunque matres interim
Imaginantur fortiter,
Dum liberis datur opera,
Eius latenter & notas,
Certas & indelebileis,
Modoq́; inexplicabili
In ſemen ipſum congeri.
Quibus receptis intime,
Simulq́; concreſcentibus
A mente matris inſitam
Natus refert imaginem.
Quum tot abeſſes millibus,
Dum gignit vxor quatuor.
Quod eſſet admodum tui
Secura, diſſimiles parit.
Sed vnus omnium hic puer
Tui refert imaginem,
Quod mater, hunc dum concipit,
Sollicita de te plurimum,
Te tota cogitauerat,
Dum pertimeſcit anxia,
Ne tu Sabine incommodus

Velutq́;

Velutq́; lupus in fabulam
Superuenires interim.

DE PRINCIPE ET ruſtico ſelando, ridiculum.

Quum ſpectaret aquas princeps, in ponte reſedit,
Primoreſque ſuos ante ſtetere pedes,
Ruſticus adſedit, modico tamen interuallo,
Ciuilemq́; dato ſe putat eſſe loco.
Suſcitat hūc quidam, & cum principe, dixit, eodem
Ponte ſedere audes ruſtice? Non ne pudet?
Ille refert, ſcelus eſt in eodem ponte ſedere?
Quid ſi pons longus millia dena foret?

DE AVLICO RIDICVLVM.

Quum deſcendit equo, de circumſtantibus vni
Aulicus hūc teneas quiſquis es, inquit, equum.
Ille, vt erat pauidus, dixit, domine ergo ferocem
Hunc rogo qui teneat, ſufficit vnus, equum?
Vnus ait potu eſt retinere, ſubintulit ille.
Si potu eſt vnus, tu potes ipſe tuum.

IN MILITEM FVGAcem & anulatum.

Aureus iſte manus miles cur annulus ornat,
Iure tuos ornet qui meliore pedes?
Vtilior nuper, meliorq́; in Marte feroci
Planta tibi palmus vna duabus erat.

IN BRIXIVM POETAM.

Brixi tale tuo natum eſt ænigma libello,
A Sphinge opponi poſſit vt Oedipodi.
Cordigera eſt tibi tota frequēs, tibi nō tamen vſq̄ eſt
Cordigera in toto. ſyllaba prima libro.

IN TVSCVM POTOREM.

Perdis ait Tuſco medicus tua lumina vino,
Conſultat ſecum quid velit ergo ſequi.
Sydera, terra, fretumq́; ſolent quæcunque videri,
Omnia ſunt inquit viſa reuiſa mihi.
Multa mihi ſed vina tamen guſtanda ſuperſunt,
Multa refert annus qui noua muſta nouus.
Iam certus, firmuſq́;. valebitis inquit ocelli,
Nempe ſatis vidi, non ſatis vſq; bibi

IN ARNVM PERIVRVM.

Iuraſti ſatis Arne diu, tandem obtinuiſti,
Iurare vt poſthac iam tibi non ſit opus.
Cœpit vbiq; tuo vir iuratiſsime verbo
Quam iuramento non minor eſſe fides.

IN EVNDEM.

Te ſemper iuras, & cunctis Arne minaris,
Vis ſcire vtilitas quæ venit inde tibi?
Sic iuras, vt nemo tibi iam deniq; credat,
Sic minitaris, vt has nemo minas metuat.

IN EVNDEM.

Arno nemo magis pedibus valet vſq;, ſed olim
Frigore contractas perdidit ille manus.
Optat bella tamen, cui pes citus, vtraq; manca eſt
Cui manus, in bello, ſeu puto, quid faciet.
At cui lingua procax, manus eſt ignaua, procax eſt
Huic non ignauæ lingua ſecunda manu.

DE MARVLLO.

Admonuit medicus lippum Theodore Marullum,
Ne vinum (cæcus ni velit eſſe) bibat.
Pareat vt medico (quanquam ægre) abſtemius eſſe,
Ecce duos totos ſuſtinet vſque dies.
Poſt ſitis aſſueti reuocatur imagine vini,
Iamq́; foras medico vera minante ruit.
Ventum erat ad vinū, quum ſic ſua lumina mœſtus
Affatur, poſito iam peritura mero.
Huc iter eſt, huc me fidi duxiſtis ocelli.
Hunc bibite, & dulces ambo valete duces.
Guſtus, oderq́; manent, miratur abire colorem,
In nigras ſubeunt lumina dum tenebras.
Hoc tamen aduerſum lenit ſolamine caſum,
Dote meri minima quod cariturus erat.

IN RISCVM EQVITEM Imbellem.

Riſcus eques prudens, longoq́; peritus ab vſu,
Diſsimiles, cauſa non ſine, paſcit equos.
Namque alit ille duos, volucrem præuerterit alter,
Alter ſed pigro, pigrior eſt Aſino.
Hic ergo non feſtinantem ad prælia defert,
Ille prius tuba quàm clanxerit, inde refert.

IN GELLIAM.

Mentitur qui te dicit mea Gellia fuſcam,
Iudice me non es Gellia fuſca, nigra es.

IN EANDEM.

Candida ſum dicis, fateor, ſed candida quum ſis,
Cur tibi candorem hunc obtegit atra cutis?

IN EVPARYPHVM veſte, oppignerato fundo, empta.

Non mirer ſudare tua te pondere veſtis,
Quatuor hæc terræ iugera veſtis habet.
Quantum viuentis tibi terra ingeſſeris vſquam
Tam magnum tumulus, nec tumulatus habet.

IN GAREMANVM VENditis agris pauperem.

En patrios nuper Garemanus vendidit agros,
Nunc ſubito fama viuere fertur inops.
Non illi ingenium, non illi induſtria deſit,
Verum inimica viro fata, nocere puto.
Nam putres fuluo glebas mutauerat auro
Callidus, & nunquam rem tamen ille facit.

AD SABINVM.

Interiere duæ, coniunx tibi tertia nupſit,
Nec tibi fida tamen de tribus vlla fuit.
Non tantum ergo tuas, ſed damnas improbe totum
Fœmineum irata mente Sabine genus.
Si tamen hanc æqua rem vis expendere lance,
Fies erga ipſas mitior ipſe tuas.
Nam tres quum fuerint iiſdem tibi moribus omnes,
Aſtra hæc naſcenti fata dedere tibi.
Si geneſis tua te ſemper iubet eſſe cucullum,
Scilicet expectas vxor vt aſtra regat?
Caſta futura alij fuerat, quod adultera tecum eſt.

Hoc

Hic merito fatis imputat illa tuis.

IN NAVFRAGVM MORſum à vipera in littore. E Græco.

Aequoru inſanas euaſit naufragus vndas,
Tritius Afra ſalo præbet harena ſolum.
Dum tacet et graui preſſus prope littora ſomno,
Nudus,& infeſſo feſſus abuſque freto,
Vipera trux perimit,fruſtra ſugis æquora fruſtra,
Heu miſeram terris debita fata tibi.

DE CHIRVRGO ET ANV.

Vnxit anus ægros velans Chirurgus ocellos,
Vtile perſuadens hoc fore quinque dies.
Interea mappas,pelues,mortaria,diſcos,
Quicquid onus tutum non facit,inde rapit.
Quum ſanata oculos circumtulit illa reuinctos,
Inſtrumenta ſua ſentit abeſſe domus.
Mercedem ergo exacta,tua contingeret inquit
Vberior pactum eſt,vt mihi viſus ope.
At video nūc q ante minus,quorſum vſus in ęde eſt,
Vidi multa prius,nunc video inde nihil.

AD QVENDAM.

Quàm tibi mens leuis eſt,tibi ſi pes tam leuis eſſet,
In medio leporem poſſes prauertere campo.

DE HERODE ET HERODIADE.

Coràm Herode Herodiadas dum filia ſaltat,
Dum quo debuerat diſplicuiſſe placet,
Ebrius affectu rex coniugis,ebrius illo
Fortunæ luxu, prætereaq́; mero.
Opta ait o virgo,dabitur, iurauimus,huius
Dimidium regni poſcere ſi libeat.
Impia ſuggeſtu ſcelerata filia matris,
Inquit,Baptiſta da precor ergo caput
Dona petis virgo(ſi ſaltatricula virgo eſt)
Quæ vix ſuſtineas cernere dona petis.
O funeſta parens,ò natæ dira nouerca,
Saltare atque homines quam iugulare doces,
Rex dolet,& triſtis concedit.nempe coactus
Iuriſiurandi relligione ſui.
O regem fidum,ſed tunc tantummodo fidum,
Maius perfidia eſt quum ſcelus ipſa fides.

AD QVENDAM EBRIOSVM.

Tecum in colloquium quod non properantius iui
Segniciem incuſas,conquererisq́; meam,
Confiteor vere,tibi non in tempore veni,
Serior aut citior debuit hora legi.
Aut vtinam eiuſdem veniſſem mane diei,
Aut tibi veniſſem mane ſequente die.
Nunc res luce nimis tractari cœpit adulta,
Quando tua factum eſt ebrietate nihil.

IN PICTVRAM HErodianæ menſæ.

Sanguine funeſta eſt Herodis menſa virili,
Sanguine funeſta eſt,menſaq́; Flaminij.
Tam ſimiles cædes,ſimiles fecere puellæ,
Illam ſaltatrix obtinet,hanc meretrix.
Id tamen intererat,meretricē vita nocentis,
At ſaltatrici penditur innocui.

IN EANDEM PICTVRAM.

Ora viri fœdo ſancti fluitantia tabo,
Decuſſumq́; gerit regia menſa caput.
Corpora ſic regi rex Atreus ambo Thyeſti
Natorum appoſuit frater edenda patri.
Sic regi Odryſio natum regina peremptum
Fida ſoror,genitrix perfida ponit Itim.
Talia regales ornant bellaria menſas.
Crede mihi non eſt pauperis iſte cibus.

IN VEHEMENTER NAſutum, è Græco.

Si tuus ad ſolem ſtatuatur naſus,hiante
Ore,bene oſtendas dentibus,hora quota eſt.

IN FVCATVM. E GRAECO.

Quis emitur fucus,coma,dens,mel,ceraq́;,poſſet
Quum perſona tibi tota minoris emi?

IN HISTRIONEM, è Græco.

Cætera ad hiſtoriā,quiddā tamē,id quoq; magnum
Iam tibi ſaltatum contra erat hiſtoriam.
Dum Nioben ageres,ſtabas tanquam lapis eſſes,
Quum fieres Capaneus,ecce repente cadis.
At Canacem gladio referens,quum viuus abiſti,
Hoc tibi ſaltatum contra erat hiſtoriam.

IN HISTRIONEM è Græco.

Saltauit Nioben,ſaltauit Daphnida Memphis
Ligneus vt Daphnen,ſaxeus vt Nioben.

IN EBRIOS. è Græco.

Veſpere quum bibimus homines ſumus,atq; benigni
Mane homini ſiccus trux,fera ſurgit homo.

IN ANDREAM IN mare vomentem.

Gratus es Andrea,dignusq́; cui bene fiat.
Nam piſces toties qui te pauere,repaſcis.

DE EODEM.

Aequoris ediſti piſces,iraſcitur æquor.
Eq́; tuo fœtus exigit ore ſuos.

AD GALLVM SVBLEGENtem veterum carmina.

Vatibus idem animusq́;,& vere ſpiritus idem,
Qui fuit antiquis,eſt modo Galle tibi.
Carmina namq; eadem, verſusq́; frequēter eoſdem,
Quos fecere illi,tu quoque Galle facis.

IN SCVRRAM PAVPEREM.

Scurra vbi iam fures totam ſibi nocte videret
Scrutantes magna ſedulitate domum,
Riſit,& ò media quid vos hic nocte videtis
Miror,ait,media nil ego cerno die.

DE SOLLICITA POtentum vita.

Semper habet miſeras immenſa potentia curas,
Anxia perpetuis ſollicitudinibus.

Non prodit, multis niſi circumſeptus ab armis,
Non niſi guſtato veſcitur ante cibo.
Tutamenta quidē ſunt hæc, tamen hæc male tutum
Illum, aliter tutus qui nequit eſſe, docent
Nempe ſatellitium, metuendos admonet enſes,
Toxica prægustans eſſe timenda docet.
Ergo timori locus quiſnam vacat hic? vbi gignunt,
Hæc eadem pellunt, quæ metuenda metum.

IN PRIVIGNVM COLLAPSA
nouercæ ſtatua oppreſſum,
E Græco.

Flore nouercalem cingis priuigne columnam,
Morte ratus mores interiiſſe malos.
Te tamen illa premit ſubito inclinata, nouercæ
Si priuigne ſapis, ipſa ſepulchra fuge.

AD QVENDAM POETAM
Extemporalem.

Hos quid te ſcripſiſſe mones ex tempore verſus?
Nam liber hoc loquitur, te reticente tuus.

IN NOVERCAS, E GRAECO.

Priuigno vel amans infortunata nouerca eſt.
Hippolyto grauis hoc Phædra docere poteſt.

IN QVENDAM QVI DICE-
bat carminibus ſuis non de-
futurum genium.

Hoc habet Hiſpani feſtiuum epigramma poëta,
Victurus Genium debet habere liber.
Dum legis hūc verſum, iam tu quoq; ſcribere verſus
Tota mente paras, ſed ſine mente tamen.
Quæue canas, qualive modo contemnis, ea eſt ſpes
Victura hæc Genio qualiacunque ſuo.
Namque tuis Genium vir tam genioſe Camœnis,
Non dubitas aliquem mox alicunde fore.
Tu tamen & cariturus erit tuus his liber, opta
Vt careat Genio, qui caret ingenio.
Cui Genius vitam producat ſi quis, erit quis
Ex Geniis, adſunt qui tibi nulle, malis.
Sed neque ſic viuet, vati ſi credis eidem,
Nam non viuere, ſed vita valere bene eſt.
Quod ſi vita libri eſt iugi langueſcere probro,
Detur & æterna viuere morte tibi.

DE CVPIDITATE REGNANDI.

Regibus è multis regnum cui ſufficit vnum,
Vix Rex vnus erit, ſi tamen vnus erit.
Regibus è multis regnum bene qui regat vnum,
Vix tamen vnus erit, ſi tamen vnus erit.

DE DEDITIONE NERVIAE
Henrico VIII. Angliæ
Regi.

Belliger inuictam domuit te Neruia Cæſar,
Non tamen extremis abſque vtriuſq; malis.
Te capit Henricus, capit & ſine ſanguine, princeps
Magno tam maior Cæſare quam melior.
Senſit honorificum ſibi rex cepiſſe, tibiq;
Vtile ſenſiſti non minus ipſa capi.

DE FEBRICITANTE ET
Medico bibaci.

Febre laboraret mihi quum puer Hemitritæa,
Forte ibi Sauromata poſco medentis opem.
Senſit vt admoto ſalientem pollice venam,
Fortis, ait, calor eſt, ſed calor ille cadet.
Flagitat ergo cyphū fundumq; exhaurit ad imum,
Quantum nec Bitias ebibiturus erat,
Haurit, ad æqualem ægrotum prouocat hauſtus.
Et facere hoc temere ne videatur, ait,
Aeſtuat hic valde, valde bibat ergo neceſſe eſt,
Non paruo obruitur magna liquore pyra.

DE HESPERO CONFITENTE.

Ex more ſacro dum ſacerdoti Heſperus
Commiſſa faſſus expiaret crimina,
Explorat huius ille conſcientiam,
Et cautus omne examinat ſcelerum genus,
Interq; multa quærit, an vnquam malos
Ritu prophano crediderat in dæmonas.
Vah egóne credam in dæmones, inquit, pater?
Multo labore vix adhuc credo in Deum.

DE OCCASIONE DEO.
E Græco.

Vnde erat hic plaſtes? Sicyonius. at quis erat, dic.
Lyſippus. tu quis? tempus ego omne domans.
Cur ſummis inſtas digitis? roto ſemper. at alas
Cur pedibus geſtas: vt leuis aura feror.
At dextram cur armat acuta nouacula? ſignū eſt,
Quod conferri acies non potis vlla mihi eſt.
Cur coma fróte iacet? quod qui me prendere captat,
Præueniat. caluum eſt cur tibi retro caput?
Quod poſtq; leuibus præceps effugero pennis,
Nil aget a tergo qui reuocare volet.
Vnde igitur poſſes documentum ſumere, talem
Artificis poſuit me tibi docta manus.

DE PHYLLIDE ET PRISCO
impatiter amantibus.

Clam Phyllis cupido bene nubet candida Priſco,
Quàm bene ſpumanti vitrea lympha mero.
Phyllida Priſcus amat calido feruentius igne,
Frigidius gelida Priſcus amatur aqua.
Iungetur tuto, nam ſi ſimul ardeat illa,
Suſtineat flammas quæ domus vna du[illegible]

D[illegible]VM-

DE NVMMIS ANTIQVIS apud Hieronymum Buſlidianum ſeruatis.

Roma ſuis olim ducibus quàm debuit, illi
Tam debent omnes Buſlidiane tibi.
Roma ſuis ducibus ſeruata eſt, ipſe reſeruas
Romanos Roma præmoriente duces.
Nam quæ Cæſareos antiqua nomiſmata vultus,
Aut referunt claros tum re priúſve viros,
Hæc tu ſeclorum ſtudio quæſita priorum
Congeris, & ſolas has tibi ducis opes.
Cumq́ triumphales denſus cinis occulat arcus,
Ipſe triumphantum nomen, & ora tenes.
Nec iam Pyramides procerū monumenta ſuorum
Tam ſunt, quàm pyxis Buſlidiane tua.

AD EVNDEM.

Ecquid adhuc placidam mi Buſlidiane Camœnam
Tua coerces capſula?
In tenebras abdis cur dignam luce, quid illi?
Quid inuides mortalibus?
Muſa fama tuæ toto debetur ab orbe,
Quid huic repellis gloriam?
Gratus ab hac fructus toti debetur & orbi,
Quid vnus obſtas omnibus?
An tibi caſta procul cœtu cohibenda virili
Cohors videtur virginum?
Sunt hæc virginibus fateor metuenda, ſed illis
Deuirginari quæ queunt.
Ede tuam intrepidus, pudor eſt inflexilis illi.
Nec ille rudis, aut ruſticus.
Vt tua non ipſi ceſſura eſt virgo Dianæ
Pudore grata lacteo,
Sic tua non ipſi ceſſura eſt virgo Mineruæ
Senſu, lepore, gratia.

AD BVSLIDIANVM DE EDIbus magnificis Mechliniæ.

Culta modo fixis dum contemplabar ocellis,
Ornamenta tuæ Buſlidiane domus,
Obſtupui, quonam exoratis carmine fatis
Tot rurſus veteres nactus es artifices?
Nam reor illuſtres vafris ambagibus ædes,
Non niſi Dædaleas ædificaſſe manus.
Quod pictum eſt illic, pinxiſſe videtur Apelles,
Quod ſculptum, credas eſſe Myronis opus.
Plaſtica quum video, Lyſippi ſuſpicor artem,
Quum ſtatuas, doctum cogito Praxitelem.
Diſticha quodq; notant opus. at quæ diſticha vellet,
Si non compoſuit, compoſuiſſe Maro.
Organa tam varias modulis imitantia voces,
Sola tamen veteres vel potuiſſe negem.
Ergo domus tota eſt, vel ſecli nobile priſci,
Aut quod priſca nouum ſecula vincat opus.
At domus hæc noua nunc, tardè, ſeroq́ ſeneſcat,
Tunc videat dominū, nec tamen vſq; ſenem.

DE PHILOMENO ET AGNA, coniugatis mala fide.

En redeunt noſtro Veneris miracula ſeclo,
Qualia nec priſco tempore facta reor.
Flos iuuenes inter Philomenus, & Agna puellas,
Iunguntur Paphiæ rite fauore Deæ.
Ille ſed heu nimium laudata voce ſuperbit,
Illa tumet placidi laudibus ingenij.
Ergo coniugium votis tam ſæpe petitum
Non Veneri acceptum, ſed retulere ſibi.
Ingratis adimit formam Dea, néve coirent.
Mutati, diſpar indit vtrique genus.
Mox Philomenus enim quauis æſtate canentem
In cuculum, inq́ audā vertitur Agna lupam.

MEDICINAE AD TOLLENDOS fœtores anhelitus prouenientes à cibis quibuſdam.

Sectile ne tetros porrum tibi ſpiret odores,
Protinus à porro fac mihi cepe vores.
Denuo fœtorem ſi vis depellere cepe,
Hoc facilè efficient allia manſa tibi.
Spiritus at ſi poſt etiam grauis allia reſtat,
Aut nihil, aut tantum tollere merda poteſt.

EPIGRAMMATVM CLARISSIMI, DISERTISSIMIQVE VIRI THOMAE MORI, FINIS.

EX LVCIANO QVAEDAM, E GRAECA LINGVA IN LATINAM A THOMA MORO *conuerſa.*

ORNATISSIMO DOCTISSIMOQVE VIRO THOMÆ RVTHALO, REGIO APVD ANGLOS *Secretario, Thomas Morus*

S. P. D.

SI quiſquã fuit vnquã vir doctiſsime, qui Horatianũ pręceptum impleuerit voluptatemq́; cum vtilitate coniunxerit, hoc ego certè Lucianum in primis puto præſtitiſſe. Qui & ſuperciliosis abſtinens Philoſophorum præceptis, & ſolutioribus Poetarum luſibus, honeſtiſsimis ſimul & facetiſsimis ſalibus, vitia vbiq; notat atque inſectatur mortalium. Idq́ue facit tam ſcite, tantaq́ue cum fruge, vt quum nemo altius pungat, nemo tamen ſit, qui non æquo animo illius aculeos admittat. Quod quum nunquã non egregie faciat, feciſſe tamen mihi ſingulari quodam modo videtur in tribus his Dialogis, quos ob id ipſum è tãto feſtiuiſsimorum numero potiſsimum delegi, quos verterẽ, alijs tamen alios fortaſſe longe prælaturis. Nam vt è virginibus non eandem omnes, ſed alius aliam, pro ſuo cuiuſque animo præfert, deamatq́;, non quam præcipuam tutò poſsit aſſerere, ſed quę ſibi videatur: ita è lepidiſsimis Luciani dialogis, alius aliũ præoptat, mihi certè iſti præcipuè placuerunt, neque temere tamen (vti ſpero) neque ſoli. Nam vt à breuiſsimo incipiã, qui Cynicus inſcribitur, quiđ; poſſe videatur ipſa breuitate contẽni, niſi nos Horatius admoneret, ſępe etiã in exiguo corpore vires eſſe præſtantiores: ipſiq́; minimas etiã gẽmas eſſe videremus in pretio: In eius ergo delectu honorifico calculo mecũ ſuffragatus eſt diuus Ioannes Chryſoſtomus, vir acerrimi iudicij, doctorum fermè omnium Chriſtianiſsimus, & Chriſtianorũ (vt ego certè puto) doctiſsimus, quem vſque adeo Dialogus hic delectabat, vt bonam eius partẽ in Homiliã quandam, quam in Ioannis Euangelium commentatus eſt, inſeruerit. Neque id immerito. Quid enim placere viro graui, vereq́; Chriſtiano debuit, quàm is dialogus, in quo dum aſpera, paruoq́ue contenta Cynicorum vita defenditur, mollis atque eneruata delicatorum hominum luxuria reprehẽditur? Nec non eadem opera, Chriſtianæ vitæ ſimplicitas, temperantia, frugalitas, denique arcta illa atq; anguſta via, quæ ducit ad vitam, laudatur. Iam Necromantia (nam hic ſecundo dialogo titulus eſt) non ſatis auſpicato vocabulo, ſed materia tamen feliciſsima, quam ſalſe taxat, vel Magorum præſtigias, vel inania Poëtarũ figmẽta, vel incertas quauis de re philoſophorũ inter ſe digladiationes? Supereſt Philopſeudes, qui non ſine Socratica ironia, totus verſatur (id quod titulus ipſe declarat) in ridenda, coarguendaq́; mentiẽdi libidine: dialogus neſcio certè lepidiórne an vtilior. In quo non valde me mouet, quód eius animi fuiſſe videatur, vt non ſatis immortalitati ſuæ confideret, atque in eo fuiſſe errore, quo Democritus, Lucretius, Plinius, plurimiq́ue itidem alij. Quid enim mea refert quid ſentiat his de rebus ethnicus, quæ in præcipuis habentur fidei Chriſtianæ myſterijs? Hunc certè fructum nobis afferet iſte dialogus, vt neque Magicis habeamus præſtigijs fidem, & ſuperſtitione careamus, quæ paſsim ſub ſpecie religionis obrepit, tum vitam vt agamus minus anxiam, minus videlicet expaueſcentes triſtia quæpiam ac ſuperſtitioſa mendacia, quæ plerunque tanta cum fide atque autoritate narrantur, vt viris grauiſsimis atque ſanctiſsimis frequenter imponãt. Quo minus mireris, ſi pinguioris vulgi mentes ſuis figmentis afficiant ij, qui ſe tum demum rem magnam confeciſſe putant, Chriſtumq́ue ſibi deuinxiſſe perpetuo, ſi commenti fuerint, aut de ſancto aliquo viro fabulã, aut de inferis trag[illegible] ad quam vetula quæpiam aut deli[illegible]rymetur, aut pauida inhorreſcat. Ita [illegible] plurim[illegible]

marty-

martyrum aut virginum hiſtorias aliquid huiuſmodi mēdaciorum inſeruerint, pie ſcilicet: alioqui enim periculū erat, ne veritas non poſſet ſibi ipſa ſufficere, niſi fulciretur mendacijs. Nec veriti ſunt eam religionem contaminare figmentis, quam ipſa veritas inſtituit, & in nuda voluit veritate conſiſtere, nec viderunt vſqueadeo nihil iſtiuſmodi fabulas conducere, vt nihil pernicioſius officiat. Nempe (vt memoratus pater Auguſtinus teſtatur) vbi admixtum ſubolet mēdacium, veritstis ilico minuitur ac labefactatur autoritas. Vnde ſæpe mihi ſuſpicio ſuboritur, magnā huiuſmodi fabularum partem, à vafris ac peſsimis quibuſdam nebulonibus, hæreticiſq; confictam, quibus ſtudiū fuit, partim ex incauta, ſimplicium potius, quàm prudentium credulitate voluptatem capere, partim fabularum fictarū commercio, fidem veris Chriſtianorum hiſtorijs adimere: quippe qui frequenter quædam, his quæ in ſacra ſcriptura continentur, tam vicina confingunt, vt facile ſe declarent, adludendo luſiſſe. Quamobrem quas ſcriptura nobis hiſtorias diuinitus inſpirata commēdat, eis indubitata fides habenda eſt. Cæteras verò ad Chriſti doctrinam, tanquam ad Critolai regulam, applicantes caute & cum iudicio, aut recipiamus, aut reſpuamus, ſi carere volumus & inani fiducia, & ſuperſtitioſa formidine. Sed quò progredior? epiſtola ferè iam librum ſuperat: nec interim tamen verbum de tuis laudibus vllum, in quas alius fortaſſe totus incubuiſſet: quarumque citro vllam adulandi ſuſpicionem vberrimam mihi materiam prębuiſſent (vt cęteras virtutes tuas omittā) vel egregia doctrina tua, ſummaq; in rebus agēdis prudentia: quam tot in diuerſis nationibus, in tam arduis negotijs, tam feliciter actæ legationes declarant: vel ſingularis fides, grauitaſque, quam niſi ſatis perſpectam, exploratamque habuiſſet, nunquā te prudentiſsimus ptinceps ſibi à ſecretis eſſe voluiſſet. Sed cæterarum virtutum tuarum prædicationi vnica modeſtia tua reluctatur: quæ faciat, vt quum laudanda tam libenter facias, feciſſe te tamen non libenter audias. Parco igitur pudori tuo: hoc vnum duntaxat abs te precatus, vt has in Græcis literis ſtudij mei primitias ęquo animo ſuſcipias, ſinaſque vt qualecunque apud te ſint amoris officijq; in te mei monumentum. quas tibi ſim auſus eo maiori fiducia cōmittere, quòd etſi tam acre tibi iudicium ſit, vt quicquid erratum fuerit, nemo penetrantius videat: is tamē eſt ingenij tui candor, vt nemo libentius conniueat.

Vale.

CYNICVS LVCIANI, THOMA MORO *interprete.*

LVCIANVS, ET CYNICVS.

QVid tu tandem? barbam quidem habes, & comam, tunicam non habes, nuduſque conſpiceris, ac ſine calceis, delecta nimirum vaga, inhumanaque ac ferali vita: tum proprio corpore contrà quàm faciunt cæteri, ſemper vſus incommode, nunc huc, nunc illuc circuis. in arido præterea ſolo cubans, adeo vt plurimum etiam ſordium, tritum iſthoc pallium referat, alioqui nec ipſum, vel tenui filo, vel molle, vel florulentum. CYN. Neque enim indigeo: ſi quid eſt huiuſmodi, vt comparetur facilime, dominoque minimum exhibeat negocij, id inquam mihi ſufficit. At tu per Deos dic mihi, putáſne eſſe in luxu vitium? LVC. Imò admodum. CYN. Contrà in frugalitate virtutem? LVC. Admodum. CYN. Cur igitur tandem quum me videas viuentem frugalius quàm vulgò faciunt homines, eos vero ſumptuoſius, me, non illos arguis? LVC. Quia non frugalius per Iouem videris mihi, ſed egentius viuere, imò vitam omnino egenam atque inopem. Nam tu nihil à mendicis differs, qui cibum mendicant in diē. CYN. Vis ergo videamus (quandoquidem huc proceſsit oratio) quidnam inopia ſit, quidq; rurſus copia? LV. Si tibi quidē ita videtur. CY. Nunquid ergo ſatis id cuique eſt, quicquid ipſius explet neceſsitatē? an aliud quippiam dicis? LVC. Eſto iſtud. CYN. Indigentia verò quicquid cuiuſquam vſui deeſt, nec eò, quo ſit neceſſe, peruenit? LVC. Scilicet. CYN. Nihil igitur meis in rebus deeſt. Nihil enim in his eſt, quod neceſsitatem non expleat meam. LVC. Quo pacto illud ais? CYN. Scies ſi cōſideres in quem vſum eorum quodque paratum eſt, quorum egemus, vt domus, an non tegumenti gratia? LVC. Maximè. CYN. Quid veſtis, cuius gratia? nonne tegumenti etiam ipſa? LVC. Sanè. CYN. At ipſo per deos tegumento, cuius rei gratia indiguerimus, nonne vt melius ſe habeat id quod tegitur? LVC. Mihi quidē ſic videtur. CYN. Vtrum igitur tibi peius ſe habere hi videntur pedes? LVC. Neſcio. CYN. Atqui hoc pacto didiceris: quodnam pedum officium eſt? LVC. Ingredi. CYN. An deterius ergo ingredi pedes tibi videntur mei, quàm aliorum? LVC. Iſtud verò fortaſſe non. CYN. At non poſſent, ſeu ſeſe melius ſeu deterius haberent, officium ſuum præſtare? LVCIA. Fortaſſe. CYN. Pedibus ergo nihil peius affectus videor, quàm alij? LVC. Non videris. CYN. Quid corpus verò meū? Num deterius quàm reliquorum? Nempe ſi deterius ſe haberet, eſſet idem imbecillius: corporis quippe virtus robur eſt. An meū ergo debilius? LVC. Non

 videtur,

videtur. CYN. Neque pedes ergo tegumento videntur egere, neque reliquum corpus. Quippe ſi egerent, male haberent. Egeſtas etenim omnino mala, ac peius habere ſe facit ea, quibuſcunque adfuerit. At ne ali quidē deterius corpus videtur meum, quód quibuſlibet cibis alitur. LVC. Manifeſtū eſt id quidem. CYN. Nam nec vegetum eſſet, robuſtumq́ue ſi aleretur male. Mala ſiqoidem alimenta corpus tabefaciunt. LVC. Iſta quidem ita ſe habent. CYN. Quo pacto igitur, dic mihi, his ita ſe habentibus, me arguis, vitamq́ue improbas meam, ac miſeram prædicas? LVC. Ideó per Iouem, quod quum natura (quam tu colis) ac ſuperi terram in communi ſtatuerint, ex ea multa nimirum ác bona ediderint, vt nobis omnia ſupereſſent abunde, nón in neceſsitatē modo, verum in voluptatem quoque: tu tamen horum omniom aut maximæ ſaltem partis expers es, nec eorum quoquam frueris nihilo certe magis, quàm feræ. Nempe aquā bibis, quam etiam bibunt feræ: Comedis veró quicquid offenderis, quemadmodum canes, tum cubile nihilo melius canibus habes: quandoquidem gramen tibi ſufficit, quemadmodum & illis: pallió præterea circunfers nihilo mendico decentius. Quanquam ſi tu his contentus rectè ſapis, tū Deus profecto neutiquā recte fecit, primum quód oues effecit pingues, deinde vites dulcis vini feraces, ac reliquū deinde apparatum varietate mirabilē, & oleum, & mel, & reliqua, omnia vt nos haberemus, edulia quidem omnigena haberemus, potum dulcē haberemus, pecunias haberemus, mollē lectum haberemus. Prçterea pulchras domos, ac reliqua demum omnia mirum in modum præparata. Nam & ipſa quoque artiū effecta deorū dona ſunt. At viuere omnibus huiuſce bonis priuatū, id fuerit profectò miſerū, etiam ſi ab alio quopiam priueris: quemadmodū hi qui ſeruantur in vinculis: longe veró miſerius, ſi quis ipſe ſeſe omnibus bonis priuet. Nam ea demum manifeſta inſania eſt. CYN. Et rectè quidem fortaſſe dicis. Verum iſtuc dic mihi: Si quis diuite quopiam alacriter atque humane; quin prolixe quoque eahibente conuiuium, tum hoſpites excipiente, & multos ſimul, & omnigenos, alios quidem imbecillos, alios autem robuſtos, deinde apponente multa atque omnigena, ſi quis inquam, omnia corripiat, omniaq́oe deglutiat, non ea tantum quæ vicina ſunt, ſed ea quoque quæ procul abſunt, præparata videlicet inualidis, ipſe tamen valens, quum vnum duntaaat ventrem habeat, nec multis vt nutriatur indigeat, diutius tamē quàm alij molti immoretur, hic vir cuiuſmodi tibi videtur eſſe? probúſne? LVC. Non mihi quidem. CYN. Quid veró, num temperans? LVC. Ne id quidem. CYN. Quid veró ſi quis eiuſdem menſæ particeps, multa illa ac varia negligat, vno qoopiam ex his quæ proximè apponuntur, electo, quum ſatis in ſuam habeat neceſsitatem, id decenter edat, eoq́ue ſolo vtatur: cætera illa ne reſpiciat quidem, an non hunc temperatiorem & meliorem virum illo putabis? LVC. Ego certè. CYNIC. Vtrum ergo iam intelligis, an me oportet dicere? LVC. Qoid nam? CYNIC. Quód Deus illi quidem pulchre conuiuium inſtruenti ſimilis eſt, vt qui appoſuerit multa ac varia, atque omnigena, vti eſſent quæ cuique conueniant, alia quippe valentibus, alia rurſus ægrotantibus, atque alia quidem robuſtis, alia vero inualidis, non vt omnibus vtamur omnes, ſed vt his vtantur ſinguli, quæ ſuæ cuiuſque naturæ conueniunt, & ex his ipſis, quacunque re maxime quéq́oe indigere contigerit. At vos illum qui per inſatiabilitatē atque incontinentiam omnia corripit, refertis, vt qui rebus vti velitis omnibus, & vndecunque partis, non ſolis contenti præſentibus, exiſtimantes propriam quidem neque terram, neque mare ſufficere, ſed importantes ab ipſis vſque terræ finibus voluptates, patrijſq́ue rebus peregrina præferentes, ſumptuoſaq́ue frugalibus, atque ea quę difficile cōparantur his quæ ſunt cōparatu facilia: in ſumma, denique moleſtias, malaq́ue potius eligentes, quàm abſque moleſtijs viuere. At iſti quidem, plurimi ac pretioſi, beatiq́ue apparatus, quibus eaultatis, per magnam ad vos miſeriam, erumnamq́ue perueniunt. Aurum ipſum tam optabile, ſi libet, argentumq́; conſidera: domus conſidera ſumptuoſas, veſtes operoſas conſidera: atque eius generis omnia, quanto negotio emuntur, quot laboribus, periculis: imó ſanguine, ac cæde, quantoq́oe hominum interitu: non ideo ſolum quód dum nauigant, propter iſta pereūt complures: ac dum quærunt, parantq́ue, grauia perferunt: ſed ob id quoque quód digladiationes multas pariunt, quodq́; ob ea inſidiantur inuicem & amicis amici, & parentibus liberi, & maritis coniuges. Sic opinor Eriphylem quoque auri gratia prodidiſſe maritum. Atque hæc quidem omnia fiunt, qoum tamen veſtes illæ variæ nihilo magis quicquā queant calefacere, aurataq́ue illa ædificia nihilo prorſus magis tegant, nec pocula illa argentea potui quicquam magis conducant. Sed nec aurei illi, nec eburnei item lectuli, ſomnum ſoauiorem præbeant, imô videbis frequenter in eburneo lecto, ſumptuoſiſq́ue ſtromatibus, beatis illis ſomnum contingere non poſſe. Præterea omnigenæ illæ circa edulia curæ, nihilo magis alunt, qùin tabeſaciont potiùs corpora, iiſdemq́ue morbos ingenerant. Quid autem dicere attinet, libidinis gratia quantas moleſtias mortales & faciunt, & patiuntur? quanquam facile eſt iſti cupiditati mederi, niſi quis velit indulgere delitijs. At ne hæc quidem inſania corruptelaq́ue ſufficere videtur mortalibus, ſed iam rerum etiam vſum peruertunt, ſingulis rebus ad id vtentes, ad quod

minime

minime paratæ ſunt, quemadmodum lecto ſi quis vti carpētū loco velit, ac tanquam curru. LVCIA. Quiſnam is eſt? CYNI. Vos, inquam, qui hominibus tanquam iumentis vtimini. Nam eos iubetis, vt lecticas tanquam currus in ceruicibus ferant. Ipſi verò in ſublimi reſidetis delicati, atque illinc homines perinde tanquam aſinos aurigamini, imperantes vt hac, non illac eant, & qui hæc faciatis maxime, iidem maxime beati videmini. Tum hi qui [illegible] iicium carnibus non tantum vt alimentis vtuntur, verum tincturas etiā quaſdam ex his machinantur. eos dico, qui purpuram tingunt, nonne & hi præter naturam his vtūtur, quę à Deo preparata ſunt? LVC Non per Iouem, ſiquidem tingere etiam poteſt, non comed tantū purpuræ caro. CYN. At non in id tamen nata eſt. Nam & cratere quiſpiam, ſi præter naturam detorqueat, ollæ loco poſſet vti, nec in id tamen paratus erat. Sed quo pacto poſſet quiſpiam vniuerſam illorum infelicitatem percurrere, quę tanta eſt? At tu me quoq; quòd nolo eius eſſe particeps, incoſas. Viuo ego tamen queadmodum modeſtus ille. his videlicet duntaxat, quæ mihi appouuntur veſcēns, ac frugaliſsimis vtens: varijs verò illis atque omnigenis minime inhians. Ac deinde quum paucis egeam, ac minime multis vtar, ferinam tibi videor vitam viuere. Atqui hac ratione toa Dij profectò in periculum veniunt, ne & ipſi ſint feris etiam deteriores, quippe qui rei nullius indigent. Verum vt exactius intelligas, cuiuſmodi borum vtrunque ſit, vel paucis videlicet egere, vel multis, cōſidera quod pluribus egent. primò pueri quàm adulti, deinde mulieres quàm viri, tum ægroti quàm valentes: atque omnino in ſumma, inferiora quælibet præſtantioribus plurimum indigent: proinde Dij omnino nullius egent rei, qui verò ad Deos accedunt proxime, quàm minimis egent An Herculem putas omnium hominum præſtantiſsimum, quippe diuinum virum, Deumq́, rectè ereditum, miſerum tur e fuiſſe, quum circuiret nudus, pelle duntaxat indutus, harum rerum noſtrarum nih l deſiderans? At ille miſer profectò non erat, quippe qui miſeriam ab alijs propulſabat. neque rurſus pauper, qui terra, mariq́. dominabatur. Nempè quocunque intendiſſet impetum, omnes quaquauerſum ſuperabat, nec in quenquam [illegible] tempori incidit, qui ſé vel æquārit vnquam, vel vicerit, quoad ex humanis exceſsit. At tu illis ſtromata putas, c [illegible] lceo [illegible] defuiſſe, atque ob id nudū obambulaſſe tantum virum? Dicendū profectò non eſt. Sed [illegible] ntinens erat ac fortis, & moderate viuere volebat, non in [illegible] ulgere delitijs. Quid Theſeus eius, diſcipulus? An nō rex erat Atheinenſium omn [illegible] ū, ac filius etiā, vt ferunt, [illegible] eptuni, ſua certe tempeſtate fortiſsimus? At [illegible] ille quoquē voluit ſine calceis eſſe, ac n [illegible] edi, barbāque & comā nutrire placuit ei, nec ei tamen ſolum, ſed etiam omnibus veteribus placuit. nēpe meliores erant quàm vos atque adeo ne ſuſtinuiſſet quidē eorum quiſquam aliud huiuſmodi; nihilo profectò magis quàm leo quiſpiam ſeſe tonderi. Siquidem carnis mollitiem ac leuorem decere mulieres exiſtimabant, ipſi verò ſicuti erant, ita videri quoque viri volebant: ac barbam quidem cultum viri ducebant, quemadmodum in equis iubam, in leonibus barbam, quibus Deus ſplendoris quandā atque ornamenti venuſtatem dedit, ſic & viris barbā adiunxit. Illos igitur ego ęmulor, veteres, inquā, illus imitari volo: huius verò tēpeſtatis homines non æmulor mirabilis huius felicitatis nomine, quam in epulis & veſtibus habent, dum poliunt ac læuigant ſingulas corporis partes, ac ne ſecretiorum quidem vllam, ita vt inſtituit natura, dimittentes. At mihi certe pedes opto, vt nihil equinis differāt, quales Chironis fuiſſe ferunt. Tum vt ipſe ſtromatis non egeam more leonum, nec cibo egeam magis exquiſito, quàm canes. Contingat præterea mihi, vt terra quæuis mihi per ſe pro cubili ſufficiat. Domum verò vt mundum hunc exiſtimem. Alimenta demum vt ea delegam, quæ faciliime comparari poſsint. Aurum verò argentumque ne deſiderē vnquam, neque ego, neq; meorum amicorum quiſquā. Omnia nanque mala inter homines ex horum cupiditate naſcuntur, & ſeditiones, & bella, & inſidiæ, & cædes. Hæc omnia fontem hābent plus habēdi cupiditatem. At hęc à nobis abſcedat procul, ne vnquam plus ſatis appetam. minus verò quum habeam, ferre æquo animo valeam. Noſtra quidem ita ſe habent. Plurimum profectò à vulgi ſententijs iſta diſſentiunt. Neque quicquam ergo mirandum eſt, ſi ab his differimus habitu, à quibus tantum differimus inſtituto. Sed te demiror, quonam pacto quum ſoam quandā citharœdo veſtem tribuas, cultumque, atque adeo tibicini ſuum, & tragœdo ſuum, bono viro cultū veſtemque propriam nullam exiſtimas, ſed eandē ei cum [illegible] go habe [illegible] dam cenſes, idque quum vulgu malū ſit. Quod ſi bonorum cultus proprius debet eſſe v [illegible], quinā deceat magis quàm hic meus, qui maxime luxurioſis pudendus ſit, quemque illi maxime auerſentur? Cultus ergo meus huiuſmodi eſt, ſqualidū eſſe, hirſutū eſſe, tritū pallium indui, comam producere, ac ſine calceis ingredi. Veſter vero cinædorū ornatui ſimilimus eſt, nec dignoſcere vos quiſquam ab illis poſsit, neque colore veſtiū, neque mollicie, neque camiſiarum numero, neque lacernis, neque calceis, neque capillorum cura, neque odore. Nam & redoletis vt illi, iam præſertim vos qui eſtis feliciſsimi. Et quidem quid facias, quū vir eudē cū cinædis odorē oleat? Etenim in ferendis laboribus nihil illis præſtatis. Voluptatibus verò nihilominus quàm illi ſuperamini, eadē comeditis, eodē modo dormitis,

atque inceditis, imò verò incedere non vultis, ſed geſtari potius, tanquam ſarcinæ, alij ab hominibus, alij verò à iumentis. At me pedes ipſi geſtant quocunque ſit opus. Egoq́ue & frigus tolerare ſufficio, & calorem pati, eaq́ue quæ dij obtulerint, minime moleſte ferre, ideo videlicet, quia miſer ſum. Vos verò propter hãc fœlicitatem nulla eſtis fortuna contenti, ſed omnium pœnitet, ac præſentia ferre non poteſtis, abſentia deſideratis: hyeme quidem optantes æſtatem, æſtate rurſus hyemem: atque in calore frigus, in frigore viciſſim calorem: quemadmodum ægrotãtes moroſi ſemper & queruli, quod in illis quidem facit morbus, in vobis verò mores. Atque hæc ita quum ſint, iam noſtri vitam veſtram traducere æquum cenſetis, noſtramq́ue corrumpere, quum ſæpe mala conſulta ſint, quæ facitis, ipſiq́ue ſitis in veſtris ipſorum negocijs minime circunſpecti, nihilq́ue eorum iudicio ac ratione, ſed conſuetudine cupiditatis faciatis. Quamobrem nihil profectò differtis vos, ab his qui torrente feruntur. Illi quippe quocunque fluxus inſederit eò rapiuntur: & vos itidem quocunque libidines. At ſimiliter quidem vobiſcum agitur, vt cum quodam qui equum inſanum aſcenderat. Equus igitur virum corripiens abſtulit. Hic verò amplius iam deſilire equo currente non poterat. Quidam verò quum occurriſſet ei, rogauit quonã tenderet? Hic reſpondit, quocunq; huic videtur, equum demonſtrans. Quod ſi vos quiſquam roget, quò feramini, ſi verum vultis dicere, dicetis in vniuerſum quidem: quocunq; videatur affectibus: ſigillatim verò, interdum quocunque voluptati, interdum quocunque ambitioni, interd[illegible] rurſus quò lucri ſtudio. Quin interdum ira, interdũ metus, interdum aliud quippiã huiuſmodi vos auferre videtur. Neq; enim vnum duntaxat equum vos, ſed multos inſilientes, nunc hunc, nunc illũ, furioſos quidem omnes auehimini. Auferunt ergo vos in barathrum, ac prærupta. Vos tamẽ priuſquam cadatis, [illegible]rns vos eſſe neſcitis. at hoc detritum palliũ quod vos ridetis, comaq; habitus[illegible] meus tantam habet vim, vt vitã mihi quietam præbeat, vtq; agam quicquid volo, verſerq́ue cum quibus volo. Nempe ex indoctis, atq; ineruditis hominibus, nemo me adire voluerit, ob hunc habitum. At molles etiam qui ſunt adhuc admodum procul declinant. Congrediuntur verò ſcitiſſimi atque modeſti[illegible]mi, & qui virtutem cupiunt, hi potiſſimum congrediuntur mecum, horum ego cõſuetudine delector. Eorũ verò fores qui homines vocãtur, non obſeruo, tũ coronas aureas ac purpuram pro faſtu habeo, atq; homines ipſos derideo. At vt cultum hunc intel[illegible]igas, non bonos modo viros, ſed ipſos etiam deos decere, atq; eum deinde, ſi libet, irrideas, deorũ ſtatuas cõſidera, vtri videãtur, vobiſne, an mihi ſimiliores, neq; Græcorũ ſolum, ſed Barbarorũ etiã tẽpla circumſpicias, vtrum ipſi dij, vt ego, comati barbatiq́; ſunt, an quemadmodũ vos, raſi finguntur, atq; pinguntur. Quin plurimos etiam ſine tunicis conſpicies, vt me nunc eſſe vides. Quo pacto igitur audeas poſthac hunc habitum vitio dare, quum deos etiam decere videatur?

MENIPPVS, SIVE NECROMANTIA LVCIANI,

Thoma Mora interprete.

MENIPPVS, PH[illegible]ONIDES.

SALVE artium, domusq́; veſtibulum meę: Vt te lubens aſpicio luci redditus. PHIL. Nunnam hic Menippus eſt canis ille? Non hercle alius, niſi ego forte ad Menippos omneis hallucinor. At quid ſibi vult habitus huius inſolentia? claua, lyra, leonis exuuiæ? Adeundus tamẽ eſt. Salue Menippe. Vnde nobis aduenisti? diu eſt quod in vrbe non vidimus. MENIP.

Adſum reuerſus mortuorum è latibulis,
Fontibuſq; triſtium tenebrarum nigris:
Manes vbi inferi manent ſuperis procul.

PHIL. O Hercules, clàm nubis Menippus vita functus eſt, reuixitq́; denuo? MENIP.

Non, ſed me adhuc viuum recepit tartarus.

PHIL. Quænã cauſa tibi fuit nouæ huius atque incredibilis viæ? MENIP.

Iuuenta me incitauit, atque audacia,
Quã pro iuuẽta haud paululũ impotẽtior.

PHIL. Siſte ô beate Tragica, & ab iambis deſcendens ſic potius ſimpliciter eloquere, quænam hæc veſtis, quæ cauſa tibi itineris inferni fuit, quum alioqui neque iucunda, neq; delectabilis ſit via? MEN.

Res dilecte grauis me infernas egit ad vm- (bras,
Co[illegible]ſulere [illegible]anes vt vatis Tireſiæ.

PHIL. Atqui deliras, alioqui non hoc pacto caneres apud amicos conſarcinatis verſibus. MEN. Ne mireris amice, nuper enim cum Euripide atque Homero verſatus, neſcio quo pacto verſi[illegible]us ſic impletus ſum, vt numeri mi[illegible] in os ſua ſponte cõfluant. Verum dic mihi quo pacto res humanæ hic ſe habent in terris: & qui[illegible]nam in vrbe agitur? PHIL. Nihil noui. Sed quemadmodum prius actitabant, rapiunt, peierãt, fœnerantur, vſuras col[illegible]igunt. MEN. O miſeri atque infœlices. Neſciunt enim, qualia de noſtris rebus nuper apud inferos decreta ſunt, qualeſq́; forte iacti ſunt in diuites iſtos calculi, quos per Cerberum nullo pacto poterunt effugere. PHIL. Quid ais? Nouine aliq[illegible]id apud inferos noſtris de rebus decretum eſt? MEN. Per Iouem, & quidem multa, verum prodere non licet, neq; arcana quæ ſunt reuel[illegible]re, ne quis forte nos apud Rhad[illegible]mãtũ impietatis accuſet. PHIL. Nequaquam Menippe per Iouem, ne ami[illegible] ſermonem hunc inuideas. Nam apud [illegible]nem tacendi gnarum, & initiatu[illegible] rea

ſacris ediſſeres. MEN. Dura profecto iobes & neutiquã tuta, verũ tui gratia tamẽ audendũ eſt. Decreui eſt ergo, diuites iſtos ac pecunioſos aurũ tã quam Danaẽn ſeruãtes abſtruſum. PHIL. Ne prius ô beate quæ ſunt dereta dixeris, quã ea percurras omnia quę abs te audire libentiſsime velim: Quæ videlicet deſcenſus cauſa fuerit, quis itineris dux: deinde exordine, & quæ illic videris, & quę audieris omnia. Veriſimile eſt enim te, quũ res pulchras videndi curioſus ſis, eorum quæ viſu aut auditu digna videbantur nihil omnino prætermiſiſſe. MEN. Parendum etiam in his tibi eſt. Nam [illegible] d fa[illegible] as, vrgente amico? Ac primum ſane tibi expediam, quæ res animum meum ad hunc de[illegible]nſum impulerit. Ego igitur quum adhuc puer eſſem, audirẽmque Homerum atque Heſiodũ, ſeditiones ac bella canentes, non ſemideorũ modo, ſed ipſorũ etiã, deorum, adulteria quoque, violẽtias, rapinas, ſupplicia, patrum expulſiones, & fratrum & ſororum nuptias: hæc me Hercle omnia bona pulchraque putabam, & ſtudioſe erga eã afficiebar. Poſtquam veru in virilem iam ætatem peruenirem, hic leges rurſus iubentes audio poetis apprime contraria, neque videlicet adulteria committere, neque ſeditiones mouere, neque rapinas exercere. Hic igitur hæſitabundus conſtiti, incertus omnino quo me pacto gererẽ. Neque enim deos vnquã putaui mœchaturos, aut ſeditiones inuicẽ fuiſſe moturos, [illegible] his rebus p[illegible] de ac bonis iudicaſſent. Neq[illegible]e rurſus legumlatores his aduerſa iuſſuros, niſi id conducere exiſtimarent. Quoniam igitur in dubio eram, viſum eſt mihi philoſophos iſtos adire, atque his me in manus dedere, rogareque vti me vtcunque liberet vterentur, vitæque viam aliquam ſimplicem ac certam oſtenderent. Hæc igitur meeum reputans ad eos venio, imprudens profecto, quud me ex fumo (vt aiunt) in flammam conijcerem. Apud enim hos maxime di[illegible]genter obſeruans ſummam repperi ig[illegible]orantiam, omniaq́ue magis incerta, ad[illegible]o vt præ his ilico mihi vel idiotarũ vita iã aurea videretur. Alius etenim ſoli me iuſsit voluptati ſtudere, atque ad eum ſcopum vniuerſum vitæ curſum dirigere. In eo ipſam ſitam eſſe felicitatem. Alius rurſus omnino laborare, corpusq́; ſiti, vigilijs, ac ſqualore ſubigere, m[illegible]re ſemper adſectum, contumelijſque obnoxiũ aſsidue, Heſiodi ſedulo incolcans celebria illa de virtute carmina, & ſudorem videlicet, & accliuem in verticem mont[illegible]s aſcenſum. Alius contemnere iubet pecunias earum[illegible]ue poſſeſſionem indifferentem putare. Alius contra bonas ipſas etiam diuitias eſſe pronunciat. De mundo vero quid dicam? de quo ideas, incorporeas ſubſtantias, atomo[illegible] & [illegible]ane, ac tálẽ quandã [illegible]gnantium inuicem nominum turbã in diẽ [illegible]m, & quod abſurd[illegible]rũ omniũ maxime [illegible]ũ, de contrarijs vnuſquiſque quum diceret, inuincibiles admodũ rationes ac perſuaſibiles adferebat, vt nec ei qui calidũ, nec ei qui frigidum idem prorſus eſſe contenderent, cootrã quicquã hiſcere potuerim, atq́; id, quũ tamen manifeſte cognoſcerem fieri nunquam poſſe, vt eadem res calida ſimul frigidaq́; ſit. Prorſum igitur tale quiddam mihi accidebat, quale ſolet dormitantibus, vt interdum capite annuerẽ, interdũ contra abnuerem. Præterea quod multo erat iſtis abſurdius, vitam eorum diligenter obſeruans, comperi eã cum ipſorũ verbis pręceptiſque ſummopere pugnare. Eos enim qui ſpernendã cenſebãt pecuniã, auidiſſime conſpexi colligendis diuitijs inhiare, de fœnore litigantes, pro mercede docẽtes: omnia denique nũmorũ gratia tolerantes. Ij verò qui gloriam verbis aſpernabantur, omnem vitæ ſuæ rationem in gloriam referebant. Voluptatem rurſus omnes fermè palã inceſſebant clanculum verò ad eã ſolam libenter confluebant. Ergo hac quoque ſpe fruſtratus magis adhuc ægrè, moleſteque tuli. Aliquantulum tamen inde memet conſolabar, quòd vnã cũ multis & ſapientibus & celeberrimis viris ipſe inſipienſque eſſem, atque viæ adhuc ignarus oberrarem. Peruigilanti mihi tandem, atque hiſce de rebus mecum cogitanti, venit in mentem, vt Babylonem profectus magorum aliquem ex Zoroaſtri diſcipulis ac ſucceſſoribus conuenirem. Audieram ſiquidem eos inferni portas carminibus quibuſdam ac myſterijs aperire, & quẽ libuerit illoc tutò deducere, ac rurſus inde reducere. Optime ergo me factũ putaui, ſi cum horũ quopiã de deſcẽnſu paciſcens Tireſiam Bœotium conſulerẽ ab eoque perdiſcerem (quippe qui vates fuerit & ſapiens) quę vita ſit optima, qoãq́; ſapiẽtiſsimus quiſqoe poriſsimum elegerit. Ac ſtatim quidem exiliens quàm poteram celerrima Babylonem verſus rectã contendi. Quò quũ venio, diuerſor apud Chaldæorum quendam hominem certe ſapientem, atque arte mirabilé, coma quidẽ canũ, admodũq́; promiſſa barba venerabilẽ. Nomen autem illi fuit Mithrobarzanes. orans igitur obſecranſque vix exoraui, vt quauis mercede vellet, in illam me viã deduceret. At tandem homo me ſuſcipiens, primum quidem dies nouem ac viginti cum luna ſimul incipiens a[illegible]luit ad Euphratem, mane ſolem orientem verſus perducens, ac ſermonem quempiam longum muſsitãs, quem non admodũ exaudiebam. Nam (quod in certamine præcones inepti ſolent) volubile quiddam atqu incertum proferebat, niſi quod quoſdam viſus eſt inuncare dæmones. Poſt illam igitur incantationẽ ter mihi in vultũ ſpuens deducit rurſus, oculos nuſqoam in obuiũ quenquã deflectens. Et cibus quidem nobis glandes erant potus autem, lac, atque mulſum, & Choaſpi lympha, lectus verò in herba ſub dio fuit. Ac poſtquam iam præparati ſatis hac diæta ſumus medio noctis ſilentio ad Tigridem me fluuiũ

ducens, purgauit ſimul atq; abſterſit, ſaceq́ue luſtrauit ac ſquilla, tum pluribus itidem alijs, & magicum ſimul illud carmen ſubmurmurans, deinde totum me iam incantans, ac ne à ſpectris læderer circumiens, reducit domum ita vt eram reciprocantem: ac reliqua noctis parte nauigationi nôs præparauimus. Ipſe igitur magicam quandam veſtem induit, Medorum veſti vt plurimum ſimilem: ac me quidem his quæ vides ornauit, claua videlicet, ac leonis exuuijs, atque inſuper lyra. Iuſsit præterea vt nomen ſi quis me roget, Menippum quidem ne dicerem, ſed Herculem, Vlyſſem, aut Orpheum PHIL. Quid ita ô Menippe? neque enim cauſam aut habitus, aut nominis intelligo. MEN. Atqui perſpicuú id quidé eſt, ac neutiquá arcanum. Nam hi qui ante nos ad Inferos olim viui deſcēderant, putauit ſi me his aſsimularet, fore vt facilius Æaci cuſtodias fallerem, atq; nullo prohibente tranſirem, vtpote notior tragico admodú illo cultu emiſſus. Iam igitur dies apparuit, quum nos ad flumen ingreſsi in receſſum incumbimus, Parata ſiquidé ab illo fuerant cymba, ſacrificia, mulſa, & in id myſterium deniq; quibuſcunque opus erat. Hęc pôſtquá ergo quæ prompta erant impoſuimus, tú nos quoque

Ingredimur triſtes, lacrymiſq; implemur obortis.

Atque aliquantiſper quidem in fluvio ferimur deinde in ſyluam delati ſumus, ac lacum quendá in quem Euphrates conditur. Tum hoc quoque tranſmiſſo, in regionem quandá peruenimus ſolam, ſyluoſam, atque opacam, in quam deſcendentes (præibat enim Mithrobarzanes) & puteum effodimus, & oues iugulamus, & foueam ſanguine conſpergimus. At magus interim accenſam facem tenens, haud amplius iam ſummiſſo murmure, ſed voce quá poterat maxima clamitans, dæmones ſimul omnes conuocat, Pœnas, Erinnes, Hecaten nocturnam, excelſamq; Proſerpinam, ſimulq́; polyſyllaba quædam nomina barbara atque ignota commiſcet. Statim ergo tremere omnia, & rimas ex carmine ſolum ducere, ac porrò Cerberi latratus audiri, & iam res planè triſtis ac mœſta fuit:

Vmbrarũ at timuit rex imis ſedibus Orcus.

Ac protinus quidem inferorum patebant pleraque, lacus, pyriphlegethon, ac Plutonis regia. Tum per illum deſcendentes hiatum, Rhadamantum propemodum metu reperimus extinctum. Ac Cerberus primũ quidẽ latrabat, commouitq́ue ſeſe. At quum ego lyram celerrime correptá pulſaſſem, cantu ſtatim ſopitus obdormit: deinde poſteaquam ad lacum venimus, tranare ferè non licuit. Iam enim onuſtũ erat nauigiũ, & eiulatu certe plenũ. Vulnerati quippe in eo nauigabát oés, hic femur, ille caput, alius alio quopiá mẽbro luxat', vſq; adeo vt mihi certe ex bello quopiá adeſſe viderentur. At optimus Charon quum leonis videret exuuias, eſſe me ratus Herculé recepit, tranſq́ue vexit libens, tum exeuntibus quoque nobis monſtrauit ſemitam. Sed quoniam iam eramus in tenebris, præcedit quidem Mithrobarzanes, ego autem à tergo continuus illi comes adhæreo, quoad in pratum quoddam venimus maximum, aſphodelo conſitum, vbi circumfuſæ vndique mortuorũ ſtridulæ nos ſequuntur vmbræ. Tum pauló procedentes longius, ad ipſum Minois tribunal acceſsimus. Erat ipſe quidem in ſolio forte quodam ſublimi ſedens. Aſtabant autem illi Pœnæ, Tortores, mali Genij, Furiæ. Ex altera parte plurimi quidam adducti ſunt ex ordine longa fune vincti. Dicebâtur autem adulteri, lenones, mœchi, homicidę, adulatores, ſycophantæ, ac talis hominum turba quiduis in vita patrantium. Seorſum autem diuites ac fœneratores prodibant pallidi, ventricoſi, ac podagrici, quorum quiſque trabe vinctus erat, ferri pondere duorum talentorũ impoſito. Nos igitur aſtantes, & quæ fiunt omnia conſpicimus, & quæ dicuntur auſcultamus. Accuſant autẽ noui quidá atque admirabiles rhetores. PHIL. Quiná ergo hi per Iouẽ ſunt, ac ne iſthuc quidẽ te pigeat dicere. MEN. Vmbraſne vnquam iſtas noſti, quas oppoſita ſoli reddút corpora? PHIL. Quid ni? MEN. Hæ nos igitur quú primum functi vita ſumus accuſant teſtantur, atque redarguunt, quicquid in vita peccauimus, & ſanè quædam ex his dignę admodùm fide videntur, vtpote nobiſcum verſatæ ſemper, noſtriſq́ue nuſquá digreſſæ corporibus. Minos igitur curioſe quemlibet examinans, in impiorũ relegabat cœtũ, pœnas ibi ſceleribus ſuis dignas luiturum. In hos præcipue tamen incenditur, quos opes dú viuerẽt, ac dignitates inflauerant, quiq́ue adorari ſe ferè expectabant, nimirum breui peritura eorũ ſuperbiam faſtumq́ue deteſtatus: quippe qui non meminiſſent mortales ipſi quum ſint, ſeſe bona quoque mortalia conſecutos. At nunc ſplendida illa exuti omnia, diuitias inquá, genus, munia, nudi, ac vultu demiſſo ſteterunt, tanquam ſomniú quoddá humanam hác felicitatem recogitantes, adeo vt hæc dũ conſpicarer nimis quá delectatus fuerim. Et ſi quẽ eorũ forte agnouerá, acceſſi, atq; in auré ſilẽter admonui, qualis in vita fuerat, quátopere fuerat inflatus: tum quũ plurimi mane fores eius obſidentes, pulſi interim excluſiq́ue à famulis illius expectabant egreſſum. At ipſe vix tandem illis exoriens puniceus, aureus, aut verſicolor, felices ac beatos ſe facturum ſalutantes putabat, ſi pectus dexterámve porrigens, permitteret oſculandá. Illi vero audientes iſta moleſte ferebant. At Minos quiddá etiam iudicauit in gratiam. Quippe Dionyſium Siciliæ tyrannũ multis & atrocibus criminibus & à Dione accuſatum, & graui Stoicorum teſtimonio conuictũ, Cyrenæus Ariſtippus interueni[illegible] illũ valde ſuſpiciunt inferi, eiuſque [illegible]

[illegible]

ibi valet autoritas)fermè iam Chimeræ alligatum abſoluit à pœna,aſſerens illum eruditorũ nonnullos olim iuuiſſe pecunia. Tum nos à tribonali diſcedentis,ad ſupplicij locum peruenimus. Vbi ô amice & multa, & miſeranda audire ſimul, ac ſpectare licuit. Nam ſimul & flagrorum ſonus auditur, & eiulatus hominum in igne flagrantium,tum rotæ & tormenta,catenæ: Cerberus laterat,& Chimæra dilaniat,cruciantur&que pariter omnes,captiui, reges,præfecti,pauperes, mendici, diuites, & iam ſcelerum omnes pœnitebat. Et quoſdam quidẽ eorũ, dũ intuemur,agnouimus, videlicet qui nuper è vita diſceſſerant. At hi ſe pudẽtes tum occulebant, noſtroq; ſubtrahebãt aſpectui,aut ſi nos aliquando reſpiciebant, id ſeruiliter admodũ abiecteq; faciebant,atq; hi quidem quàm olim putas oneroſi faſtuoſique in vita? At pauperibus malorũ dimidiũ remittebatur,& quũ interquieuiſſent,denuo repetebantur ad pœnam. Sed illa quoque quæ fabulis feruntur aſpexi, Ixionem, Siſyphum, Phrygiũque grauiter affectũ Tantalũ, genitumque terra Tityũ,Dij boni,quantũ integrũ ſtratus agrũ occupabat. Hos tandem prætereuntes, in campũ venimus Acheruſiũ, vbi ſemideos, heroidasque reperimus,atque aliã ſimul mortuorũ turbam in gentes,tribuſque diſpoſitam, alios quidem vetulos quoſdam ac marcidos, atque (vt Homerus ait)euanidos, alios verò iuueniles & integros,& hos potiſsimum ob illam condiendi efficaciam Ægyptios. Verum dignoſcere quẽlibet haod procliue fuit, adeò nudatis oſsibus omnes erant inuicem ſimilimi niſi quod vix tandem eos diu intendentes agnouimus. Quippe conferti conſidebant obſcuri atq; ignobiles,nullumque ſeruantes amplius priſtinæ formæ veſtigiũ. Cũ igitur multi oſſei conſiſterent, inoicẽ omnino ſimiles, qui terrificũ quiddã per cauos oculorũ orbes trãſpicerent,denteſque nudos oſtenderent, hæſitabã certè mecũ,quonã ſigno Therſitẽ à Nireo illo formoſo diſcernerẽ, aut mẽdicum Irum à Phæacũ rege,aot Pyrrhiã coquũ ab Agamẽnone. Quippe quibus iam nihil veteris permanſit iudicij, ſed oſſa fuerunt inter ſe ſimilia incognibilia, nullis Inſcripta titulis, nullique vnquam dignoſcenda. Hæc igitur ſpectanti mihi,perſimilis huminũ vita põpæ cuipiã longæ videbatur. cui præſit ac diſponat quæque fortuna,ex his qui põpã agunt,diuerſos varioſq; cuiq; habitus accommodans. Aliũ ſiquidẽ fortuna deligens,regijs ornat inſignibus,& tiaram impooens, & ſatellites addens,et caput diademate coronans. Alium ſerui rurſus ornatũ induit,hunc formoſum effigiat,hunc deformem atque deridiculũ fingit:nam omnigenũ, vt opinor,debet eſſe ſpectaculum. Quin habitus quorundam plerunq; in media quoq; põpa demutat,neq; perpetuo eodẽ ſinit ordine,cultos progredi quo prodierant. Sed ornate cõmutato,Crœſum quidẽ coẽgit ſerui captiuiq; veſtes induere Mæandriũ aotẽ olim inter ſeruos incedentẽ,Polycratis viciſsim ornat tyrãnide. Et aliquãtiſper quidẽ eo cultu permittit vti verũ vbi iã pompę tẽpus præterijt,apparatũ quiſq; reſtituẽs,& cõ corpore ſimul exutus amictu,qualis antè fuit,efficitur nihilo à vicino differens. Quidam tamen ob inſcitiam quũ ſuos fortuna cultus exigit, ægreferunt atq; indignantur,tanquam proprijs quibuſdam bonis priuati, ac non potius alienis, quibus pauliſper vtebantur, exuti. Quin in ſcena quoque vidiſſe te plerunq; puto hiſtriones iſtos tragicos,qui (vt ſabulæ ratio poſcit) modo Creõtes, modo Priami fiunt, aut Agamemnones. Idemque (ſi ſors tulerit)paulò ante tam grauiter Cecropis aut Erichthei formã imitatos, paulò pòſt ſeruus,poẽta iubente,progreditur. At quũ fabolæ iã finis affuerit, quiſq; auratas illas veſtes exutus,perſonã deponẽs,& ab altis illis crepidis deſcendens, pauper atq; humilis obambulat, haud amplius Agamemnon ille Atreo prognatus, aut Creon Menœcei filius, ſed Polus filius Charielei Sunienſis, aut Satyrus filius Theogitonis Marathonius. Sic ſe mortaliũ res habẽt,quẽadmodũ mihi tũ ſpectanti videbatur. P H I. Dic mihi Menippe,iſti qui magnificos altoſq; tumulos habẽt ſuper terrã, & columnas, imagines, titulos, nihilòne ſunt apud inferos plebeis quibuſlibet vmbris honoratiores? M E N. Nugaris tũ quidẽ,nã ſi vidiſſes Mauſolum, Carẽ illum dico Pyramide celebrẽ,ſat ſcio,nunquã ridere deſijſſes, ita in antrum quoddam abſtruſum deſpectim abiectus eſt,in reliqua mortuorum turba deliteſcẽs. Hoc tantũ cõmodi mihi videtur ex monumento referre,quòd impoſito tanto põdere,laborat mãgis & premitur. Nã quũ Æacus ô amice,locum cuiq; metitur,dat autẽ cui plurimũ haud amplius pedem,neceſſe eſt eo iacere contentũ,ſeſeq; ad loci modũ contrahere. At vehemẽtius multo riſiſſes, opinor,ſi reges hoſce noſtros ſatrapaſq; vidiſſes apud eos mendicantes, & aut ſalſamenta vendentes, aut primas ipſas literas vrgente inopia profitentes,& quemadmodum contumelijs à quouis afficiãtur,atque in faciem cædantur,perinde atq; viliſsima mancipia. Itaq; Philippum Macedonẽ conſpicatus, continere me certe non potui: oſtenſus eſt mihi in angulo quodam detritos calceos mercede reſarciẽs. Quin alios preterea multos erat videre mendicantes io triuijs, Xerxes videlicet, Darios,ac Polycrates. P H I. Admiranda narras iſta de regibus, peneq; incredibilia. Socrates autem quid facit, ac Diogenes? & ſi qois eſt ſapientum alius? M E N. Socrates profectò etiam ibi obſeruatur, omneſq; redarguit: verſantur autem cum illo Palamedes, Vlyſſes, & Neſtor, & quiſquis eſt alius inter defunctos garrulus. Inflantur autem illi etiãnum,atq; intumeſcunt ex hauſto veneno crura. At optimus Diogenes Sardanapalo vicinus Aſſyrio,Midæq; Phrygio, atq; alijs item pluribus

pluribus ex iſtorũ ſumptuoſorũ numero manet, quos quum eiulantes audit, veteris fortunæ magnitudinẽ recogitantes, & ridet. & delectatur, ac ſupinus cubans, vt plurimũ cantat, aſpera nimis atq; iniucunda voce illorũ eiulatus obſcurans, adeo vt id ægre ferentes, nec Diogenẽ ferre valentes, de mutanda ſede deliberent. PHIL. De his iam ſatis quidẽ: cæterũ quodnã illud decretũ eſt, quod initio dixeras aduerſus diuites eſſe ſancitum? MEN. Bene admones: neſcio enim quo pacto quum hac de re dicere propoſuiſſem, ab inſtituto ſermone procul aberraui. Dum igitur ibi verſabar, magiſtratus concionem aduocauerunt, his videlicet de rebus, quę in commune conducerent. Cunſpiciens ergo multos concurrere, me quoque cũ illis ſimul immiſcens, vnus de numero eorũ qui in concione aderant, efficior. Agitata ſunt igitur & alia multa: poſtremo vero de diuitibus negociũ, in quos poſteaq̃ plurima fuiſſent obiecta, violentia, ſuperbia, faſtus, iniurię, aſſurgens tandẽ ex populo primas quidã huiuſmodi decretũ legit. Quoniam, inquit, multa diuites perpetrant in vita; rapientes ac vim inferentes, inopeſque omni modo deſpectui habentes, Curiæ populoq; viſum eſt vt quũ functi vita fuerint, corpora quidẽ eorũ pœnas cum alijs ſceleratorũ corporibus luãt: animæ veró ſurſum remiſſæ in vitam, in aſinos demigrent, donec in tali rerũ ſtatu quinquies ac vicies decem annorũ millia tranſegerint, aſini ſemper ex aſinis renati, onera ferentes, atq; à pauperibus agitati. Dein vt liceat illis è vita excedere. Hanc ſententiam dixit Caluarius, patri Aridello, patria Manicenſis, tribu Stygiana Hac igitur lege recitata, approbauerunt principes, ſciuit plebs, adfremuit Proſerpina, allatrauit Cerberus. ſic enim rata quæ inferi ſtatuunt, autenticaque fiunt. Quæ igitur in concione agebantur, erant huiuſmodi, Tum ego ſtatim, cuius gratia veneram, Tireſiam adeo, atque illi re, vti erat, ordine narrata ſupplicaui, vt mihi diceret, quodnam optimum vitæ genus putaret. Hic vero ſubridens (eſt autem ſeniculus quiſpiam cęcus pallidus, voce gracili) ô fili, inquit, cauſam tuę perplexitatis ſcio à ſapientibus iſtis profectam, haudquaquam idem inuicem iiſdem de rebus ſentientibus, verũ haud fas eſt tibi proloqui: ſiquidẽ quod Rhadamanthus interdixit. Nequaquam, inquit, ô patercule, ſed dic amabo, neq; me contemnas, qui in vita te etiã ipſo cæcior oberro. Abducẽs ergo me, procul ab alijs auferens ad aures mihi inclinans: Optima eſt, inquit, idiotarũ, priuatorumque vita ac prudentiſſima. Quamobrẽ ab hac vaniſſima ſublimium conſideratione deſiſtens, mitte principia ſemper, ac fines inquirere, & vafros hoſce ſyllogiſmos deſpuens, atq; id genus omnia nugas æſtimans, hoc ſolum in tota vita perſequere, vt pręſentib' bene cõpoſitis minime curioſus, nulla re ſolicitus, quã plurimũ potes hilaris vitam ridenſq; traducas. Hæc quum dixiſſet rurſus Aſphodelorum in pratũ ſeſe corripuit. Ego igitur (nam & nunc veſper erat) age, inquam, ô Mithrobarzane quid cunctamur? ac non hinc rurſus abimus in vitam? Ad hæc ille: confide, inquit, ô Menippe, breuem quippe facilemque tibi monſtrabo ſemitam. & me protinus abducens in regionem quandam magis priore tenebricoſam, manu procul oſtendens ſubobſcurum, tenueque, ac velut per rimam influens lumen, illud, inquit, Trophonij templum eſt, atque illac ad inferos è Bœotia deſcenditur, hac aſcendes, atq; ilico fueris in Græcia. Ego igitur hoc ſermone gauiſus, ſalutato Mago difficile admodum per anguſtas antri fauces ſubrepens neſcio quo pacto, in Lebadiam perueni.

PHILOPSEVDES LVCIANI, SIVE INCREDVlus, *Thoma Moro interprete.*

TYCHIADES, AC PHILOCLES.

POtes mihi Philocles dicere, quidnam id tandem ſit, quod multos in mẽtiendi cupiditatem adducit, vt pariter gaudeant, quũ & ipſi nihil ſani luquũtur, & hia qui talia narrant, maximè animum intendant? PHIL. Multa Tychiade ſunt, quæ nonnullos mortales mentiri compellunt, quia in rem vident conducere. TYC. Nihil ad rem hæc; vt aiunt, neque enim de his rogabam, qui quum vſus poſtulat mentiuntur: venia nimirum hi, imò laude plerique eorum, digni ſunt, quicunque vel hoſtes fefellerunt, vel ad ſalutem tali quopiã pharmaco vſi ſunt in neceſſitatibus. Cuiuſmodi multa Vlyſſes etiam fecit, vt & vitam ſuam, & ſociorum reditum redimeret: ſed de illis vir optime dico, qui nulla neceſſitate mendacium ipſum veritati longe anteponunt, ipſa re videlicet delectati, atque in ea ſine vlla idonea occaſione verſati. Iſti ergo ſcire cupio; cuius commodi gratia iſtud agunt. PHIL. An alicubi tales aliquos iam deprehendiſti, quibus hęc inſita ſit mentiendi libido? TYCH. Et quidẽ admodũ multi ſunt huiuſmodi. PHI. Quid aliud ergo in cauſa ſit, quòd mẽtiũtur niſi demẽtia? ſiquidẽ rẽ peſſimã, optimæ loco præoptant. TYC. Hoc nihil eſt, nam ego tibi multos oſtenderim ad cætera prudentes, ac ſapiẽtia mirabili: neſcio tamen quo pacto captos hoc malo, mendacijq; ſtudioſos, adeo vt ego certè moleſte ferã, quòd viri tales, omnibus cæteris in rebus optimi gaudẽt tamẽ, & ſe, & eos in quos inciderint, fallere. Nam veteres illi, id quod tibi notius eſt quã mihi, Herodot', Cteſiaſq; Cnidius, atq; his ſuperiores: deniq; Homerus ipſe, viri celebres, mendacijs etiã ſcriptis vtebantur, vt non ſolum eos fallerent, à quibus tunc audiebantur, verũ vſq; ad nos etiã mendacia per

manus traditum perueniret, in pulcherrimis verſibus metriſq; ſeruatum. Me ergo ſępe illorum verſuum nomine ſubijt pudor, ſi quando cœli ſectionem, ac Promethei vincula recenſent, gigantumque rebellionem, atque omnem illam de inferis tragœdiam Et quo pacto ob amorem Iupiter in taurum, & cygnũ verſus ſit: & quemadmodũ ex muliere quiſpiam in auiculam vrſamve mutatus ſit. Pegaſos pręterea, Chimæraſque, & Gorgonas, ac Cyclopas, atque id genus omnia, admodom abſurdas mõſtroſaſq; fabulas, & quæ mẽtes afficere puerorũ queát, qui laruá adhuc laniáq; metuunt. quanqoá poetica ſint fortaſſe tolerabilia. At vrbes iam geoteſq; totas vna voce, ac publicitus mentiri, an non hoc ridiculũ? Veluti quum Cretenſes ſepulchrũ Iouis oſtendere non putet: Athenienſes Erichtonium editum è terra ferunt, primòſque illos homines in Attica olerum more ex terra emerſiſſe. Hi tamen multo verecundiores quàm Thebani, qoi ex ſerpentis dentibus ſatiuos quoſdã progerminaſſe narrant: quod ſi quis hæc, quũ ſint ridicula, vera eſſe non credat, ſed ea prudenter examinans, Corœbi cuiuſpiam, aut Margitæ exiſtimet eſſe: ſi quis aut Triptolemum credat in alatis dracooibus per aërem vectum eſſe, aut Pana quendam ex Arcadia in Marathonem veniſſe auxilio, vel Orithyam à Borea raptam eſſe, impius nimirum hic atque inſanus videatur eis: quippe qui tam manifeſta veraque non credat, vſqoeadeo obtinet mendacium. PHIL. At poetis Tychiade, vrbibuſque fuerit fortaſsis ignoſcendũ: nã illi delectationem illam quæ ex fabula proficiſcitur, vt quæ maxima ſit illecebra, poëmatibus ſuis immiſcent, qoa potiſsimũ erga auditores opus habent Athenienſes verò Thebaniq;, & ſi qui ſunt alij. patriæ ſuæ plus maieſtatis ex huiuſmodi figmentis conciliant: quod ſi quis fabulas auferat è Gręcia, nihil obſtiterit quo minus earũ narratores fame intereant, quando iã nemo futurus ſit hoſpitum, qui verum vel gratis audire velit. At ſi qui nulla tali cauſa, gaudent tamen mendacio, hi omnino ridiculi merito videantur. TYCH. Recte dicis, nam egu protinus ab Eucrate illo celebri venio, vbi multa incredibilia, ac fabuloſa quum audiſſem, imò vero medio in ſermone diſceſsi non ferens narrationem tam ſupra fidem, ſed me velut furiæ quędã abegerunt dũ monſtroſa multa atq; abſurda referret PHIL. Atqui Tychiade, vir grauis Eucrates eſt, & nemo certè crediderit illum tam promiſſa barba virum ſexagenarium, & qui præterea ſit plurimum in philoſophia verſatus, ſuſtinuiſſe vt alium quenquam audiret ſe præſente mentientem, nedum vt ipſe tale quicquam audeat. TYCH. At neſcia amice qualia referebat: tũ ea quàm cunſtanter aſſerebat: præterea quàm ſancte in pleriſque iurabat, admotis etiam filijs, a[illegible] vt ego quũ eum reſpicerẽ, varia mecum cogitarem, interdum quidem illum inſanire, neque animo conſtare. interdum verò itã cogitabam, fugiſſe me, quòd impoſtor eſſet, ac tantum temporis ſub leonis pelle ridiculam quandam ſimiam circontuliſſet: adeo abſurda narrabat. PHIL. Quænam illa (per Lares) ſunt Tychiade? nam cupio cognoſcere quamnam præſtigiaturam ſub tam longa barba uculuerit. TYCH. Solebam quidem etiã aliàs Philocles aliquoties eum interuiſere, ſi quando videlicet multo ocio abundarem. Hodie verò quum opus eſſet mibi cõoento Leonthico (eſt autem, vt ſcis, amicus mihi) edoctus à puero eum ſe ad Eucratẽ mane contuliſſe, vt eum morbi inſpiciẽdi cauſa viſeret, amborum nomine, nempe vt & Leonticũ conuenirem, & Encratem viderem, ignoraueram autem quòd ægrotaret, ad eum peruenio. At Leonticom ibi iam non inuenio: nam paulo antè, vt dicebant, exiuerat, alios verò confertos reperio, in quibus erat & Cleodemus Peripateticus, & Dinomachus Stoicus, & Ion, noſti virum? illũ dico, qui ex Platonica doctrina magnam ſui admirationem expectat, vt qui ſolus mentem viri deprehenderit, quique eius oracula alijs quoque poſsit enarrare: vides quoa tibi viros nomino, nimirum omni ſapientia, atque omni virtute prædıtos, vtpote ipſum ex quaque ſecta caput, reuerendos hercle omnes, atque aſpectu propemodum terribiles. Aderat præterea medicus Antigonus, vt vſui in morbo eſſet aduocatos opinor: & melius iam habere ſe videbatur Eucrates: ac morbus quidam ex familiaribus erat: humor enim rurſua in pedes ei deſcenderat. Sedere me ergo Eucrates inlecto iuxta ſe iuſsit, voce languidule remiſſa paululum, quum me cõſpiceret: quanquam interim dum ingrederer, vociferantem eum, ac vocem intendentem audieram: tamen ego admodũ curioſe cauens ne pedes eius tangerem, vbi me vulgaribus iſtis verbis purgaueram, quòd eum ægrotare neſciuerim: quod vbi reſeiſſem, curriculo venerim, adſedi propè, & illis quidem ſermo iam de morbo erat, & quædam iam ante dixerant, quædã verò etiam tunc narrabant: præterea medicamenta quædam quiſque proferebat Cleodemus igitur: Si quis ergo (inquit) ſiniſtra manu tollens humo muſtelæ dentem, ſic interfectæ, vt ante dixi, in leonis pellem alligauerit nuper excoriati, ac deinde circum crura põſuerit, illico ſedatur dolor. Non io leonis pellem (inquit Dinomachus) vt ego audiui, ſed in ceruæ potius fœmellæ virginia adhuc, & nondum initæ, & res quidem magis eſt hoc pacto credibilis: velox enim cerua eſt, maximeque valet pedibus: & leo quidem fortis eſt, pinguedoque eius, ac manus dextra, pilique qui recti è barba prominent, magnam vim obtinent, ſi quis vti nouerit, cum proprio cuique carmine, at pedum curam minimè pollicentur. Et ipſe quoque, inquit Cleodemus, olim ſic putabam ceruina pelle

gredientem, atq; per medium ignem incendétem, idque leuté ac ſenſim? Tu ne, inquá ego, iſta videbas, virum Hyperboreum volantem, aut ſuper aquas ambulantem? Et máximè inquit ille, carbatinas indutum, quo calceamenti genere illi potiſsimũ vtuntur. Nam minutula iſta quid attinet referre, quæcunq; fecit quo pacto amores immiſerit, ac dæmones exegerit mortuoſque marcidos in vitam reuocauerit, atque Hecaten ipſam palá conſpectibus exhibuerit, Lunamque è cœlo detraxerit? Quin ego vobis referam, quæ ab eo fieri cóſpexi in Glaucia Alexidis filio. Glaucias hic quũ patris nuper defuncti ſubſtantiam ſuſcepiſſet, Chryſidem amabat Demæneti filiam, ac me quidem pręceptore in diſciplina vtebatur: ac niſi amor ille à ſtudio deduxiſſet eũ, vniuerſam Peripateticorũ doctrinam perdidiciſſet: vt qui octo & decem quũ eſſet annorum, iam abſoluerat analytica: tum phyſicam auſcultationem in finẽ vſque percurrerat Amore tamen victus, mihi rem omnem ſignificat. Ego vero, quemadmodũ par erat, quippe qui præceptor eram Hyperboreum illum magum ad eum duco: conductum quatuor ilico minis in manum datis, oportebat enim præparari quiddam ad ſacrificia, tum ſedecim præterea, ſi Chryſide potiretur. Ille vero creſcentem obſeruás Lunam (Nam tunc vt plurimũ huiuſmodi ſacra peraguntur) foſſam quũ effodiſſet in aperto quondam loco domus, ſub dio circa mediam noctem, euocauit nobis primum quidem Anaxiclem Glauciæ patrem, ante ſeptem menſes vita defunctum. Succenſebat autem ob amorẽ ſenex, atque indignabatur. Tandem tamen ei permiſit, vt amaret. Poſtea vero Hecaten quoq; eduxit, adferentem vnà Cerberũ: tum Lunam detraxit multiforme quoddá ſpectaculum, & quod alias aliud apparebat. Primum quidem muliebrem formam referebat: deinde in vaccam formoſam vertebatur. Poſtremo verò catula videbatur. Hyperboreus ille tádẽ, quũ finxiſſet quẽdam è luto Cupidinem: Abi, inquit, atq; huc perducas Chryſidẽ: ac lutum quidem protinus euolabat: paulo poſt autem affuit illa pulſans oſtium. Tum ingreſſa Glauciá cóplectitur, eũ quam inſaniſsime deperiens & cum eo verſata eſt, quoad gallos canentes audiuimus. Tum verò Luna ſubuolabat in cęlum, atque Hecate ſubijt terram, cæteraq; ſpectra diſparuerunt: & Chryſidem tandem emiſimus circa ipſum fermè diluculum. Hæc Tychiades ſi cóſpexiſſes, haud quaquam amplius dubitaſſes, eſſe multa in carminibus iſtis commoda. Bene dicis, inquá, ego credidiſſem equidẽ, ſi vidiſſem ea: nunc verò ignoſcendũ mihi puto, ſi qualia vos videtis, acute perſpicere nõ poſſum: veruntamen Chryſidẽ illá quá dicis, noui mulierẽ planè meretricem ac facilem: nec video ſanè cuius gratia ad illam egueritis luteo illo ligato, magoq; ex Hyperboreis vſq; atq; ipſa inſuper Luna. Quippe quam viginti drachmis ducere in Hyperboreos vſq; potuiſſes. Mirifice enim ſeſe offert ad hanc incantationem mulier. Et contrarium quiddá ſpectris iſtis habet. Ná ea quidem æris ferrive ſonũ ſi audierint, fugiunt (nam id vos prædicatis) illa verò ſi argentũ vſpiá ſonuerit, accurrit ad tinnitum. Præterea ipſum etiam magũ admiror: quod cum ditiſsimas mulieres in amorem ſui poſsit elicere, atq; ab eis ſolida talenta ſuſcipere, is tamen ob quatuor minas admodũ tantilli lucelli auidus Glauciam amoris compotem fecerit. Ridicule facis, inquit, Ion, qui nihil credis. Ego te libenter ergo rogauerim quid de his reſpódeas, qui dæmoniacos liberát terroribus, adeo manifeſte ſpectra illa carminibus eijcientes? Atq; hæc me dicere non opus eſt, verũ omnes nouerunt, Syrus ille ex Palæſtina qui harũ rerũ artifex eſt, quam multos mortales ſuſcipiat, qui ad Luná concidant, oculoſq; diſtorqueant, ſpumaq; oppleant. quos tamen erigit ac ſanos remittit, magna accepta mercede, diris eos malis liberans. Etenim quũ iacẽtibus inſtet, rogaueritque vnde ſint in corpus ingreſsi, ægrotus quidẽ ipſe tacet, at dæmũ verò reſpondet (aut lingua Græca loquens, aut barbarica, aut vndecunq; fuerit ipſe) & quomodo, & vnde intrauit in hominẽ. Ille verò adiurans eum, ac ni paruerit minitans etiam expellit abigitq; dæmonẽ. Quin ego quoque dæmonẽ quendá exeuntẽ vidi nigrũ certè, & colore fumidum. Non magnum erat, inquam ego, talia te Ion cernere, cui ipſæ etiá apparẽt Ideæ, quas veſtræ familiæ parens oſtẽdit Plato, rem videlicet ſpectatu tenuem, atq; euanidam, quantum ad nos homines lucioſos Itáne ſolus Ion, inquit Eucrates, iſtiuſmodi vidit, ac non alij etiam multi inciderunt in dæmones: alij noctu, alij etiá interdiu? Ego profecto nõ ſemel, ſed millies iá talia conſpexi. ac primum quidem turbabar ad ea: iam verò ob conſuetudinẽ nihil nouũ, aut prodigioſum mihi videre videor, maximeque nunc ex quo anulum mihi Arabs dedit ex ferro de cruce quapiam ſumpto, factum: carmenq; docuit nominibus multis plenum, niſi forte ne mihi quidẽ fidẽ ſis habiturus Tychiade. At quî fieri poſsit inquá, vt Eucrati nõ credá Dinonis filio: viro imprimis ſapienti, ac liberè, quæ ſibi videntur, domi in priuato ſuo cũ autoritate narráti? Illud ergo de ſtatua, inquit Eucrates, quę omnibus qui in domo ſunt ſingulis noctibus apparet, tũ pueris tũ adoleſcentibus, tũ ſenibus, hoc inquá, non à me duntaxat audieris, verumetiá à noſtris omnibus. De qua ſtatua, inquá ego? Nõ vidiſti (inquit) quũ ingredieris ſtatuá quádá in atrio collocatam, ſanè quá pulchrá opus Demetrij: qui ſtatuas humana ſpecie fingere conſueuit? Nonne illá dicis, inquam, quę diſcũ iacit: quæ inclinata eſt ad emiſſuri geſtum, reflexa in eam quæ diſcum fert, altero pede modice inflexo, quæque ſe erectura videtur vná cum iactu? Nõ illa inquit: nam vnũ eſt ex

Myronis operibus ille diſci iactator, quem di-
cis. Sed nec eam quæ eſt ei proxima: cui tenijs
caput vinctum eſt formoſam loquor illam.
Nam id Polycleti opus eſt: verum eas, quæ à
dextera ſunt ingredientibus omitte, inter
quas & tyranoicidæ illi ſtant, Critiæ Neſiotæ
plaſmata: tu verò an non ad aquam illam quæ
influit, quampiam vidiſti ventre prominulo,
caluam, ſeminudatam, vulſis quibuſdam bar-
bæ pilis, inſignibus venis vero homini ſimilli-
mam? Pelichus dux Corinthius eſſe videtur.
Per Iouē, inquã, vidi quandam à dextra Satur-
ni, quæ tenias coronaſque aridas habebat, pe-
ctoreque folia quædam inaurata. Ego, inquit,
Eucrates, ea inauraui, quum me ſanaſſet ter-
tioq; die epialo pereuntē. Erâtne igitur etiam
medicus, inquã ego, optimus iſte pelichus? Eſt
neque ride, inquit Eucrates: alioqui homo te
haud multo poſt inuadet. Noui ego certe
quantum valeat hæc quam tu rides ſtatua An
non eiuſdem putas eſſe immittere epialos in
quos voluerit, quandoquidē potis eſt eijcere?
Propitia, inquam, placeataq. ſit hæc ſtatua mi-
hi, quæ tantum valeat. Quidnam ergo aliud
facientem eam viderunt omnes qui in domo
ſunt? Quum primum nox eſt, inquit, hæc'ē ba-
ſe deſcendens in qua ſteterat, in orbem totam
domū circuit: omnes occurrunt ei interdum
etiam canenti: nec quiſquã eſt quem vnquam
læſerit. diuertere tantum oportet. Illa verò
præterit, nihil intuentes infeſtant, quum & la-
uat ſæpe, & tota nocte ludit, vt ex ipſo aquæ
ſtrepitu licet audire. Vide ergo inquam ego,
ne fortè non Pelichus hæc ſtatua ſit, ſed Ta-
lus potius Cretenſis, qui apud Minoem fuiſ-
ſe dicitur: nam & ille æreus quidam Cretæ cu-
ſtos erat: quòd ſi non ex ære, non autem ex
ligno facta eſſet, nihil eam prohiberet, qui non
opus Demetrij, ſed vna potius ex Dædal'
machinis eſſe videatur. E baſe namque (vt
ais) etiam iſta fugit. Vide, inquit, ô Tychiade,
ne te poſthac ſcōmatis huius pœniteat. Noui
quidem ego, quid illi euenerit, qui obolos ſur-
ripuit, quos ei quoque nouilunio ſuſpendi
mus. Prorſus atrocia, inquit Ion, oportebat ac
cidere: quippe qui ſacrilegus erat: quomodo
ergo illū vltus eſt ô Eucrates? Nam audire cu-
pio, etiam ſi maximè Tychiades iſti diffiſurus
eſt. Multi, inquit ille, ad pedes eius oboli ia-
cebant, aliaque item numiſmata quædam ar-
gentea ad crus eius affixa cęra, ac laminæ quo-
que argenteę: vota cuiuſque aut merces ob ſa-
nationē eius, qui ab eo liberatus eſſet, quum ſe
bre detineretur. At erat nobis ſeruus quidam
Libycus ſceleratus equorum curator. Hic no-
ctu aggreſſus eſt ea auferre omnia, abſtulitque
digreſſam iam quū obſeruaſſet ſtatuã. At quū
primum reuerſus intellexit ſacrilegio ſe com-
pilatum Pelichus, vide quo pacto ſeſe vltus
eſt, atque furti prodidit Libicum. Tota nocte
atrium obambulabat, in orbem miſer exire nō
valens, tanquam in Labyrinthum incidiſſet,
quoad orta die iam deprehenſus eſt, ea tenens
quæ furto abſtulerat: ac tū quidem compre-
henſus, plagas non paucas recepit, nec tem-
poris multū ſuperſtes malus male perijt: vapu
lás, vt dicebat, ſingulis noctibus. adeo vt vbi-
ces poſtridie apparerent in corpore I ounc, &
poſt iſta quoq; Tychiades Pelichū ride, ac me
tanquã coætaneum Minoi iam delirare puta.
At ô Eucrates, inquã ego, quàm diu æs erit æs,
operiſq; plaſtes Demetrius Alopecenſis fuerit
qui non deos, ſed homines fingere conſueuit:
Pelichi nunquam ſtatuã verebor, quippe qui
nec ipſum etiam viuentem, ſi mihi minaretur
admodum timuiſſem. Ad hæc medicus Anti-
gonus. Et mihi ô Eucrates, inquit, Hippocra-
tes æreus eſt magnitudine fermè cubitali: qui
tunc duntaxat quum lucerna extincta ſit, to-
tam in orbem domum ambit, perſtrepens ac
pyxides euertens: pharmacaque commiſcens,
atq; oſtia circumuertens, maximeque ſi quãdo
ſacrificia prætermittimus, quibus in ſingulos
annos ei ſacrificamus. Poſtulat, ergo, inquam
ego, etiam Hippocrates medicus iam vt ſibi ſa
crificetur: indignaturq; niſi in tempore iuſto-
rū ſacrificiorū epulis accipiatur: quē nimirum
dicebat boni conſulere, ſi quis ei libauerit, aut
mulſum inſperſerit, aut caput coronauerit.

Audi ergo, inquit, Eucrates: iſtud certe etiam
teſtibus probauero, quod ante annos quinque
vidi. Erat fermè vindemiæ tempus. Ego verò
in agrum circa meridiem vindemiatū dimiſſis
operarijs, in ſyluã ſolus abibam: cogitans in-
terim quiddam, atque conſiderans. At poſt-
quam in ſaltum perueni: canum primo latra-
tus inſonuit. Ego vero Mnaſona filium meum
cum æqualibus venientem, ludere venarique
(quemadmodom ſolebat) conijciebam. At
res haudquaquam ſic ſe habebat: verum pau-
lo poſt facto terræmotu, ſonoque velut è to-
nitru, mulierem aduenientē video terribilem:
proceritate fermè ſemiſtadiali: habebat autem
in ſiniſtra facem: in dextra vero gladium vi-
ginti circiter cubitorum. Et inferne quidem
pedibus erat ſerpentinus, ſuperne vero Gor-
gonem referens vultu videlicet, atq; aſpectus
horrore: pro coma quidem draconibus, tan-
quã ceſarie circuncincta: alijs collum ample-
ctentibus, alijs etiam per humeros ſparſis. Vi-
dete, inquit, amici quo pacto etiã inter narran-
dū exhorrui: & ſimul hæc dicens Eucrates,
oſtendit omnibus brachij ſui ſetas erectas me-
tu. Ion ergo ac Dinomachus, & Cleodemus
vehementer inhiantes, auſcultabant eum viri
ſenes, tanquam naribus traherentur, adoran-
tes apud ſeſe tam incredibilem Coloſſum,
mulierem ſemiſtadialem, Giganteum quoddã
Mormolyciū. Ego vero conſiderabã interim
cuiuſmodi erant hi qui cum iuuenibus ſapien-
tiæ nomine verſentur, vulgoque in admira-
tione habeantur: quom ſola nimirum canicie
barbaq; ab ipſis differant infantibus: Cæterū
etiam illis ipſis facilius ductiles ad credenda
meu-

mendacia. Dinomachus ergo, dic mihi, inquit Eucrates: illi canes deæ, quanta magnitudine erant? Elephantis, inquit ille, proceriores Indicis, nigri & ipſi hirſutique, ſordido ſqualidnque villo. Ego igitur quum viderem, reſtiti, inuerſo protinus in interiorem digiti partē) quod Arabs mihi dederat) ſigillo. Hecate ergu percoſſo draconicis illis pedibus ſolo, hiatu effecit maximū: & qui immani magnitudine penitus æquaret tartarum. Deinde paulo poſt abijt in eū deſiliens. Ego vern pręſente animo porrecta ceruice inclinatus, inſpexi apprehenſa arbore quapiam, quæ vicina ſtabat, ne oburtis mihi tenebris ac vertigine in caput præceps inciderem: deinde conſpexi ea quæ in inferno ſunt omnia, pyriphlegetontē, lacum, Cerberū, manes, aden vt quoſdā etiā eorum agnoſcerem. Patrem ergo meum manifeſte cernebam adhuc his ipſis amictū, quibus eum ſepeliuimos. Qoid agebant (inqoit Ion) ô Eucrates animæ? Quid aliud, inquit ille, quàm per tribus familiaſque cū amicis cognatiſque verſantur, in Aſphodelo collocati? Contradicant ergo etiam nunc (inquit Ion) Epicurei ſacro Platoni, eiuſque de anima rationibus. At tu nonne Socratem etiam ipſum Platonēq; videbas inter manes? Socratē (inquit) vidi: neq; illū tamen euidentes, niſi quòd inde cōieci, quoniā caluus, ac ventricoſus erat. Platonē vero non cognoui: nā apud amicos nimirū vera fateri oportet. Simul ergo atque ego omnia cōſpexi, & hiatus coijt, & ex famulis meis quidā quęrētes me, atq; in his Pyrrhias hic, ſuperuenere hiatu nondum plenè obducto: dic Pyrrhia, an non vera narro? Per Iouem (inquit Pyrrhias) & latratum audiui per hiatū: & ignis quidē a face mihi ſuffulgere videbatur. Tum niſi ego profecto, teſte latratū ignemq; in eumnulū addēre. Tum Cleodemus: haud quaquam noua iſta, inquit, neq; alijs inuiſa vidiſti. Nam & ipſe haud ita pridem quū ægrotarem tale quiddam cōſpexi. Proſpiciebat mihi curabatq; Antigonus hic, ac ſeptima dies erat: febriſq; o qualis? incendio certe vehementiur. Omnes ergo me relinquētes ſolū, clauſis foribus foris manebāt. Sic enim iuſſeras Antigone, ſi quo pactopoſſem obdormiſcere. Tūc igitur aſtitit mihi iuuenis quidā vigilanti: pulcher admodū, veſte circūamictus cādida. Ac me quum excitaſſet, per hiatū quendā ducit ad inferos. ſicuti ilico cognoui, Tantalū quū viderē ac Tityū Siſyphumq;. At cætera vobis quid cōmemorē? Poſtqoā vero ad tribunal perueni (aderat autem & Æacus, & Charō, Parcæq; atq; Erinnes) quidā velut rex (Pluto certe mihi videbatur) aſſedit ſingulorū nomina pereenſens, qui morituri erāt, quos diem iam vitæ præſcripiū præterijſſe contigerat. Iuuenis ergo me adducens illi exhibuit. At Plutn tunc incanduit, & ad eum qui me ducebat, nondum illi completū eſt ſtamen, inqoit. Abeat ergo. Tu vero fabrū Demylū adduc: iam ſiquidē vltra colū viuit. Tū ego lætus recurrens, ipſe quidem iam febre liber eram: denuntiabam vero omnibus, quòd Demylus eſſet moriturus. Manebat autē nobis in vicinia ægrotans etiam ipſe nōnihil, vt renuntiatū eſt. Ac paulo poſt audimus eiulatū eorū qui lugebant eum. Quid miri eſt, inquit Antigonus? Egn etenim quendā noui poſt vigeſimū diem qoā ſepultus eſt, reſurrexiſſe. Nam hominem & anteq̄ moreretur, & poſtquā reſurrexit, ipſe curaui. Et quo pacto (inquā egn) in diebus viginti, neq; tabuit corpus, neq; præterea fame corruptū eſt, niſi fortaſsis Epimenidē quempiam tu curaſti? Hæc quum diceremus, protinus ingrediebantur Eucratis filij è palæſtra redeuntes. Alter quidē iam ex ephebis exceſſerat, alter vero annos natus erat circiter quindecim. Tū ſalutatis nobis iuxta patrem adſidebant in lecto, ac mihi quidē ſella illata eſt. Tū Eucrates tanquā è conſpectu filiorū admonitus: ſic his frui mihi contingat, inquit, ſimulq; manū eis inlecit, vt apud te Tychiades vera narrabo. Felicis memorię vxorem meā horū matrē nouerunt omnes, quu pacto dilexerim: Nā declaraui his rebus quās in eam feci, nō modò dū viueret, verumetiā poſtquā vita functa eſt: Quippe qoi mundum eius vniuerſum, veſtēq; qua dum viueret, oblectabatur, in rogū illius iniecerim. Septima vero poſt mortem die, ego quidem hic in eundem lectū incumbebā: quēadmodum nunc, luctum eum mihi commitigans, quem de illa conceperam. Legebā enim tacitus Platonis illum de anima libellum. Ingreditur interim Demenete ea ipſa, atque adſidet iuxtà: quemadmodum nunc Eucratides hic minorē deſignans filiū. Hic vero ilico tremuit admodum pueriliter, ac dudum ad narrationem pallebat. Ego vero (inquit Eucrates) vt conſpexi, amplexus eam ſingultim lachrymabam. Illa vero me vociferari non patiebatur, verum incuſabat me, quòd quum ei ſuiſſem in reliquis gratificatus omnibus, è ſandalijs aureis alterū non cremauerā, ſupereſſe autē id dicebat, quod ſub arca ceciderat: atque id nos quū non inueniremus, alterū tantū cremaueramus. Nobis autē adhuc diſſerentibus ſceleſtiſsimus quidam caniculus, qui mihi in delicijs erat, in lecto cubans allatrabat, ea vero ad latratum euanuit. At ſandalium ſob arca repertū eſt. poſteaq; à nobis incenſum. An hęc etiā Tychiades recuſabis credere, quum tā ſint euidētia, quotidieq; obſeruētur? Per Iouē inquā ego, digni fuerint, quibus aureo ſandalio nates puerurum more feriantur, ſi qui iſta nō credant, atq; vſq; adeo impudenter vero reſiſtant. Interea Pythagoricus intrabat Arignotus comatus ille ab aſpectu venerabilis. Noſti illum dnctrinę nnmine celebrē. qui cognominatur ſacer. Atq; ego quidem, vt eum conſpexi, reſpiraui: hoc ipſum, qood prouerbio dici ſolet. aduenitſſe mihi rat': nēpe ſecurim quāpiam aduerſus mendacia: Occludet, inquā, eis

ora vir ſapiens, adeo monſtroſa narrantibus: atq; prorſus, iuxta vulgatum illud adagium, repente Deum immiſſum eſſe mihi hunc à fortuna putabá. Hic vero poſtquá adſedit, aſſurgente ei, ac cedente Cleodemo, primú de morbo percontatus eſt. ſeque audiſſe dicebat, Eucraté iá ſe melius habere. At quidná inquit inter vos philoſophamini? Nam interim dum ingrediebar ſubauſcultaui, ac mihi certe videmini in re quapiam pulchra conuerſari. Quid aliud, inquit Eucrates, quàm vt huic adamantino perſuadeamus (me demonſtrans) vt dæmones credat aliquos eſſe, phantaſmataque, ac mortuorum animas ſuper terram obambulare, & ſeſe quibus libitum fuerit oſtendere? Ego igitur erubui, vultumque deieci reueritus Arignotum. At ille, vide (inquit) Eucrates nô hoc dicat Tychiades. Eorum tantú qui violenter interierint, animas errare, veluti ſi quis ſuffocatus, aut capite truncatus, crucíue ſuffixus fuerit, aut alio quopiá iſtiuſmodi modo è vita diſceſſerit: eas vero quę fatali morte naturalique diſceſſerint, haudquaquá amplius oberrare. Nam ſi hoc dicat, nô vſqueadeò abſurda dixerit. Per Iouem inquit Dinomachus, ne eſſe quidem iſtiuſmodi, nec præſentia cerni putat. Quid ais, inquit Arignotus in me torue aſpiciens, nihil horú tibi videtur fieri? præſertim quum omnes (vt ita dicam) videant? Ignoſces, inquam ego, mihi, ſi non credo, ná ſolus omniú non video. Quòd ſi vidiſſem, profecto & credidiſſem, quĕadmodú & vos. Atqui inquit ille, ſi quando Corinthú veneris, roga vbi ſit Eubatidæ domus. Atq; vbi tibi fuerit indicata, nempe circa Craneú, in eá ingreſſus, dic ianitori Tibio velle te videre, vnde dæmoné Pytagoricus Arignotus quú adduxiſſet abegerit, ac deinceps habitabilé domum reddiderit. Quidnam hoc erat, Arignote? rogabat Eucrates. Inhabitabilis erat, inquit ille, diu propter terricula. quòd ſi quis inhabitaſſet, expauefactus ilico fugiebat exactus à quodá horrendo ac terribili ſpectro. Deciderat ergo iá, tectumque rúpebatur, neq; quiſquá erat omnino qui in eá ingredi fuerit auſus. Ego vero vbi hæc audiui, libellos ſumens (Sunt auté Ægyptij mihi de talibus rebus admodú multi) veni in domum circa primam vigiliam, dehortante hoſpite, ac fermè detinente, poſtquam didicerat quô iturus eſſem, in certum, vt putabat, exitium. At ego ſumpta lucerna ſolus ingredior, atq; in vaſtiſsimo atrio collocato lumine, humi ſedens tacite legebam. Adeſt vero dæmon ille cum quopiá è vulgo ſe congreſſurum ratus, ac me quoque quemadmodú alios perterriturum ſquallidus, hirſutus, ac tenebris nigrior. Atq; hic quú adſtaret, vndiq; me adſultim petés tétauit, ſi qua poſſet expugnare, ac modo in cané, modo in taurú, modo in leoné vertebatur. At ego correpto in manú quàm maxime horrêdo carmine, ſimulq; vocé imitatus Aegyptiam, & incantans eú in domicilij tenebroſi angulum quendam compuli. At quum animaduertiſſem, vbi ſe in terram condidit, tum deſtiti. Mane autem deſperantibus vniuerſis, ac me quéadmodú alios mortuú ſeſe reperturos putantibus, præter omniú ſpê progrediês, Eubatidê adeo, feliciter illi adnuntians, quòd purá ſibi ac ſpectris liberá domú iá liceret incolere. Atq; illú aſſumés aliósq; multos (ſequebantur auté huius inopinatæ rei gratia) quú ad locú duxiſſem, vbi condentem ſe dæmona conſpexeram, iuſsi vt ſumptis ligonibus maruliſq; ſuffoderent. Atq; vbi id fecerant, inuentum eſt ferè ad paſſum defoſſum cadauer quoddá marcidum, oſsibus tantú humana ſpecie cohærentibus: Illud igitur effoſſum ſepeliuimus, domus vero poſtea turbari prodigijs deſijt. Hæc vbi narrauit Arignotus, vir prodigioſa ſapientia, ac reuerendus omnibus, nemo erat ex his qui aderát, qui non multá mihi imputaret inſaniá, qui talia nó credá, narráte præſertim Arignoto. Ego tamé nihil veritus neq; comá, neq; illá quá de eo habebant opinioné, Quid hoc inquam Arignote? Etiá tu talis eras, in quo mihi ſola ſpes fuit, fumo plenus ac ſimulacris. Illud ergo nobis in te quod dici ſolet, euenit: vt theſaurú quú ſperauerimus, carbones offenderimus. At tu, inquit Arignotus, ſi neq; mihi credis narranti, neque Dinomacho, aut huic Cleodemo, neq; ipſi Eucrati, dic age quénnam digniorĕ, cui his de rebus fides habeatur, exiſtimas: qui nobis dicat contraria? Per Iouem, inquam ego, virú apprime mirabilem Abdera oriundum illú Democritú, cui tam firmiter erat perſuaſum eiuſmodi nihil eſſe in rerú natura poſſe, vt quú ſe in monumento extra portas clauſiſſet, ibiq; degeret dies noctesq; ſcribens atq; componens, iuueneſque eum quidam illudere cupientes ac perterrefacere nigra veſte in modú cadaueris ornati, ac perſonis in capita adfictis circúſiſtĕtes, illú circumſilirent, crebro ſubſilientes: hic neq; eorum commenta pertimuerit, neque eos omnino reſpexerit, ſed inter ſcribendú. deſiſtite, inquit, ineptire. Adeo firmiter credidit animas nihil eſſe poſtq̃ è corporibus exierint. Hoccine ais, inquit Eucrates dementĕ quépiá virum eſſe Democritú? ſiquidĕ ſic exiſtimauit. Ego vero vobis etiam aliud referá, quod mihi ipſi contigit, nô quod ab alio acceperim, fortaſsis etiá tu Tychiades quum audieris, compelleris accedere, ipſa narrationis veritate coactus. Quum in Ægypto verſarer adhuc adoleſcens, à patre videlicet doctrinæ gratia tranſmiſſus, cupiebá nauigio profectus in Coptum illinc adiens Memnoné, miraculú illud audire eum videlicet ſonum reddentem ad orientem ſolem. Illum igitur audiui non hoc vulgari modo quo audiunt alij ſonum quempiá inanĕ ſed mihi oracula etiam edidit Memnon ipſe aperto ore ſeptem verſibus: quod niſi eſſet ſuperuacaneum, ipſos vobis verſus recenſerem. Inter nauigandum vero incidit in nos vnà

nauigans

nauigans vir Memphiticus quidam, ex ſacris illis ſcribis, mirabili ſapientia, & qui vniuerſam Ægyptiorũ doctrinam callebat. Dicebatur autem tres ac viginti annos in adytis ſubterraneis manſiſſe, Magiam interea doctus ab Iſide. Pancratem dicis (inquit Arignotus) præceptoré meũ, virũ ſacrum, raſum, lineis indutum, doctum, pureque lingua Græca loquentem, procerũ, ſimum, labijs promiſsis, cruribuſque gracilibus. Illum ipſum inquit ille, Pancratem, ac primum quidem quis eſſet ignorabam. At poſtquam vidi eum, ſi quando in portũ appuliſſemus, cùm alia multa miracula facienté, tũ crocodilis inſidenté agitaſſe, & cum feris verſantem, illas vero reuerentes eum, caudiſque adulantes agnoui ſacrũ quépiá virũ eſſe, paulatimq; comitate mea me in eius amicitiá ac familiaritaté inſinuaui, adeo vt omnia arcana cõmunicaret. Ac tandem mihi perſuadet, vt famulis omnibus in Memphide relictis, ſe ſolus conſequerer, neque enim defuturos nobis miniſtros. Atque ex eo tempore ſic vitam duximus. Quũ in diuerſorium quodpiam veniremus, homo accepto piſtillo, ſcobináue, aut peſſulo, veſtibus implicás, quũ in id carmẽ quoddá dixiſſet, effecit vt ambularet, vtque alijs omnibus homo videretur Illud ergo abiés, & aquá hauriebat, & cœná parabat, inſtruebatq; atq; in omnibus cõmode ſubſeruiebat miniſtrabatq; nobis. Deinde poſtquá iá ſatis huius miniſterij fuit, ſcobinam rurſus ſcobinam, ac peſſulum peſſulum aliud recitans carmen reddebat Hoc ego vehementer conatus non reperiebam, quo pacto ab illo expiſcarer. Ná id mihi inuidebat, quáquá in alijs eſſet facilimus. At quadá die in angulo quodá tenebricoſo clá illo deliteſcens ſubauſcultaui propius incantationẽ illá. Erat auté triſyllaba. Tũ ille quum piſtillo mádaſſet quæ curáda erant, abijt in forũ. At ego poſtridie illo apud forũ occupato, acceptũ piſtillũ quũ ornaſſem, ſyllabas illas ſimili modo pronunciás, aquá iuſsi vt hauriret. Tũ impletá amphorá quum tuliſſet, deſiſte inquá, neq; aquá amplius haurito, ſed rurſus eſto piſtillũ At illud mihi haud amplius iá obtemperare volebat, ſed aquá hauriebat continue, quoad hauriendo totá domũ nobis impleret. At ego quum reſiſtere huic rei non valerem, timebam autem ne Pancrates reuerſus (id quod etiam euenit) iraſceretur, correpta ſecure piſtillum in duas partes diſſeco. At vtraque pars amphoram ſumens hauriebat aquam iamque vnius loco duo mihi miniſtri eſſe cœperunt. Interea Pancrates ſuperuenit, ac re intellecta illas quidem in ligna rurſus, quemadmodum ante carmen erant, mutauit. At ipſe me clanculum relicto neſcio quò clanculum ſe ſubducens abijt. At poſsis iſtud etiam nunc, inquit Dinomachus, hominem ex piſtillo facere? Per Iouem, inquit ille, dimidia ex parte ſcio, nam in priorem formam nunquam à me reſtitui poteſt, poſtquam ſemel aquarius eſſe cœperit. Sed deſerenda nobis domus eſſet aquæ iam impleta. Non deſiſtitis, inquam ego, huiuſmodi monſtroſa narrare viri ſenes? Alioqui horum ſaltem adoleſcentium gratia incredibiles iſtas ac terribiles fabulas aliud in tempus omittite, ne clanculum terroribus ac prodigioſis fabulamentis impleantur. Parcere ergo eis oportet, ne talia conſueſcát audire, quæ eos per totam vitá comitata perturbabunt, atq; ad omné ſtrepitũ meticuloſos reddẽt, poſteaquá eos omnigena ſuperſtitione impleuerint. Recte admonuiſti me, inquit Eucrates, quum ſuperſtitioné dixiſti. Nam quid tibi Tychiade de rebus huiuſmodi videtur, de oraculis loquor ac vaticinijs, & quæconque quidam minime afflati proclamant, quæve ex adytis audiuntur? aut quæ virgo numeris eloqués futura præcedit? an videlicet nec talia credis? At ego quod anulum quendam ſacrum habeo, Pythij Apollinis imaginem exprimente ſigillo, quodque hic Apollo mecum loquitur, non dico, ne tibi videar ad gloriam meam res incredibiles narrare. Cæterum quæ apud Amphilochum audiui in Mallo, heroë mecum diu diſſerente, Deumque meis de rebus conſulente, tum quæ ipſe vidi, volo vobis narrare. Deinde ex ordine & quæ vidi in Pergamo, & quę audiui in Pataris. Itaque quum ex Ægypto redirem domum, audiremque illud in Mallo vaticinium apertiſsimum ſimul ac veriſsimum, eſſe, tamen ſic oracula dare, vt ad rem reſpondeat his, quęcunque propheta quiſpiá in ſchedulam inſcripta tradiderit, recte me facturum putaui, ſi dum pręternauigarẽ, experirer oraculum, Deumque de futuris quippiam conſulerem. Hæc adhuc Eucrate dicente, quum viderem quàm longe res eſſet proceſſura, quodque non breuem incepiſſet de oraculo tragœdiam, ratus non expedire, vti ſolus contradicerem omnibus, relinquens eum ex Ægypto adhuc in Mallum nauigantem: Nam & intelligebam moleſtam illis eſſe præſentiam meam, vtpote qui diſſentirem refelleremque eorum mendacia: Atqui ego abeo, inquam, quæſiturus Leonticum, nam opus habeo cum eo congredi. At vos quandoquidem parũ ſufficere vobis res humanas putatis, ipſos etiá deos deniq; in fabularum vobis partem vocate. Atque hæc ſimul ac dixi, diſceſsi. Illi vero alacres iam libertatem nacti, vt eſt veriſimile, mutuò ſeſe epulis accipiebát, ac mẽdacijs ingurgitabant. Talibus ô Philocles apud Eucratem auditis, venio per Iouem inflato ventre, non aliter quàm hi qui muſto poti ſunt, opus habens vomitu. Tum libenter alicunde magno emerim pharmacum aliquod, quod mihi obliuionem induceret eorum quæ audiui, ne me nonnihil earum rerũ lædat inhęrens memoria: népe monſtra, dæmones, atque Hecatas mihi videre videor. PHIL. Quin mihi quoque ô Tychiade, tale quiddá hic ſermo

tuus attulit: aiunt etenim nõ ſolum in rabiem verti, atque aquam formidare, quoſcunque rabidi canes mordeant. verũetiã ſi quẽ morsus homo morſus momorderit, illũ morſum quoq; nõ minus canino valiturũ, atque eũ etiã eodem modo formidaturum. Quin tu ergo videris, quum ſis ipſe apud Eucratem à multis mendacijs morſus, mihi quoque morſum illũ communicaſſe, adeo mihi mentem dæmonibus impleuiſti. TYCH. At bonu animo ſim' amice, quũ magnũ aduerſus huiuſmodi res remediũ habemus, veritatẽ rectáque omnibus in rebus rationẽ: quo ſi vtamur, nullis huiuſmodi vanis ſtultiſque mendacijs turbabimur.

DECLAMATIO
LVCIANI PRO TYRANNICIDA, THOMA MORO interprete.

ARGVMENTVM.

Aſcendit quidam in arcem, vt tyrannum occideret, at ipſum quidem non inuenit: filium autem eius quum peremiſſet, gladium reliquit in corpore. Tyrannus ingreſſus, ac filium iam conſpicatus mortuum, eodem gladio ſe transfixit. Is qui aſcenderat, ac tyranni filium interemerat, tanquam tyrannicida præmium petit.

DECLAMATIO.

QVVM duos tyrannos Iudices vno die peremerim, alterũ quidem iam ætate defectũ, alterum vero florentem, eoque ad ſcelerum ſucceſsionem idoneum, adſum tamen vnicum ob vtrumque præmiũ petiturus: idque quum ſolus omnium qui vnquã fuère tyrannicidæ, ſceleratos duos vno ictu ſuſtulerim atque mactauerim: filium quidem gladio, patrẽ verò nimio illo quo in filiũ ferebatur, affectu. Tyrãnus igitur ob ea quę geſsit, ſatis nobis ſupplicij dedit, quippe qui & viuẽs filiũ ſpectauit occiſum, & tandem (quod maxime præter omnẽ ſpem fuit) ipſe ſui coactus eſt tyrannicida fieri. Filius igitur à me peremptus eſt, inſeruiuit autẽ mihi, etiã mortuus, ad aliã mortẽ: nam qui viuens iniurias, vnà cum patre fecit, mortuus patrem vt potuit interfecit. Qui tyrãnidẽ ergo ſuſtuli, ego ſum: enſiſq; qui peregit omnia, meus eſt, ordinem tantum immutaui cædiũ, ac perimendi ſceelratos nouaui modũ: illum qui fortior erat, & qui vlciſci poterat, amolitus ipſe: ſenẽ vero ſoli relinquens gladio. Ego igitur ob iſta etiam amplius aliquid a vobis expectabam ſperabamq; me præmia pro peremptorum numero ſuſcepturum, vt qui vos non præſentibus tantum malis eripuerim, ſed futurorum quoque metu liberauerim, ac certe vobis libertatem præſtiterim, nullo hærede ſcelerum relicto. At interim tot rebus à me præclare editis, in periculum venio, ne à vobis nullo præmio donatus abeam, ſoluſque mercede frauder, quam leges à me ſeruatæ ſtatuerunt. Hic itaque meus aduerſarius, nullo Reipubl. ſtudio, ſicut ait, iſtud agere videtur, ſed eorum cæde commotus, vt in eum qui mortis eis cauſa fuit vlciſcatur. Sed vos iudices auſcultate pauliſper dum tyrannidis mala (quaoquam ipſi probe ſciatis) expono: nam & hoc pacto melius beneficij magnitudioem cognoneritis, & magis itẽ gaudebitis, reputantes quibus eſtis malis liberati. Neque enim quemadmodum alijs pleriſque iam ſæpe accidit, ita nos quoque ſimplicem tyrannidem & vnicã ſeruitutem ſuſtinuimus: neque vnius domini libidinem pertulimus, ſed ſoli omniũ quos vnquã ſimilis preſsit infelicitas, duos vnius loco tyrannos habuimus, & in duplices miſeri iniurias diſtracti ſumus. At moderatior admodũ ſenex erat, & in ira mitior, & ad ſupplicia ſegnior, & ad libidines tardior: vtpote ætate iam impetus eius vehementiã cohibente & voluptatum appetitiones refrę nante. Et ad cauſas quidem facinorum inuitus à filio dicebatur impelli, quum ipſe non admodum tyrannicus eſſet, niſi quòd illi parebat: nam in filium (vt iam oſtendit) propenſus ſupra modum fuit. Omnia illi filius erat, illi obtemperabat: & iniuſte fecit quicquid ille iubebat & puniebat quos ille volebat in omnibus illi morem gerebat, ac denique ſub illius tyrãnide viuebat, & vltroneus filij cupiditatũ ſatelles erat. At iuuenis vero honore ætatis gratia patri ceſsit, & ſolo imperij nomine abſtinuit: cæterũ re ipſa tyrannidis caput ipſe fuit. Firmitas quoque ac tutamentũ principatus ab illo pendebat, quoniã & quod ex iniurijs prouenit, ſolus ipſe fruebatur. Ille erat qui ſatellites ducebat, qui cuſtodias regebat, qui ſubditos feriebat, qui inſidiatores terrebat. Ille erat qui ephebos rapuit, qui nuptias temerauit, cui virgines adductæ ſunt: & ſi quæ cędes erant, ſi qua exilia, pecuniarũ expilationes, tormẽta, contumeliæ, hæc omnia iuuenis fiebant audacia: nã ſenex ipſe obſequebatur, & comes in malis erat, & tantũ filij ſcelera cõprobabat. Et res quidẽ nobis intolerabilis facta eſt: nã quũ animi libidines ab imperio ſumunt licentiam, nullũ iniuriarũ finẽ faciunt. At illud tamen nos vrebat maxime, diuturnã, imò æternã potius futurã hanc ſeruitutẽ ſciebamus, & tradẽdã per ſucceſsionẽ Rempublic. populũque alij poſt aliũ domino ac ſcelerato hæreditatẽ ceſſuram. Alijs profecto non paruã ſpẽ hæc res facit, quod perpendere poſſunt, ac ſecũ dicere, at iã cohibebitur, at iã morietur, ac paulo poſt erimus liberi. De illis vero nihil tale ſperabatur, ſed iã nunc paratũ imperij cernebamus hæredẽ, quamobrẽ nec ſuſcipere negociũ audebat furtiũ quiſquã, qui tamẽ eadẽ mecũ cupiebãt, ſed deſperabatur oĩno libertas, & inexpugnabi-

pugnabilis videbatur tyrãnis,cum neceſſe eſſet tam multos aggredi. At me oihil iſta deterruerunt,neq; perpenſa negotij difficultate detrectaui, neq; periculũ expaui. Solus quidem,ſolus aduerſus tam fortem ac multiplicem tyrannidem,imò vero non ſolus,ſed cum gladio auxiliari conſcendi,conſorte etiam tyrannicidij, mortem præ oculis habens, ſed propriam tamen cædem communi libertate compenſans. Cum in primam ergo cuſtodiam iocidiſſem,ac ſatellites haud facilè amouiſſem, obuiũ quẽq; perimens,& quicquid obſiſteret conficiens, in ipſum negotij caput ferebar,in ipſum vnicum tyrannidis robur,in ipſam noſtrarum calamitatum materiam: & in ſumma arcis cuſtodia ſiſtens,qoum illum conſpexiſſem ſeſe generoſe defendentem,atque reſiſtẽtem, vulneribus muliis tamen interfeci: ac iam quidem ſublata tyrannis erat,facinus confectum erat, atq; exinde protinus omnes liberi. Senex relictus eſt ille ſolos,inermis,cuſtodibus exutus, magno illo ſatellite ſuo adempto deſtitutus, oec amplius vlla geoeroſa manu dignus. Ibi ego mecum iudices talia cogitabã: totum negotium meum bene ſe habet: omnia peracta ſunt,omnia ſtrennue perfecta ſunt. Quòoam ergo iſte qui ſupereſt plectetur modo? Me ſiquidem ac dextera mea indignus eſt: præcipue vero facinore tam ſplendido ac iuuenili & generoſo confecto,cuius gloriam addita hac tam ioerte cæde minoerem. Dignum autem quęrere carnificem quempiã oportet, verum poſt ærumnam,tum ne & hanc lucrifaciat videat,puoiatur,appoſitom tantum enſem habeat: huic ergo reliqua cõmitto. Hæc vbi ſtatuiſſem, illinc amolior. Ille verò, ſicut ego antè diuinauerã, fecit,ac tyrannum interfecit, fabulæque meæ ſupremum actum addidit. Adſum ergo popularem vobis gubernationem adferens: & omnibus ſecuritatem denuncians, ac libertatem feliciter annuncians. Nuoc igitur factis meis fruimini. Sceleratis enim (vti videtis) arx vacat,imperat autem nemo, ſed & hooores tribuere licet,& iudicare,& ex legibus contradicere: atqoe hæc vobis ex me, atque hoc facinore meo profecta ſunt: atque ex illa vna cæde,poſtquã pater haud amplius viuere potuit. Dignum igitur ob iſta cenſeo, debitum à vobis mihi præmium dari: non quòd ſtudioſus lucri ſim,aut qui parua magnipendam: neque quòd ob mercedem de patria benemereri in animum induxerim, ſed quòd mea officia cupiam veſtro præmio eſſe comprobata, ne deſpectus ſit, nève inglorius fiat meus conatus, tanquam à vobis mancus,& pręmio iudicetur indignus. At iſte cõtradicit,& me pręter æquũ ait facere,qui honorari velim,ac præmium referre: non enim eſſe me tyrannicidam, neque factum à me quicquam ſecundum legem eſſe, ſed facto meo quiddam ad præmiũ petendum deeſſe. Rogo igitur eũ,quid reliquũ à me deſideras? non volui? non aſcendi? non peremi? non liberaui? nũ imperat quiſquã? num iubet quiſquã? nũ dominus minatur quiſquã? oũ me maleficorũ effugit quiſquã? non dixeris. Sed omnia pacis plena,& leges omnes redditæ, & manifeſta libertas, & popularis gubernatio firma,& cooiugia inuiolata, & pueri extra periculum,& virgines tutæ,& feſtas agens ferias ob communem fœlicitatẽ ciuitas. Quis eſt igitur horum omniũ cauſa? qois illa ſuſtulit, iſta præbuit? Etenim ſi me quiſquã eſt hoc honore dignior, illi hac mercede cedo, ac præmio iſthoc abſtineo. Sio verò ſolus ego cuocta peregi,audens,pericliitans, adoriens, interimens, puniens,alterum in altero vlciſcens: quid mea calumoiaris officia? quid iogratũ erga me populũ facis? At ipſum non occidiſti tyrannum: lex autem tyraonicidæ premiũ ſtatuit. Intereſt ergo quicquam,dic mihi,an ipſum perimas,an mortis ei cauſam præbeas? Ego certè nihil puto,nẽpe hoc ſolum legiſlator ſpectauit, libertatem & popularẽ ſtatom,ac ſceleratorũ amolitiooẽ,iſtud honorauit, iſtud gratia dignum cenſuit,qyod factum à me non eſſe non queas dicere. Si enim illũ occidi, quo occiſo iſte non potuit viuere,ipſe nimirũ mactaui. Cędes mea manus illius erat. Ne nimium ergo curioſe de mortis modo diſputes, neque examines quomodo interijt: ſed an amplius non ſit, an per me eſt,quòd amplius ille nõ eſt. Quandoquidem hoc quoque mihi videris excuſſurus, & ſycophantã in benemerentes acturus, ſi quis non enſe,ſed lapide,lignòve,aut alio quopiam modo peremiſſet. Quid verò ſi tyrannũ fame obſeſſum, ad mortis oeceſsitatem adegiſſem? etiãmne tũ requireres meamet manu peractã cædem? alioqui deeſſe adhuc aliquid mihi ad legẽ implendã diceres? atque id grauiore ſupplicio interfecto malefico? Vnum ſolũ examina,iſtud interroga, in hoc curioſus inquire, quis facinoroſorũ ſupereſt? quis iniuriæ metus imminet? quæ veſtigia calamitatum? Sin verò purgata ſont ac pacata omnia: ſycophantæ eſt, modũ rerũ calumniantẽ, velle præmio ipſis factis debito fraudare. Ego ſiquidẽ hoc quoque in leglbus declaratũ memini (niſi forſan ob longã ſeruitutẽ ſim quæ in illis dicũtur oblitus) cauſas mortis duas eſſe: ſiue quis ipſe occiderit: ſeu ſi quis ipſe quidẽ non occiderit, neque manu rem geſſerit, coëgit tameo atque occaſionẽ necis dedit: æqualiter hunc etiã lex plectendũ ceoſet,atque admodũ quidẽ iuſte: nam præbitã interitus cauſam nihilo iudicauit ipſo facto minorẽ. ac reliqua iã de modo necis quæſtio ſuperuacua eſt. Illum ergo qui ſic occiderit,puniendũ tanquã homicidã æquũ cenſeas,abſoluiq; nullo pacto velis: qui verò eodẽ quo ille modo ciuitati beneſecerit, indigoũ benemeriti præmio duces? Neq; enim iſtud poſſis dicere,me videlicet id feciſſe tantum: bonom autem exitum quendam temere non me id deſtinante conſecutum. Quid ergo pertimuiſſem amplius, eo qoi fortior erat inter-

 empto?

tyrannum vult videri: nam ciuibos atroces (inquit) iniurias fecit, cæde, rapioa, ſtupro, omnibus denique ſcelerum formis inſignis. Nomine quidem abſtinuit, cæterum re ipſa tyrannidis caput erat, ac parente plus potuit, eum vt volebat rexit. At longè contra ſe res habet iudices: nimirum impotens ſemper ac formidoloſa res tyrannis eſt. Neque filius profectò patrem tuliſſet ſi poſſet, oeque filio tantū permiſiſſet pater vt poſſet. Nemo tyrannis eſt hęrede ſuſpectior, qui eo maiorem parenti metum incutit, quo magis ferocem eius indolem ac tyrannicos mores expreſſerit. Continebat ergo filij ſui cupiditates, atq; adoleſcenti ſtringebat potius quàm laxabat habenas, ne viribus nimium inualeſcens iuuenis, imperij auidus, atque opibus inſolens, nec ſibi iam imperans, tandem ne parenti quidē parceret, quum iam Saturno ſuperi Iouem præferrent. Nam ſi iniurias interdum fecit, quid aliud quàm ſe parenti ſatellitem præbuit? ex quibus quotuſquiſque eſt, qui non graſſetur, nuptias violet, domos cōpilet, phana diſpoliet, obuios cędat, atque optimum quenque trucidet? Sed quoniam vnus eſt, cuius potentia atque vmbra freti, tam ſcelerata graſſantur audacia, pœnas alioqui facinorum ſuorū vel illi, vel publicis legibus daturi, ipſi quidem latrones, homicidæ, fures, adulteri: ſolus autem vnus ille ſcelerum princeps, ſub cuius nomine omnes impune deliteſcunt, tyrannus eſt. At ille adoleſcens, ſi quando patrabat aliquid atrocius, patrem ſemper ſic imperaſſe dicebat, neque ego qoin imperarit dubito. Nam filius quanquam ea indole fuit, vt parentem aliquando videretur (ſi ad tantam perueniſſet ætatem) flagitijs ac ſceleribus æquaturus, tamen in hac adoleſcentia, præ illius crudelitate ac ſæuitia, quibus iam à puero ſemper aſſuetus inſenuerat, rudis adhuc miles, ac vix tyro fuit, neque ferè magnum qoicquam niſi à patre iuſſus atque eductus agebat. Sed ſiue non oiſi iuſſus illa faciebat, ſiue ipſe etiam ioiuſſus audebat, tamen quum tanquam iuſſus egerit, quum neque tyranni nomen vſurparit, neque ſe pro tyranno geſſerit, ſed patri ſe parêre ſignificarit, & auſurum ſootum cauſas in illum retulerit, quum alium ſe potentiorem eſſe confeſſus ſit, cuius viribos fideret, à quo omnis eius penderet impunitas: furē ſi velis, aut ſacrilegum, vel ſi quod aliud nomen mauis, appelles: at is profectò non eſt, in quo fieri tyrannicidium poteſt. Quòd ſi illum omnia ſolum potuiſſe, ac re ipſa tyrannum fuiſſe contendas, & (quod paulò antè iactabas) illico eius morte liberam fuiſſe rempublicam, fingamus obſecro adhuc parentem viuere, ſed non fugatum tamen, qood neſcio cur ipſe finxiſti, quippe qoem nec ipſe fugaueras, nec cur ei fugiendum eſſet effeceras. Filio enim tantum per inſidias adempto, reliquis viribus integris, non video cur patri magis deſperandum, aut fugiendum fuerit, quàm ſi aut filius ei natos non fuiſſet, aut peſte correptus obijſſet. Patrem ergo fingamus (vt dixi) viuentem, ac filio quidem vnico orbatum, ſed ſatellitom tamen caterua cinctom, cædem filij lachrymātem: ſed interfectori minantem, atque omnia ſuppliciorum genera deſtinantem, in ſuorum vultu triſti quidem, ſed tamen truci procurrere, & prolato quem tu reliquiſti gladio, ingentia polliceri præmia, ſi quis eius euſis dominum prodiderit: hic tu foro iam ab illo, atque eius ſatellitibus occupato, & in caput tuum quæſtione iam haberi cœpta, in publicū fortis tyrannicida procurre, & in medios globos irruens tyrannum te occidiſſe proclamita, libertatem omnibus denuncia, ac Tyrannicidij præmiū poſtula. Quid fugis? Quid latebras quæris? Quid tyrannicida metuis? An non libera eſt Reſpublica? An non tyrānus occiſus eſt? Neque ergo is quem peremiſti tyrannus erat, ſed quidam potius tyranni ſatelles: neque eius morte ciuitas libertati reſtituta eſt, quod ſolū paulo antè dicebas huius legis ſpectaſſe latorē. At hęredē (inquit) occidi. Quid mihi hæredes nominat? Quid in tyrannide leges memorat? Legum iſta nomina ſunt. Iuris eſt iſta ſucceſsio. An Piratæ filiū ſi demortui patris locum impleuerit, hęredem quiſquam dixerit? Inteſtatus ſemper tyrannus moritur, quippe legibus ab illo captiuis, quæ ſole ratum facere teſtamentum poſſunt. Proinde qui defuncti locum tyranni ſubit, hæres non eſt, ſed noous tyrannus. Non enim ſoccedit, ſed inuadit. At illi nunc paruiſſemus. Iſtud qui conſtat? Ego contrà tyranno mortuo populū illico liberum eſſe dico. Alioqui fruſtra lex tyrānicidæ præmiū ſtatuit, ſi alterius morte in alterius poteſtatē recidimus. Sed longe ſecus iudices, defuncto enim quolibet caſu Tyranno, populus iam tum liber dum amici luctu occopātur, dum ſtupēt eius morte ſatellites, illico ſeſe in libertatē aſſeruiſſet: neq; plus filius aduerſus populi vires tū valuiſſet, quàm nunc poteſt quiſquā, vel ex amicis tyranni potentiſsimus, aut genere quiſquis ei fuit poſt filium proximus: ad quē, ſi ſucceſsionis nomen atque hæreditatis audiendū eſt, tam nunc tyrannis pertinet, quàm ad filiom pertinuiſſet. Qui ſatellitem igitur, qui amicum, qui cogoatum, qui filiū tyrāni peremerit, fruſtra Tyrannicidium iactauerit. Tyrannus ipſe ſolus eſt, cuius necem tanto præmio Reſpu. mercatur. Sed volui (inquit) pertētaui, periclitatus ſum, qood negari ne poſsit, filio tyranni perempto, ſpe futuræ tyrannidis extincta, præclarū animi mei documentū reliqui, vel hoc ſolū ſufficere mihi ad hunc honorē puto. Hic vide obſecro quàm nihil malæuolē, quàm ſimpliciter agam tecū omnia, quàm ex re tua totū hoc negociū minimè ſuſpicioſus interpreter. Nam ſi alius hanc agerei cauſam, nec tamē ex inimicis tois, ſed ex acrioribus iſtis actoribus quiſpiā qui locos omnes excutiūt, & ſuſpicionibus vrgēt, ac

moleſte

moleſte nimium premunt, ſic Hercules hunc tractaret locum, vt te nec id tentaſſe vnquam, nec deſtinaſſe contenderet. Quòd ſi tu vociferareris mirari te quenquã tam inſigni eſſe impudentia, vt talia dicere occiſo in ipſo conatu tyranni filio audeat, hic ille protinus quaſi fieri non potuerit (inquit) vt non patriam liberaturus, quod non præſtitiſti, non Tyrãnum occiſurus, quem non attigiſti: ſed ipſum potius iuuenem quem trucidaſti perempturus, aſcenderis illatam tibi priuatim aliquam vlturus ac retaliaturus iniuriam. Hic ſi inſtaret, vrgeret, premeret, ac certas aliquas probationes illius animi tui ac propoſiti flagitaret, vides (vt opinor) in quantas trahereris anguſtias. Sed ego tecum hoc pacto non agam, quippe qui in rebus (cuiuſmodi iſta eſt) vehementer obſcuris, aſſueui ſemper in meliorem partem eſſe proclinior. Permitto itaque tibi, vt iſta feciſſe animo in Remp. propenſo videaris. Voluiſti ergo, ac tentaſti prorſus auferre Tyrannidem. Hoccine tibi videtur iſto præmio compenſandum? Primum quod voluiſti, quis non videt quàm ſit exiguum? Nam hac ratione omnes tyrannicidij præmium peteremus. Quis enim tam frigido in Rempub. animo fuerit, vt Tyrannum crudeliſsimum non libenter auferre voluerit? Tentando verò quid aliud declaraſti, quàm quòd eſſe Tyrannicida voluiſti? Quòd te prę terea periculis expoſuiſti, an id præmium meruerit vllum, poſtea videbimus: quod autem iſtud non meruerit, ſpero vobis iudices eſſe vel ſola legis recitatione perſpicuum. Quaquum præmium niſi Tyrannicidæ nõ ſtatuat: qui verò Tyrannum nõ ceciderit, eſſe Tyrannicida non poſsit? quantumlibet quiſpiã tentauerit, quantiſcunque ſeſe periculis expoſuerit, fruſtra Tyrannicidij præmium, niſi cæſo Tyrãno petierit. Nam et qui dum conatur occidere, in exilium cõpulerit, præmiũ quidem: ſed neque tantum, neque tanquam Tyrannicidæ decernã. Etenim ſi morbo quopiã laborans denunciem, quicunque me ſanauerit, ei recuperata valetudine, tria me talenta daturũ: veniat aliquis ſpe mercedis inductus, qui mei curam ſuſcipiat: deinde medicamentis quibuſdam adhibitis, vbi fruſtra ſe conari ſenſerit, artem ſuam morbo victam confeſſus, me iam deploratum relinquat: aliqua tamen moleſtiæ parte leuatũ, ſanitatis illi mercedẽ, quia non ſanauit, non debeo: rurſus quia profuit, inanem prorſus à me dimittere haud æquum eſt. At ſi poſt mille pharmaca, nihilo tamẽ melius habentem deſtituat: pręmij nihil meretur, qui nihil iuuit: gratiæ verò tantundẽ fere, qui quod mederi tentauit, ſui gratia, non mei fecit. Quòd ſi inſigniter Medicæ artis ignarus, rem tamen aggredi fuerit auſus, atque aliquãtiſper miſere venenis adfectum poſtea dimittat: quum iam non modo nihil opis tulit, ſed plurimum doloris addidit: etiam ſi ſeſe gratis obtulerit: vtrum amore dignus eſt, quòd me ſuo labore tamdiu nulla præmij ſpe tam officioſè vexauit? an ſummo potius odio, quòd temerè ſeſe meo periculo ei negocio cuius erat imperitus immiſcuit? Huic rei Iudices haud multũ mihi videtur præſens cauſa diſsimilis.

Lex enim Tyrannicidã conducere vehementer alicunde ſtudet, eique præmiũ certum Tyranno cæſo, pollicetur. Sed Tyrannicidã quũ dicit Iudices, hominem quærit artificem: non manu tantum fortem, ſed pectore quoq; multo magis valentẽ, conſilio potius quàm viribus præſtantem: qui inſidias tendere, laqueos abſcondere, occaſiones captare nouerit. Ergo hanc prouinciã ſi quis huiuſmodi ſuſceperit, qui Tyrannum ipſum arte, & inſidijs adoriatur, adorſum opprimat, oppreſſum interimat: nec re cœpta ſemel niſi perfecta deſiſtat: hic Tyrannicidij pręmiũ audacter poſtulet. Sin id quidem non potuerit, quod autem proximum eſt, & confine, fecerit: Tyrannum videlicet vel in exiliũ abegerit, vel ad deditionem condonata vita coegerit, vel ad deponendam Tyrannidem certa conditione compulerit: hunc ego præmio dignum, neq; nullo quidem neque tamen Tyrannicidæ iudico. At ſi quis manu potens, mentis inops, illarum penitus ignarus artium, quibus inſtructũ eſſe Tyrannicidam oportet, qui rem viribus egere tantũ, ac non conſilio putet, qui denique Aiaci multo ſit, quam Vlyſsi ſimilior: Sed ad iaci tamen iam abiudicatis armis inſanienti, armenta hominum loco trucidanti: Si huiuſmodi, inquã, quiſpiam rem tantam conficiendam ſibi deſumpſerit: tum nec inſidias collocans, nec tẽpus eligens, nec occaſionẽ expectans: impetu quodam proruat, nec ab ipſo tamen Tyranno incipiat, ſed in ſatellites eius inſiliat, dato interim illi ſibi cauendi loco: Tum ſubducto Tyranno, re temere cœpta, ſtulte geſta, per ignauiã relicta, ac penitus infecta, ſola ſibi fuga, abiecto etiã gladio conſulat: Poſtea vero vel defuncto, vel interfecto Tyranno, in publicũ prodeat: præmium tanquã Tyrannicida poſtulet: atque huiuſmodi vtatur oratione: Volui Iudices, auſus ſum, tẽtaui, periclitatus ſum: Vtrũ Iudices illi Tyrannicidij præmium decerneretis, quia Tyrannum tentauit occidere? an malam potius gratiam haberetis, ac dignũ etiam ſupplicio duceretis, quod ſua temeritate non ſe ſolũ fruſtra periculis obiecerat, ſed vrbem etiã vniuerſam in ſummum diſcrimen vnà præcipitauerat: vtpote qui Tyrannũ ſtulte irritando fecerit & ciuibus infeſtiorem, & aduerſus inſidias cautiorem? Videtis ergo Iudices quemadmodum id quod iſte vel ſolum ſatis eſſe confidebat, vſqueadeo nihil adiuuat, vt etiam nonnihil officiat. Quamobrẽ ſi neq; is, quem peremit, Tyrannus fuit: nec ſatis Tyranni filium occidiſſe fuit: tentaſſe verò temerè, plus quàm fruſtra fuit reliquum eſt, vt vltimum illud. Tyrãni videlicet ipſius mortem, excutiamus: quam iſte ſibi uos debere diſputat.

Hoc

tat. Hoc totius negocij caput eſt, hoc ſi vobis iſte perſuaſerit, cauſę nihil eſt quin vicerit. Cõtraq; ſi ego hanc partem vicero, atq; ſacrã hãc, quod aiunt, anchorã illi præcidero, nónne ilico neceſſe eſt fluctuet, ac naufragio pereat? Idcirco Iudices hic etiam, atque etiam obſecro: vt quàm maximè ſitis attenti, dum Tyrãni cædem doceo, ex qua tota iſta pendet controuerſia, nihil ad iſtum quicquam pertinere. Totum ergo hunc locum Iudices ſic ab iſto tractatum eſſe meminiſtis, vt qui vobis perſuadere cuperet vt crederetis eum iam tum quum filiũ perimeret, parentem, quod poſtea fecit, præſciſſe facturũ. Sciebã, inquit, ſatis eſſe filium occidere, ſciebam patrẽ ilico ſeſe poſt mortem filij perẽpturum. Imò ſciebas certè, quum ſic hanc cauſam ageres, opus eſſe tibi vt illa præſciſſe videreris. Alioqui fruſtra te præmium Tyrannicidij petiturum: ſi neque ipſe Tyrannum peremiſſes, neque id ſaltem feciſſes, vnde illi ſcires exitium immioere. Eam ob rem Iudices exitum eius facti tã certum videri voluit, vt uobis etiã audientibus dixerit, ob id ipſum ſeſe à Tyranno manum abſtinuiſſe, eumque ſibiipſi pariter, & iſtius gladio reliquiſſe, [illegible]uem alioqui, vt ait, facilè potuiſſet occider[illegible] [illegible]eciſſetq;, niſi de exitu ſecurus ſcilicet, tunc de induſtria peperciſſet, vt paulo poſt miſerius interiret. Hic igitur quid faciam? quo me potiſſimum vertam? vnde argumenta conquiram, quibus hunc probẽ nõ eſſe rerũ futurum præſcium? Quin illũ percontemur potius, ac rationes aliquas exigamus, quibus ille nobis fidẽ rei tam longè ſupra fidẽ faciat, vnde hanc tam mirabilẽ diuinandi peritiã nactus ſit, vtrúmne homine quopiam docente didicerit, an numine potius inſpirante cõceperit. Dic igitur nobis Tireſia, quonã probamento facies, vti conſtet comprehenſam eſſe tibi rerum futurarum ſcientiam? defoſſum alicubi theſaurum effode, cogitationes noſtras euolue, abſtruſum aliquid, atque occultatum erue, quod miremur omnes: nempe eiuſdem artis eſſe puto, & quæ præſentia latent edicere, & quæ ſunt futura prędicere. Aut ſi tu futuris duntaxat vales, aliqua nunc ediſſere aliquot poſt hoc annis, aut ſi libet, ſeculis potius euentura: quæ quum ex tuo præſcripto ceciderint omnia, tum demum redito, & futura te præſciſſe dicito. Interim profectò ægre, quantum ſuſpicor, obtinebis: quod te neſciente fiebat, id præſciſſe credaris antequam fieret. Quod ſi tum, quum filiũ interimeres, ignorabas patrem ſeſe, quod poſtea fecit, occiſurũ: cur tu nũc eius cædis præmium poſtulas, quam niſi velis impudenter eſſe mendax, fateare oeceſſe eſt, te ignorante, atq; adeo ne cogitante quidem, perpetratam eſſe? Sed ideo ſe fortaſſe putat huius etiam necis autorem. quoniam illa cædes quam fecit, iſtius quoque, tametſi præter ſpem, cauſa tamen aliquo modo fuit. Qua in re vos longe alia Iudices opinor eſſe ſententia. Neque enim ſi Tyrannum caſu quiſquam aut mente captus occidiſſet, ei Tyrannicidij præmium decerneretis. Quid ita? Nempe quòd inſcius vterq;, atq; imprudens occidiſſet, quanquam iſtius cauſa eſt aliquanto, vt mihi videtur, inferior. Nam ſi alteruter illorum præmium peteret, tametſi peteret qui peremiſſet ignarus, atque ideo fruſtra peteret, peteret tamen qui peremiſſet: nũc vero, & iſto neſciente, & non ab ipſo peremptus eſt. At nihil ego, inquit, neque caſu, neq; imprudens feci: ſed filium conſultò trucidaui, atque ita patri volens ac prudens mortis cauſam præbui: qui, ni ego filium occidiſſem, adhuc tyrannus viueret. Age accedam etiã propius. Si tu Tyrannum aggreſſus vt perimeres: deinde victus ab eo, proiecto etiam gladio, fugeres, atque is equo te perſequutus, equo collapſo, præceps in gladium tuum tam opportunè caderet, vt eodem transfigeretur: an non hic poſſes eadem omnia dicere, voluiſſe te videlicet, ac volentem aggreſſum eſſe: volentem igitur prudentemque cauſas ei mortis attuliſſe: nam niſi tu illum fuiſſes adortus, ille non fuiſſet occiſus. Sed nonne vides, vt eadem opera, vel magis fuga tua gloriari liceat, & ignauiæ tuæ præmiũ petere? Nam niſi tu fugiſſes, ille non cecidiſſet: niſi tu gladium turpiter abieciſſes, nec transfixus ille fuiſſet. Poſtremo hac ratione ignauos etiam Tyrãnicidas eſſe liceat. Quẽadmodũ licet volẽs adortus eſſes vt interimeres, tamẽ poſtquàm re infecta fugiſſes, quod poſtea factum eſſet, tuum non iudicaretur, licet id factum non fuiſſet, niſi tu aliquid ante feciſſes: Ita etiam ſi Tyrannum perempturus aſcendiſti, filiumque, dum patrem quæris, occidiſti: tamen cum pergere ac perficere quod incœperas, vel timore nun auſus ſis, vel negligentia nolueris, vel caſu non potueris: ſed re prorſus infecta redieris, quicquid inde poſtea te inſcio, atq; inſperante prouenerit, id à te profectũ eſſe ne dixeris. Siquidẽ quicquid tuum dici poteſt, ibi deſijt, vbi tu deſtitiſti. At nec iſtud fortaſsis ei qood ipſe fecit ſimile eſſe concedet. Sed mihi hoc pacto rurſus opponet. Is quem to proponis, nõ ea mentè Tyrannum aggreſſus eſt, vt ſe poſtea victo ac fugiente, ille victor dum perſequeretur, occumberet. Ideoque quod non propoſuit, merito ſuum vocare nõ poteſt. At ego eo propoſito peremi filiũ: vt pater ſeſe dolore cõmotus occideret: atque id facturum animo meo percepi. Videtis Iudices, vt nobis illa diuinatione ſua rurſus occurrit? Quærimus igitnr ab eo, quonam pacto præſenſerit, præſciueritne? an coniecerit? Si ſe præſcioiſſe reſpondeat, neminem credo ei crediturum: ſin conieciſſe, interim neſciſſe ſe fatetur: ſed opinatũ eſſe tãtum, hoc eſt, dubitaſſe, incertum fuiſſe: poſtremo quid aliud quã ignoraſſe? Sed videamus tamẽ quibus ſignis, quàm perſpicuis argumẽtis, rem tam inopinabilem ita collegerit euenturã, vt quod alius nemo ſperare potuiſſet, id ille ſibi

tanquàm certum, atq; inopinabile propoſue-
rit. Noueram, inquit, quàm miſere deperibat
filium. Itane id tandem adeo te certum ac ſe-
curum reddidit, vt necem eius nõ tanquã for-
te ſecuturã, ſed neceſſario futurã deſtinares?
Scio iudices, haud mediocres illos affectus eſſe
quos erga liberos parentum pectoribus inſe-
uit natura, neque tamen aut tantos, aut cuiquã
tam exploratos crediderim: vt promittere ſibi
ac ſpondere audeat, id quod iſte ſe feciſſe nar-
rat, interempto filio patrẽ vltroneum ei comi-
tem futurum. Nam quotuſquiſq; ex his, quo-
rũ filij, & vnici, & chariſsimi quotidie vel mor
bo cadunt, vel dolo pereũt, vel bello occum-
bunt, vel caſu intereunt, vſqueadeo mœrore
conſternatur, vt ſibi mortem ſua ſponte con-
ſciſcat? Sed amori, inquit, etiã deſperatio, non
minor occaſio deſiderandæ mortis acceſsit.
Quamobrem obſecro, an tu quum filium pe-
rimeres, reliquos vnà ſatellites omnes occidi
ſti? non dicis, opinor, ſtragem te tantã feciſſe.
Cæteros igitur adhuc retinebat: opum ſatis,
virũ ſatis habebat. Quapropter vno adẽpto,
quum tot adhuc eſſent incolumes, quorũ om-
nium intererat maxime hunc incolumem eſſe,
quur ei vſqueadeo deſperandum fuit, vt non
ab vrbe, ſed ex orbe feſtinandũ fuerit? An
quam gentium viuere quenquam hodie ſu-
picemur, quid feciſſet, quod Tyrannus ille
fecit? Quid de alijs quærimus? quin te potius
interrogemus, quẽ veriſimile eſt de te coiectu-
ram hanc feciſſe, & Tyrannum ex animo tuo
ſpectaſſe. Si tibi ergo filius perimeretur, atque
inſuper imminere videretur nonnullũ, & for-
tunæ ſimul, & vitæ periculũ: num potius eli-
geres te comitẽ filio dare, quàm mortem illius
vlciſci? An temet ipſe ne ab alijs occidereris,
occideres? Certe, vt pro te quoq; reſpondea-
mus, non faceres. Quomodo ergo in mentem
tibi venire potuit: vt quod nec alij fecerunt,
nec quiſquã feciſſet, nec tute facturus eſſes, id
Tyrãnum cogitares facturũ? At planè, inquit,
cogitabam: alioqui cur ibi gladium meum re-
liquiſſem? Recte nimirũ ignauiæ tuæ nos ad-
mones. Nam cum hoc dicit iudices: nónne id
vobis videtur dicere, præſenſi certè: alioqui
cur inde fugiſſem? quid enim aliud eſt alioqui
cur gladium ibi reliquiſſem, quàm alioqui cur
inde abiecto gladio turpiter me in pedes de-
diſſem? Nam quid opus fuit gladium Tyrãno
relinquere? Ne deeſſet ei ſcilicet, quo periret?
Itàne qui omnium gladios timet, ipſe gladio
caret? Qui quicquid habet, gladio peperit,
gladio poſsidet, gladio tuetur, ei gladius
vnquam abfuerit? O nouum prodigium Iudi-
ces, Tyrannus ſine gladio. Neque illi gladius
defuit, nec iſte gladium ei reliquit, ſed abiecit:
nec futurum quod euenit, vel leuiſsima conie-
ctura præuidit. Sed poſteaquam in arcem te
mere (neſcio quomodo) perrepſiſſet, atque ibi
adoleſcentem (vt eſt iuuenta ſemper incau-
tior) ſolum, ſecurum, ac nihil minus expectan-
tem, de improuiſo adortus oppreſsiſſet: ac po-
tuiſſet fortaſſe progreſſus altius eadem opera
Tyrãnum ſuſtuliſſe: ilico hominem timor in-
uaſit, metuentẽ ne voce vel gemitu morientis
audito, iam tum proditus cõcurrentibus Ty-
ranni ſatellitibus, caperetur. Iam ante oculos
eius obuerſabantur vincula, carcer, tormenta,
ac mortes mille, mille ſupplicia: quorum ima-
ginatione vana perterritus, iam ſtrepitũ om-
nem, omnem ſonitum, ac poſtremo ſuã ipſius
vmbram expaueſcens: tam nunc repente timi-
dus, quã ante temerarius, ex arce ſe proripuit:
nec ſecum gladiũ ſaltem tollere auſus eſt: ſeu
ne eſſet fuga tardior, ſeu ne cum enſe depre-
henſus, inſidiatus fuiſſe Tyranno diceretur:
quo nunc perempto recurrit inſolens, & tanq̃
ipſe occiderit, Tyrannicidij præmium poſtu-
lat. Age ergo Tyrannum ipſum non quæro an
peremeris: hoc tantum quæro, an peremiſſe
potueris. Si non potueris: ergo occaſionem
non expectaſti, locum idoneum non elegiſti,
tempus opportunum non captaſti: ſed teme-
re, ſine conſilio, ſine ratione, præceps incœpi-
ſti, quod perficere non valuiſti. Nec illum ergo
te iam occidiſſe, quem te fateris nec potuiſ-
ſe. Sin potueris: magnæ profecto vel inertiæ,
vel ignauiæ fuit, quod nõ feceris. Imò, inquit,
potui, ſed de induſtria ſuperſedi. Satis iam fe-
ceram, filium occideram: patrem dolori ſuo,
& gladio meo reliqui, quo eũ ſeſe peremptu-
rum præuidi. O inuerecundum, ſi iſta mẽtiris.
O inſanum, ſi non mentiris. Si tam incredibi-
lia finxiſti, miramur impudentiam: ſi tam ab-
ſurde cogitaſti, miramur amentiã. Túne adeo
eras inſanus, vt quum vno ictu potueris, & vi-
tam tuam, & Reip ſalutem in tuto collocare,
malueris omnia dubijs fortunæ caſibus expo-
nere, & tibi futurum promittere, quod ſanus
auderet nemo ſperare? Quid ſi Tyrannus id
voluiſſet, quod tute haud dubiè feciſſes, &
quod illum quoque facturum longe veriſimi-
lius quàm quod fecit, fuit: conclamaſſet ſatel-
lites, coẽgiſſet ſicarios, armaſſet carnifices, ac
prolato filij cadauere, & natura crudelis, & tã
atroci ſpectaculo irritatus iram ac furorem il-
lum effudiſſet: primum in te, per quem filius
occiſus, deinde in vrbem vniuerſam, propter
quam occiſus eſt: quæ ſi contigiſſent (vt tua
dementia propemodum contigerant) neque
tu miſer hodie viueres, qui hoc præmium pe-
teres, neq; nos Rempub. vllã à qua peti poſſet
haberemus. Sed Dij immortales, Iudices vota,
preceſq; noſtras recordati ſunt: Dij ſeruitutis
noſtræ mala miſerati ſunt: Dij nobis in ſum-
mis atque extremis periculis auxiliati ſunt.
Qui quũ ſemper huic vrbi ſuccurrere ſtatuiſ-
ſent, id potiſsimũ tempus elegerunt, quo ma-
xime nobis beneficium ſuum cõmendare poſ-
ſent. Nam Tyrannus quanquam ſemper erat
moleſtus viuente filio, tamen eo nomine mi-
nus grauis incumbebat ciuibus, ne miſerã pe-
nitus atq; exhauſtam vrbem filio relinqueret.

At eo

At eo trucidato propter quem ante peperce-
rat, cui dubium eſſe poteſt, quin funditus om-
nia direpturus fuerit? Poſtquam ergo Reſp.
iſtius primũ temeritate, deinde ignauia in ex-
tremum illud periculũ corruiſſet, ſuperi tẽpus
iam veniſſe rati, quo perpetuam nobis inſcul-
perent fauoris ſui memoriam, omnia mala quę
tam propè ceruicibus noſtris imminebant, ſu-
bitò in ipſum Tyranni caput auerterunt, idq́;
tam celeriter, vt citius nos periculo liberatos
eſſe, quàm in periculo fuiſſe cognouerimus, ne
nos interim ſaltẽ potuiſſet diſcriminis tãti me-
tus vrgere. Quis Tyrannum putaſſet Iudices,
reperto filij ſui cadauere, in ſeſe potius quàm
in hanc vrbem gladium fuiſſe verſurum, niſi
noſtri ſtudio ſuperi in propriam illum perni-
ciem immiſsis ei Furijs, agitaſſent? Itaque iam
nunc videre mihi videor micãtes latronis ocu-
los, obducta ſupercilia, contractam frontem,
genas pallẽtes, dentes ſtridentes, labra tumen-
tia. Denique qualem Pentheum deſcribunt
Poëtæ, toto ore, toto vultu, ſuæ prodentem
mentis inſaniam. Quum primum ingreſſus fi-
lium reperiret occiſum, quid illum feciſſe, quid
clamaſſe ſuſpicemur? quid aliud quàm vt im-
pium, atq; dementem ſpurciſsimo rictu inſana
in ſuperos euomuiſſe cõuitia? O Deorũ iram,
ô numinum inuidiam. Video cœlites odij ve-
ſtri ſigna: video liuoris atri veſtigia. Nihil vo-
bis viuit iniquius, nihil ambitioſius, nihil inui-
dentius. Soli imperare, ſoli regnare vultis, nec
ſatis propria fœlicitate contenti, ſemper aliena
tabeſcitis. Quur non mecum in certamen deſ-
cenditis? Quur ignauum inſidiatorẽ filio ſub-
miſiſtis? Ille quiſquis erat, cum Tyráno in cer-
tamen etiam ingredi non auſus eſt. hoc certè
ſaltem gaudeo, quòd nemo ſe poterit Tyran-
nicidam dicere, nemo Tyraonicidij præmium
petere Nemo enim Tyrãnum occidet hodie,
niſi Tyrannus. Tyrannus ego hodie vel Dijs
inuitis moriar. Huiuſmodi ergo deliria quum
blateraſſet, in gladium tandem amens ac furio-
ſus incubuit. Tyrãnus igitur Iudices iſtius gla-
dio, imò nec iſtius, quippe quẽ ante abiecerat,
manu quidem ſuapte, ſed ſola Deorum opera
perfoſſus iacet. At nunc iſte ſibi, cuius ibi nullę
partes erant, primas vendicat. Itaque qui me
ſycophantam vocabas: vide obſecro, vter no-
ſtrum huic vitio propior eſt, egóne qui tecum
hodie pro Rep. ſuperiſq; dimicans, præmium
tamẽ nec victor poſtulo: an tu potius, qui de-
ſertor ac fugitiuus, contendis tamen alijs, atq;
hijs quidem Dijs vincẽtibus ipſe triumphare?
Deſine, deſine aliena virtute partam tibi arro-
gare victoriam. Deſine Deorum in hanc vr-
bem tam clarum obſcurare beneficium. De-
ſine Deorum laudibus obſiſtere, & ab hac te-
meraria petitione deſiſte. Quòd ſi iſte Iudices
moleſtus eſſe perrexerit, vos tamen ipſam rem
æquis lancibus expẽdite: Nam iſte quid aliud,
quàm Tyrannum vt ſibi caueret admonuit?
Dij ne cauere ſibi poſſet, ne inſidijs amplius
opus eſſet, effecerũt Iſte quid aliud quàm gla-
dio ſuo Tyrannum in nos omnes armauit?
Dij gladium illum à nobis in Tyranni iugu-
lum retorſerunt. Iſte quid aliud denique, quàm
vniuerſam vrbem in ſummum periculum de-
mentia ſua coniecit? Dij corrigentes iſtius in-
ſaniam, diſcrimẽ illud ſubitò in proſperrimam
ſecuritatem conuerterunt. Vos ergo Iudices
per deos immortales obteſtor: per deos huius
clariſsimæ libertatis, huius inſperatæ fœlicita-
tis autores, ne quod vobis Deorum omnium
conſilio, ac virtute ſucceſsit, id vos vnius ho-
minis amentiæ referri ſinatis acceptum: nève
hanc vrbem vnquam in deos liberatores tam
ingratam eſſe: nève patiamini vt ſalutẽ ſuam
debere ſe potius humanæ temeritati, quàm
deorum benignitati fateatur, quos ita demum
ſperare licet futuros ſemper huic vrbi propi-
tios, ſi nos eorum quę contulère memores, eos
(vti æquum eſt) beneficiorum ſuorum recog-
noſcamus autores. Alioqui ſi nos (quod abſit)
ingrati, quæ ab illis profecta ſunt, in alios refe-
ramus, gratiamq́; ſuperis debitam impẽdamus
hominibus: viciſsim hercle metuendum eſt,
ne dij quoque ſuum erga nos fauorem immi-
nuant: ac Reipub. noſtræ curam, vt indignæ
quæ ab illis curetur, abijciant. Quamobrem
vt aliquando finem dicendi faciam: quando-
quidem iſte peccauit officio, & bono animo
male fecit, dij verò eius peccatum in commo-
da noſtra verterũt: ac dij quidem coegerunt,
ſed ſe tamen Tyrannus interfecit: tum præ-
mium qui coegere non petunt, petere autem
qui peremit non poteſt: vos ſententijs
veſtris Iudices, & huic veniam, &
ſuperis gratiam decernite: &
vrbem ab huius præmij
debito, quo eam libe-
ram eſſe dij volue-
runt, abſolui-
te. Dixi.

RICHARDI REGIS ANGLIAE EIVS NOMINIS TERTII,

PER THOMAM MORVM, LONDINENSIS CIVITATIS IAM TVM VICECOMITEM CONSCRIPTA, ANNVM CIRCITER M. D. XIII.

Quam propria exercitationis gratia, nec ita magno ſtudio conſcriptam, neque abſolutam haud vnquam poſtea emendauit, vt minimè mireris, ſi cum alijs eius Latinis operibus quoad ſermonis elegantiam non conferenda ſit. Hoc opus nunc primum Latinè in lucem aditum eſt. Nam ante complures annos Britannicè ab eodem authore quàm elegantiſſimè conſcriptum, in manus hominum prodierat: quod in eius Anglicorum operum volumine inſertum inuenies.

EDVARDVS Rex, eius nominis quartus, actis vitæ annis qoinquaginta tribus, mēſibus ſeptem, diebus ſex, qui annū ab regno cœpto ſecūdum & vigeſimū numeraret, conceſsit fat[illegible], anno poſt Chriſtum natum quadringenteſimo & octuageſimo tertio ſupra milleſimū, ſuperſ[illegible]bus maſculi ſexus liberis doobus, fœminei quatuor: Eduardu videlicet Rege deſignato, annorum circiter tredecim: Richardo Eboraci Duce, qui biennio minor erat: Eliſabetha, quę poſtea ducentibus fatis Henrici ſeptimi coniunx fuit, & octaui mater, regina furma atque indole egregia. Cecilia, non perinde furtunata ac formuſa. Et Brigitta, virtutem eius cuius nominis erat repræſentante, profeſſa, & vitam religioſam ducente in monaſterio monialium incluſarum apud Bertfordiam. Anna, poſtea honorificè nupta Thomæ, tunc temporis dumino Havvardo, & poſtea Comiti de Surre. Et Catherine, quæ ſortem ſubinde variam experta, interdum ſecundam, ſæpius aduerſam. Poſtremo, ſi hæc poſtrema eſt, (nam adhuc viuit) pietate, beneficentiaque nepotis Henrici octaui proſperrimam, ac ſe planè dignam conſecuta eſt.

Is, quem dico, Rex qnum in palatio obijſſet, quod eſt apud Benedictinorū cœnobium, ad occidentē ſolem circiter mille paſſus Londino diſtans, magnifico inde funere delatus eſt Vindeſoram: ibiq́ue non ſine ſummo totius populi dolore lachrymiſq́ue ſepultus eſt. Quippe qui tam benignus ac facilis fuit, dum pax erat, (nam bello neceſſe erat partes mutoo eſſe infeſtas) vt neque alius quiſquam in Anglia regnarit vnquam patribus populoq́ue charior: neq; is ipſe alia vitæ parte æquè charius, atque ea quæ illi poſtrema fuit. At eam ipſam tamen charitatem, deſideriumq́ue eius inuiſus parricidæ ſequentis principatus auctiurem fecit, Etenim quo tempore vita functus eſt, inuidie omnis depoſiti Regis Henrici ſexti, quæ diu apud eius fautores flagrauerat, tandem conſopita reſedit, iam multis eorum, viginti illis plus minus annis, quibus imperitauit, defunctis. Alijs interea in gratiam atque amicitiam receptis, in quam conciliandam obuius omnibus atque expoſitus ferebatur. Erat corpore procero, ſpecie verè regia, multum il[illegible] animi, nec minus conſilij inerat. Aduerſis rebus imperterritus, proſperis lætus magis quàm elatus. Aequus in pace clemenſq́ue, in be[illegible]o acer & ferux. In aggrediendis periculis promptus, nec vltra tamen quàm poſceret ratio, præceps. Cuius res bellicas quiſquis rectè æſtimet, is profecto non minus prudentiam eius admirabitur, ſicubi ceſsit, quàm laudabit audaciam, vbi vicit. Os & vultus erat, quem videre velles. Corpus amplum, ac magno robore ſtrictis artubus: quanquam liberiure victu corporiſq́ue indulgentia paulò tandem habitior eſt factus. nec tamen aſpectu indecorus. Cæterum genio ac libidini ab ineunte ſtatim ætate per omnem vitam (quatetenus eum rerum gerendarum ratio non euocabat) admodum dedebatur, more hominum fere omnium: nam valentibus ægrè perſuaſeris modum in magna fortunæ licentia. Id vitium eius non admodum fuit moleſtum populo, quod neque vnius voluptas viri diffundere ſe tam latè poſſet, vt omnibus fieret graue: & ille vel precio quod libuit emercari ſolebat, vel precibus eblandiri: nuſquam graſſatus violentia. Flexu præterea ætatis euaſit (vt fit) poſtremis diebus moderatior, in quibus regnum eius quietiſsimum, & rerum ſtatus florētiſsimux fuit: bellum neque aderat vllum, neque vllum imminebat, niſi quod nemo expectabat: quippe externus metus omnis aberat. Domi vulgo quies, & ioter purpuratos ab rege cōciliata cōcordia. Regi ipſi omnes nō vi, ſed ſua ſponte obediebant, veriuſq; reuerebantur eū quā metuebāt. A pecunijs exigendis (quę res vna ferè mētes Anglorū alienat à principe) iā pridē porſus deſtiterat, neq, molio batorquicq̄ vnde naſceretur occaſio tributorū, vectigal è Gallia iā olim obtinuerat. Barauco annum

co annum

co annũ ante mortẽ vnũ armis potitos ſuerat. Hic Rex quanq̃ per omne tẽpus imperij tanta comitate fuit in quoſlibet, vt nihil illum magis commendaret multitudini, eam tamen progreſsio temporis (quum pleroſque principes diu confirmata potentia vertat in ſuperbiam) multis partibus auctiorem fecit: nempe ea æſtate, quæ illi poſtrema fuit, Vindeſoræ verſatus, præfectũ Londini, atque aliquot è ſenatoribus accerſit ad ſe, haud alia de cauſa, quàm vt ſe apud eum venatione oblectarentur. Ibi eos non tam magnifico ac ſumptuoſo, quàm amico & populari apparatu excepit, ferinamque carnem tam affluẽter illinc tranſmiſit in vrbẽ, vt haud temerè inuenias aliud, quod ei aut plurimum aut maiorem beneuolentiam conciliauerit apud populum: apud quem res exigua facta comiter magnis beneficijs præponderat, ac pro maioris in ſe amoris argumento ducitur. Ita princeps ille tum obijt mortem, qoum vita eius maximè optata omnibus, ac iucunda foret. Cuius tam egregia apud ſuos gratia liberis eius (in quibus etiam ipſis tam eximiæ naturæ dotes, & illuſtria Regiarum virtutum ſigna conſpiciebantur, quàm capere eorum ætas poterat.) mirum haud dubie firmamentum fuiſſet ad principatum, ſi non eos amicorum inter ſe diuiſio exarmaſſet, atqoe exec[illegible] lis imperandi ſitis ad eorum perniciem [illegible]taſſet illum, qui ſi aut natura valere quiequam aut fides potuiſſet, ſuum corpus hoſtibus pro ipſorum ſalute obijcere debuiſſet. Quippe Richardus Gloceſtriæ Dux, natura patruus, nomine tutor, beneficijs deuinctus, obſtrictus ſacramẽto, ruptis omnibus humanæ ſocietatis vinculis, contra ius ac fas hoc egit, vt nepotibus ſuis orphanis ac ſibi ereditis, auſerre vitam, regnumque in ſe tranſferre poſſet. Cæterum quoniam huius viri facta materiam fere præſentis operis implent, haud abs re fuerit mores eius deſcribere, quo fiat illuſtrius, cuiuſmodi vir ille fuerit, qui tantum animo ſcelus ſuſtinuit concipere. Richardus ergo Eboraci dux, nobilis, factioſus, potens cum Rege de regno non armis hoſtiliter, ſed ciuili more legibus in ſenatu diſceptauit. Tantum aut cauſa aut gratia valuit, quum Rex innocentior eſſet quâm ſapientior, vt ex parlamenti ſenatuſconſulto, cuius apud Anglos ſumma atque abſoluta poteſtas eſt, ſucceſſor Henrico Regi, repudiata ipſius ſobole, (quanquam egregio principe) deſignaretur, regnum ſibi poſteriſque ſuis perpetuum, protinus ab Henrici morte auſpicatorus. Quam ille non moratus, dum ciuilium prætextu diſſenſionom conatur præſtitutum regnandi tempus præoccupare, viuoq; adhuc Henrico ſceptrum ſibi aſſerere, in Vacenſi prælio cum multis vnà puporatis occubuit, relinquens liberos tres: Eduardum, quem diximus, Georgium ac Richardom honc. Qui vt erant omnes illuſtri loco nati, ſic animo etiam elato ac ſublimi fuere, auidi gerendi principatus, neque ſuperiorum neque parium ſatis patientes. Eduardus patris mortem vlius, Henricum bello victum regnu exuit, ac locum eius ipſe occupauit. Georgius Clarentiæ dux procerus, eleganſque, vndiqoe fortunatus videri potuit, ſi non aut ipſum regnandi cupiditas in fratrem, aot inimicorum calumnia fratrem incitaſſet in illum. Nam ſiue ci Reginæ factio inſidias fecerit, cui cum regis conſanguineis acre odium interceſsit (vt mulieres non malitia quidem, ſed natura inuiſos fere ſemper habent quicunque ſunt mariti chari) ſiue etiam dux ſuapte ſuperbia viam affectabat ad regnum, certæ proditionis crimen obiectum eſt, cuius ſiue ſons inſonſve eſſet, frequens eum ſenatus acerbiſsimo ſupplicio adiudicauit. Sed Rex atrocitatem pœnæ ſuſtulit, mortem tulit, qua vt leuiſsima defungeretur, in vini Cretenſis dolium, immerſo capite, reſpirare prohibitus, expirauit. Cuius necem idem qui iuſsit, vbi reſciuit patratam, miſere deplorauit. Richardus hic, de quo præſens ſermo inſtituitur, ingenio atque [illegible] robore virinis fratrum par. formæ probitateque vtrique fuit inferior: habitu corporis exiguo, inæqualibus atque informibus membris, extanti dorſo, alteroqoe humero erectior, os ioamabile, tortum, ac planè eiuſmodi, quale bellicoſum in purpuratis, ac Martium appellari in alijs aliter ſolet. Verſipellis, iracundus, inuidus, ſemperque, etiam ante partum prauus. Quippe quem fama eſt haud aliter aluo materna eximi, qoàm obſtetricante ferro potuiſſe. quin Agrippam etiam natũ eũ pedibuſq; prælatis exijſſe ferunt. Præterea nec indentatũ, ſiue aliquid aſtruxit vero, odio natus rumor, ſiue natura futuri præſcia præpoſtere multa in eius ortu oſtendere voluit, qoi molta foret in vita contra naturæ fas deſignaturus. Cæterum bello haud inſtrenuus dux eſt habitus, cui, quàm ad pacem, natora fuit accommodatior: ſæpe victor euaſit: ſubinde etiam victus, quam rem ne æmulorum quidem quiſquam ipſius aut inſcitiæ aut ignauiæ vnquam triboit: ſupra facultates profuſus, quæ ne deficerent, ex alijs exhaurire cogebatur quod in alios effunderet. His artibus factum vt amicitiam inſtabilem ſtabile odium pareret. Conſilia ſua non alijs vnquam credere, quàm per quos exequi neceſſe fuit: at ne ijs ipſis quidem aut ante aut amplius quam res vrgebat. Perſonam quamlibet induere, gerereque, & tueri gnauiter. Hilarem, ſeueram, grauem, remiſſam; prout ſumere aut ponere ſuaſit commodom. In vultu modeſtia, in animo faſtus, impotens, immanis. Verbis adblandiens hijs, quos intus impenſe oderat nec eorum abſtinens complexibus quos deſtinabat occidere. Crudelis atque immitis, haud ob iram ſemper, ſed ambi-

tionis ergo ſæpius, dum vel augẽdæ fortunæ
ſuæ, vel firmandæ ſtuderet. Quippe amici, ini-
micíque æqua ratio fuit, comparati cum com-
modis, neq; cuiuſquã morte abſtinuit vnquã,
cuius vita videretur conſilijs ſuis obſtare.
Conſtans ſama eſt Henricum ſextum, dum
exutus regno in arce Londinenſi captiuus aſ-
ſeruaretur, ab illo crudeliter adacto ſub coſtas
pugione, confoſſum ac trucidatum, Idque nec
iubente nec opinante rege, qui ſi maxime de-
creuiſſet de medio tollere, quẽ fortaſsis è com-
modo magis ducebat ſuo viuum in ſua pote-
ſtate habere, alium tamen haud dubie tam di
ræ carnificinæ fuerat præfecturus, quam ger-
manum fratrem. Sunt qui ſuſpicentur iſtius
etiam tecta & callide occultata conſilia in fra-
tris Clarentiæ Ducis perniciem non defuiſſe,
quãquam reſiſteret, ac reniteretur apertè. Cæ-
terum (vt rem æſtimantibus viſum eſt) ali-
quanto languidius quàm is facturus putaba-
tur, qui ſibi ſerio ſtatuiſſet ad ſalutem germani
fratris incumbendum. Quibus hoc verum vi-
detur, hij nimirum perſuaſum habent Richar-
dum iam olim viuente adhuc Eduardo, hoc
apud ſe conſilium de aſſerendo ſibi aliquando
regno agitaſſe, ſi fortè, vti accidit, frater inha-
bilibus regno liberis deceſsiſſet. Cuius rei ſpem
commeſſatio regis frequens, atq; intemperan
tia victus fecit. Eam igitur ob cauſſam Richar
dum putant Clarentiæ ducis mortem appe-
tiſſe, quum ipſius propoſito illius vita non ſa-
tis oportuna videbatur: quippe quem ſiue in
fide nepotis manentem, ſiue aſpirantem ad
regnum hoſtem ſibi vidit capitalem futurum.
Sed hac de re nihil certè aſſerere poſſum, ſuſ-
piciones duntaxat hominũ, cõiecturaſq; ſecu-
tus, quibus veſtigijs vt aliquando venitur ad
verum, ita frequenter erratur. Quanquã hoc
ipſe iam olim fideli relatione comperi, Miſtel-
brocum quendam protinus Eduardo defun-
cto ad Potieri domum, qui Richardo familia-
ris erat, curriculo contendiſſe, pulſatoq́ue vio-
lenter oſtio, multo ante lucẽ, quum & violen-
ta & intempeſtiua pulſatio magni ac ſubitarij
negotij fidem faceret, propere intromiſſum
regem eadem hora extinctum nunciaſſe. Ad
quam vocem Botierus velut exultabundus:
Non eſt ergo dubium (inquit) quin meus do-
minus Glocestriæ dux illico ſit futurus rex, ſi-
ue conſiliorum eius cõſcius fuerit, ſiue aliquo
ſigno reieuentũ præſenſerit, (nã temere dictũ
haud exiſtimo) quẽ ego ſermonem ab eo me-
mini, qui colloquentes audiuerat, iam tum pa-
tri meo renuntiatum, cum adhuc nulla prodi-
tionis eius ſuſpicio haberetur. Cæterum vt re-
uertar ad hiſtoriã, ſeu Richardus olim ſecum
animo regnum inuaſerat, ſeu conſilium ex ne-
potum ætatis oportunitate ceperat, quæ res
plerunque ſegnes etiam, & quietos impellit ad
facinus, certum eſt decreuiſſe eum, vita pueris
adempta, regno velut ſceleris pretio potiri.
Gnarus itaque veterum factionum, quibus
inter aulicos laborabatur (quas, quoad eius
erat, ſedulo etiam aluerat) regis Eduardi cog-
natis reginæ ſanguini & familiæ tantam au-
thoritatem & tantas opes inuidentibus, con-
traq́ue non minus iiſdem de rebus inuiſis, eam
rem ſuis conſilijs magno putauit adiumento
fore, ſi partium prætextu, velut offenſas vete-
res vlturus, ſuum occulte negotium ageret,
itaq́ue & ignoratione factionis alterius ad
alterius perniciem abuteretur. Tum ex ea quæ
ſupereſſet paulatim quos poſſet commodùm
in ſuam ſententiam perductis, ſi quos parum
oportunos offenderet, eos per inſidias incau-
tos, nec mali quicquam ſuſpicantes opprime-
ret. Nam hoc illi conſtabat, ſi qua euaſio-
ne conſilium eius efferri contingeret, con-
feſtim fore, vt inter diſsidentes factiones ſuo
ipſius ſanguine fœdus ſanciretur. Hæ diſſen-
ſiones amicorum, quanquam nonnihil erant
ipſi Eduardo moleſtæ, tamen dum erat inco-
lumis, eo negligentius eas habuit, quod vtrãq;
partem cognouit frenare ſe, quum vellet,
pro ſuo arbitratu poſſe. Cæterum vbi po-
ſtrema ægritudine decumbens, vires labaſ-
cere ſenſit, & deploratam medicis ſalutem
ſuam, ætatem liberorum animo reputans,
quanquam nihil formidabat minus, quàm id
quod euenit, proſpiciens tamen multa illis
mala naſci ex amicorum diſſenſione poſſe,
quando ætas eorum per ſe imbecilla atque im-
prouida, conſilijs amicorum (quibus fulciri ſo-
lis poterat) nudaretur, qui dum ſe diſceſsione
ac diſcordia diſiungerent, partibus & ſtudijs
intenti, minus verum quod eſſet cernerent,
aut curarẽt: ſæpeq́ue quo ſuam quiſque factio-
nem in principis gratiam promoueat, placitu-
ra magis omnea quàm profutura conſulerent.
Hæc, atque huiuſmodi ſecum reuoluens, mul-
tos è purpuratis accerſi iubet, nominatim Mar
chionem Dorſettum, reginæ ex priore marito
filium, atque Richardum Haſtyngum, virum
nobilem, cubicularium ſuum, qui inſignes in-
ter ſe inimicitias exercuerãt: Itẽ alios vtriuſq;
factionis, qui tum aut in aula fuerunt, atque
aliunde cõquiri poterant. Hos vbi Rex adeſſe
vidit, leuatus paululum, & ſuffultus puluinis,
ſic, vti fertur, allocutus eſt: Viri clariſsimi, idẽ
cognati mihi, affineſq́ue chariſsimi, mea quo
loco vita ſit & vos videtis, & ego ſentio: quæ
res facit, vti quo minus diu futurum me vobiſ-
cum reputo, tanto impẽſior animũ ſollicitudo
ſubeat, quanã animorũ coniunctione affectos
vos relinquã. Enimuerò quales ego vos reli-
quero, tales liberi mei vos excipiãt neceſſe eſt:
qui ſi (quod ſuperi prohibeãt) diſcordãtes in-
uenerint, ipſi nimirum partibus acceſſuri, no-
uaſq; antè lites inter ſe moturi videãtur, quã ad
eam prudẽtiam peruenerint, qua vos compo-
ſitis rebus veſtris reponãt in concordiã. Tene-
ram eorum ætatem conſpicitis, cuius ego præ-
ſidium vnicum cenſeo in veſtra concordia ſi-
tum: ſiquidem haud ſatis firma res eſt, veſtra

in illos

in illos charitas, ſi mutuis in voſmetipſis odijs feramini. Quod ſi viri eſſent, minus fortaſſe deſideraretur fides At vero pueritia autoritate regenda eſt, adoleſcentia fulcienda conſilijs: quas res neque illi aliunde poterunt conſequi, niſi vos dederitis: neque vos cõcedere, ſi inteſtinas inter vos ſimultates alueritis.

Eteni vbi mutuo infenſi diuerſa ſentiũt, & alter alterius conſiliõ odio cõſulentis eludit, ibi neceſſe eſt bene cõſulta male cedant: quippe rata eſſe niſi conſenſu non poſſunt. Præterea dum ſuam quiſque factionem ſtudet commẽdare principi, fiat nimirum vti ad gratiam plura, quàm ex vero atque vtili ſuadeantur. Ita prauis adulationibus imbutus adoleſcẽtis animus, tener princeps in vitia fertur, ac regnum ſecum in perniciem trahit, niſi ſi quid Deus inſpiret melius. Quod ſi eueniat vt reſipiſcat princeps, atque ad frugem redeat, tũ vero hij quorum primæ partes apud eum fuerant, loogiſsimè ab fauore excident. Ita gratia malè parta cito perit. Quæ vero bonis artibus acquiſita eſt, ea demum ſtabilis, firmaque perdurat. Diu iam inter vos magna odia exarſere, haud magnis ſepe de cauſis. Rem enim plerũque, non male factam, aut male narrantis deprauat oratio, aut per ſe exiguam durius interpretando aodientis affectus exaggerat. Vnum hoc ſcio, haud quaqoam pares vobis irarum cauſas & amoris eſſe: nam quod homines ſumus, qood in Chriſti verba iurauimus, qui vnũ atque vnicum charitatis ſimbolum ſuis militibus dedit, concionatoribus commemoranda pretereo. Quanquam haud ſcio an cuiuſquam verba concionatoris magis vos commouere debeant, quàm mea, qoi protinus hinc ad ea loca demigro, de quibus illi tam multa prædicãt At iſtud tantũ à me rogabimini, vti vobiſcum reputetis alterã harũ factionũ partẽ cognatos mihi, alteram affines eſſe, voſque ipſos inuicem aut ſanguinis vinculo aut affioitatis comungi: quæ neceſsitudo iuncta ſacramento coniugij, ſi Chriſti inſtituta tantum haberent ponderis, quantum apud Chriſtianos habere deberent, atq; vtinam certe habeant non minos momenti ad conciliandos animos, quàm ipſa ſanguinis ratio contineret. Tantũ prohibeant ſuperi, ne idipſum diſcordiæ vobis cauſam prebeat, quod maxime ad concordiam incitare deberet. Equidẽ neſcio quo malo fato fiat vt inimicitia nuſquã exerceatur infeſtius qoàm apud hos, quos potiſsimum aut natura aut leges debeant ab omni ſimultate deterrere. Adeo execrabilis belua eſt ſuperbia, & precellendi cupiditas: quæ qoum ſemel generoſis illuſtrium virorum pectoribus irrepſerit, non antè deſinit diſsidijs cuncta turbare, quã cędibus omnia & ſanguine permiſcuerit, dũ quiſque primom ſummo proximus eſſe, moxque ęquari, poſtremo præcellere contendit. Qui tam improbus ardor gloriæ hoc in regno proximus his annis quantum ſuſcitauerit incendij, quantum ſtragis ediderit, vtinam tam facilè Deus obliuiſci velit, quàm nos reminiſcimur. Cuius mala ſi priuato mihi tam animo præcipere & præcogitare licuiſſet, quàm re ipſa poſtea maiore meo dolore, quàm voloptate ſum expertus, diſpeream, ſi flexis poplitibus exhibitum honorem tã multis hominum capitibus redemiſſem. Sed quãdo facta quæ ſunt infecta eſſe nõ poſſunt, qua ex re ante tã multum damni acceptum nouimus, ea ne porro accidat danda ſedulo opera eſt. Omnia iã parata ſunt, & ſpes eſt perfore proſpera ſub liberis meis, cognatis veſtris, ſi neque illos vita deſtituat, neque vos concordia: quarum ſi prorſus alterutra ſit carendum, profecto in illis minus iacturę fuerit. Quibus ſi quis cõmonis hominum ſors attulerit, Anglia tamen facile inueniet reges, illis nulla fortaſsis parte deteriores. Verum ſi vos in pueri regno diſcordia occupet, multi nimirum viri boni atque egregij videntur ante peritori, vt pariter ipſi nec principe interim tuto, & vobis ipſis in primis periculo oboozijs, quàm populus inteſtina ſemel ſeditione ſœuiens in pacem rurſus ac concordiam redeat. Vos igitur ratione hac, quã hodie vobiſcum poſtremam mihi videor habiturus, hortor, obteſtorque per amorem illum, quem ego ſemper hactenus erga vos, quẽ vos viciſsim erga me, qoem Deus erga nos omnes habuit, ex hoc tempore condonetis, & remiſsis offenſis omnibus vos amore mutuo complectamini: quod ego vos profecto facturos cõfido, ſi vos oratio vlla aut Dei aut principis, cognationis, patriæ, aot veſtræ deniquè ipſorum ſalutis commoueat. Hæc vbi rex locutus eſt, haud diutius ſuſtinens ſeſe, in dexterum latus recubuit facie ad proceres verſa quorum oemo etat qoi à lachrymis temperare potuerit. Cæterum verbis eum quantum quiſq; poterat conſolati, tum ad rem quę placitura ſentiebant reſpondentes, velut icto fœdere in morientis gratiã regis manus inter ſe ionxerunt, qoum vti paulo poſt apparuit animis longe deſiongerentor Defuncto rege, filius natu maior Lundinum, vtpote regiam vrbem, petere matorat, qui viuo patre, Ludlol vixit in Vallia: nam ea deinceps primogenitis regum, viuis adhuc parentibus propria ditio eſt, quæ quum ab rege prout ſita eſſet, eo negligentius habita, in morem prope ſilueſtrem; cępta eſt efferari improbis hominibus, latrocinijs, ac cæde licenter impuneq; graſſantibus. Eduardus filius eò com imperio miſſus eſt, vt pręſentis authoritate principis facinoroſorum àudaciã frenaretur. Moderator pueritiæ datus eſt Antonius Vodeuilus, cognomento Riuetus, reginæ frater, vir haod facile diſcernas manu ne an cõſilio prõptior. Tum adhibiti in conſilium alij, vt quiſque puero proximus materno genere fuit. Eam rem ab regina curatam, quæ ſuæ factionis opes ab teneris ſtatim priocipis annis firmaret, fruſtratus tan-

tam eius ſpem. Richardus prætextum ſibi ad eos euertendos, initiumque ad reliquum inceptum ſuum conficiendom fecit. Nam quorum in illos odium maxime implacatum nouit animoſque in ſe beneuolos, eos partim coram alios per epiſtolam ac nuntios exploratæ fidei compellaos, admonet rē neutiquam ferendā, principem amiſſo patre, iuuenem ipſis cognatum in cuſtodia & manibus eſſe agnatorū, ablegatis propemodū ipſis, qui neque minus certa in eū fide, & longe honoratior pars regij generis fuerant, quā ſanguis eius maternus, qui niſi libidini patris viſum aliter eſſet, ꝑ quā erat indignus, qui cū eius atq; ipſorū ſanguine miſceretur: quos nunc non primos apud regē eſſe, neq; illi honorificee, neq; ſibi tutū, vt quorū permagni referat, haud quaquā pati ęmulorū ſuorū potentiam, gratia & fauoribus adoleſcere apud principē puerū, natura facilē, ætatis vitio credulū, nec ſatis callentē delatorū calūnias. Meminiſſe vos, inquit, opinor, patrē eius quanquā annis & rerū vſu maturū tamen eius factionis ſuaſu impulſuque quouis circūactū, longe profecto magis, quā aut ex ipſius honore, aut ex vſu cuiuſquam fuerit, præterquā illorū qui ſua ne bona an mala noſtra auidius appetierunt, in incerto eſt. Itaq; ſi non quorūdā noſtrū gratia magis apud regē, quàm vlla cognationis ratio valuiſſet, paulū certe abfuerat, quo minus aliquot noſtrū circunuentos inſidijs oppreſsiſſent, tam hercle facilè, quam oppreſſerunt eū qui regis ſanguine haud minus prope aberat. Verū fauentibus ſuperis eo periculo defuncti ſumus, ſic tamen vt vel maius impēdeat ſi principis affectus patimur quocunq; noſtris inimicis libebit impelli: quibus haud difficile ſit vel ignorantis iuſſum ad perniciem noſtram prętexere, niſi Deus & veſtra vigilantia malitiam eorum in ipſos auertat, qua in re non eſt quod quiſquam noſtrum negligentius ſe gerat ob male ſartam pauló ante concordiā, quā tametſi ſimulatè inierint, regis potius affectibus ſunt obſecuti, quam ſuis. Neq; quenquā noſtrū tā vecurdē arbitror, vt multū ſibi putet ei cōfidendū, qui ex inimico veteri amicū recētē ſe profiteatur, niſi quis forte exiſtimet vna hora ſubito coactā pacē, ac ne toto quidē adhuc mēſe coal[illegible]ā, altius eorū pectoribus inſediſſe, quā tot annis alte actam ac radicatā inuidiā. His atq; huiuſmodi verbis, literiſque homines ex ſe ardētes vehemētius incendit, ſed præcipuè duos, Eduardū Bukyngamiæ ducem, & Richardū Haſtyngū, ambos ſama atq; opibus celebres: ſed dux natalibus illuſtrior, alteri, ex munere quod gerebat, multū authoritatis adcreuerat, ſiquidē præfecerat eum rex cubiculo ſuo, quod eſt apud Anglos perquàm honorificū. Hij qui nōtam ſibi mutuo bene vellent, quā reginæ, parentibus pariter cuperent male, hactenus facilè cum Richardo conſpirârunt, vt ſuorum inimicorum prætextu maternos amicos principis amolirentur: ita rebus inter ipſos ad hunc modum compoſitis, quum illos intellexiſſent tanta manu regē deducturos, vt nihil in eos auderi tutè queat ab inermibus, ſin ipſi contra parent copias, ad manus rem venturam, cuius & ſemper dubius euentus eſt, & quū ab aduerſa parte princeps eſſet, ſuam, proditionis nomen ac ſpeciem ſubiturā ingenio eos exarmandos ſtatuunt. Itaq; curauerunt, vti per viros idoneos reginæ perſuaderetur, multū eſſe periculi in eo conſilio, quod depellendi periculi cauſa inibatur. Nam pacatis rebus, proceribus reductis in concordiá, animiſq; omniū intentis ad excipiedū regē, ac diademate inſigniendū, ſi amici reginæ cogāt multitudinē, iniecturos haud dubie metū hijs quibus aliquádo ſimultas cū illis interceſſerat, ne non tantummodo regis cauſa, cui nemo diſcrimen intentet, inuadendi ſin congregetur, diſcordia. Atq; hoc pacto fore, vt hij viciſsim ſuas cogerēt copias, deinde velut vim repellerēt, illaturos quorū opes quod illa noſceret, plurimū pollerent: qua ex re totū regnum in armis ac tumultu futurum, Tunc eius dānum omne, quod & immenſum expectabatur, & magna pars in eos fortaſſe caſura, à quibus illa maximè vellet auerti. Omnes ei vnā atque amicis eius acceptum relaturos, vtpote quos cauſarentur priuati odij cauſa conturbaſſe rempublicá, violata per iniuriā concordia, cuius maritus ipſius moriens author ſanciendæ fuiſſet. His rationibus adducta regina, ſic apud Vodelinum fratrē, filiumq; Richardū Graium egit, qui cum in aula principis primas obtinebat, vt illi repudiato priore cōſilio, præſidio ſuperſedētes, regē comitatu modico Lōdinū deducerēt. Erat in itinere regis Hamptona quę quanquā in vmbilico prope regni ſita, tamen alteri eiuſdē nominis oppido, quod obiacet auſtrali freto comparata, Borialis vocatur. Hanc eodē die, quo rex inde digreſſus eſt, Gloncestriæ ac Bukyngamiæ duces intrant: ac fortè accidit, vt Vodelinus reginæ frater, quem diximus, ibidem reſtiterit. Poſtero mane Stratfordiam ituros ad regem, vbi eam noctem traduxit. Ab Hamptona igitur Vodelinus officiosè Ducibus occurrens, ac ſumma gratulatione viciſsim exceptus: vbi quantum temporis viſum eſt, ſermone atq; epulis produxēre, dimittitur. Ita delinitus humanitate ducum, vt optima ſpei plenus, hilaris, atq; animi ſecurus iret cubitum. Sed illi qui longe diuerſum agitabant animo, quàm vultu præ ſe tulerant, reliquis omnibus ſecedere iuſsis, Richardū Rytcliffum equitem, & alios qui talibus erant conſilijs intimi, retinuerunt, ac diſcumbentes ad menſam de ſuis inceptis in adultā noctem deliberant. Poſt hanc deliberationem adſurgentes, mittunt qui multo tumultu comites ſuos admoneant, vti parēt ſeſe, nempe duces tantū non in equis eſſe. Hoc nuncio excitatus ipſorum comitatus, præſto aderat,

aderat, cum Vodelini adhuc miniſtri ſterterét. Ad hæc effecerant, vti omnibus itineribus oppidi obſeſsis, nemo ſineretur exire. Tum paulo ab oppido longius, qua parte Stratfordiam itur, diſpoſuerant equites, qui ſi quos fortè deprehenderent ſefelliſſe cuſtodiá, in Hamptoná rurſus repellerent. Prætexerunt cauſam, quaſi doces conſtituerint, videlicet officium ſuum approbaturi, ipſi eo die omniú primi ſalutare principem. At Vodelinus vbi accepit clauſos vndique exitus, facultaté vero abeundi neq; ſuis neque ſibi fieri, rem tam atrocé & non temere, & ſe inſcio cœptam, facta eorum præſentia cum proximæ noctis vultu verbiſq; conferens, tá magnam paucarú horarú interuentu fieri rerum mutationé magnopere admirabatur. Cæterú quum neque diſcedere liceret, & continédo ſe nihil aſſequeretur aliud quàm vt latebras quęſiuiſſe videretur (quod cur opus factu eſſet nullius culpę ſibi conſcius erat) adire duces ſtatuit, & cauſas huius conſilij conſcientia innocentiæ ſuæ fretus ſciſcitari, Qui vt primum in conſpectum venerat, queri illi vltro, atq; accuſare eum cœperút, quod diſcordias inter proceres ſereret, animumque regis niteretur ab ſe alienare, perdereque per inſidias moliretur: quas ipſi deprehenſas merito ſunt in authorem regeſturi. Mirantem hanc orationem, ac ſeſe purgare conantem, quú ratione cauſaque deficerentur, ad vim conuerſi comprehendunt, atque adſeruandú adhibitis cuſtodibus relinquunt. Mox cóſcenſis equis Stratfordiam contendunt, ac regem reperiunt paranté iá tú diſcedere, ideo vti fertur vt oppidú vniuerſis anguſtú, liberú illis relinqueret. Dimiſsis igitur equis, præeúte lóga ſtipatorú ſerie, vbi ad regé propius vétú eſt, ſcindéte ſe in partes comitatu, per medios ordines perrexerunt, ac ſe dimittentes in genua principé reuerenter ſalutauerunt. Quos ille contrà porrecta manu de terra leuatos amabiliter complexus eſt, nihil etiam mali aut reſciſcens aut ſuſpicás, quú illi nihil cúctati, aut eius reueriti pręſentiá, Richardo Graio fratre eius vterino mouere lité occipiunt, calumniantes illú ac Germanum eius Marchionem cú auunculo Vodelino coniuraſſe aduerſus ſuum ſanguinem, decreuiſſeque circumuentis atque ſublatis fraude nobilibus, regis pariter ac regni ſibi procurationé arrogare. Atq; eá ob rem protinus ab defuncto rege Marchionem in arcem Londinenſem irrupiſſe, atque expilato regis ærario ſtipendium in milites elargitum, quos in claſſem ad confirmandas illius factionis opes coégiſſet. Ita rem quá gnari erant cómuni conſilio decretá, regiſq; plurimú reique publicæ retuliſſe vt fieret, illi per calumniá inuerterant, ne nihil eſſet quod dicerét. At princeps Graium paranté reſpondere præueniés: Quid fecerit, inquit, Marchio, quanquam nihil mali ſpero, tú quoniam nobiſcú non fuit, certo non poſſum ſcire. Verum quod ad fratrem attinet, Graium atque auunculum Vodelinum, innocentes hercle illos facilè præſtare poſſum, vt qui non vſquá à noſtro latere iá diu ſunt digreſsi. Non dubium eſt eos, inquit Glonceſtriæ dux tam ſceleratum propoſitum optime princeps, ſedulo te celaſſe, nec plura locutus manus iniecit in Graium, ac Thomam Vaghanum equitem, reginæ cognatú. Graius vt erat & animo generoſo, & non improcero corpore, commotus præſente periculo, manú capulo admouit. Tú increpitus à quodá admonente ſerum eſſe hunc conatú, concidés animo manum retulit, & ſe capiendum dedit. Ergo regem retroagút Hamptoná, vbi de integro conſultant. Ibi quos volunt è miniſtris regis exauctorant, ſubſtituuntque quos ipſis magis quam illi lubebat. Quibus rebus grauiter offenſus quum prohibere nó poſſet, quod ſolum potuit, fleuit. In prandio Glonceſtriæ dux è ſuis ferculis vnum Vodenilo miſit, iuſſo dapifero, vti ſolaretur eum, iuberetque ducis nomine vt bono eſſet animo, neu dubitaret huius tumultus facilem exitum fore. Ille gratijs actis orat miniſtrum idem ferculum ad nepoté ferret Graiú, eumq; tali nuntio recrearet, quem vt fortunæ aduerſæ inſuetum eoq; paulo iniquius ferentem, magis egere conſolationis arbitrabatur. Sibi vero ſæpius vtraque experto, aduerſam minus nouam videri. Cæterum Glonceſtriæ dux poſt tam officioſam cóſolationé, captiuos omnes, aliunt alió ablegauit in carcerem, atq; inde haud multo poſt in quoddam oppidum, quod Pons fractus appellatur, ipſius iuſſu adducti capite plectebantur. Sed nocte quæ eú dié ſequebatur, quo hæc Stratfordiæ geſta ſunt, trepidus ad reginam nuntius venit ad occidentale cœnobium, triſtia omnia atque atrocia denuncians, captú à patruo principem, reiroq; vi abductum Vodenilú, reginæ fratrem, ac Richardum Graiú, tum alios amicos eius comprehenſos atq; ablegatos, incertum quó: tractandos incertú quo modo. Mutatá rerú ſummá, euerſa concidiſſe omnia: proinde occupandum ipſi tempus, ac ſibi reliquiſque ſuis fortunis, dum liceret, conſulendum, ne properè accurrentes aduerſarij reliquias interciperent. Hoc nuncio exanimata regina, calamitaté tá inſigné, tantá, tam inſperataoi filiorum, amicorú, ac ſuá ipſius ingemiſcens, ad hæc damnans ac deteſtans conſilium ſuum, quæ principis dimittendú præſidium ſuaſerat, pauida ac trepida è palatio ſuo ſe in cœnobium proripit: erat enim aſylum illud ędibus palatinis contiguum. Ibi ſe ac minorem filium, & filias quatuor in abbatis domú cú familia ſua conijcit. Miſſus eſt eadé nocte miniſter ab Haſtyngo cubiculario ad Eboracenſem Archiepiſcopú, qui & ipſe haud longe ab occidentali cœnobio habitabat, qui miniſtris epiſcopi narrauit ſibi à domino mandatum, ne quieti præſulis parceret, tanti eſſe momenti quod afferebat. Illi magnitudinem negocij

gotij ex feſtinatione æſtimantes, ſoporem domini haud cunctanter interrumpunt. Is intromiſſu ad puluinar nuncio, quũ auerſum retro principẽ, & captiuos eius cognatos accepiſſet, immani tantæ rei atrocitate perculſus obſtupuit. Tũ nuncius: iubet te, inquit, dominus meus reuerende pater, animo bono eſſe, ac tibi pollicetur ſalua fore omnia. Abi, inquit ille, ac renuntia, quamuis bene futura ſint, nunquá tamen tá bona fore quam fuerunt. Tum eo dimiſſo protinus excitat familiá, & ſtipatos ſuis, appenſo ad collũ ſigillo (erat enim Cancellarius) recta contendit ad reginá, ibi plena repperit cõſternationis, luctus, pauoris, ac tumultus, omnia trepidari, feſtinari, conuehi in aſylum è palatio, ſcrinia, ſarcinas: Ocioſum neminẽ, imponentes alios, alios deponentes onera, alios depoſitis quæ pertulerant noua petere: Effringere alios medium parietem, qui ſolus ab aſylo palatium dirimebat, vti vix cõpendium fieret: nec deerant (vt accidere fere in tali tumultu ſolet) qui alio quędá quá quô deſtinabantur, efferrent. Reginam videt humi ſedentem, ſolam, triſtem, atque attonitá, complicatis digitis ſuam, ſuorumque fortuná complorantem. Solatur eam epiſcopus, hortatur ne præſentibus rebus deijciat animum deſperatione meliorum, ſibi factam ſpem rem haud perinde atrociter ceſſuram, ac ipſi fingeret malignus rerum interpres timor. Addit quo magis eam confirmaret authorẽ eſſe ſpei ſuæ nũtio ad ſe miſſo cubiculariũ. Ach pereat, inquit illa, Is enim princeps eſt eorum, qui odio implacabili in ſanguinis mei perniciem incumbit. Tum ille: Regina inquit, erige animum. In hanc rem fidem hic tibi aſtringo meá quo die aliũ quenquá illi in regem creauerint, quá filiũ illũ tuũ quẽ habẽt ſecũ, nos poſtridie iſtum alterũ quẽ hic tecũ habes, hoc ipſu in loco diademate inſigniem'. Quod quo minus dubites, en hoc ſigillũ, quod meæ fidei princeps illuſtriſsimus credidit, maritus tuus, tibi iá in manus trado, & ſimul hæc dicens, ſigillũ reginæ tradidit. & priuſquá illuxit, abijt domum, quum iam è feneſtra deſpiciens, vnde illi proſpectus erat in Thameſim, perſultari totũ fluuium cymbis videt, aſylum videlicet obſidente ducis Gloceſtriæ ſatellitio, ne quis eo per aquam transfugeret, aut inexcuſsus prętereuheretur. Iá continuo res diſpargi, toti populo in ore eſſe, ſtupere omnes, ira, metu, ac merore cõpleri, cõglobari alij alibi in armis, turmatim volitare diuerſi, atq; inuicẽ minitantes, prout quoſq; partiũ ſtudiũ aut periculi formido copulauerat. Ad hæc vt odio quiſque aut fauore ferebatur, ita eleuare alij verbis inuidiá facti, alij aggrauare oratione nitebatur. Tũ ne quid Londinum detrimenti caperet, excubari à ciuibus ceptum, quum & proceres iam quicunque aut in vrbe erant, aut non longe aberant, diuerſe de his rumoribus ac tumultu multa diuinabant. Sed Eboracenſis epiſcopus veritus ne leuis ac præcipitis conſilij videretur iniuſſu regis ſigillum tradidiſſe reginæ, priuſquam in conſilium iret, quo factum tegeret, ſigillum ab ea receperat. Ibi factum illud ducum pleriſque inceſſentibus, atque odioſe interpretantibus, tanquam priuatę ſimultates ſtructis in principem inſidijs prætexerentur, Haſtyngus contra (quem neſciebatur huius facti conſcium eſſe) ſuam fidem, quam perſpectiſsimam habuerunt omnes, pro ducibus interponere, nihil aduerſus regem cogitatum, poſitos ab hijs in cuſtodiam eos, à quibus ſua ſalus impetita credebatur, rectène an ſecus veſtrum erit iudiciũ loquit, quorum ex miani reſeruant eos hi qui nihil merentes, ſe tamen læſos ab illis eſſe conqueruntur. Cæterũ eá litẽ vos aut iudicabitis veſtro arbitratu, aut cõponetis, tãtũ ne quid re incognita ſtatuatis, & priuatas cõtrouerſias in publicá ſeditionẽ atq; inteſtina bella vertentes, eo rem deducatis vt irritatis animis, interturbata coronatione principis, quem huc eadẽ cauſa comitantur, componi res & redintegrari nõ poſsit, in quo certamine ſi cætera paria eſſent, tamen ius & authoritas maior in illis caſtris ſit neceſſe eſt, in quibus princeps erit. Hęc oratio ob cognitam veri fidẽ magná habuit vim ad cõmouendum ſed multo maxime tumultuantes animos cõpreſsit imminens aduentus regis, quẽ comitatu magnifico duces admodũ reuerenter habitũ Londinũ verſus producebant. Cæterum quacunq; ibant, rumorem diſſeminandũ curauerũt, molitos qui in vinculis erant, primũ ipſos deinde alios è proceribus per vim opprimere, atq; ita ſibimet viá ſtruere, qua regẽ pariter & regnũ ſibi ſubijcerent. Cuius commẽti quo fides plebi fieret, aurigę, atq; alij ducũ miniſtri, qui cum præſidio impedimenta ſequebantur, oſtentabant vndique captam ſupellectilem, dolia quædam armorum plena, quæ ipſis, quô tráſferreretur aula principis, neceſſe fuit aut auferre, ſecũ aut abijcere. Quod quáquá ſatis ſcirent, tamen per malitiá diſsimulátes, quũ ea paſsim tanquá manifeſtarij criminis argumentum oſtentarent, inclamauerũt: En arma ipſa, quæ proditores iſti in dolia clá abdiderant, vt duces atq; omnes nobiles per inſidias obtruncarent. Hoc commẽtum, tametſi prudentibus rem ſuſpectiorẽ reddidit, facilè cõiectantibus eos qui tale facinus animo deſtinaſſent, corporibus potius arma fuiſſe geſturos quá vincta atq; impedita congeſturos in dolia, ſimplici tamẽ ac rudi populo mirum quá ſatisfecerit; adeo cõſpectis armis, velut certa atq; explorata proditione ſalus vndiq; ducibus, ſuſpendiũ captiuis acclamatũ eſt. Quum rex aduẽtare propius nunciaretur, ſenatus vrbis cum magno ciuium numero progreſsi obuiam quatuor ab vrbe millibus occurrerunt. Ita princeps honorificè exceptus, procerum ac ciuium celebri pompa ciuitatem eſt inuectus, quarto die Maij, Anno regni ſui primo,

eodemq;

eodemque vltimo. Sed hac honoris magnifica ſpecie, vultuq; in obſeruantiam principis cōpoſito Gloceſtriæ dux è ſumma inuidia ac ſuſpitione, quibus paulo ante laborabat, in tantā ſubito charitatem omniū, tantâque integritatis opinionē venit, vt vnus omniū protector regis, regnique eius, conſenſu procerū renunciaretur. Itaque ſiue id inſcitia factum, ſiue fato, agnus certe conſultò in lupi fidem creditus eſt. Mox Eboracenſis epiſcopus acriter increpitus quod ſigillū reginæ tradiderat, adminiſtratione priuatus eſt. Eo munere inautoratus eſt Ruſellus, epiſcopus Lincolinenſis, vir & vſu rerū, & vitæ probitate ſingulari, tum in literis haud dubie ſua tempeſtate primarius.

Igitur vbi protector effectus eſt, quanquā ſinguli ei dies anno longiores viderētur, qui moræ impatientem cupiditatē eius moraretur, auidumq; quam primū reipſa vſurpandi regni, quod animo iam ante inuaſerat, tū haud temere quicquā cenſuit antè tentandū, quam reliquā prædæ partē in naſſam pellexerat: haud ignarus fore, vt ſi alterū fratrem priuaret imperio, in alterum protinus euehendū vniuerſorū ſtudia incūberent, ſiue permaneret in aſylo, ſiue, quod multo metuebat, magis extra Britanniam aliquo tranſmitteretur. Ergo in proximo conuentu procerū grauiter incuſat reginā, odioſè ab ea factū, quæ vnicū & chariſsimum à principe fratrem diſtineret, tanquā vtrique inuideat dulcia illa mutuæ conſuetudinis oblectamēta: in illū vel magis impia, cuius potiſsimū curam præfefert: quippe quē libertati ſubductum, ab luce ac ſplendore clariſsimæ fortunæ ſuæ detractū in aſylum, miſere velut in tenebras & ſqualorē abſtrudat. Nec horū quicquā alia cauſa patrarū, quā vti nobilibus qui regi à cōſilio ſunt, acris apud populum concitaretur inuidia. Adeo ei odio eſſe eos, vt vel cum liberorum diſpendio ſuorum, quod de Medæa ferunt fabulæ, vlciſci quos odit ardeat. Alioquin enim quorſum in aſylo puerū, inquit, niſi quod videri vult populo vos aut parum fideliter, aut non ſatis ſapienter proſpexiſſe principi, ſi periculum ſit eius mihi fratrem credere, cuius ipſum corpus mihi vos alendum tuendumque crediditis? Cuius incolumitas haud mihi certe fulciri ſatis vlla victus cura videtur, niſi ludi quoque voluptas acceſſerit: quæ mirum in modū pueriles ſpiritus reficit vegetatq;, nec eā poteſt mollis puerorum ætas ab ſenibus capere. Blandus adhiberi colluſor debet, qui neque annis eius ſuperet, neque multum ętate illi ſit inferior, tū qui ad eius nobilitatem accedat proximè. Ita ſimul ætatis habebitur, ſimul maieſtatis ratio. Quis igitur omnibus partibus accommodatior quā germanus frater, quem nūc deterior nouerca mater abſtinet? Si quis hæc leuicula ſentiat, quod ego certe nemini viſum iri puto, cui ſalus principis curæ fuerit, is ſic habeto, maximas interdum machinas conſiſtere, niſi minorum adminiculo nō poſſe. Ad hęc quàm iſtud nobis regni huius proceribus inhoneſtū, quàm ipſi regi inuidioſum omnium per ora, non in hoc regno tantū, ſed apud exteras etiā gentes iactari (vt cito peruolat malus rumor) fratrē eius eo neceſsitatis adactū, vt florētibus illius rebus ipſe in aſylo deliteſcat. Neq; enim temere quiſquam credetur in antrum ſeſe abdere, cui citra periculum liceat in luce ac libertate viuere. Hác perſuaſionē vbi ſemel animis inſederit, haud facilè euellas poſtea, maniſque in malum creſcet denique quam deuinare facile quiſquā poſsit. Huic igitur peſti quo propere eatur obuiā virū aliquē ætate grauē, atq; authoritate pollentem mittendū ad matrem cenſeo, eumq; cui & regis honor & ordinis huius fama curæ ſit, tum cui apud eā ſit & amoris nónihil & fidei. Quibus oībus de cauſis nemo circumſpicienti mihi magis occurrit idoneus quam reuerendiſsimus ille pater (aderat, enim) Cardinalis, qui ſolus mihi ſua prudentia videtur rem confecturus, modo ne laborē recuſet. non recuſaturum autem ſpero vel regis cauſa vel noſtra, vel ipſius ducis nepotis mei ſecundū principem ipſum chariſsimi: Quibus omnibus ſi id quod ſpero reginæ recta perſuaſerit, non facile dictu fuerit quantum adimet moleſtiæ. Cæterū ea ſi incepto prauo, muliebri pertinacia ſic inſtiterit, vt ab libidine animi ad verum flecti nulla tanti patris neque authoritate neque conſilio neque fide poſsit, ego certè author fuerī ex edicto regio è cœnobio eximendi eius, ducendiq; in feliciſsimum regis contubernium apud quem adeo honorificè excipietur, vt omnes intelligāt eā cū filium in aſylum clauderet, vel malitiam à conſilio, vel ſtultitiam habuiſſe. Hæc mea eſt hac de re ſententia, niſi veſtrum quiſquam contrà ſentiat. Neque enim vnquam vſqueadeo mea mihi ratio blandietur, vt non paratus ſim cuiuis veſtrum rectiora cōſulenti parēre. Huic orationi nobiles ferè quotquot aderant ſuffragabātur. Cardinalis, atque epiſcopi reliqui, cætera aſſenſi, tantum inuita matre nihil audendum cenſebant, neque vim adhibendam ſi fortè verbis minus obtemperetur. Rem enim videri ſuperis, hominibuſque inuiſam, tantæ vetuſtatis aſylum tā religioſum temerari, quod reges ac pontifices tam boni inſtituerant, tam multi ratum ſanctumque habuerant: atque ei loco inferri contumeliam, quem locū Petrus ipſe, princeps Apoſtolorum, magno ſuperorū choro comitatus, olim tā peculiariter Deo, ſibique dedicauerat, vt per tot retro ſecula neque rex tam audax fuerit quiſquam, qui non ſit veritus violare neque tam religioſus epiſcopus, qui ſit auſus conſecrare. Nullo ergo pacto me autore, Cardinalis inquit, ſancti loci imminuetur immunitas, qui iam multis miſerè alioqui perituris tā ſæpe fuit pręſidio. Sed neq; neceſſe erit ſpero, verum quantūuis etiam neceſſe fuerit, non faciendum cenſeo. Equidem

ſpes eſt reginam audientem rationi fore, quod ſi minus ſuccedat e ſententia, ipſe tamen ſedulo conabor, vt facilè omnes intelligãt nõ meã induſtriã defuiſſe negotio, ſed maternã indulgentiam, ac muliebrẽ potius metum obſtetiſſe. Muliebrẽ metũ, inquit dux Bukyngamiæ, imò peruicaciã mulieris inuictã. Nam hoc ego vel quouis pignore auſim certare, nihil illam prorſus vel filio timere vel ſibi. Quis enim bellũ ſibi ſumat cũ fęmina? Quod ſi mares quoq; ſanguinis eius aliquot fœminæ eſſent, melius profecto ſeſe res haberent. Quanquã nec illis quidẽ reginæ cognatio fraudi eſt, ſed ipſorum compoſitus ad ſeditionem animus. Cæterũ vt maximè nobis ipſa, cognatioq; eius, inuiſa foret, non poſſet tamen charus non eſſe frater principis, nempe cui nos ipſi cognati ſumus, cuius verè conſeruandi ſi tanto ſtudio, quanto nobis incommodandi cupiditate duceretur, non minus libenter illũ ex illis latebris educere, quã nunc abdere ac vincire ſtuderet. Nam ſi quid ſaperet, haud quaquã ſibi plus tribueret quã quibuſdã noſtrũ, de quorum fide non dubitat. Sed vere perſuaſum habet filij ſui ſalutẽ non minus nobis curæ eſſe, quã ſibi: cui quo magis bene volumus, eo minus eſſe apud illã ferre debemus, ſi illi penitus conſtitutũ fuerit in aſylo continere, contraque nemini nõ placere arbitror principis curationem parenti cõmitti, modo inducat animũ ibi viuere, vbi verſari neutri ſit indecorum. Quamobrem ſi in reddendo filio eorum conſilia aſpernetur ſequi, quorum neque ambigua prudentia eſt, neq; incerta fides, quis non intelligat facilè eã hucuſq; progreſſam odio noſtri magis quã metus ſui? Quod ſi adeo meticuloſa ſit, vt ex animo metuat quod nuſquã eſt? Quis enim prohibere queat, quo minus vel vmbrã horreat ſuã? Certe quo ea magis filiũ nobis timet credere, eo nobis contrà iuſtius timendũ eſt puerũ illi relinquere. Etenim ſi tam vanos metus concipiat animo, vt filio periculũ eſſe fingat, profecto vt eſt metuentium ſollicitus animus ne aſylo quidẽ ſatis fidet. Nã ſi id cogitet, adeo immanis quẽpiam animi eſſe, vt puero innocenti nocere ſtudeat, aut tanta feritate, vt neq; huic ſuperũ timor, neq; hominũ pudor à flagitio reuocet, facile ei aſyli nomen leue ac vanũ eſſe videbitur. Itaq; falſa ſuſpicione periculi ſubigetur animus, munimentũ aliquod firmius extra regnũ quærere. Quin nunc quoq; quanquam nihil tale metuẽtem haud dubito tamen hoc ipſum tam illam animo agitare, vt faciat, quàm nos contra ne faciat. Quæ ſi tam improbum facinus muliebri temeritate patrauerit (patrabit enim facile oſcitantibus nobis) omnes vbique mortales prædicabunt, dignos ſcilicet nos qui principi à conſilio ſimus, cuius germanũ fratrẽ per vecordiã ſub oculis noſtris perire patiamur. Ego igitur illuſtriſsimũ ducem, dum licet, vel inuita matre, cenſeo eximendum potius, quàm tantiſper ibi relinquẽdum quoad eum mulieris mala mens prætextu metus emittat in periculum, nec aſyli tamẽ immunitatem vllo pacto violari velim. Quæ quoniam vires ab vetuſtate ceperit, non ego is ſum qui ſuadeam infringendam. Contraque ſi integra res eſſet, non ſuaſerim inſtituẽdam. Neque tamen inficior benefactum ac miſericorditer, vt quos naufragium, aut male expuncta nomina, aliáue quæpiam fortunæ vis aduerſa fecit inopes, his aliquis aperiatur portus, qui corpora ſaltem integra præſtet à creditorũ ſæuitia. Ad hęc ſi regni titulus, quod non ſemel accidit, in quęſtionem veniat dum armis de iure decernitur, atque alteri alteros habent proditorum loco, non diſplicet aliquẽ locum eſſe ad quẽ vtriq; confugiãt, vbi dubijs aut afflictis rebus, pendente adhuc victoria, ſint in tuto. Cęterũ furibus ac latronibus, quibus ea loca plena ſunt, quique ſemel eiuſmodi flagitijs imbuti nunquam reſipiſcunt poſtea, facinus eſt profecto aſylum vllum præſidio eſſe, multoque magis homicidis, quos ab aris ipſis auelli, mactariq; iuſsit Deus, maximè ſi ad crimen acceſſerit. At niſi conſulto peccatum ſit, nec opus quidem apud nos aſylo eſt. Nam ſi quem in alterius necẽ aut neceſsitas armauit aut impulit caſus, eius delicti aut veniam lex, aut princeps gratiam facit. Numeret aliquis nunc quam raros in aſylo comperiat, quos illic fauorabilis aliqua neceſsitudo compulit: contrà quanta illic affluit turba perditorum, quos alea, luxus, ac libido exhauſerit. Præterea latronum ſicariorũ, ſectorum homicidarũ atq; immanium proditorum, quam tetra atq; horrenda colluuies in aſylum, velut in peſtilentiſsimam ſentinam cõfluxerit: idque potiſſimũ in duo, è quibus alterum eſt vrbi propinquum, alterum in ipſis vrbis viſceribus collocatum. Auſim profecto confirmare, quiſquis aſylorum commoda compararit cũ incõmodis, eũ pronũciaturũ poti9, quã tot incõmoda perpetiẽda ſint, multo fore cõmodius ipſis etiã cõmodis caruiſſe. Atq; hoc affirmo ſic habere ſe, vt nõ accedãt alia, in quibus ad perniciẽ bonorũ hoĩes flagitioſiſsimi indies magis ac magis abutũtur aſylorũ licẽtia. Nã nunc iuuentus improba non alia cauſa liberius, quam horum fiducia locorum, profundit, perdit, abligurit: quin ditiores aliquot eo prouolant cũ tenuiorũ bonis. Ibi ædificant, epulantur, oblectãt ſeſe, creditoribus interim impunè illudentes. Illuc vxores fugiunt cum ſuppellectili maritorũ duritiam eorum libidini ſuæ prætexẽtes. Illuc fures conuehunt quæ furto ſuſtulere: ibique inde viuunt ac triumphant. Ibi noua latrocinia machinantur, inde quauis nocte prorepũt, furantur, occidunt, & commiſſo facinore reuertuntur, tanquam loci reuerentia non tueretur modo eorum vitam ad pœnitentiam ante actorum ſcelerum, ſed noua quoq; deſignãdi licentiam indulgeret. Quanquam, ſi viri prudentes adniterẽtur, bona pars huius mali

facile

facile tolli poſſet· Idq́; cũ bona diui Petri gratia Reliquum quũ neſcio quis põtifex ac princeps miſericordes magis quàm prudentes inſtituerunt, & cęteri deinceps religioſo metu pertulere, nos feramus cenſeo quatenus feret ratio, quæ nõ eo vſq; ſuffragatur aſylo, vt nos prohibeat illuſtriſsimũ inde ducem ipſius bono producere. Cuius loci priuilegium nullũ in eo locũ habet: ego certè huoc aſylorũ verum ac natiuũ vſum eſſe ſemper ſum arbitratus, vt eorũ corpora tuerentur, quos alioqui maneret malum tum magnũ, tũ in primis meritum. Nam vt declioetur immeritũ, non eſt cur implores peculiare cuiuſq; loci priuilegium. Etenim ne cuiquã vſquã inferatur iniuria, eã immunitatem leges, mores, natura cuiq; loco ex ęquo tribuũt: niſi quis aliquẽ nouit locum, in quo maleficia fas eſt perpetrare. At vbi ab ipſa lege periculum eſt, ibi verò præſidium à priuilegio petendum eſt: indeq́; ego malum natum altumq́; aſylorum vſum putem. A qua neceſsitate illuſtriſsimus iſte dux abeſt procul. Cuius fidem erga principem ſanguinis neceſsitudo probat, cuius erga reliquos omnes innocentiã tenera declarat infantia, ne quis illi opus aſylo putet, in quod aſcribi nec poteſt quidẽ. Neq; enim ad aſylũ ſic, quẽadmodũ ad baptiſma, cõfugitur, vt ſuſceptorũ cõpatrũq; vicaria voce beneficiũ impetretur, ſed cuius bono datur, ipſe ſupplex flagitet, ac precetur oportet. Idq́; adeo merito cũ cõpetit nemini, pręterquã ei cuius mens facinoris cõſcia indigũ egentẽq́; talis auxilij facit: Quã ergo voluntatẽ habet ille puerulus, qoa ſibi inutile munimentum ab aſylo poſtulet, qui ſi eo proueheretur ætatis vt vſum eius loci poſſet intelligere, profecto non parũ iraſceretur ijs qui illic manẽdum ei ſuaderẽt. Vnde nunc eximere nõ repugnãtẽ vſq; adeo nihil mihi videtur formidandum, vt in eos quoque quibus verè aſyli ope opus eſt, aliquãto tamẽ magis audẽdũ quã ſolemus cenſeã. Nã ſi quis eò ſubducat ſe cũ alienis bonis, quid ni regi liceret à fugitiuo ablata domino reddere, ſine vllo priuilegij præiudicio? Ea verba ferè qui è clero aderant, ſiue aſſentabantur duci, ſiue ita vere ſentiebãt, cõfirmauére. Sic diuino iure cautũ, vti obæratorũ bona in aſylũ confluentiũ diſpartiantur creditoribus, relicta tantũ libertate corporis, quorũ labore victũ quæritẽt. Credo vos, inquit ille, verũ dicere. Quod ſi mulier eo transfugiat pertæſa mariti, ſed tanquã perterrita, mihi certe videtur inuffenſo diuo Petro maritus è medio Petri tẽplo coniugẽ iniecta manu protractur. Alioqui ſi nemo inde deduci poteſt, qui ſe dixerit ibi manere velle, certe puer quiſpiam qui à præceptore fugerit ibi relinquendus eſt. Quod exẽplũ quanquã leue vt eſt videri poſſit, tamen hæc noſtra cauſa eſt aliquanto leuior. Nã illic quanquã puerilis metus eſt, eſt tamen aliquis: at hic omnino nullus eſt. Et profecto antehac ſepe viros aſyli immuoitate vſos audiui, ſed pueros nunc primũ audio. Quamobrẽ vt aliquando finiã, quiſquis id facinoris admiſerit, vt opus ei aſyli ope ſit, is ibi maneto. Sed hic illuſtriſsimus dux ibi dimittẽdus nõ eſt qui neq; ætatem habet, qua poſsit iſtud petere, neq; malitiam, propter quã poſsit promereri: cuius neque vita, neq; libertas venire in diſcrimen vllo iure poteſt. Per iniuriam vero prope minus poteſt, fratre rerũ ſumma potient: ipſe opibus potens, amicis etiam potentior, quippe patruo clariſsimo, nobiſq; omnibus in ſalutẽ atq; incolumitatẽ eius incũbẽtibus. Poſtremo qui ex aſylo quẽpiã ipſius bono cõmodoq́ue protraxerint, etiam ſi vim fecerint, hos ego tamen aſylo vim feciſſe pernego. Huic ducis orationi cum laici quotquot aderant, tũ verò clericorũ pleriq, nihil etiam mali ſuſpicantes aſſenſere, eoq́; diſceſſum deniq;, vt in redderetur vltro, vi deducendus ex aſylo videretur. Cæterũ verbis ante viſum eſt quã vi experiẽdum. Cardinalis ergo è conſilio in aſylũ rectà contendit, vnaq́; aliquot è nobilibus, ſiue dignitatis eius viri habita ratio eſt, ſiue protector huc reſpexit, vti ex tot præſentia procerum regina colligeret nõ ex vnius eſſe hominis ſententia quod tum agebatur, ſiue ne auſus quidẽ eſt tãtã rẽ voi credere. Quanquam ſuſpicantur aliqui, ſi regina, quod expectabatur, filiũ obſtinate pernegare pergeret, mandatũ ſeorſim fuiſſe quibuſdã è comitibus illicet vt inuitæ per vim eriperent, neu tẽpus alio amandandi darent. Cuius rei conſiliũ poſt cũ ſermonẽ habitũ agitatura videbatur, modo ad id ſoppeteret ſpatiũ. Igitur vbi mutuo in conſpectum venêre, Cardinalis exponit rem atrocem videri nobilibus, vnicũ regis fratrẽ ab eo ſeiũctum, ab illa velut io carcere adſeruari: quo ex facto vt nihil ſuper ipſorũ infamiam queratur, conſequi tamen & conflari apud exteras omnes gentes inuidiam, ipſi nimirum principi, cuius germanus vnicos narretur in aſylo deliteſcere, ne patria quidẽ interim exẽpta calumniæ, tanquam pupulum tam immanẽ gignat & efferum, vt fratri etiam à fratre immineat periculũ. Proin ſe ad eam ab rege, proceribuſq. miſſum, vti pro ſua in eã fide atq; amore recta & ſalutaria conſuleret Eius generis in primis eſſe, vt ducem emiſſum ex illis latebrarum anguſtijs auguſtiſſimæ principis aulæ, iucundiſsimo fratris contubernio redderet: Id ſi ita feciſſet, & regni rebus publicè, & amicorum communiter, & priuatim ſuis recte conſulturã. Sed regi in primis atq; etiam duci perquam rem gratam facturã, quibus maxime commodum ſit iucunde ſimul viuere. Ad hæc regina. Haud equidẽ negarim inquit, hooorande pater, optandam filio huic meo conditionem eſſe quam affers, vti videlicet perpetuo cum rege verſetur, & conuiuat fratri: cæterum contra quoq; rem ego neutri parum incommodam cenſuerim, ſi ambos aliquot adhuc annos tueretur, atq; ęducaret mater, ęſtimata vtriuſuis ætatula, ſed huius præ-

ſertim minoris,cui pręter infantię teneros an-
nos(quæ & ipſa curæ nõ oſcitantis indiget)
febris etiá neutiquá leuis acceſsit,cum qua diu
conflictatus,adeu nuper potius remiſsius ęgro
tare cœpit quá reualuit,vt ego nemini morta-
liũ omniũ eũ audeá præterquá mihi vni cre-
dere. Quandoquidẽ & rerũ medicarum periti
aiũt,quod vel tacentibus illis quotidiana pro-
bant pericula,neminẽ in morbũ niſi duplicato
periculo recidere. Opinor quod priore con-
flictu fatigata natura minus recentes vires ad
ſecundos congreſſus adfert. neq; diffido tamẽ
inueniri poſſe qui ſint ad ſalutẽ eius partes
ſuas diligenter obituri. Sed neminẽ vſquam
eſſe reor,cui aut penitus exploratum ſit quid
eius natura ferat poſtuletq́;,quàm ego,quę cũ
eo frequens & aſsidua ſemper vixi:neque qui
vel minus remiſsè, vel magis indulgẽter pue-
rũ ſit curatúrus,quá mater. Ad hæc Cardina-
lis: Nemo,inquit,ibit inficias regina clariſsima
neminẽ vſquam eſſe,qui viua te ſit accommo-
datior tuorũ vitę liberorum iſthac præſertim
ætatula moderandæ, neq; procerũ quiſquam
eſt omniũ, qui non ambos uptet in tuis mani-
bus oculiſq́, potiſsimũ enutriri,modo tu addu
ci poſſes eo in loco viuere,qui & illorũ ampli-
tudini maximè cóueniat & minimè alienus ſit
à dignitate tua. Sin tibi ipſi perſuaſeris in hoc
aſylo deliteſcẽdũ,cõmuni omniũ ſentẽtia iu-
dicatũ eſt,longè magis ex vſu eſſe ducis cũ re-
ge liberũ in dignitate ac ſplẽdore viuere, vtri-
uſque bono ac cõmodo,quam cũ illius dam-
no,huius inuidia, certe vtriuſqoe dolure mi-
ſeram tecum vitam in latebris & ſqualore
ducere. Neque enim vſqueadeo neceſſe eſt
puerum æducari à matre,vt non interdũ inci-
dat occaſio,qua alibi eum ali præſtet. Nam &
quum olim chariſsimus filius tuus tunc deſig-
natus rex profecturus eſſet in Valliam,ſui, pa-
triæq́ue commodi cauſa,procul abs te victu-
rus memini eam rem pro egregia prudentia
tua te quoque ipſa approbante fieri. Non
admodum approbante,inquit illa, neque ta-
men hæc cauſa ſimile quicquam habet cum il-
la,cum & alter tunc eſſet incolumis, & alter
nunc infirma valetudine. Quo io ſtatu cum ſit
cur tam auide conetur eum protector ad ſe
trahere,nequeo equidẽ ſatis demirari. In quo
ſi puer (abſit omen verbo) citra vllam eius
culpam periret fato,facile tamen poſſet in ſuſ-
pitionẽ fraudis venire. Iam quod rem neque
per ſe inhoneſtã,etiam ſi abeſſet neceſsitas,&
nunc tam neceſſariam vt veniam facile mere-
retur,etiá ſi paulũ ab honeſtate deflecteret, il-
le quod cuiq; procliue eſt orationis deprauat
atrocitate,dum piam hanc meam pro filio ſol-
licitudinẽ triſtibus verbis inuadit, metumq́ue
meum interpretatur malitiá: neq; mihi natoq́;
ſalutẽ,ſed ſibi & proceribus inuidiá queri. Hęc
ego certé nun admodũ inique fero. Vtinam
non maioribus erumnis diſtringerer, quam
vt vacaret verbis commoueri: Neque tamen
ſatis video, quomodo ipſe ſecũ cõſtet. nã qui
incolumia mihi ſimulat eſſe omnia,idem ęgrè
me retinere ſuſtinet vel filium, & qui vbiuis
tutam me eſſe fingit,is ne ibi quidem ſinit,vbi
& latronibus tutum eſt quieſcere. Nam quid
iniqui habet, me ſi modo libera ſum, vbi
mihi licet, viuere: aut cur inuidioſum fuerit
puerulum manere cum matre? Nam quod
iſtud minus honorabile futurum contendit
tum ſibi, tum proceribus omnibus, tum ipſi
denique principi: ego certe cuntra cenſeo,
nemini eſſe non honorificum ibi ducem relin-
quere,potiſsimum vbi ſit credibile habitũ iri
exactiſsimam ſalutis ſuæ rationem, quam hoc
habendam loco me hic manẽte nemo opinor
dubitat: è qoo non eſt cooſilium adhoc exire,
neq; in diſcrimen poſt reliquos cõſanguineos
meos conijcere: qui vtinam hic mecum eſſent
in tuto potius,quá ipſa cũ illis foris in vitę ver
ſarer periculo. Sub hęc verba: Ergo, inquit
quidam ex nobilibus, qui comes eò venerat
Cardinali, noſtin aliquid regina, cur eorum
cuiquam debeat imminere periculũ? non cur
debeat,inquit illa,vt ne cur in carcerem qui-
dem trudi, in quẽ truduntur tamen. Quam-
obrem non eſt quod mirêre,ſi metuam ne qui
immerentes in vincula coniecerunt, ijdem ad
innocentium perniciẽ ſint incubituri. Tũ Car
dinalis nutu linguacẽ illũ admonens vt cõti-
ceſceret,ac ea in re ne pergeret vlterius, mox
reginam ſuper amicorũ caſu ſolabatur, nem-
pe excuſſa & cognita cauſa nihil fore diſcrimi
nis,de ſeipſa vero vaniſsimũ eſſe quod metuat
quippe cui neq; mali impendeat quicquam,
neque intentari queat. At iſtud qui confidam,
inquit? Num innoceotiæ conſcientia? quaſi
vero illi nocentes ſint. An qood illorum ini-
micis ſim fortaſſe minus inuiſa quibus illi vel
maximè propter me iouiſi ſunt? An ſecuram
præſtet ſanguinis hæc neceſsitudo cum prio-
cipe? Sed quoto cognationis gradu abſint
illi,quibus iam vides quam nihil prodeſt cog-
natiu, quæ ne exitialiter obſit id mihi vel in
votis eit. Quamobrem & ipſa me inter hęc
ſepta continere ſtatui, nec filium hinc emit-
tere, donec ſpes aliqua affulſeit meliorũ. Nam
illũ quo magis impenſe quoſdam hoc agere
video, vt tam leũium rerum prætextu in ſua
poteſtate habeát,eo nimirom ipſa vehemen-
tius quoque borreo à me amittere. At contra,
inquit ille,quo tu regina magis pertimeſcis a-
micis eũ tam propinquis credere, eo viciſsim
alij magis metuunt apud te relinquere,ne mu
liebris iſte fruſtra cõceptus timor in mentẽ ti-
bi ſubijciat,vt aliquo eũ ableges lõgius. Sunt
qui negant etiã fratrẽ ius eſſe tibi à rege diſti-
nẽdi,cũ nihil ad aſyli rationem faciat ſimplex
atque innocens ætas pueri qui neque iudicio
præditus ſit quo poſsit implorare, & malitia
careat, propter quã illo poſſet iodigere. Itaq;
nec infringi quidẽ cẽſent huis loci priuilegiũ,
ſi inuitę quoq; eũ tibi hinc ereptũ eát,quod te
obſtinatè

obſtinatè commodis tuorũ, refragãte fortaſſe facturi ſunt. Adeo anxius eſt protector amantiſsimus eius patruus, ne tu, dũ vanos tibi metus fingis, animo in certã perniciem aliquò eimittas puerum. Ita ne, inquit illa, adeon filium amat meũ, vt nihil æquè vereatur, ac ne elabatur aliquò manuſq; eius euadat? timet ſcilicet ne emittã, hinc lõgius eũ, quẽ ſic affectum nec poſſum quidẽ citra ſalutis diſpendiũ, cui adeo accuratè conſulere me quidã nõ libenter videret, hioc ne eũ emitterẽ, credo vt in diſpoſitos in itinere caſſes immitterem? liceat certe, quod ad hanc rẽ attinet in vtrãuis aurẽ dormiat: Nã vbi ego illũ ſperẽ tutũ, ſi hic deſperẽ? Eſtne vllus vſquã locus hoc vno ſanctior? cuius immunitatẽ nec tyrannus quiſquã hactenus inuẽtus eſt tã impios, qui nõ ſit veritus violare? Atque ego certe confido diui Petri ſanctiſsimi huius aſyli præſidis numẽ, nõ minus potentẽ vindicẽ aduerſus aſyli ſui violatores hodieq; fore, quã olim fuit. Sed puerilis ætas priuilegium nõ capit: pulchrè ſcilicet, quaſi verò loc⁹ qui ſontes recipit, inſontes exclodat. Nã quod argutatur aſyli beneficio nõ indigere puerulũ, vtinã non egeret, nec egeret certè, ſi per ſe tuta eſſet aduerſos ſceleratos innocentia. Adeo me protector (qui ſuperos precor vt protectorẽ ſe probet) ſtupidam arbitratur, vt quorſum eius phalerata tẽdat oratio nõ ſentiã? Aſyli latibulum principis maieſtatẽ dedecorat, conciliat infamiam proceribus, inoidiã principi, ex vtriuſq; cõmodo eſſe vt coniunctim habitent, maximè cum princeps egeat coilluſoris, quod ego ſuperos omnes obteſtor vtriq;, vt colluſor obtingat felicior, quã is qoi callidis cõſilijs prætexit tam grandibus verbis perſonatas ineptias, tanquam nuſquã reperiri poſsit qui iocetur cum pricipe (ſi modo hoc ipſi vacat) niſi frater (cui per valetudinẽ non lubet ludere) ex aſylo, id eſt, extra munitiones ſuas, velut luſurus eliciatur. Perinde quaſi pueri tantam habeant rationem maieſtatis vt ioco ſint potios quã admittant impares, aut tanquam ludere niſi cum fratribus ſuis nõ poſsint, quibus id ætatis pueri minus plerumque oblectantur quam alienis. Sed puer hic loci beneficium implorare non poteſt. Quid ſi implorantẽ audiat? Sed finge nõ poſſe, finge non velle, imo recuſare, imo vt exeat vehemẽter inſtare, tamẽ quiſquis illũ vel volentẽ inuitæ mihi abſtulerit, cum ego planè contendo ſanctũ hoc aſylũ temerare. niſi putemus vnde ſacrilegiũ ſit æquum mihi abducere, inde fas eſſe abſtrahi filium. Quin niſi me periti fallunt, filium cui nullũ hæreditate prædium obuenit, operę cuiquam militaris obnoxium Anglię mea matri tuendum credunt, & quiſquã hinc mihi pupillum abſtrahet meum inoffenſa ſacri loci libertate? Quod ſi neque meum ius eum tueri poſſet, neq; ille ſuũ petere tamen cũ totela eius ad me pertineat, quis me nõ videt petere eius vice poſſe, niſi forte lex bonorum tãtom haberi tutelã velit, nõ etiam eorporis, cuius vnius gratia corat lex ſalua vt pupillo bona ſint. Quod ſi quid ad obtinendũ poero priuilegium exempla valent, haud longe petitis indigeo. Nẽpe hic ipſe locus, in qoo nũc ſtamus, qui nunc an puero vſui eſſe poſsit diſputatur, alterũ olim filiom meũ videlicet ipſum principẽ & naſcentem excepit, & vagientem texit, & proſperiori fortunæ (quæ nũc precor vt ei ſit perpetua) conſeruauit. Neqoe enim quod omnes intelligitis, aſyli nunc primum incola ſum, erecto quodam è regni ſolio, atq; exulante marito meo, grauida huc cõfugi, hic regẽ peperi, hinc reduci ac victori marito gratulatura prodij, hinc infantẽ filiũ primis parentis amplexibus obtuli. Cui nunc regnanti vtinam tam tutum palatium ſit quã hic locus, olim regnante hoſte fuit. Quo ex loco alterum etiam filium mittere non decreui neque cuiquam vtrumque credere, illi præſertim ad quem vtroq; deficiente regnum ſucceſsionis iure deuoluetur. Nemo timores meos excutiat maternę ſollicitudinis, fas eſt etiã vana metuere. Quanqoã ego in hac re nihil ſum publica lege cautior quæ ſi periti vera narrant neminẽ vnquã admittit tutorem eius, cuius interitu ſit hæreditatẽ aliquanto minorem etiã regno lucraturus. Aduerſus quæ pericula certiſsimum ac prope vnicũ eſt in huius immunitate loci præſidiũ è quo is quẽ habeo me volẽtẽ nõ exibit, qood ſi quis inuitæ (quod nõ opinor) abſtraxerit ac ſanctiſsimã aſyli religionẽ duxerit violãdã ego ſuperos eius pſæſides obteſtor idẽ vt aſyli propediẽ immunitate egeat careat facultate interceptus præoccupatuſque omniũ ſacrarũ ſediũ prohibeatur aditu nã ingreſſum extrahi ne inimicũ quidẽ vellẽ Cardinalis vbi vidit ſeſe multũ vrgẽdo nihil promouere ſed illã magis magiſq; incẽſam. poſteriora quoq; duriora iacere triſtibuſq; verbis fidẽ ꝓtectoris inuadere, quã ille quũ integrã crederet grauatim audit inſimulari. Denique reſpõdit haud diutius ſe rem verbis extracturum ſi libeat illi puerum ipſis in manus dare fidem ipſos ſuam eum ſaluũ & incolumem fore obſtricturos. Sin retinere ſciat diſceſſuros ilico nec verbum addituros amplius in eam rem in qua vel prudentiam eorum ſuſpectam ille vel fidem habeat. Prudentiam ſi rerum ignari & minus creduli fidem ſi prudentes alienæ perfidiæ adminiſtri putarentur. Sub hæc regina velut deliberabunda conticuit, cui cum cardinalis ad abeundum paratior reliquis videretur & protector ipſe in palatio adeſſet cũ ſatellitio cogitare apud animũ ſuum cœpit palam ſeruari filium in aſylo non poſſe, celandi vero ſpem non eſſe ſubdocendo illinc nihil oportunum cum neque tempus ſuppeteret neque quo mitteretur prouiſum eſſet imparata omnia adeo ſecoram nuntius hic oppreſſerat nihil minus cogitantẽ, quam io aſylo inferendã vim coius nũc obſeſſos exitus oẽs cernebat nec vllam pueso elabendi facultatem niſi per

diſpoſitos in inſidijs milites dari aliquádo cõtra (vt in perditiſsimis etiá reb' fieri ſolet) ſperabat noo eſſe fortaſsis tam inclementẽ patrui in nepotes animum quàm ipſa concepiſſet deniq; ſi non vanus eius timor eſſet certe ſerũ fore. Prȩterea cardinalis animũ ſatis exploratum habuit, nec minus compertá oobiliũ aliquorũ qui ſimul venerunt fidẽ quos vt verebatur ne falli poſſent, ita ſibi perſuaſerat non potuiſſe corrumpi Igitur ſi filiũ omnino dimiſſura ſit prȩſtare cenſuit ſponte vt illum traderet quàm inuita videretur rata fore vti id nonnihil ad conſeruãdum puerũ curá atq; induſtriam eorum quibus iam tradebatur accenderet ſi ipſa ſua manu filium in eorum tutelam fideq́; deponeret. Producto igitur in mediũ & conſtituto coram puero: viri inquit clariſsimi neque adeo impudens ipſa ſum veſtra & prudentiæ diſsidá, neq; adeo ſuſpicioſa vt de fide dubitẽ cuius meæ fiduciæ id hodie documenti dabo, quod ſi alterutra deſideretur, in vobis æternũ ſit mihi reiq́; publicæ vulnus inflicturum. Simul manu puerũ apprehendens, En hic quem vultis inquit, meum atq; Eduardi chariſsimi olim regis veſtri filiũ, qem ego nó ambigo, nil niſi vobis eũ credere ſtatuiſſem huius loci poſſe ſancta religione tueri. Tamen iſtud etiá minus ambigo eſſe aliqoos meo ſanguini infeſtos vt ſi quid eius ſcirent ſanguinis in ipſorũ corporibus contineri nõ conctarentur ſuis ipſorũ manibus exhaurire. Ad hæc periculo noſtro didicimus quá facile cognatioois adfectũ omnẽ execranda regni ſitis extinguat: frater fratrẽ è medio tollit, liberiq; perpulſos regno, atq; adeo ita parentes ad imperiũ affectát, & nepos de patruo ſecurus eſt? Meorũ certe liberorum alter alteri præſidiũ eſt, dũ ſeorſim aſſeruátur, vteruis iocolumis vtrũq; ſeruat eoq; nihil periculoſius, quá ambos vni cócredere, mercator ſiquidẽ parũ cautus haberi ſolet, qui vni nauiculȩ fortẽ ſemel vniuerſam cómittit. Tamen hone vubis in manus do, fratreq; ſimul in illo vtrumq; veſtræ cõmitto fidẽ: ab iiſdẽ vtrũq; rurſus corá Deo atq; hominibus repetitura. Prudentiæ vobis multũ ineſſe ſcio, fidei plurimũ, opũ ae potentiȩ ſatis: nec deerunt qui hae in cauſa ſeſe libẽter vobis adiungẽt: Vnũ tátũ per veſtrá fidẽ, perq́; mariti mei memoriá, per meá erga filios ſollicitudiné, atq; in nos fiduciá vos obteſtor, vti quẽadmodũ ego vobis nimiũ timida videor, ita ne vos viciſsim pl' iuſto ſecuri ſitis. Statimq́; ad puerulũ verſa: Vale dulciſsime, inquit, fili. Superi tibi curatores adhibeant, imo ipſi curam habeant · matrem ſemel ſaltẽ amplectere, atq; exoſculare digrediẽs, incertus an idem vnquá licebit. denuo ſimul os admouit ori, cũ cruce eũ conſignás auertit ſeſe, ploranſq; à plorante diſceſsit. Quẽ cardinalis, comiteſq; eius exceptum, recta in palatiũ, vbi protector cum proceribus eorũ reditũ operiebatur, per diſpoſitos tota via ſatellitũ ordines adduxerunt. Adductum protector amplexus, atq; in vlnas è terra ſubuehens, aduenisti chariſsime nepos, inquit ac domino gratus, nimirũ oĩbus, mihi lóge profecto gratiſsimus. Tũ inde continuo Londinũ itur ad principẽ: diuerſabatur is in epiſcopi palatio, vnde protinus ambo mediá per vrbẽ celebri pompa fauſtis vndiq; acclamationibus, & clamantiũ vota fruſtraturis arcẽ ingreſsi ſunt, vnde nunquá eos pedẽ retuliſſe conſtat: igitur vbi protector vtrũq; puerũ petitus eſſet, maiore fiducia cũ alijs aliquot, tũ præcipuè duci Bukyngamiæ, aperit ſeſe: quenquá nõ ignoro multis viſum totius eũ conſilij ab inde ab initio participẽ fuiſſe, Protectoris amici quidá autorem etiá eũ ſuſcipiendæ rei extitiſſe tradunt vltro ad bloncestreſſem miſſo protinus ab Eduardi morte clandeſtine nuntio. Sed alij, quibus exploratius eſt callidũ protectoris ingeniũ, negát ante cõmunicata poſtrema quá priora cõfeciſſet. Cæterõ coniectus in carcerẽ neceſſarijs reginæ, & vtrũq, in filio io ſuas manus producto reliqua minus timide quibus res poſtulare videbatur aperuiſſe, duciq; potiſsimũ, cuius aceſſione dimidia parte ſuas vires auctiores fere intelligebat, p homines aſtutos, & tractádarũ rerũ artifices rẽ ioſinuat. Proponitur ei cognatorũ cauſa, priceps iratus, etſi quádo licuerit futurus vltor: qui ſeri dimittãtur inſtigarent: hȩſurá etenim ſemper carceris & vinculurũ memoriá. Sin trucidẽtur, haud dubie mortẽ illorũ ei curæ fore quorũ carcer dolori fuit. Ad hæc pœnitendo nihil profici, redimẽdæ beneficijs offeoſæ nõ relictũ locũ: at eſſe nẽpe facilius perditurũ quá ſeruaturũ principẽ, quẽ cũ frate vna cognatiſq; eo iá iniectos videat, vbi ꝓtector oẽs poſſet vno nutu tollere nec dubiũ ſit, ſi q̃d noui moliminis intentaretur, anſurũ: Quẽ, vt erat credibile, occultũ ſibi prȩſidiũ ita duci exploratores ſtruxiſſe, etſi aduerſaretur, ioſidias: idq́; fors ex iis quos minime ſuſpicaretur: eum nam; rerum ſtatum, eos animorũ habitus eſſe, vt cui confidas, quẽ timeas, ſtatuere certo nõ poſsis. Talia ſuggerendo fatigatũ ducis animũ eo perpulere, vti quá viá ingreſſum iá ſeſe eſſe pœniteat, eadẽ tam pergeret: & quandu ſemel cœperat, gnauiter vſque inſiſteret. Itaq; ſceleſtiſsimu protectoris cõſilio cũ reſiſtere nõ poſſet, fautoré ſe ſociũq́, adiuoxit, malũq; publicũ ſtatuit, quando nequiret corrigi, quá maxime poſſet in ſuũ bonũ vertere.

Cõuentũ eſt, vt protector opere ducis ad vſurpandũ regnũ, filiũ quẽ vnũ habebat legittimũ cũ illius filia matrimonio coniungeret, Ad hȩc Herfordiæ comitatum, quẽ dux velut hæreditarium appetebat, neq; Eduardo ſuperſtite potuit obtinere perempta lite coocederet. His illius poſtulatis protector magná vltro theſauri vim, regiæq; ſupellectilis adiecit. Igitur vbi inter eos cõuenit, quò magis à ſuis cõſilijs oculos animoſq; hominum auerteret alió, quæ ab inaugurationẽ noui regis pertinerent, magnifico apparatu multis in ſpeciem ne nocte quidem in-

dē inter miſſo à labore operātibus adurnabātur in eam celebritatē. Proceres per omni regni partē euocati frequētes aderant. Cæterum protector ac dux, vbi Cardinalē atq; Cācellariū cū Eboracēſi archiepiſc, comiteq; Darbiæ atq; Elienſi præſule, nec nō Haſtyngo cubiculario, multiſq; alijs nobilibus collocauerāt de ordine, ritu ac ſolēnibus inſigniendi regis cæremonijs lucuturos. Ipſi interi ſubducētes ſeſe cū hijs quos ſui propoſiti participes babebāt, alio in locu lōge diuerſa tractabāt. Cui cōſilio quāquā pauci adhibebātur, ijdēq; mioime futiles, ſpargi tamen ſuſpicio cepit, ac muſsitare populus, tanquam rebus haud diu bene permanſioris: quum nec ſciret quiſquā aut quam ob cauſam, aut quo autore metueret, ſiue animis ingentia mala ſecretiore naturę vi præſagientibus, pelagi in morē, ſpōte ſua exęſtuantis aduerſus inſtantē procellā, ſiue vnus quiſpiam aliquid odoratus multus ſuſpitione impleuerat. Quanq̄ nūnihil ipſa res etiā quātūuis diſsimulata cogitationes hominū excitauit: ſiquidē paulatim quiſq; ab arce regia dilabi, in protectoris aula eſſe, ibi frequētia, celebritaſq; verſari ſilētiū ac ſolitudo circa principē, pleriſq; eó diuertentibus vnde negotiorū expeditio ſperabatur: quibuſdā etiā admonitis, parū tutō regē ſe frequētaturos, quibus nihil neceſſarij negotij eſſet. Sic vbi multa ſigna cōcurrere, parti caſu, quædā induſtria ad vltimū efficere, vti nō plebs modo (quę temerè quouis agitatur) ſed prudētes quoq;, atq; aliquot etiā pruceres experciſcerētur, ac rē notarēt. Hactenus tamē vt diſputarēt verius quā diffiderēt, cæterū dubiè cumes, qui in multarū rerū vſu conſenuerat, prouidēter illa ſuſpectās. Haſtyngo, quòd erāt mutuo ſibi ſecretorū conſcij, compellato: Bioa hæc mihi haud placent, ait, ſeorſim habita cōſilia: nēpe dū nus in altero cūmunē rem ſimpliciter & aperte tractamus, qui ſcias illi quibus de rebus in altero clādeſtine muſsitēt? Tace, inquit Haſtyngus, & minime dubita, dū vnus quidā illic aderit qui nunquam abeſt, ne verbū quidē vnquam dubium ſic efferri poſſe vt non citius ad me perferatur, quam loquēti excidat. Hæc ille de Cateſbio innuebat, quo valde familiariter vtebatur: neque tantum ſibi de cuiuſquam in ſe amore fideq; promittebat, vt cui perinde ſeſe ratus eſt charum, ac deuinctum ſibi illum intelligebat, nēpe quē opibus admodum atq; autoritate promouerat, & erat qui prouehi haud difficulter poſſet. Nam præter egregiam Britannicarū legū peritiam, acceſsit corporis amplitudo, & oris decor, ſpecies inſignis, vt idoneus non ad agēdas modo cauſas, ſed ad magnas etiā res gerēdas haberetur. Ingenij vero tāti, quantū homini tā nullius fidei nō optaſſes: quippe cuius vnius diſsimulatio totā eā quæ illā cōſecuta eſt malorum peſtē cōflauit. Cuius fidē niſi ſecut' fuiſſet Haſtyngus, Stanlæus, comeſq; Darbiæ, cæteriq; earū partiū nobiles, ad primam ſtatim fraudis ſuſpitionē diſceſsiſſent, & diſceſſu ſuo oia eorū clandeſtina, & nepharia cōſilia turbaſſent. Cęterum Haſtyngus dum nimium illius vnius fide nititur, cęteri cunctantes perfidia illius tum demum captus ſe ſentire cœperunt, quū tā dānare iam, nō etiam vitare potuerunt. Sed & protector quoq; & dux Haſtyngum mira ne quid ſuſpicaretur mala, amicitiæ ſimulatione lactabant: quāquā illi creditur ex animo amatus, huic inuiſus, neutri ad hęc cōſilia commodus. Fertur Cateſbius à protectore miſſus, vt animo eius callide pertentato expereritur, an pertrahi quoquo pacto hominē poſſe ad ſuas partes ſperaret) aſpera omnia & contraria retuliſſe. Peſsimè etiā ceſſerat, quod Haſtyngus hinc in familiari colloquio iactantia ſuæ fiducię aliorum furmidines aperuerat: Veritus ergo Cateſbius ne multi contra ſuam ſimulationem mouendo ac fatigando proficerent, neu conſilia quæ iam prorepere videbantur cuncta erūperent, cenſet maturandum facinus, occupandos dum dubitant, illum quia flecti non poſſet amoliendū. Quod eo ſuaſit auidius, quū Haſtyngi principatus, quo tum plurimum pollebat, in Lancaſtrenſi comitatu ſibi deſtinabatur. Cuius rei deteſtabilis ambitio Cateſbium ad ineundam execrandi ſceleris ſocietatē impulerat. Igitur conſultantibus paulô poſt in arce proceribus, quo eos protector cōcucauerat, ipſe ſerius veniens in conſilium excuſat tarditatē. Tū hilaris, ac prope iocanti ſimilis accubuit protinuſque in Elieſem verſus epiſcopum: pater inquit, fraga tibi in hortis audio inſignia naſci, non grauatim ſcio ferculū vnum tot nobilibus in prandium, velut ſimbolum tuum cōferes. Vtinam, inquit ille, maius aliquid tā facile poſsim quam hoc, libenter faciam: ſimulque miniſtrum qui adferret emittit. At protector, velut neſcio quid neceſſariæ rei in proximo facturus cubiculo, ſtatimq; in conſilium redditurus egreditur, proceribus interim tanta eius feſtiuitate oblectatis, quantam haud temere ante in illo viderant, ſimulq; humanitatem benignitatemq; animi laudantibus, ille non diu moratus reuertitur. ſed mirum quā totus ab illo mutatus, qui modo tam lætus exierat nēpe nunc contrà triſtis, toruus obducto ſupercilio, corrugata frōte admorſo labro, minabundus, ſtupētibus vniuerſis quæ illū intēperies tam repente corripuiſſet, hoc vultu ſe in ſellam conijciens, vbi paulolū triſti ſilentio pauidos expectantiū animos ſuſpēdiſſet, in hæc verba prorupit: Quæ ſupplicia excogitentur illorū digna ſceleribus, qui nec nō ſanguine modo tam propinquum principi, ſed eius, regnique huius protectorem, impijs actibus machinantur tollere. Ad hæc verba omnes qui aderant attoniti atrocitate rei cōticuere, voluentes tacitè ſecū quis tanti flagitij conſcius eſſet: cuius ſibi quiſque expers eſſe videbatur. Sed Haſtyngus, cui præſumptus in ſe protectoris fauor animos loquendi fecit,

vltima meritos exempla reſpondit, quicunq;
eſſent. At huius, inquit ille, ſceleris machina-
trix eſt fratris vxor, innuebat reginá. Cui qui
fauebant, ad eam vocem miro pauore defige-
bantur. Sed Haſtyngus, cui vni cædes immi-
nebat, cœpit recreari: quum id malum, quod
amicorum cuipiam intentandum pertimuerat
deriuari, ad inimicam cerneret. Cæterum ani-
mo nonnihil anxio requirebat ſecum, cur ſe
protector hanc ré celaſſet, quem cóſcius eſſet
ab opprimenda regina nó abhorrere, nec ra-
tioném inire poterat cur hoc diſsimulatú opor-
tuerit apud ſe, cuius cóſcientia protector ſoe-
rat vſus in captiuos reginæ cognatos, ea ipſa
die in quo adſeruabantur oppido trucidádos,
videlicet haud opinantis in eandé propemo-
dó horá ſibi viciſsim alio clanculario conſilio
conſtitutú necé. Interim protector: videbitis,
inquit, vt hæc ſceleſta mihi cú vxore Shori, at-
que alijs præſtigiatricibus faſcinatum corpus
magicis veneficijs exhauſerit ſimul ſubducta
in cubitú manica brachiú profert, admodum
haud dubie macilentum, ſed quale tamen ab
initio fuerat. Tum vero meritò præter con-
ſcios cuncti expaueſcere, reputaotes materiam
tantum rixæ primum, deinde cædis quæri.
Nam brachium illud macilentum probe no-
uerant & reginam ab magicis præſtigijs longe
abeſſe, etſi minus abfuiſſet, Shori tamen vxo-
rem nunquá fuiſſe in ſocietaté conſilij voca-
turá mulieré, propter libidinem quidé famo-
ſam, à magicis artibus auté alieniſsimá, tú ſibi
maximè omniú inuiſam vt pellicé olim: ná &
regi in primis chará. Igitur iá Haſtyngnus Sho
rę cómemoratione perculſus (ná eá deamare
ferebatur) ſi talia, inquit, auſę ſint, merito certe
ſunt puniendę. Ad hęc ille: Quid tu mihi, in-
quit, ſi ego tibi feciſſe aio: idq; ſi defendas, du-
ello tecum proditor approbauero, manúque
fortiter velut iratus incuſsit, in méſam, iáq; ad
oſtiú proditio clamabatur, ſimulq; ad hoc in-
tenti ſignú ſatellites irrúpentes, armis totú lo-
cú cópleuère. Protector ilico manú in Haſtyn
gú iniecta. Ego te lęſæ maieſtatis reum facio
proditor, inquit. Me ne, inquit, ô protector? te
(inquit) ipſum o proditor: ſtatimq; Mideltonus
quidá in Darbię comité ſecurim librauit,
ſic vt niſi propere ſub menſam dilapſus euitaſ-
ſet ictú ad dentes vſque caput fuerit diuiſurus
quippe quem ſic quoq; celeri lapſu ictú decli-
nantem, extrema tamen acies conſecuta ver-
tici impacto vulnere tutú cruore perfuderit.
Inter comité & percuſſoré hunc lis de prædijs
olí, atq; hinc inimicitia vetus interceſſerat. Ná
comes eú de poſſeſsione, vi ne an iure incertú
inuitú certe deiecerat, vnde ille plus auſus, quá
imperatú eſt in aliena cauſa, ſuo dolori ſeruie-
bat. Iamq; reliqui proceres epiſcopiq; compre-
hendebantur, & ne mutuo conſultarent, alij
alio amandabantur. Sed Haſtyngú protector
iuſsit ad morté ſe componeret, ac ſi quid cum
ſacerdote vellet, accerſendum quá primú cu-
raret, nam ita diuú, inquit, Paulú propitiú ha-
beam, vt non ante cibi quicquá guſtaturus ſim
quá tibi caput amputatú videá. Ergo ille nihil
ſe reluctando profecturú ſciens, adducto qué
locus ille offerebat ſacerdoti confeſsioné cri-
minú qualemcunq; fecit: ná prolixioré tépo-
ris breuitas non admittebat, protectore iá ad
prandium compoſito, & vt caput illi præci-
ſum eſſe audiret intento. Quamobré vrgente
Bukyngamię duce (qué ille ſuppliciter iotués
vt ſui miſereretur obſecrabat) vix temerè fa-
cta confeſsione, producitur in mediá planicié
arcis, atq; ibi ſuper trabé ædificio reparando
deſtinatá depoſita ceruice, luctuoſum inſons
vitæ finé recepit. Corpus amici cú capite Vin-
deſorá vectú haud procul ab Eduardi chariſ-
ſimi ſibi principis oſsibus humauére operępre
tiú eſt cognoſcere, quæ ſumnia morté eius prę-
ſagiata anteceſſerint. ſiue monita talia putáda
ſint à deo miſſa vt caueátur inſidię, ſiue inelu-
ctabilis fati præuia ſigna, aut aía futuri præſa-
ga, ſopitis ſomno ſenſibus, imminétia fata có-
fuſis imaginibus adumbrás, futuros rerú euén-
tus præmonſtrat corpori. Iam primum ad me-
dium eius noctis, quam læthalis ei dies ſeque-
batur ab Stanleo miniſter anhelus domini ſui
verbis hortatur, vt ſe quá primú è lecto prori-
piens fuga inita imminenti periculo ſe ſobdu-
ceret: nam domino obiectá per quieté terribi-
lé, magniq; mali ſpeciem, vtriq; ipſorú, niſi fu-
ga præueniretur, exitioſam, vt verebatur fotu
rá. Viſum enim aprú proſtratos ambos appete
re dentibus: Haſtyngú repente confectú, ipſi
vero ſic lancinatum caput, vt ſanguis vbertim
in ſinus efflueret. Hanc imaginé animo eius tá
altú impreſsiſſe terroré (quum aprú recorde-
tur protectoris eſſe inſigne) illi planè delibe-
ratum ſit diſcedere etiá ante lucé, ille itineris
comes ſit futurus, plus adhuc vię priuſquá de-
ſiderarentur emenſuros, quá vt conſequi eos
ſi qui perſequerétur poſſent. Vach, inquit Ha-
ſtyngus, adeo ne meticuloſus eſt, vti ad vana
ſomniorum deliraméta contremiſcat, quæ vel
ipſius bilis animo figurat, vel diurna cogita-
tione reddit dormienti? Superſtitio eſt ni-
mirum, propeque adeo impietas, inania iſt-
hæc nugaméta curare, quæ ſi futurorum om-
nino ſigna putet, cur non cogitat rata poſſe
etiá fugiendo fieri, vel multo certe potius ſi re-
tractos ex itinere (vt fugiétibus nihil eſt fidú)
iure nos aper inuaſerit, tanquam ſceleris con-
ſcientia fugitiuos. Quare aut nihil eſt vſquá pe
riculi, nec certe eſt aut illic etiam amplius.
Quod ſi omnino ſit, malo tamen aliena vt
perfidia cecidiſſe, quam vel culpa vel ignauia
noſtra videamur. Proin abi, ac manendom
nobis renuntia. Nam ego virum illum (quem
ipſe probe nouit) tá certú fidúq; mihi, quá dex
trá hanc manú habeo. Fecerit (ait ille) deus ve
rum iſtud, vt euétu cóprobes: atq; ita diſceſsit.
Ad cuius nuntiú manéte Stanleo intra decem
horas proximè conſequentes correpti ambo
negle-

neglecto ſomnio, fidē fecēre. Certū eſt quum
iam in arcem tenderet, paulū abfuiſſe quo mi-
nus ter intra breue ſpatium toties offendente
equo prouolueretur in terrā, quæ res etſi nul-
lo die non accidat, vel equi vitio, vel inſiden-
tis incuria: tamen vetuſta ſuperſtitione ſic eſt
obſeruatum, vt denunciare credatur grande
aliquod inſtans in proximo infortunium. Iam
quod ſequitur, non tam monitio, quàm inimi-
ci ludibrium fuit. Eques quidā tum perquam
tenuis fortunæ, nunc purpuratorum facilè
princeps, ad eum adhuc dormientē venit, offi-
cij ſimulatione comitaturus ad arcē: re autem
ipſa à protectore miſſus, vtpote gnarus exitij,
vt eius in arcem aduētum acceleraret. Is reſti-
tantem in via, & cum noto ſibi ſacerdote, qui
forte occurrerat colloquentem quaſi per io-
cum interpellās: Quid tibi tam multa cum ſa-
cerdote, inquit, nondum enim ſacerdote tibi
opus eſt: tectè inſultans breui fore. Sed quid-
uis potius, quàm vaniſsimam hominis exitio
iam proximi ſecuritatem præterierim. In ipſo
arcis veſtibulo non admodum procul ab eo
loco in quo caput eius propediem eſſet ampu-
tandum, fortè caduceator illi obuius offertur
gētilitio ſibi nomine. Ad eius occurſum ſubijt
animum illius temporis alterius recordatio,
quo eidem eodem in loco ſimiliter occurrenti
dolorē ac metū ſuum cōmunicauerat. Fuerat
enim tum reus apud Eduardum factus, accu-
ſante Riuero germano Reginæ, tanquā ha-
buiſſet conſilium de prodendo Gallis Caleto:
cuius præſidij præfectus erat. Quæ tametſi
(prout poſtea compertum eſt) mera eſſet ca-
lumnia, indignante Riuero, ſibi illum in eo ma-
giſtratu prælatum, quem velut deſtinatum ac
promiſſum ipſe ſperauerat, tū accuſatoris do-
lo, & nocturna reginæ oratione præoccupatis
Regis auribus, initio tamen ſibi magno in pe-
riculo verſari videbatur. Igitur ingēs eū libido
nunc inceſsit, ibi cum illo de diſcrimine præte-
rito iam atque euitato colloquendi. Ecquid
Haſtynge, inquit (nam id erat etiam caducea-
tori nomen) meminiſti quem olim & hoc ipſo
in loco ſermonē cōtulerimus? Memini, inquit
ille, admodumq́; certè gratulor, ab inuidis in-
tentas inſidias ipſis male, tibique contra bene
ceſsiſſe. Quanto magis, inquit, iſtud ſentias, ſi
ea ſcires quæ ſunt adhuc mihi paucisq́; cogni-
ta, quæ tu quoque paulò audies poſterius. Hoc
de capite plectendis eo die, quos antè captos
oſtendimus Reginæ cognatos, intelligebat?
haud quaquam gnarus quàm pope ceruicibus
idē fatum immineret ſuis. Quin ſuperis, inquit,
habeo gratias, vt nunquam æquè mihi dubiæ
res ac tum fuere: ita viciſsim nunquam magis
certæ ac melius cōſtitutæ fortunæ meæ quàm
modo ſunt. O denſam mortalitatis caliginem
tum demum maximè ſibi tutus videbatur, quū
tamen poſt momentū ferè temporis perijt mi-
ſerè. Vir celebri apud ſuos loco, vtpote eque-
ſtris ordinis, illuſtri & antiqua familia natus,
familiæ gloriam à maioribus acceptam ipſe re-
rum belli domiq́; geſtarum laude cumulauit.
Vitæ fuit paulò remiſsioris, populo ob comi-
tatem gratioſus, regi ob fidem in primis cha-
rus, artibus & inſidijs malitioſorum hominum
expoſitus propter generoſam quandam animi
ſimplicitatem ſibi præfidentem, & à dolo ma-
ximè alienam. Inſidiantibus facile obnoxius,
vtpote ob innatam animo audaciam. Cædis
huius fama repente per vrbem primum, inde
quaquauerſum peruolauit. Sed protector ili-
co ab facinore patrato, vt aliquid ſaltem habe-
ret quod tegendo ſceleri ſuo prætexeret, præ-
fectum vrbis, ac ſenatores aliquot accerſiri ad
ſe in arcem iubet, vbi venēre, oſtendit ſibi du-
cique inſtructas in eum diem inſidias, quas ipſi
quum nihil minus opinantes paulò ante pran-
dium deprehēdiſſent, in ipſo conatu ad eas op-
primendas coactos arma ſubito qualiacunque
corripere. Vt aliquam veri ſpeciem habere vi-
derentur quæ dicerent, ſtabant ante oculos
milites aliquot multo ſitu & rubigine loricas,
prout in ſubito exorto tumultu fieri ſolet, ge-
ſtantes. Cæterum deprehēſis inſidijs gnauiter
ac ſtrenuè propulſato periculo, pluribuſque
coniurantium captis, ipſorum benignitatem
unius Haſtyngi ſupplicio contentam (cui par-
ci ſane maximo ipſorum periculo non poſſet)
reliquos omnes ſeruaſſe pœnitentiæ. Ad hæc
illi, ſimulantes ſe credere quę dicerentur, ex-
tollere fortitudinem, laudare clementiam, &
incolumitatem gratulari, quum tacitè interim
apud ſe facinus ſimul & authorem abomina-
rentur. Protector eodem etiam commēto ra-
tus deliniendum populum, caduceatorem in-
terea cum edicto iam olim in id parato miſe-
rat, à quo ad tubę ſonitum commota plebe, lo-
cis maximè celebribus eadem fere præconis
voce prænunciarentur. Sed addita in Haſtyn-
gum, quo ſupplicium eius æquius audiretur,
velut præter noxā eam flagitioſi multa con-
ſilij conatu punitū, ne quem forte tumultum
eius liberādi cauſa perditi, & proditionis con-
ſcientia ſtimulati parricidæ concitarent: quo-
rum nūc ſpe merito illius ſupplicio prouiden-
ter oppreſſa nihil reſtare periculi, quo minus
omnes boni ſub optimo principe quietiſsimè
ſint victuri. Iam hoc edictum, quod intra ho-
ras duas ab eius nece pronunciabatur, & pro-
lixius erat, quàm vt vel temere dictatum tam
breui temporis ſpacio potuerit deſcribi, & tam
ambitioſe compoſitum, tam polite membrana
deſcriptum, vt ne duplicato quidem temporis
interuallo apparari poſsit: vnde quiuis facilè
perſenſit elaborati commenti perſpicuam va-
nitatem, nempe quam rem videri volebāt mo-
do primum repente comperiſſe, eius rei pœ-
nam deprehendebantur antea meditati. Sed
inde protinus in Shorę domum irruitur, ex-
trahitur ipſa, & truditur in carcerem: direpta
bona per iram ſcilicet, atque ad protectorem
comportata, velut in mulctam maleficij ma-

ratus eſt· vnde ſoſpêſis ſubito pauore omnium adhuc animis, occupaodá regni poſſeſsionem, priuſquam reb· is plenius excuſsis, & communicatis conſilijs in diuerſa diſcedendi ſpacium firmatis partium copijs eſſet. Cæterum in hoc hærebatur quinā color rei tam ſceleratæ prætexi poſſet, quo leniretur inuidia. Huic conſultationi plures adhibebat, quos ſpe premiorum facilè ad ſe traductnr vſui ſibi ſperabat fore, vel viribus pollentes vel ingenio. In his Edmundum Shaum, Loodini præfectum, velut ingentium premiorum ſpe ſolicitât: ſperantes fieri commode poſſe, vt ille ſententias confirmaret. E clero delecti, quibus apud plebem authoritas concionando queſita fuerat: Potiſsimum verò Ioannes Shaus, prefecti frater, ac Pynkerus, Auguſtinēſium fratrum in Anglia Præſes. Ambo ſacrarum profeſsione litterarom inſignes: Ambo concionum gloria celebres. Cæterum vtrique doctrina tam infra famam, quam virtus infra doctrinam. Hi ſermones è ſuggeſtu accuratiſsimos in laudem protectoris, alter antequam Rex creatus eſſet, alter poſt regnum initum habuere, plenos adulationis intolerandæ. Pynkerus in medio orationis curſu deſtitutus voce deſcendit, populo id in ſuperos referente, velut ſacrilegæ palpationis vltores: Shaus publica omnium ignominia notatus, haud multo poſt vita exceſsit, tædio ſolitudinis, in quam ſeſe pudore publici conſpectus abdiderat. Sunt & qui Pynkerum negant initio propoſiti conſcium, ſed re peracta vulgato more gratiam aucupatum apud cupidum laudis principem. Cæterum vt de illo ambigitur, ita cum Shao coōſtat vſqueadeò communicatum conſilium, vt ei primæ etiam partes inſinuandæ populo rei mandarentur. Nam ea commodiſsima incipiendi negotij viſa eſt ratio, ſi is concione ſolenni propoſita re, & tractata concinnè, labeſactatos animos plebis ab rege ad protectorē pelliceret. Cæterum præcipua negocij pars in excogitanda mutandi regis cauſa verſabatur, ne tam impium conſilium impudenter expoſitum protinus exploderetur. In eam rem alia alijs conferentibus, huc denique ſumma recidit, vt perſuaderetur populo, & Eduardum ipſum, & eius omnem ſobolem illegitimo eſſe coitu natam: ita nec illum vnquam iuſte regnaſſe, nec hns ei rite ſucceſſorns, ea ratione reſtare protectorem vnum regni capacem, & vnicum Eboraci ducis legitimum filium. Sed obiectum Eduardo ipſi nataliū vitium, fieri non potuit quin & ipſum protectorē perſtringeret, vtpote ei cū Eduardo commune: nec ideo tamen cenſuit abſtinendum. Sed eum locum obliquo ductu, atq; arte tractaodum, ſic vt cum dicantur omnia, multa tamen ſupprimi viderentur: ſcilicet ne ipſius animus in matrem pius offenderetur. At illud alterum, de filijs Eduardi pro ſpurijs habendis, recta atque apertè agi placuit, & quam maximè poſſet exaggerari. atq; huic rei quam falſam & olim reoictā, reiectamq́; calumniam prætexuit, melius cognoſcetur, ſi quædam altius ab Eduardi coniugio facta repetamus. Eduardus Hērico depoſito, potitus regni, Comitem Varuici, virum opibus ſimul & populari gratia florentem legauerat in Hiſpaniam tractaturum de nuptijs cum Regis Hiſpani filia contrahendis. Sed interea forte venit ad eū Eliſabetha Graia vidua, fortunæ perquam tenuis, at materno genere nobilitatis magnę vetuſtæq́; paterno impare, ſed non obſcuro. Ipſa cum in aula verſaretur Henrici Reginæ obſequens, nupſerat Graio, eleganti quidem ac ſtrennuo, ſed honeſto magis, quam claro aut potēte: nempe nullo adhuc pacis, bellive gradu inſigni. Sed eum Henricus poſtea prælium initurus aduerſus Eduardum equitē fecerat: quo ille honore haud biduum gauiſus eodem in prælio occubuit. Ergo vxor eius, vt dixi, amiſſo viro, Henrico victo captoque, ipſa bonis omnibus exuta, relatis videlicet in Eduardi fiſcum quod maritus eius ab aduerſa parte ſteterat, ceciderat que habitu logubri & miſerabili. ac aduoluta pedibus Edoardi ſupplices ei libellos porrigit: tum io ſe conuerſum ac reſtitantem: videns audituro ſimilem, cauſam verbis proponit, atque addit præces, vti prædia quædam haud magni cenſus ob nuptias ei pridem à marito donata reddi ſibi ioberet, neque enim quæ ſua iam erant facta, vllo viri ſui crimine cadere in commiſſum potuiſſe, vt mudo detur crimē eſſe, apud quem ſacramentum dixerat, in eius fide regis ad mortem vſq; manſiſſe, nec minus firmam illam, ſi fata ſeruaſſent incolumem, nouo regi fidem ſeruaturum fuiſſe. Rex in loquētis vultum defixus, mulieris cōſtantiam tanta cum modeſtia coniunctam mirabatur, orationis gratiām duplicante forma non miſereri modo ſupplicem ſuam, ſed amare quoque incipit: & modo quidem placide reſpondens bene ſperare illā iubet, breui enim ſe de re cogniturum: ſed paulo poſt reuocatam de negocio pauca præfatus facilè ſe oſtentat fore, modo illa ſeſe non difficilem præbeat: quin vltro plura daturum, ſi ea viciſsim paululum ei quiddam gratificaretur. Illa quam diu per ambiguam regis orationem licuit, diſsimulare, ſcire ſe quid ille vellet: Interim reſpondere benignè & circunſpectè omnia, nec abſque honeſti cautione promittir. Sed vbi remotis ambagibus ad inhoneſta ſollicitari vidit, tom verò apertè reſiſtere: verum ſic compoſito & temperato ſermone, vt cupiditatem eios incenderet màgis quàm leniret· quam cum vehementius accenſam viderit qoam vt facilè poſſet extingui, modo infamiam, modo culpę conſcientiam prętendât, orabat vti fruſtra niti deſiſteret. Ipſam enim etſi minus dignam exiſtimaret, quę fieret vxor regis, digniorem tamen ſe, quàm vt concubina eius fieri vellet cenſere. Regi haod quaquam antè ſueto tam obſtinatè repelli, noua illa conſtantia

ſtantia fuit admirationi, qui tam raram caſtitatem cum eximia venuſtate coniunctam maximarũ opum loco ponens, ab amore conſilium mutuatus, primo quoq; tẽpore eam ſibi vxorem ducendam conſtituit. Itaq; re animo eius altius impreſſa, quàm vt vllo cõſilio euelli poſſet, ne tamen videretur cupiditatẽ magis ſuam quàm ſuorum conſilium ſecutus cum amicis deliberat, qui facilè cernentes in quam partem Regis animus propenderet, certatim approbant. Cæterum mater eius adeò rem ægrè tulit, vt diſſuadendo vix temperarit iurgijs, honorificentius illum vtiliuſque rebus conſulturum ſuis haud ſatis adhuc domi pacatis, ſi externum ſibi Regem affinitate conglutinet. Inde non præſidium tantum ſtabiliendo regno, ſed augendæ præterea ditionis ſpem eſſe. Nam iſtud, inquit, coniugium haud quaquam ſanè regium, fuerit, vt ſi quiſpiam paulò ditior ancillam depereat ſuam ſibiq; adſciſcat in ſociam, quod quoties accidit, etiam qui connubium puellæ gratulantur, tamen delirum dominum irrident, quanquam haud ita longe ſupra conditionem virginis quàm huius humilitas viduæ infrà tuæ maieſtatis eminentiam ſubſidit, in cuius corpore, indoléve animi vt nihil improbo, ita nihil tam eximium eſſe contenderem idem, vt nõ alijs etiam ſuperſit, quæ tibi multis præterea modis congruerent magis. Incommodè certè iunguntur imparia nec vnqoam coaleſcunt bene quæ valde diſsident. Manca ſunt & imperfecta ſemper diſparibus nata parentibus. Suſtinere potes vt huic florentiſsimo quod obtines regno progeneres Ibridas ac degeneres regulos? & tuus ſanguis Graij filijs vt fratres generet? Certè ſi illa tibi alioqui conueniret maximè, qua nunc nihil conuenit minus, tamẽ ſacroſanctam maieſtatem principis quem æquè deceat ſacerdoti puritatem parem eſſe ac dignitate proximè accedit, haud quaquam cẽſeam ſtatim primo coniugio, indelebili bigamiæ labe polluendam. Quid quôd tractando alibi matrimonio longius progreſſus es, quàm vnde regredi non inhoneſte queas, fortaſſe nec tuto quidẽ, quippe legato in id Varnice Comite viro totius regni tui ſecundum te potentiſsimo, qui nec fruſtrari labores ſuos & eludi quæ firmauit indoleat, non ſatis æſtimare te video quàm valde tuarũ rerum interfuerit. At Rex quanquam libenter optabat quam ſibi ipſe delegiſſet matri quoq; probari, tamen vt vt illa rem acciperet, cum quid facturus eſſet, apud ſe conſtituiſſet, multa ſerio, quædã ioco reſpondit, vt qui ſolutum ſeſe materna curatione meminiſſet. Tam etſi matrimonium diuina quædam res, inquit, virtutis ergo contrahi non opulẽtię debeat, Deo videlicet amorem fidemq; mutuam inſpirante coniugibus, quod ego certè nobis contigiſſe confido, tamen hoc meum coniugium ſi quis vel craſsius æſtimet vulgato more hominum ſanctis vtilia præferentium, is ipſe ni fallor inueniet illud non vſque adeò incommodum. Nam ego certè nullius amorem populi potiorem duco mihi, quàm mei, cui haud paolò chariorem ita me ſpero fore, ſi cõiugium mearum non videar aſpernari. Externorum verò neceſsitudines principum, quas maternus adfectus tuus potiſsimum cenſet ambiendas, vnde nos malorum ſæpe flumen erupiſſe vidimus, tamen licebit adiungere, minore cum damno meo, ſi qui meorum fortè ſuſtineant eum incognitis copulari. Nam ipſe certè nec ducere poſſum quam non amo, nec adamare quã non video, nec ſat conſultum arbitror futuri incrementi ſpe quod promittunt quàm pręſtant ſępius externa matrimonia, præſentium bonorum fructum corrumpere, quorum quis eſſe ſenſus poteſt eam habenti perpetuam vitæ ſociam, quam non libenter aſpicias. Quin accedere mihi vxoris nomine in vlteriore ditione nouos titulos ne optarim quidem, quippe cui iam nunc tantum terrę mariſq; debetur, quantum adferre fideliter tueriq́ue ſatis nimirum vnicuipiam ſuperq; fuerit. At ſunt vbiq; nonnullæ quæ huic meæ nulla corporis aut animi dote ceſſerint, multis exuperant etiam, iſtud ego neque hercle inficior neque prohibeo ſane quominus eas hi quibus ſic vidẽtur, fruantur: eoq́ue contra iniurium eſt ægrè cuiquam eſſe meo meoq́ue genio obſequi. Nec Varnici Comitem quem vel vtcunque animatum non tam valde formido, tamen haud tam aduerſo in me animo reor id illi vt doleat quód mihi ſentit lubere, neque tam iniqoum vt poſtulet in delegenda cõiuge eius me potius oculis regi quàm meis, perinde ac pupillus adhuc ſim, à cuius coniugio requiratur tutoris authoritas, quin diſpeream in priuatis eſſe liber, quàm rex hac ſeruitute vellem, vxor vt inuito mihi alieno arbitratu obtruderetur. Iam bigamiæ labes illa quã tu chariſsima mater ſęuerioribus verbis impetere videris nõ me tam valde multum territat, obijciat hanc mihi patriæ pontificulus ambiẽti fortè ſacerdotium, nam ad miniſtrando quantum memini regno non officit. Denique quod habet ex priore matrimonio liberos, id ego per gratias etiã in lucro pono, quin mihi quoq; cœlebi adhuc non deſunt aliquot. Ita mutuo probamẽtum dedimus nuptias nobis non infœcundas fore. Quamobrem coniugium hoc quod ipſe mihi ſuperis aſpirantibus delegi, tu quoque dulciſsima genitrix approba, idemq́ue nobis vt fœliciter cedat fauſtis cõprecationibus tuis adnitere, quæ ſi pergas in pręſens aduerſari naſcetur hinc breui nepotulus tibi qui nobis te blãdicijs ſuis cõciliet. Tamen mater vbi regis animum vidit inflexibilem, ipſa contra fit obſtinatior, & dolore ſpreti conſilij ſui magis ſuccenſa nouam ingreditur viam ad diſturbandas nuptias. Erat Eliſabetha quædam gẽtilico nomine Lucia, puella nec ignobilis & egregia forma. Eam forte virginem rex corrupit. Igitur vbi nuptiarum appete-

appetebat dies, & pro more populus admo-
neretur,ne ſi quis obicē ſciret eludi ſacramen-
tum pateretur mater eius velut exolutura ſeſe
pollutorum religione ſacrorū, deflet Luciam
filio vere vxorē eſſe,data fide & firmata cōcu-
bitu. Igitur ſeu non auſis progredi Pōtificibus,
ſiue nolente rege nuptias ſuas aduerſo rumo-
re conſpergi,cui materna pietas authoritatem
pōduſq; tribueret. Interea reſtitum eſt qooad
cognita re,falſitas eius famæ reuinceretur. Ac-
cerſita Lucia quàquam occultis inſtructa con-
ſilijs,oſtentata ſpe vxorē ſe regi fore, modu fi-
dem cōiugij ſibi à Rege datam conſtanter aſ-
firmet, cum tamen propoſito iuramento ſu-
per ea re in iudicio interrogaretur, fatetur nul
lo coniugij promiſſu regem obſtrictum. Cæ-
terum amoris præ ſe tuliſſe tantū vt ipſa ſuum
obſequium ſperauerit conſecuturas nuptias.
Alioqui nunquam concubitum eius fuiſſe paſ-
ſuram. Comperta ergo & denuntiata falſitate
commenti matrimonij. Eliſabetham Graiam
ducit Rex ſibique in Reginā ſociat hoſtis pau-
lo prius vxorē. Sed Comes Varuicenſis reuer-
ſus adeò ægrè tulit illuſam legationē ſuā vt co-
acta manu regē in exilium expulerit, è carcere
reſtituto in regnū Henrico quē Eduardus ip-
ſius ope Varuici depoſuerat. Tātus ille vir fuit
& reliquis opibus & populari gratia vt ab vtra
parte ſtetiſſet in eā nimirū regni gubernacula
inclinarēt potens & ſibi ſumere niſi honorifi-
centius multo duxiſſet,reges creare quàm reg-
nare. Sed immodica potētia rarò perpetua. Si-
quidem Eduardus cum biēnium abfuiſſet, re-
gina interea in aſylo memorato enixa princi-
pē haud quaquam pari manu cum Varuicenſi
congreſſus apud Bernettū decem ab Londino
milibus capto rurſus Hērico, comiteq; magna
vtriuſq; partis ſtrage occiſo,regnum in ſua do-
mo ſic conſtabiliuit,vt concuti niſi domeſtico
diſsidio & inteſtina fraude nun poſſet. Hæc,
vt fors narrata verboſius, ita prætermitti
prorſus haud decuerat,ne protector ignorare-
tur Eduardi filijs natalium vitium obiecturus
nihil reperiſſe quod illius matrimonio objice-
ret præter excuſſam olim & antiquatā calum-
niam. Cæterum id commētum quamlibet fri-
gidum illi placuit cui ſatis erat aliquid dici, ni-
mirum ſecuro certoq; probationes ab ſe non
exigendas. Igitur poſtquam initium inſinuan-
dæ populo rei Shao decretum eſt, hactenus vt
Eduardo, fratreq; eius, Clarentiæ totaque
Eduardi ſobole ſpurijs declaratis, protectoris
ad regnum ius oſtenderet, taceret voluntatē.
Is è ſuggeſtu dominico die proximo ad ædem
Pauli frequentiſsimo auditorio, quod eius fa-
ma viri cutraxerat, hoc themate ſermonē exor
ſus eſt. Spuria vitulamina nō agent radices al-
tas, inde præfatus infundi atque inſpirari, ſem-
perq; cōtracto rite matrimonio, propriā quan-
dam ac peculiarē gratiā, quæ in ſobolē ſancte
conceptam deriuetur, qua plerunq; deficeren-
tur hij qui vago vel adulterino cōcubitu nati,
parentum crimen prauitate ſua teſtentur vſ-
queadeò vt ſi qui materna fraude celato origi-
nis vitio ſupplantatis veris hæredibus, alieni
patris fortunas inuaſerint, atque occupariot
ad tempus, ita tum rem diſponēte Deo, erum-
pente breui veritate, reſtitui legittimos ſucceſ-
ſores & geminos reddi ſuæ terræ ſurculos, de-
prehenſo ac reuulſo vitulamine ſpurio priuſq;
altius agat radices. Hæc vbi vetuſtis aliquot cō
firmaſſet exemplis, protinus in laudes diuertit
Richardi nuper Eboraci Ducis eum ſubinde
vocans patrē protectoris, tū admonito populo
ſucceſsionē regni perpetuā ſenatuſconſulto ac
ſcito plebis eius vnius, deinceps ſtirpi decretā
oſtēdit. Eduardū cōtra ius ac phas Reginę co-
pulatū, ſuperſtite Lucia vera eius & indubitata
cōiuge etenim cōtracto cū ea virgine matrimo
nio, tum (ſuſcepta etiā ſobole) conſummato,
ſuperuenientis forma viduæ trāſuerſum actū, fi-
dem libidine poſteriorē habuiſſe, ſic nullā eius
ſobolē regni capacē eſſe. Hūc locū egit magna
cōtētione, nō ſignis modo & ſuſpitionibus, ſed
nominatis etiā falſo teſtibus. Addit non igna-
rū ſe quāto cū periculo dicat, ſed ex eo loco lo-
quētibus, in quo ipſe ſtahat veritatē habēdam,
vita quoq; ipſa potiorē, ſibi Ioannē Baptiſtam
authorem eſſe contemnendæ necis, dum illici-
ta regum coniugia redarguat, nec tum admo-
dum mirari ſe Eduardū nihil habuiſſe pēſi le-
gittimos ne an ſpurios relinqueret, quippe
nec ipſum, nec fratrem eius Clarentiæ Ducem
ſatis certo natos patre, vt qui notos quoſdam
homines è familiaribus Eboraci Ducis magis
oris ſpecie referrent, quàm ipſum Ducem. A
cuius etiam generoſa indole dicebat Eduar-
dum longè degeneraſſe. Cæterum protecto-
rem virum omnium quos ſuſtineret terra cla-
riſsimum non vita modo, ſed vultu quoq; ip-
ſo patrem referre. Hic eſt, inquit, vnus atq; vni
cus Eboraci Ducis, verus & indubitatus filius,
hæc illius viri nota facies, hęc certa forma, atq;
ipſa chariſsimi Ducis pectoribus adhuc veſtris
ubuerſantis effigies. Sed antea iam conuene-
rat, vt dum hæc verba dicebantur, protector
interueniret, ita fore vt putetur eam concio-
nator haud humano conſilio, ſed diuino quo-
piam adflatus numine protuliſſe, tum vt ea re
permotus populus, Richardum Regem illicet
ingeminaret, ſic viſum iri poſteris diuinitus in
regem illum quaſiq; miraculu delectū. Verum
id cōſiliū ſiue negligentia protectoris, ſiue ni-
mia concionaturis diligentia longè aliter ceci-
dit atq; conſtitutum eſt, nam dum vterq; me-
tuit, ne ſuperuentus eius illa verba in quæ de-
bebat incidere præueniret, altero moras in via
nectēte, alter ita dicēdo feſtinauerat, vt eo lo-
co toto perorato in alias res, neq. ſimiles, neq;
affines ei deſcēderit quū iam protector tranſi-
ret. At cōcionator vbi conſpicatur ingreſſum,
relicta ea re quā tū tractare cęperat, repēte ve-
lut attonit' nullo ductu ordinēve, ſed ineptiſ-
ſimo recurſu illa verba repetit denuo. Hic eſt

vous

vnus atque vnicus Eboraci ducis verus & in-
dubitatus filius, & quæ ſequuntur. Inter quæ
verba protector commitáte Bukyngamię du-
ce ad locum in quo reliquum ſermonem audi-
ret per medium incedebat populum. Sed illi
tam longè aberát, vt illam regis nomine pub-
lico clamore ſalutarent, vt attoniti perſtarent
immobiles, ſtupore tam pudendæ concionis.
Cuius author poſtea quum amicum quendam
rogaſſet, quidnam de ſe ſentirent ac loqueren-
tur homines, quanquam ſatis è ſua conſcientia
intelligebat nihil boni, tum vbi omnia ſiniſtra
accepit ita perculſus eſt, vt paucis poſt diebus
mœrore contabuerit. Sed quoniam quod tam
audacter iam cœptũ erat pari audacia vrgen-
dum videbatur, vno tantum die poſt eum ſer-
monem interpoſito Bukyngamiæ dux nobi-
lium atque equitum non exiguo comitatu ſti-
patus pluriũ fortaſſe quàm ſciretur quid age-
retur Londini in curiam venit, locum & ele-
gantem & maximæ turbæ capacem tum con-
uocato in curiam populo dux ex editiore lo-
co, ſeptus nobilibus & ſenatu Londinẽſi, pau-
lum promouens ſeſe, vt erat neque prorſus il-
literatus, & ſuapte natura facundus huiuſce-
modi verba fertur habuiſſe. Amor veſtri, viri
Londinẽſes, effecit vti noa quales enim ſumus
cognoſcitis, hue veniremus ad vos de re in-
primis magna relaturi, nec magis magna quàm
omnibus vtili, neque cuiquam vtiliore quàm
vobis: Etenim quam rem diu maximis votis
optaſtis, magnoque redimere voluiſtis, eam
nunc vltro vnbis nos afferimus nullo diſcri-
mine veſtro, labore nullo, nec vllo prorſus im
pendio. Quæritis ea quæ ſit? corporum certè
veſtrorum ſecuritas, vxorum filiarumque in-
oppugnata pudicnia, bonaq; veſtra certa vo-
bis atque ab inſidijs tuta, quorũ omnium quid
iam diu fuit quod vocare ſuum quiſquam cer-
to poterat, tot intentatis laqueis atque extru-
ctis decipulis, exactis præterea tam multis ma-
gniſque nullo non anno tributis, quorum ne
tum quidem finis erat, cum nec regi qua de re
exigeret cauſa, vel populo vnde exolueret fa-
cultatum quicquam relictum eſſet. Sic bonis
indies abradebatur, vt effunderetur in impro-
bos. Quæ calamitas eò proceſſerat vt iam ne
conſuetæ quidem tributorum formæ ſuffice-
rent, ſed beneuulentiæ plauſibile & populare
nomen meris rapinis obtrudebatur. Nam quę-
ſtores à quoque non quantum ille ſponte ſua
dediſſet, ſed quantum ipſis collibuiſſet auſere-
bant, tanquam populus in concedendo tribu-
to, vocabolum beneuolentiæ ad ipſius volun-
tatem regis non ad ſuam cuiuſque bonam re-
tuliſſet. At ille nunquam mediocri quęſtu con
tentus, omnem corradendi prætextum ad
ſummum vſque inteuderat. Itaq; delicta non
ſua natura, ſed opibus peccantis ęſtimata ſunt.
Sic minimis quibuſque uffenſis maximæ indi-
ctæ mulctæ, quin linguæ lapſus interdum to-
tis locupletum fortunis redimebatur, aut vt
iræ magis quàm auaritiæ ſeruitum videretur,
luebatur morte, dum leui cuique culpæ præ-
tenditur læſæ maieſtatis atrox nomen. Quarũ
rerum nemo eſt opinor veſtrum à me qui ex-
empla exigat, tanquam vobis Burdeu nomen
exciderit hominis optimi ob ſolum verbum
quod inter pocula temere exciderat trucidati
crudeliter, legibus libidini principis, veluti ob-
torto collo ſeruire coactis non minore Mar-
kami gloria, qui iudicum primus quum eſſet,
adempto ob idipſum magiſtratu reſtitit, quàm
æterno illorum dedecore iudicum qui reſta-
baut, vt metu vel adulatione corrupti iuuo-
centem homiuem ipſorum fidei religionique
cummiſſum praua legum interpretatione iu-
gularent. Quin de Thoma Coco loquar eqoi-
te ciueq; veſtro, ſed qualem perpaucæ ciuita-
tes habẽt, qui omnes apud vos honores & or-
dines ritè conſecutus eſt, & magnificè geſſit.
Qui veſtrum eſt aut tam rerum negligens om
nium vt non cognooerit, aut tam obliuioſus
vt non meminerit, aut tam durus vt non in-
gemiſcat eius viri damno, quid damnum dico,
calamitati, ſpolijs, atque ex tantis opibus non
ægeſtati modo, ſed nuditati quoque, nõ aliam
ob cauſam qoàm quód eum amari contigit ab
illis qoibus Rex infenſus erat? Sed quis finis
erit ſi viritim recẽſeam, quum nemo ſit ex hac
tanta frequentia, qui non aut ſuorum pericu-
lo ſit expertus, aut ſuo, familias totas in vltimũ
diſcrimen adductas, cauſa plerunque nulla aut
admodum ex ſeſe leui atrocibus ſubnixa no-
minibus. Quin nullũ tam capitale fuit in quod
per meram calumniam facilè non impingere-
tur. Nam quum rex præueniens legitimum
regnandi tempus ſceptrum vendicaret bello,
maximi piaculi loco habebatur iu diuitem, illi
cognatum, affinem, neceſſarium, amicum, fa-
miliarem vel notum ferè vnquam fuiſſe ali-
quem, qoem Rex aliquando pro hoſte habue-
rat, qui alijs atque alijs tẽporibus aduerſariam
ſibi pluſquam dimidiam partem regni ſui effe-
cerat. Hoc pacto dum bonis veſtris tendeban-
tur inſidiæ, corpora ſimul in periculum venie-
bant. Atqoe hæc quidem pacis tempore gere-
bantur, quid de his ærumnis dicam quæ ex bel
licis tumultibus, velut è fonte malorũ omniũ
in veſtram Rempub. profluxerunt: quæ bella
vt ſemper ſunt funeſta, ita tum demum fuue-
ſtiſsima cũ ſunt ciuilia, nec certe vſqnam gen-
tium infeſtius, aut acerbius ciuilibus armis cer-
tatũ eſt, quàm illo duce & principe apud nos,
qui dum inuadit regnum, dum tuetur, dum
eijcitur, dum redit ac recuperat rurſus, dum
depulſores ſuos vlciſcitur, tantum Anglici ſan
guinis exhauſtum eſt, quanto non olim ſtetit
bis ſubiugata Gallia. Ita populus imminutus
aut oppreſſus eſt, nobilium verò ac procerum
qoota pars relicta eſt? Deniq; alterius dum pe-
cunia petebatur, alterius formidabatur poten-
tia, neutra pars tuta aut quieta fuit. Et quem
nou infeſtum ſibi timebat, cui formidoloſus
erat

erat etiã frater, cui peperciſſet qui germanum ſuſtulit, aut quis amare potuiſſet eum, ſi iſtud potuit ne frater qoidem? Iam quis hoc ferat, quod nemo tamẽ ignorat, vxorem Shori tam vile ſcortum plus apud principem quàm omnes regni ſui nobiles valuiſſe, quin ex ipſis quoſdam magnis in rebus ſuis vſos meretriculæ neceſſario magis, quàm honeſto patrocinio? Quanquam ea ſatis pudice vixiſſe fertur, quoad improba libido principis viro eam ſuo abſtuliſſet, ciui nimirum veſtro neque inopi, & indolis ac ſpei bonæ. Cæterum hac in re de qua libentius in defuncti reuerentiam ſuperſederem dicere, niſi fruſtra taceretur quod omnes norunt, adeò inſatiabili cupiditate flagrauit, vt vitæ eius pars nulla minus ferenda videretur. Neque enim vlla fuit vnquam neq; tam humilis, neque tam potens virgo, matrona, vidua, in quam ſemel oculum defixiſſet, quæ modo forma, vultu, voce, geſtu, denique vlla corporis parte placuiſſet ei, quam non ille ſtatim nullo Dei metu, nulla retardatus infamia perſequeretur, vrgeret, opprimeret, irreparabili damno multarũ ipſarum, nec minore cum luctu & dolore virorum, parentum, & ſi quid cuiq; erat amicorum reliquum, qui cum ſuapte ſint honeſti, tam charam habent vxorum caſtitatem, honeſtatemq́ue familiæ, vt quamuis potius iacturam ferre, quàm talem contumeliam queant. At licet his atque id genus alijs miſerijs, vndique regnum mire premeretur, vos tamen vel in primis earum participes fuiſtis, cum quod non alibi tam copioſè exuberat iniuriarum materia, tum quod eratis vt plurimum proximi. Maximam enim anni partem haud longè diſcedebat ab vrbe. Et tamen vos eſtis hi, quos præcipuè fouere iuſtiſsimis de cauſis debuerat, non ideo modo quòd ab hac ciuitate maximè totius regni celebri multum apud exteros omnes inclitæ famę accedit principi, ſed quòd magno cum impendio, periculoq́ue veſtro in rebus eius proſperis, aduerſiſq́ue omnibus amiciſsimos animos, eximiam fidem, ſingularem ſemper operam præſtitiſtis. Cui tam pio affectui veſtro in Eboracenſem domum, quum is qui maxime debebat, minimè ſeſe gratum geſſerit, reſtat nunc ſaltem qui ſuperis annuentibus faciat diligentius. Quod ipſum ne neſciretis, ea demũ totius huius noſtri ad vos negotij cauſa eſt. Quam dum exponimus quæſo vt cœpiſtis attendite. Non eſt opus ſatis ſcio eadem vt ipſe recenſeam denuo, quæ tam nuper doctor Shauus expoſuit è ſuggeſtu vobis, vir vt longè facundior, ſic author lõgè certè quàm ſum ego grauior. Neque enim mihi tantum ipſi arrogo, vt mea perinde valere verba poſtulem, atque eius, qui ipſum Dei verbum prædicat populo, præſertim tam prudentis, vt melius nemo quid ſit dicendum intelligat. Porrò tam religioſè, vt certum ſit, nihil eum cõtra ſuaſurum quàm ſentiat, ex eo præſertim loco, quem nemo bonus vnquam mentiturus aſcendit. Igitur ab hoc tali ac tanto viro didiciſtis, huius adminiſtrandi regni ius Richardo Gloneeſtriæ duci potentiſsimo, atque omni virtutum genere florẽtiſsimo deberi, nempe quum patri ſuo clariſsimo duci, cuius ſanguine lata lege regnum firmatum eſt, is nunc ſuperſit vnus, qui ritè queat ſuccedere, cum ob illegitimas Eduardi nuptias, quibus nullam potuit ſobolem niſi ſpuriam gignere, tum aliam ob cauſam, quam vt ille ſignificauit potius quàm explanauit: ita & ego intactam modo prætereo, adductus pudore ac reuerentia protectoris adeò in matrem etiam talem retinentis pietatẽ, vt grauatim in eam ſiniſtri quicquam ferat etiam cum bono publico dici. Eas ergo res cum & proceres & bona ex parte populus perpendiſſent, & ſimul animaduertiſſent non bellicas modo virtutes, ſed omnes præterea moderando imperio appoſitas artes in vnum hunc virum ita diuinitus collatas eſſe, vt ſolus ad regnum natus videri poſsit, haud ferentes amplius ſpuria ſobole regi ſeſe, nec tam acerba mala diutius inueteraſcere, magno decreuêre conſenſu ſupplicare protectori, atque eius obſecrare clementiam ne ipſorum reſpuat preces, nêve in ſe recuſet onus adminiſtrandi regni ſuſcipere, quod non è iure magis ſuo quàm reipublicę fecerit commudo. Sed eam rem dubio procul haud libẽter admittet. Qui gnarus pro ſapientia ſua perpendat facilè quanto plus curarum quàm commodi ſecum ferat imperium, præſertim ei, qui ſic decernat gerere, quemadmodom illum ſat ſcio geſturum ſi ceperit. Quod ego munus prædico vobis haud quaquã puerilis eſſe ingenij, idq́ue ipſum certè ſenſit ſapiens ille, qui dixit: Veh regno cuius Rex puer eſt, eoq́ue magis & veſtræ fortunæ gratulandum, & ſuperis habenda eſt gratia, quorum benignitate prouiſum eſt, vt is quem ipſi regno deſtinauerunt non ætatis modo maturæ ſit, verum admirabilem quoque prudentiam, magna cum rerum vſu ac ſumma domi foriſq́ue parta virtute, gloria coniunxerit. Qui tametſi tãtum onus vt dixi, grauatim ſit in ſe ſuſcepturus, tamen eo vt ſperamus adduci poſſe facilius, ſi vos quoque ciues honeſtiſsimi, ciuitatis huius regni longe clariſsimæ ſtatueritis noſtris in hac re poſtulatis veſtras preces adiungere. Quod vos vt faciatis, quanquam pro ſapientia veſtra non exiguam ſpem concepimus, tamen etiam vehementer oramus, idq́ue eo certè confidentius, quod præter has noſtras preces (quas ipſas quoque pro noſtro in vos ſtudio nonnihil habituras momenti credimus) non toti modo in publicum regno profueritis tali deligendo principe, ſed vobis quoque ſeorſum ipſis egregiè commodabitis, quorum ille officijs imperium ſemper acceptum feret. Hæc dux quum dixiſſet, expectauit protinus vt manibus pedibuſq́ue vndique illi applauderetur,

vtq́ue Richardos vna omnium voce rex ſalutaretor. Sed contra tantam ſuam ſpem cum altum vndecunqoe ſilentium animaduerteret, propius inſuſurrans præfecto: Qoid ſibi hic habitus vult, inquit. Opinor, inquit ille, non ſatis exauditam illis orationem tuam. Id quidem, inquit Dox, corrigetur facilè: ſtatimq́ue aliquanto contentiore voce quàm antea eadem alijs verbis, alio rurſus ordine repetebat: verum adeò dilucidè ornateq́ue, voce, vultu, geſtu tam accommodo, vt quiſquis aderat, fateretur facilè nunquam ante audiſſe ſe tam malam cauſam tam bene peroratā. Cæterum ſiue admiratione, ſiue metu attoniti, ſeu quod aliom quiſque loquendi ducem ſequi, quàm ipſe pręire malebat, omnes ex æquo tacebant. Præfectus igitur ea in re nonnihil & ipſe perturbatus, in vnum ſe cum Duce, & conſcijs quibuſdam colligens, negaoit moris eſſe quidquam proponi ciuibus alterius, quàm recordatoris voce. Inde natam fortaſſe taciturnitatem, ne quid ſuas conſuetudines immotare viderentur. Appellant recordatorem Londinenſes ibi eum, qui præfecti aſſeſſor eſt eruditus patrijs legibus, ne quid in reddendis iodicijs, imperitia peccetur. Id munus recens ioierat VVilmanſonus quidam, vir honeſtus & grauis, quem, quum haud voquam adhuc allocutus populum fuerat, malè vrebat tam inauſpicatum initium. Cæterum iuſſus dicere, malum ſibi metuens, ſi recuſaret, eadem etiam ipſe propoſuit denuo, ſed ita ſermonem temperans, vt ducis omnia verbis acciperentur dicta, non ſuis. Sed nihilo ſecius dorabat idem populi ſtatus, non aliter quàm ſileri concubia nocte ſolet, obticentis, vultuq́ue adeo immobili, nullo vt ſigno prorſus vllum animi ſui ſenſum præ ſe ferrent. At Dux nonnihil offenſus quod eius orationem tam aduerſis auribus animiſq́ue excepiſſent, conuerſus ad præfectum: Quid ſibi vult, inquit, ſilentiom iſtud tam cōtumax, ſtatimq́ue ad turbam reſpiciens: Viri Londinenſes, inquit, nos ea de re ad vos relaturi venimus, quam in rem neque auxilio admodum veſtro, neque conſilio egebamus. Poteramus enim proceres & reliquus regni populus ſuffeciſſe deligendo principi, niſi noſter io vos amor ſuaſiſſet, ne vos ab eius tractatu rei excluderemus, in quam adſcitos ac ſocios eſſe veſtrarum, tam valde rerum, vt nullius æquè retulerit. Hunc animum noſtrum vos aut parum cernere, aut parui pendere videmini, quem ne reſponſo quidem dignum cenſuiſtis. Quin vno ſaltem verbo reſpondeatis, potentiſsimum Glonceſtriæ Ducem, quem cæteri alioquin omnes proceres, populuſq́ue delecturi ſunt, vos ne in Regem adſciſci vultis, an non? Reſponſo namque io vtramois partem dato diſcedemus, haud amplius moleſti vobis hac de re futuri. Ad honc ſermonem excitatus aliquantum populus, muſsitare inter ſe, & audiri ſonus magis quàm verba, qualis ex alueo redditur ęmigraturis apibus, quoad ex vltima parte curiæ, qua ſe miniſtri quidam Nasheſeldi huius conſilij participis conglobauerant à tergo, repentè clamor tollitur, Richarde Rex ingeminantium. Ciues retro ceruices admirabundi flectere. Sed clamantibus adiungunt ſeſe famuli quidam nulla Richardi cora, vt in turba fit, ac pueri læti nouandis quomodocunque rebus. Sed Dux tametſi diſplicebat illud, quod nullum honeſtum ciuem io ea parte videbat, factum tamen commodè pro ſe inuertens, indicto rurſus ſilentio iucundiſsimum illum clamorem dicit animi in deſignandum Regem, adeoq́ue alacris in vnum conſentientis, vt ne qoidem ſit auditus, qui contra dixerit, quem tam eximium affectum veſtrum nos, cum erit opportunum, ſic faciemus, vt audiat, idem vt vobis haud dubie in magoum aliquando bonum vertat. Sed interim vos oramus vt craſtina die pariter omnes maieſtatem eius adeamus rogaturi, quod vos ei tanto cum conſenſu detuliſtis, idem vt ſuo conſenſu habeat ratum. His dictis deſcendit ipſe, cæteri diſcedunt: pars apertè mœſti, multi ſimulata lætitia, nec deerant ex ipſis ducis comitibus, qui quum premere mœſtitiam, quam noo audebant oſtendere, non poterant, vertere in parietem vultos coacti ſunt, dum animi dolorem per lachrymas egererent.

Igitur poſtridie nobiles, ciueſq́ue magna frequentia adeunt Protectorem, qui Londini diuerſabatur, miſſus intro nontius, ait: Proceres omnes Senatum, populumq́ue Loodinenſem pro foribus eſſe, qui eius expetant expectentq́oe colloquium. Sed is primo dubitat progredi, incertus qoid ſibi vellet ea turba, quæ ſic ſuperueniret inopinanti. Hanc Protectoris cunctationem Dux ad ſe allatam oſtentat cæteris, vti ſcirent quam longe adhuc abeſſet Protector ab huius cogitatione propoſiti.

Cæterum remiſſo nuntio, magnis obſecrant precibus admitti, adſerre ea quæ niſi apud ipſum non ſunt prolaturi. Prodit ergo tandem, nec adhuc tamen planè ſe illis credit: verum ex ambulacro ſuperno deſpiciens accipit & reddit ſermonem. Tacentibus igitur vniuerſis, Dux ab equo ſublimis, primum petit vti liceret ipſis quæ vellent libere citra vllam eius offenſam proloqui, quanquam enim oihil meditarentur, vnde non & illi decus & regno commodum proueniret, tamen quum incertum ſit quam io partem illius amplitudo eſſet acceptura, nihil ipſos niſi impetrata venia locuturos. Ad hæc Protector, vt erat in tali re perquam benignus, atque affabilis, tum cui mirus ardor inerat cognoſcendi quid vellent, aonuit, atqoe hortatur, ne

dubitent

ne dubitét quicquid decreuiſſent edicere, ſibi veró animi in eos ſui conſcientia perſuaſum nihil in ſe quenquam cogitare quod non gratia magis ſit, quàm venia dignum. Igitur dux ea demum protectoris oratione ſecurus, auſus eſt rem cum ſuis cauſis exponere, tandemq́ue immenſam eius implorare clementiam, ne regnum tam diu tot intolerandis malis afflictum negligeret, proceres, populumq́ue ipſius aduolutum pedibus pro conſueta eius benignitate reſpiceret, procumbenri in ſe vnum patrię ſubijceret humeros, rempublicam prope dirutam ac proculcatam erigeret, manus ſceptro tandem velut temoni nauis diu ſine perito gubernatore fluitantis apponeret, caputq́ue illud venerandum pateretur onerari diademate, neque adeò dominationis tempeſtates horreret, neque delectetur immodeſta modeſtia, vt ſuæ quietis cauſa, neglecto ocio publico, regnum ſibi humano iore debitum, ab ſuperis illi deſtinatum defugeret, è quo tanto plus honoris ferret ac minus ſolicitudinis, quanto populo imperaret ipſius amanti & illius imperiu ſubeſſe cupidiſsimo. Protector vbi verba ducis accepit, vultu haudquaquam annuenie reſpondit quód nec ipſe neſciret vera eſſe quæ ille retuliſſet, ſe tamen eo fuiſſe affectu in fratrem, eo in liberos eius eſſe, ad hæc tantam habere honoris ſui rationem, quam tribus etiam coronis anteferret, vt inducere in animum non poſſet, illorum poſtulatis ſatisfacere. Nempe exteras gentes, quibus res quo pacto gereretur minus compertum foret, ex aliorum cupiditate ipſum quoque æſtimaturas, ita ſuam famam venturam in periculum, quaſi regnum non iure debitum per iniuriam occuparet. Sed tamen ſe non modo eorum poſtulatis ignoſcere, verum etiam voluntatibus egregie in ſe propenſis habere, habiturumq́ue gratias. Cæterum orare vel ſua cauſa, quem in ſe animum gererent eum tutum conſignarent principi, cui ipſe parêre quàm regnare mallet, nec tamen operam conſiliumq́ue ſuum, quatenus Regi libuerit vti, defuturam nonquam Reipublicæ, quam etiam nonnihil exiguo ſuę prucurationis tempore (quod Deo non ſibi referebat acceptum) ſubleuaſſet, vel eo præcipuè quod improbos quorundam conatus, qui eam perturbaſſent antea, quo minus iterum vexarent, ipſe ſua partim induſtria, ſed plurimum diuina prouidentia compreſsiſſet Tum dux habito paulisper cum ſiris colloquio, rurſus oſtendit rem eiuſmodi eſſe quam incœpiſſent, vt etiam ſi eſſet integra, tamen vellent eam magnis de cauſis aggredi, nonc verò longius progreſſos quàm vnde ſit regrediendum Denique patribus populoq́ue certum, non paſſuros amplius ſpurijs Eduardi liberis ſubijci ſeſe. Pruinde ſi delatum vltro non aſpernetur imperium, vnum eſſe ipſum omnibus omnium votis expetitũ principem. ſin omnino definitè reſpondeat ſe non ſuſcepturum, facilè ipſos inuenturos quempiam cui reſpublica curæ ſit. Hæc verba Richardi animum tam valde à regno abhorrentem ſola flexere, cogitâtis ſi recuſaret ipſe, nepotem nihilo tamen magis regnaturum. Igitur ego, vt, luquit, dnleo animo tam obfirmato decretum vobis Regem hunc non ferre diutius, ſic inuitos vns à quoquam regi neque poſſe video, neqoe fas eſſe ſentio. Certè quod ad me attinet, quanquam alium neminem eſſe ſcio, cui regnum hæreditate iure debeatur, pluris tamen has voluntates veſtras, quàm omnes leges, quarum vis omnis à vobis pendet, facio: quorum quoniam tam conſpirantem in me conſenſum perſpicio, ne vel parum fortis videar in capeſcenda republica, vel veſtram in me beneuolentiam non agnoſcere. En hic in me hodierno die procurationem vtriuſque regni. Angliæ, Galliæq́ue ſuſcipio. Alterum vt defendam & amplificem: alterum; vt vobis ſubijciam, atque in poteſtatem veſtram reducam nempe adminiſtrationem eorum duntaxat meam duco, ius verò fructumq; ac proprietatem vtriuſque omnem veſtrum, haud dubiè publicam. Quem ego animum quo die habere deſiero, eo die precor, vt ſuperi mihi non regnum hoc veſtrum modo, ſed vitam quoque ipſam vt indignam, quæ retineatur, eripiant. Hanc orationem eius alacris excepit clamor, Richarde Rex ingeminantium. Proceres cum Rege (ſic enim ab ea hora vocari cœpit) concedunt intro, pnpulus diſcedit domũ variè adfectus, multaq; ſuper ea re ſecum differens. Sed plurimis in ore erat impudens illa ſimulatio, ſic agentium loquentiumq́ue, tanquam protector de eo quod agebatur nunquam neque aodiſſet, neque cogitaſſet antea, quum interim nec ipſi quidem dubitarent neminem eſſe tam ſtupidũ, qui dubitaret rem omnem de compoſito geri. Sed alij morem cauſabantur, & receptam in rebus humania cõſuetudinẽ, qua ſic oporteat maximas quaſq; res legitiimis quibuſdam perfici cæremonijs. Nam & eum qui creatur Epiſcopus bis rogari nom velit, bis poſtquam ſancte negare, tertio vix adduci poſſe, vt dicat nolentem velle, quum interim vt nihil ſoluat Principi, tamen ambitum penè declarant emptæ Pontificia bullæ. Iam eum qui Imperatoris perſonam agit in tragœdia, populus nõ ignorat forſitan eſſe cerdonem? Tamen tantæ inſcitiæ eſt illic ſcire quæ ſcias, vt ſi quis eum vocet qui verè eſt, non qui falſo fingitur, veniat io periculum, ne ab perſonatis ſatellitibus malo ioco bene vapulet, & id quidem meritò, qui totam fabulam ſit aggreſſus intempeſtiua veritate turbare. Sequente die magno cum comitatu venit in forum, non illud Londinenſe, ſed maius atque auguſtius, quod eſt in palatio apud occidentale cœnobium, vbi ab omni parte regni promiſcuæ aguntur cauſæ. Ibi quum in ea ſede collocaſſet ſe, quæ regium tribunal, ob

id vocatur, quòd iudicia ſic in eo foro excerceantur, ac parem obtineant authoritatem, tanquam ipſius ore regis prolata, pro concione rurſus oſtendit ex eo loco potiſsimum poſſeſsionem ſeſe regni capere, vnde Regis ore populo iura redduntur, quod ideo faciendum cenſuiſſet, quum ſic ſentiret leges exequi, eaſq; adminiſtrare, id ſit demum Regem eſſe. Deinde proceres, mercatores, artifices, denique omne genus hominum, (ſed ea collegia nominatim, quæ Britannicis ſtudent legibus) oratione quàm maximè potuit populari conciliat. Poſtremo ne cuiquam inuiſum eum faceret metus, ſimul vt beneuolentiam pareret inſidioſa clemētia, mala diſſenſionum oratione explicans ſimul & concordiæ bona, oſtendit ſe omnes erga quoſcunque inimicitias ex animo delere & deponere, omnes omnium in ſe offenſas condonare publicè, cuius rei vt manifeſtam omnibus fidem faceret, iubet ad ſe accerſiri Foggum, quem diu capitaliter oderat, adducto ex aſylo proximo (nam illuc timore eius perfugerat) in populi conſpectu ei dat manum. Rem vulgo acceptam ac iactatam laudibus, prudentes pro vana habuere. Inter Remigradum vt quemque habuit in via obuium, ita ſemper illis ad ſeruilem prope adulationem ſe demiſit, admiſsi conſcius, ne ſic quidem ſecurus tamen, aut quibus adblandiebatur, confidens manum à capulo non referre, & circumſpectare vndique, velut repercuſſurus. Cum poſt ludicram illam electionem regnare cœpiſſet, coronatus eſt, eaque celebritas magna parte illo ipſo apparatu peracta, qui nepoti eius coronando fuerat deſtinatus.

* *
*

HISTORIA REGIS RICHARDI TERTII, FINIS.

RESPONSIO

AD CONVITIA MARTINI LVTHERI, CONGESTA IN HENRICVM REGEM ANGLIAE, EIVS NOMINIS OCTAVVM; PER THOMAM MORVM CONSCRIPTA. ANNO DOM. M. D. XXIII.

Qua tempeſtate cum liber emiſſus erat, Thomas Morus, procaci ac ſcurrili Lutheri libello, eodem orationis filo parandam reſponſionem iudicauit, ipſumq; eiſde quibus intemperatiſsimè vſus erat in Regem, coloribus viciſsim depingendum, vt ſi quid male loquendo voluptatis cepiſſet, id rurſum male audiendo amitteret. Cæterum quum haud quaquam perſonam, dignitatemque ſuam laſciuos iocos & quandoq; etiam immodeſtos decere intelligebat, non ſuo ſed Gulielmi Roſſei alieno nomine librum exire voluit. Gulielmus Roſſeus Ioanni Carcellio ſuo S. D. P.

SI TV mi Iuannes bene vales, bene eſt: ego quidem valeo. At vereor vt ſatis valiturus fuerim, ni propere me ex vrbe proruiſſem rus. Cœperat enim non omni modo peſtis Romæ, verum etiam grauiter inualeſcere. quum ego vix adbuc bene collocatus ibi, rurſum trepidus ac ſollicitus, huc me cogor ſubducere, ad lapidem plus minus viceſimum, exceptus atque inuitatus, ab hoſpite omnium humaniſsimo, & ſeorſum in Anglorum gentem omnem, in quam paternum genus refert animo, quantum vix quiſquam credat benigno. Hic dum verſor, hoſpes quodam die, en, inquit, Roſſee librum quendam ex vrbe recẽs miſſum mihi: quẽ te opinor valde videre velle: vt quo Lutherus veſtro reſpondeat regi. Ain verò, inquam, nihil profectò legerim libentius. Nam principis libellum, iam ante annum legi ac relegi Venetijs: qui non vni mihi talis viſus eſt: vt opinionem cõceperim, nunq̃ tam ſtolidum fore Lutherũ: vt reſpondendo redderet manifeſtum: quàm improbam atque abſurdam cauſam tueretur: quæ nullum defenſionis colorem, qui quidem probabilis videretur, omnino poſſet admittere. ſimul hæc dicẽs, auide corripio ac reſigno librũ vbi legere incipio, proh Deus bone, quantum furoris barathrum, quantam furiarum voraginem reperio. Diſpeream, ſi inter denſas ac perpetuas phreneſeos Lutheranæ tenebras, vllum inuenire quiui ſanioris animi interuallu. Nugatur, rixatur, ſcurratur, ac ridet ſed ridet planè ſardonũ, cõſcius nimirũ, nõ in libello regis inuenire ſe, ſed in capitello ſuo quod rideat. Nam interim deprehendi eum, quædam, in quæ ſalſus videri poſſet, affingere. Hoſpes igitur, vbi me legentem auſcultaſſet diu, non ſine crebra interim atque aperta ſignificatione ſtomachi (erat enim neq; alienus à literis, & animi cum ciuiliter honeſti tum in primis pij) quid tu, inquit, mi Ruſſee nebulonem iſtum blaſphemias iſtas patieris inultas ferre? qui non modo Regem tuom ſtultis inceſsit conuitijs, ſed in Cæſarem quoque ac Pontificem, in principes omnes Germaniæ, in bonos atque eruditos viros omnes, in omnes denique diuos impius furcifer obſcæniſsimis obprobrijs inuehitur? Hunc tu ſcurram talia patieris inulta ferre? Inulta ne inquam, quo pacto, qui omnium vice vlciſcitur ipſe ſeſe? Nam quæ grauior vltio poſsit optari, quàm quum eo dementiæ ſit adactus, vt impie conſcientiæ furijs agitatus, mentis inops, & ad inſaniam diſsimulandam impotens, ita ſibi vi abreptus ſit, vt ſua manu per omnes paginas atq; omnes propemodum parietes perſcribat, inſaniſsimũ nebulonem, atq; impudentiſsimum ſcurram eſſe Lutherum. Nam Princeps meus, in quem præcipuè nebulo ſcurratur inſanus, auguſtioris eſt animi & altioris conſilij: quàm vt demẽtiſsimi ſcurræ deliramentis quicquam moueatur. Neq; dubito, ſi Lutheri liber haberet aliquid quod ſit reſponſo dignũ, quin rex illuſtriſsimus pro egregia illa eruditione, quę illi ad reliqua regię maieſtatis ornamenta velut præcipuum quoddam lumen ac decus acceſsit, facilè ſitit a reſponſurus homini: vt mortales omnes intelligant, ſeruatá dignitatis ſuæ reuerentia, & cauſam piam ſtrenuè, & impium nebulonem lepide, ab optimo atq; eruditiſsimo principe eſſe tractatum. Quam rem Lutherus, quum ex eo libro quem ſcripſit in eum Rex, magnu bonorum omnium plauſu, magno malorum dolore, didiciſſet: de induſtria ſic adornauit iſtũ libellum ſuum, vt ſperare poſſet neminem fore mortalium, nedum principem, qui nenias tam inſanas eſſet vlla reſcriptione dignaturus. Atq; ita vltimus pugnæ reſtaret ipſe, nimirum velut victor ac triumphator eſſe videretur. At ego, inquit, hoſpes illum ſua ſpe falſum velim. Quorſum iſtud, inquam? Quid faciet qui reſcribet? aliud ne, quàm explicabit orbi, Lutherum eſſe ſcurram ſycophanticum? At iſtud

iamdudum conclamaoit ipſe. Nam quid aliud
aduerſus Catharinum? Quid aliud aduerſus
doctos alios, aduerſus ſcholas publicas? Quid
aliud aduerſus Germaniæ priocipes? Aduer
ſus Cæſarem, Regem, Pontificem? Quid aliud
è turre ſua Babilonica, velut ex altiſsimo ſug-
geſtu proclamauit in totum orbem: quàm eſſe
ſeſe deuotũ inferis, inuiſum ſuperis, humano
generi nebulonem nuxium, ac denique mor-
talium omnium petulantiſsimum, & peſtilen-
tiſsimum ſcurrã? Itaque, mihi mire placet pru-
dentiſsimi cardinalis illius, ſaniſsimum conſi-
lium: qui Pontifici huic verè omnium ſanctiſ-
ſimo ſuaſit, vti Leonis deceſſoris ſui ſententiá,
de ſupprimendis Lutheri libris ita moderare-
tur: vt eurum lectionem librorum, qui ſan-
ctitatis & modeſtiæ fuco latenter inſertas hæ-
reſes, bonis ac ſimplicibus viris commendant,
Eccleſiæ penitus interdiceret. Babilonicam
verò, & qui ſunt eiuſdem furfuris: qui nihil
habent aliud: quàm verè ſcurrilia iurgia, & bo
norum omnium auribus abominandas hære-
ſes, proſtare paſsim legiq; permitteret. Neque
enim periculi quicquã fore, ne bonus quiſquã
libello corrumpatur eiuſmodi: qui ſine ratio-
ne rixetur, & numeret magis quàm probet im-
probiſsima quæq; & orbis christiani conſenſu
damnatiſsima dogmata. Illud vero prouentu-
rum commodi: quod peſsimus quiſque, quem
à legendis hereticorum ſcriptis, nullum poteſt
edictum cohibere, deſinet incautis imponere.
quibus nunc perſuadent callide, quicquid ſen-
tiunt bonis odio eſſe, id vel non ſcripſiſſe, vel
non ita ſenſiſſe Lutherum. ſed hominem in-
nocentem, per emulorum inoidiam, falſam
ſubire calumniam. Nam quæſo te, quiſquis hũc
ipſum leget libellum, quo regi reſpondet ne-
bulo, quum nihil in eo reperiet rationis: quum
omnia principis argumenta conſtare videbit:
qoum iſtum cernet deprauare multa: mentiri
multa: diſsimulare fortiſsima: ſcurriliter tra-
ctare omnia: quid illum putas eſſe ſenſurum?
An adhoc deſideraturum eſſe reſponſi quic-
quam: quod verberonis oſtendat amentiam,
tanquam lucernam accendi poſtulet: cuius
ope conſpiciat ſolem? Accedo, inquit, mi Roſ-
ſee tibi, rẽ non egere reſponſo, ſi quis in vtrãq;
partem intendat uculos. Sed quotum quemq;
futurum putas, qui quom Lutheri librũ per-
legat, ea ſit futurus diligentia: vt inſpecto
contra libello principis, collatis vtrinque ver-
bis ipſis, eruat Lutheri ſycophantiam, ac non
potius ex alterius opere, de vtriuſque ferat ſen
tentiam: perſuaſus neminẽ eſſe tam impuden-
tem ſcurrã: vt (quod iſti perpetuũ eſt) aduer-
ſarij verba de induſtria deprauet. Nam eo mi-
nus iſtud ſuſpicamur: quòd ea res & facilè poſ
ſit coargui: & ſemel deprehẽſa probrũ ſummũ
atq; indelebile dedecus inurat authori. Proin
tu, ſi me audies, non reſpondebis modo: ve-
rum etiam reſpõdebis ampliter. Citabiſque, &
conferes vtriuſque verba fideliter: deinde red-
des oratione tua virtutes Lutheri conſpicuas:
vt locus nullus non ſit illuſtris, in quo vel er-
rat imprudens, vel ſtudio calumniatur, vel diſ-
ſimulat ſtolide, vel ſcurratur nebulonice, vel
bacchatur ſcurriliter, vel mẽtitur impodẽter,
vel rixatur improbè, vel blaſphemat impiè, vel
ridet phreneticè, vel dolore ringitur, vel ira
diſrumpitur, vel madidus indormit, vel ebrius
altum ſtertit, vel ſobrius ac vigil inſanit. Nec
iſtud mi Roſſee, quicq̃ eſt quod metuas ne dũ
ſtercorea Lutheri ſcripta, velut Augei ſtabulũ
exhauris, & ſua in eum ſtercora regeris, tuum
ſimul nomen impures: atque in periculum ve-
nias, ne non ſatis habuiſſe videaris honeſtatis
& modeſtiæ rationem. Etenim tam immode-
ſtum nebulonem, qui nec aduerſus homines,
nec aduerſus ſuperos tẽperare ſibi poteſt à ſcur
rilibus conuicijs, ſi quis non contra tractet ex
merito: ſed modice modeſteque reſpondeat:
nullus erit mihi crede lector ęquus, & pius, cui
non iſta videbitur & nimis ambitioſa, & pror-
ſus immodeſta modeſtia. Nã iſtud ſcio te floc-
cifacere: ſi calamum nebulo conuertat in te.
Sanè verò, inquam, neque enim adeò deſipio:
vt magis mihi cenſeã laudi fore, ſi lauder à lau
dato viro, quàm ſi in me bacchetur illaudatus,
atq; eodem rictu latret in me, quo rabidus la-
trat in ſuperos. Quin tu ergo, inquit, rem Deo
fretus aggredere: facies quod malos vrat, oble-
ctet bonos. nec officium tantum declarabis in
tuum principem: cuius ingeniũ, eloquentiam,
eruditionem, prudentiam, corporis incompa-
randas dotes, animi virtutes excelſas, Christia-
nos orbis velut abſolutum regiæ ſublimitatis
exemplar admiratur ac ſuſpicit: Verum etiam
apud ſeruatorem Chriſtum, magnam inibis
gratiam: cuius iſte ſcurra nomẽ, fidemque ſub
aſſertionis hypocriſi, penitus molitur extin-
guere. Quid vis amplius, mi Ioannes? non de-
ſijt impellere, donec perpulit. Itaque pro-
miſi me facturum: feci, oſtendi. Supra me-
ritum modumque laudauit. Orauit me, vt vni
atqoe alteri ex eruditis amicis ſuis ſibi liceret
oſtendere. Conceſsi, modo ne ſine permiſſu
meo quiſquam properaret edere. Nam decre-
uiſſe me, rem ſeruare mihi menſes aliquot inte-
gram: quũ vt exactius tractarem quædã, quòd
opus ruri ſubito ſine librorum auxilio confe-
ceram: tum quod interea ſuperuenerat exem-
plum epiſtolæ: quam rex ad Saxoniæ duces
ſcripſerat: ex qua ſubuereri cœpi, vt laturus eſ-
ſet princeps: ſi quis ex Anglis a . plius cũ iſto
nebulone contenderet. Rem recepit meæ fu-
turam poteſtatis Aufert, oſtendit, reddit, hor-
tatur ne cuncter edere. Viros, quibus oſten-
diſſet eruditiſsimos inſtetiſſe vehemẽter apud
ſe, vt me vel ignaro, vel inuito maturaretur
editio. Sed fidem ſuam liberaſſe ſe: cæterum
ſuadere, monere, rogare ne doctorũ virorum
vota ſuſpenderem: nève nebulonem pate-
rer diutius ſimplicium hominom ignoratione
atq; inſcitia abuti. Si qui forte forent quibus
quæ

quæ abſurde ſcripſit, aliquid eſſe viderentur: ego me pollicitus iſtud curaturum, ſtatui protinus librum ad te mittere: vt cuius conſilium multis in rebus alijs, mihi ſenſiſſem vtile, eius prudentia io hoc etiam opere, vel edendo vel premendo fruerer. Itaque librum Hermano Pragenſi tradidi iuueni olim ſtudioſo tui, quũ iſtic inſeruiret magiſtro. Nam is, quod Angliã viderat non ſterilem fuiſſe præceptori ſuo: quum nec honeſtum videretur nec vtile, ſubinde ſolum vertere, certus atqoe obfirmans animo iſtic ſedem figere, inſtituit in Britanniam remigrare. Aliquot ergo menſes ab eius diſceſſu, pendebam animi: expectans indies de mea re reſponſum tuum. At vbi ex literis, quas x. Calendas Iunias, huc miſiſti, librum ſenſi nõ eſſe perlatum, nec iſtuc delarum gerulũ: metuens aliqoid accidiſſe iuueni (nam de fide eius ne adhuc quidem dubito) parabã rurſum exemplar: quod, vbi primum liceret commode, iſtuc mitteretur ad te quum ecce interim affertur huc, proſtare iam librum meum: & (quod miror) inuẽtum eſſe: qui libellum tam illepidum agnôrit, atque adornârit pro ſuo. Quæ res eo fortaſſe facta eſt cõfidentius, quod ego, qooniam ad te mittebam, notus ad notum, nomen meum operi non præſcripſeram. Eoq; factum arbitror, vt velut ignorati patris expoſitum puerum, homo miſericors exceperit atq; educarit pro ſuo. Verum nunc te quęſo mi Ioannes effice vt puer cognoſcatur iſtic non pater: quoad interim diligenter obſeruaris, quam de ſe ſpem parenti præbeat. Nam ſi aut parum probetur bonis, aut princeps æquo animo non ferat, ab Anglia quenquam amplius, cum iſto ſcurra committi: ſine fruatur qui ſuſtulit. Sin ita, vt optamus, doctis probisque placeat, & regem olfacias non indignaturũ: à nobis quoque bene verberatum verberonem: tum te mihi Ioannes obſecro, vt gnatum meum non expoſitum vnquam, ſed neſcio qua fortuna in aliquod ignotum littus eiectum, tu mihi denuo, abſque vlla eius, qui velut orbum excepit contumelia, vindices ac reſtituas patri. Vale ex vrbe, nam heri, huc rerum mearum ordinandarum cauſa remigraui. Iterum vale & ſalue. 3. Nonas Auguſti.

IOANNES CARCELLIVS
GVILIELMO ROSSEO
SVO S. D. P.

AD IIII. Idus Septembris, redditæ ſunt nobis à te literæ: quas ego & libentiſsimus accepi: & diligenter etiã atq; etiã perlegi. Quæ quidẽ tuæ literæ, nunquã non gratæ ad me perueniunt. Verũ hoc tempore, quantum mearum rerum ſtatus ferebat, etiam iucundæ fuerunt. Tum quia ſignificarent eã, quibus mihi nihil optatius potuit accidere: id eſt, te mortalium omnium mihi chariſsimum ſaluum eſſe & incolumem, tametſi nonnullo metu perturbatum, graſſantis iſtic & ardeſcentis paſsim morbi peſtilentis: atque iam in Italia quoque reperiſſe, qui iſtas tuas virtutes perſpiciant, & admirentur, ac merito fauore proſequantur. Tum quia longo deſiderio cognoſcendi quid rerum generes ipſe, quo ante torquebar, iam veluti diuturna ſiti, expleto, his perlectis literis paulum animo acquieui. Male enim timueram, nequid aliter ac vellem tibi contigiſſet: propterea quod abs te tot menſium ſpació, nihil quicquam acceperã. Siquidem annus paulo minus agitur, ex quo tempore, illam recepi abs te epiſtolam: qua me tui Romam itineris certiorem feciſti. Atq; ab illo tempore, nunc primum vbi ſis, quid agas, ac quid valeas audio. Quæ res ſane tam mihi moleſta fuit quàm pro mutua noſtra charitate eſſe debuit. Eoque magis eram ſollicitus de te quod neque ab iſtis publicis internuncijs aliquid diſcere licebat: quum tamẽ alios noſtrates propemodũ omnes, narrare mihi poſſent, quo quiſque loco ageret. Quin, neq; Hermanus cui te ſcribis literas & librum ad me dediſſe, huc venit, nec quid de eo ſit factum audiui vnquam poſt eius à nobis diſceſſum, qui fuit ſtatim ab obitu præceptoris ſui: cum tamen ſæpe de illo quęſierim ex ijs, qoi cum eo vna miniſtrabãt (adeſt enim hic vnus & alter Lõdini). Etenim amabam prorſus iuuenem, ob egregios mores, eruditionẽ non ſpernendam, ac vel in primis, ob ſingularem & ſpectatam fidem. Propter quam præceptori fuit chariſsimus. Inueneramq; ei (ſi aut remanſiſſet hic, aut rediſſet) conditionem aliquam non pœnitẽdam. Vereorque iam, ne quid grauius fuerit in cauſa cur fidem non præſtiterit, quàm quod nollet, iuuenis quantiuis precij. Ceterum tandem perlatus eſt liber tuus (vtinam prius) qui magno ſtupore vt vere dicam, animum verberauit meum: quod iam alienum nomẽ omniũ opinionibus, quotquot opus viderãt, nedum meæ inſederat. Qui, etiam cum ſchedas tuas in manibus tenerem, vix demum potui Roſſeum meum in illis agnoſcere. Ac quemadmodum, qui ingenti aliqua rei, ſeu bonæ ſeu malæ, ac inopinata nouitate, repente ſunt perculſi, diu pendent in dubio: nec cito poſſunt animis ſuis

perſuadere,id quod aut ægrius eſt,quã vt verũ velint. aut iucũdius,quã vt ſperare poſsint: ita huius pulcherrimi ſacti nomẽ,tã pręter expectationẽ meã,tã ſubito in nouũ hęredẽ trãſſcriptũ,idq; in eũ quẽ vt maximè optabã,tam præclari facti autorẽ exiſtere,cũ patriæ cõmuniter, tum priuatim noſtræ amicitiæ cauſa,ita minimè expectabã: magnæ mihi admirationi, ac pene res incredibilis eſt viſa: nõ qui te lõge etiã maioribus parẽ, adeoq; ſuperiorẽ & ego norim & alij exiſtimarint,ſed vt dixi, quod alter tã aſtute in hanc ſe poſſeſsionẽ,veluti derelictã,inſinuarat: vt iure optimo eius eſſe videretur. Iã quod ad ipſum ſpectat opus,tale profecto eſt omniũ doctorũ atq; proborũ ſententia,quibus oſtendi cõpluribus,vt ſummo omniũ ſtudio ſit apud nos excuſum denuo. Mihi vero ita placuit (ſi quid meo tribuis iudicio) vt,quoniã erat cõtinua oratione cõſcriptũ, in capita diuiſerim: titulis adiunctis cuiq;, ſcholiaq; in ſpacio marginali aſcripſerim, indicẽq; appoſuerim: quo facilius ſingula lecturis occurrerẽt. Proinde iſta te libero cura,quę ſit doctorũ de eo ſentẽtia futura. Quippe qui non minus ſedulo me ad eius emiſsionẽ ſunt hortati hic,quã,ex tuis literis intelligo, te illic incitatũ. Nonnulli etiã vltro pollicentes pecunias in ſumptũ eius, quoniã typographi grauatim quicquã aggrediuntur,niſi ſi quis eos volet indẽnes præſtare. Porro de rege nihil eſt, quod vereamus: qui vt eſt eruditione ſingulari, limatiſsimoq; iudicio: ita non dubito, quin idẽ ſit de libro tuo ſenſurus,quod cæteri præſtantes eruditione viri. Quanquã,cũ primũ huc allatus eſſet,Lutheri aduerſus ſe libellus,eiq; cõmonſtratus, nihil ille quidẽ aliud quã irriſit, ſtulta verberonis ac ſcurrilia conuicia. Cumque rogaretur,quid de illu nõ ſolũ impio, ſed etiã, tũ furẽte ſentiret: reſpondit ſibi quidẽ videri dignũ Lutherũ. qui pro petulãtia ac nequitia ſua,preciũ ferret: quiq; in omnibus conuiuijs produceretur: vt conuiuas oblectaret morio. De reſpondendo autem ad eius meretricia iurgia, ſe nec ita fœdaturum perſonam ſuam, vt conuicijs cum eo velitaret. nec ita ineptijs operam & oleum perditurum: vt cum eo rationibus mudeſte ageret. qui omni rationi & modeſtiæ bellum indixiſſet. Sed nec cuiquam authorem fore, vt cum ipſo manum amplius confereret: ſi quis tamen vellet eius inſaniã retaliare,infreniq; linguæ frenũ inijcere,non prohibiturũ ſe. Itaq; curaui librum tuo nomine edendum,& cõpoſitori ſuo tanquam poſtliminio aſſerendũ. Tũ exemplari eo,quod abs te accepi, diligenter cum alteris collato vbi quid aut mutatũ aut inſuper additũ per te comperimus quod in exẽplis noſtris non habebatur adijciendũ curauimus. Iam quæ ipſe, in eo elaboraueram de ijs nihil mutaui: ne aut typugrapho aut mihi tantæ perirent impenſę. Nec mutabo poſthac, ſi tibi meũ hoc factum probatum fuerit. Sin aliter tibi videbitur: ego quicquid tu ſtatueris confirmabo. Præterea quam ad me epiſtolã dediſti: quaq; mihi librũ donas (qui tuus eſt amor erga me) pręfationis vice antepoſui,eiq; noſtram hanc adiunxi vt poſteri quoq; intelligant,quantum tibi debeã. Vale, & cõmunes illic familiares noſtros ex me ſaluta. Iterum bene vale,Londini. xv Cal. Octobris.

IOANNIS VITALLI LONDINENſis carmen in Lutherum.

Miſſus ab extremis liber iſte Luthere Britannis,
Venit in exitium tela ſecunda tuum.
Maximus,Henricus rex,& fortiſsimus heros,
Corporis inſignis,ingenijq; bonis,
Et veræ fidei defenſor acerrimus idem,
Concuſſit vires antè Luthere tuas.
Fuſus & afflictus (fruſtra tamen) vſq; repugnas:
Et victor dici,dem male ſane petis.
Non aliter quam qui,ſuperatus ab hoſte palæſtra,
Victoris collo pendet ab ipſe ſui.
Ac ſe deiectum minime,contendit ab illo:
Succumbat quamuis iam reſupinus humi.
Deſtruit hãc technã Roſſeus tibi,neu modo quiſquã
Tam ſtolida falli poſsit ab arte ſacri.
Hic ita conſilium tibi detegit ordine totum,
Imo adeo inſani propoſitum cerebri:
Vt videant quã ſis ſtolide ſceleratus & omnes
In ſtolidum iactent talia verba caput:
Ecce triumphali Luther hic ſublimis ab axe,
Fertur,io,feſtis ſpargite ſtercoribus.
Dignus honos homini,qui fœde vincitur: & ſe
Victorem bucca buccinat ipſe ſua.

NICOLAI PACHETI AD LVtherum carmen admonitorium.

Accipe,quo tutus mihi iam videare, Luthere,
Accipe,quo ſolo vincere poſſe modo:
Vndiq; ſi potis es patrios occludere fines,
Intret vt ad myſtas ne liber iſte tuos.
Nam tua traducit ſic dogmata falſa libellus,
Sic aperitq; tuos iſte Luthere dolos,
Vt ſemel in tota fuerit ſi plebe receptus,
Hac in noticiam prodierintq; tuis,
Non vllus precibus tibi ſit locus inde relictus,
Quo minus à populo dilaniere tuo.

LAVRENTII NEVVLI EPITAphium in Lutherum omnibus bonis iam mortuum.

Qui ſtetit in cœlum quondam cœliq; parentem,
Iecit & in ſanctos qui maledicta patres.
Qui leges hominum contempſit, & omnia iura,
Et nullo voluit viuere conſilio.
Sed quantum libuit, tantum licuiſſe putauit
Ac nil pro ſancto,nil habuitq; pio.
Contegit hac cinerem factum breuis vrna Lutherũ,
Tartara pro meritis incolit vmbra ſuis,

PRAE-

PRÆFATIO

LVTHERI SCRIPTA AD QVENDAM NOBILEM BOHEMVM: QVA SVAM IPSE INVIDIAM AC LIVOREM, TVM IN PONTIFICEM, TVM

in ipſum Cæſarem, ac Germaniæ principes viros vniuerſos, prodit: quos omnes improbiſſimis conuicijs & contumelijs improbus inceſſit.

GENEROSO ET NOBILI VIRO, D. SEBASTIANO SCHLIK COMITI IN PASSVN, DOMINO IN

Elbogen. etc. ſuo in Chriſto majori Martinus Luther Eccleſiaſtes VVittembergenſis.

GRATIA & pax in Chriſto, tertius & amplius annus agitur (generoſe comes) quod furioſus Papiſtarum populus me inſimulat fugæ ad Bohemiam, idq; mirum in modum ſitit audire. ſcilicet homines belli, hac ſola fama triumphaturi, gloriaturi, & clamaturi: Vicimus, hæreticus fugit ad hæreticos. Sic enim vecors illa & indoctiſſima papiſtici corporis belua, poſtquam videt ſeſe eruditione & veritate victam, nec poſſe ſtare totam colluuiem ſuorum aſinorum aduerſus vnum Lutherū, torquetur & vritur, vnicum hoc reſpiraculum ſuſpirans, vt fugiam in Bohemiam, vt ſaltem opprobrio alieni nominis ſeſe ſolentur, & terribiles Enim ſeſe fingant, qui præ ſua inſcitia & mala conſcientia, nullubi audent comparere. Apparui ego iam tertio, coram eis, denique VVormatiam ingreſſus ſum, etiam cum ſcirem mihi violatam eſſe à Cæſare fidem publicam (Nam didicerunt principes Germaniæ, olim de fide laudatiſſimæ gentis, nunc in obſequium idoli Romani, nihil magis quam fidem contemnere, in perpetuam nationis ignominiam) Sic auſus eſt fugitiuus & meticuloſus Lutherus in gyrum dentium Behemoth inſilire. At illi tremēdi Gygantes quid? Toto hoc triennio, non eſt inuentus vnus, qui ad nos VVittembergam concederet, & coram nobis etiam ſtaret, cum & certiſſimi ſint de fide & tutela (nempe ſub Cæſaris ſui præſidio acturi omnia) adhuc audent homines effœminati & excordes ſperare triumphum mea fuga, fœdiſſimā ſuā ignominiam honeſtaturi, quæ toto orbe celebrantur ſeſe præ ruditate & pauore animi, non audere in cōſpectu vnius Lutheri prodire. Quid putas hæ fragiles bullæ facerēt, ſi & ipſi cogerentur corā aduerſario Cæſare & hoſtibus præualentibus ſiſtere. Scilicet, in mille diuerticula fugerēt miſeri, qui nūc in cuniculis ſuis ſicut ſorices muſſitant, Lutherus meditatur fugam. Sic & rex Angliæ, hoc libro multa ſalua blaterat de fuga mea in Bohemiam, homo ſapiens, ſcilicet qui credit ideo, ſuum librum eſſe victorioſum & digne ſcriptum, ſi ad Bohemos Lutherus fugerit, tam vecors & muliebris eſt ſtolidi regis inuidia. Ego vero, quamuis ardeat animus videre Bohemiam, & religionem papiſticis monſtris tā odioſam, tamen hactenus abſtinui & abſtinebo, nō quod opprobrium nominis metuam, quod celeberrimæ nationi, viliſſima hominum fex, papiſtæ cum ſumma perfidia & iniuria inuſſerant. Nam iuſtiſſima cauſa, Bohemi homicidas iſtos, & Antichriſtos papiſtas deſeruerunt, poſtquam innocentem virum Ioannem Huſſum, ipſi ſepties hæretici exuſſerunt, & vtramq; ſpeciem à Chriſto inſtitutam ſacrilege damnauerunt. Hæ enim cauſæ odij papiſtici in hanc gentem, nec aliquando purpurata iſtius meretricis ſpurij, agnoſcunt ferale ſuum homicidium, & damnati Euangelij ſacrilegium, quin pergunt furorem ſuum tueri, & opprobrium, quo ipſi coram Deo inſignes ſunt, alienæ & innocenti nationi imponere. Non ergo opprobrium Bohemici nominis metuo, quæ gloria eſt coram Deo, ſed quod CHRISTVS me hic poſuit: vt torqueam papiſtica monſtra, dum nihil inuenire in me poſſunt, quod tacta-

Veriſſime dictū

Cæſari [illegible]ota per [illegible]iæ im[illegible]ngit ne [illegible]ulo per [illegible]oſiſſi[illegible] Fri[illegible]s Germaniæ ſi[illegible] cōtenere.

Lutheri fuor in Bohemos.

Omnes hæreticos inſimulat præter ſe & Huſſum hæreticos inſigniſſimos

quod iactare vellent, in ſua incredibilis inuidia reſpiraculum, Cruciari Chriſtus ſua ipſorum inuidia, & dirumpi propria malitia. Expecto igitur eos hic & expectabo impotentiſſimam eorum inuidiam, egregie irritaturus & torturus donec vixero. Si autem me occiderint multo maxime cruciaturus. Sic enim datus ſum illis in portentum a domino meo Chriſto, vt ſiue me viuificent, ſiue occidant, nihil gratia, nihil pacis, nihil ſolatij, habitura ſit ſurialis eorum conſcientia, vt duplici contritione conterantur, & præſentis inuidiæ cruce, æternam mereantur gehēnæ torturam. Iuſtat enim mors papatus abominabilis, vrget eum ineluctabile ſuum fatum. & (vt Daniel ait) ad finē ſui venit, & nemo auxiliabitur ei. ita concurrimus vtrinq; illi extremo furore, ego ſummo contemptu, & vincet audacia mea in Chriſto nouiſſimam illorum, & iam pallentem furiam. Aliam vero fugam in Bohemiam non meditor, ne nihil veri vaticinentur ſibi papiſtici Pythones, ſed de qua maiorem compunctionis ſpiritum ſint paſſuri. Hac eſt, iuxta illud Moyſi: Prouocabo eos in non gente, & in gente ſtulta irritabo illos. Nam tantū meis libellis breui (propitio Chriſto) efficiam, vt Bohemi à ſuo opprobrio liberi, ſoli autem papiſtæ ſint nomen abominationis in orbe terrarum, vt maledictum & anathema ſit, eſſe papiſtam. Non quod omnia Bohemorum probem, cū eorum res ignorem, & ſectas eſſe inter eos audiam, ſed quod papiſtica turba illis comparata, fætor & nauſea futura ſit in toto mundo, qui nihil niſi ſecta ſunt ipſi, adeo vt ſoli Frācifcani inter ſeſe ferme ſex ſectis ſciſſi ſint. Hac autem ad te ſcribo heros generoſe, vt mihi initium huius fugæ captem apud te, qui regnas in Bohemiæ initio confinis Germaniæ, vt per te, tuamq; ditionem procedam in totam Bohemiam. Rex laicus ſcripſit ad ſacerrimum ſuum pontificem. Ego quondam miſeratione papæ clericus ſcribere debui ad chriſtianiſſimum laicum. Audio enim te incredibili ſtudio feruere in puram Euangelij veritatem, et abominationes et ſcandala Romanæ peſtilentiæ, vndiq; è tuo dominio profligare. Macte virtute clariſſime heros, ſic abolebitur opprobrium Bohemici nominis, & redibit meretrici in ſinum ſuum, ſentina illa mendaciorum & fornicationum ſuarum, vt reuelentur pudenda eius orbi terrarum ad ſempiternam ignominiā. Hoc ſit initium fugæ meæ, hæc ſpes optimi exempli, quod imitentur reliqui Bohemi heroes & magiſtratus. Sic nō modo in Bohemiā fugero ſed & habitauero in ea, etiā ſi hic me exuſſerit illaudata meretricis furor. Inuidiā tamē eius ſimul et ſuccēdero et vicero in Chriſto. Nihil erit illi amplius proſperum. Chriſtus ſit ſtatuit, Amen. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruet & augeat te optime heros in æternum. Amen. VVittēbergæ.

v. Iulij.

Cacodæmonem ſe fore cōminatur.

Contēptorem & audacē profitetur ſe homo pius ſcilicet

Quā prudenter laudat dū ſtudet adulari.

Alieniſſimus quiſque ab eccleſia Lutero chriſtianiſſimus.

RESPONDETVR AD EPISTOLAM LVTHERI INITIO LIBRI SCRIPTAM.

CAPVT I.

TOTA iſta ſpirat epiſtola, Thraſonicā Lutheri gloriam & in dignitatē Romanę ſedis, liuidam nebuloſis inuidiam. Qua nunc intabeſcēs, Bohemis quorū dānatas hæreſes nuper execratus eſt, nūc execrabilis viciſsī, & ſuo ipſius iudicio dānatus, applaudit, & fingit ſe hęreſes eorū ignorare, homo aut tā iniquus, vt eorū res ignoratas ante reprehēderit, aut tā infirmæ memorię, vt que tā nup tā acerbe redarguit, eorū oīm ſubito iā ſit oblitus. Et tamē cū illis maxime conetur adulari, poſt laudes aliquot homo ſapiēs promittit tādē, bone Deus honorem qualē, Sodomę ſcilicet et Gomorræ gloriā. Nā vt illorū mores iuſtificati ſunt cōparatione Hieruſalē, ita Bohemorū hæreſes iuſtificabit Lutherus collata cū illis nimirum fide Chriſti. Quam, quo licētius inuadat, atq; blaſmet, appellat vbiq; papiſticā, ſubſtituēs pro fide Chriſti perfidiā ſuā. Nā cū reijciat Iudaicā, rideat gētiliū, nutet in Bohemica, vix admittat Turcicā, dānet omnino catholicā: quid reliqui fecit tandē, quod eſſet ratum ac ſtabile, præter infidelitatē ſuā? In qua tā ſuperbus exultat, atq; inſultat omnibus, vt dubitari non poſsit, quam totus ex inferis illius ſpiritum ſpirat in terras, quē ſimilis ad inferos ſuperbia deiecit è cœlo. Sed illius epiſtolæ pretiū operæ fuerit magnificas ampullas expendere. Protinus ab initio cōuitiatur Cæſari, & Germaniæ principibus: gloriatur de ſua fortitudine, qui ſit auſus ire Vvormatiā, gnarus ſibi violatā eſſe fidē publicā, videlicet homo animi deſtinati martyrio, propter infidelitatem ſine charitate ſine qua nec pro vera fide, Paulo teſte, valuiſſet martyriū. Inſultat magnifice omnibus, contra ſuā ſententiā ſentientibus, hoc eſt bonis omnibus: quod homines nō audeant ire VVittembergā, & corā ipſius ſeſe maieſtate ſiſtere: videlicet quū certiſsimi ſint de fide & tutela, nēpe Cæſaris præſidio (vt ait) facturi omnia: quaſi nihil eſſet latronū in via, qui fere ſoli ſunt Lutheri ſatellitiū, qui eodē animo in ſuæ factionis gratiā nō dubitēt diſputaturos amoliri per inſidias cōtra fidē publicā, quo aīo ſpoliant ac trucidāt viatores, lucri ſui gratia cōtra legē publicā. Ille quū veniret Vvormatiā, non habebat, quod metueret. Venerat enim, quod fatetur, fide publica, quā ſi, vt mētitur nebulo violaſſet Cæſar: quo tandem præſidio fraterculus, omni ſupplicio digniſsimus, aduerſante Cæſare, prodentibus, vt queritur, Germaniæ principibus, tot milliū iter emēſus, in curru, via publica, palā, interdiu, ſic euaſiſſet incolumis? Nimirū de ſe ſcriptū videri vult illud: Angelis ſuis Deus mādauit de te, ne forte offendas ad lapidē pedē tuū. Imo mali malo fauebāt, & boni fidē violare nolebant. At aduerſus illū venturis, mali dūtaxat & perfidi metuēdi ſunt, qui nullo fidei vinculo cohibentur à ſcelere: nullo diſpoſito præſidio, tā lōgo itinere ſatis caueri poſſunt. Quæ quū ita ſint, mirū eſt profecto Lutero venire auſo nullo ſuo periculo Vvormatiā, in conſpectū principū, vt furoris obſtinati triūphū tutò reportaret domū ad cōpotores ſuos: neminē audere contrà, cū vitæ ſuæ periculo venire Vittēbergā, tanto præſertim fructu, nēpe vt cū nebulone certet in eius ipſius theatro, diſpoſitis nebulonum cuneis, qui hæreſiarchæ ſuo, ſcripturæ verba in adulterinū ſenſum torquēti, doctorū omniū antiquorū autoritatē irridenti, publicā tot ætatū fidē exſibilāti, atq; omnia execranti ſacra, ad ſingulas blaſphemias applaudāt, atq; ingeminēt euge. Ei verò, qui diſputaturus venerit, ad quodq; verbū, voce, vultu, pede, manu ob[illegible], [illegible] explodāt, exſibilent. Cōtra quę, ſi durabit oia, & clamores ratione vicerit, digreſſum deniq; perimāt. Neq; enim nunc eadē rerū eſt conditio, atque olim fuit, quum diſputabat Eccius. Tum enim res adhuc in eo fuit ſtatu, vt valde ſuę ſectę fauerent, nec dū planè ſcirēt, quā malā cauſam fouerent, eo quietius, & cupidius audiebāt, quòd ſe audituros ſperabant, quę valde audire cupiebāt: Sed ea diſputatio quū nō vndequaq; reſponderit ipſorū ſpei: quum tamen eſſent quædā in ſpeciē non prorſus improba: & nunc eum cernant poſt per furorem adiecíſſe talia, quæ nullo poſsit colore defendere: deſperata rationis victoria, triumphū collocāt in amentia, non audituri quicquam æquis auribus, quod aduerſetur iniquis animis. Neque tamen nego, in eadem vrbe, in qua ſibi delegit latibulū, multos eſſe viros honeſtiſsimos, multas mulieres bonas ac pias, ſed in re ſeditioſa, magis eminet inſana tumultuantiū turba, quā numerus etiā maior bonorū & ſedatorū ciuiū. Lutherus igitur quū doleat libellis æditis, ita victas ac reuictas ſuas inſanas hæreſes, vt nunquā apud ſuos ſe victorē audiat, quin interim excarnificetur intus opprobrij ſui conſcientia, gnarus omnibus vndiq; gentibus, ex libellis vtrioq; inter ſe collatis, clariſsima luce patere, quā turpiter euerſus, ac proſtratus iaceat, pertęſus tādē ac phorreſcēs iudiciū publicū, pugnaturus, velut gallus prouocat in ſuum ſterquilinium.

Cuiuſmodi laudē Bohemis tribuat Luther⁹.

Iactātia Lutheri.

Quā nihil fruct⁹ habeat cū Luthero corā diſputare.

Quātū adeat periculi diſputaturus cum Luthero

Cur Lutherus prouocet, vt diſputetur corā

randi,& cõſcientias illaqueãdi erepta,libere & indifferentes tolerentur,ceu qualibet alia peſtis, aut infelicitas mundi. Nam ipſi perpetua inſania percitι,contra me nihil mouent,niſi ſtatuta hominũ,gloſſas patrum,& facta ſeu ritus ſeculorum, ea ipſa ſcilicet,quæ nego & impugno,quæ & ipſimet confitentur infida eſſe. Ego de iure diſputo,& ipſi de facto mihi reſpondent. Ego cauſam quæro,ipſi opus exhibent. Ego interrogo,in qua poteſtate hoc facitis, ipſi dicunt,quia ſic facimus,& ſic fecimus. Sit pro ratione voluntas:pro authoritate, ritus: pro iure, conſuetudo: idque in rebus Dei. Eſt apud eos ipſos in ſcholis ſuis vitioſiſsimum genus diſputandi,quod vocant petitionem principij. Hoc diſcunt & docent vſque ad canos,vſque ad ſepulchrum,tot ſudoribus, tot ſumptibus miſerrimi homines.

Et de rege paulo poſt.

Hic vero Deus noua ſua diuinitate initium in modum inſoleſcens,ac certus quicquid dixerit fieri oportere,aut factum eſſe,id ex profeſſo etiam teſtatur, velle ſeſe dimittere capitale fundamentum meum,& alijs relinquere expugnandum,ac ſolum ædificium labefactare,id eſt,ſtipula & fœno contra rupem verbi Dei pugnare, vt neſcias,an ipſa mania ſic inſanire poſsit,aut ipſa ſtoliditas tam ſtolida ſit,quam eſt caput hoc Henrici noſtri,forte vt verũ faciat prouerbium, Aut regem,aut fatuũ naſci oportuit. Quis morio enim ſic diceret,Ego aſſeram ſeptem ſacramenta,ſed intactum relinquam principale robur aduerſarij:Crederes ab inſigni hoſte regis, hunc librum aditum in regis perpetuam ignominiam.

Proponuntur in ſumma,quæ ſunt tractanda in toto opere.

CAPVT IIII.

HÆC ipſa Lutheri verba lector,in quibus tam impenſe ſibi Lutherus placet efficiam paulo poſt,cum ad illius reſponſum,vt ille vocat generale,perueniam, vt facile quiuis intelligat, ex regis libello ſumptis probationibus,nõ ſolum eſſe falſiſsima,verum etiam vix tot habere verba, quot vitia. Præterea nebulonem iſtum,non hominũ tantum traditiones omnes tollere, et eas quibus deberet obedire,ſed etiã tollere traditiones Dei. Nec eo tamen contentum, illas ipſas Dei ſcripturas,pro quarũ regno ſe pugnare ſimulat,quibus poteſt machinis oppugnare. Quo in loco faciã perſpicuũ, quàm inſulſe rideat eũ diſputandi morẽ,vt contra vnius authoritatem ſcurræ,regia maieſtas opponat autoritatem tot ſanctorum patrũ,tot ſeculorum conſuetodinẽ,& publicã fidem totius eccleſię. Simul & illud cõſtare faciã,vitioſum illud diſputandi genus in petendo principio,quod tãta cũ inſultatione deriuat in alios,ſolã ipſi atq; vnicam fere diſputandi formã eſſe. Idq; ipſum illi accidere in his ipſis locis maxime,in quibus illud maxime obijcit atq; improperat alijs: tốc iſta verba,quibus extra locũ ſe iactat, vt legẽtibus offundat tenebras, nos loco ad id idoneo ventilabimus: & paleas iſtas,quas pro tritico laborat vendere, vento ſparſas diſsipabimus. Nam quod homo lepidus videlicet ac facetus irridet regem,quod aſſertorus ſacramẽta teſtatur ex profeſſo ſe capitale fundamentum Lutheri alijs expugnandum relinquere, ac ſolũ quod ſuperſtruxit ędificiũ labefactare, tangetur eo loco, in quo ſolo conuenit. vbi Lutherus idẽ rurſus ſimili ſemper conditũ ſale repetit. Nẽpe vbi tractabitur,quod miſſa bonum opus,oblatio,aut ſacrificiũ Luthero non poteſt eſſe,propterea quod ſit(vt ait)teſtamẽtum. Ibi videbis lector, hominis tam feſtiue dicacis infacetas facetias, in ſolũ Lutherũ ludere. Atq; hæc quæ nũc promitto tibi,ideo diſtincte poſui,vt eorum quodq;, ſuis à me locis poſsis exigere. Quorũ ita me debitorẽ conſtituo, vt niſi in hoc libello perſoluã oĩa, nihil omnino videar perſoluiſſe,contentus, vt Lotherus in me decantet illud Horatij: Quid dignũ tanto feret hic promiſſor hiatu?

Faleis cõparat Lutheri dogmata.

Reſpondetur ad id,quod Lutherus fingit ſe non credere librũ regis ab ipſo eſſe rege compoſitũ,& ſimul oſtenditur,quos & quã præclaros authores habeat liber Lutheri.

CAP. V.

INterea paulìſper ea illa percurram, quibus obiter obiectis ei,ſic homo ſe ſapiens explicat, vt id conando magis ac magis implicet atq; inuoluat. Sed prius mirifice ſe putauit ſcilicet irritaturum regem, ſi ſe ſimularet non credere librum à rege æditum,ipſius eſſe regis, ſed Lei videlicet,aut alicuius (vt ille vocat) pituitoſi ſophiſtæ: quaſi quiſquam Luthere tã pituitoſus eſſet, cuius pituitam non præoptet quiſquis non planè furit, quam furioſam bilem tuam. Male torquet nebulonẽ iſtũ, quòd notior eſt,& non in ſola Británia celebratior, eruditio eximia regiæ maieſtatis, cum in alijs pleriſque diſciplinis omnibus, tũ præcipue in re theologica,quã vt cuiquã poſsit perſuadere ſtolidus, alieno libro voluiſſe venari gloriam regem ſapientiſsimum, ex furioſo fraterculo, cum quo magis duxit,opinor, inglorium contendere,quã glorioſum vincere, præſertim in tali re,quę cũ per ſe clara nunquã nõ eſſet,eam tamen factam ſciret aduerſarij ſtultitia clariorem. Nec ſcripſiſſet,opinor, omnino quicquã aduerſus talem ſcurrã princeps,niſi pro Chriſti honore nihil ſibi duxiſſet inhonorũ: ſed veluti pro Chriſti nomine pugnam detrectare nollet,aduerſus infidelium(ſi ſors ita ferret) viliſsimum,ſic pro Chriſti fide,calamo certare dignatus eſt,aduerſus hæreticorũ ſtultiſsimũ.

Summa principis bonitas.

Verum video,quid Lutherus velit: optat id quemq; credere de libello regis,quod ipſe ſibi conſcius eſt,& nemo factũ neſcit in ſoo. Nam quis ignorat,illius reſponſionẽ nun vnios cuiuſquã labores eſſe? Quod enim vnum caput potuiſſet vnquã tantũ ſtultitiarũ parere? Ipſa mediuſſidius freneſis aſsiduo tot neniarũ partu fuiſſet effæta. Sed multæ (quod plane cõpertũ eſt)inſaniſsimorum nebulonum libidines Lutheri fætũ hunc informẽ ac mnnſtroſom genuẽre. Et ſicut in compotationẽ ſolent ſuũ quiſq; ſymbolum conferre, ſic in libellum iſtum ſtultitiarum farraginem,conmuni conſilio ſuum ſtultorum quiſq; nugatorum ſtulte dictum contulit.

Senatus combibonum.

Nã quũ Lutherus regis accepiſſet librũ, atq; aliquid eius delibaſſet,vitiato guſtui cæpit ſalutaris cibus amareſcere. Quẽ quum deuorare nõ potuit, iã potando cupiens amariciẽ eios eloere,cõuocauit compotorũ ſuorũ ſenatum. Ibi quanquã opus illud maluiſſet perpetuis teoebris abditũ,tamen quoniã celari nõ potuit, quum calicibus epotis bene firmaſſet animum grauatim profert librum. Legi ceptus,aſininas auriculas cępit mordaci radere vero. Claudũt igitur,ac mox reſignant rurſus,& iam carptim vertunt,ſi quid forte reperiant, quod ratione poſsint carpere. Nihil nccurrit commodum calomniæ. Iam vt in rebus difficilibus exquiruntur ſententiæ. Nam & meſtus eſſe ſenatus cœpit,& Luthero res ad reſtem vergere, niſi quidam cum dextre ſic eſſet cõſolatus Bicias.

Bicias potator primo ænei dos.

Propoſitũ Lutheranorũ.

Quid ipſorũ reſerret,quid ſcripſiſſet rex Angliæ,aut quid omnino de fide ſentiendum eſſet,qui oihil propoſuiſſent ſibi,niſi per tumultum facta ſeditione, ipſi tanquam capita factionis inclareſcere? Vt & ex ſeductis ſimplicibus pecuniam,& ex irritatis erudiſioribus caperent voluptatẽ. Qua in re quid nocuerit, quam vera ſcribat rex,aut ipſorũ hæreſes quã acute refellat. Reſcribat tantum Lutherus, & ſolita ſibi inſiſtat via: ſtrenue conuitietur, ac rideat. Quotus enim quiſq; futurus ſit è vulgo ſimplici,quibus imponere,apud quos regnare fuerit ſatis,qoi rem totã ab initio aut velit repetere,aut repetitam poſsit expendere. Proinde ne deficiat animo: neu ſic deſipiat tamen vt decernat ratione certandum: probra tantũ & conuitia per omnes paginas, hyberna niue denſius,ingerenda: quorum inexhauſtus fluuius Luthero ſcaturiret è pectore. His armis tutum Lutherum fore,quibus & ferire puſsit, & referiri non poſsit. Nam geoeroſum regis animum indignaturum,talia io ſe dici à talibus: honeſtorum omnium animis induliturum,tantum impune licere nebulonibus. Si reſcribat quiſquã grauiter & ſeuere, contemnet vulgus· quæ res Luthero fuerit ſatis. Sin inſtituat quiſpiam Lothero digna regerere,ridicule fecerit. ſrigebit enim dictum, quod in illũ dicitur,cuius fædior omni crimine perſona eſt. Sed oec parẽ quẽquã Luthero fore,qui ſatis fuerit vnus,adoerſus decẽ loqoaciſsimas, & iurgioſiſsimas meretrices. et tamẽ ipſos pro ſua quenq; virili, nõ defuturos: atq; ita facile victuriam ipſius ſore. Iſto conſilio dato, Lutherus animum reuocare cœpit, qui iam fere per poſticum fugerat Verum,quoniam ſupra ſolitum ſibi morem opos vidit eſſe iurgijs, (quãdoquidem in diſputationẽ nihil habebat aliod, quud prorſus poſſet afferri) hortatur eos,vt eò qoiſq; properet pergere, vbi ſtolidorũ iurgiorũ, & ſcurrilũ ſcõmatũ, quã venari plurimã materiam quirent: quarum rerum, vt quiſq; collegiſſet ſarcinã, protinus ad ſe conueherent: ex illis enim refarſurum ſe reſponſionis ſuæ farraginem. Cum his mandatis dimittit coocilium.

Biciç cõſiliũ ſtrenuum.

Illi igitur abeunt,alius alio, quo quemq; tulit animus: & ſe per omnia plauſtra, vehicula,cymbas,thermas, ganea, tonſtrinas, tabernas, luſtra, piſtrina, latrinas, lupanaria diffundunt: illic obſeruant ſedulo, atque in tabellas referunt, quicquid aut auriga ſordide, aut ſeruus verniliter, aut portitor improbe, aut paraſitus ſcurriliter, aut meretrix petulanter, aut leno turpiter, aut balneator ſpurce, aut cacator obſcœne loquutus ſit. Atque hęc quum aliqoot feciſſent menſes: tũ demum quicquid vndecunq; collegiſſent conuitiorum,iurgiorum, & ſcurrilium ſcommatum,petulantiæ,ſpurcitiæ, ſordiũ, luti, cœni, ſtercorũ,omnem hanc colluuiem in fœdiſsimam cloacam Lutheri pectus inſarciunt. Quã ille totam,in libellum iſtum ſuum conoitiatorium,per os illud impurũ velut comeſam merdã reuomuit. Inde tibi lector aceruus ille ſpurciſsimorum latratuum, quibus ſolis ſtultiſsimus libellus impletur. Nam qoum de re conatur aliquid, detrahe tantum ornatiſsima illa ſcurrilitatis emblemata,ſtatim videbis lector, è tanto verborum cumulo,quam exiguus rerum reſtet manipulos, & ille tamen ipſe corruptus. Quod, vt tibi magis fiat perſpicuum: age,excutiamus (vt facturus eram) ea vitia, quæ paucis obiter obiecta, multis verbis cõtendit reijcere. Etenim facilius erit conijcere, qualem ſe prębeat in oppognando altero, qui tam belle defeodit ſeſe.

Reuincit impudentem vanitatem Lutheri, qui falſo ſcribit regẽ nullã eius repugnantiam proferre, ſed verbo duntaxat aſſerere, illũ ſibi eſſe contrarium.

CAPVT VI.

Verba Lutheri.

PRiuſquam, inquit, ad rẽ ipſam veniamus, primũ diluam duo crimina, quæ mihi rex Thomiſticus, præ impotentia ſua muliebri imponit. Quorum alterum eſt, eſſe videlicet me mihi ipſi contrarium.

Hoc igitur crimen vt diloat,tanqoã magna innoeentiæ cõſcientia magnifice recẽſet, æditorũ ab ſe librorũ catalogũ, ne quis eorũ venenorum neſciat oomina, quibus veneficus,

cooa-

conatus eſt Chriſtianū vulgus inficere. Quos ipſos libros quiſquis diligenter inſpexerit, tam multas, tā apertas, tam abſurdas inueniet repugnantias, vt ei nihil aliud hac librorum recenſione Lutherus feciſſe videatur, quā ſi hominē iugulaſſet inſpectante populo, deinde vocatus in iudiciū, eos ipſos omnes innocētię ſuę teſtes produceret, qui ſceleris fuerant ſpectatores. Sed hic opinor, aliqua iubebit à me proferri, illarum contrarietatum exempla: & ex illo mari aliquā afferri lagenā, quaſi aut opus ſit oſtēdere, quod nemo nō videt: aut nō olim ei multas oſtenderit vir doctiſsimus Ambroſius Catharinus, & oſtendantur in ipſo regis libello nonnullæ. Quarum ſi multas hoc loco (vt poſſum) producerē, Lutherū (quæ eſt hominis verecūdia) nō puderet iterū diſsimulare productas, & rurſus vt producerentur aliqua flagitare. Nā cū eius generis multas protulerit vir, vt dixi, doctiſsimus, Ambroſius Catharinus, iam Lutherus in morē ſimiæ, per cachinnos ad vnum reſpondet aut alterum, reliqua vero tam aperta, vt nec è ſcurrilium ſcommatum diuitijs ſuis inuenerit vllum, quod poſſet opponere, per diſsimulationem prorſus reliquit iotacta: & ad id ſe conuertit, in quo ſolo valet, vt virulentiſsimis conuitijs, & inſauiſsimis iurgijs, impeteret ſedem Romanam, morionum more, qui, cum ab alio percutiantur, protinus percutiunt alium. Ac non ſimili diſſimulatione vtitur, cum nunc ait regem in ſuo libello, ne vnum quidem locum proferre, ſaltem exempli gratia, quo Lutheri inconſtātiam conuincat?

Appoſita cōparatio.

Ambroſius Catarinus.

Impudēs callidi tas Lutheri.

Verba Lutheri.

SOLVM Rhetoricatur, inquit, glorioſus rex, hoc modo. Lutherus ſibi pugnat: quis ei credat? Sic dixiſſe ſatis fuit defenſori nouo Eccleſiæ & numini recens in Anglia nato. Cæterum oſtendiſſe exemplum non fuit opus, ne daretur Luthero occaſio ſeſe purgandi, & ſtultum rege... pro dignitate Thomiſtica tractandi.

En ſcurrilitas nebulonis.

AN Non iſta verba nebulonis impudentiſsimi, quiſquis audierit, ſi neque Lutherum noſſet, neque regis librum legiſſet, protinus perſuaderet ſibi regem nullam Lutheri cōtrarietatem vſquā protuliſſe, ſed de induſtria celaſſe, vt ea poſſet licentius dicere, quæ Luthero negaretur facultas defendendi? At idem ſi Lutheri legiſſet opuſcula, is regem nihil peccaſſe fateretur, ſi rei nemini non cōpertæ probationē nullā proferret. Idē ſi Lutheri noſſet vanitatem, non dubitaret, à rege factum, quicquid Lutherus à rege factū eſſe negarit. Quod ſi librum regium etiam legiſſet: cum ibi tam multa videret eorum, quorum ne vnum quidem ibi eſſe ſcribit Lutherus, quot quantiſque modis damnet neceſſe eſt, improbiſsimi nebulonis mendaciſsimam ſycophantiam. Quam rem vel is vnus locus abunde probauerit: quē primum in medium proferā. Vel ob id, quod

vanitatis omnis antiſtes Luther⁹.

poſt iſta, quæ cauillando conatur eludere, in quibos ſe non diſſentire dicit ſibi, ſed mutare ſententiam omnium primus exiſtat.

Nam quum Lutherus in captiuitate Babylonica dixiſſet, oībus eſſe pręceptū, vt eucharistiā ſub vtraq; ſpecie reciperent: & non ita multo poſt, in eadē pagina diceret, neutram omnino ſpeciem cadere ſub præcepto: regia maieſtas his verbis, quæ ſequūtur, attingit inſignē hominis ita ſecū pugnantis, amentiā.

Verba regis.

AT VIDE quæſo, quàm vacillet, ac ſibi repugnet Lutherus: vno loco dicit, Chriſtum in cœna omnibus omnino fidelibus, non permittēdo, ſed pręcipiendo, dixiſſe: Bibite ex eo omnes. Poſtea vero, timens ne laicos, quibus in ſacerdotum odium adulatur, offenderet, hæc verba ſubiungit. Non quod peccent in Chriſtum, qui vna ſpecie vtuntur, quum non præceperit vlla vti, ſed arbitrio cuiuſlibet reliquerit, dicens: Quotieſcunq; hæc feceritis, in mei memoriam facietis, ſed quòd illi peccant, qui hoc arbitrio volentibus vti, prohibent vtrāq; dari. Culpa nō eſt in laicis, ſed in ſacerdotibus. Videtis apertè, quod primo dixit eſſe pręceptū, hic dicit nō pręceptū eſſe, ſed cuiuſlibet arbitrio relictū. Quid opus eſt ergo, nos illi cōtradicere, qui ſibi toties cōtradicit ipſe?

Luther⁹ cōuincitur ſibi cōtrari⁹ eſſe.

Quæſo te per tuas furias, quid habes hic amice Lutere, quod dicas? Cūtēdes hic te tibi nō eſſe cōtrariū, & tā impudēs eris aut ſtolidus, vt idē eſſe defendas, & vtrāq; ſpeciē omnibus eſſe præceptā, & neutrā eſſe pceptā cuiquā? Quod ſi aut tu tā impudēs eſſes vt peteres, aut quiſquā tā inſanus, vt iſta petēti cōcederet, tamē nihilo magis poſſes, ex vaniſsimæ ſycophātię tuę laqueis effugere. Nā quū ſcribis, ideo regē nullā cōtrarietatū tuarū exēpli cauſa proferre, ne tibi purgandi tui detur occaſio: perſpicuū eſt deſiderare te, nō omnino talem, quæ purgari nō poſsit, ſed vel talē ſaltē, quā aduerſarius vocaret repugnātiā, in qua tibi facultas eſſet eius vitij notam, ſi qua poſſes arte purgare. Ecce prolatus eſt à rege locus vnus, qui legēti librū mihi primus è multis occurrerat, in quo tibi tutā aperte pugnare conuinceris, vt (quāquā turpiter impudēs es) qui locū vulgo notū, ſtulto ſilētio diſsimules, & imprubemēdax, qui, quod alij legūt omnes, & ipſe tāto cū dolore legiſti, vt ita lectū obliuiſci nō poſsis, id nuſquā ſcriptū eſſe contenderes: adhuc tamen perfricādo frontē non potuiſti efficere, vt auderes pro loco non pugnāte defendere. Quod ſi maxime poſſes: quanquam ſic effugeres, ne teneri poſſes ex eo vno loco tibi eſſe cōtrarius, tamē nihilo magis vitares, quo minus vincereris improbiſsimi planeq; digni vero nebulone mendacij, qui tāto cū faſtu iactaſti, ne vnū quidem locū à rege prolatū eſſe, vel exēpli certe cauſa, ne tibi daretur occaſio purgandi tui. Quâobrē cādide lectnr (vt ad te miſſo nebulone reuertar) ſufficit hic vnus locus, ad reuiocendū (vt dixi) Lutherum impudentiſsimi mendacij

Id quidē crebrum eſt Luthero.

qui negat à rege locum eſſe prolatum vllũ repugnantiæ ſoæ, ne ſibi daretur occaſio purgandi ſoi. Sed quo magis adhuc vanitas hominis eluceſcat, accipe lector & alium.

Conoincitur Lutherus ſibi cõtrarius.

Scripſit Lutherus in Babylonica ſua, ſacramentum ordinis eſſe quiddam nouum, & eccleſiæ Chriſti ignotum, recenter autem inuẽtum ab eccleſia papæ: & tamen idem fatetur, eſſe apud diuum Dionyſium, quem non negat eſſe antiquiſsimum Stolidiſsimam iſtá hominis repugnantiam non præterijt princeps. Sed ijs verbis acutiſsime perſtringit.

Verba regis.

SI ſolus ex antiquis patribus Dionyſius ordinem eſſe ſcriberet ſacramentum, vel hoc ſatis eſſet ad euertendũ Lutherũ, qui videri volt inuentionem eiua ſacramenti nouam eſſe. Repognat enim eſſe nouum, quod ab illo fatetur ſcriptis cõprehenſum, quẽ fatetur antiquom.

Ecce lector, quid non audebit iſte mentiri, quem non pudet fingere, nullum locum protuliſſe principem, quo dicat eum ſibi fuiſſe cõtrarium, quando hic vnus locus talis eſt repugnantia, vt ea prolata, tribus fere verſibus princeps totum fundamentũ nebulonis euerterit. Neminem vſquam puto tam addictum eſſe Luthero, quin ſit faſſurus, vtrumlibet horum locorum ſufficere, ad coarguendam eius impudentiam, quem non puduit tanta magnificentia iactare, nullum, ne exempli quidem cauſa, locum à rege prolatum eſſe, quo Lutherum diceret, dicere ſibi ipſi contraria. Nos tamen, vt hac in parte ſuperſint potius multa, quàm quicquam deſit, adijciemus adhuc locũ tertium, adiecturi ſupra decimum, niſi nos puderet in re manifeſta ſic immorari. Quũ Lutherus vrgeri ſe cerneret apertiſsimis verbis ex epiſtola Iacobi, non ſolum in ſacramento vnctionia extremæ, ſed etiam in eo, quod eius maledicam linguam, & virulentum pectus pulchre depinxit apoſtolos: vt princeps prudentiſsimus & ſagaciſsime deprehẽdit, & eleganriſsime tetigit, æſtuare cœpit inſania, & cupiens vlciſci ſe, primum contempſit epiſtolam, deinde floccifecit apoſtolum Poſteriua iſtud leges, vbi voles, in ipſo regis libello. Cæterum illud prius de epiſtola tangetur à nobis, quam ita contempſit, vt diceret, probabile eſſe eam non eſſe apoſtoli, propterea quod nihil haberet apoſtolico ſpiritu dignũ. Ea in re ipſa regis verba ſubſcribá, vt videre poſsis: an rex nullum prorſus attulerit locum, in quo diceret, ſibi repugnare Lutherũ. Regis ergo verba ſont hæc.

Quid? eũ eũ noo puduit in re manifeſta ſic meotiri?

Nũ hæc doctrinã cœlo habes Luthere?

Verba regis.

CERTE ſi rationes attuliſſet Lutherus, qoare epiſtola non eſſet Iacobi, ſed tantum alterius cuiuſpiam, qui eodem loqueretor ſpiritu, potuiſſet vtcunq; ferri. Nunc vero dicit eſſe probabile, qood ſit indigna ſpiritu apoſtolico. Qua in re non alium obijciam Luthero, qoam Lutherum ipſum: neque enim Lothero quiſquam aut ſæpius ferme, cõtradicit, aut validius, quá Lutherus. Is igitur in ſacramento ordinis ait eccleſiam, hoc habere datũ, vt poſſit diſcernere verba dei à verbis hominũ. Quo modo ergo nunc dicit, epiſtolá apoſtolico ſpiritu indigná eſſe, quá eccleſia, cuius iudiciũ (vt ait) in hac re falli non poteſt, apoſtolico ſpiritu iudicauit plenam? Quamobrem nunc ita ſe ſua ſapientia conſtrinxit vndiq;, vt aut neceſſario comprobet epiſtolá eſſe apoſtoli (cuius contrarium dixit eſſe probabile) aut dicat eccleſiam, in ſcriptora ſacra poſſe dijudicando falli: quod eam poſſe negauerat.

Obijcitur Luthero Lutherus

Extricare Luthere.

QVID hoc loco lector apertius? Quam frontem habet nebulo, quem tam aperta negare non pudet? Quid eum neceſſe eſt ab his audire, qui locis iſtis cũ illius impudendi mẽdacio collatis, vaniſsimi ſcurræ ſcurrilia verba conſiderent, quando ſcurratur hoc pacto?

Lutheri verba

Quando ergo larvam, verbis larvatis ſine exemplo ludere libuit in re tam ſeria & ſacra. Ego ſine larua ſed aperte dico regẽ Angliæ Henricũ iſtũ plane mẽtiri, & ſcurrã leuiſsimum mendacijs ſuis magis referre quàm regem. Hoc crimine ego Lutherus, Thomiſtam hunc virulentum palam accuſo, & teſtibus tum libellis tum lectoribus meis per orbem conuinco. Faceſſat mihi in hac re maieſtas regia & mea humilitas, cum mendace ſcurra loquor, regijs titulis velato de rebus diuinis, quarum iniuriam aduerſus mendacia tueri, pertinet ad quemlibet chriſtianum. Si ſtultus rex ſic regiæ maieſtatis obliuiſcitur, vt mendacijs apertis in publicum audeat prodire, idq́; dũ ſacra tractat, cur mihi non pulchrum ſit, mendacia eius rurſus in os eius regerere, vt ſi quam voluptatem concepit aduerſus diuinam maieſtatem mentiendo, eam amittat veritatem aduerſus ſuam maieſtatem audiendo.

Num ſic Paulus mordere ſolebat Luthere?

An ex te nebulo mendaciſsime.

EXPENDE qoæſo lector æqoiſsimas cauſas, ex quibus hic venerabilis pater fas eſſe cenſet, in regem, veluti ſuo iure ſcurrari. Quoniam rex auſus eſt dicere, Lutherum ſibi ipſi eſſe contrarium, id dictum regis Lotherus in duo partitur crimina, eademq; valde capitalia. Alterum, quod rex hoc dixerit, nullo, ne exempli quidẽ cauſa, prolato loco, ne ipſi locus eſſet defendendi ſui. Qua in re quá vanua & impudens ſit venerandus pater, tertio ſaltẽ iá prolato loco vides. Alterũ, quod rex eo dicto mẽtitur aduerſus diuiná maieſtatẽ. At cũ nihil dixit aliud rex, niſi quod ſæpe iá probauit delirare, & aſsidue cũ ſe ipſo pugnare Lutherũ: neceſſe vides eſſe lector, vt ſi hac in parte mẽtiatur princeps, aduerſus maieſtatẽ Dei, maieſtas illa dei ſit maieſtas Luteri. Neq; enim de alio Deo locutus eſt rex: itaq; manifeſte vides, vt hic reuerẽdus pater aperte nobis renũciatur Deus, & ipſius ore ſua buccinatur apotheoſis. Impoſterom ergo cauendum eſt, ne hunc nouum inferorum Deũ, tam irrita bilem irritemus, ſed in os cerbereum coniectis offis, conemur placare placentulis: & Steſichori more palinodiá canẽdo mitiget rex hoc pacto

Aegre fert Luterus vel leuiter ſibi cõtradici.

Diuus

Palinodia canẽda regi

Diuus Lutherus non eſt ſibi contrarius, non ineonſtans, non mendax, non improbus, non virulentus, non blaſphemus in Deũ, non inſanus, non nebulo, non hæreticus: ſed ipſa fide fidelior, ipſo bonore honoratior, ipſa prudentia prudentior, Dei vero diuis ipſis reuerẽtior ipſo candore cãdidior, ipſa probitate probior, ipſo pudore pudẽtior, ipſa cõſtantia cõſtãtior, & ipſa veritate veracior. Cuius rei vel hoc ſatis documenti pręhet, quod tantis ampullis auſus eſt iactare, nullum locum ſuæ repugnãtiæ protuliſſe regem, ne exempli quidem cauſa, ne ipſi daretur occaſio defendendi ſui. Quũ ipſe non neſciat omnibus aperte clarere regẽ protuliſſe loca multa, quorum nullum potens defendere, coactus eſt, impudentiſsime diſsimulare omnia, & negare producta. Qua ſtolidiſſima negatione victus eſt multo turpius, quam vlla vnquam vinci confeſsione potuiſſet.

Jam arrige aures aſine.

Quemadmodum ergo Lutherus pro ſe petebat lector, vt ex eo regis in ſe tractando fidem æſtimares, quod rex nullum proferat contrarietatis eius exemplum: ita nunc ego te viciſſim precor, vt Lutheri vaniſsimam fidem, ex hoc tã improbo mẽdacio, tã conuicta vanitate ex impudentia tã pudenda iudices, certiſsimus quamcũq; partẽ hominis eacuſſeris, qualẽ hac vna in re perſpexiſti, tãlem in omnibus eſſe reperturum.

æqua poſtulatio.

Probat Lutherum parum probe refellere notam leuis inconſtantiæ, & crimen ſtolidæ maledicentiæ.

CAPVT VII.

NAM operę precium eſt videre, quàm pulchre illa ipſa defendat, in quibus videri vult, ſibi ipſi nõ fuiſſe contrarius. Quũ obiectũ eſſet ei, quod olim moderatius erraſſet, & de indulgentijs, & de Romani põtificis poteſtate: poſtea vero, correptus ira atq; inuidia, ſententiã mutaſſet in peius: homo ſuauis tuetur ſe Pauli exẽplo atq; Auguſtini, vt cũ illis nemo vitio vertat, quod à malo vertãt in bonũ: ſtupidus plane fuerit, qui Luthero non ducat laudi, quod ab ſcelerato mutauit in ſceleratius. Præſertim cum conſtet omnibus, afflante Chriſto, charitatem illus, & piũ erga Deum ſtudium habuiſſe in conſilio: Lutherũ nemo neſciat, inſufflante diabolo, ſuperbiam immaniſsimam, odium crudeliſsimum, inuidiã virulentiſsimam, conſiliarios omnium pernicioſiſsimos adſciuiſſe ſibi. His ſuaſoribus homo conſtanter inconſtans (vt nemo repẽte fit deterrimus) à malo primum in peius, poſt gradatim, iam à peiore profecit in peſsimum. Et tamen tanquam via verſa, perueniſſet ad optimum, in arduam illam virtutis arcem ſubuectus, inde ſcilicet ſibi plaudit vni, & ſubiectum terrarum orbem deſpectans, miſeris inſultat mortalibus ac muſto tantæ felicitatis ebrius, tam procul è ſublimi non ſentit, quantos in ſe riſus è terris excitet eius furioſa ſtultitia. Quis enim non rideat nebulonem miſerrimũ, tã furioſas efflantẽ glorias, quaſi ſederet in Chriſti pectore, cũ clauſus iaceat in culo diaboli? Inde crepat, ac buccinat magnificas ipſe de ſe victorias. Inde ſeſe iactat viciſſe papam, epiſcopos, monachos, moniales, miſſas: ac ſeſe probaſſe, nihil aliud illa eſſe omnia, quàm mera purtenta, idola, laruas, mendacia. & ipſiſsimã abominationẽ ſtantẽ in loco ſancto: & quod furor ſit ſacrilegi populi, velle per opera corã Deo agere, & nõ ſola fide. Inde ſe gloriatur eccleſiam totam calcare pedibus pediculoſus fraterculus, & ſe futurum vrſam in via, & leænã in ſemita, atq; hoſtem tam implacabilem, vt hoſtilem animum, exuſtus quoq; (nam eũ vitæ finem ex hæreſeos conſcientia ſibi pręſagit inſtare) ſit conduplicaturus, & cineribus in mille maria proiectis, perſecuturus, & fatigaturus eccleſiam. Eodẽ nimirũ modo, quo ſodales eius alij cacodęmones. Obſecro lector, quis vel ex his furioſi verbis nõ videat, furias omnes inferas, excuſſo homini cerebro, in vacuo ſedem ſibi feciſſe capite? quæ adeo demẽtant eũ, vt ſentire non ſinãt, quã ridiculum ac miſerabilẽ toti orbi ſe Thraſonem pręheat, & quod ex eodẽ furoris fonte, vnde iſta conuitia iurgia, maledicta, blaſphemiæq; promanãt, effluit illa quoq; Stygię paludis vnda, qua ſibi videtur homo demens, maledicẽtiæ crimẽ eluere, luto nouæ maledicentiæ. Nam id erat alterũ, quod obiectũ ſibi conatur hoc pacto propellere.

Sic Luterus Paulũ & Auguſtinũ imitatur

Lutheri conſiliarij.

Curſim perſtringit impia quædã ac ſtolida verba Lutheri.

Lutheri ſodales.

AD alterum, inquit, vitiũ, nempe mordacitatis, quo me ſugillat rex, reſpondeo. Primum ei probandum fuiſſe iniquam meam mordacitatẽ, & papatum innocentem eſſe. Alioqui cur Chriſtus ipſe, Ma. xxiij. tanta vehementia ſcribas & phariſeos mordet & hypocritas, cæcos, ſtultos, plenos immunditia hypocriſi, homicidas criminatur? Et Paulus quoties vehemens eſt in conciſiones (vt vocat ipſe) ſuas & pſeudapoſtolos, quos adulterantes & cauponantes verbum Dei, canes, doloſos operarios, apoſtolos Satanæ, filios diaboli, plenos dolo & malitia, deceptores, vaniloquos, faſcinatores & circulatores vocat? An & hos Thomiſta laruatus mecum accuſabit inuidiæ & ſuperbiæ?

Verba Lutheri.

Quã belle probat ſe nõ immerito eccleſię maledicere.

Horũ ſu Luthe.?

Et paulo pòſt.

Rex vero tanquam obtinuiſſet papatũ ſanctum eſſe, plauſtris virulentiæ & maledicentiæ ſuæ debacchatur in meam mordacitatẽ. Stolidũ ſcilicet caput quod abunde cognouit, papatum apud me pro Antichriſti regno haberi.

VIDE amice lector, in quas anguſtias hic cõiecit regẽ, cui priuſquã Lutherum argueret maledicentiæ, probãdũ videlicet fuerit, papatũ innocentẽ eſſe: nec debuit reuerẽdus pater

Quam ęquã Luther' exigat vide

quum vellet blaſphemare papatum, probare prius papatum eſſe nocentem. Hanc ciuilem prudentiam, longo nimirũ vſu didicit, ex more & conſuetudine iudiciorũ. Vbi quiſquis accuſatur aliquod patraſſe facinus, ilico probare iubetur non feciſſe ſe: nec tam amens vnqnam fuit, vt ab illo, qui reum in ius protraxit, facti probationes exegerit. Verum putat fortaſſe ſe reuerendus pater accuſatoris partibus egregie feciſſe ſatis, quòd aliquot iam iurgioſis voluminibus, probris, & conuicijs perfudit Romanæ ſedis antiſtites, quos omnes, niſi rex viciſſim doceat fuiſſe prorſus impeccabiles, iniurius fuerit in reuerendum patrem, niſi permittat eum, citra vllam maledicentiæ culpam, non papis aliquot malis, ſed ipſi papatui maledicere. Etiam æquus eſt, ac peritus accuſator, ebrius iſte calumniator, vt quia papas aliquot accuſauit, ideu petat à iudicibus, vt in eius gratiã dignẽtur, nõ illos quos accuſauit, papas, ſed ipſum dãnare papatum: tanquam ſi quis probet aliquos eſſe malos conſules, obiurget conſulatum: aut propter aliquos ſenatores improbos, ſenatum omnem poſtulet ex omni prorſus vrbe depelli: aut ſi quis denique propter aliquot Lutheri ſimiles fraterculos, fratrũ prorſus omnium totos condemnet ordines.

Non poteſt quantumuis impudens Lutherus negare, bonos & ſanctos fuiſſe Romanos aliquot pontifices: nec eſt propheta tantus, vt certo poſsit prędicere, bonos nunquam futuros, quando nec in præſentis antiſtitis aut electionẽ ſanctã, aut inculpatã vitam quicquã queat obijcere: & tamen ex aliquot, quos ipſi libet vocare malos papas, ipſum damnat papatum. Sic igitur arguit nobis reuerendus pater, frater, Martinus Luther. Aliqui papæ fuerunt mali, ergo papatus eſt malus. Quid, ſi quis contra ſic argumentetur à ſimili? Fratres aliquot Auguſtinenſes ſunt hæretici, ſeditioſi, ſchiſmatici, ergo tota fraternitas Auguſtinenſium eſt hæretica, ſeditioſa, ſchiſmatica. Deinde ſubſumat ſic, ſed reuerendus frater, pater, potator Lutherus, eſt frater Auguſtinenſis, & ſuppoſitum fraternitatis illius: ergo frater, pater, potator Lutherus, eſt ſchiſmaticus, & ſeditioſus hæreticus. Quo pacto poſſet veſtra paternitas ex iſta conſequentia, quæ tenet per regulam veſtræ paternitatis, effugere? Certe non habetis, niſi vnum effugium: quod ante hoc argumẽtum vobis factum, paternitas veſtra veſtro fugit ex ordine. Verũ tam argutas argutias non intelligit hebes videlicet Thomiſta rex, ſed facile perpendit acutus Sataniſta Lutherus, quum Chriſtus, & Paulus, tam vehementer arguerint, alter ſcribas, & phariſeos, alter pſeudapoſtolos, in quos poteſtatem habuerunt: ideo ſibi licere ſcilicet, pediculoſo fraterculo, in reges, principes, pontifices, & eorum prætextu, quos ipſi vocare libet pſeudapoſtolos, in apoſtolatum verum, pro animi ſui furioſa libidine quàm libet impotenter inuehi. Nec illum quicquam illa Chriſti verba commouent, quę furialem iſtam eius petulantiam coercere debuerant: quibus populũ iubet Chriſtus, vt ſcribis ac phariſeis, quanquam malis, tamen propter Muſi cathedrã obtẽperarent, nec ſedẽ ſanctã ſpernerent propter ſeſſores indignos. Quin & Paulus ipſe per iniuriã percuſſus à pontifice, quum reſpondiſſet, percutiet te Deus paries dealbate, admonitus eſſe pontificem, excuſauit ſe, quod pro malefacto regeſſerat maledictũ. Et iſte nebulo ſe gloriatur apoſtolis Chriſti, atq; ipſi propemodum Chriſto, parem, dũ propter hominum paucorũ vulgo iactatũ vitiũ, in ſanctũ debacchatur officium, & Romani pontificis vere paternã charitatem, furioſis iurgijs & conuitijs retaliat. Vides ergo lector candide, quam prę clarè ſe Lutherus hac in parte geſſerit, qui ſic ab ſe maledicentiæ crimen, & inconſtãtiæ depulit, vt non illa tantum duo ſibi retinuerit, ſed impudentis etiam ſtultitiæ, ac furoris adiecerit, quæ nunquã ita poterit eluere, quin glorioſum Lutheri nomen inſamatura perpetuo corporis, vt ipſe vaticinatur, exuſti cineribus, & in mille maria proiectis, inhæreant.

Refellit Lutheri generale reſponſum, quo cõtendit nihil certo credendum eſſe, quod probari non poſsit euidente ſcriptura.

CAP. VIII.

HIS igitur criminibus ſic ab eo depulſis, vt ventus cæcias à ſe depellit nubes tandem veniamus autem nunc, inquit, ad ipſam rem. Videlicet poſtquam ex octu & viginti pagellis, paginas ſeptem tã exigui voluminis, in tanta re partem quartam ex confeſſo conſumpſiſſet extra rem: tandem incipit iacere fundamentum, quod haberi vult aduerſus omnia, quæ regius aduerſus eum liber continet, generale reſponſum. Perittologia Lutheri.

Sed hic vide lector, hominis de ſua cauſa male conſcij vane vafrum conſilium, quod & prodit diffidentiam, & inani ſuccurrit aſtutia. Audiuit noctem eſſe pro infirmis copijs: eoq; pugnaturus ipſe, ſtatim fugit in tenebras. Reſponſionem comminiſcitur, omiſsis omnibus, ad quæ reſpondeat, tanquam ad ea ſingulatim reſpõſurus, in ea parte, qua ſe reſpõdere ſimulat particulariter. Et tamen quum eo vẽtum eſt, vix verbum vllum inuenias, cum fide recitatum: Firmiſsimũ vero quodq; mira diſſimulatione præteritum. Sed in generali iſto reſponſo præcipue, nulla prorſus re propoſita, quã rex obiecerat, conatur animũ lectoris dũtaxat in ſe cõuertere, tãquã futuro nemine, qui tã ſtolidã eius ſolertiam vnquã deprehenderet. Nos ergo lector diuerſa gradiemur via. Nam ſerpentem iſtum cæcum, è tetris ac tenebroſis latibulis inuitũ protrahemus in lucẽ, & è libello principis excerpta quædam iſti reſpõſioni Lutheri ſciomachia

Trade hæc memoriæ lector.

ſioni præſcribemus. Deinde reſponſionem ipſam ſubiungemus, vt quum vtrumq; ſimul ſub oculis habeas, facilius iudicare poſsis, hac ſpecioſa reſponſione, quam velut omniũ reſponſionum ſummam poſuit, aduerſos illas obiectiones principis, ad quas reſpondere debuit, quàm nihilomnino reſpouderit.

Verba Regis.

PRIMVM iu Sacramẽto Euchariſtiæ. Præterea quòd in canone Miſſæ quædã verba velut à Chriſto prolata, recẽſent, quæ nuſquã in ſcriptura ſacra leguntur. Et tamen non dubitatur, quin dixerit. Multa enim dicta ſunt & facta per Chriſtum, quæ nullus Euangeliſtarum complectitur. Sed quædam recente memoria, eorum qui interfuerunt, velut per manus deinceps tradita, ab ipſo Apoſtolorũ tempore, ad nos vſque peruenerũt. Lutherus non dubitat, Chriſtum in cœna dixiſſe: Hæc quotieſcunq; feceritis, in mei memoriam facietis. atque hæc vſque adeò pro comperto habet, Chriſti verba fuiſſe, vt inde ſumat argumentum, neminem cogi ad recipiendum Sacramentum, ſed rem cuiuſque relictam arbitrio, tantum ad hoc aſtringi, vt quoties facimus, faciamus iu memoriam Chriſti. Hæc ergo verba non legit apud Euangeliſtas, in cœna domini. Nam illic nihil aliud legitur, quàm, Hoc facite iu mei commemorationem. Vbi ergo legit illa verba: Hæc quotieſcunque feceritis: an non in miſſa? Opinor certè non alibi. Nam apud Apoſtolum alia ſunt. Igitur qui tantum fidit, & vtitur illis verbis, quia reperit in canone: cur nõ pari fide ſuſcipit eiuſdem verba canonis, quibus Miſſa oblatio dicitur & ſacrificiũ?

Eo ſolo Lutherũ niti quod damnat.

Et alibi de Sacramento Confirmationis.

At quum loca quædã Lutherus ipſe commemorat, è quibus (quanquam id Lutherus irridet) habere non abſurdè potuerit Sacramentum confirmationis initium, cur tam maligne de tota iudicat eccleſia: quaſi temere Sacramentum ſuſcipiat, propterea quod in illis locis nullum legit verbum promiſsionis? quaſi nihil omnino promiſerit, dixerit, fecerit Chriſtus, quod non complectantur Euangeliſtæ. Hac ratione, ſi tantum Ioannis extaret Euangelium, negaret inſtitutionem Sacramenti in cœna domini, de qua inſtitutione nihil omnino præſcribit Ioannes: qui eodem Dei conſilio non tetigit iſtud, quo multa alia præterie runt omnes, quæ fecit Ieſus: quæ (vt inquit Euangeliſta) non ſunt ſcripta in libro hoc: & quæ totus mundus non poſſet capere. Ex quibus nonnulla, per Apoſtolorum ora fidelibus patefacta ſunt, & perpetua deinceps Eccleſiæ catholicæ fide conſeruata. Cui, quare non debeas de quibuſdam credere (quanquam non legantur in Euãgelijs) quum (vt Auguſtinus ait) niſi tradente Eccleſia ſcire non poſſes, quę ſint Euangelia? Quorum ſi nolllum vnquam ſcriptum eſſet, maneret tameu Euangelium ſcriptum iu cordibus fideliũ, quod antiquius fuit omnium Euangeliſtarum codicibus, manerent ſacramenta, quæ & ipſa non dubito Euangeliſtarum libris eſſe omnibus antiquiora: ne putet Lutherus efficax argumentum eſſe fruſtra ſuſcepti ſacramenti, ſi non reperiat inſtitutum in Euangelijs. Alioqui ſi nihil omnino recipiat, quod non tam apertè legat in Euangelio: vt tergiuerſandi non ſit locus: quomodo credit (ſi modo credit, qui ferè nihil credit) perpetuam Mariæ virginitatem? De qua, adeo nihil inuenit in ſcripturis, vt Heluidius non aliunde quàm ex ſcripturarũ verbis, arripuerit anſam decernendi contrarium. Nec aliud opponitur illi, quàm totius Eccleſiæ fides, quæ nuſquam maior eſt, aut fortior, quàm in ſacramentis. Ego certè neminem eſſe puto, qui ſcintillam vllã habeat fidei, cui perſuaderi poſsit, quod Chriſtus, qui pro Petro orauit, ne fides eius deficeret: qui Eccleſiã ſuã ſupra firmam petrã collocauit: pateretur eam, tot ſeculis vniuerſam corporalium rerum ſignis inanibus, erronea fiducia, velut diuinis Sacramentis obſtringi. Si uuſquã inde quicquam legeretur, illi tameu, verbo mentem domini poterant enarraſſe, qui præſentes verſati ſunt cum eo, de quibus ſic ait: Vos teſtes eſtis, qui mecum ab initio fuiſtis. Docere poterat, quid debebat fieri, Paracletus ipſe, de quo dixit Chriſtus: Quum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritus veritatis, qui à Patre procedit: ille teſtimonium perhibebit de me. Et rurſus. Quum venerit ille, qui eſt Spiritus veritatis, vos ducet in omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audierit, loquetur: & quę futura ſunt, annunciabit vobis. Eccleſia ergo, quum tot & tales habuerit præceptores, tot viuos euangeliſtas, & ſpiritũ illum, qui veritatẽ inſpirat, credetur temerè inſtituiſſe ſacramentũ, & ſpẽ in ſigno collocare nihili? Non credetur potius ab Apoſtolis: non credetur potius à Spiritu ſancto didiciſſe?

Vter veſtrũ hic triũphat Luthere?

Argumẽtũ a probabili.

Et paulò poſt de Sacramento Matrimonij.

Negat vſquam promiſſam eſſe gratiam. Negat vſquam inſtitutũ eſſe pro ſigno. Vnde hæc nouit? Quia non legitur, inquit. O rationem fortem, & multarum hęreſum parentem. Ex hoc fonte venenũ hauſit Heluidius. Nullum Sacramentum admittis: cuius inſtitutionem nõ legis in libro? Quem librum vnqoam ſcripſit ille, qui inſtituit omnia? De quibuſdã, inquis, credo Euangeliſtis Chriſti. Cur ergo de quibuſdam, Chriſti nou credis Eccleſiæ? quam Chriſtus omnibus præpouit Euangeliſtis, qui non niſi membra quędam fuerunt Eccleſiæ. Quamobrem ſi fidis vni, cur diffidis vniuerſis? Si membro tribuis tantum, cur toti nihil tribuis corpori? Eccleſia credit eſſe ſacramẽtum: Eccleſia credit à Deo inſtitutum, à Chriſto traditum, traditum ab Apoſtolis, traditũ à ſanctis patribus, per manus deinceps, pro Sacramento traditum, ad nos peruenıſſe pro ſacramento, per nos tradendum poſteris,

Fortiſsimũ argumentum Lutheri.

Talis eſt Luthera na dialectica.

ad finem vſque ſeculi, pro ſacramento venerandum. Hoc Eccleſia credit: & quod credit, dicit. Hoc inquam, tibi dicit eadem Eccleſia, quæ tibi dicit Euangeliſtas ſcripſiſſe Euangelium. Nam niſi Eccleſia diceret Euangelium Ioannis, Ioānis eſſe, neſcires eſſe Ioannis. Non enim adſediſti ſcribenti. Cur ergo non credis Eccleſiæ: quum dicit, hæc Chriſtum feciſſe, hæc ſacramenta inſtituiſſe, hæc apoſtolos tradidiſſe: quemadmodum credis ei: quum dicit hæc Euangeliſtam ſcripſiſſe?

AVDISTI Lector vnum aut alterum locum è multis, quæ ſcripſit Rex: in quibus oſtēdit multa dicta, facta. tradita eſſe per Chriſtum, quæ nullus Euangeliſtarum complectitur: quæ nullis Apoſtolorum ſcriptis continentur. nulla ſcriptura commemorantur: ſed eorum recente memoria, qui interfuerunt, velut per manus deinceps tradita ab Apoſtolorum tempore, ad nos vſque peruenerunt: & Eccleſiam Catholicam, in ſacramentis & articulis fidei, à Spiritu ſancto & doceri, & gubernari. Atque iſta probat, nō ex eo ſolum, quod alioqui abſurdiſſima quędam ſequerentur: ſed ex apertis Euangeliſtarum verbis, euidentibus etiam ſacratum literarum teſtimonijs, & ipſius præterea Chriſti. Quid ad hæc Lutherus obſecro? Semoue pauliſper lector iurgia, cachinnos, riſus, & conuitia: nihil inuenies aliud, quàm duas propoſitiones has. Nihil verum, ac certum eſſe præter euidentes ſcripturas: cætera omnia traditiones eſſe hominum, & cuiuſq; arbitrio relicta. Sed interim ad rationes, quas affert Rex: ad authoritatem Euangeliſtarum, atque ipſius Chriſti, quibus probat præter ea, quæ ſcripto comprehenſa ſunt, facta, tradita, præcepta fuiſſe alia, quibus omnino reſponſum eſſe oportuit: nihil omnino reſpondet. Quamobrem qui ſic reſpondet, vt ea, quibus reſpondere debuerat, omnia relinquat intacta, quid aliud facit, quàm planè fatetur ſe nihil habere, quod dicat. Quæ res, quāquam per ſe manifeſta eſt, tamen quo fiat magis adhuc dilucida: Lutheri verba recenſebimus. & nubes ac nebulas, quibus inuoluit ſe nebulo, diſcutiemus.

Summa libelli Lutheri.

Lutheri verba.

VENIAMVS autem nunc, inquit, ad ipſam rem, & more Ariſtotelis, qui Thomiſtarum Deus eſt, Primo generaliter, deinde ſpecialiter, de cauſis iſtis diſputemus. Summum generale & vnicum robur Henricianæ ſapientia, in tam regio libello eſt, nulla ſcripturæ authoritas, nulla ratio vrgens, ſed Thomiſtica illa diſputandi forma, Mihi ſic videtur. Ego ſic ſentio Ego ſic credo. Et vt hic met Amſdorfis recorder, ſic diſputat ſtolidus Rex, ſicut ille recitare ſolet, diſputaſſe Lipſenſes Theologiſtas. Vbi quum reſpondens negaſſet aſſumptum opponenti, probabat idem opponens hoc modo. Oportet ſic eſſe. Illo iterum negante, Denuo & ille, Et quomodo poteſt aliter eſſe? Oportet ſic eſſe, pulcherrime, & Thomiſticiſſime, quin & Lipſiciſſime & Henriciſſime. Sic cum ego in meo libello hoc Thomiſticū generale principium maxime impetiſſem, & diuinas ſcripturas aduerſus ritum, vſum, cōſuetudinē, authoritatē hominum ſtatuiſſem, Dominus noſter rex nihilominus, pro ſua Thomiſtica ſapientia, aliud nihil reddit, quàm oportet ſic eſſe, Vſus ſic habet, Hæc eſt longa conſuetudo, Ego ſic credo, Patres ſic ſcripſerunt, Eccleſia ſic ordinauit etc. Quod ſi iterum ſcripſero mille libros, & probauero per ſcripturas, vſum et authoritatem hominum in rebus fidei nihil eſſe, facilè erit & Regi Thomiſtico, mille libris reſpondere, & omiſſis ſcripturis à me inductis, ſemper iterare, Oportet ſic eſſe, Vſus ſic habet, Authoritas hominum ſic dicit, atque aliud nihil. Si autem dixero, Vnde probas, vſum & authoritatem humanam valere? reſpondet, Oportet ſic eſſe, Mihi ſic videtur, Sic credo. Nunquid tu doctior es vnus omnibus?

Imo tuū magis q rationē omnem refugias

Noli mētiri bone vir.

Certè improbior es vnus omnibus

QVIS non rideat, hominis ſtolidiſſimi furioſum, & in ipſius ridiculum caput recidentem riſum? quando regem nugatur nihil aliud afferre, quàm, Oportet ſic eſſe: Vſus ſic habet: Hæc eſt longa cōſuetudo: Ego ſic credo. Patres ſic ſcripſerūt. Eccleſia ſic ordinauit. Quū nemo neſciat, ipſum Lutherum ſcire, regem illorum omnium fere nihil dicere ſed iſta dicere. Hoc probat ratio: hoc tradidit Deus: hoc docuit Spiritus ſanctus: hoc dicit Euāgeliſta: hoc dicit Apoſtolus: hoc ipſe dicit Chriſtus. Ad quæ omnia, nihil omnino dicit Lutherus.

Verba Lutheri Iſtud nō tacebit Parmeno.

Intelligis ergo lector, ſtipites iſtos intractabiles, hoc tantum quærere, vt ſibi ſolis credatur. Ego poſtulo, nō mihi, ſed apertis Dei verbis credi, illi poſtulant præranciclis & veternoſis ſui cerebri viſionibus credi, contemptis verbis Dei. Neq; enim ego vel vſum, vel authoritatem hominum in totum negaui, ſed libera eſſe volo, & indifferentia, quæcunque extra ſcripturas ſanctas ſcripta ſunt, tanquam articulos fidei neceſſarios fieri recuſo ex hominum verbis. Tolerari volo, quæ bene dicuntur, & geruntur citra ſcripturæ teſtimonium. Tolerari autem libere. At trunci iſti, nobis articulos fidei faciunt, ex omni verbo patrum, quod tantum abeſt, vt ſancti voluerint ſuis ſcriptis tribui, vt nulla maiore blaſphemia offendi poſſint, quam dum per lethargicos Thomiſtas, eorum libera verba, & facta, in neceſſarios articulos, hoc eſt laqueos mendaces, in perniciem animarum vertuntur.

ECCE Lector, quàm dilucide proponit Lutherus, quid poſtulemus nos: quid ipſe viciſſim poſtulet. Nos videlicet ſtipites intractabiles poſtulamus, vt ſolis credatur nobis, hoc eſt ſolis Italis, Hiſpanis, Anglis, Gallis, & deniq; ſolis omnibus, quæcunq; Chriſti Eccleſia, aut hodie ſit, aut vſquā gentiū, vllo vnquā tempore, à Chriſto paſſo fuerit. At Lutherus vir æquiſſimus, nihil poſtulat aliud, ſcilicet, quàm vt credatur apertis ſcripturis, quarum apertiſ-

apertiſsimas paſsim trahit in dubium: & aper-
tè torquet in hæreſes: & quum vrgetur, audet
contemnere: quæ paulò poſt faciemus ipſa lu-
ce clariora. Sed interea ventilemus illud, quod
ait, libera eſſe & indifferentia, quæcunque ex-
tra ſcripturas ſanctas ſcripta ſunt: & tantum
liberè tolerari vult, quæcunque bene dicun-
tur, aut gerũtur, citra ſcripturæ teſtimooium.
Iſtud Luthere ſi verum eſt: cur ad illa nihil
reſpondes omnia, quæ tibi obiecit Rex? è qui-
bus nos plura ſuis locis allaturi, pauca protu-
limus interim: quæ quum ſupra legerit, qui
tuum generale reſponſum iſtud leget poſtea,
neque tactum tibi quicquam illorum viderit,
Redactæ in anguſtiam Lutheri copiæ. ſed velut ſurdo dicta, ſic prætерita, & diſsimu-
lata ſilentio, non poterit ignorare, quanta reſ-
ponſionis idoneæ diffidentia, & veræ defen-
ſionis inopia prætеrieris. Sed nos quoniam te
libenter iſta fugere videmus, eadem, atque alia
itidem talia, quæ dolenter aſpicis, iterum tibi
atqoe iterum ob oculos ingeremus. Igitur vt
cœpi dicere: ſi liberè omnia habenda ſint, &
nihil certo credendum, quod non ſit euiden-
te ſcriptura comprehenſum (ſic enim tu non
vno loco confirmas) quid ſibi vult illud Apo-
ſtoli? State, & tenete traditiones, quas didici-
ſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam no-
ſtram. Apoſtolus, ex æquo ſeruari iubebat ea,
quæ per ſermonem tradiderat, atque ea quæ
per epiſtolas. Aliquid igitur traditum eſt non
tanquam liberum, ſed quod citra ſcripturam
obligaret eccleſiam. Quid ad boc dicis Luthe-
Friget iã. re? Quid ais ad illod Euãgeliſtæ? Multa ſacta
ſunt, quæ non ſont ſcripta in libro hoc. Quæ
qoo minos ab alijs Eoangeliſtis dicas eſſe per-
ſcripta: negat ea totum poſſe mundum com-
prehendere. Quid ergo dices, illa omnia dun-
taxat fuiſſe miracula? quorũ etiam multa neſ-
ciri poterant abſque periculo fidei? Cæterum
ſacramenta, in quibus Eccleſia nõ poſſet abſq;
peccato ſuperſtitionis errare, eorũ nihil euan-
geliſtas potuiſſe prætermittere? Iſtud ne poſsis
prætendere: vides id: quod etiam tibi rex op-
poſuit, Euangeliſtam Ioannem non tradidiſſe
Sacramentum Euchariſtiæ. Quod ſi conten-
das, ideo non tradidiſſe, quia alij Euangeliſtæ
compreheoderant: ea ratione potius omiſiſ-
ſet alia, minoris momẽti: quæ licet ab illis ſcri-
pta, tamen ille rurſus commemorat. Quam-
obrem negari non poterit, etiam neceſſarios
articulos inter ea fuiſſe, quæ ſcripta non ſunt,
Cõſutatur Luther' euidenti ſcriptura. ſed abſq; ſcripto tradita ſunt. Iã Paulus, quum
Corinthijs eodem de Sacrameoto ſcriberet:
Ego, inquit, ſicut accepi à domino, ſic & tradi-
di vobis. An nõ ſine ſcripto, ſicut accepit ſine
ſcripto, tradidit? Imo, adeo nihil omnino tra-
didiſſet ſcripto, neque Corinthijs, neque Ro-
manis, neque alij cuiquam populo: ſi quo tem
pore ſcripſit, licuiſſet alloqui coram. Quæ res,
ſi fors accidiſſet, iſtis omnibus derogaſſes fidẽ,
quæ nunc in Paulinis legũtur epiſtolis. Cuius,
vt cæterorum qooque Apoſtolorum, pleræq;
deſiderantur: & quæ ſuperſunt, quædam ver-
tuntur perperam: quædam vertuntur ambi-
gue: nec in gemina lingua vſquequaque con-
cordant eſemplaria: & de ſenſu certatur in-
ceſſanter. Ita, quod ſolum agis. nunquã deerit
anſa negandi, quod velit: aſſerendi, quod libet
illi, qui nihil admiſerit præter euidentes ſcrip-
turas. Quid illud quæſo, quã vim habet, quod
Chriſtus dixit? Spiritus paracletus, quum ve-
nerit, ille ducet vos in omnem veritatem. Non
dixit, ſcribet vobis: aut foris ad aurem loque-
tur vobis: ſed ducet vos: hoc eſt, intus inclina-
bit vos, ac flatu ſuo, corda veſtra diriget in om
nem veritatem. At quos quæſo, ducet Spiritus
ſanctus in omnẽ veritatẽ? an duntaxat Apo-
ſtolos, quibus tunc ore loquebatur Chriſtus?
Apoſtolis ergo duntaxat & illud dixit: Ego
vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſe-
culi. Quis ergo dubitat, illod Chriſtum dixiſſe
de eccleſia: quòd Spiritus ſanctus eam ductu-
rus eſſet in omnem veritatem? Quid illi, qui-
bus dictum eſt: Ite, prædicate Euangeliũ om-
ni creaturæ? Euangelium prędicabant ex ſcri-
pto? & nooam legem Chriſtus ſic referri iuſsit
in tabulas: aut in æs ioſcribi: vt ſi quid ibi non
legeretur: id protinus omne reijceretur pro
nihilo? Ita ne Dei verbum, ab apoſtolo quoq;
commemoratũ, nihil mouet Lutherum: Ego
dabo leges meas in cordibus eorũ, & in men-
tibus eorum ſuperſcribam eas? Non dicit in la-
pide: non dicit in lignis, ſed vt legem veterem
ſcripſit in lapide foris, ſic nouam intus Dei di-
gito ſcribet in libro cordis, vt quod minimo
tempore durauit in duriore materia, perpetoo
durare faciat in molliſsima. Sic Deo placuit
oſtendere potentiam ſuam. Priores ſaxeæ ta-
bulę protinus fractę ſunt: poſteriores quidem
diu dorauêre: In corde verò quod ſcripſit, du- Euãgeliũ in cordibus hominũ certiſsimè inſcriptũ
rabit indelebile. In corde igitur, in Eccleſia
Chriſti, manet inſcriptum verum Euãgelium
Chriſti: quod ibi ſcriptũ eſt ante libros Euan-
geliſtarum omnium. Ibi fidem ſuam ſic inſcri-
pſit Deus, vt nulla poſsint hæreticorum præ-
ſtigia delere, quantũuis afferãt ex libris Euan-
gelij ſcripturas, in ſpeciem veræ fidei contra-
rias. Hinc ſtetit Chriſti fides, aduerſus hoſtem
Chriſti matris, Heluidium. Hinc ſtetit, aduer- Heluidi⁹.
ſus hoſtem ipſius Chriſti, Arrium. Hinc ſtetit Arrius.
inuicta, aduerſus plurimos hæreticorum cu-
neos, qui eam eodem ariete oppugnabãt, quo
nunc Lutheros oppugnat, dum negarẽt pub-
licam Eccleſiæ fidem è ſcriptura probari, aut
ſcripturas eſſe dicerent fidei cõtrarias. Sed Ec-
cleſia Chriſti nõ dubitauit: quicquid Spiritus
ſanctus ioſpirauit Eccleſię, id eſſe procul do-
bio verum, ſiue comprehenſum id ſcriptura
ſit, ſiue nulla ſcriptura comprehenſum. Imo ſi
qua ſcriptura produceretur, in ſpeciem cõtra-
ria, eam fides in corde pręſcripta docebat, oon
ſatis intellectam eſſe his, quibus ita videretur,
qoum eſſet certiſsimum, neque Chriſtum Ec-
cleſię ſuę in articulis fidei deeſſe, neq; ſpiritum
Dei

Dei veracem ſibi eſſe contrarium. Quod ſi adhuc ſtolide perſiſtas in eo, vt contendas, nihil eſſe factum, ac traditum, præter ſcripturas· nec te ab ea ſtultitia deducant ea ſcripturarum teſtimonia, quæ ex ipſo regis libello memoraui, quibus tu nihil omnino reſpondiſti: vellē ſaltē hoc expedias, quod in tota ſcriptura ſacra, pater nuſquā vocatur ingenitus, filius nuſquā homuſios: nuſquā ſatis apertè legitur, Spiritus ſanctus à patre filioq́; procedere: Imo vero ſancti Spiritus deitatem ipſam, adeo contenderūt hæretici nō ſatis elucere ſcripturis, vt eū quod teſtatur beatus Gregorius Naziāzenus, appellarint theon agrapcun: hoc eſt, Deum de quo nō ſcribitur: An tu idcirco vetabis, hurū quicquam certo credi· & liberum cuiq; ſtatues, vt citra ſalutis ſuæ diſpendium, patrem neget ingenitum: filium neget homuſion: Spiritū ſanctum neget ab vtroque procedere? Quid reſpōderes ad illud: quod de perpetua virginitate Mariæ, adeo nihil omnino reperitur in ſcriptura, vt magno labore probant Hieronymus, ſcripturas nō habere contrariū? Quod, quanq̃ probauit egregie, non tamen tām euidentibus probauit ſcripturis, vt ſuſtulerit aduerſario omnem facultatem diſputandi. Sed totus articulus plane pēdet ex Eccleſiæ fide: cui an in hoc articulo pareas, velim aperte reſpondeas. Ego te interim credo, quanquam ſis impius, tamen hac ſane parte parere: cui certè ſi eſſe putas parendū, aliquid admittis præter ſcripturas, contra fundamentum tuum. Quod ſi tam impius ſis, vt Deiparæ virginis integritatē in dubium vocare non dubites: non eris tamen, opinor, tam impudens, vt Euchariſtiæ Sacramentum, quod vnum fere nobis reliquiſti, nec tamen à ſceleratis digitis tuis impollutum: nunc rurſus neges eſſe ſacramentum. Nec illud opinor, recantabis: Nullum ſacramētum eſſe, cuius nulla promiſsio gratiæ, nulla peccatorum remiſsio legitur in ſcriptura ſacra: quod vnicum delegiſti tibi, ad omnia ſacramēta ſubuertēda fundamentum. Age ergo Luthere: hac ſaltē parte conſiſte tecum: turpe tibi fuerit, hoc principali fundamento depelli. Sceleratum negare eſſe Sacramentum Euchariſtiæ.

Expedi ſi potes hūc nodum Luthere. Theos agraptos.

Quin & Chriſtū eſſe Deū ſi libeat, negabit.

At ex his duobus, Rex effecit, vt alterū tibi fuerit, velis nolis, relinquendum. Recognoſce nunc nebulo verba illa principis, quorum cauterio, meretriciæ fronti tuæ, eam ſtultitiæ notam, atque impietatis inuſsit, quam nulla diſſimulatione poſsis obtegere.

Verba Regis.

NVNC quoniā ex ipſius Lutheri fundamento probauimus, ſacramenta, quæ credit Eccleſia, nō aliunde quàm à Deo potuiſſe cōſtitui, etiam ſi nihil inde prorſus in ſcriptura legeretur: Videamus, an ſcriptura tam nullam omnino mentionem faciat huius Sacramenti. Omnes vna voce fatentur, apoſtolos in cœna domini ordinatos in ſacerdotes. Solus iſtud Lutherus negat: quum planè conſtet illic, datam poteſtatem conficiendi corporis Chriſti, quod ſolus conficere ſacerdos poteſt. At non eſt, inquit ille, ſacramentum, quia non fuit illis vlla promiſſa gratia. Vnde id nouit Lutherus? quia non legitur, inquit. familiaris eſt iſta Luthero conſequentia: Non eſt in Euangelio ſcriptum· ergo nō eſt à Chriſto factum: quam colligendi formā infirmat Euangeliſta, quum dicit: Multa facta ſunt, quæ non ſunt ſcripta in libro huc. Sed tangemus tamen Lutherum aliquātu propius. Euchariſtiam concedit eſſe ſacramentum· quod niſi fateretur, inſaniret. At vbi reperit in ſcriptura, promiſſam in illo ſacramento gratiam? Nam ille nihil recipit niſi ſcripturas, & eaſdem claras. Legatur locus de cœna dominica: nō reperiet apud vllū Euangeliſtarum, in ſuſceptione ſacramenti promiſſam gratiam. Legitur à Chriſto dictum: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamēti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Quibus verbis ſignificauit, ſemet in cruce per paſsionem redempturum genus humanum. Sed quum dixit ante: Hoc facite in meā commemorationem: nullam hoc facienti, id eſt, ſacerdoti conſecranti, aut euchariſtiam recipienti, gratiam ibi promittit: nullam peccatorum remiſsionē. At nec Apoſtolus, in epiſtola ad Corinthios, quum interminetur male manducantibus iudicium, vllam mentionem facit de gratia bene manducantium. Quod ſi quid ex capite ſexto Ioannis, gratiam promittat ſuſcipienti ſacramentum carnis & ſanguinis domini: ne id quidem iuuare Lutherum poteſt, quippe qui totū illud caput negat, ad Euchariſtiam quicquam pertinere. Videtis ergo, vt iſtam promiſsionem gratiæ, quam pro tutius ſacramenti fundamento magnifice nobis in totu promiſit opere: non poteſt in eo tueri ſacramēto, quod fere ſolum reliquit: niſi (quod neceſſe habet) præter ſcripturæ verba recurrat ad Eccleſiæ fidem.

Obſerua Luthere.

Nuſquā ſacramētum legitur eſſe ſignū gratiæ ſuſcipienti.

AVDISTIN hæc Luthere prius? an potando lethargum concepiſti tantum, vt iſta tibi ad aures inclamata, non audias? Cur ad hæc obticuiſti: quum tam magnifice te reſpondere iactites? Hoccine tibi diſsimulandum fuit, quod vnum tibi totum illud fundamentum deſtruit: quo vno, tu videri vis, ſacramenta deſtruxiſſe omnia? Nam quum hoc vnum Babylonis tuæ fundamentum ieceris, nullum ſacramētum eſſe, cuius promiſsio gratiæ non legeretur apertis ſcripturæ teſtimonijs: ac nunc idem fundamentum iacias auctius, nihil omnino credendum pro certo, quod non apertè legatur in ſcriptura ſacra: Eo te compellit princeps, vt aut Euchariſtiæ tibi ſacramentum ſit negandum: quod ante fere ſolum cōceſsiſti: aut ſi velis in eo perſiſtere: neceſſe tibi ſit, ab hoc præclaro fundamento deſiſtere· & præter ſcripturæ ſacræ verba, confugere ad publicam fidem Eccleſiæ (vt ipſe vocas) papiſticæ.

Imo malitia præpeditus nequit.

Refellit illud, quòd ſi quid præter ſcripturam verum ſit,certum tamen eſſe non poſſit:& periculum fore,ne vana pro veris veniant in articulos fidei,& traditiones hominũ pro traditionibus Dei.

CAP. IX.

QVID reſpõdet frater, pater, potator, ad hęc? ebrius dormit: ſepultos eſt in ſcypho: non aodit. An poſtquam illud villum edormierit: tum è crapula ſurgẽs iſtud nobis eructabit? quod quanquam vera ſunt aliqua, nullis adhuc ſcripturis comprehenſa: certa tamen eſſe, & cõperta non poſſunt. Nam quum plurima liceat confingere: dicet videlicet,quod vera illa,ab ijs quę fingerentur, nulla poſſemus nuta diſtinguere. Ex quo ſecuturum,dicet illud abſurdum: vt omnes humanas traditiones amplectamur pro traditionibus Dei. Si iſtud verum eſt: homo cautus Lutherus eſt: ſed parum cautus Euangeliſta: parum cautus Apoſtolus: qui quum quędã (vt oſtendimus) non complecterentur ſcripto: quę neceſſe fuit ab Eccleſia ſeruari: nõ viderunt, aut illa poſſe aliquando excidere è memoria, aut eorum prętextu,etiam alia,quę ab humana vanitate proficiſcerẽtur, authoritatem ſibi poſſe cõparare: quaſi ſimili modo traderẽtur à deo. Et tamẽ ita ſibi fortis videtur hac in parte Lutherus, vt centies illud exclamet nobis: nihil eſſe pro certo & indubitato tenendum, quod non ex ſcripturis eluceat, & eiſdem etiam maniſeſtis, atque euidentibus. Alioqui cenſet neceſſario conſequi, vt per errorem obliget Eccleſia ſeſe, ad vana ſigna, pro veris ſacramẽtis: dõ traditiones hominũ putet eſſe traditionea dei: Aut ex ambiguo ſcripturæ textu, aduerſus veritatẽ falſo adhęreat ſenſui. Nam hũc errorem cenſet Lutherus inuincibilem. Hoc loco opponere aduerſus vtrunque poſſemus, non vnũ quempiã ex antiquis patribus, aot vnum locum è ſcriptura ſacra: niſi potius viſum eſſet obijcere Luthero, vnum illum, quẽ vnum omnibus præfert patribus, omnibus præfert Euangeliſtis, Lutherum. Quem ipſum nõ tam obijciemus nos, quàm prolato loco, lectorem commonebimus, à rege iam olim obiectom. Et quoniam refelli non potuit à Luthero, per diſsimulationem prætermiſſum ſilentio. Sic igitur habet Rex in Sacramento Ordinis.

Num formidoloſus es mi homo?

Nihil eſt hoc vero verius.

Ita ſolet vincere Luther.

SED VELVT ineuitabile telum promit: quod hoc ſacramentum nullã habet promiſsionem gratiæ vllibi (vt inqoit) poſitam: cuius ſacramenti, vel verbo meminiſſe negat totum nouum teſtamentum: & ridiculũ (ait) aſſerere pro Sacramento Dei, quod à Deo inſtitutum nuſquam poteſt monſtrari. Nec licet (inquit) aſtruere aliquod diuinitus ordinatũ, quod diuinitus ordinatum nõ eſt: ſed conandum eſt, vt omnia nobis claris (inquit) ſcripturis ſint firmata. Vtrum in nouo teſtamẽto nulla prorſus fiat huius ſacramenti mentio, poſt excutiemus. Interim ſic agam cum illo, tanquã nulla prorſus mentio fieret. Nam eodem telo ſe ſperat omnia ferme ſacramenta perfudere. Aduerſus quod telum, ego in ſcutum mihi idipſum ferrum conijciam: quod Lutherus ipſe fatetur impenetrabile. Sic enim ſe habent ipſius verba.

Verba Regis.

Quibus confutat Lutherũ ex verbis ipſius Lutheri.

Hoc ſane habet Eccleſia, quod poteſt diſcernere verbum Dei à verbis hominum: ſicut Auguſtinus confitetur ſe Euangelio credidiſſe, motum authoritate Eccleſiæ, quæ hoc eſſe Euangelium prædicabat.

Verba Lutheri in ca. Ba. ex quib' manifeſte reuincitur.

Igitur quum iſtod habet (vt Lutherus fatetur) Eccleſia, quod verbum Dei diſcernere poteſt à verbis hominum, certum eſt iſtud non aliunde habere, quàm à Deo. Nec ob aliã cauſam, quàm ne in his erraret Eccleſia, in quibus non erratum eſſe oporteat. Sequitur igitur ex hoc fundamento, quod nobis ſubſtrauit Lutherus, vt Eccleſia habeat à Deo, nõ id ſolum, quod concedit Lutherus, diſcretionem verborum Dei, à verbis hominum, ſed etiam diſcernendi facultatem, qua in ſcripturis diuinis, diuinũ ſenſum ab humano diſcriminet. Alioqui enim, quid profuerit: ſi Eccleſia (Deo docente) ſcripturam veram diſcernat à falſa, & in ſcriptura vera, falſum ſenſum non diſcernat à vero? Denique eadem ratione, & iſtud ſequitur, vt & in his quæ non ſcribuntur, eccleſiam ſuam doceat Deus, ne per errorem poſsit falſa pro veris amplecti: quum ex ea re non minus impendeat periculi, quàm ſi vel ſcripturas hominum teneat pro verbis Dei: vel è veris Dei verbis, falſum eliciat ſenſum: præſertim ſi falſa ſuſcipiat ſacramenta pro veris, & traditiones hominum pro traditionibus Dei, imo nõ traditiones hominum, ſed figmenta diaboli. ſi ſuam ſpem in fictis, ac vanis corporaliũ rerum ſignis (quemadmodum magi faciunt) Eccleſia Chriſti, velut in Chriſti ſacramentis collocet. Liquet ergo manifeſte ex eo, qood fatetur Lotherus, Eccleſiam hoc habere, vt verba Dei diſcernat à verbis hominum: Hoc quoque nõ minus habere, vt traditiones Dei diſcernat à traditionibus hominum: quum alioqui, vtrobique poſsit ex æquo vitandus error exoriri: nec id agat Chriſtus, ne eccleſia ſua hoc, aut illo erret modo, ſed ne erret vllo. Errare verô maiore cum iniuria Chriſti non poſsit, quàm ſi fiduciam in illo ponendam ſolo, ponat in ſignis nulla prorſus fultis gratia, ſed omni bono fidei vacuis atque inanibua. Non igitur errare poteſt Eccleſia, in ſuſcipiendis ſacramentis fidei: non magis inquam, quàm errare poteſt in ſuſcipiendis (qua in re Eccleſiam errare non poſſe fatetur Lutherus ipſe) ſcripturis. Quæ res, ſi ſe haberet aliter, multa ſequerentur abſurda. Sed hoc in primis, quo nihil poteſt eſſe abſurdius: quòd pleraque omnia fidei Chriſtianæ dogmata, tot ſtabilita ſeculis, ad ſuccreſcẽtium hæreticorum libidinem, denuo

Luther' ſuo telo miſerè cõfoſſus.

reuoca-

reuocarentur in dubium. Nam ſi nihil haberi pro certo debet, niſi quod ſcripturis & iiſdem (vt Lutherus ait) claris, firmatum eſt: non ſolum non aſſeremus diuæ Mariæ virginitatem perpetuam, ſed & inexhauſta ſuggeretur fidei oppugnandę materia, ſi cui vnquam libeat aut nouas excitare ſectas, aut reſoſcitare ſepultas. Nam pauciſsimi fuerunt hæretici, qui non receperint ſcriptoras: ſed omnes ferè ex eo, ſua ſtatuebant dogmata: quòd aut ea contenderent eſſe firma ſcripturis: aut quum illis viderentur rationi conſentanea, contrarium non definiri ſcripturis. Quoniam ea, quæ proponebantur aduerſus ſuam ſectam, aliter contendebant intelligi, quàm orthodoxa intelligebat Eccleſia: & ne clara dici poſſent, aut alio excogitato ſenſu, aut prolatis aliunde ex eadem ſcriptura locis, in ſpeciem valde cõtrarijs, omnia ſic turbarunt, vt viderentur ambigua. Ita aduerſus Arrium niſi publica ſtetiſſet fides eccleſię, haud ſcio, an defuiſſet vnquam de ſcripturis diſputandi materia.

NON dubito lector, quin, dum legis hęc: & admireris, & deteſteris iſtam nebulonis improbam atque impudentem diſsimulationem, qui tanquam ſurdus eum cantum prætereat, quem nemo non ſentit auriculas eius aſininas tanto cum doloris ſenſu penetraſſe, vt nec ebrius quidem ſenſum poſsit eius doloris excutere. Quod enim telũ cadere potuit in Lutherum violentius: quàm quo factum eſt, vt ſuis ipſius verbis vulneratus & confoſſus iaceat. Raro verũ dicit: & tamen idipſum, quod dicit verum, falſitates, quas aſtruit ipſe, conuincit. Quid hic Luthere commiſceris effugij? qua ſtolida ſtropha laborabis elabi? Conuoca nebulonum, potatorum, ſcortatorum, ſicariorum ſenatum: explicent te ab hoc labyrintho: ſuadeant, vt quod ſæpe feciſti, facias denuo, reuoces atque recantes, ſi quam vnquá ſyllabá dixiſti bene. Clama pœnitere te, quod hoc faſſus es, Eccleſię datum, vt ſcripturas Dei diſcernat à ſcriptis hominum. Quod ſi feceris, id quod planè facies aliquando, ſimul concedas oportet, incertum atque inualidum eſſe illud ipſum, quod ore tantum clamas, corde nihil credis, euangelium. Sin non illud reuoces, ſed Eccleſiam concedas, hoc habere datum à Deo, vt non poſsit errare, in diſcernendis Dei verbis à verbis hominum: nec eius aliam poſſis aſsignare cauſam, quàm peculiarem Dei turam, qua ſic gubernat Eccleſiam, vt in rebus tam magni momenti eam nolit errare, neceſſe eſt, illud concedas etiam, quod Deus Eccleſiæ non deerit in ſcripturis intelligẽdis, aut dinoſcendis traditionibus, ſi cubi tale vrgeat periculum ex ignorantia: quale fuerit, ſi permittatur errare in neceſſarijs articulis fidei, vel ſacramẽtis: in quibos errare, nihil eſt aliud, quàm fidem ſubtractam Deo, nõ in homine ponere, ſed in ſignis inanibus collocare: quod prope deterius eſt, quàm vitulum adorare conflatilem.

Hic ſuccurrite cõbiboni veſtro Lutheri ſodalicũ

Quid hic habes, quod obgannias Luthere?

Qua in re, quantum abſit, vt Chriſtus deſit eccleſiæ, ipſe teſtatur, dicẽs: Ego vobiſcum ſum vſque ad finem ſeculi.

Oſtendit Lutherum tergiverſari ſtolide, conantem controuerſum facere, quæ ſit Eccleſia Catholica: & ſimul reſpondetur ad inanes eius logos, quibus nugatur in Ambroſium Catharinum de eadem Eccleſia.

CAPVT X.

SED Hic fortaſsis, vt eſt impudens, quęſtionem faciet (id quod ſæpe facit) de eccleſia, & totam Eccleſiam, quam appellat papiſticam, negabit eſſe eccleſiam illam Chriſti. Qua in re, ne quid deeſſet, nebulonẽ iſtum & verè & acutè prudẽtiſsimus princeps attingit. Nam in Sacramento ordinis, quum recitaſſet hæc verba Lutheri, ex captiuitate Babylonica. Hoc ſacramentũ ordinis Eccleſia Chriſti ignorat, inuentumq́ue eſt ab Eccleſia Papæ: ſubiungit princeps.

Verba Lutheri.

HÆC pauca verba, non paruum habent & falſitatis & abſurditatis aceruum. Nam & Eccleſiam Papæ diſcernit ab Eccleſia Chriſti: quum Papa ſit eiuſdem Eccleſię Pontifex, cuius & Chriſtus Ait Eccleſiam inueniſſe, quod nõ inuenit, ſed accepit inſtitutum. Ait Eccleſiam Chriſti, hoc ignorare ſacramentũ: quum ſatis conſtet, nullam fere mundi plagam eſſe, quæ ritè profitetur fidẽ Chriſti, quin ordinem habeat pro ſacramento. Nam ſi poſſet obſcurum aliquẽ angulum reperire (quod, opinor, non poteſt) in quo neſciatur ſacramentũ ordinis: tamen angulus ille nõ eſſet cum reliqua comparandus Eccleſia, quæ non Chriſto ſolum ſubeſt, ſed & propter Chriſtum, vnico Chriſti vicario, Papæ Romano & ordinẽ credit eſſe ſacramentum. Alioqui ſi perſtet in eo Lutherus, vt Eccleſiam Papæ diſcernat ab eccleſia Chriſti: & apud alteram dicat ordinem haberi pro ſacramentu, non haberi apud alteram: proferat illam Eccleſiá Chriſti, quæ contra fidem papalis (vt vocat) eccleſiæ, ignorat ſacramentũ ordinis. Interim certè perſpicuum eſt: quum dicat, hoc ſacramentum ignorari ab Eccleſia Chriſti, & de Chriſti Eccleſia, dicat eos, quibus præſidet Papa, non eſſe: vtraque ratione ab eccleſia Chriſti eum ſegregare non Romam tantum, ſed Italiam totam, Germaniam, Hiſpanias, Gallias, Britãniam, reliquaſq; gentes omnes, quæcunque Romano Pontifici parent, aut ordinem pro ſacramento recipiunt. Quos populos omnes quum de Chriſti tollat Eccleſia, neceſſe eſt: vt aut Eccleſiam Chriſti fateatur eſſe nuſquam: aut more Donatiſtarum, Eccleſiam Chriſti catholicam, ad duos aut tres hæreticos redigat, de Chriſto ſuſurrantes in angulo.

Verba Regis.

Redarguitur Lutheri mendacij.

Eam fortaſſe vidit in Vtopia.

VIDES lector, eo rem redegiſſe regem, vt ſi Eccleſia, quam vocat Lutherus papiſticam, non

cam non ſit Eccleſia Chriſti: neceſſe ſit, aut nuſquam eſſe Eccleſiam Chriſti, aut illic eſſe taotum, vbicunque ſint duo vel tres hæretici, de Chriſto ſuſurrantes in angulo.

Quid ad hęc reſpondet Lutherus? tacet: ſatis laudat: agnoſcit ſic intelligere ſe, Chriſti verba, dicẽtis: Vbicũq; ſunt duo vel tres congregati in nnmine meo, ibi & ego ſum in medio eorum. Neque meminit, quicunque ſeparantur ab Eccleſia, eos, etiam ſi cõgregentur, ac loquaotur de Chriſto, conciliabiliom eſſe diaboli. Vna eſt Eccleſia Chriſti: extra quam, nulla eſt Eccleſia, niſi malignãtium. Atqui, nihil miror, Lutherum nihil ad iſta reſpondiſſe regi. Nam is perpetuus homini mos eſt aſsiduè inculcare ſua: ſed interim ſemper omnia tranſire, quæ obijcit aduerſarius: quemadmodum in hac ipſa quæſtiooe fecit, dum reſponderet Ambruſio Catharino, quem quãtũuis irrideat is, qui in eo libro Theſeus Luthero fuit in exhauriendis infacetis facetijs, tamen is quoque non dubito quin videat, Catharino plus eſſe & ingenij, & eruditionis in digito, qoàm habeat Lutherus in cerebro. Cui quum reſponderet iſte de poteſtate pontificis, & Eccleſiæ: nihil omnino reſpondit ad ea, quę Catharinus obiecerat. Quæ quiſquis æquus, & incorruptus legerit, & cum Lutheri ſcriptis contulerit, pronũciabit Lutherum egregium eſſe nugonẽ, qui tacitis omnibus quæ dicit is, cui reſpondet, nihil reſpondet aliud, quàm nego omnia quæ dicis. Nolo diſtinctiones. Nihil credo pręter ſcripturas. De ſcripturæ ſenſu, non credo ſanctis patribus: nam errauerunt omnes. Nolo allegationem incõuenientis. Allegatio inconuenientis non ſoluit argumẽtum: & mille nugas eiuſmodi.

Cuiuſmodi ſũt Lutherani.

Lutherũ nihil reſpondere ad obiecta ſibi à Catharino.

Nam, quum Catharinus, id quod neceſſe eſt, Eccleſiam iſtam militantem diſtinguat à triumphante. quòd in altera promiſcue viuãt mali cum bonis, in altera duntaxat ſancti, non vult diſtinctiones Lutherus, non diſtincturus, vt video, inter electionem, de qua Chriſtus ait, Multi ſunt vocati, pauci verò electi, & electionem illam, de qua dicit idem, Nonne duodecim elegi vos, & vnus ex vobis diabolus ęſt? At, ne manifeſtè ſe nugari fateatur, iubet diſtinctiones ex ſcriptura probari: velut tum demum crediturus, & tamen idem nihilominus irridet diſtinctionẽm, qua fides charitate formata diſtioguitur ab informi.

Verba Lutheri.

Vos finxiſtis commentum omnium nequiſsimum illud, informis fidei: quo facilius & tutius ſacrilegia veſtra, in ſcripturas Dei ſeu latrones Moab mitteretis. Nobis autem Paulus dicit. Quæ ſocietas lucis & tenebrarum? Quæ conuentio Chriſti & Belial.

VIDES vt hanc diſtioctionem, velut ex authoritate Pauli, pronunciet eſſe non ſolum fictam, ſed etiã nequiſsimè fictam. Sed interim, diſsimulat quòd Apoſtolũ ipſum nequitiæ inſimulat nebulo. Quid enim freqoentius in ore Pauli, quàm hæc diſtinctio? Quod multis in locis inculcat, quàm multum interſit inter eam fidem quæ caret charitate & bonorum operum vita, & eam qua per dilectionem operatur. Sed Lothero ſatis fuit, alterum clamare, alterum diſsimulare ſilentio.

Hic refellitur Lutherus euidẽte ſcriptura

IAM, quum Catharinus allegaret ioterdum quædam: quę diuinitus Eccleſiæ tradita, ſcribunt omnes ſancti patres, & totos credit Chriſtianus orbis: clamat Lutherus nihil recipio præter euidentem ſcripturã. Cæterũ quod omnia ſcribi curarit Chriſtus, quæ vult Chriſtianos credere, id conſtanter negant fideles omnes: nec adhuc vllo ſcripturæ verbo probat Lutherus.

Nõ omnia poſſe ſcripturis oſtẽdi: cum multa ſint nullis ſcripturis prodita.

QVVM de cuiuſpiã ſcripturæ ſenſo verteretur quæſtio, & Catharinus pro interpretatione quam aſſerebat ipſe, cõſtantem afferret ſanctiſsimorum patrum, antiquiſsimorũ interpretum, eruditiſsimorum virorum cõſenſum, clamat Lutherus nõ curo ſanctos patres: non curo veteres interpretes: non curo doctos illos doctores: omnes erraueront, vt homines: nec interim fere quicq̃ affert pro ſe, niſi quòd clamat verum eſſe quicquid dicit: & quod ipſe non errat: nec errare poteſt, vtpote nõ homo, ſicut erãt ſancti patres, ſed extra ſortem humanam infallibilis aſinus.

QVVM Catharinus probaret ex Lutheri poſitione, multa ſequi abſurda, & inconueniẽtia, clamat Lutherus: Allegatio incõueniẽtis non ſoluit argumentũ: quum dedoctio ad incõueniens fortiſsimũ ſit & probandi genus, & coofutandi. Sed Luthero nihil dicit, etiam ſi quis ex eius dogmate probet cõſequi hominem eſſe aſinũ. Non magis profecerit, qui probet iſtud Luthero, q̃, ſi quis idẽ probet aſioo.

Quàm ineptè reſpondeat Lutherus ad dicta Catharini.

QVVM Catharinus diceret, in illis verbis, Matth. 16: Tibi dabo claues regni cœlorum, promiſſas eſſe claues, non datas: ſed ex eo probari neceſſario datas eſſe: quòd dubium non ſit quin Chriſtus verax impleuerit promiſsionem, reſpundet Lutherus, etiam ſi promiſit Chriſtus, non eſſe credendum, quòd promiſſa præſtiterit, niſi in ſcriptura legatur impleuiſſe.

Nam, opus eſt locum, perſonam, & tempus exhibita promiſsionis, non noſtra ſuſpicatione, ſed illius teſtimonio nobis certificari. Si enim in ſcripturis iſta exhibitio clauium non poterit oſtendi, in hodiernum vſque diem erimus incerti: quo tempore Petrus eam acceperit. Abſit autem, vt nos Chriſtus ſic incertos reliquerit: vt neſciamus, quo tẽpore, quo loco Petrus claues acceperit.

Verba Lutheri.

Præclar⁹ Lutheri ſcrupul⁹.

O MAGNVM periculũ, ſi neſciamus, quo tempore, quo loco Petrus claues acceperit. Nam iſtud neſcire, profecto nõ multo minus periculi fuerit, quàm ſi qois neſciat quo die, & quo loco Petrus baptizatus ſit.

PRÆTEREA, quũ Lutherus interdũ

Quam iniquus ſit Lutherus præ ſtudio ſuæ partis.

ſcripturæ textum quempiam detorqueret in partem ſuam, Catharious eius interpretationem falſam refellens, quum veriorem ſenſum ſuffragantibus antiquis interpretibus confirmaſſet, refert ex abundanti, alios etiam ſeoſus: quorum quemlibet oſtendit eſſe magis probabilē, quā ſit ille quē Lutherus ſolum verū euidētēq; cōtēdit. Iſtud verò Lutherus ſic eludit.

Verba Lutheri.

Non tibi permitto vt ſcriptura plures quàm vnū ſenſum tribuas. Nihil apud me valet: quod toties tentas. Poteſt etiam ſic dici: poteſt etiam ſic intelligi: poteſt etiam ſic reſponderi. Poteſt mi Catharine: hac omnia ſunt argumenta falſitatis, & mera effugia, & plane robora mea ſententia.

SCILICET Luthere. Quid ni? vt ſi quis oſtendat, te proferre talem pro ſenſu, indubie, verò, qui ſit è multis minime veriſimilis, quo pluribus modis oſtenderis eſſe ſtolidus: eo viciſsim magis glorêire tu, veliſque multo videri ſapientior.

Verba Lutheri.

Sic, dicito, Hoc ſic, & non aliter intelligi debet: vt afferas vnum conſtantem ſimplicemque ſenſum ſcriptura: ſicut & ego facio, hoc eſt enim theologi, ſicut illud ſophiſta.

CERTE Luthere vt literalem ſenſum, fateor eſſe fere ſemper vnice efficacem ad probandum quippiam, ſi quando ſit perſpicuus: ita quū ſæpe accidat vt res dicatur obſcurius, quàm vt vnicus ille ſenſus ex ambiguis verbis eniteat eruditiſsimus quiſque, & ſanctiſsimus theologorum veterū ſolitus eſt diuerſos ſenſus elicere, rem io medio relinquēs expendendam. Nimirum, arbitrati ſunt tutum illud eſſe, & modeſti vereque Deo digni theologi, non ſophiſtæ quemadmodū ſcribis officium. Iſtud verò, quod ſolum tu clamas theologi eſſe officium, theologi illi veteres & veri, partes exiſtimabant eſſe, verè mereq; ſtolidi, ſuperbique nebulonis temeritatem: qui ſenſum ſcripturæ dobium, & inter eruditos controuerſum, aut ex ſuo ſenſu ſolo commentum, ſolum contendat eſſe genninum. Cuiuſmodi ſtultorum genus admonet, ac taxat ſapiens ille quum dicit, Ne innitaris prudentiæ tuæ, & oe ſapiens videri velis in oculis tuis. At Lutherus in oculis ſuis ſolus ſapiens, exclamat.

Quod Lotherus ſophiſtæ vocat facin' maxime eſſe theologi

Verba Lutheri.

Nolo Catharine vſum longum, & multitudinem tecum ſententium inuoces, verbum Chriſti hic me vrget. Huic credendum eſt vni pra omnibus ſanctis, etiam angelis.

CREDENDVM eſt procul dubio Luthere plus vni Chriſto, quàm ſanctis omnibus, & omnibus angelis. Verum, quū Deus loquatur in ſanctis ſuis, iuxta illud: Nō eſtis vos, qui loquimini: ſed Spiritus ſanctus qui loquitur in vobis: qoum tot ſancti, tam docti conſentiāt, verba Chriſti nō in eam dicta ſententiā: quam tu ſolus, contra tot ſanctos, tam doctos contendis, iam non quod tu iactas, Chriſto conſentit, qui conſentit tecum: ſed contra veritatem quā Deus tot ſanctis ſuis inſpirauit, conſentit mendaciorum patri diabolo, qui per te veritatē conatur interuertere. Nam quum tu pro tuo more, ſcripturam detorqueas, dicens: De quo enim angelorum aliquando dixit? hunc audite? quaſi ex illo verbo, nihil debeas credere, quod quiſquam dicit alius: Cur non illius etiam verbi meminiſti, quod Chriſtus ipſe dicit Apoſtolis, ac per illos cæteris, haud dubie ſanctis, quibus ipſe dignatus eſt ſuum ſpiritum infundere? Qui vos audit me audit. Quem ſpiritum ſuum, quum abūde Chriſtum conſtet inſpiraſſe ſanctis Eccleſię doctoribus: quorum & doctrinam, & vitam multis comprobauit miraculis, etiam ſi nemo vnus non aliquando ſit lapſus vt homo, quod tu quoq; prædicas ipſis cootigiſſe Apoſtolis, tamen in quo tam frequentes per tot ætates conſpirauere, non eſt dubitandum, in illud eos diuini ſpiritus aſpiratione cōſenſiſſe, qui facit vnanimes in domo: & te, quum eorum conſenſum ſpernas, & ſæpe blaſphemus exclames: Nō curo cētum Hieronymos, nō curo mille Cyprianos, Auguſtinos, Ambroſios, in illas Chriſti minas impingere: Qui vos ſpernit, me ſpernit.

QVVM Catharinus ei conceſsit, verum id quidē eſſe, quòd Chriſtus ſit vera & ſolida petra, & verum caput eccleſiæ, ſic tamē vt Petrus etiā, & petra ſit & eccleſię caput ſub Chriſto, hic mirificè ſibi plaudit Lutherus: & ſibi videtur perquam feſtiue ſcurrari.

Verba Lutheri.

Non ſentit ſtolidum hoc caput: quòd ſi mea diſputatio vno aliquo ſenſu vera conceditur, præſertim in ſpiritu, quod mihi cōcedit Catharinus, iam planè vici etiam aduerſarij accedente calculo.

DEINDE pergit homo feſtiuus facete ſcurrari, iactitans craſsè ſibi philoſophandum eſſe, coram craſſo & pituita laborante capite: quia nihil eſſet aſinus ad lyram, & ideo Catharinum Lutherus, omiſſa lyra lepidus illudit literis, & velut puerum, docet per A. & B: tanquam demonſtratione Geometrica rem probaturus, ſic enim ſcribit:

Verba Lutheri.

Quod ſi A. diſputet cum B: & eo res procedat: vt A. concedat B. optime, & in ſpiritu locutum eſſe, ſe verò alium ſenſum externum ſequi: & tamen hoc ipſo facto, A. glorietur. ſeſe viciſſe, illumq; confutaſſe, deinde conuicijs totum agat triumphum: Quid hic ſpectator iudicabit? An non Bacchas, aut Corybantes inſanire putabitur?

HA. HA. HE. facete, laute, lepide Luthere, nihil ſupra. Catharinus plane perditus. Riſu omnes q audiūt emoriri. Deniq, metuūt omnes iā te. Sed, quęſo te Luthere bona cū venia tua, liceat nobis hominibus craſsis, iſtā demōſtrationē tuā, vt ipſe fateris craſſam, craſsius adhuc excutere. Fac igitur diſputēt inter ſe A. & B: & dicat A. Moſen fuiſſe ducē filiorū Iſrael ex Ægypto: B. verò illud oīno perneget.

Deinde

Deinde dicat ipſe B. Deum fuiſſe docem, & id ei cōcedat A. & fateatur ipſum B. in hoc optimè & veriſsimè dicere, & maximè in Spiritu, & tamen id nihilo minus verum eſſe, quod dicit ipſe A. videlicet ducem filiorum Iſrael fuiſſe Moyſen. Iam ſi B. propterea quòd A. concedat ei verum illud eſſe, quod dicit ipſe, & maximè in ſpirito glorietur ex eo ſe viciſſe, & cōuicijs totum agat triumphum, quid hic Lothere ſpectatores ſentient? An non verè beſtiam eſſe B? an non fuſte dignum ſentient eius vere craſſum & pituitoſum caput?

IAM, quale eſt illud, quos ais. præſertim in ſpiritu? Nuper dicebas non ſpiritualem ſenſum, & myſticum probare qoicquam, ſed literalem tantum. At nunc ſubito quum tibi Catharin' cōcederet verū eſſe ſpiritualiter, quod Chriſtus ſit petra. ſed Chriſtū tamen illo apud Matthæum loco, non de ſua præcellentia locutum: ſed de præficiendo ſuo gregi vicario, placet illico tibi ſenſus ſpiritualis, & ad rē probandam præfertur literali. Nam ex eo qoòd te cōcedit, aliquo ſenſu verum dicere, præſertim in ſpiritu, concludis eum falſum dicere: quum ſanctorum patrū calculis obſiſtat tibi ſubuertenti literam. Nam etiam ſi verum ſit, vt eſt: quòd Chriſtus eſt veriſsima & ſolidiſsima petra, veriſsimum caput Eccleſiæ, & veriſsimum Eccleſiæ fundamentum lapis angularis, qui fecit vtrūq; vnum. tamen in illo loco nō de ſua præſidentia locutū Chriſtū, ſed de ſubſtituendo in Eccleſia ſua primatu, nō ſolū ſancti teſtātur, & Chriſtianos orbis conſentit, ſed etiā ipſe cōtextus literę apertè videtur oſtendere: neq; enim admodum belle quadrare videtur ſenſus, quem aſsignas ipſe: tanquam Chriſtus ita loqueretur. Tu es Petrus, & ideo ego ædificabo Eccleſiam meam ſuper me ipſum.

AT non eſt, inquis, niſi vnus ſenſos, ergo ſi meus eſt verus, falſus eſt Catharini. Ipſe nō negas alium interdū eſſe myſterij ſenſum, alium literæ, quem tu ſolom dicis efficacem ad probandum. Hunc igitur ſenſum aſſentientibus interpretibus pleriſque omnibus, Catharinus aſſerit ſibi, tibi concedit myſticum: qui nihil præiudicat literæ. Sed hic rurſus obblateras, & clamare non deſinis.

Verba Lutheri. *Tu Catharine non negas meam diſputationem eſſe in aliquo ſenſu veram: ergo tua eſt falſa. Nam ſi aliquid eſt verum quod ego dico: totum eſt falſum quod dicis tu. Nam aut mea funditus & in totum nega aut tua funditus mania eſſe concedas.*

Quàm æquam legem offers Luthere. An non apud Vergilium, aliquid veri dixit & Synon: & tamen magno ſtetit Troianis qui veris illecti crediderunt aſtutis mendacijs. Nihil ne contra te dicit, niſi qui tua omnia funditus & in totum ſuſtulerit? Ergo ſi tuis mendaciſsimis dogmatis intermiſceas Apoſtolorum Symbolum: aut negandum eſt, quicquid illi dicunt veri. aut ſimul concedendum quicquid ipſe mētiris. O acumē Lutheranum.

SED illud videlicet eſt ineuitabile telum, & gladios fortunatus, quo Catharinum confodias: quòd etiam ſi Petrus Eccleſiæ primas inſtitutus fuerit, Papa tamen nō poſsit primas eſſe, nec Petro ſuccedere poſsit in officio, niſi qui Petro ſuccedit in moribus. Hic regnas, rides, geſtis, illudis, & omiſsis omnibus ſanctis viris, qui in ſacroſancta ſede præſederunt, velut coruus & vultur, ſola inuolas ac depaſcis putrida: niſi quòd non rarò ſanctiſsimos quoſque velut rabidus canis arrodis, & dente tabifico, mel ipſum & antidotū, tibi vertis in venenum. Sed altum interim tibi ſilētium eſt, de illis omnibus: quę tibi ad illa reſponderat ante Catharinus: qui tibi probauit euidentiſsime ſic ſeiunctam eſſe cauſam hominis, & officij, morum & magiſtratus, virtutis, & poteſtatis, vt malis etiam & flagicioſis viris quamuis tollatur in cœlo vita: quam Deus deſpondit virtutibus, in terra tamen non tollatur authoritas, quam Deus cōiunxit officio. Quamobrē Luthere ſi vir videri vis, abeas oportet prius atq; ad illa reſpōdeas Catharino: cui poſtquā non more ſimij geſticulis & nugamentis, ſed quod hominē decet ſolida ratione reſponderis: tum demum redeas licet ac rideas ad Calēdas Gręcas. Interim profectò inſanus, & Aiacis riſu furioſior eſt iſte riſus tuus, quo tacitis, & diſsimulatis aduerſarij rationibus, tanq̃ nihil audires, nihil reſpondes: ſed nugaris tantum ac velut amēs, & inſanus irrides, & mirificè te facetum putas, dum in id iocaris, nugaris, ſcurrariſq; quòd ſi Petrus dici poſſet petra, qui ſanct' erat ac pius. aliquis ita deſiperet vt petrę nomē putet in Papam quēpiam poſſe cōpetere, qui Petri non reſpondeat virtutibus. O perplexum nodū, & explicatu difficilem. Quum Chriſtus Petrū propter fidei ſuę firmitatē, tanq̃ petram aliquam ſibi ſubſtitueret eccleſiæ ſuæ caput, & primatem, non qui immortalis eſſet, vt æternū potiri poſſet officio, ſed in quod per vices multi ſuccederent, nec omnes ęqualis meriti etiam ſi petræ nomen in illos non quadraret, an ideo non eſt eadem poteſtas officij? Quid ſi ſic dixiſſet Chriſtus? Ego te Petre bonum & ſanctum virum ob egregias virtutes tuas, Eccleſiæ meæ primum præficio, vt tu ſis exemplo cuiuſmodi velim tibi ſucceſſores ſuffici: certè ſi ſucceſſor eius aliquis eſſet talis, de quo neque boni, neque ſancti nomen poſſet prædicari: tamē eadem eſſet authoritas in officio: niſi nemo fuit ſacerdos in Iſrael poſt Moyſen & Araonem: niſi qui vtrumuis eorū ęqoipararit ſanctimonia: aut niſi nemo ſit epiſcopus, qui non ſit omnino talis, qualē deſcribit Apoſtolos: certè Paulus ipſe detulit epiſcopo etiā impio, & Caiphæ ſcribit Euāgeliſta, & impio, & ignoranti, prophetię datum ſpiritum, propter epiſcopatus officium: Quin Chriſtus ipſe quū pronunciat Scribas & Phariſęos, viros nimirū impios & improbos: qui aliorū homeris

graues imponerent ſarcinas, quas ipſi digito ſuo nolebant attingere, ſed interea ſupine viuebant & male, Chriſtus tamen, vt dixi propter officium iuſsit illis obtemperare populum.

Quid magis ridiculum hac opinione.

Quàm validum & illud, quod tibi videtur abſurdum, vt petræ vocabulum, qui ſignificabat pium, in eum aliquando competeret, qui ſit impius. Opto tibi mentem, vel tantiſper ſanam, dum poſsis perpendere eam rem quàm ridicule derideas. Nam quæſo te Luthere, petræ nomen ſanctius ne cenſes eſſe quàm Chriſti? At Chriſti vocabulum etiam in malũ competebat, & reprobum, niſi Luthero ſit ridiculus Dauid, qui de Saul dixit peccaui tangens Chriſtum domini.

MIROR Luthere tibi, qui ſolus videri vis legiſſe ſcripturas, adeo videri nouũ, ſi quod figuratum vocabulum diuerſis interdũ rebus competat. Rogo te an non gygantes in ſcriptura ſacra, velut ſuperbi & violenti vitio dantur: & tamẽ Chriſtus ipſe gygas dicitur? Quid ſerpens, quoties in ſcriptura deſignat diabolum? An nõ idem exaltatus in deſerto, figurabat Chriſtum: etiam ſi non neſciam cuidam & ex doctiſsima & ſanctiſsima claſſe theologorum, videri ſerpentem, ibi quoque deſignare diabolum: quòd in Chriſti crucem ſublatus, affixus & mortuus venenum & nocendi vires amiſerit. Sed mihi fortius eſt, quòd ad ſe figurã Chriſtus traxit ipſe, quũ dixit: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ſic exaltari oportet filium hominis. Iam illud opinor non eſt ambiguum, leonis vocabulum non ſemel in ſcripturis inditum eſſe diabolo: & tamen nihilo minus de Chriſto dicitur. Vicit leo de tribu Iuda. Electus & Apoſtolus an non ſancta ſunt nomina. & tamen vtrunq competebat in fratrem tuum Iudam, etiam tum cum in eũ competebat nomen diaboli: vt videas quam argutus ſis, qui diſputes abſurdũ eſſe, vt aliquid petra dicatur niſi ſanctũ: quum videas Chriſtum dici, qui non ſit ſanctus, & Apoſtolum dici, qui ſit diabolus: & idem vocabulum & Deo datum & dæmoni: & eiuſdem animalis figura ſit deſignatus & Seruator & Sathanas. I nunc Luthere, & gloriare cum tuis: quòd de primatu Pontificis, Ambroſio Catharino fortiter & feſtiue reſpondeas.

Nũquid Luthere & Chriſtus ipſe hic errat.

MIHI Lector non erat propoſitum hoc in loco, de pontificis quicq̃ poteſtate tangere. nec tam huc illexit me libido docendi, qua ſimilis ſemper ſit Lutherus ſui: quàm pertraxit inuitum confuſanea viri tractatio, qua ſic intricauit Eccleſiæ quæſtionem, cum quæſtione pontificis, vt ei reſpondere de altero non potuerim, niſi aliquid de vtroq; attingerẽ. At de Eccleſia, quæ nam ſit hic in terris, quum vel maximè res tractari poſtulet, non erat conſiliũ eorum quicq̃ intactum præterire, quæ Lutherum ſenſerã, nec ſine Theſeo ea de re tam acutè tractaſſe, vt nullo vſquam loco aut ſæpius glorietur aut impudentius. Nam & hoc quoq; habet perpetuum, vt ſemper glorioſiſsime triumphet verbis, vbi re ipſa turpiſsime ſe victum videt. De Eccleſia igitur tractaturus abſtinere voluiſſem libenter, non ſolum à cauſa pontificis, ſed etiam à quouis alio Lutheri dogmate, quatinus pateretur præſens argumentum, quo non aliud, q̃àm eas nugas eius deſumpſi refellere: quas in iſtũ congeſsit librum, quo nebulo reſpõdet principi. Nam ſcelerata eius dogmata, apud æquos, ac bonos viros, ſatis ſe refellũt ipſa, & à multis eruditſsimis viris abunde confutata ſunt, Apprierate, Catharino, Eccio, Gaſpare, Cocleo. Empſero placentino, Radino, Fabro, multiſque itidem alijs, quos partim audio, partim video, ſolidis & veris rationibus hominis amentiá pulcherrimè traduxiſſe. Cuius aſſertiones, ita retexuit, ac reiicit reuerendus pater Ioannes Fyſcherus, Epiſcopus Roffenſis, vir eruditionis vbertate clarus, & vitæ puritate clariſsimus, vt, ſi quid eſt frontis Luthero, magno iã ſit empturus, aſſertiones ſuas olim iam combuſtas à ſe. imo vel ſecum quoq; potius, quàm cum tanta, & tam æterna infamia ſua, mõſtroſum fœtum ſuum & ſpurcum Erycthonium conſpiceret Chriſtianus orbis. Certè quòd ad Pontificis primatum pertinet, ita rem dilucidam reddit idem reuerendus Epiſcopus, ex Euangelijs, & Actis Apoſtolorum, & toto corpore veteris teſtamẽti, & omnium conſenſu ſanctorum patrum, non latinorum modo, ſed quos maximè repugnaſſe iactare ſolet Lutherus etiam Græcorum, poſtremo generalis definitione concilij victis, & victos ſe fatentibus, qui pertinaciſsime tum reſtiterant, Armenis & Græcis. vt fruſtra mihi facturus viderer, & rem actã acturus, ſi de pontificis primatu ſcribere, de integro rurſus ordirer. Cui ſedi vt obediẽter obtemperem cum illa mouẽt omnia, quæ docti ſanctique in eam rem collegerunt: tum illud profectu non mouet minimè: quòd toties ſumus experti, non modo neminem inimicũ fuiſſe chriſtianę fidei, qui nõ illi ſedi bellũ ſimul indixerit: ſed etiam neminem vnquam extitiſſe qui ſe profeſſus ſit eius ſedis inimicum, quin idem paulo poſt ſe declararit inſigniter, Chriſtiq; & religionis noſtræ capitaliter hoſtem, & proditorẽ eſſe. Valde me mouet & illud quòd ſi ad iſtũ modum hominum vicia imputentur officijs, non modo non conſiſtet papatus, ſed & regnum, & dictatura, & cõſulatus, & omnis omnino magiſtratus corruet et erit populus abſque rectore, ſine lege, & ordine. Quæ res, ſi aliquãdo cõtingat, id quod aliquot Germaniæ locis videtur imminere, tum demum magno cum dãno ſentient, quanto magis interſit mortalium, vel malos habere rectores, q̃ nullos. Certè quod ad Papam pertinet quid mali fuerit caruiſſe, nouit Deus, qui eum ſuę pręfecit Eccleſię. nec optãdum puto vt res Chriſtiana periculo perdiſcat. Quanto magis optãdum, vt tales Deus faciat eſſe Pontifices, quales è re Chriſtiana, & Apoſto-

Qui vicerit Lutherũ in his quæ ſupra cõmemorauit autor

Ioannes Epiſcopus Roffenſis.

Nullum recalcitraſſe Romanę ſedi: qui nõ Chriſti quoq; iugũ excuſſerit.

Talis potius optandus pontifex quã pontificium eijciẽdũ.

Apoſtolici muneris dignitate fuerit, vt ſua ſponte contemptis diuitijs & terrenis honoribus toti cęlum ſpirent, pietatẽ in populo promoueant, pacem procurent, & authoritatem, quam acceperũt à Deo, aduerſus mundi ſatrapas & robuſtos venatores exerceát, diris omnibus perſequentes & tradentes Sathanæ: ſi quis aut alienam ditionem inuadat, aut malè tractet ſuam, breui ſentiret Chriſtianus orbis, ab vno aut altero tali Pontifice, quanto fuerit ſatius emendari Papas, quàm auferri. Nec dubium eſt, quin iam olim paſtorẽ ſui gregis reſpexiſſet Chriſtus: ſi Chriſtianus populus ſalutem patris potius precari, ꝙ perſequi, & ouditatem patris tegere, quàm pudenda ridere maluiſſet. Sed non deſeret Luthere vicariũ ſuum Deus. Reſpiciet aliquádo, & nunc fortaſſe reſpicit, quum patrem, dolore quẽ patitur à perditiſſimo filio, flagellat. Nam plane, te Luthere puto flagellum Dei eſſe, magno ſedis illius bono, magno cum malo tuo. Faciet enim Deus, quod pia mater ſolet: quæ quum verberarit filium, lacrymas eius abſtergit, & quo puerum placet, peroſa virgá, protinus in ignem abijcit. Sed omiſſo papatu, quem niſi Lutherus immiſcuiſſet Eccleſiæ, non fuerá hoc loco tacturus, veniamus nunc ad Lutheri machinam illam totam qua ſe gloriatur Eccleſiam Chriſti funditus euertiſſe & qua Catharinum iactat impietatis, & hæreſeos demonſtratiue conuictũ: ſed eo in loco videbis Lutherũ lector, qui multis in locis alijs impiũ ſeſe demonſtrauit, ac ſtolidum, ſedulo oauaſſe operam, ne id vſquam alias videretur demonſtraſſe manifeſtius. Itaque hunc io modum ſcribit.

Verba Lutheri.

CHRISTVS, quod Catharinus fatetur, Primo de petra & Eccleſia, Secnndo fatebitur, qnod Chriſtus promittat portas inferi non praualituras aduerſus eam. Clara ne ſunt hac Catharine? Non enim beſtia, ſed Chriſtus ea dicit. Stet ergo, portas inferi non praualere aduerſus, neq; petram neq; eccleſiam. Porta antem inferi tunc praualent: quando in peccatum perpellunt. Aut dic tu quid ſit portas inferi praualere aliud. Sicut ecõtra. Aedificari ſuper petram, eſt in gratia & bonis operibus creſcere, vt dicere poßis, hoc eſſe portas Sion praualere. Sic. 1. Pet. 2. dicit. Vos tanquã lapides viui ſuperadificamini domus ſpiritualis. Et Ephe. 2. In quo & vos coadificamini, in habitaculum Dei in ſpiritu ſancto. Et ne mihi elabarn. Eſto, fidem informem habeat Papa, vel petra tua, vel Eccleſia tua: nihilominus, ſi in charitate non fuerit: ſub poteſtate diaboli, & portis inferi fuerit, Quia Ro. 8. dicit. Qui ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Et Matth. 7. Qui fide informi fuerant, & miracula fecerant, & recte docuerant audiunt ſibi dici: Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. Obſecro te Catharine homo Itale, Thomiſta, digneris hic, beſtiã paruper audire. Concedere cogo te per hac dicta, eum qui ſine charitate eſt ſub diabolo eſſe, & ad Chriſtum non pertinere, ac per hac portas inferi in eum praualuiſſe & dominari, tanquam in ſeruum peccati. Sicut Chriſtus dicit Ioannis 8. Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. Sunt ne etiã hac ſatis clara? An hic Origine, Chryſoſtomo, aut etiam toto patrum catalogo opus eſt? Vltimo id quoque concedis, papam, quem tu petram vocas, & adificatos ſuper hanc petram, & ſubiectos viſibili adminiſtratione eccleſiam appellas, aliquando peccare & peccaſſe. Nonne concedis? Imo ſi verũ fateri voles, nõ eſt ſceleratior gens in terra, quàm ea, qua papa hodie pertinacißimè adharet: & qui maximè ſuper eum ſunt adificati: ac per hoc portis inferi ſubiecti, & omnium ſcelerum ſerui. Reſponde nunc. Vbi eſt tua verboſißima farrago totius huius diſputationis? da Eccleſiam illam, da petram, in quam non praualent porta inferi. Quin das? Audin Catharine? Non papam dabis, ſcio, neque papiſtas. Quam ergo dabis? Nullam externam Eccleſiam, nedum Romanam. Quia hanc ſolam dabis, ſi Chriſtum audis, qua ſine peccato eſt, domina ſcilicet portarum inferi. Quamcũque enim dederis, incertum eſt, an ſit in peccato & ſub portis inferi. Si Romam dederis, ipſamet teſtabitur ſe eſſe ſcelerum lernam. Concludo ergo aduerſus te, demonſtratiue conuictum, verbum Chriſti Matthai 16. ad nullam perſonam pertinere, ſed ad ſolam Eccleſiam in ſpiritu adificatam ſuper petram Chriſtum: nõ ſuper papam, nec ſuper Romanam Eccleſiam. Quàm cito enim non dederis papam ſanctum, tam cito non dediſti petram neque Eccleſiam, ſed ſentinam peccati, & Sathana ſynagogam. Cum autem etiam ſanctus Petrus ſi praſens eſſet, non poßit ſciri an ſanctus eſſet, & permaneret ſine peccato, ideo neceſſe eſt, nec ipſum eſſe petram, ſed ſolum Chriſtum, quem ſolum ſine peccato eſſe & permanere certißimum eſt, & cum eo Eccleſiam ſuam ſanctam in ſpiritu. Reuertamur ad conditionis pactũ. Vno ego te Catharine hoc errore comprehendi, & indiſſolubili vinculo conſtrinxi, quare te hareticum proclamo conuictum, & cum tanto libro condemnatum & maledictum. Habes quòd hic nuntius Catharine? Surge homo Thomiſta, & cõtere beſtiam hanc maledictam: qua tam ſubito ad vniuerſa tua portẽta, nõ ſolũ reſpondit: ſed etiã ea ad nihilũ redegit. Igitur ſicut petra iſta, ſine peccato inuiſibilis et ſpiritualis eſt, ſola fide perceptibilis: ita neceſſe eſt Eccleſiã ſine peccato inuiſibilẽ & ſpiritualẽ, ſola fide perceptibilẽ eſſe: Oportet enim fundamẽtum eſſe cum adificio eiuſdem conditionis, ſicut dicimus. Credo Eccleſiã ſanctam catholicã, at fides eſt rerum non apparentium. Quare hoc verbũ Matthai, Tu es Petrus, per dis dia paſon à papatu, & viſibili Eccleſia eius diſtat, imò eam funditus ſubuertit, & ſynagogam Sathana facit. Vlterius ſi per petrã papa, & per Eccleſiã adificatã, intelligeretur obediens papa

Quæ ſit petra Lutheri ſententia, ſuper quã ædificata eſt eccleſia Chriſti.

Tibi ne licet, in homine bonum, quod ais nõ licere papæ in hęreticũ.

 congrega-

congregatio, ſequitur Papam non eſſe Papam, nec Eccleſiam eſſe Eccleſiam. Quod euidenter probo ſic. Quia petra & eccleſia ſine peccatis eſſe debent, non ſubiectæ portis inferi. At cum nullus in mundo poßit eſſe talis certo, & infallibiliter, & tamen certa debet eſſe petra, certaq́; eccleſia: ſequitur nullum eſſe Papam, nec Eccleſiam. Cum ergo hæc Chriſti authoritas repugnet Papæ & Eccleſiæ papiſticæ: manifeſte patet, Catharini, & ſui Thomæ, & omnium, quos inducit, opinionem eſſe extreme hæreticam. Quia hæreticus eſt: qui ſcripturas ſanctas alio ſenſu, quàm ſpiritus flagitat, exponit, at Catharinus non modo id facit, cum Thoma ſuo hæretico, ſed etiam blaſphemum ſenſum eis tribuit appellans petram hominem peccati, diaboli ſeruum.

Ergo Chriſtus nuſq̃ à ædificauit quàm promiſerat.

Diuum Thomã hæreticũ Lutherũ.

EN lector vere maledictam beſtiam: de qua dicitur Apocalypſeos xiij. Quis ſimilis beſtiæ, & quis poterit pugnare cũ ea? Et datum eſt ei os loquens magna, & blaſphemias. Et aperuit os ſuum in blaſphemias ad Deũ blaſphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cœlo habitát. Sed veniet tempus quum beſtia mittetur in ſtagnum ignis ardentis, & ſulphuris. Interea bene habet, quod prouidit Deus, vt hæc tam inuicta & maledicta beſtia, ſemper pugnaret ſecum. Nam quæ fatetur eccleſiam eſſe certam, ſic tamen tractat, vt reddat incertiſsimã: & quæ non cõtẽta eſt humano more ſentire, dum ſectatur & oſtentat abſtruſam quandam, ac reconditã ſapientiam: craſſam iſtam, & vulgo notam Eccleſiam traducit ad inuiſibilem, ab externa ad internam, ab interna prorſus deducit ad nullam: id quod ſtatim videbis manifeſtũ. Sed primum Luthere, vt tecum ad initium redeam, ex quo præclaros iſtos ſyllogiſmos deducis, quum Chriſtus promittit portas inferi non præualituras aduerſus eccleſiam, quid ſi quis neget hoc eum promittere, quod tu tibi velut manifeſtum ſumis, nempe diabolum non futurum tam potentem, vt Eccleſiã perpellere poſsit in peccatũ? Sed dicamus proba nobis iſtud Luthere: quid aliud reſpondebis, q̃ vt viciſsim quæras à nobis quid ſignificare poſsit aliud? Nã ſi aliud ſignificare poteſt, interea nihil dixiſti: quoad ratione aut ſcripturis oſtẽderis interpretationem tuã eſſe veriorem. Dico igitur primũ, portas inferi non ſignificare diabolum: neq; enim idem eſſe portas domus, quod dominũ. & portas inferi quod dæmonem. Aliud igitur quippiam hoc figurato ſermone ſenſiſſe Chriſtũ. & licet hoc verum ſit, quod neque aduerſus Petri fidem, neq; Petro datã ſoluendi ligandiq́ue perpetua ſucceſsione propagatam poteſtatem diabolus præualebit: atque id Chriſtus alibi ſit nõ vno loco pollicitus, tamen hoc in loco vbi non Sathanã nominat, non inferos, ſed portas inferi: nõ tam probabile ſit eum dixiſſe de diabolo, quàm de quopiã alio aduerſus Eccleſiam ſuam, non præualituro: neq; enim dæmonem magis dixerim inferi portas eſſe, quàm viam.

Quo Lutherus redigat Eccleſiam.

Quòd ſi quæras, quid aliud eſſe poſsit inferi porta, q̃ Sathan duas tibi nõ ex cõmento meo, ſed ex veterum interpretatione depromã. Alteram præſides & tyrãnos mundi, qui naſcentem perſequebantur Eccleſiã: nec præualuere tamen aduerſus eam. Alteram portam eſſe dico, te tuiq́; ſimiles, ſi quis vnquã ſimilis tui fuit, hæreticos & Antichriſtos, qui inter triticum vnanimis & concordis fidei, non deſinunt ſeminare zizania ſectarum & ſchiſmatũ: nec ſolum diuidere ſtudent inconſutilem Chriſti tunicam: ſed & nomen eius fidemq́; ſubdole per cuniculos euertere. Nam & per hæreticos, miſeri quos decipitis, velut per apertas & patulas inferorum portas ingrediũtur ad inferos. Sed tamen ſtabit verbum Chriſti. Quãtumuis impugnetis Eccleſiam, non præualebitis aduerſus eam. Reſtabit fremẽtibus & frendentibus vobis Eccleſia Chriſti.

Quæ ſint inferæ portę illa à Chriſto commemoratæ.

VIDES hic bone vir, præclaram iſtam demonſtrationem tuam, nihil demonſtrare, niſi demonſtres prius in iſto loco, Chriſtũ per inferi portas deſignaſſe diabolum: quas veteres interpretati ſunt illos corporales eccleſiæ perſecutores tyrannos: & vos ſpirituales impugnatores hæreticos. Sed nunc vt demus tibi, portas inferi ſignificare diabolum, adhuc liceret negare id quod ais portas inferi præualere, eo in loco pertinere quicq̃ ad peccatũ: ſed id promiſiſſe Chriſtũ, nullas diaboli machinas ſatis valentes fore, vt fidẽ eccleſiæ, cui Petrum præficiebat, extinguerent: aut ipſius authoritatem ac poteſtatẽ ligandi ſoluendiq́; poſſent infringere, ſicut adhuc vſu veniſſe videmus. Atq; iſtud quũ verius vero ſit: tamẽ vt multis modis videas, quã nihil omnino dicas, quũ tibi videris dixiſſe belliſsime, demus adhuc tibi, ſi voles, nõ ſolũ portas inferi ſignificare diabolũ, ſed eam rem, ad peccatum totam pertinere: negabo tamen etiam ſic, in illo Chriſti verbo, hoc eſſe præualere, quod tu interpretaris: videlicet vt præualere ſit, in peccatum quomodocũq; perpellere. Neq; enim præualuit inferi porta contra quẽlibet, quem diabolus deiecit: ſed aduerſus eum duntaxat præualet: qui tandem ſic deijcitur, vt non reſurgat in pugnam. Nã nec in duello victus dicitur qui proſtratus in terram rebellat tamen. & in pugnã conatur aſſurgere. Quid, quòd hoc ipſum videtur portæ numen oſtendere: niſi quis ocioſe poſitam putet. Nam quum portæ ſit officiũ duplex: vt vel intrare conantes excludat, vel incluſos coerceat, & non patiatur exire, nec inferi portæ quenquã excludant, (nam volentibus intrare Noctes atq; dies patet atri ianua ditis, Sed reuocare gradum, ſuperaſque euadere ad auras, hoc opus, hic labor eſt) patet profecto quòd non aduerſus quemlibet quem dæmon pellexit, præualẽt portæ inferi: ſed duntaxat aduerſus eum, quem ſic tenet incluſum, vt nũquam poſsit erũpere. Nã qui ſe proripuit foras, præualuit

ualuit adoerſus portas. Itaque non præualere portas inferi aduerſus qoēlibet, quē adijcit in peccatū, vel illud indicat, quod ſepties in die cadit etiā iuſtus. Manifeſtū eſt igitur aduerſus nullū præualere portas inferi, præterq̄ aduerſus eū, quē ſic incluſerint, vt nunq̄ poſsit exire: quod, quum nemini contingat in hac vita, patet illud Chriſti verbum non obſiſtere: quo minus & peccatores in hac vita poſsint eſſe de eccleſia. En bone vir præclaram demonſtrationem tuam. Cuius nulla pars quicquam demonſtrat aliud, quàm ſtolidam & ſcurrilem impietatem tuam.

NAM, & oſtendi nunc iſtorum verborum interpretationem, veterum ſanctorū ſententijs & ſcripturis ipſis conſentaneam: quæ plane refellit & cōfutat tuam Nunc illud addam: quod ſi faterentur etiam quicunq; legerunt vnquam ſacras literas, non ſatis intelligere ſe quid ſibi voluerit Chriſtus in eo, quod dixit inferi portas aduerſus eccleſiā ſuā nū pręualituras: nemo tamen poſsit neſcire ſenſum quem affers ipſe falſiſsimum eſſe, & doctrinæ Chriſti repugnantiſsimum.

QVÆSO te candide lector, iſtud conſidera (vt ab iſto nebulone reuertar ad te) quod Lutherus non hoc ſolum dicit, neminē eſſe de eccleſia, quamdiu eſt in peccato. qui ſi tantum iſtud diceret, & falſum diceret, & impium, ſed multo dicit impudentius & magis impie: quod qui eſt de eccl. ſia nō peccat, imo nec peccare poteſt. Ait enim portas inferi nō præualituras, idem eſſe quod in peccatum nō poſſe perpellere: ex quo plane ſeqoitur, qood qui ſemel ſint de eccleſia, nunquam poſsint in peccatum perpelli: & qui in peccatom perpulſi ſunt, eos nuoquam fuiſſe de eccleſia. Et, ne quid dubites, eum iſtud plane ſentire, nō aliud omnino dicunt celebres illę collectiones: quibus hoc pacto lutulente ſyllogizat ſua.

Verba Lutheri. *Nullus cedens portis inferi, eſt eccleſia ſupra petram ædificata: ſed ſecta paparum, cedit portis inferri: ergo ſecta paparum non eſt eccleſia.*

CEDERE portis inferi, nihil appellat aliud: quam peccare: quod alio declarat ſyllogiſmo ſic.

Verba Lutheri. *Omnis eccleſia peccans cedit portis inferi, ſed eccleſia papiſtarum peccat, ergo eccleſia papiſtarum cedit portis inferi.*

VIDES hic lector, eum manifeſte dicere quod eccleſia quę peccat nō eſt eccleſia Chriſti: neque de peccato quicquā diſtinguit: ſed ponit ſimpliciſsime, aduerſus eum pręualere portas inferi, quem in quodcunq; peccatū perpulerint: quod quum dicat, manifeſte ponit, omne peccatum eſſe mortale: & eos qui ſunt de eccleſia, in nollum omnino peccatum poſſe perpelli: & qui perpelluntur, de eccleſia nō fuiſſe etiam antequam perpellerentur, de qua eius ſententia, ſi quis adhuc dobitet, expendat & iſtud quod ait.

Verba Lutheri. *Quam cito enim non dederis papam ſanctum, tam cito non dediſti petram, neque eccleſiam, ſed ſentinam peccati & Sathanæ ſynagogam.*

EN interim ſeueritatem cenſoris huius: apud quem non ſatis eſt, aliquē mediocribus eſſe virtutibus, ſed aut omnino ſanctom, aut omnino Sathanā. Quales hic ſyllogiſmos offert occaſionem hoc in loco colligendi de ſe, quem, quum non admodum ſit difficile probare, non eſſe ſanctum, ipſe iam abſoluit, & concluſit reliquum, peccati ſe ſentinam eſſe, & ſedem Sathanæ. Sed relinquamus eius ſanctitatem in ſentina Sathanæ, tu lector expende quod ſequitur.

Verba Lutheri. *Etiam ſanctus Petrus ſi præſens eſſet, quia non poſſet ſciri, an ſanctus eſſet, & permaneret ſine peccato, ideò neceſſe eſt, nec ipſum eſſe petram.*

QVOD de petra dicit Lutherus, idem dicit & de eccleſia: nam eiuſdem ait conditionis eſſe oportere petram, & eccleſiam, fundamentum & ædificium.

Verba Lutheri. *Sicut petra iſta nempe Chriſtus ſine peccato eſt, & ita neceſſe eſt & eccleſiam ſine peccato eſſe, oportet enim fundamentum eſſe cum ædificio eiuſdem conditionis.*

Et alibi.

Verba Lutheri. *Neceſſe eſt ſolum Chriſtum eſſe petram, quē ſolum ſine peccato eſſe & permanere certiſsimum eſt, & cum eo eccleſiam ſuam ſanctam in ſpiritu.*

QVID illam? nempe eſſe & permanere ſanctam certiſsimum eſt, quæ eſt eioſdem cōditionis cum ſua petra: & ideo certū eſſe contendit, illam & eſſe ſanctā & permanere, qoæcunque ſit illa: ſed non eſſe certum de vllo homine vtrum ſit de illa. Et ideo manifeſte vides ex his locis, & ex eo quod ait, eos qui de Eccleſia ſunt, non poſſe perpelli in peccatū Lotherum aperte ponere nō aliter eſſe chriſtianos de eccleſia, quā ſi nō ſulū ſancti ſint, verum etiam ſancti permanſuri ſint: nam alioqui ne interea quidem dum ſancti ſunt eſſe eccleſiam. Nam ſi ſanctus Petrus adhoc viueret, incertum eſſet an eſſet petra, non tantum quia incertum eſſet, an ſanctus eſſet, ſed etiam quia incertum eſſet an ſanctus permanſurus eſſet.

QVÆSO te lector, qoū iſtud dicit, quā eccleſiā relinquit in terris? An nō omnē tollit funditus, & externā & internā, viſibilem & inuiſibilē, ſpiritualem & carnalē? Nam quis eſt vſquam qui non peccat? quis tā ſpiritualis eſt, vt in eo nihil delinquat infirmitas carnis? qois tantum habet diuini ſpiritus, vt eum nunquā quoquam perpellat diabolus? An non omnes peccauimus, & egemus gratia Dei? An non ſi dixerimus quod peccatum non habemus veritas in nobis nō eſt? Iam iſtud miror, quo fugit in-

git interim celebre Illod dogma Lutheri, quod iuſtus etiam benefaciendo peccat. Niſi hoc verum eſt,& illud item,quod tam diu tāto conatu defendit: Omne opus bonum peccatū eſſe: ſequitur certe,vt aut nulla ſit omnino eccleſia in terris,aut vſq;adeo falſum eſſe, quod dicit, eam non peccare: vt contra ſit neceſſarium, eā & peccare totam, & peccare perpetuo. Nam cum alio dogmate tollat actus omnes indifferentes: quicquid faciat qoiſquis eſt de Eccleſia, bonum opus faciat oportet aut malum. In opere malo quin peccet non eſt dubium: quod ſi peccat etiam in omni opere bono, quis non videt conſequi neceſſario, neminem eſſe in eccleſia qui non peccet perpetuo? tantum abeſſe vt qui ſint eccleſia non cedant portis inferi, ſi portis inferi cedere ſit,id quod dicit iſte, nihil aliud quàm quomodocunq; peccare. Sic enim nemo non cedit.

SED propemodum diuino quid velit. Vult opinor omnino omne opus bonum peccatum eſſe. quia poteſt eſſe occaſio ſuperbiæ: & contra omne opus malum virtutem eſſe, quia ſit occaſio homilitatis: & quum qoodcunque malum fiat à fidelibus, fidelibus, inquam fide non informi ſicut eſt papiſtica, ſed fide formata ſecondum formam quam docet Lutherus, hoc eſt fidendo firmiter, quod nullum peccatum poteſt damnare chriſtianum pręter incredulitatem ſolam, tunc illud malum qualecunque ſit,ſi ſtet aut redeat fides, abſorbetur in fide ſine ſatisfactione, ſine contritione,ſine confeſsione, niſi ſi quis (vt ait ille) conſolationis cauſa confiteri velit molieribus. Nam & has etiam ſacerdotes nobis conſecrat Lotherus. Lotheru igitur omnia bona npera ſunt peccata: & tamen Eccleſiæ ſoç nulla ſunt peccata. nā nō ſolū nō imputātur,ſed etiā donātur premio. Nā iuſtis omnia cooperātur in bonū: & ideo papiſtarū bona opera, vigilię, eleemoſynę, orationes, caſtitas, ieiunia atque id genus alia nihil aliud ſunt, quàm mera peccata propter infirmam fidem, qoa nō confidunt ſolā fidē ſine bonis operibus ſufficere, ſed Lutheriſtarum opera mala, ebrietas, adulteriū, rapina, blaſphemia, & deniq; totus huiuſcemodi malorum catalogus propter eorum fidem firmam, qua confidunt firmiter ſolam fidem ſufficere, & bonis operibus nihil opus eſſe, nihil ſont aliud, quā virtutes meræ. Nihil igitur opus eſt eccleſię Lutheranę, vt pro peccatis ſuis precentur: non enim peccant. Sed eccleſia Chriſti, quam Lutherus diſputat peccare non poſſe, docetor ab ipſo Chriſto peccata ſua precibus expianda, clamatq́ue quotidie, dimitte nobis debita noſtra.

IAM ſi Lutherus diceret, ex hac promiſcua multitudine chriſtianorum, qui ſubinde peccant,& ſubinde à peccato reſurgunt, eos dūtaxat eſſe eccleſiam, nō qui nūq̄ peccāt (nā tales nulli ſunt) ſed qui ſunt extra peccatū, etiā ſi & peccarint ſæpe & ſæpe peccaturi ſint, & eoſdē homines in hac vita, mutatione crebra, nūc eſſe de Eccleſia, nūc de Eccleſia non eſſe, ſuo peccato etiā quātulocunq; deiecti, quanq̄ nulla humana denūtiatione depellātur, adhue abſurdè diceret. Nam nos quū quærimus, quæ ſit illa Eccleſia, cuius autoritate fatetor Lutherus cōmēdatam nobis eſſe ſcripturam ſacrā, an dūtaxat illos dicet, qui ſunt extra peccatū? Nā his, qui in peccato ſunt, nihil eſſe credēdū: tantiſper enim, non eſſe de Eccleſia. Hac ratione, eidem homini eadem de re crederemus hodie, cras nō crederemus, crederemus in aurora, nō crederemus veſperi. Imò adeò nemini crederemus omnino: neq; enim ſcire poſſemus de alijs, quis eſſet in peccato, quis extra, quum nemo de ſeipſo ſatis ſciat. vtrum ſit odio dignus, an amore. Lotherus inoehitor in epiſcopos: quòd tā cito Chriſtianos excōmunicēt, quum ipſe neminé nō excōmunicet citius, ſiquidem extra Eccleſiā illico eijciat quēlibet, qui quoquo modo peccarit. Qua in re, quis nō miretur Lutheri ſententiā, quum Lutheri fratrē videat Iodam traditorem, etiam poſt conceptum, & perpetratum ſcelus, adhuc fuiſſe tamen de Eccleſia, neq; quoad vixit, ex apoſtolatu depulſum: quanq̄ ipſius Chriſti voce diceretur eſſe diabolus. At Lutherus, vir ęquiſsimus, nō mudo fratrē ſuum Iudā ab Eccleſia depellit poſt peccatū, ſed nec ipſum, nec ſanctum Petrum admittit in Eccleſiā, etiam antequā peccaret. Nam ſi ante fuiſſent de eccleſia, portæ inferi nō potuiſſent eos. vt diſputat, in peccatū perpellere. Ergo ſi verum Lotherus dicit, ne tum quidem Petrus erat in Eccleſia, quum ei dixit Chriſtus, beatus es Simō Bar Iona, & tu es Petrus, & ſuper hanc petrā ædificabo Eccleſiam meam. Nam poſtea aduerſus eum præualuerūt portæ inferi, ſi præualere eſt, quod Lutherus ait, in peccatū perpellere. Nam paulo poſt, Chriſto cnnſuluit ne pateretur, & audruit ab illo. Vade retru me Sathana. Poſt & ter abnegauit dominum. Quare, ſi præualent portæ inferi aduerſus omnes, qoi peccant, nemo verò nō peceat maximé, ſi verum ſit dogma Lutheri, perſpicuum eſt in terris Eccleſiam omnino nullam eſſe.

SED operæpreciom eſt videre: qoàm ſibi tenoiter obijciat, quid ſequeretur abſurdi, ſi Eccleſia nihil eſſet niſi quiddam ſpirituale, nec ſciri pnſſet vbi eſſet, quanto magis tenuiter illud ſoluat, quod ſibi obijcit ipſe.

Verba Lutheri. *Dices autem, Si Eccleſia tota eſt in ſpiritu, & res omnino ſpiritualis. Nemo ergo noſſe poterit, vbi ſit vlla eius pars in toto orbe: quod vehementer abſurdum eſt. Nam ideo papam aſſerimus, vt certo loco Eccleſiam inueniri liceat. Alioquin, quid docet Chriſtus oues paſcere, & Paulus Eccleſiā regere, & Petrus gregē Chriſti paſcere: ſi nuſq̄ in orbis certu poterunt locis inueniri habitātes, corporaliter fideles?*

Quis

Quis enim ſpiritibus prædicet, aut quis ſpiritus vobis prædicat. Corpus ergo & locum neceſſario habebit eccleſia, deinde inter corpora & loca, aliquem primum locum & primum corpus.

AVDISTI lector, quam tenuiter obijciat ſibi: quaſi ideo tantum cognoſci deberet Eccleſia, vt ſciri poſſet, cui cõgregationi prædicetur euangelium. quum contra multo magis cognoſcenda ſit eccleſia, vt ſciri poſsit, à quo prædicetur euangelium: vt ſi alius aliud prædicet, authoritas eccleſiæ certum faciat auditorem de vero euãgeliſta, & reijciat falſum, ſicut eius authoritas, etiam ſarente Luthero, certũ facit lectoré, quæ ſint veræ ſcripturæ ſacræ. Nã, quod ille ſibi tanquã ex nobis obijcit, ideo eccleſiam cognoſci debere, quo in loco poſsit reperiri, vt certa ſit congregatio Chriſti, cui prædicari debeat euangelium. iſtud neſcio quis ei fuiſſet obiecturus niſi ipſe: quum nemo tam ſtulidus ſit præter eũ. quin intelligat verbum Dei prædicandum eſſe, etiam extra eccleſiam Chriſti, & benefacturũ, ſi quis illud prædicet infidelibus. Alioqui male feciſſent apoſtoli, qui fidem ſua prædicatione propagarunt apud gentes Sed iſtud ipſum, quum tã tenuiter obijciat, audi quanto adhuc magis tenuiter ſoluat.

Verba Lutheri.

Reſpondeo. Quanquam eccleſia in carne viuat: tamen non ſecundum carnem viuit, vt Paulus dicit Gal. 1. & Corint. 1. Ita in loco, rebus operibuſq́; mundi verſatur: ſed non ſecundum hæc æſtimatur. Chriſtus enim omnem locum tollit, dum dicit. Regnum Dei non venit cum obſeruatione, neque dicent hic aut hic eſt. Et ecce regnũ Dei intra nos eſt. Paulus omne corpus tollit, dum dicit. Non eſt perſonarũ acceptio apud Deum. Sicut enim eccleſia, ſine eſca & potu non eſt in hac vita, & tamen regnum Dei non eſt eſca & potus ſecundum Paulum: ita ſine loco & corpore, nõ eſt eccleſia: & tamẽ corpus & locus, non ſunt eccleſia neq; ad eam pertinent. Sicut ergo non eſt neceſſe, certũ panẽ, certũ potũ, certam veſtem eſſe eccleſiæ, & fidelibus omnibus, licet ſine pane, ſine potu, ſine veſte non queant viuere in hoc ſeculo, Sed omnia ſunt libera, & indifferentia: ita non eſt neceſſe, certum locũ, certamq́; perſonam habere, licet ſine loco perſonaq́ eſſe non queat. Sed omnia ſunt indifferentia & libera, omnis locus chriſtiano quadrat, & nullus locus chriſtiano neceſſarius eſt, omnis perſona paſcere eum poteſt, & nulla certa perſona neceſſaria eſt qua paſcat, libertas enim ſpiritus hic regnat, quæ facit omnia indifferentia, nulla neceſſaria quæcunque corporalia & terrena ſunt. Et quid hoc mirum? cum ad hoc vt ſis, homo corporaliter nullo loco certo, nulla certa perſona indiges, ſed omnibus locis, omnibus perſonis homo eſſe potes. Immo quæ res mundi neceſſario alij adhæret & alligatur: ac non potius libere, & indifferenter, ſe quælibet ad quamlibet habe[n]t, vt libertate ſpiritus plena appareat tota creatura, ſicut canimus, Pleni ſunt cœli & terra gloria tua. Quis ergo furor papiſtarum impiſſimorũ, vt eccleſiam Dei, quæ omnium maxime libera eſt, loco ſuo & perſonæ ſuæ certis & neceſſarijs alliget, vt chriſtianum eſſe negent qui non hunc papam etiam impium, hoc loco habitantem adorarit. Nec iuuet quẽquam, ſi quemlibet paſtorem indifferenter, quolibet loco habuerit. Hæc eſt illa abominatio ſtans in loco ſancto & operatio erroris. Sed de hoc alias.

QVÆSO te lector quid vnquam audiſti tale. Nam vt omittam ſcripturas, tam abſurde citatas, vt nihil allegari poſsit abſurdius: nonne ſic tractat hunc locum, quaſi nos exigeremus, vt ſic aſsignetur eccleſiæ certus locus, vt alio in loco eccleſia eſſe non poſsit? At quæſo te, quis vnquam ſenſit ſic certum eſſe debere, quo in loco reperiatur eccleſia, vt idẽ ſenſerit aliquem eſſe locum, in quo eccleſia non poſsit coaleſcere? quum contra potius credamus aliquando fore, vt nullus in orbe locus ſit in quo eccleſia Chriſti non ſit futura, quũ tẽpus venerit, in quo fiet vnũ ouile, & vnus paſtor. Deinde ita rem tractat pontificiam, tanquam hij, qui Papæ primatum aſſerunt, ſic illud ſentiant, quod ſit eccleſiæ caput, tanquam Romanus, non tanquam ſucceſſor Petri, quũ nemo neſciat, eam ſedem ſedem alias fuiſſe alibi. Et quanquam vrbem Romanam, velut locum tutius orbis celeberrimum videtur delegiſſe Deus, nemo tamen ex his, qui ſedis eius primatum aſſerunt, habet pro dubio, quin, quocunque transferatur Petri ſedes, eodẽ etiã Petri transferatur authoritas. At, nec iſtud quiſquam dubitat, etiam ſi verum eſt, nullum eſſe locum in tuto orbe terrarum, in quo non poſsit eſſe congregatio fidelium, tamen oportere neceſſariũ aliquem eſſe locum, in quo eccleſia certa ſit cognoſcibilis, & indubia. Alioqui fore, vt neque certum cuiquã ſit quæ ſint veræ ſcripturæ, neq; ſcire poſsit, quò pedẽ tẽdat: qui adhuc infidelis, fide cupiat imbui, & dogmata chriſtiana perdiſcere.

SED iam operæ pretium fuerit, ſcripturæ loca perpendere, quæ ſupra citauit pro ſe, tanquam ex his maniſeſte probaturus, eccleſiam in terra militantem, non eſſe cognitam, iſtam craſſam & ſenſibilem: ſed aliam chriſtianorum multitudinem quandam, neſcio quam inſenſibilem & mathematicam, Platonis id eis cognatam, quæ, & in loco ſit, & in nullo loco ſit, in carne ſit, & extra carnem ſit, quæ tota ſit obuoluta peccatis, & tamen omnino non peccet. Nam hic vtrunque pariter ponit: quũ omne bonum opus aſſerit eſſe peccatum, & eccleſiam facit homines, qui non peccant. Sed iam ſcripturas eius expendamus.

Paulus, inquit, Galat. 1. & Corinth. 1. dicit, quod quamuis eccleſia in carne viuit, tamen non ſecundum carnem viuit. Verba Lutheri.

ROGO

ROGO te Luthere, an tu aliquàdo peccare vocas, ſecundum carnem viuere? Certe, quiſquis ſapit, dixerit, ſecũdũ carnem viuere nõ & conatur illũ, qui dũ obluctatur carni ſeruire ſpiritui, tamen aliquando carni cędit, ac vincitur conditione fragilitatis humanæ, ſed qui voluptatem quærens carni ſe ſeruum dedit, & carnis operibus dedicat vitam: hoc eſt Luthere ſecundum carnem viuere, non aliquando peccare. Quamobrem, nõ ſecundum carnem viuit eccleſia, etiã ſi nemo viuat ſic, quin opus habeat aſsidue precari, vt debita ſua ſibi remittantur. Et tamẽ ſunt in Eccleſia, qui ſecundum carnem viuunt, non futuri, quum eccleſia viuet in cœlo, quos interim ſæpe monet, ac taxat apoſtolus apud Corinth. eiecit etiam, qui nouercam ſtuprauerat, & recipit poſtea pœnitentem Et idem tamen erat de Eccleſia, poſt patratum facinus, quoad eũ eiecit apoſtolus.

Quid ſit ſecundũ carnem viuere.

IAM illud quam validum eſt, quod ais: Chriſtus tollit omnem locum, dũ dicit. Regnum Dei non venit cum obſeruatione, neque dicent, ecce hic eſt, aut ecce illic eſt. Sæpe clamas, Catharinum loqui in ęquiuocis, & tamen derides diſtinctiones, vt tibi liberũ ſit ludere in ęquiuocis. Nã quid longius abeſt à propoſito, quàm hic ſcripturæ textus, qui loquitur de aduentu Chriſti ad iudicium? quando eccleſiam tollet in cœlum, quum nobis quæſtio ſit de Eccleſia, quæ iam peregrinatur in terris. Sed illud quanto adhuc citas abſurdius. Regnum Dei intra vos eſt, quod haud dubie dictum eſt de quolibet bono, & ſyncere chriſtiano pectore, intra quod non eſt opinor Eccleſia, quæ eſt congregatio fidelium.

SIMILIS eſt vigoris & illud, quod ais: Paulus tollit omne corpus dum dicit: Non eſt perſonarum acceptio apud Deum, quaſi, quoniam Deus & ex iudæis & græcis vocauit Eccleſiam ad fidem, ideo Deus nec Petri perſonam præpoſuit eccleſiæ, nec ipſius Chriſti, & quia non eſt acceptio perſonarum apud Deũ, ideo multitudo Chriſtianorum non eſt eccleſia. & quia Deus neminem accipit in cœlum acceptione perſonę, ſed meritis, ideo nemo tenetur in terra ſuis obedire præpoſitis. Lutherus initio cum ſcriberet, promiſit ſe ſua probaturum, aut ſcripturis euidentibus, aut euidenti ratione, aut interpretatione ſancturum patrum, aut decretis pontificum: poſtea eo furoris adactus eſt, vt interpretationem ſanctorum tanquam fallacem, contemneret, naturalem rationem, tanquam fidei & religioni aduerſariam, ſperneret, pontificum leges & decreta, quoniam ipſius hæreſibus aduerſabãtur, exureret. nunc, ne nihil ſeruare fateatur, iactat ſe ſolis credere ſcripturis, & tamen inſpice ſcripturarũ textus, quos citat, & expende loca, nec dubito, quin facile ſentias, eum nõ magis cum pontificum decretis, quam cum ipſis pugnare ſcripturis, nec magis pugnare cum ſcripturis, quam pugnat cum ſenſu commoni. Nam quęſo te Luthere, qualis eſt hæc ratio.

Si locus & perſona neceſſaria ſunt ad ſalutem: tunc qui eiuſmodi habent & colunt, ſalui & ſancti ſunt. Nam in his conſequentia à particulari optime valet, cum poſterioriſticis conſtet propoſitionibus: cogor enim & meam dialecticam oſtentare iſtis admirandis dialecticis. Impoſsibile eſt enim, vt qui vnum neceſſarium ad ſalutem habet, non etiam omnia neceſſaria ſimul ad ſalute habeat. Et impoſsibile eſt, vt qui vnum non habet, aliquod ad ſalutem neceſſarium habeat. Quod facillimum eſt inductiue probare. Sed de hoc alias.

Verba Lutheri.

CVM tu Luthere hoc alias aliter probabis, tum nos alias aliter tibi reſpondebimus. Interea neminem eſſe puto, qui ſapiat, quin te plane videat deſipere, niſi non ſatis ſapiebat apoſtolus: nam is & fidem putabat eſſe neceſſariam ad ſalutem, cum dixit: ſine fide impoſsibile eſt placere Deo. & tamen idem non tecũ ſentit, quod qui fidem haberet, quam neceſſariam dixit eſſe ad ſalutem, idem protinus haberet charitatem, quam vel amplius fide ad ſalutem ſenſit eſſe neceſſariam. Nam, ſi protinus habita fide, ſenſiſſet conſequi charitatem, cur iſtud ſcripſit? ſi fidem habeam, adeo vt mõtes loco dimoueam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Sed iſtud videlicet erat in re, quod in eo tempore natus nondum eſt Lutherus, qui ſuam oſtentaret dialecticã, & docere poſſet apoſtolum, talem conſequentiã à particulari valere propterea quod propoſitionibus cõſtet poſterioriſticis. Sed hoc alias.

QVONIAM igitur certum eſt, incertũ eſſe, qui ſint boni, conſequitur, vt hæc multitudo quæ facit eccleſiam catholicam, iſtam dico, ex qua fides diſcitur, & ſcriptura diſcernitur, ſit multitudo promiſcua profitentium Chriſti nomen & fidem, etiam ſi profeſsioni non reſpondeat vita. Iam iſtud lector, adeo verum eſt, vt nec Lutherus, qui libenter diſsimulat quicquid non poteſt ſoluere, potuerit ſubticere. Fatetur enim, Eccleſiã certam eſſe oportere. Sed ne cogatur illud idem fateri, quod verum eſt, iſtam multitudinẽ eſſe eccleſiam, quam nunc omnes noſcimus, nomine chriſtiani populi, qui fere omnes agnoſcũt primatum pontificis, vertit omnem lapidem, & eccleſiæ ſuæ ſpiritualis, ſigna quædam dat, per quę vult eam ſatis certam reddi: quæ ſigna omnia nec ſatis certam reddunt eccleſiam, quam præſcribit ille & cõpetunt omnia in hanc ipſam, quã ille veram negat, & vocat papiſticam. Ita, bis ſtultus eſt, qui nec eo peruenit, quo tantopere tendit: & in illud incidit, quod maxime conatur effugere. Ait enim hoc pacto.

Si per petram papa, & per eccleſiam ædificatam intelligeretur obediẽs papæ cõgregatio ſequitur papã non eſſe papam, nec eccleſiam eſſe eccleſiam, quod euidenter probo ſic: Sine peccato eſſe debent petra

Verba Lutheri.

& ec-

& eccleſia, non ſubiecta portis inferi. At quũ nullus in mũdo poſsit eſſe talis certò & infallibiliter: & tamen certa debet eſſe petra, certaq́; Eccleſia, ſequitur nullam eſſe papam, nec eccleſiam.

VIDES lector, vt hic fateatur, non ſolũ petram, ſed Eccleſiam quoq; certã eſſe oportere. Sed illud obiter quæſo te perpende diligẽter. An nõ hic manifeſte colligit illud, quod ſi tam euidenter verum eſſet, quàm euidenter falſum eſt, non modo Eccleſiam iſtam quam impugnare nititur, ſed quaotum ad terram attinet, omnem omnino tolleret. Nam pone Luthere, quamcunq; velis, & eam, vnica ratione tua, bis probo nullam eſſe. Quod vt tuis verbis vtar, euidẽter probo ſic. Eccleſia ſine peccatis eſſe debet, non ſubiecta portis inferi. At quum nullus in mundo poſsit eſſe talis, certò & ineffabiliter, & tamen certa debet eſſe eccleſia, ſequitur igitur nullam eſſe Eccleſiam.

VIDES Luthere, quod hoc præclarum argumentum tuum, non magis aduerſarium tuum petit, quàm te, imo illum nihil petit, te vero perfodit penitus. Nam nos in tuto ſumus vt qui negemus id neceſſarium eſſe, vt eccleſia dum in terra militat, ſit abſq; peccato: ſed tu qui ſentis id oportere, & tamen fateris neminem eſſe ſine peccato, & prædicas etiam bona opera eſſe peccata, & iuſtum benefaciendo peccare, tu inquam, etiam ſi non oporteret eccleſiam eſſe certam, tamen aperte reuinceris, omnem è terris eccleſiam ſuſtuliſſe: quod rurſus, vt verbis tuis vtar, euidẽter probo ſic. Eccleſia debet eſſe ſine peccato, ſed nemo eſt ſine peccato, ergo nulla eſt Eccleſia. Extrica tete Luthere ex hac trica, qua tua te ſtoliditas intricauit. Sed iſtud obiter: quum propoſitũ mihi non aliud fuerit, quam vt oſtenderem etiã Lutherũ fateri eccleſiã debere eſſe certã. Igitur ad id reuertor, vt oſtendam, per quę ſigna Lutherus conetur efficere, vt certa videatur eccleſia illa interna ſpiritalis, & occulta, quam ſolam definit eccleſiam. Scribit enim hunc in modum.

Verba Lutheri. *Quo ergo ſigno agnoſcam eccleſiã? oportet enim aliquod ſenſile ſignũ dari, quo cõgregemur in vnum ad audiendum verbum Dei. Reſpondeo. Signum neceſſarium eſt, quod & habemus Baptiſma, ſcilicet, panem, & omnium potiſsimum euangelium. Tria hæc chriſtianorum ſymbola, teſſeræ, & caracteres. Vbi enim baptiſma, & panem, & Euangelium eſſe videris, quocunque loco, quibuſcunque perſonis, ibi eccleſiam eſſe non dubites. In his enim ſignis, vult nos Chriſtus concordare, vt Ephe 4. dicit. Vna fides, vnum baptiſma, vnus dominus. Vbi idem euangeliũ eſt, ibi eadem fides, ſpes, eadem charitas, idem ſpiritus eſt, & reuera omnia eadem. Hæc eſt vnitas ſpiritus, non loci, non perſonæ, non rerum, non corporũ, de qua ſeruanda, Paulus nos præcepit eſſe ſollicitos. Vbi vero euangelium non eſſe videris (ſicut in ſynagoga papiſtarum, & Thomiſtarum videmus) ibi non dubites eccleſiam non eſſe, etiam ſi baptiſent & veſcantur de altari, niſi paruulos, & ſimplices exceperis: ſed Babylonem ibi eſſe ſcias, plenam lamijs piloſis, Vlulis, onocrotalis, aliiſq; monſtris, id eſt magiſtris noſtris eximijs refertam. Euangeliũ enim præ pane & baptiſmo, vnicum certiſsimum, & nobiliſsimum Eccleſiæ ſymbolum eſt, cum per ſolum Euangelium concipiatur, formetur, alatur, generetur, educetur, paſcatur, veſtiatur, ornetur, roboretur, armetur, ſeruetur, breuiter, tota vita & ſubſtantia eccleſiæ, eſt in verbo Dei: ſicut Chriſtus dicit. In omni verbo quod procedit de ore Dei viuit homo. Non de euangelio ſcripto, ſed vocali loquor. Nec de quauis cõcione, quæ in templis de ſuggeſtu declamatur, ſed de germano & genuino verbo quod fidem Chriſti veram, non informem, & Thomiſticam doceat: quod per papam & papiſtas extinctum, & ſuffocatum, per orbem totum conticuit. Ideo enim, Chriſtus nihil tanta inſtantia exegit ab Apoſtolis, quã vt euãgelizarent. Sic à Petro in perſona omnium paſtorũ exegit, vt paſceret oues, id eſt, Euangelium doceret viua voce. Quod verbum Catharinus, vere Catharinaliter exponit, non de euangelio, iterum faciens è ſimplici ſenſu verborum Chriſti, quotuplicem viſum ei fuerit, quia ſciebat euangelizandi ſignificationem, quæ ſola in eo verbo eſt, non poſſe conuenire tot occupationibus mundi oppreſſo pontifici, ideo fingenda fuit alia ſignificatio de regimine dominante, ſicut 2. Pet. ii. Prædixit, & fictis verbis, in auaritia de vobis negotiabuntur, de qua re nunc ſuperſedeo, abunde alias tractata.*

QVID ais lector, an non pulchre ſe nũc expediuit dominus doctor? An nõ eccleſiam ſuam, dilucide certam reddidit? Ponit Eccleſiam ex ſolis bonis conſtare, eam congregationẽ ait eſſe certã his trib' ſignis, baptiſmo, pane & Euãgelio. ſed nõ illo ſcripto, nam illud habent & papiſtæ, ſed vocali, nec tamen quauis cõcione, qualis in tẽplis papiſtarũ de ſuggeſtu declamatur, ſed de germano & genuino verbo loquitur, quod fidem Chriſti verã, non informem & Thomiſticam doceat, ſed Lutheranã iſtam, videlicet ſolam fidem ſufficere ſine bonis operibus: & quod nihil quenquam damnare poteſt, præter ſolam incredulitatem, quia omnia peccata abſorbẽtur à fide, & quod nullę leges obligant Chriſtianum quenquam: & quod nulla ſit libertas arbitrij, ſed diuina bonitas neceſſaria cauſa ſit humanę malitiæ, & mille articulos huiuſmodi, quos papa, & papiſtæ per orbem totum, perperam conantur extinguere. Certe tali prędicatione certa eſt Eccleſia malignantium. Verum initio, quem non miſeræ ſortis noſtræ miſereſcat? Quos tu velut margitas, & corebos irrides, & tuo lepidus arbitratu ludis. Dum per-

ſuaſi

ſoaſiſti tibi,papiſtam nullum,per ſtuporē poſſe potiſtæ repugnantias apertiſsimas deprehēdere. Nam primum dicis,ob id oportere certā eſſe ecclēſiā,vt poſsit eſſe eertū, vbi prædicari debeat euangeliū. nā dicis neç deberi prędicari, nec poſſe ſooare,niſi in eccleſia, ex quo vides conſequi,prius oportere cognoſci eccleſiā quā prædicetur euangeliū. Poſtea dicis,ſignū per quod vnicū eccleſia certo cognoſcitur,eſſe prædicationē euangelij. nā reliqua ſigna, fateris eſſe etiā apud papiſtas, apud quos negas eſſe eccleſiam:ex qua poſitione tua ſequitur, prius euangeliū prædicari oportere, quā cognoſci poſsit eccleſia. quū ea prædicatio per te, ſit vnicū ſignum,per qood eccleſia certo cognoſcitur. Vides ergo pater prudentiſsime, qui nunquā tibi repugnas,quā cōſtanter & eircūſpectè, duo ſibi inuicē eontraria cōnectes, videlicet & prius cognoſcendā eccleſiam, quàm prædicetur euangeliū,& prius prædicandum euangeliū,quā cognoſcatur eccleſia. Iā quæſo te doctur inſignis,ac poſterioriſta peritiſsime, quū demooſtras eccleſiæ certitudioē,per certitudinē euangelij: & viceuerſa,demōſtras euāgelij certitudinem,ex certitudine eccleſiæ, liceat ex te ſcire quo canooe poſterioriſtico, poſterior,propoſitio in hac demooſtratione tua, poſterioriſtica,ex priore ſequatur. Quippe ſi hoc tibi ſatis explicatū ducis, quū primū perdiſcendū præcipis,quęnam ſit vera eccleſia, vt huic duntaxat prædicetur euangeliū: dein rurſus inquirentibus eccleſiā,cōſtare eā cenſes ex euangelij prædicatione· aut tibi ſit,neceſſe eſt alia poſterioriſticæ, quā hactenus fuit omnibus alijs,aut te parū poſterioriſtices peritū eſſe. Nēpe cū etiānū incertū relinquas,quibus ſit euangeliū declamandū,nec verū vis,niſi quod prædicetur quibuſdam,neſcio quibus,quos tu nō ſatis definis,ſed tāquā ideas Platonicas animo cōcipis,& dū id tua ratione demōſtrādi requirimus,redibit ad caput currulus: ac ſi cēties colligere ac recolligere aggrediamur,eaſdē ſē. per ꝓpoſitiones,vltro citroq; veluti labyrithi errores repetemus,dicemuſq; cognoſcere nos euāgeliū, propterea quod eccleſiā cognoſcimus: deinde illā noſſe,eo quod euangeliū ſcimus: porro iterū euangeliū,quia eccleſiā ſciamus. Itaq; his clauſtris perpetuo ſepti,dū quærimus egreſſum,& certā tandē metā optamus attingere,cogimur eodē recurrere. Atq; hæc eſt domini doctoris poſterioriſtice, qui quum ſibi iā prius ſas eſſe ſcripſerit,coronā regiā cōſpergere,& conſpurcare ſtercoribus: an non oobis ſas erit poſterius huius poſterioriſticæ,

Digna retalio eo viro: qui regesſter coribus conſparſurū ſe minetur

liguā ſtercoratā, pronūciare digniſsimā vt vel meiētis mulę puſtcriora lingat ſuis prioribus, donec rectius ea prioribus didicerit poſteriores cōcludere ꝓpoſitionibus. Qui ideo ſe eertū de eccleſia iactitet, quia certus ſit de vero euāgelio,certū autem de euāgelio,qood certus eſt de eccleſia. Rurſusq; de eccleſia ſibi cōſtare ex Euāgelio,& tamē eccleſiā prius inquirēdā, vt ei ſoli euangelium prædicetur. Cæterum eam inueſtigari non poſſe,niſi per Euangelij prædicationem. Quis non credat hunc hominem aut inſanire ipſum,aut alios prorſus omnes inſanire putare,qui nihil habet conſiderari quid,apud quos,in quos,vbi,quando,vel quomodo eblateret: extra omnē locū,& rationē, citra omne penſum,quicquid in buccam venerit,effutiat, atq; quælibet io quēuis eiaculetur opprubria, more Cynicorū, ſi quis vel auſit hiſcere cōtra eius placita,etiā abſurdiſsima?

Sed quęſo te Luthece,ſatin tibi ſanus videris quū ſcribas eccleſiā verā,hoc eſt per te bonorū duntaxat, & qui ſine peccato ſunt, & ſine peccato permanebūt,hoc eſt etiā per te nullorū,quū neminē ponas abſq; peccato. Sed iſtud omitto. Sint iſta ſimul vera,& aliquam in terris eſſe eccleſiam,& de ea neminem eſſe, niſi qui ſit abſque peccato: & neminem eſſe ſine peccato. & tamen, vt dixi, quandoqoidem tu ita vis,ſit aliqua in terris eccleſia taliū, quales in terra nuſquam ſunt. An tu nunc cenſes eccleſiā iſtā tuā,bonorū & impeccabiliū virorū,ſatis certā & perſpectā eſſe,tribus hiſce ſignis,baptiſmo,pane,& vera prędicatione euangelij? Primū iſta tria ſigna, manifeſte ſunt in eccleſia noſtra,quam tu vocas papiſterū. Nam de baptiſmo, & pane, nec ipſe dubitas, hæc duo eſſe apud nos,& ideo tertiū dicis eſſe ſignū longe certius,nēpe verā euangelij prędicationē,hanc omnioo negas eſſe apud nos. At nos interpretamur & prædicamus euangeliū, ex ſentētia ſanctorū patrū, quāobrē ſi illi vere prædicabant,& in hac eccleſia vere prædicatur,in qua tu oeminē dicis eſſe de eccleſia vera niſi ſi quis forte paruulos excipiat & ſimplices. Nā paruulos & ſimplices,nō prorſus affirmas eiectos ex eccleſia Chriſti,quanquā ſunt de eccleſia papæ,hoc eſt per te de ſynagoga Sathanæ: & tamen eos excipi pateris ab his, qui nō ſunt de eccleſia Chriſti,ratus quod illi fortaſſe ſine peccato ſint,& ſine peccato qooque permāſuri ſint,& ideo in eccleſia Chriſti numerētur etiam ſine vero, vt ais,euāgelio,quod vnū ponis certiſsimū ſignū eccleſiæ,& quod nuſquā eſſe contēdis in eccleſia papæ,de qua ſunt illi ſimplices & paruuli, quia nos papiſtę, in perpēdēdo ſcripturæ ſacrę ſenſu innitimur veſtigijs ſanctorū patrū. Sed tu ſolus vere prædicas euāgeliū,& ante te nemo. Nam tu ſcripturas expendis,& de ſenſu ſoli credis tibi, nec ſanctis quicquam credis patribus, gnarus,eos quantūuis ſancti fuerint,fuiſſe tamen homines & erraſſe ſæpe,ita enim tu ſæpe iactas: quū interim,opinor,te ſcias hominē omnino nō eſſe, ſed doctrinam tuā certus es habere te de cælo, & certus es te nō magis errare poſſe, quā aſinū angelū volui dicere. Verū iſtud,abs te Luthere quæſierim: quo nam ſigno diſcernis eū ſcripturę ſenſum veriorē eſſe,qui videtur tibi,quā eū quē vides,viſum eſſe tā multis,tā doctis, & tam ſanctis patribus? ex collatione locorū inquis. An

quis. An igitur, nō conferebant illi? An tu illis rationē cenſes, & iudiciū defuiſſe, quod nunc ſuperſit tibi? qtū illi rationē rectā ſint ſecuti, vos eā prupemodū ſtudeatis extinguere: ſed Deus videlicet aperuit petēti tibi, iuxta illud: Petite & accipietis: nā id iactare ſoles, certum te eſſe doctrinā tuā habere te de cœlo: petiſti videlicet certa cū fiducia homo ſpiritualis, vt duplex Helię ſpiritus inſpiraretur in te, in quē perſpicuum eſt ſpiritum nequam aliquot ſeſe intruſiſſe myriadas. Quid ergo cenſes de ſanctiſsimis patribus, aut voluntatē defuiſſe, aut opem Dei non imploraſſe, aut in Deo nō habuiſſe fiduciam? Si Deum contendis tā multa, tam vtilia, tam neceſſaria, nunc indicare tibi, cur illum putes cū tanto totius eccleſię ſuæ detrimento, illa omnia tam diu celaſſe tā ſanctos? Sed nun cælauit Luthere. Imo aperuit eorū oculos Deus, et ſe accōmodauit eorū modeſtiæ, quum tuā auerſatus arrogātiā, patitur te ſapientē videri in oculis tuis, vt cū philoſophis, quos toties improbas, dicēs te eſſe ſapiētem, ſtultus fias, & euaneſcas in cngiiationibus tuis: & itidem fiat, & euaneſcat tecū, quiſquis in quæſtione virtutis, & fidei, non malit animā ſuā periclitari cū tot ſanctorū cuneis, quos in cœlis eſſe nō dubitat, quā cū vno ſcurra blaſphemo, qoem, valde cæcus eſt quiſquis non videt ad inferos ire pręcipitē. Igitur Luthere, ſi verum eſt, quod ipſe dicis, quod vbicunq; hæc tria ſunt, baptiſmus, panis, & verū verbū Dei, ibi non eſt dubitandū verā eſſe eccleſiā, quia ſignum verbi, vt dicis, Impoſsibile eſt ſonare, niſi in eccleſia per ſpiritū ſanctum: certe quum in eccleſia noſtra ſit verum euangelium ſcriptum, & ſancti patres illud vere ſint interpretati, & multi apud nos in templis vt vocas papiſtarum, & idem Euangelium ſcriptum legant, & ex ſanctorum patrum interpretatione prædicent: neceſſario ſequitur, etiam per te, id verum eſſe, quod tu tantopere pernegas: eccleſiam iſtam, quā appellas papiſticā, eccleſiā eſſe vere Chriſti catholicam. Sed & iſtud ex te quęro: ſi in his populis, qui parēt pontifici, & tam diu paruerunt, toto hoc tempore non fuit Eccleſia: dic vbi fuerit his annis quingentis proximis, ante natū te. Nam nūc, tu videlicet noua progenies cœlo demitteris alio, vt Eccleſiā malorum inſtituas, in bona, & ante te incorrupta Saxonia. Quæ & ipſa, & Germania tota, ſi tu verū dicis, hactenus fuit extra eccleſiā, & maiores eorū omnes deſcenderunt ad inferos. Verum illi, nunc in ſuperis male præcantur tibi, qui eorum poſteros ne illuc ſequantur eos, per maliciam conaris auertere. Sed, quoniā probauimus ex Lutheri poſitione ſequi, vt ſi ſua ſigna certā faciant eccleſiam, neceſſario certum ſit, eccleſiam veram eſſe, quā ille falſam vocat, nunc examinare libet, quam prudenter iſta tria ſigna ſtatuat, velut infallibilia eccleſiæ veræ indicia: Memineris Luthere, te eccleſiā ponere dūtaxat tā ſanctorū, vt ſint ſine peccato: age igitur, pone ob oculos quamcunq; velis congregationem: & quoniam tibi libuit literis ludere, & velut per demōſtrationes agere, per A. & B. dū dicis tibi craſſe philoſophādū eſſe, cū craſſo & pituita laborante capite, atq; ita colligis: Si A. diſputet cum B. & cætera quæ tu præclare connectis: eodē modo nos homines craſsi, & pituloſi proponemus tenui & ſplendidę bili tuæ. Eſto igitur, tu ſis A auditores tui B.C.D. ſit aliquis, qui cupiat certus eſſe de aliqua vera eccleſia, quā ſit perſuaſus non aliā eſſe, quā quæ ſit abſq; peccato, & audierit eā tribus ſignis, certo poſſe cognoſci, baptiſmo, pane, & vera pręedicatione euangelij. Sed vt pergamus per literas. Sit hic ſi voles E. pone igitur, quod E. veniat in eccleſiā A.B.C.D. quos nouit eſſe baptiſatos, & vidit vſos Euchariſtia: audiat præterea ipſum A. ſuo more prædicantē euāgeliū apud B.C.D. & pone per impoſsibile: quod pręedicatio quā prædicat A. vera ſit, & ſyncera prædicatio. Vtrum ex his ſignis certo ſciret E. quod A.B.C.D. ſunt vera eccleſia, eo modo quu ille accipit eccleſiam verā, hoc eſt quod A.B.C.D. ſint viri boni, & ſine peccato & reſpōdeo, quod nō: qđ, vt tuis verbis vtar, euidēter probo ſic, E aut nouit ipſe ſcripturas & dogmata chriſtianæ fidei, & venit vt nota rurſus audiat, & crebra auditione pietatē augeat, aut illa nōdū nouit, ſed audito Chriſti nomine quęrit eccleſiā, à qua ꝓdiſcat fidē. Si ſcripturas nouit, & chriſtianæ fidei dogmata, iam certo ſciet E. iſtā eccleſiā A.B.C.D. per iſta; ſigna, certā eſſe nō poſſe. Incertū enim adhuc eſſe ſibi, vtrū A.B.C.D. boni ſint an mali.

Nam & diſsimulari vitia poſſunt, & ſimulari virtutes. Cognoſcet præterea, & apud malos bene prædicari poſſe, ſicut Chriſtus ipſe pręedicauit ſępe Scribis, & Phariſęis, & nō ſolū à malo viro poſſe prædicari veritatē, ſed etiā à diabolo: & illud falſiſsimū eſſe, quod dicis tu, videlicet verum verbum nō poſſe ſonare, niſi in eccleſia vera, quæ ſit abſq; peccato, niſi mētiatur propheta, quum ex perſona Dei dicit: Peccatori autem dixit Deus, quare tu aſſumis teſtamētū meū per os tuū. Aut niſi falſum fuit quod dixit diabolus: quū per os hominis inſani Chriſtum cōfeſſus eſt, eſſe filium Dei. Vides ergo Luthere, quod ſi E. ſcripturas intelligat, & dogmata fidei Chriſtianæ, iam ex ipſis ipſe certus erit, ſe incertum eſſe de eccleſia, A. B. C D. vtrum ſit vera, an falſa, hoc eſt vtrum ſit bnna an mala, quia quantum ad virtutem pertinet ac vitium, E. per nullum iſtorum ſignorum tuorum poteſt eſſe certus, vtrum A. ſit albus an ater: vtrum B. ſit bonus an bufo: vtrum C. ſit creta an carbo: vtrū D. ſit Deus an diabolus. Atque hæc Luthere, vides eſſe vera etiam poſito per impoſsibile, quod pręedicatio, quam prædicat A. recta foret & indubie vera. Ex quo facile vides, ꝙ lōge tibi retro res nunc labatur, apud E. videlicet intelligētē

& pium,quum prædlcario,quam prædicat A, vere ſit & indubie ſalſiſsima.

Sed iam videamus alterá partē Si·E.neſciat adhuc neq. quæ ſint ſcripturæ verę, neq; quæ ſint vera Chriſtianæ fidei dogmata. ſed de ſua ſalute ſollicitus, audita Chriſti fama,velit eius fidē religionēq; cognoſcere: tūc dico quod E. veniens in Eccleſiam. A.B.C.D. & audiens A mnre ſuo prędicantem talia,qualia ſolet,apud B.C D. & videns B C.D. aſſentientes, & aſſerentes hanc eſſe veram prædicationem. Primum ſi illa talia eſſent vera, tamē E. nō poſſet habere rem pro explorata,propterea quod audierit A.B.C.D. nō eſſe niſi minimā particulā eorū,qui profitentur fidem Chriſti, nec poſſet ipſis ſulis auditis certus eſſe verum. A.B.C.D. aut veras ſcripturas profiterentur, aut veras vere interpretarētur. nec iudicare poſſet, vtrū id quod apud eos audiret verum eſſet euangelium an non: nec de tanta re tam paucis eſſet crediturus, nullo permotus miraculo Ergo,quum E poſtea, tot nationes chriſtianas perluſtraret,& quantū ad ſalutis neceſsitatem pertinet,vbiq; videret eandē fidē,eadem dogmata. Quum ex veterum ſanctorū ſcriptis intelligeret,iiſdem de rebus eadem ſenſiſſe conſtanter omnes doctures ſanctos,quicunq; fuerunt à Chriſto paſſo,in hæc vſq; tempora iam nō dubitaret E. ſi qua ſit in terris eccleſia Chriſti vera,hanc eſſe cōgregationē qoæ per Chriſtum cepta,propagata per apoſtolos ,ednčta per ſanctos,ſpeciali Dei cura perpetun,per tot ſecula permanſit in vnitate chriſtianæ fidei. Ergo,ſi poſtea redeat rurſus E. in Eccleſiam, A B.C.D. & rurſus audiat A. ſuo more,qualia ſolet, apud B.C.D. prædicantem, & aſſerentem ſe prędicare verū,& genuinū verhū Dei: & illus omnes Chriſtianos,quos E.in tot populis audiuit alibi,decipi prnrſus,& errare dānabiliter: fieri certe non poteſt,quin E.quum videat eccleſiam. A.B.C,D. non niſi riuulum quendam eſſe,ab illa magna dimanantem , & nunc ab ea diuulſam,& quum nō aliud quàm ſcripturas admittat,alias tamen ſcripturas non habeat,ſed aliter eas,contraq́; tractet,quam tota illa,tot terrarum,tot ætatum tractet Eccleſia,& de earum ſenſu ſibi arroget , cnntra tot ætatum , tot & tam doctos,tam ſanctos interpretes,contra totius orbis Chriſtiani conſenſum: quem conſenſum,ex ſcripturis iā didicit. E ſpiritu Chriſti coaleſcere: quumq́ue videat, E,apud A B.C.D. maximis de rebus, multa perabſurda dogmata, nō ſolū eccleſiæ illi Catholicæ contraria , ſed in publicos etiam mores perniciosiſsima , Fieri,inquam,non poteſt quin E.certo ſit intellecturus Eccleſiam .A.B C.D. non eſſe Eccleſiam Chriſti, nec bonorū cœtum , ſed peſsimorum ſcurrarum gurguſtium , & conciliabulum Sathanæ , & iam ex his interpretaretur , A. vel alpha eſſe hæreticorum, vel Antichriſtum . Sed nec fieri poteſt,quin,E.quum certo iam & pernorit Eccleſiam illam veram, quæ perpetua quadā ſerie propagata eſt, ab ea ,quam olim inſtituit Chriſtus,& ſemper incorrupta manſit in fide ſtirpis,facile ſit cogniturus, quantacunq; pars ab ea ſe diuulſerit, ramum arefactum fore diuini ſpiritus expertem,qui nuſquam manebit, niſi in ſua vinea, in quantulamcunq;, reſciſsis palmitibus,ſit redacta. Ecce Luthere,qui te tā impudenter exclamas Ambroſium demonſtratiue conuincere,habes ne quicquam,quod hic poſsis hiſcere,quo minus te fatearis,tui generis demonſtratione victum,ac reuictū euidentiſsime,probatumq́ue nobis, & tuam eccleſiam conciliabulum eſſe Sathanæ , & promiſcuam Chriſtianorum multitudinem , vulgo notam,& ſenſibilem Eccleſiam eſſe Chriſti cathnlicam , cuius milites modo vincunt, modo vincuntur,dum adhuc eccleſia militat in terris.

IAM quum Lutherus tam pulchre pronūtiet de tot Chriſtianis gentibus, quæ obediūt papæ,vt eas omnes aſſerat eſſe omnium ſceleratiſsimos. nec dubitandum eſſe quin ibi eccleſia nō ſit,niſi qois,vt ait , paruulos excipiat & ſimplices,libenter ab illo quæſierim , vbinam gentiū ſint illi grandes,& duplices,qui nūquā peccāt,quos verā vocat eccleſiā. Nā ſceleratiſſimā plane,& Sathanę ſynagogam eſſe,totam dicit Italiā,totā Angliā,Scotiā,Hiberniam, totas Hiſpanias, ac Luſitaniam , & vſq; ad ſuum euangelium,totam fuiſſe Germaniā. Nam has gentes omnes ſatis conſtat reuerenter hactenus agnouiſſe ſucceſſorem Petri. Nos tamen benignius ſentimus de Saxonia,quam ſerpentis illius peſtifer infecit halitus: Nam & ibi quoq; ſperamus , Deū reſeruaſſe ſibi grādium & ſapientum ſepties ſeptem millia , quæ non curuarunt genua ſua ante Baal. Sed age,magna parte tēporis,quod Chriſti ſalutiferā mortē,& Lutheri mortiferū ortū interceſsit,ſi iſtæ nationes non faciebant maximam ſaltē partē eccleſiæ,dic quibus in terris erat eccleſia. Nam etiam ſi eccleſia non obligatur ad vllam partē terrę,neceſſe eſt tamen aliqua in parte ſit. Certe,ſi in iſtis partibus terrę non fuit iamdiu aut mire puſilla fuit,aut nuſquā fuit. Conſtat igitur,etiam ſi eccleſia non ſit chriſtianurū multitudo promiſcua,ſed bonorū hominū numerus , aut qui ſic reſipuerint , vt nunquā denuo peccaturi ſint,aut qui ſubinde reſurgētes, ſubinde caſuri ſint: tātiſper in eccleſia cēſendi,quā diu ſteterint electi quū ceciderint,recepti quū redierinr,tamē ne ſic quidē quicquā cōfeciſſe te. Nā,& horū certū eſt multo maximā partē, longo iam tēpore in his fuiſſe gentibus,quę ſedē Petri reuerētur vt matrē Neq; enim vſquā eſt,aut diu fuit alibi,tantū populorū profitentiū fidē Chriſti. Sequitur igitur,vt ſi nō hæ nationes ſint eccleſia,ſaltem in his nationibus ſit eccleſia,aut qund negari nō poteſt,multo maxima pars eccleſiæ At hactenus in his nationibus,optimi quiq; maxime paruere pōtifici,peſſimi qui-

ſimi quiq; maxime rebellarũt pōtifici, leges ſanctiſsimi viri cōdiderũt, optimi quiq; maxime ſeruauerũt, peſsimi quiq; maxime cōtēpſerũt. Sacramenta cōcorditer venerabãtur vniuerſi, vix vnos, aut alter è tot populis, in tot ætatibus exortus eſt, qui quicquã cōtra mutierit, & iidē ſemper notę, nobiliſq; milicię. Quęcunq; ergo vera ſit eccleſia, quæ quidē ſit, aut fuerit, diu in his populis, qui maximi ſunt in ꝓfeſsione chriſtianæ fidei, dogmatis aduerſatur & ſemper eſt aduerſata tuis. Quud ſi tibi parũ videtur iſtud, quod plane tua plus quã peſſundat omnia, profer tu gentē aliquã, vbi vnquã in tot ætatibus, ante natũ te, tuę probatę ſunt hæreſes. Oſtēde apud quos chriſtianos, ſacerdos nihil diſtarit à laicn: apud quos Chriſtianos, mulieres admiſſæ ſint ad audiendas confeſsinnes: vbi creditæ ſint fœminæ ſacerdotes eſſe: & idoneæ quæ cōficerēt euchariſtiã: vbi ſit receptũ, nullas leges obligare chriſtianos, et mille abſurditates eiuſmodi. Quod ſi nō potes vt certe nōpotes, nō eſt quod amplius arguteris de eccleſia. Nã, quæcunq; tot ætatibus vera fuit eccleſia, ſiue illa fuit bonorũ, malorumq; multitudo promiſcua, ſiue numerus dũtaxat bonurũ, ſiue in his regionibus quæ parent Romano pōtifici, ſiue alibi vbicunq; terrarũ, ſemper cōtra te ſenſit illa, & tua dãnauit inſaniſsima dogmata. Nã, quod ais papiſtarom eſſe figmētũ, quod aliud ſit iuriſdictionis, aliod fraternæ charitatis officium: & dicis euãgeliũ, & eccleſiã neſcire iuriſdictiões (nã eas nũ ais eſſe, niſi tyrãnicas inuētiones hominũ) certe niſi tu totus eſſes pntiſta, facile cerneres nũ eſſe prorſus idē iuriſdictionē, & charitatis officiũ, etiã ſi verũ eſt, nullã eſſe iuriſdictionē chriſtianam, quę nō ex charitate ſit inſtituta. Sed tamē multa poteſt, & debet præſidentis authoritas, quæ ſibi nec poteſt, nec debet arrogare, cuiuſq; priuati hoīs charitas, alioqui ſi iuriſdictio nihil eſt oino, cur Paulus iuriſdictionē exercuit? Cur hominē tradidit Sathanæ in interitũ carnis? Cur planiſsime proponit. Qui puteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit. Cur ſeruari præcipit, quæ tradidit ipſe? Cur præcepit obedire præpoſitis? Cur ipſe Chriſtus obedire iuſsit Scribis, & Phariſæis ſuper cathedrã Moyſi ſedentibus? Cur ipſe præbuit iuriſdictionis exemplũ, & flagello vendētes eiecit è tēplo? Imò cur ipſe turpiter diſsimulas, inter ipſa verba Chriſti paſce oues meas, verbũ eſſe, qđ te cōfutat? Neq; eñi ignoras, ſed diſsimulas turpiter eſſe in illa repetitione verbi ποιμαίνειν, quod ſignificat regere. ſed quũ iſtud nemo non videat, tibi ſatis eſt, ſi te diſsimules cernere. Non opinor expectare quenquã, vt ad præclarã allegoriã tuã reſpondeam, qua ſcribis tria ſigna figurari, per duo capita vectium, in templo Solomonis extra arcã extantia: quippe quũ nihilominus cōcinne potuiſſes, eadē figurare per duas Moyſi tabulas, aut duo Moyſi curnua.

IAM iſtud, neſcio quãti facias ipſe, quod bis immittis in nos, nēpe quod in ſymbolo confitemur, nos eccleſiã ſanctã catholicã credere. Ex quo colligis, quũ fides argumentũ ſit rerũ nōapparentiũ, ſi eccleſia creditur, & eſt materia fidei, nullo modo eccleſiã eſſe ſenſibilē iſtã bunorũ & malorũ multitudinē, quæ cuiuis apparet & humano ſenſu percipitur. Hoc telum bis in manũ ſumis: bis intorques fortiter: ſiue quod tibi videbatur ſplendidũ, & quod contrectare delectabat: ſiue quod ſentiebas eſſe tã obtuſum, vt ſepius oporteret incuti. Hac in re primum miror ſymbolũ, quod vt eſt, ita debet eſſe magni ponderis apud omnes fideles, quicquam habere ponderis apud te. Nam ſymbulum cōſtat opinor traditionē eſſe, nũ ſcripturã: nã nec intra ſcripturã canonicã numeratur nec ſanctorũ patrũ quiſquã, quod ſciã, quũ ei prnpoſitũ fuiſſet aliquid probare ſcripturis, vnquã probauit ex ſymbolo. Quare, ſi tu Luthere, qui toties aduerſus traditiones exclamas qui te toties clamas nihil recipere præter euidentes ſcripturas, eccleſiã credis propter autoritatē ſymboli, manifeſte profecto decedis de ſententia, & traditionibus credis, nō ſcripturis. Nec iſtud eo dico, quod te hac in parte vituperē Imo adeo laudo, vellemq; idem vt faceres ſæpius. Eſſet enim plaudendũ, ſi incipias aliquando in melius eſſe mutabilis, qui quauis aura incertior, & quouis folio leuior, ſubinde te mutas in peius.

Sed interim, te quæſo, quid lucraris in cauſa? Nam quum planum ſit, aliam eſſe eccleſiã triumphantem in cœlo, aliam hic militantem in terris: quid probaſti tu, de hac? ſi articulus loquatur de illa: vt quom percenſuiſſet quæ de diuina trinitate credenda ſunt, & humanitate Chriſti: tandem ſperatum credentium preniium proponat: credēdum etiam illud, quod alioqui certo ſperari non poſsit: admonitos itaq; mortales, qui fidem profiteri velint vt indubitanter crederent eccleſiã fore catholicã, quæ ſancta ſocietate, remiſsis peccatis, redioiua carne, redditiſq; corporibus, vita frueretur æterna. Sed & in terris quoq; tãetſi nō ſit incertũ quæ ſit, aut vbi ſit eccleſia Chriſti catholica, cuius conſentientis autoritas certũ queq; facit & de ſcripturis veris, & de neceſſarijs articulis fidei, atq; ita certũ ſit iſtud, vt hac ratione ſit eccleſia ſenſibilis: tamē & ipſa multis modis pendet à fide. Nam, etiã ſi ſenſui patet, quæ ſit illa, quæ de fide conſentit: ſenſui tamen non patet, hunc conſenſum, non humana conſpiratione fieri, ſed naſci, atque inſpirari diuinitus: nam id, nemo niſi fide cōcipit. Iã quãq; eccleſiæ corpus ſit ſenſibile, tamē quod Chriſtus eius myſticũ caput ſit, id quoq; nō ſenſus oſtendit, ſed fides. Quin & iſtud, quod quicũq; ſanct' eſt in terra, pars eſt huius Eccleſię, quę etiã hic adeo ſancta dicitur, non qood nemo ſit in ea, qui peccat, ſed quod nemo eſt in terra ſanctus, qui nō eſt membrum huius eccleſiæ: iſtud inquã fide docemur non

ſenſu. Quãobrẽ,& recte credimus eccleſiã catholicam,propter multa,quæ ſenſui nõ apparẽt,ſed omnino pendent à fide: & tamẽ nihilo minus conſtat euidenter, hanc promiſcuã & ſenſibilem multitudinẽ profitentiũ nomen,& fidem Chriſti,eſſe eccleſiã catholicã : qua docẽte,ſcriptura diſcernitur,& certo diſcitur, & cognoſcitur fides. Sed decies ad id recurrit, quod eccleſia nõ poteſt eſſe multitudo iſta ꝓmiſcua q̃a peccatores nõ ſunt de eccleſia: nec meminit,quod in arca Noe, quę præfigurabat eccleſiã,animalia immunda cõmixta ſunt mũdis. Quæſo te Luthere,quũ apoſtol' ſcriberet Corin. an nõ ſcripſit ad eccleſiã? An igitur,nihil peccati tũ erat in eccleſia? Quid quũ ſcribit ad Gal. nõ ibi quoq; ſcribit ad eccleſiã? & tamẽ inſenſatos vocat,& vſq; adeo clamat errare,vt miretur etiã,quis eos faſcinauerit. Iam in reuelatione Ioannis Euangeliſtæ,quũ ſeptem Eccleſijs loquitur ſpiritus, nihil ne reperit vſquã vicij? Quã ſeuere minatur,quoſdã eiecturum ſe ni reſipiſcãt? Cæterũ,quanquã peccãtes, & ſi pſtiterint euomẽdos,interea tamẽ numerat in eccleſia. Quin Chriſtus ipſe de eccleſia ſua preſente pręſens pronũciauit, nõ oẽs eſſe bonos. Vos,inquit,mundi eſtis,ſed nõ omnes Et iterũ, Nonne duodecim elegi vos, & vnus ex vobis diabolus eſt? Quod ſi cũmemorare vellẽ ſanctorũ patrũ ſententias, quæ huic ſententiæ ſubſcribunt,& lungũ eſſet, & apud te ſuperuacuũ,qui flocci facis vnus vniuerſos . apud quẽ,nec totius eccleſię conſenſus quicquã habet põderis, quæ non aliquos habere peccatores,ſed ſe confeſſa peccatricẽ totã quotidie clamat ad dominum. Eccleſię tuæ Deus peccatis ignoſce. Nec id humano docta conſilio,ſed,ab ipſo docta Chriſto,qui & apoſtolos ſuos orare docuit,vt Deus eis debita ſua dimitteret. Itaq; eccleſia Chriſti,dũ verſatur in terris,non adeo adhuc depurata eſt,quin & peccata quędã aſsiduè maculẽt bonos,& inter bonos vbiq; viuant mali,qui interea,nõ aliter ſunt in eccleſia.quam morbidæ partes in vlceroſo corpore. Nam adhuc etiam ſi ſani nõ ſunt, tamen vtcunq; viuunt,& aluntur calore quodã diuini ſpiritus,qui animat & cõſeruat eccleſiã, penetrans omnia fortiter,& diſponẽs omnia ſuauiter. Nec deſinet ęgras partes circũferre ſecũ, quã diu in terris peregrinatur eccleſia,nec deſinet Chriſtus pro partibus ægris interpellare patrẽ,qui myſtici corporis morbos ingemuit, ac deplorauit in cruce,lõge ſunt,inquiẽs, à ſalute mea,verba delictorũ meorũ. Verũ quũ veniet dies,in qua corruptione depoſita veſtietur immortalitate,tũ defluentibus tabidis illis & putrefactis viſceribus,reſtabit eccleſiæ corpus vndiq; purũ,ac nitidũ,quod interea geſtat geſtabitq; morbidũ,ſed quantumuis morbidũ nunq̃ geſtabit mortuũ. Erit enim cũ eo Chriſtus,& verbum eius,quod ſiue ſcriptum ſit, ſiue ſine ſcripto traditum. vtroq; modo ſpiritus eſt,& vita cum fide quæ per dilectionẽ operatur,credentibus: quod genus fidei,ne deficiat vnquã,aut deſit eccleſiæ,cui Chriſtus præfecit Petrũ,Chriſtus ipſe rogauit patrem . Præfecit autẽ,nõ Romanæ ſolũ,ſed vniuerſæ eccleſiæ, quę & hodie ſucceſſorẽ Petri non dedignatur obedienter agnoſcere. Nã & ſi quidã ſe ſeparãt ac diuellunt ab illo,quẽadmodũ Dathan, Abyrõ & Chore cũ ſuis cõplicibus magno cũ malo ſuo ſe ſepararũt à Moſe: tamẽ omnes ferme populi,qui ſyncere profitentur fidem Chriſti, Petri ſucceſſorẽ velut Chriſti vicariũ ſuſpiciũt ac venerãtur. Quod ſi iſti populi,noti nobis & chriſtianę fidei profeſsione coiũcti, nõ ſunt eccleſia catholica , nec vlla pars horũ ſit eccleſia Chriſti,ſed hinc inde cõuentus aliquot occulti,atq; incogniti,qui & ab eccleſia reliqua, & inter ſe quoq; de fide Chriſti diſſentiunt, apud quẽ illorũ quęretur is cui dictum eſt , Si nolit emẽdare,dic eccleſiæ. Cui quæſo,eccleſię,non obtẽperando,fiet tibi ſicut ethnicus & publicanus? an aliam dicit Chriſtus quam notam illã ac publicã? an quæri iubet alicũde duos aut tres hæreticos,qui Donatiſtarum more denegent Eccleſiam Catholicam eſſe Catholicam. Sit igitur è turcis quiſpiam,qui venire velit in fidem Chriſti,perſuadeatur illi,non hanc Eccleſiam veram eſſe,quam nos appellamus Catholicam,hoc eſt , omnium gentium congregationem, Chriſti nomen,ac fidem vndiquaq; profitentium: etiam ſi plæriq; profeſsioni parum moribus & virtute reſpondeant , ſed Eccleſiam verã eſſe hinc,atq; illinc duos aut tres, in Chriſti nomine congregatos bonos : illic inter virtutes vigere fidem veram. Hanc verò noſtrã,notã atq; vulgatã,nõ eſſe veram: ſed vt moribus malis inficitur,ita verę fidei loco,falſis opinionibus erroribuſque ſeduci. Dic iam Luthere quæſo , quo perget,vt diſcat fidẽ? ad eos ne,quos,qui ſint,ſcire non poteſt? Neq; enim ſcire poteſt,qui ſint boni . Scripturas igitur in manum ſumet ipſe? atq; hic eliciet omnes articulos fidei? quum nec ſcriptura cõprehendat omnes, & quædam comprehendat ſic , vt ſine doctore legenti facile obrepat error: doctorẽ vero,qui diſcernet orthodoxũ ab hæretico? An Deus docebit intus? doceret certe,niſi reliquiſſet eccleſiã,ad quã docendos remittit. Quã qui cõtẽnit , perſuadẽs ſibi tam vnicũ eſſe Dei deliciũ ſe,vt ſeorſum ſolus doceatur à Deo,aliud quã publice credit,ac profitetur eccleſia: is quantumuis ſibi videtur humilis,arrogantiæ certe damnatur apud Deum qui ſe maiori curæ Deo credit eſſe , quã eccleſiã totã: & Deo dicit,nõ vt docet Chriſtus Pater noſter,ſed vt ſuperbus ait quidam amicus Iob, Pater mi: & Deo non credit eccleſiæ pollicenti: Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationẽ ſeculi. Nec meminit , aut reformidat quicquã: quod ſicut omnia,quę ſcire ſit opus, ſpiritus dicit eccleſię. ſic eccleſiã qui nõ audierit,iubet Chriſtus ꝓ ethnico habẽdũ & publicano. Nã ſi quis,inq̃t, admonitus corã teſtibus duobus

Is,ad ſe, dicet.

Non ſentis te hic appellari Luthere?

duobus aut tribus,non emendatur, dic Eccleſiæ. Non dicit,dic duobus aut tribus.Non ergo duos aut tres appellat eccleſiam: nam totidem teſtes erant,quos ab eccleſia diſtingoit. Quod ſi eccleſiam contendas à teſtibus nó numero differre,ſed merito,vt in alteris ſufficiat, numerus, in altera ſpectetur pietas, rurſus te rogo:quonã ſigno diſcernes eccleſiam illã bonorũ trium à tribus qualibuſcunq; teſtibus? nam & diſsimulari vitia poſſunt, & ſimulari virtutes. Quibus ergo tribus dices,quũ ſis dicturus eccleſiæ? Alia eſt igitur,velis nolis, Eccleſia catholica,quã ea,quam fingis tu:nec ob aliud fingis,quã quo licetius contẽnas eccleſiã vere catholicã quæ niſi eſſet cognoſcibilis ac nota,nó eſſet certe apud quã de proximi peccato quæri poſsis. Apud quã,ſi Chriſtus quæri iubet de moribus,certe multo magis iubet de fide,cuius iudicio,qui nó audierit,ſit, inquit,tibi ſicut ethnicus,& publicanus,quorum alter peccat in moribus,alter aberrat in fide. Vides ad eccleſiæ iudiciũ in fidei cauſa,morũq; recurrendũ. Cuius eccleſię iudiciũ, quum tu de fide non audias,imo ſcurriliter illudas, ſubſannes, irrideas,& opera bona contẽnas:ad mala pręperes prouoles,& ad peſsima quęq; currentibus addas calcaria,promiſſa per ſolã fidẽ, ſine bonis operibus, impunitate peſsimorũ ſcelerum merito Chriſtianis omnibus,ipſa Chriſti voce denunciatus es ethnicus, & digne eiectus ex Eccleſia catholica,quam diſcindere conaris, & comminuere in duos aut tres hæreticos, qui ſi fors conſpirent diem non honorare domini eam,& dominicæ diei loco,mercurij diem aut veneris ſibi feſtum facere, contendent nimirum præcepto ſe ſatisfacere, colere videlicet diem feſtum,nempe diem illum,quem ipſi ſibi ſumpſerunt pro feſto. Liberũ enim illud eſſe, quod nullus dies certus vlla ſit ſcriptura definitus,niſi forte ſabbatum. Quod ſi quis dicat ad Eccleſiam pertinere, ſpiritu ſancto gubernatã, determinare,quis potiſsimum dies Deo dedicandus ſit,eamq; ſtatuiſſe dominicam, reſpondebunt,illud ſtatuiſſe papiſticam. Eccleſiam enim veram atq; catholicam eſſe ſeſe,tres videlicet cógregatos in nomine Chriſti. Atqui hoc pacto futurũ eſt,vt colere diem feſtũ non ſit aliud,quã verum prophanare feſtũ,ac feſtũ facere,quem cuiuſque libido voluerit: vt iuxta Tychonij dictum, id demum ſanctum ſit, quod cuique ſanctum ſit. Sed cui nauſeam non faciat hęc tam abſurda finitio eccleſiæ catholicæ? Nam quum apoſtolus dicat,quæ extra nos,nihil ad nos:extra quos dicit? an non extra notam illam,quæ tunc nota erat,Eccleſiam? Quum idem ſcripſit. Qui contemptibiles ſunt in Eccleſia,eos conſtituite ad iudicãdum,de qua dicit Eccleſia? an de alia videlicet quam quæ tũ nota erat Chriſti eccleſia? Quæ quantumuis diffundebatur,vna Chriſti profeſsione & iungebatur, & catholicę nomine cognoſcebatur. In qua quicunq; aliã profitebantur fidẽ,quã publicam,ſemper habiti ſunt hæretici,nec eorũ cõuentus Chriſti fuit Eccleſia,nec vnquã in eum numerũ creuere, vt reliquũ gregem ſuperarent, idem Chriſti nomẽ profitentem. Nam licet infideles & ethnici in tantam molem aucti ſint,vt eorum collatione Chriſtiani videantur puſillus grex, nunquam tamen ſic excreuerunt hæretici, profitentes Chriſti nomen, & ſibi vendicantes eccleſiam,vt dubiũ cuiquam relinquerent, vbi cenſeretur eccleſia catholica. Nam licet in Eccleſię vitia,homo & extra eccleſiam,& vitioſiſsimus inſultet,nunquam efficiet tamen,vt ager Domini deſinat eius eſſe, propterea quod in hoc creſcẽdi tẽpore,zizaniæ multũ ferat inter triticum, aut Chriſti rete deſinat eſſe Chriſti propterea quod dũ in hoc mari trahitur, malos piſces mixtos habet cũ bonis,quouſq; Dominus & triticũ colliget,& piſces bonos,ac ſeponet ſibi,Lutherũ vero, ac ſuos cóplices,foras ablegabit in ignẽ. Interea vero eccleſiam ſponſam ſuã,cũ qua ſe futurum promiſit, vſq; ad finem ſeculi,quanquam alias peccantem,& ſæpe caſtigatam,ita tamen ſeruat ſua præſentia,vt eã per infidelitatis fornicationẽ, in aliorum deorum cultũ non patiatur incidere, ſed ſuo ſpiritu ſancto,qui ducat eam in omnẽ veritatẽ,ſic eam fouet,& inſtruit, vt neq; in fide ſinat,neq; ſacramẽtis errare. De qua, ſi adhuc moueas controuerſiam, & quæras, quænã ſit illa:reſpondebo rurſus,illa eadem eccleſia,per quam cognouiſti euangelium eſſe euangeliũ, eadem,in quã eccleſia eſt illa catholica,quæ te docet ſacramenta ſeptem eſſe ſacramenta: quę docere nó potes,cur in altero magis falli poſſit,quàm in vtroq;. Si nihil omnino fuiſſet ſcriptum,eccleſiæ credidiſſes de omnibus, quæ iã ſcripta ſunt? eccleſiæ credis veros Euãgeliſtas fuiſſe,veros apoſtolos,qui ſcripſerunt ea quæ ſcripta ſunt,ex his,qui ſcripſerunt,nemo ſcripſit ſcripta eſſe omnia. Imo ſcribũt aperte,quod oĩa ſcripta nõ ſunt. Cur igitur de reliquis,quæ adhuc ſcripta nõ ſunt,non credis eccleſiæ, cui fueras alioqui crediturus,de omnibus, quæ iã ſcripta ſunt? An quia quædam ſcripta ſunt, ideo contemnenda ſunt reliqua? Cur eccleſia minorem apud te fidem habet de parte, quam fuerat habitura de toto? an quia quatuor,aut quinque ſcripſerunt, qui ſe fatentur quædam ſcripſiſſe,non omnia, ideo fidẽ amiſerunt vniuerſi? Quos alioqui dignos habuiſſes,quorum fidei ſine ſcripto,de his etiam rebus, quæ iam ſunt ſcriptę,credidiſſes?

Verba ſiũt mortua.

Vnde morũ & fidei petẽda cẽſura

Hę: licẽtia nõ libertas eſt.

Hãc vbiq; cãtilẽ nã cinit Luther.

Tyconij dictum

Lutherũ piſcis in-urit.

Nõ omnia ſcripta eſſe, quæ ad fidem noſtra pertinẽt a uth oribus Euangeliſtis.

Oſtendit,quàm inepte Lutherus nugetur:& quam impudenter mentiatur.

CAPVT XI.

Nimiũ diu videor,in re tã aperta,cũ iſto nebulone cõtẽdere. Qui ſi quid obijcitur,id diſsimulat:aut ſi quid commemorat,

 falſe

falſe recitando deprauat, & contra ſua verba tanquam aduerſarij, potius nugatur, quàm diſputat. Ait nos, articulos fidei facere, ex quouis verbo patrum, nec pudet tam aperte mentiri nebulonem. Quis, tanquam neceſſariū articulū fidei, protulit vnquā tibi Luthere, vnū dictum cuiuſquam patrum? Certe tāquā probabile proferimus, ac multo magis probabile, quam tuum, vel ob hoc, quod illis pietas aperuit oculos, quos tibi claudit impietas: Illi ſtuduerunt intelligere tu laboras intellecta corrūpere. Quod ſi qua in re cōſtet, veteres olim patres omnes idem ſenſiſſe: tantum bonorum conſenſum vni ſtolidiſsimo nebuloni nō dubitamus opponere, quando planum eſt, per illum ſpiritum eos idem ſenſiſſe, qui facit vnanimes in domo. Eodē modo nugatur, dum tenedia bipenni rem in duo genera partitor, hoc modo.

Nā quid faciat ipudens?

Luterus quid antiquis patribus interſit.

Verba Lutheri.

Si vſum vel authoritatem hominum, quæ manifeſte pugnat contra ſcripturas allegaſſes, quale eſt, inquit, quod ſtolidus rex producit, de altera parte ſacramenti, anathema ſit vſus, autoritas, rex Thomiſta, ſatan, & angelus de cœlo.

Imo anathema ſit iſte abuſur, exauthoratus fratereulus, Huſsita, Sataniſta, de tartaro, qui ſcripturam Chriſti ſacram in ſenſum ſacrilegum, aduerſus Chriſti ſacramēta detorquet: Et hominum bene dicta, male narrando deprauat Nam quod hic vaniſsimus nebulo cupit, ignuratione lectoris abuti, nihil ei proderit, quum ad locum fuerit peruentum, in quo videbis lector apertiſsimam nebulonis ſycophantiam, qui regē fingit obijcere authoritatem hominum, qui aperte obijcit authoritatē ſpiritus ſancti, non hominum.

Vt falſus es miſer fratercule.

Verba Lutheri.

Sin autem eum, inquit, vſum, vel authoritatem hominū allegat, quæ non pugnent ſcripturis, non damno, ſed tolerari volo. Hoc tantum adiecto, vt libertas chriſtiana ſalua ſit, & in arbitrio noſtro ſit ea ſequi, tenere, mutare, quando, vbi, quomodo placuerit. Quod ſi hanc libertatem nobis captiuare volent, & neceſſarios fidei articulos ſtatuere, anathema ſit, qui hoc præſumpſerit, ſiue ſit inſulſus Thomiſta, ſiue ſtupidus papiſta, ſiue rex, ſiue papa, tale eſt, quod dominus noſter rex vrget pro articulis fidei ſua ſacramenta confirmationis, matrimonij, ordinis, vnctionis, & mixtura aquæ in vinum.

Veruque ſunt iſta, nū quæcūq; non ſunt ſcripta? Ne ſcui tāto pere bone pater.

Expende lector ea, quæ ſcripſit rex de ſacramentis iſtis, & facile videbis, ac ridebis improbam nebulonis calumniā, qui nihil omnino reſpondens ad ea, quæ rex probauit, tantum mentitor regem obieciſſe authoritatem hominum, pro quibus allegauit princeps authoritatem ſancti ſpiritus. Contra cuius ordinationem qui recalcitrat, ac ſacramenta, quæ Chriſtus in ſacroſancta conſecrauit eccleſia, blaſphemat, anathema ſit, qui hoc præſumpſerit, ſiue ſit inſulſus ſataniſta, ſiue ſtupidus potiſta, ſiue frater, ſiue apoſtata.

Pulcherrimè declarat, quàm inepte, imo quā prorſus amenter Lutherus adducat atq; applicet ſcripturas.

CAPVT XII.

SEd nunc operæpreciū eſt videre, qui nihil admittit præter ſcripturas, & eaſdem etiam euidentes, quā pulchre ſcripturas proponat ipſe. quas euidenter quiſquis videat neq; cœlum (quod aiunt) neq; terrā attingere.

Nobis, inquit, aduerſus has ſtipulas, & ſtuppas Thomiſticas, pluſquam nimis ſunt diuina fulmina, vbi Chriſtus Matthæi. 15. decernit, ſuper omnes traditiones hominum, dicens. Sine cauſa colunt me doctrinis, & mandatis hominum. Quid eſt vniuerſa fex huius laruati Thomiſtæ aduerſus vnam hanc vocem Chriſti, vt alia plurima tranſeam alias memorata? Si fruſtraneum eſt quicquid hominum mādatum eſt, qua fronte ſtolidus rex, nobis articulos fidei ex eo faciet? Itaq; hac ſola voce Chriſti, proſtratus iacet, infelix & miſerabilis defenſor Eccleſiæ Henricianæ cum toto ſuo libello.

Verba Lutheri. Quā ſobrie ſem per loquitur hic pius pater?

CVIVS expectationem non ſuperat impudens iſtius nebulonis ſtultitia, qui Chriſti verba illa. Sine cauſa colunt me doctrinis & mandatis hominum, fulminat, videlicet homo nugax, & Antichriſtus, aduerſus eū, qui dixit, ac probauit, ſacramenta traditiones eſſe Dei, non hominum Et tam impudentis amentiæ cōuictus, iā velut victor ac triūphator exultās,

Hac, inquit, ſola voce Chriſti proſtratus iacet infelix & miſerabilis defenſor eccleſiæ Henricianæ cum toto ſuo libello.

Et iſta præ furore clamat Lutherus, conſcius interim ſibi, neminē non videre tam ſtolide citata ſcriptura, quam turpiter proſtratus iaceat, infelix & miſerabilis impugnator Eccleſię catholicæ, cum toto ſuo ſtolidiſsimo cerebello. Quod cerebellum tam ſtupidum eſt, vt in ea re in qua ſtultitiam eius omnes rident, adhuc ſe putet perquam feſtiue ludere.

videlicet ſaluator camel⁹.

Vbi eſtis, inquit, domine Henrice, producite veſtrum egregium contra Lutherum libellum. Quid aſſerit dominatio veſtra, ſeptem ſacramenta, Quibus doctrinis, Dei an hominum. Audiat ergo Thomiſtica veſtra dominatio iudicium, non Lutheri, ſed eius, quem tremunt cardines orbis, fruſtra colūt me doctrinis hominum.

Verba Lutheri. Hic veſter ſtilus eſt domine frater

VIDISTI lector aliquando cæcū, qui pugno ſe cuperet irritatus vlciſci? Verum vt ſcire poſsit, quam in partem dirigat ictum, elicit ab aduerſario vocem, quam prolatā protinus proſequitur verbere, niſi citius alter ſe ſubduxerit. q̄ vt à cęco poſsit attingi. Hūc cęcum mihi videtur agere Lutherus ſed ita, vt nemo vnquā magis egerit ridicule. Nā quū rex appellatus ei reſpōdet ad dextram, ille contra ictum

proijcit in

proijcit in ſiniſtrã. Itaque, ſpecta quæſo, quàm feſtiuiter Lutherus hunc ludit ludum Cogita nunc videre te illum, obcæcatis oculis intentum ſtare, ad ingerẽdum colaphum. Vbi eſtis, inquit, domine Henrice? Hic in proximo. Adhuc inuitat, vt accedat propius, nẽpe vt feriat certius. Producite, inquit, veſtrum egregium contra Lutherum libellum. Produco. Adhuc propius. Quid aſſerit veſtra dominatio. an ſeptem ſacramenta? Aſſero. Adhuc propius paululum. Quibus doctrinis? Dei an hominum? Dei. Iam feriendi certus ſcilicet, en quàm rectè libeat ictum. Audiat, inquit, ergo dominatio veſtra. Fruſtra colũt me doctrinis hominum. Spectatum admiſſi riſum teneatis amici, qui videtis hunc cæcum in ſcium, quàm longè aberrarit in diuerſam partem, ſic exultare præ gaudio, vt compos non ſit ſui, quaſi egregium colaphum infregerit aduerſario?

Verba Lutheri. *Eat, inquit, nunc dominatio veſtra, & doceat dominationes papales hanc fruſtraneam fidem, & religionem, eamq́, ſicut optime norit, ſtrenuè defendat: Verum ab Eccleſia Dei, os veſtræ dominationis impurum, & ſacrilegum abſtinete, qua non niſi verbum Dei admittit.*

Quin tu os iſtud impium abſtines à fide Chriſti. IMO reuerende pater potator, eat dominatio veſtra, & dominabus ſocoribus, quibus prædicatis confitenda virorum peccata, prædicate perfidam fidem veſtram, & religionem ruris Bohemici, vbi matrimonium nihil eſt aliud, quã creſcere & multiplicare, & tanq̃ canes cateruatim coire in Eccleſia. Hæc eſt eccleſia, in cuius gratiam veſtra paternitas, quæ procul exulat à Chriſti gratia, negat matrimonium eſſe ſacramentum, & ei prorſus tollit omnem gratiam. Hanc Eccleſiam indicat veſtra paternitas, Eccleſiam Dei: & per os illud impurum, & ſacrilegum, veram Eccleſiam Chriſti blaſphemat, & verbum Dei labijs mẽdacio pollutis, cõtaminat: & illa Chriſti verba, Fruſtra colunt me doctrinis hominum, velut fulmẽ & tonitru, aduerſus eos iaculamini, in quos non miſit Chriſtus, ita fulminatis & intonatis fictitijs fulminibus, & tonitrubus aduerſus regem, vt olim ſimili præſtigio Cacus aduerſus Herculẽ. Quamobrem ſepoſito ercueẽter fulmine Dei, dominatio veſtra, quæ Caci gygantis in morem, fictile fulmẽ efflauit, digna profectò fuerit, in cuius os impurũ, & fulminibus efflãdis patulũ, Cacus debeat aliquis incacare.

In quorũ gratiam Luther' neget ſacramẽtũ matrimonij.

Lepidè refellit inſulſum Lutheri lemma impugnantis diuturnitatem fidei catholicæ, illa: a pariter diuturnitate ſuperſtitionis Iudaicæ, Turcarum, & Gentilium.

CAPVT XIII.

SEd poſtquam ita fulminauit ſcripturis: illico ratione pugnat haud minus coruſca. Ait enim.

Verba Lutheri. *Deniq́ue adeò ſtultum eſt hoc regis propoſitum, vt & cõmuni hominum ſenſui repugnet. Quis enim non rideat, pro fide noſtra chriſtiana nihil aſſerri roboris per tantos Sampſonas, niſi longitudinem temporum, & multorum hominum vſum? Qua ratione probabimus Turcarum fidem eſſe erroneã, quæ iam ad milleſimum ferè annum durat, ante orta quam Germania ad fidẽ cõuerſa eſt? An hoc ſatis eſt, quod dum per interualla terrarum ſemoti, non cogimur cum illis diſputare, interim in noſtris angulis, quicquid viſum fuerit, licet nugari? Sic & Iudæos quis non merito iuſtificet, huius inuicti Thomiſtæ exemplo, cum tanta nos ſuperent longitudine temporum? Et cur gentes per orbem nouum, Chriſti fidem non dicentur, authore Henrico Angliæ merito fuiſſe perſecutas, cum idololatria eorum hoc pulcherrimo, & Thomiſticiſſimo argumento, recta & ſana fides cenſeri debuerit, quod tot millibus annorum, tot regionibus populorum, tam conſtanti vſu firmabatur? Atq́, eodem Henrico magiſtro etiamnum aſſeramus impiorum hominum errores, eſſe ſanam fidem, quod ab initio mundi illorum ſuperarit multitudo, et diuturnitas, & potentia piorum paucitatem & ignobilitatem. Summa. Si hominum dicta valent articulos fidei, cur nõ & mea verba faciũt articulos fidei? An ego nõ ſum homo? Quin noua regis ſapientia, omnes homines omnium hominũ verbis credere cogamus. Et ipſe rex quoque, vt leuetur cura ſcribendi, ſequatur ſuum principium. & dicat, Homo ſum, qui ſic loquor, ergo oportet ſic eſſe, Nõ poteſt aliter eſſe. Stulta, ridicula, & veriſſimè Henriciana & Thomiſtica ſunt hæc, quaſi res ſpiritualis metienda ſit præſcriptionibus temporum & vſu, aut iure hominum, cen fundus aut pratum aliquod ſit.*

Rectè metitus es in caput tuũ.

Quia tu omnem fidẽ metito pertidiſti.

Ante credit ignoraret qui ſic cõtra ſua figmẽta blaterest

ECCE lector inuincibilẽ rationẽ, quàm magnificis verbis, quàm Phormiana fiducia phaleratã, cuius ſumma eſt. publica Turcarum fides, per aliquot ætates, & gentilium per aliquot annorum millia perdurans eſt erronea: & item Iudæorum: ergo & Eccleſiæ catholicæ fides publica, per quãtumlibet multas ætates continuata, poteſt eſſe erronea. O acumen Iudæis, Turcis, & ethnicis plaudendum: Sed quod Chriſtianorum quiuis videt, obtuſius eſſe piſtillo. Nam quum infidelium ſuperſtitio regatur à diabolo: & eccleſiæ catholicæ fides à Deo: hæc eſt nimirum argumentatio reuerẽdi patris, fides populi ſpiritu mendace gubernati, poteſt eſſe falſa. ergo etiam fides populi gubernati ſpiritu veritatis poteſt eſſe falſa. Hæc ratio talis eſt, & tam fortis Achilles, vt ego nõ audeam congredi. Hac ratione, planè proſtrati iacẽt omnes defenſores Eccleſiæ. Illa tamen ratio, quam ſubiungit Lutherus, & argumentatur ſimili, aliquanto eſt imbecillior, quum ita quærẽdo colligit. Si hominum, inquit, dicta valent articulos fidei: cur non & mea verba faciũt articulos fidei? nunquid ego ſum homo?

An iſtis hanc diſputãdi formã patet argutator.

Vix, aut certè nequam.

Huic argumento ſaltem reſponderi poteſt.

N iiij quod

quod reuerendus pater non eſt homo, quia nullus aſinus eſt homo: quum ille verè ſit aſinus, qui adhuc non intelligit, aliud eſſe hominum dicta, qui ex ſe loquuntur, aut (quod ille facit) loquuntur ex diabolo: aliud, quod Ecclesia Christi loquitur, quæ loquitur ex Spiritu ſancto. Non eſtis, inquit, vos, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Alioqui quoniam Paulus erat homo: iam niſi Lutherus eſſet aſinus, videtis planè conſequi, ex aſinino Lutheri lemmate, quòd æqualis authoritatis eſſet Lutheri verbū, cum verbo Pauli Sed hoc tamē loco, à ſolito ſibi more deflexit. Conſueuit enim, quicquid poteſt obijci diſsimulare totum, & præterire ſilētio. Hic verò, ſibi confiſus, auſus eſt id commemorare, quod ſibi videbat obſtare. Quod eum facilè videtis nunquam fuiſſe facturū, ſi non habuiſſet in promptu machinā, qua poſſet obicem illū protinus amoliri. Audiamus igitur, quid ait.

Verba Lutheri.

Si dixerint, inquit, ſuam præſcriptionem in hoc differre, ab illorum præſcriptione, quod papiſtarum ſit ex Spiritu ſancto, illorum ex hominibus.

Hoc planè dicimus Luthere nos, quos tu papiſtas vocas: ſed Eccleſiæ fidem ex Spiritu ſancto, Turcarum non ex hominibus, ſed ex diabolo: quid tu nunc ad iſta reſpondes? Ridebit hoc, inquit, Turca. Ain verò? & tu, religioſe pater, habes pro ridiculo quicquid ridebit Turca? Tam belle tuæ fidei, cū Turcæ fide conuenit? O Chriſtianū pectus qui nihil probat, niſi quod Turca comprobat. Nunc video, quare ſacramenta ſubſannas, videlicet ne Turcis videare non ſatis ſapere. Ideo panem reſtare vis, & vinū in Euchariſtia, ne te Turca derideat. Eadem ratione, propediem corpus, & ſanguinem ibi negabis in totum: quod alioqui certum eſt fidem tuam non poſſe te ſatis probare Turcis.

Turca Luthero fidei iudex.

Non diſsimile verò.

FIDEM, & religionem reuerendi patris, abundè iam vides lector, quum videas ad quam normam, fidei cōponat articulos: vide nunc iſti religioni planè parem ſapientiam.

Verba Lutheri.

Dicet, inquit, Turca tibi: quum tu hoc aſſeras abſque ſcripturis, & ſine ſignis, mera hominum authoritate, nihil magis efficis, quàm ſi ego meā quoq; fidem eſſe ex Deo dixero. Et qua facilitate tu meam contemnis, & ego tuam contemno: & qua authoritate tu tuam probas, ego meam probo. Quid hic, inquit, fiet? niſi vt moriones etiam intelligant, Henricianos Thomiſtas, pro ſua inſigni inſcitia, fidem noſtram ludibrio expoſuiſſe, & omnem gentium impietatem ſtabiliuiſſe, dignos quibus os, lingua, & manus præciderētur, ne in æternum aliquid, aut dicerent, aut ſcriberent.

Quaſi verò is ſcripturis aſſentiret.

Tu verò dignus es cui & lingua exſecetur, & excutiantur dētes

DIXI ne diuinum prorſus eſſe hominis iſtius ingenium, qui viderit, quid Turca dicturus ſit aduerſus eos, qui fidem Eccleſię proponerent abſque ſcripturis? Nam ſi quis afferat aliquid ex ſcripturis, tunc facilè videt reuerendus frater, nihil habiturum Turcā, quod contra poſsit hiſcere. Ita ſemper conſueuit ſcilicet ſcripturis Chriſtianorum credere, præſertim ſi quis eas alleget ita cōmodè, ſicut ſolet iſte reuerendus pater. Etenim quanquam alleganti conſuetudinem noſtram, Turca nō dubitaret allegare conſuetudinē ſuā. tamen alleganti ſcripturas noſtras, nūquam auderet ſcilicet allegare ſcripturas ſuas, & aduerſus euangelium obijcere Alchoranum: non quin præferat Alchoranū Machometi Euangelio Ioānis, quod à nobis ait eſſe vitiatū: ſed ne pudefaceret reuerendum patrem, hominem ſuæ fidei conſonum apud papiſtas, qui fuerit tam ſtolidus, & aſinus ipſa aſininitate aſininior, vt crediderit Turcam crediturum eſſe ſcripturis Chriſtianorum. Iam quicunque ſcribunt, quod Turca riſerit, hos reuerēdus pater zelator fidei dignos clamat, quibus os, lingua, manus præciderentur, ne quid in æternum aut dicant aut ſcribāt. Quis illum contra non dignum putet, cuius os aureum, & lingua melliflua, ipſum ſuadelæ domicilium, nunquam conticeſcat, & manus ei ſubſeruiens aureis ornetur annulis, vt ſemper aliquid aut dicat, aut ſcribat huiuſmodi, quod miſeros mortales inter ęrumnas & labores exhilaret, ac relaxet riſu? modo ſic vſquam abeſſet impietas, vt adeſt vbique ſtultitia Sed tamē admiror, quo pacto hoc acciderit, vt homo natura clemens ac placidus, hoc loco pręter morem ſuum, ſic excandeſcat inclementer, vt os, linguam, ac manus præcidere velit omnibus fidelibus, quicunque dicant aut ſcribant quicquam, quod tanquam ſtultum rideant infideles. Nec interea quicquam aut linguæ, aut digitis Pauli proſpexit Apoſtoli, qui ſe fatetur, non tantum aliquid prædicare, quod ſtultum videatur gentibus, verum etiā nihil prædicare præterea Nos, inquit, nihil prædicamus aliud, quàm Ieſum Chriſtum, Iudęis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam. At id quod in Luthero ſequitur, haud facilè dixeris, magis ne ſtultum ſit, an magis impium.

O prudētiā venerabilis patris.

Encomiū patris venerabilis.

Quàm parū perſpicax eſtis vbiq; domine frater?

Verba Lutheri.

Sed hoc agit, inquit, inquietus Sathan, vt nos à ſcripturis auocet per ſceleratos Henricos, & ſacrilegos Thomiſtas, & fidem noſtram ſuper hominum mendacia collocet. Neque enim iam ſcriptura ſancta spūs eſt, ſi ſufficit nouis hominum dictis, extra ſcripturam roborari.

Id in te agit iam diu Satā.

SAGACIAM eſſe putas Lector, quòd Sathanæ propoſitum Lutherus deprehendit? ſtupidior eſt, quàm qui tātum poſsit. Sed diabolus ipſe dixit. Neque enim intimior Chriſto fuit eius Euangeliſta Ioannes, quàm internus eſt Sathanæ ipſius cacangeliſta Lutherus, qui nō vna cœna, ſed diebus ac noctibus incubat, ſuper pectus diaboli, imò diabolus nō incumbit, ſed infigitur ipſius pectori. Alioqui nō potuiſſet tāta cum authoritate pronūciare, quòd fides catholica de ſacramentis ſuper hominum

Cacāgeliſta Lutherus.

mendacia

mendacia collocetur : quanquam iam euicit, ne collocari poſsit ſuper ſpiritum ſanctum, niſi quatenus id probatur apertis ſcripturis, videlicet ne id non approbet Turca, qui nihil admittit abſque ſcripturis noſtris. Cæterum prolata ſcriptura Chriſtianorum, protinus Turca ſeſe ſentit & fatetur victum. Qua in re ſi Luthero nõ credas, paratus erit iuſiurandum dare: Turcarum quẽlibet omnia Chriſtianorum ſacramenta, articulos omnes fidei Chriſtianæ, quatenus probari poſſunt ſcripturæ Chriſtianæ teſtimonijs, non minus credere, ac venerari, quàm credit, ac veneratur Lutherus ipſe.

Id nõ eſt difficile

Neminem ego certè credo tam incredulũ, qui iſtud Luthero non modo iuranti, ſed vel iniurato non ſit crediturus. Verum ſine ſcripturis neque Turca quicquam credit, neque Lutherus: ita ipſis inter ſe belle conuenit. Quam in rem hanc pro ſe rationem reddit: quod iam ſcriptura ſancta non eſſet opus, ſi ſufficiat nouis hominũ dictis extra ſcripturam roborari. Hic cogit me reuerendus pater addubitare, an quiſquã ſit vſquam Turca tam ſtultus, vt dignetur hac ſane parte, ſocius eſſe Lutheranæ ſtultitiæ, qui non videt, cuiuſmodi ſit iſta conſequentia. Eccleſia Chriſti gubernata ſpiritu Chriſti, tradita certa fide, ſeruat Chriſti ſacramenta: ergo Eccleſiæ Chriſti nihil opus eſt ſcripturis. Si Lutherus fuiſſet Euangeliſtarum temporibus, hac ratione deterruiſſet eos à ſcribendis Euangelijs. Nam ſi tum ea, quæ audiebãt homines, ab hominibus tradita credebantur illis, qui ea narrabant à Deo: atq; ita fidem faciebant audientibus, quid opus foret, Euangeliſtas, eorum quicquam ſcriptis comprehendere? An ideo videlicet, quia Chriſtus, qui hãc operabatur in Eccleſia ſua fidem, aut aliquando foret prorſus deſerturus Eccleſiam, aut fidem, quã ſine ſcripto fecerat, ſine ſcripto conſeruare non poterat: quum ipſe priuſquã naſceretur, legem promiſiſſet ſemet inſcripturum cordibus: & in carne natus, cum Eccleſia futurum, vſque ad cõſummationem ſeculi? Hac ratione non puto, futuros fuiſſe ſic deterritos Euangeliſtas, vt fuerint ſuperſeſſuri à ſcribendis Euangelijs. Imo & alia multa, & hoc fortaſsis etiam reſpondiſſent.

Chriſti certiſsimũ pollicitum.

Nunquam defuturum quidem Eccleſiæ ſuæ Chriſtum, cum qua ſe promiſit ipſe, ad finem vſque ſeculi permanſurum. Nunquam defuturum ſpiritum paracletum, qui Eccleſiam ducat in omnem veritatem. Ita vera ſacramẽta, nec veros articulos fidei vllo vnquam tempore perituros Eccleſiæ catholicę: nec errorem in rebus tam neceſſarijs exoriturum, quod ſponſæ ſpem, ac fidem in ſpecies inanes auocet, atq; deueriat à ſponſo: etiam ſi ipſi nullam vnquam literam ſcriberent, ſe tamen haud fruſtra ſcripturos eſſe: etiã ſi omnibus omiſsis articulis, & ſacramentis fidei, quæ Deus ſine ſcripto, & doceri fecerat, et erat ſeruaturus, vitam Chriſti, ac miraculorum partem aliquam, atq; è tam multis aliqua complecterentur, quæ Chriſtus docuit, ad formandos in grege ſuo mores, ac virtutes dignas Chriſtiano pectore.

DEINDE cuius impudẽtiæ eſt, appellare Eccleſiæ ſacramenta noua dicta hominũ, quum illa præter Lutherum dubitet nemo, ipſis eſſe euangeliorum libris antiquiora? Ita ſacramentum Ordinis vocauit nouum. Nouum dixit, quòd panis credatur in carnem verſus, & vinum in ſanguinem: & illud ait natum eſſe intra annos trecentos, quum rex hominis impudentiam, vetuſtiſsimorum patrum teſtimonijs, pulcherrimè redarguit in vtroq;: nec minus in cæteris ſacramentis omnibus.

Rurſus oſtendit, quàm abſurdè Lutherus torqueat ſcripturas, quibus probare conatur, nihil certo credendum quod probari non poſſit euidente ſcriptura.

CAP. XIIII.

Ea ſunt Lutheri frequẽtiſſima argumẽta.

SED IAM rurſus reuertitur ad ſcripturas: & noua præfatione anathema crepat, ac maledictum, os eius maledicum & maledictione plenum, ſi quis aliud ponat fundamentum, pręter id quod poſitum eſt. Quaſi id quiſquam faciat, præter ipſum, qui Chriſtianam fidem conatur, poſitis fundamentis ſuis, è fundamento, quod eſt Chriſtus, euertere. Sed age, videamus quale fundamẽtum, quàm aptè concinnet ad ædificium ſuum.

Verba Lutheri.

Paulus, inquit, 1. Corinth. 2. magna ſanxit authoritate fidem noſtram, oportere niti in verbu Dei, vbi dicit, Sermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapiẽtiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis fuit, vt fides veſtra nõ ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei.

QVIS audiuit vnquam morionem tam nihil cohærentia, tam nihil ad propoſitũ producere? ita ſatis putat dicere, quicquid ei venit in buccam: tantum cauet, ne taceat. Probaturum ſeſe iactitans, nihil authoritatem obtinere certam, præter ſcripturas, producit illud Apoſtoli: nemo poteſt aliud fundamentum ponere, præter id quod poſitum eſt. Quaſi id fundamentum, quod poſitum eſt, eſſet ſcriptura, & non quod Apoſtolus illico ſubiungit, Ieſus Chriſtus. Et ibi ſuis anathematis, ac maledictis ſubtracto Chriſto, nititur nos adigere, vt ſcripturam credamus illud eſſe fundamentũ, non Chriſtum: Aut idem eſſe ſcripturã quod Chriſtum: tanquam idem ſit liber de Cæſare ſcriptus, quod Cæſar. Deinde, quum nemo neget innitẽdum eſſe verbis Dei: ſed ex his dicamus, aliud eſſe ſcriptum, aliud pari authoritate non ſcriptum, & vtriq; pari fide credendum: quorum ille tacite contemnit alterũ, alterum contemnit aperte: ille velut rem magnam producit, ad fulciendum Dei verbũ, illa verba Pauli, quę ne verbum quidem vllum faciunt de verbo Dei, ſed de oſtenſione ſpiritus & virtutis Dei.

Quã egregiè Luther⁹ intelligat verba Pauli.

Dei. Et iam, velut re geſta ſtrenue, conuitijs inuadit regem: quod fundat humanæ ſapientiæ perſuaſibilia verba. Quaſi ipſe toti terrarũ orbi miraculis inclareſcat, quibus an ſuam prędicationem approbarit Bohemis, adhuc non audio: ſed perſuaſibilia humanæ ſapiẽtiæ verba, nemo illi (quod ſciam) poteſt imputare, à quibus nullus abeſt morio longius, quod quo longius progreditur, eo reddit manifeſtius.

Verba Lutheri.

Proinde nos, inquit, noſtra Eccleſia deſenſori adhæremus, qui dicit Matth. 16. Edificabo Eccleſiam meam, non ſuper longitudinem, neque ſuper multitudinem hominũ, neq; ſuper oportet ſic eſſe, neq; ſuper vſum, aut dictum ſanctorum. Denique nec ſuper Ioannem Baptiſtam, nec ſuper Eliam, nec ſuper Hieremiam, aut vllum ex prophetis, ſed ſuper ſolam & ſolidam petram, ſuper Chriſtum filium Dei. Hoc eſt robur noſtræ fidei, hic tuti ſumus aduerſus portas inferi. Hic mentiri & fallere non poteſt. Omnis homo mendax. Et ſancti cum extra hanc rupem agunt, aut dicunt, homines ſunt, puriſſimum, & ſolum ac certum verbum Dei, noſtra fidei ſupponendum eſt. Si quis, inquit, loquitur quaſi ſermones Dei, Et omnis prophetia ſit analogia fidei, Rom. 12.

Cur ergo tu vtrũq; facis?

VIDE quęſo, vel ex hoc loco lector: quo rem perducat impius, probaturus nihil eſſe credendum, præter euidentem ſcripturam. Allegat iſtud: quod Eccleſiæ fides ædificata ſit, ſuper ſolum Chriſtum, & inde concludit, ſolum Chriſti verbum eſſe credendũ. Quod, ne quis interpretari poſſit ita dictum, tanquam nihil credendum ſit, niſi quod ſcriptura ſacra complectitur, propterea quod nullũ aliud verbum dicat certum eſſe, quod dicatur à Deo, ſenſum iſtum planè tollit ipſe fidem auferens, non ſolũ Eccleſię conſuetudini, & vniuerſis antiquis patribus, ſed nominatim quoque Ioanni Baptiſtæ, Heliæ, Hieremiæ, & cæteris prophetis omnibus, & rationis ſuæ conſequentia, omnibus prorſus Apoſtolis, Hæretico Fauſto longo interuallo deterior, qui ex illo Chriſti verbo, omnes qui ante venerunt, fures ſunt & latrones, Moſen & prophetas omnes habuit pro maleficis. Hic verò fidem abrogat, & antiquæ legis & Euãgelij proceribus prorſus omnibus nihil relinquit certum, niſi fortè quæ legitur Chriſtus ipſe dixiſſe, idq; tam euidenti ſententia, vt nulla poſſit in verbis eſſe controuerſia. Nam cęteros vniuerſos reijcit, tanquã dubios, quòd & mentiri potuerint, quum eſſent homines, & incertum putat eſſe, quum illa ſcriberẽt, in petra ne, an extra petrã ſteterint. Vides ergo lector hominis impietatem ſummam, qui ſuas hęreſes, quũ ſciat omnium ſanctorum teſtimonio planè damnatas eſſe, nihil agit aliud, quàm vt viciſſim ſanctorũ omniũ authoritatẽ tollat, Chriſto pauliſper deſerẽs, donec ad plenum perueniat iniquitas: tum eius maieſtatem recta proculdubio temeraturus, quam interim quoque oppugnat obliquè. Nam ſi ſic mendax eſt omnis homo, & tam incertum, an quæ ſancti locuti ſunt, aut ſcripſerunt, fecerint illud ſtantes in petra fidei, vt etiã dubius author ſit Helias, Hieremias, & Ioãnes Baptiſta: certè ſequetur, vt dubius itidem author ſit Ioannes Euangeliſta. Nam eodem omnino ſpiritu & illi loquebantur & iſte. Sed nunc viciſſim vide mirificã Lutheri ſtultitiã. Nam poſtq̃ id probauit, quod nullus vnquam negauit, Chriſtum Eccleſiam ſuam fundaſſe ſupra petram, à qua petra (quod nemo neſcit) in barathrum Lutherus excidit, rurſus ex eo, quod Chriſt᷑ vnus eſt fundamentum, probat ſolam ſcripturã eſſe fundamentũ: quaſi verbum Dei vnigenitum, ſit verbum quodlibet, in ſacris literis pręſcriptum. An nõ iſti neceſſe eſt, aut nihil eſſe frontis, aut nihil eſſe cerebri? Et tamen quum illud comma clauſiſſet, illo Pauli verbo: ſi quis loquitur quaſi ſermones Dei, Et item illo, omnis prophetia ſit analogia fidei, quorum neutrum quicquam ei dictu cohæret, cui vtrunque ſubnectit, iam velut acie profligata ſuam ſibi victoriam buccinat.

Impia arrogãtia Lutheri.

Fauſti error.

Quorſũ videatur euaſurus Lutherus

Imo volens deſilijt.

Homo victorię auidus.

Verba Lutheri.

Hæc ſunt, inquit, robora noſtra, aduerſus quæ obmuteſcere coguntur, Henrici, Thomiſtæ, papiſtæ, & quicquid eſt fecis, ſentina, & latrina impiorum, & ſacrilegorum eiuſmodi. Neque habent, quod poſſint hic reſpondere: ſed confuſi & proſtrati iacent, a facie verborum iſtius tonitrui, & expectamus quoq; quid aduerſus hæc mutire audeat rex nugigerulus iſte, cum omnibus ſuis ſophiſtis. Stat enim fixa ſententia, fidem non deberi, niſi certo verbo Dei, ſicut dicit Rom. 10. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti, proinde quicquid vltra verbum Dei producitur, hoc noſtri ſit arbitrij, ceu dominorum, credere, non credere, dãnare, probare ſicut ſcriptum eſt, omnia veſtra ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue Paulus, vos autem Chriſti.

Acru magnorum ſcelerũ ne dum nugarũ fatoi es.

Conſideremus lector, quorſum tendat hoc totum Lutheri fulmen & tonitru: Chriſtus ædificauit Eccleſiam ſuam ſuper ſe. Si quis loquitur quaſi ſermones Dei: omnis prophetia ſit analogia fidei: fides ex auditu, auditus autẽ per verbum Chriſti, quid ex his omnibus tandem confeciſti Luthere? Hoc, inquit, confeci, quod ſtat fixa ſententia: fidẽ non deberi niſi certu verbo Dei, et proinde q̃cquid vltra verbũ Dei producitur, hoc noſtri ſit arbitrij, ceu dominorũ, credere, nõ credere, dãnare, ꝓbare.

Et quis erit iudex quod nã id verbũ ſit: Lutherus, an eccleſia catholica?

VIDE iam, quàm egregius fulminator ac tonitor ſis, cui ſi quis hæc concedat omnia: tuum tamẽ fulmen ac tonitru neminem prorſus attingeret, præter te. Te verò totum, tanq̃ Semelem ſubito perflaret incẽdio. Rex, ſi potes meminiſſe (nam nullus lupus magis obliuioſus eſt, ſi toties obliuiſceris, quoties ad ea, quę te maxime tangunt, nihil omnino reſpondes) verbũ Dei probauit aliud ſcriptum eſſe, aliud non ſcriptum, ſed vel ab Apoſtolis tradita quædam, vel à Chriſto Eccleſiæ ſuæ dicta diuinitus.

Redi in memoriã pater bone.

Aduerte lector.

diuinitus. Multa itaq; ſcripto comprehenſa, & multa adhuc nullo eſſe ſcripto comprehenſa. Sacramenta ſeptem, et reliquos articulos fidei, partim ſcripto, partim non ſcripto, ſed tamen Dei verbo fulciri: vtrumque verbum ex ęquo verum, ex æquo certum, ex æquo venerabile. Hæc ſi vera ſunt: quanquã cætera omnia concederentur (quod tamen non conceditur) tui eſſe arbitrij, in quibus credendis, nnn credendis, damnandis, probandis, poſſes tanquã rex, ac dominus regnare: tamen de ſacramentis interim, & publicæ fidei articulis, nihil prorſus quicquam confeciſſes, niſi aot ea, quæ dixi, falſa ſint omnia, aut aliqua ſaltem pars. Negabis ergo aliud Dei verbum ſcriptum eſſe, aliud non ſcriptum, & contra Euangeliſtam contẽdes ſcripta eſſe omnia: cõtendes nihil omiſſum, ſaltem è neceſſarijs articulis, quum præcipuum Euangeliſtam videas præcipuum omiſiſſe ſacramentum? quum Paulum audias, pleraque ſine ſcripto tradidiſſe: quum Iacobus clamet Apoſtolus: Suſcipite inſitum verbum dei, quod ſaluare poteſt animas veſtras: quum ſcriptura teſtetur: Vnctio eius docebit vos? Negabis vtrumque ex æquo verum, & ſcriptum verbum & non ſcriptũ: quum ſit vtrũq; Dei? Sed negabis videlicet verbum Dei, qund ſcriptum non eſt, certum eſſe cuiquam poſſe, vel cognitum. At ipſe iam olim faſſus es, hoc Eccleſiæ datum eſſe à Deo, quod poteſt diſcernere verbum Dei, à verbis hominum: Ergo cum vtriuſq; generis verba Dei ſint, & ſcripta videlicet, & non ſcripta: poteſt Eccleſia per te quoque in vtroque genere verba Dei diſcernere à verbis hominum: Ergo per te quoque, verbum Dei non ſcriptum certum eſt à verbis hominum. Nec eſt cauſa, cur certior eſſe poſsit Eccleſia Chriſti hodie, quare Euangeliũ Ioannis iam olim ſcriptum, ſit Ioannis, quàm quare quoduis ſacramentum habeat gratiam ex verbo Dei non ſcripto: quòd ſi neges Eccleſiam Catholicam, quam tu vucas papiſticã, hoc habere, quum aliquam Eccleſiam hoc habere fatearis: profer aliquam præter hanc, qoam appellas papiſticam, quæ verba Dei non ſcripta diſcreuit à verbis hominum, Imo profer aliquam præter hane quæ tibi, non dico maioribus tuis, ſed tibi diſcreuit verba Dei ſcripta à ſcriptis verbis hominum. Sed ne te, nimium tuis verbis vrgẽdo, reddam deteriorem: & te, quod ſemper ſoles, reuocare cogam, quicquid dixiſti bene: omitto, quod tu conceſsiſti: quęro, quid ad illud dicis, quod confeſſus Petrus Eccleſiæ nomine, Ieſum eſſe Chriſtum filium Dei viui, protinus audiuit à domino: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cœlis eſt.

Quid ni quũ iam cõtẽpſerit Apoſtolum.

Verbum dei eccleſiæ certũ Lutheri quoq; cõfeſsione.

Vix fieri poteſt: vt peior euadas.

AGE Luthere, hoc verbum, quod confeſſus eſt Petrus, qoibos euidentibus ſcripturis didicit: quum nec vlla ſcriptura Iudæos, ſatis euidenter id docere potuerit, nec Petrus idiota piſcator, vllas fermè litteras didiciſſet, quom illud certè, quod confeſſus eſt, Chriſtus eum dicit, nõ ſcripto verbo foris, ſed patris interius infundente ſe ſpiritu didiciſſe. Non fuit ergo certus, hoc verbum eſſe Dei: propterea quod ſenſit, non legit, quod intos audiuit nõ extra? quod affers: ergo fides ex auditu: quæſo te, an non intus audiuit Petros quod intus locutos eſt Deus? An dũtaxat auditur, quod ſcribitur? An prius quam ſcripta ſunt Euangelia, Chriſtiani non audierunt Apoſtolos? Ecce iã nugigerule Lothere, qoàm nihil opus eſt, ad iſta tua præclara robora quenquam reſpondere, quæ citra noſtræ cauſæ præiudicium, citra vllum commodum tuæ, licet vniuerſa concedere. Tam acer es Luthere diſputator? tãtus fulminator es, tam terribilibus intonas tonitrubus? Reponantur igitur ab ore ſacrilego, in ſoum locum diuinum fulgur, ac tonitru. Deinde in os illud impuriſsimum nõ tantum meiere fas eſt. Quod quãto furore fertur in præceps, vel illud oſtendit, quod ſequitur.

At Luthero opus eſt euidẽti ſcriptura, vt cui Deus negarit ſpiritũ ſuũ.

Is diabolicũ tonitru nõ diuinum habuit.

Scriptum eſt, inquit, omnia veſtra, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue Paulus, vos autem Chriſti. Si ſolius Chriſti ſumus, quis eſt ſtolidus rex, qui ſuis mendacijs nos papæ facere molitur? Nos non ſumus papæ, ſed papa noſter eſt. Noſtrum eſt non iudicari ab ipſo, ſed ipſum iudicare. Spiritualis enim a nemine iudicatur, & ipſe iudicat omnes: quia verum eſt. Omnia veſtra, etiam papa, quanto magis ſordes iſtæ, & labes hominum Thomiſtæ & Henrici.

Verba Lutheri.

Imò tu ſtolide fraterculę mẽtiris in legem. Tu Sathaniſta & hęretice.

DISPEREAM, ſi phreneſis ipſa, tam phrenetica ſit, aut foror ipſe tã furioſus: qoàm ſit iſtud lepidum Lutheri capitellũ. Papa noſter eſt, inquit, ergn nuſtrum nõ eſt ab ipſo iudicari, ſed ipſum iudicare. Eadem ratione, medicus noſter eſt, ergo non eſt noſtrum ab ipſo curari, ſed ipſum curare. Et doctor diſcentium eſt, ergo nõ eſt ipſorum ab illo diſcere, ſed doceere eum.

IAM quod ait noſtrum eſt, non iudicari à papa, ſed ipſum iudicare, Quid ſibi vult illud noſtrum eſt, an vniuerſorum dicit? an ſingulorum? Si vniuerſorũ dicit, nihil pro ſe dicit, quia vniuerſitas Eccleſiæ pro papa eſt, aduerſus illum: at in ſacramentorum cauſa molto minus iuuat illũ, vbi & populus, & papa tam præſentes, quàm præteriti, ſunt pro ſacramentis aduerſus illum. Sin ſingulorum eſt, iudicare de papa, de ſacramentis, de vero ſenſu ſcripturæ ſacræ, Iam qoum ex tot iudicibus, vnius prope Lutheri iudicium ſit ex altera parte, qua prærogatiua debet eius vnius calculus, cæterorum omnium calculis præponderare? Quia ſpiritualis, inquit, à nemine iudicatur, & ipſe iudicat omnes: quia verum eſt omnia veſtra ſunt, etiam papa. Non videris tibi lector, audire deliramenta? Solus Lutherus ergo ſpiritualis eſt? aut ſolus papa non eſt ſpiritualis? vt aut Lutherus omnes poſsit iodicare, & iudicari prorſus à nemine: aut papa iudicari debeat ab omnibus, & iudicare neminem? Quẽ non delectet

Potius omnium calculis damnari

Repetit quædam abſurda Lutheri dicta, quæ ab ipſo in principio poſita, author in hunc locum diſtulit.

CAP. XV.

QVANQVAM te iam diu lector faſtidire ſcio totom genus, generalis reſponſionis iſtius, quam vides eſſe tam ſtupidam, vt non mirari non poſsis, quænã intemperiæ temperarint hominem, quum eum non puduerit tanta cum iactantia, tam inſane reſpondere: tamen orabo te, vt aliquid adhuc tędij deuores, dum verba quædam ab illius libelli principio, in hũc dilata locum, recognoſcas, ne ille me cauſari poſsit imitari ſe, & ſi quid ille robuſtum putat, id præterire ſilentio: aut tu me lector cẽſeas, vel tam obliuioſum vt non meminerim, quod initio ſum pollicitus: aut tã malæ fidei, vt nolim, quod promiſi præſtare. Porro quo minori tibi res faſtidio ſit futura Lotheri ſtultitia, quæ per ſingulas pene ſyllabas, aſininas profert auriculas, tibi leuabit tædium. Agit igitur hunc in modum.

Iam perſoluet author quę initio eſt pollicit⁹.

Verba Lutheri.

Nondum intelligere poſſunt papiſtæ, pro qua re mihi cum ipſis bellum ſit: fruſtra tot libellis à me æditis, & palam teſtantibus, hoc ſolum à me quæri, vt diuina litera ſola regnẽt, ſicut dignum & iuſtum eſt, humana vero inuentiones, & traditiones è medio tollantur, ceu nocentiſsima ſcandala, aut execto veneno, & euulſo aculeo, id eſt, vi cogendi & imperandi, & conſcientias illaqueandi, erepta, libera, & indifferentes tolerentur, ceu qualibet alia peſtis, aut fœlicitas mundi.

NIHIL audis hic lector nooi, ſed idem, qood ante decies inculcatum, in generali eius reſponſione, decies, vt vidiſti, reuictum eſt & confutatum, ne quid hic opus fuerit, eadẽ rurſus repetere, tantum libuit admonere te, & ſub oculis ponere, cuiuſmodi res vocet ille, inuentiones & traditiones hominum. Nam eas ipſe commemorat paulo poſt, quum ait.

Tu in memoria lector habeto, quę ante dixerit.

Verba Lutheri.

Alterum genus de his rebus eſt, quæ ſunt extra ſcripturam, ſcilicet,

De Papatu,	*De conſiliorum decretis,*
De doctoribus,	*De indulgentijs,*
De purgatorio,	*De Miſſa,*
De Academijs,	*De votis monaſticis,*
De epiſcopis idolis,	*De traditionibus hominũ,*
De cultu ſanctorũ,	*De ſacramentis nouis.*

Tã ęgregie obſecro diſcernis zizaniam à tritico.

Et ſi qua ſunt ſimilia ſcilicet zizania, per Sathanam, principatum idoli ſui Romani, ſuper agrũ domini ſeminata: quibus Eccleſia, non modo poteſt ſaluberrime carere, verumetiam, ne conſiſtit quidem, niſi careat, aut pro libero arbitrio vtatur.

SÆPE audiſti lector, eum omnia pro traditionibus hominum docere qoęcunque non ſunt euidentibus comprehenſa ſcripturis. Nũc velot ſpeciminis loco, vides eum producere, non papatum tantum, aut indulgentias, aut omnia monachorum vota: quæ ipſa tollendo ſatis ſe ſacrilegum eſſe docuiſſet: ſed decreta cõſiliorum, ſed doctores ſacros, ſed ſacramenta, purgatorium, cultum ſanctorum, & ipſam deniq; miſſam, quam alibi vocat merum portentum, idolum, lernam, mendacium, & ipſiſſimam abominationem, in loco ſancto ſtantem. Hæc igitur omnia, niſi ſaltem libera ſint & indifferentia: cenſet ne conſiſtere quidem Eccleſiam poſſe: ſic autem poſſe vtrunq; conſiſtere, non aliter tamen, quàm conſiſtit homo cum peſte. Quamobrem multu fore ſalubrios, vt velut nocentiſsima ſcandala, tollantur omnino, papatus, doctores, Academiæ, epiſcopi, cõſilia, monachi, traditiones hominũ, ſanctorum cultus, ac miſſa, ſacramẽta, ſpes omnis indulgentiæ, & metus purgatorij. Nam tum demum Eccleſiã fore feliciſsimam, ſi ſublato papatu, & cõſiliorum decretis, & monaſticis votis, & Academijs omnibus, & omnibus omnino doctoribus, populus neq; legibus regatur, neque pareat magiſtratibus, neq; doctores audiat, ſed adeo liber ſit, & effrenis, euangelica libertate ſcilicet, vt neque cogatur quiſquam, neq; iobeatur, neq; conſolatur, neq; doceatur quicquã, nec ſanctos colat, & ſacramenta contẽnat, miſſam vero, hoc eſt ſanctis cæremonijs oblatũ Chriſti corpus, abominetur etiã, quod quo poſsit impunius, credat tantum horum nihil libero ſe arbitrio facere, ſed omnia mala imputet Deo, firmam habeat fidem in promiſſione Dei, quicquid omnino fecerit, ſaluum ſe fore per baptiſmũ, ita ſi crediderit, beatus erit, & felix. Namque metus omnes, & inexorabile fatum ſubiecit pedibus, ſtrepitumq; Acherontis Auerni. Nam purgatoriom, nihil miror, ſi non metuit: non eſt profectò, cur metoat, qui iſthac fide fuerit, & ad iſtum viuat modum.

Hic vides lector, quæ ſint Luthero, traditiones hominum.

Quo pacto futurum felices Chriſtiani Luthero videantur.

Fides Lutherana.

Refellit Lutheri calumniam, qui mentitur falſo, regem imputaſſe ei hæreſim hanc, fidem ſolam ſine operibus ad ſalutẽ ſufficere.

CAPVT XVI.

SED hoc in loco non eſt omittendum, quod Lotherus calumniatur principem, quaſi hæreſim hanc, falſo imputet ei: Fidem ſolam ſine operibus ad ſalutem ſufficere. Et hoc dicit, regẽ falſo de ſe dicere, quum ipſe rurſus idem dicat, in iſto eodem libro, quo reſpõdet Regi, in quo verba ſunt eius eiuſmodi.

Verba Lutheri.

Vnus furor eſt huius populi ſacrilegi, velle per opera corã Deo agere, & non ſola fide. Vnde neceſſe eſt Chriſtum negari, & fidem eius exinaniri.

QVID his verbis apertius? & tamen iſte, quom idem rurſus ingeminet, non dubitat, ac ſi nunquam id dixiſſet, verum in contrariam ſemper ſententiam diſpotaſſet, Regem nebulo conuitijs impetere, qoia dixit, eum id

dixiſſe pridem, quod iam dicit denuo.

Verba Lutheri.

Progenies, inquit, iſta viperæ, ingenium naturæ refert, & parentum ſuorum exemplum imitatur. Sic enim & Paulo, cum docuiſſet ſola fide ſine operibus iuſtificari omnes filios Adam: vt ſcribit Rom. 3. Qui dicunt nos docere, faciamus mala, vt veniant bona. Sed quod manet illos iudicium? quorum, inquit, damnatio iuſta eſt. Quid & ego meo Baſiliſco dicam, de ſuo mendacio, niſi idem damnationis iudicium?

Iſtud tibi erit ſcripturarū calūniator.

QVIS non planè ſit impius, qui Lutherum damnet, hominem Pauli ſodalem, & qui non aliter ſtilum temperet, quàm quorum linguam temperabat Deus? Nam & rurſus ait paulò poſt.

Verba Lutheri. Audi lector hūc Apoſtolum.

Orbi toti conſtat me de fide, de charitate, de operibus, ſemper eadem docuiſſe, & ſcripſiſſe, licet vſu & ſtudio de die in diē magis ac magis profecerē. & eaſdem res nunc ſic, nunc ſic tradiderim, aliquando clarius, alibi locupletius, alibi copioſius, et varie tractarem, quomodo & ſacræ literæ eaſdē res tractant.

Ecce vir ſacerrimus, qui nobis nouas tradit ſacras literas, quibus eam debeamus reuerentiam, vt ſi quid manifeſtè blaſphemet Deum, æqui boniq; conſulamus, certi nos potius falli, & ſenſum tanti patris nos poſſe capere, quàm virum ſanctum, & qui certum ſe dicit, ſuā habere doctrinam de cœlo, quicquā ſentire perperam: atq; idē potius credamus, & album eſſe ſimul & nigrū, quàm diuū Lutherū ſibi quicquam eſſe contrariū. Nam ſi Paulo, qui ne quis anſam malè ſentiendi capiat, interpretatur ſe, non poſsit imputari, quod malè ſenſerit. Cur non itidem Lutherus excuſetur, qui damnatus malę ſentētiæ, eandē identidē repetit? Et ſi de Paulo rectè ſentimus, cuius pietas facit, ne dubitemus eū in verbis dubijs, indubie rectè ſenſiſſe: cur nō impetret Lutherus, vt cuius impietas reddit nō ambigua mundo, verū eius etiā benedicta propemodū iure ſuſpecta, interpretemur in bonā partē, quęcunq; ſcribit aptè male.

Quàm ſtolide Lutherus tergiuerſetur, de operibus, & fide, impudenter fingens, verba ſua perperam calumniari principem.

CAPVT XVII.

NAM de operibus & fide quid ſentiat, ne quiſquam dubitare poſsit, ſubſcribā ea, quibus prudentiſsimus princeps iſtā nebulōis impietatē elegātiſsime redarguit.

Verba Regis.

NON eſt, inquit, hoc Luthero nouum, in rebus notis, tanquam nouis nugari. Qui, poſtquam hanc fidem verbis multis oſtendit: deinde fidei diuitias in hoc extollit, vt nos reddat pauperes bonorum operum, ſine quibus, vt beatus Iacobus ait, fides omnino mortua eſt. At Lutherus ſic fidem nobis cōmendat, vt non ſolū permittat nobis vacationem ab operibus bonis, ſed etiam ſuggerat audaciam, qualiumcunque facinorum. Ait enim.

Diuus Iacobus.

Verba Lutheri. Noua hæc eſt religio.

Iam vides, quàm diues ſit homo Chriſtianus, ſiue baptizatus, qui etiam volens, non poteſt perdere ſalutem ſuam, quantiſcunque peccatis, niſi nolit credere. Nulla enim peccata eum poſſunt damnare, niſi ſola incredulitas.

Verba Regis.

O vocem impiam, & omnis impietatis magiſtram, ita per ſe exoſam, pijs auribus, vt non ſit opus eam redarguere. Ergo non damnabit adulterium? non damnabit homicidium? non periuriū? ſi tantum credat ſe quiſquam ſaluum fore, per virtutem promiſsionis in baptiſmate? Nam hoc dicit apertiſsimè: neque quicquam corrigunt hanc ſententiam verba quæ ſtatim ſubiungit: imò verius augent, ait enim:

Verba Lutheri. Si ita eſt cur vitamus malefacta?

Cætera omnia ſi redeat, vel ſtet fides, in promiſsionem diuinam baptizato factam, in momento ſubſorbentur per eandem fidem, imò veritatem Dei, quia ſeipſum negare non poteſt, ſi tu eum confeſſus fueris, & promittenti fideliter adhæſeris.

Verba Regis.

QVIBVS verbis, quid aliud dicit, quàm quod dixit prius? ſi abſit incredulitas, cætera flagitia omnia, in momento abſorberi in ſola fide, ſi confeſſus fueris Chriſtū, & eius promiſſioni fideliter adhæſeris, hoc eſt, firmiter crediderit te ſaluandum per fidem, quicquid feceris. Et quo minus dubites, quo tendat:

Verba Lutheri.

Contritio (inquit) & peccatorum confeſsio deinde & ſatisfactio, & omnia illa hominum excogitata ſtudia, ſubito te deſerent, & infœliciorē reddent, ſi in ipſis tete diſtenderis, oblitus veritatis huius diuinæ. Cuius veritatis? nempe huius, quod nulla peccata poſſunt te damnare, niſi ſola incredulitas.

Cur ergo mortalia peccata appellantur?

Verba Regis.

QVÆ Chriſtiane ferent aures, peſtilentem hunc ſerpentis ſibilum, quo baptiſmū non in aliud leuat, quàm vt premat pœnitentiam, & baptiſmatis gratiā, ſtatuat impune peccandi licentiam?

AVDISTI Lector, quid ei princeps imputet: imò verò quid ſua ipſi verba imputent, atque id tam aperte, vt ne adhuc quidem colorem vllum inuenerit, quem cōtra poſſet opponere, & tamen impudens, velut nihil audiſſet, & idem dicit rurſus: & ſimul quæritur imputari dictum, perinde ac ſi nūquam dixiſſet. Quod ſi videri vellet ſenſiſſe de fide formata charitate, quā neceſſario ſequantur opera bona, quanquā id ſenſiſſe non potuit, qui nō ſolum toties clamat, ſufficere fidē ſolā, ſed etiā remouet opera nominatim, velut prorſus inutilia, ac manifeſte clamitat, nulla peccata, nulla quantūuis ingentia ſcelera poſſe dānare Chriſtianum, præter ſolam incredulitatē: princeps tamen vt nullum prorſus effugium relinqueret hæretico, rurſus audi, quid dicat.

Hoc hominis eſt qui neq; loqui libens velit, neq; tacere poteſt. Quo cōfugies Luthere?

Verba Regis.

DEINDE quū dicit, quod per opera nō ſatisfit Deo, ſed ſola fide: ſi ſentit, quod nō per

ſola

ſola opera,ſine fide, ſtulte bacchatur in ſedem Romanam, in qua nemo fuit vnquã tam ſtultus,qui diceret,opera ſine fide ſatisfacere. Sin opera ſentit ſuperflua, & fidem ſolam ſufficere,qualiacũque ſint opera, tum verò dicit aliquid,& verè diſſentit à ſede Romana,quę credit diuo Iacobo,quod fides ſine operibus mortua eſt. Videtis igitur,quàm inepte ſe commouet Lutherus, qui ſic inuehitur in Romanam ſedẽ,vt ſemet interea vel ſtultitiæ retibus vel impietatia inuoluat. Quãquam profectò propinquius opinor eſt vero,Lutherum ſentire fidem ſemper abſque operibus bonis, ſatis eſſe ad ſalutem. Nam id illum ſentire, eum ex alijs locis multis euidenter liquet, tum ex eo, quo dicit.

Hoc aliquid nihil eſt.

Verba Lutheri.

Opera Deus nihil curat, nec eis indiget. Indiget autem, vt verax in ſuis promiſsis à nobis habeatur.

Verba Regis.

QVIBVS verbis, quid ſenſerit Lutherus,viderit ipſe: ego certè Deum credo, & fidem noſtram,& opera noſtra curare,& neque operibus noſtris egere neq; fide. Nã vt bonorum noſtrorũ nõ eget,qui Deus eſt: ita curam habet omnium,quæ faciũt homines: qui aliud ab his fieri vetat,aliud iubet,ſine cuius cura,ne vnus quidem paſſer cadit ſuper terram, quorum duo væneunt dipondio.

ECCE, quid vnquam legiſti candide lector apertius,quàm quod ex Luthero tibi prodidit princeps? Aut quid vnquam vidiſti peſtilẽtius? Quod ſi Lutherus videri velit aliud ſenſiſſe,q̃ ſcribit,cur ſua verba ne nũc quidem interpretatur ſanius? Si nõ cẽſet eſſe peccãdũ, cur impunitatẽ peccandi pollicetur? cur orbẽ totũ ad peccandi ſecuritatẽ inuitat? Si neget hoc habere ſua ſcripta, ecce, princeps produxit loca,quæ & per ſe manifeſta ſunt, & princeps tamẽ interpretatione fecit clariora. Lutherus oſtẽdit iſta legiſſe ſe. Si princeps igitur alio torquet eius verba,q̃ debet,cur ipſe tã timide rẽ tantã tranſilit? Cur ipſe viciſsim non oſtendit, quæ verba deprauet rex, quid affuat per calũniam: quod ipſius verba non habeant? Feciſſet iſtud haud dubie lector, homo verſipellis, niſi conſtrictum ſe vidiſſet anguſtius,quàm vt quicquam haberet effugij,quo ſe poſſet vertere. Nam quòd ita quidam conantur eum tueri, quaſi non quęlibet opera cenſeat contemnenda,ſed duntaxat opera legis. Si legẽ vocat præcepta,quæ Moyſi data ſunt in tabulis,in eodẽ luto hæſitat. Neq; enim ſine illis etiãnum ſufficit fides,niſi ſe fingat infantibus iſta ſcribere, aut morionibus,quos à præceptis implẽdis excuſat inſcitia. At de cæremonijs legis,aut quomodo vocant legalibus,non potuit iſta blaterare. Quippe qui nõ ignorat, neminẽ eſſe tam ſtultum nunc, vt ad ea ſeſe cenſeat obligari. Quanquam fruſtra laborãt eius fautores ſtolidũ iſtud dogma quoquã lenire gloſſemate, non vult Æthiops iſte dealbari. Nam quẽ colorem recipiet iſtud, quod non ſolum contendit,nihil valere opera bona, ſed etiã nihil nocere quæcunq; opera mala. Nulla, inquit, peccata poſſunt dãnare Chriſtianum, niſi ſola incredulitas. Certè ſi Lutherus quicquã de Chriſto crederet,nunquam talia fuiſſet auſus cogitare. Sed voluit videlicet homo pius, mũdum traducere à bonorum operum fiducia, in fiduciam fidei: quaſi populus tam aſsiduus eſſet in bonis operibus,vt inde periculum fuerit,ne quiſque ſibi nimium videretur ſanctulus. Et igitur malo vt mederetur, iubet,vt tantũ credant Chriſto ſe ſaluos fore per ſolam fidem,& negligant prorſus,non ſolum cęremonias,verum etiam opera bona quæcunque. Imo quo libentius oblectẽtur in libertate fidei, cognoſcant,nihil nocere credenti qualiacunque ſcelera. Nulla enim peccata poſſe damnare Chriſtianum,præter ſolam incredulitatem. O Sathan Sathan, aperuit regi Deus aſtutias tuas, quas per os Lutheri moliris, vt euangelica libertas nihil ſit aliud, quã infrenata licẽtia,qua populus Chriſti præceps decurrat ad inferos.

Vt ipſũ libentius ſequatur plures.

Vltima Lutheri latebra.

Dic Quintiliane colorẽ.

Taxat Lutheri improbã ſtultitiam, qui leges omnes cenſeat abrogandas.

CAPVT XVIII.

NAM iſtius hæreſeos, velut appendix quædã eſt præclara iſta ſententia: qua leges omnes humanas vellet extinctas. Imo iam negat,earum omnium vllam obligare Chriſtianum quenquam. Sic enim ſcribit in captiuitate Babylonica.

Dico itaque,neque Papa,neque Epiſcopus, neque vllus hominum,habet ius vnius conſtituendæ ſyllabæ ſuper Chriſtianum hominem,niſi fiat eiuſdem cõſenſu. Quicquid aliter fit,tyrannico ſpiritu fit. ideo orationes,ieiunia,donationes,& quæcunq; tandẽ papa, in vniuerſis ſuis decretis,tam multis, quàm iniquis ſtatuit et exigit,prorſus nullo iure exigit,& ſtatuit, peccatq; in libertatem Eccleſiæ toties, quoties aliquid horum attentauerit.

Verba Lutheri.

Hoc tibi percommodum eſſet ad hæreſim.

Hanc nebulonis inſaniam princeps his verbis attingit.

Verba Regis.

DE LEGIBVS verò, demiror hominem præ pudore,tam abſurda potuiſſe cogitare,quaſi Chriſtiani peccare nõ poſſent,ſed tam perfecta foret, tanta multitudo credentium, vt nihil decerni debeat, vel ad cultum Dei,vel ad vitanda flagitia. Sed eadem opera, & eadem prudentia,tollit omnem poteſtatem, & authoritatem principum, & prælaturum. Nam quid faciat rex, aut prælatus, ſi neq; legẽ poteſt ponere,neq; poſitã exeq, ſed popul' abſq; lege, velut nauis abſq; gubernaculo fluctuet. Vbi eſt ergo illud Apoſt. Omnis creatura poteſtatibus ſublimioribus ſubiecta ſit? Vbi illud: Obedite pręfoſitis veſtris,ſiue regi,quaſi præcellẽti? et quę ſequũtur. Cur igitur ait Paulus: Bona eſt lex? Et alibi: Lex eſt vinculũ pfectionis. Preterea, cur ait Auguſt: Non fruſtra ſunt

inſtituta, poteſtas regis, & cognitoris ius, vngula carnificis, arma militis, diſciplina dominãtis, ſeueritas etiam boni patris? Habent omnia iſta modos ſuos, cauſas ſuas, rationes, vtilitates: & hæc cum timentur, & mali coercentur, & boni quieti inter malos viuunt. Sed de regibus dicere ſuperſedeo, ne videar meã cauſam agere. Iſtud quæro: ſi nemo, nec homo, nec angelus, poteſt ſuper hominem chriſtianum legem ponere, cur tot leges ponit apoſtolus, & de legendis epiſcopis, & de viduis, & de velandis fœminarum capitibus? Cur ſtatuit: ne fidelis coniux, ab infideli diſcedat, niſi deſeratur? Cur audet dicere: Cæteris dico ego nõ dominus? Cur exercuit tantam poteſtatem, vt fornicarium Satanę iuberet tradi in interitum carnis? Cur Petrus Ananiam & Saphiram, ſimili pœna percuſsit, quod è ſua ipſorum pecunia, paulum reſeruaſſent ſibi? Si multa ſtatuebant Apoſtoli, præter ſpeciale præceptum domini, ſuper chriſtianum populũ, cur non idem propter populi commodum faciãt hi, qui ſucceſſerunt in Apoſtolorum locum? Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus, vir ſanctus, & nihil arrogans, iubere nõ dubitauit, vt per ſuã diœceſim, coniuges in quadrageſima coniugalibus abſtinerent amplexibus: & indignatur Lutherus, ſi Romanus Pontifex, ſucceſſor Petri, vicarius Chriſti, cui Chriſtus, velut Apoſtolorum principi, tradidiſſe creditur claues Eccleſiæ, vt cæteri per illum intrarent, & pellerentur, ieiuniũ indicat ac preculas? Nã quod ſuadet corpore parendum eſſe, animo retinẽdam libertatem: quis tam cęcus eſt, vt ſtrophas iſtas non videat? Cur ignem gerit, & aquam homo ſimplex & ſanctulus? Cur iubet, velut Apoſtoli verbis, hominum ſeruos non fieri? hominum ſtatutis non ſubijci? & tamen parere iubet, pontificis iniuſtæ tyrannidi? An Apoſtolus hoc pacto prædicat. reges nihil iuris habẽt in vos: iniuſtum feratis imperium: domini ius non habent in vos: feratis iniuſtã ſeruitutem? Si Lutherus parendum eſſe non putet, cur parendum dicit? Si parendum cenſet, cur ipſe non paret? Cur homo verſipellis talibus ludit technis? Cur in Pontificem, cui dicit obediendum eſſe, conuitijs inſurgit? cur tumultũ ſuſcitat? cur in illum concitat populos, cuius vel tyrannidem (vt vocat) fatetur eſſe ferendam? Profectò non ob aliud, opinor, quàm vt fauorem ſibi conciliet improborum, qui ſuorum ſcelerum impunitatem cuperent, & eum, qui pro libertate eorum iam decertat, caput ipſis inſtituerent: & Eccleſiam Chriſti, tam diu ſupra firmam petram fundatam, diuiderent, & Eccleſiam nouam, ex improbis & flagitioſis conflatam, erigerent: contra quam exclamat Propheta: Odiui Eccleſiam malignantium, & cum impijs non ſedebo.

Verum, ſed Luther⁹ hęc tollit velit, vt malus impune ſit.

Nũquid hũc damnas Luthere?

Diſsimulas iſta Luthere

Hoc tantũ agit: vt ne cogatur ipſe parere. Ac ũ rem tangit Rex.

QVID ad hæc reſpondit iſte? profectò, id quod potuit: hoc eſt, omnino nihil. Quis enim color dici poteſt, aut fingi, pro re tã abſurda? Et tamẽ hominẽ ſtolidiſsimũ nõ pudet, eam toties aſſerere, tanto ſupercilio, tanquam aliter ſentire ſit nephas. At ſibi viſus eſt, præclarè moderatus ineptiſsimam ſententiam, quum VVormatię reſponderit, ita demum legem euangelicam vnam ſatis eſſe futuram, & leges humanas inutiles, ſi magiſtratus eſſent boni, & fides verè prędicaretur. Quaſi vel optimi magiſtratus poſſent efficere, vt aut totus populus Chriſtianus viuere vellet in communi, aut mali nolint furari, aut vlla fidei prædicatione poſſet impetrari, vt nulli vſquam ſint improbi. Si lex euangelica furtum non permittit, certè nec inutilis eſt lex humana, quæ furtũ punit, & obligat Chriſtianos lex humana, quæ ſola rerum proprietatem diuidit: qua ſublata, nec eſſe quidem furtum poteſt. Quod ſi dicat inde argumentum trahi, quòd vtilius careremus ea lege, vnde rerum proprietas naſcitur, atque in communitate quadam naturali viueremus, ſublata furandi materia, nihil adiuuat cauſam eius, etiam ſi quis iſtud ei concederet. Nam in communi quoque & ſi viui poſſet multo paucioribus: tamen viui non poſſet omnino ſine legibus. Nam & certis ordinibus laborandi foret præſcribenda neceſsitas, & legibus coercenda flagitia, quæ in illa quoq; vita graſſarentur. Nunc verò ſi veriſsimè prædicata fide, ſicut veriſsimè prædicabant Apoſtoli: ad hæc optimis magiſtratibus vndique præfectis populo chriſtiano: tamẽ & manere poſſet rerum proprietas, & multi manerent improbi, negare non poteſt, quin lex humana chriſtianos obliget, ne quid ali⁹ eriperet, quod lex alij diuiſerit: nec inutilis puniendo ſit, ſi quis furtum admiſerit.

Stolidiſsimũ dogma ſtolide moderatur Luther⁹.

NAM quod ait in Babylonica, magiſtratus bonos & prudentes, naturæ ductu melius rem adminiſtraturos, quàm legibus: quis non videt, quàm ſit abſurdum? An bonus magiſtratus minus æquus erit in lege condenda, quàm in reddendo iudicio, in quo plura poſſunt occurrere, quæ corrumpant innocentiã? Vt non illud interim dicam: quòd vix vllum iuſte redditur iudicium, quod non ex aliqua lege lata redditur. Nam neque lex euangelica diuidit poſſeſsiones, neq; ſola ratio præſcribit formas diſcriminandi proprij, niſi rationi cõſenſus accedat, atque is in communi forma commercij mutui publicus, qui conſenſus aut coaleſcens vſu, aut expreſſus literis, publica lex eſt. Leges ergo ſi tollas, & omnia permittas libera magiſtratibus, aut nihil neq; præcipient, neque vetabunt, & iam inutiles erunt magiſtratus, aut naturæ ſuæ ductu regẽt, & pro imperio quidlibet exequentur, & iam nihilo populus erit liberior, ſed ſeruitutis cõditione deterior: quãdo parendum erit non ſtatis & certis legibus, ſed incertis ac mutandis in diem voluntatibus. Atq; iſtud oportet accidat etiam ſub optimis magiſtratibus, quibus, vt optima præcipiant, tamen populus aduerſabitur, atque obmur-

Reſpõde Luthere.

Iſtud Luthere diſſimula.

obmurmurabit, vtpote ſuſpectis, quaſi non ex æquo bnnoque, ſed ex libidine cuncta gubernent. Nunc verò quum Lutherus ipſe fateatur, nullos vſquam magiſtratus inueniri poſſe, qui non ſint homines, hoc eſt, nec ciuibus, nec ſibi ſatis explorati, quales intra triduum ſint futuri: quàm prudenter conſulit homo ſapiēs omitti leges, & cūcta permitti magiſtratibus, tanquam ſic victuro in libertate populo.

IAM illud obſecro, quale eſt, quod ait: Neq; papa, neq; epiſcopus, neque vllus hominū, habet ius vnius cōſtituendæ ſyllabæ, ſuper Chriſtianum hominem ſine ipſius cunſenſu. Taceo interī de Papa, & de ipſis, quibus Deus poteſtatem dedit, vt multas ſyllabas ſtatuerēt, quibus populum promouerent in cultū Dei: cōſideremus leges ciuium. Si nemo habet poteſtatem condendi vnam ſyllabam ſuper hominem Chriſtianum, ſine ipſius conſenſu: neque Rex, neque tutus populus, vllam poteſt condere, quæ valeat in quenquam, qui diſſuaſit, rogatam. Felices ergo ſunt fures & ſicarij, qui nunquam ſic inſanient, vt in legem conſentiāt, qua pœnas dēt.

O felices fures.

Quin hac ratione non videt prudens pater, quod ſi omnes ad vnum conſentiant, tamen diutius valere non poſsit lex, quàm donec nouus ciuis natus ſit, aut inſcriptus in ciuitatem.

Stolidū Lutheri caput.

Sed ille nihil aliud ſentit verè prædicari fidem, quàm ita prædicari, vt ſæpe iam prædicauit ipſe, nempe ſolam fidem ſufficere, non ſolum ſine bonis operibus, ſed etiam cum quibuſcunque ſceleribus, quæ nullo modo (vt ait) dānare poſſunt Chriſtianum quēquam, modo ſtet, aut redeat fides: Hoc eſt nimirum, ſi vel interea, dum committit ſcelus, credat tamen id, propter fidem in promiſsione Dei, ſibi nocere nou pnſſe: Aut ſi minus firmiter id crediderit in committendu ſcelere: atq; ideo propter infirmam fidem, ſcelus cūmiſit timidius, redeat ſaltem fides, peractu ſcelere: ne commiſiſſe pœniteat, & fruſtra ſe conterendu torqueat.

Quid apertius?

Certè ſi iſtius Lutheranæ fidei prædicationi populus haberet fidem, propediem verum diceret, quòd nullæ leges obligarent quenquam, ſed populus abſque lege, quæuis prouolaret in ſcelera.

Breuis authoris epilogus.

IAM vides lector, quàm ſapienter homo prudēs amoliri ſtudeat omnes leges humanas, & quanto cum fructu populi Chriſtiani. Vides item, quanta ratione, quibus ſcripturæ teſtimonijs fulſit decretum ſuum, contra doctorum omnium, contra bonorum omnium ſententiam, cōtra publicum totius orbis conſenſum. Vides, vt in ea re, in qua vix vlla ratio potuit ſatis eſſe fortis, vir iſte ſagax nullā prorſus rationē afferat, nullū ſcripturæ teſtimonium: ſed qui alijs falsò imputat, quod ſibi ſolis credi poſtulent, ipſe, vt ſibi ſoli credatur, poſtulat, contra totum orbem, contra manifeſtas rationes, contra ſacrarum teſtimonia ſcripturarum, idque cum populorum omnium ſumma & inuitabili pernicie. Atque hęc in legibus humanis, quę veræ ſunt traditiones hominum. Nam ea, quæ in ipſius catalogo recenſentur, tanquā traditiones hominum, atque ideo, vt cenſet, tanquam peſtes aliquæ tolerādæ ſint, aut omnino tollendę tanquam nocentiſsima ſcandala: iam ante probatæ ſunt, eſſe traditiones Dei, partim ſcripturis ipſis comprehenſæ, partim viuo Dei verbo traditæ. Atque id probatū eſt ratione, ſcripturis, & quod fortiſsimum eſt aduerſus Lutherū, ipſius cōfeſsione Lutheri. Niſi aut rurſus neget, quud faſſus eſt, hoc Eccleſiā habere à Deo, vt verba Dei decernat à verbis hominum, aut aliam proferat Eccleſiam catholicam: qua ducēte cognouit Euāgeliū, aut probet nobis nihil Eccleſiā didiciſſe ſine ſcripturis, contra illud Euangeliſtæ: Non omnia ſcripta ſunt in libro hoc. Et itē illud Apoſtoli: Seruate, quæ præcepi vobis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolas. Item illud, ab eudem commemoratum Apoſtolo: Dabo leges in cordibus eorum, & in mentibus eorum ſuperſcribam eas. Et illud item Chriſti: Spiritus paracletus cum venerit, ille ducet vos in omnem veritatem. Aut niſi probet nobis Lutherus, tot ætates ſanctorum patrum temporibus, Chriſtum Eccleſiam deſeruiſſe, & fidem protinus ab Apoſtolis defeciſſe, contra illud: Orauit Chriſtus, ne fides Eccleſiæ deficeret: & tanquam Luthero ſimilis eſſet ac mendax veritas ipſa, quę dixit, ſe cum Eccleſia futuram perpetuo, vſque ad conſummationem ſeculi. Hæc niſi nobis euertat omnia, quæ princeps ei obiecit omnia: quæ Lutherus hactenus diſsimulat omnia: nec ob aliud diſsimulat omnia, quā quod ſibi conſcius eſt, nihil habere ſe quicquā, quod ad eorum quicquam omnium reſpondeat, hæc inquam omnia, niſi Lutherus planè faciat. ego planiſsimum tibi lector feci, imo regem feciſſe, planè demonſtraui tibi, id quud initio promiſi tibi, iſtum non tantum traditiones hominum tollere, etiam eas, quibus debet obtemperare: ſed etiam tollere traditiones Dei, quas os impurum nebulonis inſaniſsimi cōtumelioſa blaſphemia peſtes appellat, & nocentiſsima ſcandala.

Oſtendit Lutherum id vnum agere: vt demoliatur ſcripturas ipſas, pro quibus ſimulat ſe pugnare.

CAP. XIX.

NVNC videamus, an non ſcripturam ſacram ipſam, pro qua ſe pugnare ſimulat, quibus poteſt machinamentis oppugnet. Primū, vt omittā quàm paſsim peſſime, q̄ paſsim ſtolide ſcripturas torquet in defenſionē pernicioſorū dogmatū: quid magis poteſt aut manifeſtius euertere totā vim fructumq; ſcripturarū omniū, quàm id quod iſte manibus pedibuſq; molitur, vt nemo quicquā de ſcripturę ſenſu doctorum cuiquam credat, nihil ſanctorum cuiquam patrum, nihil vni-

uerſis credat, nihil toti credat Eccleſię, ab ipſis Eccleſiæ incunabulis in hunc vſq; diem conſentienti, ſed opponat omnibus ſenſum quiſq; ſuum? Quem fructum afferent ſcripturæ, ſi tantum ſibi quiuis arroget, vt in eis intelligendis ſuo innitatur ſenſui contra cæterorũ omnium, vt nulla prorſus authoritate moueatur, quo minus ex affectu & libidine metiatur ſcripturas? Hic plane aperit feneſtram, qua ſe pręcipitet populus in perniciem. Quæſo te Luthere per furorem tuum, ſi tu in illa tempeſtate vixiſſes, qua procellis Arrianis agitata eſt eccleſia, ſuaſiſſes ne, quod ſuades nunc: vt quilibet è vulgo ſe putaret idoneum, qui de illa lite iudicaret, & ſibi quiſque crederet in ſcripturis intelligẽdis, quas legeret? & floccifaceret ſanctorum patrum iudicium, qui fuerunt in conſilijs, in quibus damnatæ ſunt hæreſes? vt cum fatearis ibi Chriſtum eſſe, vbicunque ſunt duo vel tres congregati in eius nomine: ibi neges eſſe, vbi ſunt eodem nomine congregati ſexcenti, idque ex omni parte Chriſtiani populi?

Lutheri conſiliũ.

Sed quis tam cæcus eſt, vt hac in parte non videat, non aliud tibi conſilium eſſe, quàm vt ſublata prorſus authoritate conſenſus publici, poſsis ex temeraria priuatorum diſſenſione tumultum ſuſcitare? quo tibi liceat aliquos inuenire tam ſtultos, qui ſibi liberum putent, impune contra fidem cæterorum omnium, vni fidere nebuloni tibi. Cõtra quem, ne quid ſcripturæ valeret authoritas, nõ id ſolum agis, vt ſenſum ſacrarum literarum quiſque trahat in dubium, & contra ſanctorum patrum omnium, contra catholicam totius Eccleſiæ ſentẽtiam, ſuum tueatur ſomnium, verum etiam contra ſententiam beati Pauli Apoſtoli.

Id agit, quo magis licenter ipſe ſuũ tueatur errorem.

HÆC tu furtaſſe lector ſic intelligis tanquam præbeat audaciam Lutherus, non agnoſcendi, quid ſentiat Paulus, & dicendi non hoc ſentit, hoc aut illo loco Paulus, quod eũ ſentire credit Eccleſia. Imo lõge aliud lector, quanquam nec illud eſſet ferendũ, ſed iſte non veretur, quum Paulus quippiam è ſcriptura ſacra pertinere docet ad Chriſtum, nihil veretur inquam, rurſus in dubium trahere, & controuerſam facere ſententiam Apoſtoli, & dicere: Paulus illud fortaſſe non ex Deo dixit, ſed ex ſenſu proprio. Itaque recognoſce nebulo, verba ſacrilega, quibus in captiuitate Babylonica, verè captiuus in ſeruitio dæmonum tu ſcripturas inuertis, & blaſphemas Apoſtolum. Sic enim blateras.

Paulo nõ credit Luther⁹.

Paulus Epheſ.5. verba illa de matrimonio, Geneſ.2. dicta, vel proprio ſpiritu ad Chriſtum trahit: vel generali ſententia etiam ſpiritua'e matrimonium Chriſti in eo traditum docet.

Verba Lutheri.

O Sathan Sathan, quanto ſyncerius adhuc ſcripturã tractas tu, quàm diſcipulus tuus Lutherus? Etenim, quanquã vno textu, per fraudẽ conatus es abuti, tamen quæ ſcripturæ verba pertinebant ad Chriſtum, ea ad Chriſtum retuliſti. Scriptũ eſt, inquis, de te: Angelis ſuis Deus mandauit de te. At Lutherus, quæ ſcriptura pertinet ad Chriſtum, eam non ipſe modo Chriſto non tribuit, verumetiam Apoſtolo tribuenti minuit, quoad poteſt, fidem. Exulta Sathã, habes diſcipulũ, qui Chriſti quoq; verbum faciat dubitabile. Nam quum ille dicat: Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, ſed ſufficit ei, ſi ſit, ſicut magiſter ſuus: Luthero diſcipulo tuo non ſufficit, ſi ſit mendax, & ſycophãta, Sathan ſicut tu, ſed longe contendit ſuperare te. Itaque quum primum conetur eleuare authoritatem ſacramenti, ex eo quod videri vult: ſi locus ille Geneſeos quicquã pertineret ad Chriſtum & Eccleſiam, non pertinere ſaltem, niſi tenuiter, quadam quaſi generali ſententia, ne quid ad eam rem putetur pertinere proprie, conſcius tamen Paulum non ſic accipi poſſe, quum tam accurate tot modis exaggeret eius ſacramenti magnitudinem, ex illo loco Geneſeos de Adam copulato cũ Eua, tam proprie, tam germane relato ad matrimonium Chriſti cum Eccleſia, quid facit nebulo? quid? id quo nihil ad euertendam vim ſcripturarum omnium potuit excogitare peſtilentius. Paulus, inquit, locum illum, proprio fortaſſe ſenſu, ad Chriſtum trahit. O nebulo, nebulo, ſcrupulum inijcis, quaſi non ex Dei ſpiritu, ſed proprio, videlicet humano (quem toties appellas mẽdacem) ſcripturas interpretetur Apoſtolus, nec interpretatur modo, ſed etiam trahit, tanquam in diuerſum obtorto collo, torqueat renitentes. Hoc eſt, quod ſcripturis defers, qui nihil te credere iactas, præter ſcripturas? Qui nihil aliud niſi ſcripturas recipis, ſcripturas recipis ſic, vt de ſenſu earum nec ipſis credas Apoſtolis, qui ſcripturarum ſenſum didicerunt à domino? At quædam, inquis, à Chriſto dicunt, quędam à capite ſuo, & illa credi neceſſe eſt, de his dubitari poteſt. Det ergo nobis regulã reuerẽde frater, veſtra fraternitas, qua diſcernamus illa, quæ Apoſtoli interpretantur è ſenſu Dei ab his, quæ trahunt ac torquent in ſcripturis ſenſu proprio. Audio vos domine doctor, dare nobis regulam talem: quòd indubiè ſtandum ſit in ſacris literis interpretationi Apoſtolorũ & Euangeliſtarum, vbicunque addunt interpretamentis ſuis Hæc dicit dominus: Cætera verò, quæ dicunt, dicere ſe, imo trahere, vel torquere ſcripturas, quo volunt, ex ſenſu proprio, hoc eſt humano, nec illis in talibus eſſe credẽdum: quia omnis homo mendax, quemadmodum in iſto furioſo libro veſtro blateraſtis, prius de Hieremia, Eſaia, Helia, & Ioanne Baptiſta. Ergo loca omnia, quæ ex prophetis, vel quocunque loco ſcripturæ toties allegant Euangeliſtæ, toties producunt Apoſtoli, pro Chriſto, controuerſa facit vnus nebulo, & viã aperit omnibus, vt negent hæc fuiſſe prædicta de Chriſto, ſed quæ prophetæ ſcripſerunt de alijs, ea proprio ſenſu Euangeliſtas, & Apoſtolos

Satã ſyncerius allegat ſcripturas, q̃ Luther⁹.

Inueniſti virũ ſecundũ cor tuũ.

En quomodo ſcripturis deferat Lutherus.

Regula neceſſaria ſcripturis intelligẽdis

Hieremiã, Eſaiã, Heliã, ioanem Baptiſtã Luthero mẽdaces videri.

Apoſtolos ad Chriſtum detorſiſſe. Quid hoc eſt lector, ſi non eſt aperte ſcripturas oppugnare?

SED age tamen, ſit iſtud, ſi voles, nihil: permitto Luthere tibi, qui deterior es: quàm cui vllũ pene vitiũ vitiũ ſit. Permitto, inquam, tibi, vt leue ſit, omnes doctores ſanctos contemnere. Permitto, vt documentum non ſit hoſtilis in ſcripturas animi, quod niteris ac laboras, apoſtolorum interpretationes reddere ſuſpectas omnes. Illud ſaltem, nemo prorſus erit tam ſtupidus, vt non ſentiat, quam aperte, quam recta tẽdat in expugnationem ſcripturarum omnium, quod ſcripturam indubie ſacram, non dubitas impius, velut prophanam pellere. Imo, quod eſt adhuc deteſtabilius: ſi conceſſeris eſſe canonicam, & apoſtoli ſcriptá calamo, audes negare tamen, fidem adhibendam eſſe, & os in cœlum ponens, lingua maledica, blaſphemare non vereris apoſtolum.

Luther' manifeſte ſcripturas oppugnat

Rurſus itaq; recognoſcere nebulo, verba ſacrilega, quibus, quũ te ſuis verbis vrgeret apoſtolus Iacobus, in ſacramento vnctionis extremæ, tu velut comminus cõgreſſus cũ apoſtolo, in apoſtolũ Dei ſcurra turpiſsime, oris impuri latrinam exhauris.

Lutheri verba cõtra beatũ Iacobũ Apoſtol.

Omitto, inquis, quod hanc epiſtolam non eſſe Iacobi, & apoſtolico ſpiritu dignam, multi valde probabiliter aſſerant, licet conſuetudine authoritatem, cuiuſcunq; ſit, obtinuerit. Tamen, inquis, ſi eſſet apoſtoli Iacobi, dicerem, non licere apoſtolum, ſua authoritate, ſacramentum inſtituere, id eſt, diuinam promiſsionem cum adiuncto ſigno dare. Hoc ad Chriſtum ſolum pertinebat. Sic Paulus ſeſe accepiſſe à domino dicit, ſacramentum Euchariſtiæ, & miſſum, non vt baptizaret, ſed vt euangelizaret. Nuſquam autẽ legitur in euãgelio, vnctionis iſtius extremæ ſacramentum.

RELEGE quæſu lector, quid in hęc verba ſcripſerit princeps. Ibi ſtatim reperies, in quam paucis Lutheri verbis, quá multa princeps repererit, atq; reuicerit abſurda. Oſtendit enim, quod Lutherus improbe reprehendit eccleſiam, quod impie redarguit apoſtolũ, & ipſe quoq; ſtolide contradicit ſibi. Atq; hęc tria in tribus fere verſibus omnia, vt nullius vnquam fuerit tam admiráda prudentia, quá ſit iſtius demiranda ſtultitia. Quid dices hic Luthere? Quem cuniculum proſpexiſti tibi, per quem poſsis effugere? Negabis eum, quiſquis illam ſcripſit epiſtolam, manifeſte ſacramentum deſcribere: & ex tua ipſius ſacramẽti finitione diſcedes, quod cõſtare voluiſti, ex ſenſibili ſigno, & promiſsione gratiæ aperte comprehenſa in ſacris literis? An quod feciſti negabis illam epiſtolam in ſacris literis numerandá? At eadem eccleſia quę inter ſacras literas numerat euangelia, eadẽ inquam Eccleſia inter ſacras literas numerat hanc epiſtulá. Qua in re tu mentiris, ſiue falli poteſt Eccleſia, ſiue falli non poteſt. Si poteſt falli in dignoſcendis Dei verbis, ipſe mentiris, qui eá dicas, in eo falli non poſſe. ſi falli nó poteſt, mẽtiris rurſus, qui dicas probabile eſſe, hanc epiſtolá non eſſe apoſtolicá, quá Eccleſia probauit pro apoſtolica. Quid reſtat igitur: niſi vt dictũ reuoces, & neges rurſus, eccleſiam poſſe Dei verba diſcernere, & in dubiũ voces etiam Paulinas epiſtolas, & euangelia? Et qui nihil cõtendis certum eſſe præter ſcripturam ſacrá, iá ipſa ſcriptura ſacra nihil reddas incertius.

Pudẽdus (ſi quis pudor eſſet) Lutheri lapſus.

Atqui nihil Luthero cũ eccleſia cui iá pridẽ renũtiat. Luther' vtrinque ſtrigitur

Hic authbus lupũ tenes Luthere.

Sed illud adhuc nocentius, quod auſus es etiá cõtẽnere, ſi fatereris epiſtolá eſſe apoſtoli videlicet, opinor quod noſtri ſunt apoſtoli, non nos illorum, iuxta illud quod tam ſtulte profers quam ſæpe, omnia enim veſtra ſunt, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue Paulus. Non eſt ergo, inquies, noſtrum iudicari ab illis: ſed illos iudicare. Quomodo igitur dicis Luthere, hoc agere te, vt ſolis credatur ſcripturis, qui manifeſtam ſcripturá non admittas pro ſcriptura? Quod ſi nullam ſcripturam reijceres, tamen, quum vniuerſos interpretes flocciſacias, eodem reuolueris, quando nihil omnino credis, quod non clareſcat ſcripturis euidentibus. Nam quæ vnquam ſcripturæ ſatis euidentes erunt, ſi poſsit effici, quod tu conaris, vt nihil valeat bonorum, atq; eruditorum ſententia, aduerſus interpretamenta, vel imperitorũ ſtolida, vel vafra improborũ? Quis non videt hoc facto fore vt nihil omnino probari poſsit è ſcriptura ſacra, homini tam amenti, vt ſcripturæ mentẽ aut nequeat, aut nolit intelligere? Imo nihil tam abſurdũ eſſe, nihil eſſe tam impium, quod non aliquis tui ſimilis, homo furioſus, & impudens, non poſsit contendere ſe probare ſcripturæ ſacræ teſtimonijs. Nam verbi gratia, ſi quis nebulo neget, Chriſtum ad inferos deſcendiſſe, iactabit ſe nihil admittere præter euidentes ſcripturas, & illud negabit vlla probari ſatis euidẽti ſcriptura. Quod ſi quis alleget illud ex Pſalmo: Caro mea requieſcet in ſpe: quoniam nó relinques animá meam in inferno: Afferet contra commentum quodlibet è commentarijs Iudæorum, & negabit illud, ad Chriſtum quicquam pertinere. Quod ſi quis rurſus obijciat apoſtolum Petrum: qui Pſalmum illum de Chriſto loqui declarat, Actorum cap. 2. nõ dubitabit nebulo, dicere de Petro, quod iſte nebulo dixit de Paulo, nempe Petrum illud ad Chriſtum proprio ſenſu traxiſſe. Quod ſi quis alius nebulo volet opera bona non exigi ad ſalutem, afferet illud euangelij: Quicũq; crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: Nihil igitur vltra requirendum eſſe. Iam ſi quis neget ſic intelligendum: & afferat genuinum ſenſum, cum teſtimonio doctorum omnium, deſpiciet doctores omnes, ac ſtabit in interpretamento ſuo, tantum vociferans euidẽtem eſſe ſcripturam. Quod ſi quis illi quippiá obijciat è ſcriptura ſacra, nebulo protinus cõmento

Luther' illud dictũ vellet indictum.

Clauum clauo pellis Luthere.

Lutherũ ſcripturas arbitrio ſuo fingere ac mutare.

Sibi ſoli fidit in ſcripturis interpretádis.

 mento

mento quopiam inepto, non dubitabit eludere. Vtpote, ſi quis obijciat illud Iacobi: Fides ſine operibus mortua eſt, dicet idem, quod dixit iſte, epiſtolam non eſſe Iacobi, non eſſe cuiuſquam apoſtoli, nihil habere dignũ apoſtolico ſpiritu. Poſtremo ſi probetur eſſe apoſtoli, tamen dicet apoſtolum non recte dicere nimium arrogaſſe ſibi, qui legem bonorũ operum imponat Chriſtianis, quos in ſola fide, liberos ab omni bonorũ operum iugo fecerit Chriſtus. Nec quiſquam poſsit vllam legẽ aut vllã ſyllabam legis, ponere ſuper chriſtianum quenquã, præter vnum Chriſtum. Nam apoſtolos non habuiſſe tantum authoritatis, vt iudicarent nos, ſed noſtrum eſſe iudicare illos. Nam omnia noſtra ſunt, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue Paulus. Sic enim ſe Lutherũ docuiſſe. Si quis igitur, omittens diſcipulũ tuũ rurſus Luthere, ſic opponat tibi. Eccleſia iudicauit hanc epiſtolam eſſe apoſtoli, ſcriptam eſſe diuino ſpiritu, & tua tibi verba obijciat: Hoc ſaltẽ eccleſiã habere à Deo datũ: vt Dei verba diſcernere poſsit, à verbis hominũ, iã reuocabis hoc protinus, ac dices, melius à te nunc rem eſſe perpenſam: Eccleſiam nihil habere à Deo, ſed Eccleſiã falli poſſe in recipiẽda ſcriptura. Quod ſi ſubinferet quiſpiam, incerta igitur eſſe ipſa euangelia, hoc tu nimirũ concedes etiam, ſcripturas & euangelia, quæ leguntur, non eſſe fortaſsis Euangelia vera, ſed illorum potius aliquod, quę repudiauit eccleſia. Atq; his de rebus, vnumquenq; ſuo periculo credere.

Nimiũ arroganter ipſe faciens.

Et is nõne exigit bona opera.

Quoties ſibi diſſentit melius rem perpẽdit ſcilicet Illuc haud dubie, tẽdit, ac perueniet propediem.

QVOD ſi quis hic tibi obijciat inconſtantiam, quod tibi toties diſsideas, atq; à temet ipſe diſſentias: hic vero quantis tibi ſcõmatibus, quãtis cachinnis ac ronchis irrideretur, qui ſit tã rudis, & imperitus diſſerendi, vt neſciat, quid ſit hominẽ diſſentire ſecũ: aut eũ putet leuẽ eſſe, atq; inſtabilem, qui ſit conſtanter incõſtans: aut ſicut taurus ligatur cornibus, ita ligari poſtulet ſuis verbis hominẽ, vti, ſi quid vnquã dixit bene, id ei non liceat poſtea reuocare, cum ſit cõmodum, atq; in malũ vertere, modo nihil immutet in melius, ex ijs, quæ vnquam dixit male.

Luther° cõſtãter incõſtãs.

VIDES hic lector euidẽter: bonus hic vir quam bona fide, ſe clamare clamat Euangelio, Euãgelion: quaſi quiſquã vnquã fuerit hæreticus, qui non clamarit euangelium, quũ is interea viam ſibi ſtruat, qua vertat in dubiũ an euangelium eſſet euangelium: & ſcripturas, quas ait ſolas regnare debere: falſis interpretamentis eneruet, ac faciat cuilibet idem audendi licentiã. Quas ipſe libet, non agnoſcit pro ſacris: denique ſi res vrgeat, agnitas etiam contemnit, ne quid dubitare poſsis, ipſum probaſſe pro nobis, id quod initio polliciti ſumus probaturos nos: illũ id prorſus agere, vt ſcripturas etiam ipſas, pro quibus ſe fingit pugnare, ſubuertat.

Quã bona fide Luther° clamat euãgeliõ euãgeliõ Hæretici omnes cũ Luthero hoc habẽt cõmune

Declarat Lutherum, qui iactat papiſtas, vti vitioſo diſputationis genere petendo principium, nõ ſolum falſo id obijcere alijs, ſed etiã ipſi id diſputandi genus propriũ eſſe atq; perpetuum: totũ caput iſtud eſt amenũ.

CAPVT XX.

AGE Nunc, expendamus illud, in quo mire ſibi Lutherus placet, ac ſe feſtiuũ & diſertum putat, quum in Eccleſiam catholicã ludat tanquã papiſticã & tam rudes cenſet omnes præ ſe, vt non intelligat quiſquam, aut qua de re ſit quæſtio, aut qua ratione res probari debeat. Eſt, inquit, apud eos ipſos, vitioſiſsimum genus diſputandi, quod vocant petitionem principij. Hoc diſcunt & docent, vſq; ad canos, vſq; ad ſepulchrum, tot ſudoribus, tot ſumptibus miſerrimi homines.

Nõ conatur: probare vult ſibi credi dicenti.

Verba Lutheri. Tu ſcilicet felix es, qui ſine tuo labore de cœlo docearis

Videamus ergo lector, vtra pars vitioſius petit principium? nam aliquod principium petit vtraque. Nos petimus ab illo poſtulata quatuor.

Poſtulata noſtra

PRIMVM petimus: Lutherus vt credat ſacris literis.

Poſtulatum 1.

PETIMVS, vt credat aliqua dicta, facta, tradita à Deo, quæ non ſunt cumprehẽſa literis.

Secundũ

PETIMVS, vt credat eccleſiæ datũ à Deo, vt poſsit diſcernere verba Dei, à verbis hominum, & traditiones Dei à traditionibus hominum, Chriſto videlicet eccleſiã ſuã regẽte perpetuo, ſpirituq; ſancto, eccleſię conſenſum dirigente ſemper in rebus fidei.

Tertium

PETIMVS denique, vt in controuerſo ſacrarum literarum ſenſu, credat potius conſtanti ſanctorum patrum ſententiæ, & fidei totius Eccleſiæ Catholicæ, quàm opinioni ſuę.

Quartũ.

HÆC poſtulata quanquã nos putemus, haud minus euidentia chriſtiano, quã illa ſunt Euclidis Geometrica philoſopho. Poſtulat tamen iſte poſtulatorum eiuſmodi rationes.

ATTVLIMVS ergo poſtremi, & alias rationes aliquot: & qđ facilius eſt ac ſimilius veri, vnũ falli atq; hallucinari quàm multos, malum virum potius male ſentire quàm bonos, hominem hæreticum potius errare, quàm eccleſiam catholicam.

Ratio quarti

PENVLTIMVM vero probamus, multis & euidentibus ſcripturæ ſacræ teſtimonijs, multis prĕterea rationibus, & deniq; ipſius cõfeſsione Lutheri.

Ratio iij.

PORRO quod aliqua dicta, facta, tradita ſunt à Chriſto, quæ ſcripta non ſunt, prĕter euidentes rationes alias, præter alia ſcripturæ loca, probauimus authore Paulo, probauimus Euangelio.

Ratio ij.

Primum vero poſtulatum, quod ſcripturæ ſacræ

Cur nulla ratio primi

ſacræ credendum ſit, ſperaueramus haud exacturum quicquam probationis Lutherum, propterea quod toties per omnes libros clamat, nihil aliud exigere ſe, quàm vt ſoli credatur ſcripturę ſacræ.

Cur non concedit quartū

HÆC poſtulata noſtra, Lutherus deridet omnia. Nam poſtremum putat eſſe ſtultiſsimum, ſi quis hoc petat, vt patribus, & Eccleſiæ potius credat ille, quam ſibi. Quum patres (vt ait) & Eccleſiæ iudicium, aliquando fallatur, ipſe falli non poſsit. Propterea quod certus eſt (vt ait) doctrinam ſuam habere ſe de cœlo.

Cur negat tertiū

PENVLTIMVM vero quanquam olim ab ipſo conceſſum, nunc tamē ferme reuocat. Cenſet enim illud eſſe ridiculū, ſi quis in fide, cenſeat Eccleſiā gubernari ſpiritu ſancto, quoniam tale principium petentem Turca rideret. Itaq; pius pater, impius potius erit in Chriſtum: quam ſit ridiculus Turcæ.

Cur non admittit ſecundū

SECVNDVM nihili plane facit: quia quæcunque dixit, fecit, aut tradidit Chriſtus, quæ ſcripta non ſunt, ea ſemel omnia Lutherus habet pro nihilo. Propterea (puto) quod niſi fuiſſent res nihili, non putaret Lutherus tam negligētem futurum fuiſſe Chriſtū, quin ea curaſſet comprehendi ſcriptura.

Quomodo tractat primum.

PORRO primum propter authoritatem ſcripturæ, tractat ambigue Nam ſcripturas ſæpe citat perperam: & à genuino plerūq; ſenſu detorquet in falſum. Ibi cum nihil habeat pro ſe, niſi verba ſua, eademq; fere ſemper contra conſcientiam ſuam, quum diuerſum ſonent ſcripturę verba, patres conſtanter interpretentur, & tota per tot ætates conſentiat Eccleſia: ibi nos imperiti Thomiſtæ, petimus illud principiū, vt credat potius vniuerſis quàm vni. Sed quia hęc eſt petitio principij, ab homine acuto & argumentandi callentiſsimo, riſu repellimur, & cachinnorū cumulis obruimur.

At nō eſt commodum.

QVOD ſi ſcripturæ textum proferas, qui ſit apertior, quàm vt de ſenſu poſsit eſſe controuerſia, tum neceſsitate coactus, prodit ſe, & ſcripturam negat aperte. Ait enim (ſi res poſcat) epiſtolam Iacobi, non eſſe apoſtolicā, aut etiam ſi ſit Apoſtoli, apoſtolum tamen ſibi nimium arrogaſſe. Atq; vbi Lutherus ſemel dixit iſtud: ſi quis in eo rurſus inſtet, vt authoritati cedat Lutherus apoſtoli, iam mille modis ridebitur homo diſputandi rudis, quem nō pudeat vti vitiociſsimo genere diſputandi, & principium petere, nempe vt ſcriptura putetur, quam Lutherus negat eſſe ſcripturam, aut Apoſtolus credatur ſcripſiſſe recte, quum eum ſemel dixerit pater potator erraſſe. Hunc igitur in modum lector, nos vitioſe principium petimus.

An non tu nimiū tibi nimis impie arrogas?

LVTHERVS contra, paulo modeſtior eſt: principium enim ſtatuit etiam ille, ſed dūtaxat vnum, quod ſibi concedi poſtulat. Eſt autem illud huiuſmodi. Omnibus de rebus ſoli credendum ipſi.

Lutheri poſtulatū vnicū

HOC principium, velut rem natura notam, non dubitat vbiq; petere: imo pro ſuo ſibi iure ſumere. Sit quæſtio de ſcripturę ſenſu: profert primū, quod vel ſentit ipſe vel ſe ſentire ſaltem ſimulat Tu contra profer, quicquid vnquam fuit Chriſtianorum omnium, abigit omnes, velut muſcas, & petit credi ſibi Negat leges humanas vtiles eſſe: profer tu contra, quicquid vnquam fuit mortalium, deridet orbem totum, & poſtulat credi ſibi. Negat vnctionis extremæ ſacramentum: profer tu contra, apoſtolum Iacobum: contemnit apoſtolum, & poſtulat credi ſibi. Ita principiū iſtud, nuſquam fere non petit cōcedi ſibi, vt omnibus in rebus vni credatur ſibi.

HOC poſtulatum eius, quanquam nemo non videt eſſe in ſpeciem vehementer æquū, tamē, quia veremur laqueos, & hominis captioſi verſutias, ægre ac difficulter adducemur, vt iſtud ei poſtulatum concedamus, maxime, quia ſentimus hoc principio, & pręclaro Lutheri axiomate, totum niti mirabilis Lutheranæ doctrinæ fundamentum. Nam eo principio conceſſo, mirum dictu eſt, quales & quantas concluſiones ſic probabit tibi, vt prorſus negare non poſsis. At ſi neges illud axioma, nihil tibi probat omnino. Cunctamur ergo illi concedere tam callidū & captioſum principium: & quærimus ab illo: qua ratione probas pater ſoli credendum tibi? Ad hoc hanc reddit cauſam. Quia certus ſum, inquit, dogmata mea habere me de cœlo. Rurſum quærimus. Qua ratione certus es, dogmata tua habere te de cœlo? Quia rapuit me Deus, inquit imprudentem in medias has turbas. Rurſus ergo flagitamus. Qui ſcis. quod rapuit te Deus? Quia certus ſum, inquit, doctrinam meam eſſe à Deo. Quomodo id ſcis? Quia rapuit me Deus. Qui ſcis iſtud? Quia certus ſum. Quomodo certus es? Quia ſcio. At qui ſcis? Quia certus ſum.

Quo nitatur principio doctrina Lutherana.

QVÆSO te lector, an non hic locum habet illa diſputandi forma, qua, niſi mētitur Lutherus, mentitur Amſdorfius, theologos diſputare Lipſenſes hoc pacto: cum reſpondens negaſſet aſſumptum opponenti, probabat idem opponens hoc pacto. Oportet ſic eſſe. Illo iterum negāte: denuo & ille: Et quomodo poteſt aliter eſſe? Oportet ſic eſſe.

Amſdorfij fabula de theologis.

HVIC mendacio Lutherus, velut vnum dictum, de dictis melioribus adiunxit coronidem. Pulcherrime, inquit, & Thomiſticiſsime, quin & Lipſiſsime, & Henriciſsime.

Lutheri coronis.

NVNC quum reuerendus pater, in hoc principio ſua fundet omnia: Ego certus ſum: quia ego ſcio: & ego ſcio: quia ego certus ſum: & ideo certus ſum: quia nō poſſum errare: & ideo nō poſſum errare, quia certus ſum & ideo certus ſum quia ego ſcio, an nō nobis licet in reuerendum patrem, reuerendi patris coronidem recinere, pulcherrime, & VVittenber-

Lepide retaliatur coronis Lutheri.

tenbergiſsime,quin & ſtolidiſsime, & Lutheriſsime.

VIDES ergo hoc loco lector, nihil illius ita recitare me: quemadmodum ex regis libro ille ſolet omnia. Qui nihil ſyncere citat, ſed aut male mutat, aut ea commemorat inde, quę ibi nuſquã ſunt. ſed ipſe dum narrat, fingit ſibi mõſtra, quæ vincat. At nos ipſa re planum facimus, ſcripturas ab illo ſic allatas, ſic detortas à ſuo ſenſu, ſic ipſum ſua ſomnia pręferre ſanctorum omnium ſententijs: ſic totã eccleſiam flocci facere præ ſe, ſic aperte ſacrã ſcripturam negare, & agnitam manifeſte cõtemnere, ſic ſua dogmata ſine ſcriptura & cõtra ſcripturam ſtatuere: vt dubitare non poſſis, illum ipſa re vnum illud vbiq; principium petere, vt contra omnes & omnia, omnibus in rebus vni credatur ſibi.

NE VIDERI POSSIT, HAEC tam abſurda per calumniam fingere de Luthero, Lutheri verba ipſa commemorat, atq; expēdit: quibus clarum eſt, Lutherum, & dicere & ſentire multis adhuc modis abſurdius.

CAP. XXI.

TAMEN quo minus dubites, iſtud nõ ex ambiguis eius verbis colligi, ſed verbis meis prædicari. Verba ipſa nebulonis expende.

Verba Lutheri.

Certus ſum, inquit, dogmata mea habere me de cælo, qui etiam aduerſus eum triumphaui, qui in vngue nouiſſimo plus habet virtutu & aſtutia, quã omnes papæ, & reges, & doctores,

Item pauló pòſt.

Rapuit, inquit, me dominus imprudentē in medias has turbas.

Et rurſus.

Neq; enim hic mihi patientia habēda ratio eſt, vbi mendatijs ſuis ſcurra leuis, non me nec vitam meã, ſed doctrinam ipſam impetit, quam certiſſimus ſum non meam eſſe, ſed Chriſti.

Atque hæc vbi tantum dicendo probauit, iam ſuo iure aduerſus regē nebulo debacchatur, tanquam pro fide corripere hęreticũ, hoc demum eſſet blaſphemare Deum.

Lutheri verba domino digna.

Indulgendum eſſet ei, ſi humano modo erraret. Nunc quum prudens & ſciens mendacia cõponat, aduerſus mei regis maieſtatem in cælis, damnabilis putredo iſta, & vermis, ius mihi erit pro meo rege, maieſtatem Anglicam luto & ſtercore conſpergere, & coronam iſtam blaſphemam in Chriſtum pedibus conculcare.

AH, ne ſæui tantopere bone pater: ſed ſi ſatis debacchatus es, audi nunc iam leno. Meminiſti ſupra falſo queſtũ te, quod Rex nullũ in toto libro, ſaltem exempli cauſa, locum oſtenderit, in quo te tibi dixerit eſſe contrarium. Hoc tu paulo ante mentitus es, quum rex multa loca, tuæ tibi repugnantię demonſtrarit. Hic regem puta viciſsim abs te quærere: cur ne vnum ſaltem locum, exempli cauſa protuleris, in quo eum dicas blaſphemare Deum. Hic locus omnino quærendus eſt, & paternitati veſtræ proferendus. Interea vero, quàm diu conſtabit reuerendam paternitatem veſtram, tam impudenter iſta mētiri, licebit alijs pro maieſtate Anglica, lutũ & ſtercus omne, quod veſtra putredo dãnabilis egeſsit, in veſtræ paternitatis os ſtercoreum & ſtercorũ omniũ, vere ſterquiliniũ regerere, & in coronam veſtram, ſacerdotalis coronę dignitate exauthoratam, in quam non minus ac regiam ſcurrari decreuiſtis, omnes cloacas & latrinas effundere. Dabis mihi candide lector, pro tua æquitate veniam, quod iſtius me nebulonis verba ſtolidiſsima coegerunt reſpondere talia, quibus honor præfandus eſſet nũc, vero verius illud verbum ſentio: Qui tangit picem, coinquinabitur ab ea. Etenim me neceſsitatis etiam huius pudet, quod dum os hominis merdoſum detergo, digitos mihi concacatos video. Verũ quis ferre poteſt, nebulonē talē, qui mille vitijs oſtēdat ſe poſſeſſum, atq; agitatũ à legione dæmonum, & tamē ita ſe iactet ſtolide? Sãcti patres omnes errauerũt. Eccleſia tota ſæpius errauit. Doctrina mea nõ poteſt errare, quia certiſsimus ſum, doctrinã meã non eſſe meam, ſed Chriſti, videlicet alludens ad illa verba Chriſti: Verba mea non ſunt mea, ſed eius, qui miſit me patris. Quid iſtud? Papa cadet: dogmata mea ſtabunt: nõne certare videtur cum illo Chriſti? Cœlum & terra tranſibit, vnum iota non peribit de verbis meis? Nam quum ait, Rapuit me dominus imprudētem in medias has turbas, hoc plus eſt, quàm tulit illum diabolus, & ſtatuit ſupra pinnaculum templi. Iam illud quã glorioſum eſt? Ego triumphaui aduerſus illum, qui in vngue nouiſsimo plus habet virtutis & aſtutiæ, quàm omnes papæ, & reges, & doctores. Quanto glorioſius triumphat iſte, quã Chriſtus, qui de ſe dixit aliquanto modeſtius? Ego vici mundum. Et item illud. Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Iſte vero quid dicit? Ego triumphaui non aduerſus mundum, ſed magno interuallo ſublimius, aduerſus principem mundi diabolum. Deinde triumphum ſuum buccinat, & magnificis ornat ampollis. Triumphaui (inquit) aduerſus illum, qui in vngue nouiſſimo plus habet virtutis & aſtutiæ, quam omnes papæ, & reges, & doctores. O glorioſum triumphum. Sed vnde nobis compertum? Quid hic nobis dicet, qui probat omnia ſcripturis manifeſtis? Quid aliud, quam illud Chriſti (nam cum illo certare conatur) Ego teſtimonium perhibeo de me ipſo? Quod ſi quis reſpondeat, teſtimonium tuum non eſt verũ

Cur hoc minus æquũ ei in te erit quã tibi in eum?

Hũc ſuo ſibi gladio iugulat.

Parallelõ I. Lutheri de ſe.

Secundũ parallelõ

Tertium parallelõ

Hic ſuperat antiparallelõ ſuum.

Videlicet iuxta prouerbiũ. is recte ſe laudat, cui nullus alius cõtigit laudator.

recurret

Noua Lutheri ſcriptura.

recurret ilico ad nouã ſcripturã ſuã. Ego certus ſum, dogmata mea habere me de cœlo. Atque ibi, ſiſtet in hoc ſuo principio, velut firmiſsimo fundamento: quod non omnes papæ, reges, doctores, homines, angeli, poterunt euertere. Certus igitur, imo certiſsimus, dogmata ſua habere ſe de cœlo, ſicut certi ſunt & certiſsimi, qui dormiunt, omnia vera eſſe, quæ ſomniant. Imo vero certus & certiſsimus mentiri ſe vigilantem, dogmata ſua eſſe de cœlo, quæ ſua ſibi murmurat conſcientia, dæmonum illi præſtigijs immiſſa: hominibus maledicit, & angelis, quicunque dogmatis ipſius contradicunt. Et eos clamat os in cœlum ponere, conſpurcare ſacra, blaſphemare Deum: quicunque non verentur arguere ſpurciſsimas ipſius blaſphemias. Tantummodo clamat anathema ſint omnes, qui impetunt dogmata mea, quia certus ſum, dogmata mea habere me de cœlo.

Quã certus ſit Lutherus, ſua dogmata vera eſſe.

Cur non iuraſque q; quos facias hominibus huius rei fidem

HOC igitur principio à reuerendo patre petito, & à nemine conceſſo, ſic arguit vlterius reuerendus frater, pater, potator Lutherus, extra ordinem ſancti Auguſtini fugitiuus, vnus ex magiſtris inertibus VVittẽbergẽſibus vtriuſq; iuris bacchanalius informis, et in ſacra theologia doctor indoctus. Ego certus ſum, dogmata mea habere me de cœlo: ergo dogmata mea ſunt cœleſtia. Et tunc vlterius ſic. Dogmata mea ſunt cœleſtia, ergo quicunque contradicit dogmatis meis, os ponit in cœlum & blaſphemat Deũ. Quoniã quidẽ igitur cõtradicunt meis dogmatibus, pontifex, imperator, reges, epiſcopi, ſacerdotes, laici; & omnes in ſumma boni, mihi licebit pro Dei mei maieſtate, põtificẽ, Cæſarẽ, reges, epiſcopos, ſacerdotes, laicos, oẽs deniq; bonos, anathematizare, maledictis & cõuitijs inceſſere, atq; in omniũ coronas, & capita, licebit, ex ore meo, lutũ cœnum, ſtercora, merdas expuere.

Lepida paranomaſia.

Lutheri ſyllogiſmus ſeries.

Iſtud faciſ aſsidue Luthere.

HÆ ſunt reuerendi patris concluſiones neceſſario deductæ, ex iſto patris eiuſdẽ principio, per eum petito, vt ipſi credatur, certum eſſe ſe, ſua dogmata eſſe de cœlo. Verum age reuerẽde pater: ſi ego ſic colligerẽ. Ego certus ſum, reuerendum fratrem patrem eſſe aſinum: ergo reuerendus frater pater eſt aſinus. Hic ſi mihi concedat reuerendus pater, iſtud antecedens: quàm multas concluſiones mihi licebit inferre: nimirum comedendum ei fœnum: geſtandas ſarcinas: &, quod eſt grauiſsimum: carendum eſſe ceruiſia: quod ægre foret pater potator auditurus. Verum potius quam eo traheretur, non dubitaret exigere vt probem me certum eſſe, illum eſſe aſinum: alioqui (vt eſt impudens) haud conceſſurus illud, quod omnes tamen vident eſſe manifeſtum. Verum ego protinus antecedens probare non dubitem, hoc modo. Ego certus ſum, quod ſicut nullum animal ridet preter hominem, ita nullum animal rudit præter aſinum: ſed ego certus ſum, quod reuerendus frater, pater potator eſt aliquod animal, & rudit rudiſsime, ergo ego certus ſum, quod reuerendus frater, pater potator eſt aſinus veriſsime. Ecce reuerende pater, ego probaui meum antecedens: nec poſtulaſſem mihi concedi, niſi probauiſſem. Probate, precor, & vos reuerende pater, illud aſſumptum veſtrum, quomodo certa ſit veſtra paternitas, dogmata veſtra vos habere de cœlo, quo deferente, recipiſtis illa? Nemo enim aſcendit in cœlum, niſi quia deſcendit de cœlo. Sed hic (vt audio) reſpondebitis, detuliſſe vobis dogmata veſtra de cœlo, non illum quidem, qui deſcendit de cœlo, ſed illum qui tanquam fulgur cecidit de cœlo. Bene reſpondetis reuerende frater. Verum non ſufficio vobis magiſter, ſed vos relinquo, cum cacodæmone dogmatum inſpiratore veſtrorum, cum quo manebitis in Tartaro per omnia ſecula ſeculorum.

Atque ægrius laturus

Nempe phreneſis miniſtra ei ſedula

NON ſum profecto mihi tã iniquus fautor, quin tibi facile lector ignoſcam, ſi minus interdum probes hanc leuitatem meam, qua nonnunquam quædam interſero, quæ neque rei grauitati, neque tuæ ſeueritati reſpondeant. Et tamen neminem eſſe vſquam puto, tam toruum, qui non æquum cenſeat, vel conniuere vobis interdum, vel ignoſcere, quum vbiq; legat ſpurciſsimam petulantiam ſtolidiſsimi nebulonis, in principem prudentiſsimum: ſi nos ita commoueat indignatio, vt vel inuiti; viciſsim cogamur ineptire, & &(quod ait Solomon.) reſpondere ſtulto ſecundum ſtultitiam eius. Præſertim quum eius liber, prorſus omiſſo negocio, totus in ſcurrilibus nenijs ocietur. Nos, licet obiter, in eius inſaniam ludimus: tamen interim ita rem tractamus, vt tibi liquido conſtent omnia, quæcunq; ab initio promiſimus. Nam cum generale reſponſum eius, in ſumma nihic cõplectatur aliud, quam nihil habẽdum eſſe pro certo, niſi quod comprehenſum eſt, euidenti ſcriptura, cætera vero vniuerſa (etiamſi non aduerſantibus ſacris literis, perpetuo totius eccleſiæ conſenſu firmata ſint) vel extirpanda penitus, tanquam traditiones hominũ (quod quidem cenſet optimum) vel vt minimum ſic tolerari libere, vt cuique relinquatur integrũ, eorũ quodq; probare, improbare, mutare, dãnare, abijcere vbilibet, quando libet, quotieſlibet. Quum in hac parte collocet omnes leges humanas, patrum decreta, eccleſię concilia, & ſacramenta, purgatorij metum, ſanctorũ cultum, & cultum celebrandæ miſſæ: nos & ſcripturis clariſsimis, & euidentiſsimis rationibus, effecimus perſpicuum, eſſe verbum Dei abſq; ſcriptura traditum, idque non minoris authoritatis eſſe, quam ſit ipſa ſcriptura. Probauimus autoritate ſcripturę, atq; ipſius etiã cõfeſſione Luteri, eccleſiã in diſcernẽdo Dei verbo

Epilogus eorũ quę probata ſunt hoc primo libro

Summa Lutherani principij.

Cõditio oblata à Luthero

in rebus

io rebus fidei, prorſus errare nō poſſe. Probauimus eccleſiam, quá ille vocat papiſticā, eſſe veram Eccleſiā Chriſti catholicam. Probauimus ea ſacramēta, quæ Lutherus appellat traditiones hominum, non hominum traditiones eſſe, ſed Dei: atq; ita illum, verbum Dei negare, non hominum. Probauimus illum, non ſtolide ſolum tollere leges omnes humanas, ſed etiam oppugnare, & clanculum, & maniſeſte ſcripturas ipſas. E quibus luce clarius oſtendimus, illum quicquid è ſcripturis attulit, pro ſua cauſa ſic allegare ſtolide, vt nullus morio poſsit allegare ſtolidius. Et quū de cuiuſquá ſcripturæ ſenſu, neminé vnū velit vniuerſis credere, ſed vnumquenq; ſibi, planum fecimus illum ſtruere, vt vniuerſæ ſcripturę robur eneruet, & fructum omnem vertat in perniciem. Deniq; quum ſcripturam indubiá, non fateatur eſſe ſcripturá, ſed habere neget quicquam ſcriptura dignum: & apoſtolū non dubitet apoſtata reprehendere, clariſsimum fecimus illum oon occulte modo, ſed etiá palá, ſcripturas ipſas, pro quibus pugnare ſe fingit, euertere Poſtremo, præter eius improbiſſima mendacia, & ſtolidiſsimas repugnantias, & mille eius inſanias, quas hinc inde patefecimus, etiam vitioſum illud diſputandi genus, iu petendo principio, quod perquá facete ſibi viſus eſt exprobraſſe cæteris, id inquam, ipſum probauimus illi vnam, atq; vnicam diſputandi formam eſſe. Sic igitur lector, plus quam tibi ſumus polliciti, perſoluimus, idque fecimus probationibus, non aliunde fere, quam ex regis libello deſumptis. Et quoniam Luthero nunc, vt vides, belle proceſsit generale reſpōſum: nos iam accingimur ad eiuſdem ſpecialia, è quibus nihil videbis, in quo non ridebis hominis ſingularem ſtultitiam.

Quanto hic veri' & modeſtius de ſe prædicat quá Luther'.

Hæc lector tibi tolle me mor.

LIBER SECVNDVS.

REFELLIT EA, QVIBVS LVTHERVS *NVGATVR DVM AD ILLA reſpondet, quæ Rex obiter attigerat de Indulgentijs.*

CAPVT PRIMVM.

QVVM Rex, vt ipſius liber oſtēdit, nihil ſibi aliud in indulgentijs, & pāpatu propoſuerit, quàm inſanam Lutheri leuitatē perſtringere, qui quum vtrobique deſipuiſſet, potius quàm reſipiſceret, optauit furere: quumque hæc tranſeunter attigiſſet rex, non aliud deſtinans, quam ſacramēta tractare, tamen ea ipſa quæ dixit obiter ita proſtrauere Lutherū, vt ne tátulum quidē, quod reſponderet, inuenerit, præter inſulſos riſus in ridiculum ipſius caput redituros.

Apparet hominē parū firmis veſtigijs nixū

Verba Lutheri.

Veniamus nunc ad particularia Henrici noſtri, & videamus, quam feliciter aptet principia ſua concluſionibus.

Et poſtea.

Imo magna tecū eſt nequitia.

Primum, indulgentias apprehendit rex defenſor quas ego aſſerueram eſſe impoſturas Romanæ nequitiæ. Has defendi, hoc modo. Si indulgentiæ ſunt impoſturæ, impoſtores erunt, non ſolū præcedentes pontifices, ſed & ipſe Leo decimus, quem tamē Lutherus eximie laudat. O regium, & Thomiſticum acumen.

Et paulò pōſt.

Itaque nihil mihi reſpondet rex Thomiſticus, indulgētias damnanti, præter hoc verbū, indulgentiæ nō ſunt impoſturæ, quia Leo eſt bonus vir: ergo oportet ſic eſſe, non poteſt aliter eſſe.

HOC loco, nihil eſt opus reſpondere, lector, ſed ipſa regis verba ſubijcere, quæ tu quū leges, & ab iſto nebulone deprauata cōperies, & illud oportet ſic eſſe: non poteſt aliter eſſe: apud regem nuſquam inuenies, ſed tā ſæpe quam ſtulte fictum ab Luthero, vt haberet de ſuo, in quod videretur feſtiue ludere: tum vere oportet ſic eſſe: & non poteſt aliter eſſe: quin ſi quis Lutherum dicat eſſe bipedē, ſtultiorem quadrupede, reſponſurus, ſis oportet ſic eſſe: non poteſt aliter eſſe. Hunc igitur in modum ait princeps.

Verba Regis

Quemadmodum animal omne potiſsimū ex facie dignoſcitur, ita ex hac quoque prima propoſitione clareſcit, quam ſuppuratum is habeat cor, cuius os amaritudine plenum, tali exundat ſanie. Nam quæ de indulgentijs olim

olim diſſeruit, ea pleriſq; multum videbantur adimere non modo de poteſtate pontificis, verum etiam de bona ſpe, ac ſancta conſolatione fidelium: hominesq; vehementer animare, vt in pœnitẽtię ſuæ cõfiſi diuitijs, eccleſię theſaurũ, & vltroneam Dei benignitatem contemnerent. Et tamen ea, quæ ſcripſit, omnia idcirco mitius accepta ſunt, quia pleraque diſſerebat dũtaxat, nõ aſſerebat. Subinde etiã petẽs doceri, ſeſeq; pollicens meliora docenti pariturũ. Verum iſtud quam ſimplici ſcripſit animo, homo ſanctulus, & omnia referens ad ſpiritum, qui fictum effugit: hinc facile deprehenditur, quod ſimul atq; à quoquã ſalubriter eſt admonitus, ilicet pro benefacto regeſsit maledictũ, conuitijs & contumelijs inſaniẽs, quibus operæprecium eſt videre, quo vęſaniæ tandẽ prouectus eſt. Ante faſſus eſt, indulgẽtias hactenus ſaltẽ valere, vt præter culpã etiã à pœnis abſoluerent, quaſcunq; videlicet vel eccleſia ſtatuerat, vel ſuus cuique ſacerdos iniunxerat. Nunc vero, non eruditione (vt ipſe inquit) ſed malicia tantum profecit, vt ſibi ipſi contrarius, indulgentias in vniuerſum condemnet. Ac nihil aliud eas dicat eſſe, quã meras impoſturas, ac nihil omnino valere, pręter quam ad perdendum hominum pecuniam, ac Dei fidem. Qua in re, quam non ſcelerate modo, verum etiam furioſe bacchetur, nemo eſt qui non videt. Nam ſi nihil omnino valent indulgentiæ, ſed meræ ſunt (vt Lutherus ait) impoſturæ: tunc neceſſe eſt, impoſtores fuerint, non hic tantũ Leo pontifex decimus (cuius innocẽs, & inculpata vita, moresq; ſanctiſſimi, ab ineunte ętate, per orbem totũ, ſatis explorati ſunt, quemadmodum in epiſtola quadam ad pontificem, Lutherus etiam ipſe fatetur) verũ etiã tot retro ſeculis, omnes Romani pontifices, qui (quod Lutherus ipſe cõmemorat) indulgere ſolebant, alius remiſsionem annuam, alius triennem, quidam aliquot condonare quadrageſimas, nonnulli certã totius pœnitentiæ partem, tertiam puta, vel dimidiam, aliqui demum remiſsionem indulſerunt & pœnæ & culpæ plenariam. Omnes ergo (ſi vera dicit Lutherus) fuerunt impoſtores. At quanta magis cũ ratione creditur hũc vnũ fraterculũ, morbidam eſſe ouẽ, quam tot olim pontifices, perfidus fuiſſe paſtores.

Quantã feneſtrã patefecerit Lutherus ad ſcelera

Et paulo poſt.

Qui, quũ eouſq; progreditur, vt neget indulgentias quicquam valere in terris, fruſtra cum eo diſputem, quantum valeant in purgatorio. Præterea, quid profuerit cũ illo loqui, quibus ſubſidijs liberemur à purgatorio, qui totum ferme tollit purgatoriũ? Vnde quum pati non poſsit, vt pontifex quẽquam eximat, ipſe ſibi tãtum ſumit vt neminẽ ibi relinquat. Quid attinet cum eo pugnare, qui pugnat ipſe ſecũ? Quid argumentis promoueam, ſi cum eo agam, vt donet, quod negauit: qui nunc id ipſum negat, quod ante donauerat? Verum quantumuis diſputentur indulgentiæ pontificis, neceſſe eſt, inconcuſſa maneant verba Chriſti, quibus Petro commiſit claues Eccleſię, quum dixit. Quicquid ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlo: & quicquid ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlo. Item quorum remiſeritis peccata, remittentur & quorum retinueritis, retinebuntur. Quibus verbis, ſi ſatis conſtat ſacerdotẽ quẽlibet, habere poteſtatem à mortalibus abſoluendi criminibus, & ęternitatem pœnæ tollendi, cui non videatur abſurdum, ſacerdotum omniũ principem, nihil habere iuris in pœnam temporariam? Verum aliquis fortaſſe dicet: Lutherus iſta non admittet, ſacerdotem vllum quicquã ligare, vel ſoluere, aut pontificẽ ſummum plus habere poteſtatis, quam alium quẽuis epiſcopum, imo quemlibet ſacerdotem. At quid id mea, quid admittat, aut quid nun admittat is, qui quorum nihil admittat nunc eorum pleraq; paulo prius admiſit: quiq; omnia nunc reijcit ſolus, quæ tota tot ſeculis admiſit eccleſia. Nam (vt cætera taceam, quæ nouus iſte Momus reprehendit) certe indulgentias, ſi pontifices peccauere, qui conceſſerunt: immunis à peccato nõ fuit tota cõgregatio fideliũ, qui eas tam diu, tanto conſenſu, ſuſcepe runt. Quorum ego iudicio, & obſeruatæ ſanctorũ cõſuetudini, non dubito potius acquieſcendum, quam Luthero ſoli, qui totam Eccleſiam tam furioſe condemnat.

Pontifex Luthero plebeio ſacerdote inferior.

Ecce lector, quam ſcite regem tetigit Lutherus, quum rex & euangelio probarit, & ratione, ſucceſſorem Petri condonare poſſe pœnã purgatorij, quum rex præterea dicat: Non ſolum Leonem decimum (quem laudat ipſe Lutherus) ſed omnes retro pontifices fuiſſe impoſtores, ſi indulgentiæ nihil ſunt aliud, quã impoſturæ, & totum fuiſſe Chriſtianum populum, tot ætatibus obnoxium culpæ: & ſe meliori cum ratione crediturum, vnum Lutherum vel ſtolidum eſſe vel impium, quã aut omnes pontifices fuiſſe deceptores, aut totum tot ætatibus populum fuiſſe deceptum. Lutherus contra, ad euangelium tacet: rationes diſsimulat ſilentio, de cæteris tot ſæculorum pontificibus nihil reſpondet omnino: nihil reſpondet de populo, quem tot ætatibus defunctum, cum epiſcopis & clero, communi damnatione deuoluit ad inferos. Quid ergo reſpondet? nihil reſpondet omnino. Tantum cachinnos tullit homo lepidus, & Sardonio riſu riſit regem, quaſi nihil aliud dicat, quàm, Indulgentiæ non ſunt impoſturæ, quia Leo decimus eſt vir bonus. Et tamen hoc ipſum, ſic ab illo recitatum de induſtria, vt poſſet deprauatum vincere, quũ omnibus viribus oppugnarit, expugnare non potuit.

Si Lutherus, inquit, tantum habet authoritatis, vt tantus rex ei credat, Leonem decimũ laudãti cur non credat eidem, indulgentias damnanti?

Verba Lutheri.

P Hui

Hui,quam argute nobis arguit reuerédus frater. Si negemus hoc lemma. ſic nimirum probabit à ſimili. Si rex mihi credit vera dicenti: cur non itidem credit aperte mentienti? Nam quod ait ſe, quum diceret, indulgentias nihil omnino valere, ſed eſſe meram impoſturam, muniuiſſe ſenteotiam ſuam ſcripturis, & rationibus, reoerendus pater aperte mentitor. Nam in illis libris, quibus egit ſerio de indulgentijs, nihil dixit vltra, quàm eas valere dumtaxat, ad tollendas pœnas, quas aut lex inflixiſſet, aot homo. At nihil omnino valere, & meras impoſturas eſſe, id demum primum io captiuitate Babylonica, ſine ſcripturis, & ratione, ex pectoris ſui ſentina, ſolo furore deprópſit. Illud quoq; non minus præclarum, quod ſic ait.

Verba Lutheri.

Hoc argumento regio, & Thomiſtico vſus, potes dicere: Roma in curia nihil agitur mali, quia Leo decimus eſt bonus vir, & ſic iuſtificabis omnẽ illam abominationem, Romana perditionis.

EN quam pulchre, quàm ſimilia connectat. Quaſi, aut in Rômana curia fierét omnia quæ bonus iſte pater mentitur: aut quæ facerent omnes, omnia ſciret pôtifex: aot ſi quædá neſciret illorum, ideo neſcire poſſet, quod vllas concedat indulgentias: aut nõ eſſet impoſtor, ſi ſciens faceret impoſturas: aut bonus eſſet, qui impoſtor eſſet. aut ſibi non pugnaret ſtolidiſsime, prudentiſsimus pater, qui dicit: Leo decimus eſt impoſtor, ſed tamen eſt bonus vir.

OBITER PVLCHRE TRACTAT LVtherum, ſtolide argutantem aduerſus Ariſtotelem, quod nemo ſit bonus vir niſi qui poſſit eſſe bonus princeps.

CAP. II.

NAM qoid obtoſius eſt illa argutia, qua ſibi videtor argute refellere. Ariſtotelis (vt ipſe vocat) argutiam.

Verba Lutheri. Ariſtoteles.

Si hoc loco, inquit, argutiam illam tractẽ: quod aliud ſit, eſſe bonum virum, & aliud bonũ principẽ (vt Ariſtoteles eorum docet) fruſtra tractauero, coram tam ſtupidis & craſſis truncis: quanto minus caperent, ſi ſecundum diuinas literas, hac de re diſputarem? Nam re vera bonus vir non eſt, qui bonus princeps eſſe non poteſt. Spiritus enim Chriſti (quo ſolo boni ſumus) reddit hominem perfectum, ad omne opus bonum inſtructum, vt Paulus ad Timotheum docet. Id quod & hiſtoria probant ſcripturarum. Coram hominibus locum habet argutia iſta: aliud eſt, eſſe bonum virum, nempe in ſpeciem: & aliud bonum principẽ, æque in ſpeciem. At Saul, vt deſiit eſſe bonus vir, ſimul deſiit eſſe bonus princeps.

AN nondom legis hæc tecum lector cogitas illod Horatij: Quorſum hæc tam putida tendunt? Nam Leo decimus, ſi fuit impoſtor neq; bonos papa fuit, neq; bonus vir: Quem Lutherus bonum virũ fuiſſe confirmabat, donec ſe declarauit Leo mali viri non eſſe fautorem. Quamobrem extra locum ſuum prorſus, hanc argutatur argutiam, nec in aliud, quã vt ſuam declaret ſtultitiam. Quis enim præter Lutherum tam ſtupidus eſt, & craſſus truncus vt id non videat eſſe verũ, vel negante Ariſtotele, non modo noo admonente, nõ idem eſſe bonum virum, quod bonum principem? quantumuis id neget bipedũ ſtultiſsimus Lutherus, qui ex illo Pauli: Spiritus Chriſti reddit hominẽ perfectũ, ad omne opus bonũ inſtructum: Cõcludit, neminem in hoc mortali ſtatu bonum virum eſſe, qui non ſic habet ſpiritũ Chriſti, vt ſit inſtructus ad gubernãdum regnũ. Et niſi quis ita ſit bonus, quomodo nemo bonus eſt, niſi ſolus Deus, alioqui bonus vir vocari non poſsit, nec bonus vir ſit, qui bene credit, & bene facit. pro ingenij ſui captu, ſi ſit aliquanto ſimplicior, quam vt ſit idoneus gubernaodo populo. Docet ergo nos ſtupidos & craſſos truncos. huius patris ingenium ſubtile, & tenui feſtuca tenuius, illud Pauli: Spiritus Chriſti reddit hominem perfectum: ſic intelligi, quod nemo ſit bonus, niſi idẽ ſit optimus Et quia ſpiritus Chriſti, reddit hominẽ inſtructũ ad omne opus bonũ, ideo quẽlibet, coi ſe aliquo modo infundit, inſtructum reddit ad quodlibet: vt niſi qui omnia omniũ dona gratiarum receperit, nollius omnino receperit, oimirum iuxta illud eiuſdem Pauli: Diuiſiones gratiarum multæ ſunt, & vnuſquiſq; proprium donum habet à Deo: alius quidẽ ſic, alius autẽ ſic, ſed idẽ nobis egregie probat hiſtorijs ſcripturarũ. Nam corã hominibus locũ habet, inquit, argutia iſta: aliud eſſe bonum virum, nempe in ſpeciem: aliud bonũ principem, nempe in ſpeciem At Saul, vt deſiit eſſe bonus vir: deſijt ſimul eſſe bonus princeps.

Pulchre, bene, recte.

Inepte interpretatur apoſtolum.

O præclarum argumentum. Sic accidit in Saule: ergo ſic accidere neceſſe eſt in omnibus hominibus: velut ſi quis ita colligat: iſte homo ſtult' eſt, ergo omnis homo ſtultus eſt. Qui impedit, quo minus is. qui prioatim aliquo laborat vitio, tamen vtilior eſſe poſsit in publicum, quam quiſpiam nullo laborans vitio, ſed minus callens earum artium, quibus inſtructũ oportet eſſe principẽ. Neq; enim Deus omnia impertit omoibus. Quod ſi maxime verum eſſet, neminem eſſe bonum principem, niſi qui ſit bonos vir: tamen altera parte nó cõmearet ratio, nemmem eſſe bonum virum, niſi qui ſit bonus princeps: niſi nobis perſuadeat reuerendus pater, hoc argumentum bonum eſſe: Omnis rex eſt homo, ergo omnis homo eſt rex. Et item illud. Omnis aſinus eſt animal, ergo omne animal eſt aſinos. Et hic vides lector. quàm belle procedat huic reuerendo patri, id quod ille extra neceſsitatem, extra occaſionem, extra locum omnem protulit:

non in

non in aliud omnino, quàm vt iactaret iſtud bellum inuẽtum ſuum, & triumphum aduerſus Ariſtotelem, idem eſſe bonum virum, & bonum regem.

PERGIT RETEGERE, ET FESTIVI *ter refellere nugas Lutheri, circa Leonem decimum.*
CAP. III.

RVRSVS ad id redit, quo ſua ſe ſtultitia dolet vrgeri

Verba Lutheri.

Itaque nihil, inquit, contra me facit hoc, quod Leonis decimi perſonam laudaui, & indulgentias damnaui. Duplex eſt hic iudicium, Hominẽ non licet iudicare, etiam ſi peſſimus ſit, coram Deo, donec foris ſine crimine viuit. Hoc enim iudicium ad eum pertinet, qui ſcrutator eſt cordis & renum. Aliud eſt de indulgentijs iudicare, quod ad doctrinam pertinet, in qua vt errare poſſunt, tam boni quam mali, ſiue ſint vere aut ficte boni, imo & electi, ita pertinaces in errore non ſunt, niſi manifeſte impij. Hoc iudicium ad omnes & ſingulos pertinet, vt vocem paſtoris, & alienorum diſcernamus. De Leone autẽ ipſo, adhuc hodie incertus ſum, quid ſenſerit apud ſeſe, & an ſit pertinax in errore Sed quid iſta ſpiritualia, & precioſa ante porcos proijcio? Quid capiat harum rerum, qui hunc ſyllogiſmum non capit, longe inſulſiſſimum eſſe? Leo bonus eſt vir: ergo indulgentiæ ſunt veræ.

Quid ais lector? nõ ſe pulchre expediuit reuerendus pater, hac bella diſtinctione, qua videlicet effecit, vt recte laudarit leonẽ, etiãſi vocet impoſtorẽ? Nã vt ſe excuſet à repugnantia ſic excuſat pontificẽ, vt quanquã pontifex nõ ſolũ conceſſerit indulgentias, ſed etiã excõmunicarit illum, qui reprehendit indulgentias, tamen dubitat, quid ille põtifex apud ſe ſenſerit de indulgẽtijs. De quibus ſi ſenſerit idẽ, quod Lutherus, hoc eſt, ſi contra ſenſit, quã ſcripſit, fuit bonus vir. Et hæc eſt acuta reſponſio reuerendi patris de indulgẽtijs: Ego certus ſum, quod ſunt merę põtificis Romani impoſturę: ſed quia de occultis nõ debeo iudicare, & occultũ eſt mihi, an Leo decimus ſuit pertinax in contraria opinione, an & ipſe quoq; crediderit, eas eſſe meras impoſturas, & eas credens nihil oĩno valere, tamẽ velut multũ valituras cõceſſerit: & me, quod cõtra pertinaciter ſenſeri, excõmunicauerit, atq; ita verus impoſtor fuit, ideo abſq; repugnãtia & indulgentias, vt impoſturas eius reprehẽdi, & ipſum tamẽ impoſturarũ factorẽ, vt bonũ virũ laudaui, quia idem eſt bonus vir, & bonus princeps. Et hoc eſt lector ingenij Lutherani præclarum ſpecimen: quod rationibus regis omnibus omiſsis, fruſtũ vnum decerpſerit ſibi, & pro ſuo deprauauit cõmodo, quo facilius poſſet vincere. Et tamen quũ id deprauaſſet maxime, tã ſtolidus eſt, vt non poſſet ſoluere.

REFELLIT DELIRAMENTA *Lutheri: quibus reſpondit de papatu.*
CAP. IIII.

Verba Luther.

VEniamus nunc, inquit, ad aliud de papatu: quem ego potentibus ſcripturis conuulſi. Defenſor autem eius ad ſcripturas magis mutus quam piſcis, regia fiducia præſumit, Lutherũ ad ſolũ eius nutum ſcripturas deſerturũ, & ſuis mendacijs acceſſurum. Probat autem papatũ hoc modo. Oportet ſic eſſe, quia audiuit etiam Indiam ſeſe Romano pontifici ſubdere. Item: Græciam. Itẽ S. Hieronymus agnoſcit Rom. eccleſiã pro matre. Quid hic Lutherus dicere audebit aduerſus tam egregia & tam Thomiſtica?

Ecce lector vbiq; ſimilẽ ſui Lutherũ, hoc eſt nebulonem improbe impudenterq; mẽdacem. Nam quum adhuc extent libri ex quibus eius vanitas arguitur: tamen, tanquam homines prorſus eſſent cæci: audet ſcurra vaniſſimus ea dicere: quæ nemo neſcit eum improbe ſtulteq; mentiri. Quod quo tibi ſaciam clarius, ipſa regis verba, quatenus ad hanc rẽ faciunt, adiungam.

Verba Regis.

QVIS non hic quoq;, niſi qui maliciam norit, miretur inconſtantiam? Nam prius negauerat papatum eſſe diuini iuris, ſed humani iuris eſſe conceſſerat. Nunc vero ſecũ diſsidens, neutrius iuris eſſe confirmat, ſed pontificem ſibi mera vi ſumpſiſſe, atq; vſurpaſſe tyrannidem. Sentiebat ergo pridem, humano ſaltem conſenſu, propter bonum publicum, Romano pontifici, ſuper eccleſiam catholicã, delatam eſſe poteſtatem. Idq; vſqueadeo ſentiebat, vt Boemorum quoq; ſchiſma deteſtaretur, pronuncians eos peccare damnabiliter, quicunq; papæ non obtemperarent Hęc cum haud ita pridem ſcripſerit, nuoc in idem, quod tunc deteſtabatur, incidit. Quin iſtud quoque ſimilis eſt conſtãtię, quod quũ in cõcione quadã ad populum, excõmunicationẽ doceat eſſe medicinam, & obedienter patienterq; ferendam, paulo poſt excõmunicatus ipſe, idq; meritiſsimo iure, ſententiam tamen tam impotẽter tulit, vt rabie quadam furibundus, in contumelias, conuitia, blaſphemias, ſupra quam vllę poſſent aures ferre, proruperit: ſic, vt ſuo furore plane perſpicuum fecerit, eos, qui pellũtur è gremio matris eccleſiæ, ſtatim furijs corripi, atq; agitari dęmonibus. Sed iſtud rogo, qui illa tam nuper vidit, vnde nunc ſubito videt, nihil ſe tunc vidiſſe? Quos nouos oculos induit? An acutiore cernit obtutu, poſtquam ad ſuperbiam ſolitam, ira quoq; ſuperuenit, & odium, & lõgius videlicet proſpicit, vſus tam præclaris conſpicilijs? NON tam iniurius ero pontifici, vt anxie ac ſollicite de eius iure diſceptem, tanquam res haberetur pro dubia: ſatis eſt ad præſens negociũ, qđ inimicus eius ita furore prouehitur, vt ſibi fidẽ deroget ipſe

Quã hoc ſit probabile conſidera lector.

Hiccine bonus vir ſit, q ſic agat?

 ac di-

ac dilucide ſe oſtédat præ malitia, neq; cóſtare ſecú, neq; videre quid dicat. Nam negare nó poteſt, quin omnis eccleſia fidelium, ſacroſanctá ſedẽ Rom. velut matrẽ primatẽq; cognoſcat, ac veneretur, quæcũq; ſaltẽ neq; locorum diſtátia, neq; periculis interiacẽtibus prohibetur acceſſu. Quanquá ſi vera dicũt, qui ex India quoq; veniunt huc: Indi etiá ipſi tot terrarũ, tot mariũ, tot ſolitudinum plagis diſiuncti Romano tamẽ ſe pótifici ſubmittũt, Ergo ſi tantá ac tá late fuſam poteſtatẽ, neq; Dei iuſſu pótifex, neq; hominũ voluntate cóſecutus eſt: ſed ſua ſibi vi vendicauit: dicat velim Lutherus, quádo in tantæ ditionis irruperit poſſeſsioné.

Age in Formio.

Non poteſt obſcurũ eſſe initiũ tá immenſæ potentię, pręſertim ſi intra memoriam hominũ nata ſit. Quod ſi rẽ dixerit vná fortaſſis, aut duas ętates ſuperare, in memoriam rem nobis redigat ex hiſtorijs. Alioqui, ſi tá vetuſta ſit, vt rei etiá tátæ obliterata ſit origo, legibus omnibus cautũ eſſe nouit, vt cuius ius omnẽ hominũ memoriá ita ſupergreditur, vt ſciri nó poſsit, cuiuſmodi habuerit initiũ, cẽſeatur habuiſſe legitimũ: vetitũ eſſe conſtat, omniũ cóſenſu gentiũ, ne, quæ diu manſerunt immota, moueantur. Certe ſi quis rerũ geſtarũ monumẽta reuoluat, inoeniet iá olim, protinus poſt pacatũ orbem, pleraſq; omnes chriſtiani orbis eccleſias obtemperaſſe Romanæ. Quin Græciam ipſam, quanquá ad ipſos cómigraſſet imperiũ, reperiemus tamen, quod ad eccleſię primatũ pertinebat præterquam dũ ſchiſmate laborabat, eccleſiæ Romanæ ceſsiſſe. Beatus vero Hieronymus quantũ Romanę ſedi cenſeat deſerendũ, vel inde luculenter oſtendit, quod quũ Romanus ipſe non eſſet, tamen aperte fatetur, ſibi ſatis eſſe, ſi ſuá fidẽ, quibuſuis improbantibus alijs, comprobaret papa Romanus.

Audin hæc Luthere.

Cui cum tá impudenter Lutherus pronũciet, idq; cótra ſuá pridem ſententiá, nihil omnino iuris in eccleſiá catholicá, ne humano quidem iure competere, ſed papá mera vi, merá occupaſſe tyrannidẽ. vehementer admiror, quod tá faciles, aut tá ſtupidos ſperet eſſe lectores, vt ſacerdotẽ credant inermẽ, ſolũ, nullo ſeptum ſatellitio (qualẽ neceſſe eſt eũ fuiſſe, priuſquá eo potiretor, quod eũ Lutherus ait inuaſiſſe) vel in ſpẽ venire vnqoá potuiſſe, vt nullo iure fultus, nullo fretus titulo, in tot vbique pares epiſcopos, apud tá diuerſas, tá procul deſiectas gentes, tantum obtineret imperiũ: ne dum vt credat populos omnes quiſquam, vrbes, regna, prouincias, ſuarũ rerum, libertatis, iuris, fuiſſe tá prodigos, vt externo ſacerdoti, cui nil deberent, tantũ in ſeſe poteſtatis darent, quátũ ipſe vix eſſet auſus optare. Sed quid refert, quid in hac re Lutherus ſentiat, q̃ pręira atq; inuidia, non ſentit ipſe quid ſentiat.

Vides hic regẽ lector, nó id agere, quod mẽtitur iſte, vt tanquá res eſſet dubia, probet papatũ. Imo ex profeſſo, abſtinere ab ea queſtione, ne videatur habere poteſtatẽ pótificis pro controuerſa. Tantommodo reprehendit inſaná leuitatẽ nebulonis, qui quod paulo ante ſic aſſeruerat eſſe legitimũ, vt dánabiliter eos peccare fateretur, quicunq; contradicerent: paulo poſt contradixit ipſe, atq; ſua ipſius ſententia in eandẽ dánationẽ incidit, affirmás papatũ, nullo iure quicquá habere ponderis, neq; aliod eſſe quicquá, niſi meram tyrannidẽ, quá pontifex inuadens per vim atq; iniuriam occuparit.

Et merito quidẽ.

Quod quàm veriſimile ſit, pulcherrime tetigit princeps. Quæſiuit enim, quando, quibus inuaſerit viribus, quá veriſimile ſit, tot nationes adduci potuiſſe, vt tátũ in ſe iuris externo ſacerdoti, nullo iure coacti concederẽt. Nam planũ eſſe omnes gentes populi chriſtiani, qui locorũ diſtantia non prohibentur, neq; vi diſtinentur, agnoſcere papam Romanum, pro generali vicario Chriſti Ad hæc omnia nihil reſpondet Lutherus.

Nó enim potuit

Quid enim poſſet in tam aperta re: ſed quod rex adiecit ex abódáti de Græcia & India, id vero vir diſertus arripit auidè in quod caniná facundiá ſuá exerceat.

Verba Lutheri.

Reſpondeo, inquit, ſi ideo ſtabit papatus, quia rex Angliæ audiuit, Indiam & Græciam ſeſe ſubdidiſſe, eadem ratione non ſtabit, quia Lutherus certus eſt, neq; Indiam, neq; Græciam, ſub Romano pontifice vnquam fuiſſe aut eſſe voluiſſe.

Et hic mẽtitur.

Primũ ſi quis ab hoc reuerẽdo fratre quęreret, quomodo certus ſit, neq; Indiá, neq; Græciá, ſub Romano pontifice vnq̃ fuiſſe, aut eſſe voluiſſe, reſpódebit ſat ſcio nobis, eadẽ certitudine ſe certum eſſe, qua certꝰ eſt, vt ſcribit, dogmata ſua ſe habere de cœlo.

Eadẽ nimirum

Ergo, ſi ideo certus eſt reuerẽdus pater ſe verũ dicere, quia certꝰ eſt, dogmata ſua ſe habere de cœlo. Ego ideo certus ſum, reuerendũ patrẽ falſo mẽtiri, quia certus ſum dogmata illũ ſua habere de tartaro Et hæc eſt forma formalis cóſequentiæ, ſecũdũ regulá patris Lotheri, fratris extra regulá B. Auguſtini.

Hoc veri ſimilius.

Quam regulá Auguſtini, & D. Benedicti, & itẽ Dominici, ac Fráciſci, receperunt & Indi & Græci, approbatá videlicet, authoritate ſedis Roma. Per quod, & alia multa ex annalibus, & ſynodis, & Græcorum patrũ cómentarijs, & epiſtolis euidẽter cũſtare poſſet, vtriuſque gentis eccleſiam, agnouiſſe ſedis Rom. præcellentiá. Si aut hoc probandum ſibi ſumpſiſſet rex, aut nobis aliud eſſet propoſitũ, quá vt oſtẽdamus, quam ſtolide Lutherus reſpódeat regi. Quod ſi ideo negat papatũ Lutherus, quia id quod etiá rex fatetur, lógius abſunt Indi, q̃ vt poſsint, ob quoduis negociolũ Romá currere, negabit humano generi dominiũ tributũ, in cętera animalia qđ in illis deſertis degunt multa, quæ hoibus ſunt inacceſſa. Quod ſi Græci perpetoo repugnaſſent eccleſiæ Rom. tamen ne ſic quidẽ quicquam ſuſtuliſſet argumentũ regis, cuius robur cóſiſtit cóſenſu eccleſiæ catholicæ, quæ plane fuiſſet in reliquis nationibus, etiamſi perpetuo feciſſet Græcia, quod nunc faciunt quædam rura

Boemica

Boemica. Niſi neget Lutherus Carolũ eſſe regem, totius Hiſpanię, propterea quod aliquot oppida rebellarunt. Iam ex India, & Græcia, tandem peruenit ad Hieronymum.

Verba Lutheri. Vbi eſt acumen tuũ domine frater.

Deinde, inquit, glorioſus dominus rex, pro ſuo more, ſatis fortiter mentitur, dum Hieronymum facit aſſertorem papatus, cum vir ille Eccleſiam Romanam, ſuam dumtaxat, non nobis matrẽ appellaſſet.

QVÆSO lector iudica, quã ſyncere pater potator hunc locũ Hieronymi tractet: cũ ille dicat, ſatis eſſe ſibi, ſi ſuam fidem comprobaret papa Romanus: nimirum aperte ſignificans, non dubitãdum eſſe illũ recte ſentire de fide, qui cum illa ſede conſentiat: quo quid potuiſſet dicere magnificentius? iſtud adeo diſſimulat pater potator Lutherus, vt etiam tenebras lectori conetur offundere, & animos hominum verbis aliò, ne quid recordentur abducere. Sed iſtud eſt impudẽtiſsimũ: quod quum papatum, nec humano ſaltem conſenſu robur accepiſſe contendat, ſed meram vim eſſe pontificis, occupantis tyrãnidem, inſectatur principem ſcommatis: quod amentiã eius taxans ac intemperantiam, ad potentes (vt ait) ſcripturas, quibus ipſe videlicet rem probauerit, magis mutus quã piſcis fuerit. Quis nõ hunc impudentem nebulonem rideat? quãdo nemo neſciat, tãtũ abeſſe, vt aut ſcripturis, aut ratione probarit iſtud, vt ne conatus id quidẽ vnquam ſit, ſed iactarit dumtaxat furioſus per conuitium, atq; nec id quidem ante fecerit, q̃ excommunicatus è cœtu fidelium, correptus à cœtu dæmonum, ira atq; inuidia frendens, nec amplius ſui potens, ſibi fidem ſuſtulit.

DE COMMVNICATIONE LAICOrum, *ſub vtraq; ſpecie, profert ea, quæ ſcripſit rex: & eadem comparat in genere, cum his quæ ſcribit Lutherus.*

CAP. V.

POſtquam dimidium libelli ſui, alijs conſumpſit nugis, incipit homo nugaciſsimus, nugari tandem, in ipſis ſacramentis: & poſt deliramentorũ & inſanæ ſcurrilitatis abyſſum, producit aciem argutiarũ, ſi quis ipſi credat, inuictam.

Verba Lutheri.

Age, inquit, reuelemus ſceleratam hanc & regiam nequitiã in prima tyrannide, ſcilicet vna parte ſacramenti. Ego, alteram partem eſſe impie Chriſtiano populo ablatam, ſeptem argumentis probaui: quæ & tum me vincebant: nunc autem & triumphant: poſtquam aſſertor papiſtarum glorioſiſsimus, regia fortitudine illa tranſit intacta.

Audin lector, Thraſonis huius magnifica verba, & celebres ab ſe ſibi decretos, atq; adornatos triumphos? vt argumenta ſua ſeptem, velut reformidantem, regem reliquiſſe iactat intacta? Nos ergo lector, argumenta iſta Lutheri ſtrenua ſtatim producemus tibi, eadẽq; miſere (vt videbis) affecta. Sed interim: quia videri vult, non auſum ea regem tangere nos tibi primum è regis libro, quædam recenſebimus, quibus abs te perpenſis, fiet perſpicuum, quum Lutheri ſeptem illos duces ſigillatim videbis, à me produci mortuos, eos olim omnes, inuictum principem vno ſemel ictu, mactaſſe. Princeps igitur hac de te ſcribit, hũc in modum.

Verba Regis.

Interim vero, libet excutere, quam fraudulenter per ſpeciem fauoris in laicos, conetur eorũ odiũ concitare in ſacerdotes. Nam quũ decreuiſſet, eccleſiæ fidem ſuſpectã reddere, ne quid ponderis eius haberet authoritas, atq; ita facta via, præcipua quæque Chriſtianæ religionis euertere, ab ea re ſumpſit initium, cui populum ſperabat alacriter applauſurum. Tetigit enim vetus vlcus, quo pridem vlcerata eſt Boemia: quod laici ſub vtraq; ſpecie non recipiant euchariſtiam. Eam rem quum prius ita tractaſſet, vt dumtaxat diceret, recte facturum pontificem, ſi curaret, communi conſilio ſtatuendum, vt ſub vtraq; ſpecie laici communicarent: Poſt, vbi neſcio quis, illud ei negauit, non contentus in eo manere, quod dixerat: ſic profecit in peius, vt totum clerum cõdemnet impietatis, quod iſtud non faciant, nõ expectato concilio. Ego de primo non diſputo. Cæterum, etiam ſi cauſas non viderẽ, cur non decernat eccleſia, vt vtraq; ſpecies miniſtretur laicis, tamẽ dubitare non poſſem, quin ſint idoneę, quæ & olim fecerunt, vt id omitteretur, & nunc quoq; faciant, ne redintegretur. Nec plane aſſentior, totum clerũ, per tot ſecula fuiſſe tã ſtolidũ, vt ſe obſtrinxerit æterno ſupplicio, propter eã rẽ, vnde nihil reportaret cõmodi temporalis: imo vero, quã nihil ſit talis periculi, vel hoc euidenter oſtendit quod eos, qui non tantum iſtud fecerunt, verum etiam qui ſcripſerunt eſſe faciendũ, Deus non modo ſuſcepit in cœlum, verum etiã voluit eſſe venerandos in terris, & ab hominibus honorari, à quibus honoratur ipſe. Inter quos fuit (vt de alijs interim taceam) vir eruditiſsimus, & idẽ ſanctiſsimus, diuus Thomas Aquinas: quem ideo libentius commemoro, quoniam eius viri ſanctitatem, Lutheri ferre non poteſt impietas, ſed, quem omnes Chriſtiani venerantur, pollutis labijs vbique blaſphemat. Quanquam ſunt permulti, qui etiamſi pro ſanctis recepti non ſunt, tamen ſiue doctrina, ſiue pietate ſpectentur, tales ſunt, vt Lutherus eis comparari non poſsit, qui hac in re contrarium Luthero ſentiunt. Inter quos ſunt magiſter Sententiarum, & Nicolaus de Lira, & complures alij, quorum cuilibet magis expedit Chriſtianos omnes, quàm Luthero credere. At vide quęſo, quàm vacillat, ac ſibi repugnat Lutherus: vno loco dicit: Chriſtum in cœna omnibus omnino fidelibus, non permittendo, ſed præcipiendo

dixiſſe : Bibite ex eo omnes . Poſtea vero, timens ne laicos,quibus in ſacerdotum odium adulatur , offenderet, hæc verba ſubiungit. Non quod peccent in Chriſtum,qui vna ſpecie vtuntur,quum Chriſtus nõ prçceperit vlla vti,ſed arbitrio cuiuſlibet reliquerit dicens: Quotieſcunq; hæc feceritis,in mei memoriam facietis: Sed quod illi peccant ,qui hoc arbitrio volentibus vti, prohibẽt vtrãq; dari. Culpa nõ eſt in laicis,ſed in ſacerdotibus . Videtis aperte,quod primo dixit eſſe prçceptum : hic dicit non eſſe præceptum: ſed cuiuſlibet arbitrio relictum. Quid opus eſt ergo , nos illi cõtradicere,qui ſibi toties cõtradicit ipſe? Et tamen quũ dixit omnia,laicos nõ ſatis defendit, ſi quis rem vrgeret : & in ſacerdotibus,quos tã atrociter accuſat,nihil probat eſſe peccati . Nã in eo dicit totum eſſe peccatum , quod ſacerdotes alterius ſpeciei laicis inuitis adimerent libertatem. Hic igitur,ſi quis eũ perconctetur, qui ſciat,iſtum ritum inoleuiſſe,retinente populo.non poteſt(opinor) docere. Cur ergo totum condemnat clerum,quod laicis inuitis, ademerit ſuum ius,quum id inuitis eſſe factũ, nullo poſsit documento probare? Quãto fuit æquius,ſi,niſi volentibus illis, recte nequiuit inſtitui pronunciare,pro tot ſæculorum conſuetudine,plebis interueniſſe cõſenſum . Ego certe,qui video,quas res à plebe clerus obtinere non poteſt: ne tantum quidem , quin ferme,ſub ipſo altari ſuorum condant cadauera, non facile credo, populum fuiſſe paſſurum,vt inuiti per contumeliã , in tanta re, ab vlla iuris ſui parte pellerentur , ſed cauſis aliquot idoneis,è laicorum voluntate cõſtitutũ. At iſtud miror,tam vehementer indignari Lutherum, laicis ademptam alteram,quũ illum nihil permoueat,quod vtraq; ſpecies adimatur infantibus: nam illos olim communicaſſe , nec ipſe negare poteſt. Qui mos ſi recte fuit omiſſus, quanquam Chriſtus dicat . Bibite ex hoc omnes: Nec quiſquam dubitat,quin cauſæ fuerũt magnæ,etiam ſi nunc earum nemo meminiſſet,cur non etiam cogitemus bonis iuſtiſq; rationibus,quantumuis nunc ignoratis, abolitã eſſe conſuetudinem,qua laici olim,nec id fortaſſe diu,ſub vtraq; ſpecie ſolebant recipere ſacramentum? Præterea ſi eam rẽ, ad exactam euangelicæ narrationis formam reuocet: neq; quicquam prorſus permittit Eccleſiæ,cur Euchariſtiam non iubet ſemper in cœna recipi, imo vero poſt cœnam ? Denique non minus incommodi fuerit,in hoc ſacramento facere? ſi quid feciſſe non debeas,quam ſi quid nõ facias,quod feciſſe debueras. Ergo ſi totius Eccleſiæ conſuetudo rectũ non facit,vt in laicis omittatur ſpecies vini ,qua ratione aquam in vinum audet Lutherus infundere? Neq; enim tam audacem puto,vt ſine aqua cõſecret, quã tamen vt admiſceret , neq; exemplum habet ex cœna dominica,neq; ex apoſtoli traditione compertum: ſed ſola Eccleſiæ conſuetudine didicit,cui ſi putat hac in parte parendum,cur eam in altera tam arroganter oppugnat? Qua de re,quicquid Lutherus obgannit , ego certe tutius opinor credere,laicos recte ſub altera tantum ſpecie communicatos , quàm per tot ſecula totum clerum (quod iſte diſputat) hac vna de cauſa fuiſſe damnatum . Nam omnes appellat impios,& tales, vt in crimẽ inciderint læſę maieſtatis euãgelicæ. Quod ſi vtri ſint(inquit)hęretici & ſchiſmatici nominandi nõ Boemi, non Græci,quia euãgelijs nitũtur: ſed vos Romani eſtis hæretici, & impij ſchiſmatici,qui ſolo figmẽto pręſumitis cõtra euidẽtes Dei ſcripturas. Si Lutherus nihil admittit aliud,quam euidentes Dei ſcripturas : cur non iubet Euchariſtiam(vt idixi) ſumi à cœnãtibus? Nam ſic factum à Chriſto , ſcriptura commemorat Quãto melius crederet Lutherus,non humano ũgmento,ſed eodem authore Deo,factum in Eccleſia, ne laici ſub vtraq; ſpecie reciperent Euchariſtiam,quo authore factum eſt,vt reciperetur à ieiunis? Placuit, vt ait beatus Auguſtinus , ſpiritui ſancto , vt corpus domini,quod poſt alios cibos ab Apoſtolis in cœna receptum eſt,ante alios cibos,à ieiunis reciperetur in eccleſia . Videtur ergo veriſimile,quod ſpiritus ſanctus , qui Chriſti regit eccleſiam,ſicut Euchariſtiæ ſacramentũ mutauit à cœnantibus ad ieiunos,ita laicos,ab vtraq; ſpecie deduxit in alteram . Nam qui alterum mutare potuit,cur non alterare potuerit & alterum?

VIDES chariſsime lector, hac in parte, quã modeſte ſe gerat princeps,aduerſus nebulonis iſtius immodeſtiã. Nam & modice reprehendit eius malitiam, & in vna atq; eadẽ re,duplicẽ inconſtantiã,ſemper ſe in deteriora mutantẽ. Arguit eius impietatem, qui totã tot ſeculorum damnet eccleſiam,& id dicat factum malicia ſacerdotum,quod factum eſt bonitate ſpiritus ſancti. Nam ſi ſtetiſſet in eo Lutherus,vt diceret eccleſiam benefacturam ſit cõmuni conſilio,laicis vtrãq; ſpeciẽ permitteret, rex ea de re ſe diſputaturum negat. Quanquã ego non dubito,quin iſtud,quod per tot ætates iam factum eſt,Dei conſilio factum ſit: id quod luculẽter oſtẽdit rex: & niſi deo rurſum idem placeat immutari,non paſſurum alioqui Eccleſiã,iſtud humano demutare cõſilio,nec in ſacramentis alio gubernari ſpiritu,quã ſancto ſpiritu ſuo. Sed rex modeſte ſe negat hac de re diſſerturũ. At quod iam diſcordiã Lutherus cõmouet,& hortatur,vt ſua quiſq; authoritate audeat tot ætatum totius Eccleſiæ cõſenſum cõtemnere & Chriſtianos omnes , per tot ſecula defunctos, mittit ad inferos , quaſi nõ ſpiritus Dei ſanct' gubernaret eccleſiã , ſed ſpiritus ille diaboli,qui per os Lutheri ſpurciſſimum , ſanctam blaſphemat eccleſiam, & eccleſię ſponſum Chriſtum : id vero ferre pius princeps non potuit : & tamen abſq; cõuitijs, & contumelijs diſputat , aduerſum hominem con-

Infantes olim cõmunicaſſe.

Rẽ dignã ſuſtuſtio.

nem conuitiantiſsimum,& omnibus conuitijs & contumelijs dignißimum, atque oſtendit, neque cauſam eſſe, cur ſacerdotes tollere voluerint laicis alteram ſacramenti ſpeciem, & animas ſuas perdere, propter id, vnde nihil prorſus eſſent lucraturi,neque laicos id vnquã fuiſſe paſſuros,vt alteram ſpeciem iniquè præriperent ſacerdotes quibus interdum æqua & iuſta petentibus,vnde nec ipſi lucrifacerẽt clerici,neque perderent quicquam laici: populus tamen,velut pro titulo ſui iuris obſiſtit. Oſtẽdit multa princeps,quæ circa hoc ſacramentũ, iam multis ſeculis Eccleſia tota fidelium, ab exemplo Chriſti ſacramentum inſtituentis, euariat,quorum nullum Lutherus ante reprehenderat Quædam,ne nunc quidem, quæ tamen aot male fieri neceſſe ſit,& damnabiliter: aut fieri,qood plane verum eſt, authore Deo. Oſtendit igitur princeps, eius geoeris omnia conſilio Spiritus ſancti, Eccleſiam gubernantis eſſe mutata. Ad verſus hoc tam pium, tam verum, ac modeſtum Regis reſponſum, improbos atque impius nebulo,conuitijs & ſtultitijs inſanit.

Verba Lutheri. *Ego,inquit,alteram partẽ ſacramenti, eſſe impie Chriſtiano populo ablatã, ſeptẽ argumẽtis probaui.*

REX ſufficienter oſtendit non ablatã per ſacerdotes. Ergo ſi per homines factũ eſt, per ipſos factũ eſt laicos. Atque ita Lutherus,hanc impietatem à ſacerdotibus, in quos cupit trudere, depellit homo ſapiens, in ipſos, quibus adulari ſtudet,laicos. Et depellit inexcuſabiliter,ſuo ipſius dogmate. Nam ſi verũ eſt,quòd omnes laici ſunt ita ſacerdotes, vt habeant æqualem poteſtatem, ſuper qoodcunq; ſacramentum: Poſtquam ad hoc dontaxat electi ſunt,& eligi poterunt per alios laicos (vt ait) Lutherus in ſacramento Ordinis,adeo nõ defendit laicos, ſtolidiſsimus iſte patronus, vt etiam vehemẽter inooluat damnatione,quòd ſuæ ſalutis incuria, neglexerint eligere ſibi ſacerdotes, qui ſibi miniſtrarent vtramque ſpeciem. Niſi laicos dicat, hactenus ignoraſſe myſterium. Nũc verò,miſſum de cœlo ſe, qui tam ſacrum dogma reuelaret hominibus,vt Deus, qui ſolet abſcondere à ſapientibus,& reuelare paruulis,iã contra credatur,à paruulis abſcondiſſe, quod reuelaret ſuperbiſsimo nebuloni. An ideo dicet, per ſacerdotes ademptã laicis, qoia de ea re cautum eſt in concilijs? At ſi perpendas lector, ea ipſa concilia, facilè videbis hanc rem,non ex illis natam eſſe concilijs, ſed aduerſus eos eſſe ſtatutum,qui,quod iſte nunc facit,auderẽt mutare,quod iam tum dio ante, per omnem populum catholicum fuerat obſeruatum: nimirum Spiritos ſancti, per totam Eccleſiam ſeſe diffundente conſilio. Quomodo enim in idẽ totus Chriſtianus populus, per tam diuerſas gẽtes in ea re conſenſiſſet, quum verba Euangelij videantur in alteram potius partẽ vergere,niſi illo id agente,qui facit vnanimes in domo: qoi docit Eccleſiam ſoam in omnem veritatem: qui cum ea ſemper eſt, vſq; ad cõſummationem ſeculi. Qui ſcripturarum, vt author eſt digniſsimus, ſic eſt interpres veriſsimos Quamobrem quum id, quod Lutherus ablatum quæritur, hoc eſt nihil rei: nam & ſanguis Chriſti eſt in corpore Chriſti: ſed altera ſpecies,non id per ſacerdotes ablatum ſit, non omnino per homines,ſed per ſpiritũ Dei: Qui quod Rex, vt priore libro ſupra declaratum eſt,apertiſsimè docuit, ſuo flatu in rebus fidei regit & gubernat Eccleſiam, Lutherus dum dicit iſtud impie ablatum eſſe, non conuitiator eſt in Regẽ,ſed blaſphematur io Deũ, per quem factum eſt,quod impie factum, homo ter impius aſſerit. Neq; iam contra Regem pugnat iſte bellus bellator, cum ſuis ſeptẽ argumentis,ſed velut draco ille cum ſeptem capitibus,inſurgit aduerſus Deum: & quod Satan auſus eſt olim in deſerto,ſcripturis pugnat aduerſus ſcripturarum domioum.

SPECIATIM RECITAT AC refellit ſeptem argumenta Lutheri.

CAPVT VI.

AGE ergo producamus iſtos nũc Lutheri ſeptem duces claros, ſeptem (puto) victores olympiacos, imo gladiatorum ſeptem putrida, & fœtoribus abominanda cadauera.

Primum, inquit, argumẽtum meum erat authoritas Euangeliſtarum narrantium cõſtanti & vno ſermone,Chriſtum inſtituiſſe vtramque ſpeciem, ſui qui memoriam ſui erant facturi, & ſignanter ad calicem adiecit: Bibite ex eo omnes. Ad hoc nihil dicit Rex defenſor Eccleſiæ. Verba Lutheri Primus Achilles.

EN ſimium in purpora, Therſitem in Achillis panoplia. Non eſt argumentum tuom authoritas Euangeliſtarum Luthere: neque enim Euangeliſta quiſquam, aut hæreſis author eſt, aot ſchiſmatis,ſed ſenſus adulterinus, quem tu ex Euãgelio cõfingis, & quicquid ipſe peſtilenter aſſuis Euangeliſtarum verbis, illud eſt argumentum tuum. Nam ex eo, quòd illi narrant Chriſtum conſecraſſe ſub vtraque ſpecie in cœna,tu interpretamento capitis tui concludis, miniſtrandum eſſe laicis, quum id neque exemplum Chriſti probet, nec vllum verbum Chriſti, vel euangeliſtæ cogat. Nam licet tibi non libeat illod intelligere, nemo tamen eſt,qui neſciat, in cœna Chriſtum inſtituiſſe formã ſacrificij, quod ſolum & vnicum, loco ſacrificiorum omoium legis Moſaicæ, ſacerdos euãgelicæ legis offerret, in memoriam paſsionis ſuæ. Atque idem ſacrificium (quemadmodum verè ſcripſit Rex) quod offerendo conſummauit in cruce, conſecrãdo inchoauit in cœna. Inſtituit item conoiuium, quo in memoriam eius impoſterum epolaretur populus, Lutherũ nõ rectè accipere verba Euãgeliſtę

vt de eodem ſacramento comederet, ac pane propoſitionis veſceretor, vtique ſi mundus eſſet. Hoc inſtitutum, Chriſtus (quatenus ad ſacrificij formam pertinet) perpetuo ſeruari fecit in ſacerdotibus, vt ſimul & panis & vini ſpeciem offerret, vt figuræ reſpondeat res, quæ olim adumbrata eſt in oblatione Melchiſedech, qui panem & vinum obtulit Abrahæ. Populi verò conuiuium, alias apparauit aliter, non ſacerdos, nō populus, ſed conuiuator ipſe Chriſtus. Nam alias populum pauit, non corpore ſolū & ſanguine, verū etiā ſub vtraq; ſpecie panis & vini. Alias vini ſpeciē ſuſtulit, rem tamē ipſam, ſuum videlicet ſanguinem, eis reliquit io carne. Nec vtrobiq; eadem ratio eſt. Nam duæ illę ſpecies, non vnum tantum conficiuot ſacramentum, ſed duo. Verum illa ſacramenta duo, non duo faciunt integra ſacrificia, ſed vnum. Integrum eſt ergo ſacramentum ſub alterutra ſpecie, ſed vtramque requirit integritas ſacrificij. Sed vnde probas, inquit, alteram ſpeciem, laicis ab ipſo ſublatam Chriſto, quam ego prius contendi, ſublatā populo, malicia ſacerdotum? Imo tibi Luthere, prius probandum fuit, quod ipſe per maliciam finxiſti, per vim, & tyrannidem ſuſtuliſſe vini ſpeciem ſacerdotes. Quod mendacium tuum impudēs, & vipereum retexit, ac reuicit princeps. Sed id tu tuo more diſsimulas. Verum probauit id Rex, à ſolo factū Deo, cuius vnius ſpiritu, in ſacramentis & articulis fidei gubernari probauit, Eccleſiā Catholicam, per quam vniuerſam, obſeruatur id, quod reprehendis. Et probauit illud princeps, nō ratione ſolum, & ſanctorum patrum omnium ſententijs, ſed apertiſsimis etiam ſcripturis. Denique (quod tibi turpiſsimum eſt) probauit ex verbis tuis, ad quæ omnia, ne verbum quidem reſpondiſti tu: ſed omnino ſurdus ad ea, quæ reſpondentur tibi, pulchre te litigare cenſes, ſi coccicis in morem perpetuo recinas, quod cœpiſti ſemel occinere.

De ſacramento & ſacrificio notādum.

Nihil turpe homini per ſe impuro.

NAM quòd videri vis, ex illo mire cauſam fulciri tuam, quòd Chriſtus ad calicē ſignanter (vt ais) adiecerit, Bibite ex eo omnes: quaſi neminem prorſus excipi voluerit à bibendo ſanguine, ſub ſpecie vini: quid habes ex Euangelio, quo poſsis ad alios illa verba trahere, quàm ad tum præſentes Apoſtolos, præſertim quum alius Euangeliſta commemoret idem, ac velut interpretetur alijs verbis, nēpe his, Accipite & diuidite inter vos? Quos, quæſo, dixit, quum dixit ioter vos? alios ne, quàm ioter præſentes Apoſtolos? An non ſatis apertè declarat, quos omnes iubeat bibere, quum illud, quod bibi iuſsit, oſtendat, inter quos iubeat diuidi? An adhuc Luthere poſtulas, vt doceare clarius, quos omnes dixerit, quum dixit: Bibite ex eo omnes? Eece, potes iſtud ex illo ſaltem diſcere, quòd Euangeliſta ſubiūgit, Et biberunt ex eo omnes. Dubitas adhuc bone vir, quibus omnibus dixerit, quum id quod omnes facere iuſsit, ab omnibus vides eſſe cōpletum? Quin iſtud Luthere libenter abs te quærerem: Quid tibi vis, in eo quod ais, Chriſtum ſignanter adieciſſe ad calicem: Bibite ex eo omnes? Nō opinor id ſentire te, quòd plures voluerit Chriſtus recipere ſpeciem vini, quàm panis. Quantumuis ergo ſignanter, omnes adiecit ad calicem, noluit tamen ad plures pertinere, quàm illud, quod ante dixit de corpore: Accipite & comedite: vt vtrūq; dictum perinde valeat, ac ſi aut ibi dixiſſet: Bibite ex eo, nec adieciſſet omnes, aut hic dixiſſet, Accipite, & comedite omnes. At nec iſtud puto negaturum te, non alijs illud dixiſſe Chriſtū: Accipite & comedite: aut, Bibite ex eo omnes: quàm dixit iſtud: Hoc facite in meā commemorationem. Ergo ſi illud, Accipite & comedite, & illud item, Bibite ex hoc omnes, non dixit Apoſtolis, ſed Chriſtianis præſeotibus & futuris, citra vllam prorſus exceptionem vniuerſis, ſequetur nimirum, quòd voiuerſis dixit & illud: Hoc facite in meam commemorationem. Recordare iā, quòd ipſe ſic interpretaris hæc verba Chriſti: Hoc facite, id eſt, hoc totum facite, quod ego nunc facio, hoc eſt, conſecrate corpus & ſanguinem meum, & comedite, & bibite. Vides ergo bone vir, eo rem deduxiſſe te, vt neceſſe habeas aut illud, omnes bibite, reſtringere, ad præſentes dontaxat Apoſtolos, aut illud: Hoc facite, dilatare prurſus ad vniuerſos. E quorum altero, ſequetur interitus argumenti tui fortiſsimi: ex altero ſequetur illud abſurdiſsimum: quòd nemo prorſus erit, neque ſacerdos, neque laicus, neque vir, neqoe puer, neque mas, neque fœmina, quin illi demandatum ſit, vt Chriſti corpus & ſanguioem non recipiat ſolum, ſed etiam conſecret. Quam rem omnium abſurdiſsimam, quanquā te tā abſurdū video, vt pro abſurda non habeas, tamen quando non dubito neminem fore tam inſanum, vt hac in parte dignetur furori tuo ſubſcribere, mihi ſatis erit, eo traxiſſe te, vt aut oeceſſe habeas fateri, id quod ex argumento tuo ſequitur, perquam abſurdum eſſe, aut eam rem neges eſſe abſurdam, quam nemo plane neſcit eſſe furioſam. Et hoc eſt lector argumentum primum, quod tanquā fortiſsimum, dominus doctor collocauit in fronte: ad quod ait, regem nihil dixiſſe, qui tamen vno reſponſo, & illud, & reliqua ſex, perfodit peniuiſsime, quum probauit, quòd licet in cœna ſacramentum iſtud primo ſit inſtitutum, & ſacrificium inceptum, tamen oblatum eſt, & cōſummatum in cruce: nec tam certam ſacramenti formam, in illa cœna præſcriptam eſſe fidelibus, quin & illius ſacroſancti ſacramenti, ſicut & cæterorum omnium obſeruatio legitima, perpetuo petenda ſit ab eccleſia: quam & poſt illam cœnam ducuit Chriſtus, per ſpiritum ſanctum, & per eundem ſpiritum, quando vult in Eccleſia ſua quædam, prout ipſi placet, immutat, cauſaſque mutandi, vt ſolus

Tolle iā exanimē Lutheruum Achillē.

Hic os cōprime Luthere.

ſolus Deus mutat, ita ſolus Deus nouit. Hoc dumtaxat nemo non nouit, quicquid circa ſacramenta, per totam mutatur eccleſiam, mutari illud nō alio mutante, quā Deo, qui ne in rebus eiuſmodi tota poſsit errare, promiſit ſuū ſpiritum, illam ducturum in omnem veritatē, & ſe cum illa futurum vſq; ad conſummationem ſeculi.

Secūdus Achilles Lutheri.

Secundum erat hoc: ſi ſolis presbyteris dediſſet Chriſtus in cœna ſacramentum, non licere vllā partem dare laicis, quia non licet inſtitutum & exemplum Chriſti mutare. Hic tacet glorioſus defenſor rex Angliæ.

IMO hic, non tacuit rex, ſed oſtendit tibi Luthere multa mutata, ſed ea mutata per illum, qui poteſtatem habet mutandi omnia, nempe per ipſum Deum, ſine cuius inſtinctu probauit, eccleſiam nihil in ſacramentis mutaſſe. Nam argumentum iſtud tuum quā præclare procedit: Deus dedit ſacramentum ſolis ſacerdotibus, ergo non licet dare laicis: Eadē ratione dicas licet: Chriſtus dedit tantum viris: ergo non licet dare mulieribus. Quam ſi dicas, nihil in Chriſto differre mares à fœminis & contra Paulum, permittas mulierem cōcionari, dicemus tibi, nec laicum per te differre à ſacerdote, vt adhuc contra te procedat ſimilitudo: vt ſi dari poſsit mulieribus, quod Chriſtus legitur ſolis dediſſe viris: poſsit & dari laicis, quod Chriſtus legitur, ſolis dediſſe ſacerdotibus. Pręterea, quęro abs te Luthere: an quiſquam in cœna ſacramentum receperit, præter ſolos apoſtolos? Si dicas alios: quæro, qua ſcriptura probes id? Nam tu nihil admitti vis, abſq; manifeſta ſcriptura. Sin concedas, ſolos Apoſtolos: id quod concedere tibi neceſſe eſt tunc quæro vtrum, quando recipiebant ſacramētum, laicos fuiſſe illos dicas, an ſacerdotes? nam nec erat alius aliud, nec quiſquam vtrūq; ſimul. Elige ergo vtrum libet: ſi vis, fuiſſe laicos. iam ex iſta præclara argumentandi forma quam affers tu, liceret dicere: Dedit tantū laicis, ergo non licet dare ſacerdotibus, quia non licet inſtitutum & exemplum Chriſti mutare. Sin fateare fuiſſe ſacerdotes: iam ex argumēto tuo, laicis, quibus vtramque ſpeciem deberi diſputas, vtramque ſuſtuliſti, niſi falſa ſit tua collectio, quod non licet dare laicis, quod Chriſtus in cœna dedit tantum ſacerdotibus. Sed eſt omnino falſa iſta, & furioſa collectio niſi valeat hæc quoq; Chriſtus hoc modo fecit in cœna, ergo inſtituit, vt idem eodem modo perpetuo fieret in Eccleſia. Et item hæc: Chriſtus ita fecit in cœna, ergo nō licet eccleſiæ, ipſo iubente Chriſto, quicquam mutare. Chriſtus dedit cœnantibus, ergo non licet eccleſiæ, iubente Chriſto, dare ieiunantibus. Chriſtus in cœna legitur, in calice conſecraſſe ſolum vinum, ergo non licet Chriſto iubere, vt in Eccleſia ſua ſacerdos immiſceat aquam. Et hoc eſt lector ſecundum argumentum D. doctoris: quod voluit videri tam validum.

Tertius Achilles Lutheri.

Tertium eſt. Si poteſt vna pars laicis tolli huius ſacramenti, poterit & baptiſmi, & pœnitentiæ, eadem authoritate tolli, & quicquid Chriſtus vnquā ſtatuit, poteſt partim tolli, & particulatim totum tolli. Si totum tolli non poteſt, nec vlla pars tolli poteſt. Ad hoc obmuteſcit glorioſus aſſertor ſacramentorum.

REX ad iſtud reſpondit Luthere, alterā ſacramenti ſpeciem ablatam eſſe laicis, diſpenſatione Dei: & illud tibi probauit euidenter. Nec veretur aſſerere, Deum, qui vnam ſpeciē ſuſtolit laicis, auferre, ſi velit, vtrāq; poſſe: Eccleſiam vero, niſi Deo ſic volente, non poſſe: ſed neq; in id cōſentire poſſe: quod in Sacramentis fieri Deo volente non liceat. Nā Deus Eccleſię ſuæ, talibus in rebus dirigit corda: & per ſpiritum ſanctum, ducit in omnem veritatem, vt eam reddat columnam, & firmamentum veritatis & fidei. At tibi contra, rex oſtēdit pectus inſpirare diabolum, per quem auſus es & baptiſmi ſacramento gratiam tollere, & fidem eius, malorum operum ſecuritate polluere. Pœnitentię vero duas partes tollere, tertiam ſtultiſsimis dogmatibus inficere. Euchariſtiæ ſacramentum, non alijs modo ſubſtantijs miſcere, ſed omnium cæremoniarum honore ſpoliare: & (quod omnium ſceleratiſsimum eſt) in conſcientiam conſpurcatam, quibuſlibet inquinamentis immergere. Denique matrimonij ſacramentum, & confirmationis, & ordinis, & vnctionis extremæ, nec authoritate, nec ratione fretus, abnegare. Et non pudet te eccleſiam totam conui[illegible], & ſycophancijs inceſſere? quaſi laici tollat vnius ſacramēti partem alteram, cum tu nebulo miſerrimus & quatuor tollas integra, & reliqua tria fœdiſsimis hæreſibus contamines. Et quum hæc omnia tibi rex ſacramentorum defenſor, & vera dignus gloria, reſponderit, tu ad hęc omnia ſacramentorum furioſus impugnator, obſurdeſcis.

Nihil nebuloni ſanctum

Quartus Achilles Lutheri.

Quartum eſt, inquit, quod Chriſtus dicit, ſanguinem ſuum fundi pro remiſsione peccatorum noſtrorum, eis non poſſe negari ſignū remiſsionis, quod illis Chriſtus dederit. Ad hoc, inquit, mutus eſt laruatus Thomiſta Anglorum.

PRINCEPS ad hoc Luthere nō erat mutus, ſed tu laruate potiſta, ſurdus, qui ſemper nihil audis, quod non libenter audis. Alioqui recordare nebulo, quod probauit princeps vini ſpeciem non per homines ablatā laicis, ſed per ipſum Chriſtum: & iam propone rurſus iſtud argumentum tuum. Chriſtus pro laicis fudit ſanguinem, in remiſsionem peccatorum: & hoc pacto concludas: Ergo Chriſtus (quanquam ſub ſpecie panis, remiſsionis integrum ſignum relinquens in corpore) non potuit auferre laicis ſpeciē vini. quod eſt ſignum remiſsionis in ſanguine. Nam ſic neceſſe

eſt in-

eſt inferas,ſi quicquam velis inferre,quod tâgat rem. Alioqui ſi concludas hnc pacto: Ergo homines non potuerunt auferre ſpeciẽ vini,quod eſt ſignum remiſsionis: quid poteſt concludi ſtolidius aduerſus principem, qui tam aperte probauit, non ablatam eſſe per homines, ſed per Deum? Ecce domine doctor,quâ belle vobis procedat iſtud argumentum quartum.

Quintus Achilles Lutheri.

Quintum eſt,inquit,ſi potuit vinum tollere, potuit & panem,ac per hoc totũ inſtitutum Chriſti penitus euacuare:ſi totum non poteſt,nec partẽ poteſt. Et inuictus rex,forte recordatus prouerbij, Silentio reſpondetur multis,& ipſe mihi ſilendo omnia reſpondet.

TV potator inuicte,neque meminiſſe potes,quid tibi reſponderit rex, neque quid ipſe in proximo pene verſu dixeris. Nam, quid eſt aliud ſtolidum iſtud argumentum, quintum, quâ fruſtulũ marcidũ,ex furfuracea maſſa tertij argumenti decerptum? Nam quod hic colligis de vno ſacramento,ibi colligebas de omnibus: nec interim verbum facis vllum de eo, quod princeps aduerſus te probauit, iſtud, quod tu impugnas,non ab homine factũ eſſe, ſed à Deo. Atqui Luthere,oportebat te,ad id reſpondere primum. Interea ſtolide facis, ſi diſsimules illud: & dicas nobis: Homo nõ poteſt vini ſpeciem tollere: ſin fateris illud: & ſtolide facis,& impie,ſi dicas: Deus non poteſt mutare,quod potuit non inſtituere. En quali ſilentio tibi reſpondetur ad quintum.

QVID mirum ſi partem tertij ponas pro quinto,qui ſextum omiſiſti totum, tam bellus arithmeticus,vt ita numeres, primum,ſecundum,tertium,quartum,quintum, ſeptimum? Sed ne quid tibi queraris interceptũ,fugitiuus ille ſeruus in captiuitate Babylonica repertus eſt,atq; extractus huc,vt cadauer iſtud exangue,vel ex ſtigmate poſsis agnoſcere.

Sextus Achilles Lutheri.

Obſecro,inquis,quæ neceſsitas,quæ religio, quæ vtilitas,laicis negare vtramq; ſpeciem,id eſt ſignũ viſibile,quando omnes concedunt eis rem ſacramẽti ſine ſigno:ſi rem concedũt,quæ maior eſt,cur ſignum,quod minus eſt,non concedunt?

OBSECRO te Luthere per ſtulticiam tuam,non ſentis iſtud ipſum,quod tu torques in clericos, regem in te retorſiſſe? Nam quum tu nihil aliud clames,ob maliciam,quam alterâ ſpeciem impie ſuſtuliſſe ſacerdotes, rex declarans eam rem non eſſe imputandam ſacerdotibus, oſtendit,non ſolum laicos tantâ iniuriam nõ fuiſſe paſſuros, ſed illud etiâ, quod ipſe quoque perquam prudenter fateris, nullam fuiſſe cauſam,cur ſacerdotes illud per iniuriam facere voluerint. Quod enim commodum inde conſequerentur ipſi? aut quæ fuiſſet inuidia,quum nemini negẽt rem ipſam totâ? nemini negent ſignum totius in corpore, ſignum etiam cuiuis vtrumque concedere? Aut quamobrem voluiſſent,eo conceſſo, quod eſt vltra modum omnem maius, id ſubtrahere, quod omnes ſciant incomparabiliter eſſe minutius?

O prudentem virum,quam ſcite diſputas aduerſus regem. Ille dicit, id non feciſſe ſacerdotes:tu probaturus eos feciſſe, contendis nullam fuiſſe cauſam,cur facerent. Rex probat id feciſſe Deum,& quod ipſi placitum eſt, non ſolum ſacerdotibus, ſed populis inſuper inſpiraſſe fidelibus,qui eccleſiam ſuam catholicam(cum qua ſe futurum promiſit, vſq; ad conſummationem ſeculi)nõ patitur in ſacramentis errare. An tu adhuc quæres,quare fecit? Et non deſines impugnare,quod Deus fecit,niſi tibi reddatur ratio, quare fecerit. An nobis reſpondere non licet: quis conſiliarius eius fuit? Scio multas magnaſq; cauſas allegari poſſe, & prudentiſsimos quoſdam viros allegaſſe permultas, quæ populum permouere potuerint, verum ego diuinare non dignabor de cauſa, quum certus ſim, neque populũ Dei ſine Deo,neque in populo Deum ſine cauſa feciſſe Nam quod quod tu garris, hoc à Deo permiſſum, vt eſſet occaſio ſchiſmatis, nempe ſic eſt permiſſum à Deo, vt à Deo permiſſum eſt,euangelium ſcribi,ex quo ſuſcitarunt hæretici multa ſchiſmata Nam boni viri nullam ex communione cœperunt occaſionem ſchiſmatis, ſed eccleſia concors erat & vnanimis. Neque quiſquam fere fuit è populo, qui vel peteret ſpeciem vini,vel tam rebellis eſſet ſpiritui,vt vel oblatam foret accepturus,donec vnus aut alter ſimilis tui,fax inferni, in ſegetẽ domini immiſit ignem,qui angulum aliquem depopularetur agri dominici.

PORRO, quod ais his verbis,nos re ſacramenti iam dudum amiſſa, iam contra rem maximam propter ſignum pugnare recte ſane & vere,nos illud,dicis. Nam catholici re ipſa contenti,de ſigno ſolliciti non ſunt: ſed vos ſchiſmatici & hæretici,contra rem vere maximam,hoc eſt voluntatem Dei pugnantes,pro ſigno ſolo totam ſacramenti rem, fructumq; eius omnem perdidiſtis. Poſtremo, quod ais iſtam ablationem alterius ſpeciei tunc temporis incœpiſſe,quo tempore pro diuitijs mundi, cœpimus contra Chriſtianam charitatem inſanire, quàm frigidum eſt. Nam quid habet hæc res affine cum diuitijs? an ſacerdotes, vt laicis non miniſtrent vtramq; ſpeciem conducuntur diuitijs. O rerum ſolidarum inopem, verborum ſtolidorum diuitem Lutherum.

Septim⁹ Achilles Lutheri.

Septimum eſt,inquit,Paulus omnium obſtruens ora,qui ad Corin.vndecimo,non presbyteris,ſed eccleſia & omnibus fidelibus tradidit totum ſacramentum. Hoc,inquit,argumentũ dixit aſſertori ſacramentorum,Noli me tangere.

AN ideo Luthere non tangeris,quia tam ſtupidus es,vt non ſentias, quando tangeris?

Certe ſtupidiſsimus es,ſi non ſentis,quam parum cauſam tuam probet apoſtolus.Nam primum, etiamſi locus ille nihil haberet ambigui tamen vix æquũ eſſet poſtulare te,vt ora omnibus obſtruat apoſtolus,quum apnd te nullius apoſtoli tãta ſit authoritas,vt os obſtruat tibi:vt qui linguam maledicam exercere non ſolum ſis auſus in apoſtolum Iacobum, & illi de authoritate ſua mouere contronerſiã, ſed in ipſum quoq; debacchari Paulũ: qui quum te offendit, ad Epheſios quinto, quod auſus eſt matrimonium vocare ſacramentum, non dubitas in dubium vocare, vtrum id ex Deo ſit locutus,an ex ſenſu ſuo. Verum quoniam ſatis certum eſt,nemioem tam impium eſſe, q̃ te:perge nihil veritus,cæteris Chriſtianis omnibus Paulum allegare. Sed vide tamen quatenus ſuffragetur tibi. Si quis aut negaſſet laicos olim vtramq; ſpeciem recepiſſe, aut id factum reprehendiſſet in Corinthijs, recte Paulum citaſſes,cum & factum probaret illic tantus teſtis, & recte factum tantus probaret apoſtolus. Nunc vero quum concedant omnes, & illud factum volente Deo, & nunc illud ipſum Deo diſpenſante mutatum, tu ſtolide nunc allegas apoſtolum: ex quo probas illud, quod nemo negat: illud, quod obſtat tibi,nõ attingis:niſi te forte putas pulchre colligere.ſi rem hoc pacto concludas: Paulus vtramq; ſpeciẽ dedit laicis olim,quando Deus ita voluit:ergo perpetuo ſic facere debet Eccleſia,ſiue velit Deus ſiue nolit. An non Paulus quædam tradidit Corinthijs, quę neq; tũ licebat negligere, neq; nunc obligatur quiſquam ſeruare? niſi tu, qui libertatem prętendas, multis damnatiooibus inuoluas vniuerſum orbem? Paulus circumcidit Timotheũ: nec dubito, quin id recte riteque fecerit: & tamen idem paulo poſt interminatur alijs: Si circumcidimini,Chriſtus vobis nihi proderit. Olim ad baptiſmum tantum admittebantur adulti: & Chriſtus, non antequam adoleuit, baptiſatus eſt. Infantes baptiſaſſe non leguntur apoſtoli. Cur ergo non clamas inſtitutum eſſe, ne baptiſentur pueri,vt hac quoq; parte calumniam ſtruas eccleſiæ. Olim contra,poſtquam baptiſari ceperunt infantes,etiam communicari conſueuerant. Nunc illud videmus abolitum.

Forte q̃a non ſuccurrebat

Cur vtramq; ſpeciem nõ redarguis, tot ſecula iam ſubtractam poeris, qui alteram tantum damnes ablatam laicis? Iam iſtud ipſum de vini ſpecie,an non Chriſtus ipſe prætermiſit aliquando: niſi contra ſanctos omnes Cleophã neges, & ſociũ eius recepiſſe corp' in ſpecie panis,cũ in fractioue panis cognouerũt eũ:aut qui nihil admittis abſq; ſcriptura,nobis probes abſq; ſcriptura,ſimul præbitã ſpeciẽ vini,quum teſtetur euangeliſta, protinus à porrectione panis, euaouiſſe Chriſtum. An non Paulum ipſum legis,in actis panem conſecraſſe, porrexiſſe diſcipulis, nec interim de vino verbum vllum? Quod ſi pergas quęrere, qui ſciam,quæ mutantur in Eccleſia, circa ſacramentorum formam,ea mutari placito & conſilio Dei,quæram abs te viciſsim, qui ſcias ipſe,lotionem pedum licuiſſe prætermittere? nec eam ſic inſtitutam à Deo, ſiue ſacramentum fidei,ſiue ſacramentorum ſaltem ritum, talem qui nuſquam licite poſſet aboleri,quum Chriſtus lotionis illius exemplum præbuiſſe noo minus accurate videatur,quàm Eucbariſtię: Imo hoc etiam magis accurate quod non dixit illis,hoc facite,ſed meo exemplo hoc debetis facere. Quæ verba nullo modo ſuadere ſed neceſsitatem videntur imponere, præſertim quum modeſtię cauſa recuſanti Petro, tã humile ac prope ſordidum erga ſe officiũ Domini,ſit interminatus,non habiturum eũ vllã partem cum ipſo,niſi perageretur lotionis illius myſterium. Dic ergo Luthere: qui ſcis iſtã lotiouem,aut non inſtitutam pro ſacramento aut tantum fuiſſe ritum temporarium? Qua ſcriptura diſcernes iſtud? alia ne quã hac, qua Chriſtus promiſit eccleſię: Spiritus paracletus quem mittet pater in nomine meo, ipſe vos ducet iu omnem veritatem? Et, Ego vobiſcũ ſum,vſque ad conſummationem ſeculi: & ſi qua ſit alia eiuſmodi?

Cur magne doctor non docuiſti hoc nos ſtupidos

Qui ſcis,licite paulo poſt eſſe mutata,quæ per epiſtolã olim conſtituerunt apoſtoli? niſi putas apoſtolorũ quoque conſilio, quod communiter habuerunt Hieroſolymis,defuiſſe ſpiritum Dei. Qui ſcis, apoſtolos abſque peccato mutaſſe baptiſmi formam,ab ipſo pręſcriptam Chriſto, idque in re momenti (quicquid tu garrias) maximi? Neque enim tantum refert,an quiſquam baptiſetur aqua,quantum refert,in cuius baptiſetur nomine. Poteſt & martyr ſuo baptizari ſanguine. Poteſt aliquis & ſpiritu, ſed in alio nomine nemo poteſt,qnàm in quo præſcribit Deus. Quod ſi contendas, ſatis fuiſſe nomen Chriſti: ego Luthere,vt iſta fateor eſſe vera, ſic iſta vere video coutra te facere omnia. Nã quum Chriſtus inſtitueret tria nomina,patris, & filij, & ſpiritus ſancti, in quibus per lanacrum,populus regeuerareтur in fidem, nulla prorſus humana ratio potuit apoſtolis eſſe ſufficiens,vt deflecterent à præſcripto Chriſti,neque potuerunt contra Chriſti tam aperta verba credere,magis referre,vt ſolius Chriſti nomen redderetur illuſtre, quam vt tota trinitas inclareſceret orbi,& coſueſceret populus in ipſis Chriſtianiſmi foribus cognoſcere,& colere patrem,filium,& ſpiritum ſanctom, quorum nominibus baptiſma recepiſſent. Quod ſi reſpondeas,vt reſpondent quidam, Chriſti nomen, quum ſignificet vnctũ, & patrem vnctorem implicare, & vnctionem ſpiritum: retorquebimus in te carnem, quæ ſubeſt ſpeciei panis,non implicare tantũ, ſed & vere continere ſanguinẽ,qui ſeorſum conſecratur in ſpecie vini,ſed tamen,vt tu nõ cõcedis id,ſatis eſſe cauſę, cur eccleſia relinquat in laicis vini ſpeciem:ita nos non cõcedemos

tibi,

tibi,illud alterum ſatis fuiſſe cauſę,cur apoſtoli potuiſſent, in baptiſmo nomina patris, & ſancti ſpiritus prætermittere: nec illud eadẽ ratione,qood Chriſtus Deus erat,& idem Deus cum patre & ſancto ſpiritu. Nam vt tu Chriſtum dicis,duas inſtituiſſe ſpecies in Euchariſtia,ita nos Chriſtum dicimus, & euangelio teſte dicimus,in baptiſmo tria ſtatuiſſe nomina,nec illud obiter aut ocioſe, ſed maxima de cauſa ſtatuiſſe, vt protinus in baptiſmo perſonarũ trinitas innoteſceret. Vides ergo Luthere nullam rationẽ apoſtolos permuoere putuiſſe vt ex baptiſmi forma,patris aut ſpiritus nomẽ expungerent,quam formam non minus expreſſam vides in euangelio, quam vtramque ſpeciem in Euchariſtia. Quid affers igitur, cuius dum accuſas eccleſiam, non accuſes apoſtolos? An hoc videlicet intereſſe dices, inter hanc cauſam & illam? quod illorũ factũ ſcriptura ſacra complectitur, cui tu ſtandum eſſe fateris: Eccleſiæ factum, nulla ſcriptura nititur, ſed mera conſuetudine, quam tu & male inoleuiſſe,& propere cenſes abolendam. At hic vide,quam nihil dicis. nam in Actis Apoſtolorum,nihil aliud legis,quam apoſtoloa in ſolius Chriſti nomine baptiſaſſe, ſicut hic vides,laicos ſub altera tãtum ſpecie per tot ętates communicaſſe: & in euangelio vides magis aperta verba Chriſti,quibus iuſsi ſunt, patris & ſpiritus ſancti nomen adiungere, quam ſunt omnia,ex quibus cõdendis Eccleſiæ præceptum à Deo, vt vtramque ſpeciem daret populo. Rurſus ergo te rogo: quomodo nõ oppugnas apoſtolos,eiſdem machinis,quibus oppugnas Eccleſiam? Qui nunc maledicis eccleſiæ,quomodo nõ blaſphemas apoſtolos? quos quid aliud habes, quo defendas, quam quod in ſolo Chriſti nomine baptizarunt, eius ipſius diſpenſatione,cuius ore prius aliam baptizandi formam ſuſceperant. Iſtud igitur idem rex tibi reſpõdit de eccleſia,videlicet eã, quod hac in re facit, Chriſti ſpiritu gubernatam facere. Sed vbi legit,inquis,iſtud rex, eccleſiam iſtud immutaſſe per ſpiritum Dei? Vbi legis tu Luthere, Apoſtolis aliud poſtea mandaſſe Chriſtum, quam quod ante mandauerat? An apoſtolos in ſacramentis non patietur errare, quos delegit propter Eccleſiam? & Eccleſiã ipſam patietur errare, propter quam ipſos delegit apoſtolos? An ad ſolos pertinet apoſtolos illud Chriſti: Spiritus ſanctus, quum venerit, ille vos ducet in omnem veritatem? vt illud ad eoſdem quoq; tantum pertinere diſputes: Ego vobiſcum ſum, vſque ad conſummationem ſeculi.

I nũc & nega, licuiſſe quã immutare

EPILOGVS EORVM, QVIBVS REX reſellerat argumẽta Lutheri: & ſimul quam incerta redderentur omnia, ſi cuiq; liceat è quouis ſcripturæ verbo conuellere fidem publicam.

CAP. VII.

NVNC igitur vides lector: quam imbecillum ſit iſtud robur, omnium illorum ſeptem argumentorum: quibus iſte Satan conatur expugnare Chriſtum: quã ſtulte nobis arguit, qui dicit: homines nũ poſſunt iſtud facere, quum princeps,& clariſsime dixerit,& non vno tantũ loco clariſsime probauerit, non homines huc feciſſe, ſed Deum. Si Deum feciſſe Lutherus non fatetur, cur id non negauit? Cur id à rege toties dictum, tot libri ſui locis inculcatum, tam ſępe tam aperte probatum, ſilentio diſsimulat? Sin Deum feciſſe fatetur (fatetur autem, qui contra nihil reſpondet) quam ſtolida nunc atq; impia ſunt omnia ſeptem argumenta, quæ nihil prorſus aliud valent, quam ſi diceret: Hoc Deus inſtituit, ergo peccat, quiſquis aliter, ipſo iubente Deo, fecerit. Aut ſi ſic diceret: Hoc ſonat ſcripturæ litera ergo impij ſunt, qui obſequuntur ſpiritui ſancto, cõtra ſpeciẽ literæ, quã ſpiritus ille ſanctus melius intelligit, quã ſeptem millia ſpirituũ nequã, qui Luthero miniſtrãt ſua ſeptem argumenta. Quamobrem lector chariſſime, quum iſtud, quod Lutherus reprehẽdit, velut ſacerdotum factũ, rex probauit eſſe factum ſpiritus ſancti, cuius oculto ſpiraculo gubernari probauit eccleſiam: cui rei, Lutherus nihil adhuc inuenire potuit, quod reſponderet. Vides iam, quam ſtolide bacchetur in regem, quaſi non reſponderit ad argumenta ſua, tã fortia videlicet ac robuſta, vt vno verbo veritatis proſtrata ſint omnia. Et tamen quum rex ſuſtulit omnia clariſsime, probãs videlicet, id quod Lutherus velut à ſacerdotibus factum, reprehendit, non ab illis eſſe factũ ſed à ſpiritu ſancto recurrit adhuc ſtipes tam ſtupidus, vt plagam, qua ad cor vſq; vulneratus eſt, non ſentiat: ac rurſus in regem torquet ſua ſeptem, ſepties redarguta, argumenta: quę ſua ſeptem tela tam pulchre dirigit, vt ſeptem millibus nunc aberrent à ſcopo. Nam quum res facta probatur à Deo, ille diſputat in ſacerdotes. An poſtquam conſtat de authore ſpiritu Dei, tamen reſiſtet ſpiritui, propter corticẽ literæ? Cuperem ergo ſcire, quid ſentiat de ſalute martyrum, quos proprio ſanguine baptiſatos credit eccleſia: quibus antea contigit occidi, pro fide Chriſti, quam ſacramentum poſſent baptiſmi recipere. Nõ dicet (opinor) ſanctiſsimos illos martyres, omnes eſſe dãnatos. Nec video tamen, quomodo poſsit eorum ſalutem aſſerere, ſi nihil recipiat præter euidẽtes ſcripturas. Quarũ ſi quas reperias, quæ videantur illis promittere regnum Dei: non facile tamen inueniet vllam, quæ promittat apertius, quam hęc aperte videtur denegare: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Verum, quoniam haud multum eſt curæ martyrũ Luthero, vt quorum imagines, & cultũ omnem contendat tollendum, cupio ſaltẽ ſcire ex eo, ſi nihil admittat omnino præter euidentes

Luthera Stulta Lutheri ratiocinatio.

ſcriptu-

euidentes ſcripturas, quidnam ſatis euidenter eſſet reſponſurus, ſi quis illi tam facilem ex ſola fide pollicenti remiſsionem peccatorũ omnium idqoe ſubitanea, & qualicunq; vnius momenti pœnitentia, objjceret illud de peccato in ſpiritum ſanctum, quod Chriſtus aperte dicit, neq; in hoc ſeculo, neque in futuro remittendum? Quid hic faciet Lutherus? Objjciet videlicet illud Prophetæ. Quacunq; hora ingemuerit peccator, etc. Qoid ergo dicet, ſi is, qui propoſuit, dicat illud peccatum exceptionẽ eſſe, & aliquod ſaltem eſſe peccatum, quod quale ſit, nemo adhuc ſatis explicuit, quod nulla deleri pœnitentia poſsit? Quis erit diſputãdi finis? Imo ſi quis objjciat illud Apoſtoli, voluntarie enim peccantibus nobis. poſt acceptã noticiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia. Terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis emulatio, quæ cõſumptura eſt aduerſarios, Et illud itẽ eiuſdẽ: Irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione, duobus vel tribos teſtibus moritur.

Quid Lutherus cũ apoſtolo

Quanto magis putatis, deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinẽ teſtamenti pollutum dixerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ cõtumeliã fecerit? Et item illud. Impoſsibile eſt enim, eos, qui ſemel ſunt illuminati, & guſtauerunt etiã donũ cœleſte, & participes facti ſunt ſpiritus ſancti, guſtauerunt nihilominus bonũ Dei verbum, virtuteſq; ſeculi venturi, & prolapſi ſunt rurſus reuocati ad pœnitentiam, rurſum crucifigentes ſibimet ipſis filium Dei & oſtentui habentes? Has, inquam, ſcripturas ſi quis producat, & iam illud: Quacunq; hora ingemuerit peccator, ſaluus erit: ſic tame hoc vſquã ſcriptura ſacra habeat: dicat intelligendũ eſſe, quacunq; parte ætatis, peccatorem infidelẽ poſſe per pœnitentiã recipi, ad baptiſmi gratiã, cęterũ poſt baptiſmũ, rurſus peccanti, denuo ſalutis locũ nõ eſſe, quis erit hic Luthero finis, qui nihil admittit, præter euidentes ſcripturas? Quãdo faciet ſcripturas tã euidẽter cõcordes, vt nõ remaneãt argumẽta plus ſeptẽ, Lutheri adoerſario, quæ nũquã poterit euidenter tollere, niſi recurrat ad eccleſiæ fidem, Dei digitis ſcriptã in cordibua fideliũ, neq; minus veram, neq; minus certã, quocunq; libro ſcripturarum per quã fidẽ, certi ſumus de fidei articulo, etiã quũ de ſcripturæ ſenſu ſæpe ſimus incerti, è cuios ſcriptoræ textu, argumẽtis plus ſeptẽ Chriſtum oppugnabat Arrius. Argumentis plus ſeptem Chriſti matrem ſanctam impius oppugnabat Heluidius. Vtriuſq; perfidiam eapugnauit eccleſia, ſita nimirom ſuper ſolidam petram fidei, qua docuit eam ſpiritus ſanctus aduerſos Arrium, concordare ſcripturas aduerſus Heluidium, & ab ipſo declarare productas, & citra vllum ſcripturæ teſtimonium, perpetuam virginis integritatem credere. Quõ igitur & eccleſię catholicæ publica fide, & cõſentiente ſcriptura certiſsimũ ſit, eccleſiã in fidei rebus, regi ſpirito Chriſti, nõ dubitamus id verũ eſſe rectumq́;, quod ſpiritus dicit Eccleſię, etiã ſi qua litera ſcripturę ſit, in ſpeciẽ cõtraria, ſcientes, aut de illa diſpenſaſſe Deũ, aut certe non eſſe contrariam, ſed videri, ſicut duos interdum ſcripturę textus, qui pugnare videntor, nihil dubitamus, inter ſe concordes eſſe, etiamſi nobis diſcordare videãtur. Quamobrẽ, aut illud Lutherus tollere debuit regi, mutationẽ, quam velut factam per ſacerdotes inceſsit, factam eſſe per ſpiritum ſanctũ. Et item illod, Eccleſiam in fidei rebus eodem gubernari ſpiritu, ad quæ duo, nihil omnino reſpondet: aut ſalua eſt Eccleſia Chriſti, nõ ſolum aduerſus argumenta ſeptem Lutheri, ſed etiam aduerſus ſeptuageſies ſepties ſeptena millia cacodæmonum, qoi Luthero, velut aptiſsimo dæmonom organo, tam ſtolidas argutias aduerſus Eccleſiam, & Chriſtum ſponſum eius inſpirant. Igitur quom omnia Lutheri argumenta princeps aperte ſoluerit: Lutherus contra, ſuo more, quædam excerpens, cum quibus pugnet, validiſsima quæque diſsimulat. Nam neque ad hoe reſpõdet quicquã: quod rex oſtendit rem, quam ille reprehendit per eos factam non eſſe, quos reprehendit. Nihil ad illud reſpondet, quod rea oſtendit, eom laicos non excuſare, quos ille vult excuſatos. Nihil ad illud reſpondet, quod vtraq; ſpecies nũc auferiur infantibus, de quo nihil queritur Lutherus Nihil reſpondet ad illud, quod rex ait rem, quam ille redarguit, nõ ab hominibus eſſe factam, ſed à Deo, qui in fidei rebus regit Eccleſiam, qua in re, ſumma totius rei cõſiſtit. Quum hæc ita ſe vtrinq; habeant, tu nonc lector æqous inter vtrunq; iudica, quã impudens nebulo ſit Lotherus, qui tam magnifice ſcurratur, & ſcurriliter gloriatur, regem ei nihil reſpondere, ſe vero reſpõdere ad omnia. quum vnu verbo rex, illius argumenta vere ſoluat atq; euertat omnia: ille regis contra fere diſsimulet ac prætereat omnia.

Verũ is nõ audiet niſi ſua.

Lutherus cacodæmonum organũ

Memor ipſe prouerbij ſilentio reſpondetur multis.

RETEGIT AC REFELLIT DVplicem, imo triplicem Lutheri mendaciſsimam & ſtolidiſsimam ſycophantiam.

CAP. VIII.

NAM illa, quę velut firmiſsima delegit, cum quibus luctaretur, ſic tractauit egregios palęſtrita, vt perſpicuum fecerit illa ipſa, quæ videri volt infirma, infirmis ipſius viribus eſſe firmiora.

Elinguis, inquit, defenſor in rebus neceſſarijs, videamus quã linguax ſit in ſuis nugis, ventre diſtende lector, vt magnalia iſta Thomiſtica capere poſsis, probaturus licuiſſe alteram partem tollere quã regaliter incedit, quaſi eſſet rex. Eccleſia, inquit, mane communicat ſacramento, quod Chriſtus fecit veſperi, deinde nos aquam vino miſcemus, de quo

Verba Lutheri.

 nihil

nihil meminit ſcriptura. Quare ſi eccleſia hic potuit aliud facere, aut inſtituere, potuit & partem ſacramenti tollere.

ECCE lector, quam nebulonice procedat nebulo. Nam ſi rex loquutus de Eccleſiæ, vel inſtitutione vel conſuetudine, nihil eo loco prorſus adiecißet aliud: tamen qu m tot libri ſui locis, & ratione probauerit, & ſcripturis, eccleſiã in ſacramentis gubernari ſpiritu ſancto: quis ita ſine ſenſu viueret, vt nõ ſentiret quid ſenſerit rex? aut quis tã improbe faueret Lutero, vt nõ dãnaret in re tã aperta tã ſtolidã Lutheri calumniam? At nunc, vt vaniſsimum videas ſycophantam, audi quæſo lector princeps, illo ipſo in loco, quid dicat.

Verba Regu.

SI Lutherus, inquit, nihil admittit aliud, quam euidentes Dei ſcripturas, cur non iubet Euchariſtiam (vt dixi) à cœnantibus ſumi? Nam ſic factum ſcriptura commemorat. Quáto melius crederet Lutherus, nõ humano figmento, ſed eodem authore Deo factum in eccleſia, ne laici ſub vtraq; ſpecie reciperent Euchariſtiam, quo authore factum eſt vt reciperetur à ieiunis. Placuit enim (vt inquit Auguſtinus) ſpiritui ſancto, vt corpus domini, quod poſt alios cibos ab apoſtolis in cœna receptum eſt, ante alios cibos à ieiunis reciperetur in Eccleſia. Et protinus ita rem concludit rex: Spiritus ſanctus, qui Chriſti regit eccleſiam, ſicut Euchariſtiæ ſacramentum mutauit à cœnantibus ad ieiunos, ita laicus ab vtraque ſpecie deduxit ad alteram.

Diuus Auguſtinus.

Quid hic ais lector? Per quem dicit rex hæc eſſe mutata? per homines, an per Deum? An non manifeſte dicit mutata per Deum? Quo ergo nomine dignus eſt frater ſcurra Lutherus, qui nuſquam non mentitur, principem diſputare, hæc eſſe mutata per homines? Nam hæc eſt iſtius nebulonis perpetua forma, non diſputandi, ſed calumniandi ſcurriliter. Et nunc, quaſi ſcirent omnes, regem id dicere, quod ſciunt omnes Lutherum mẽtiri, pergit ſcurrari ſtrenue.

Verba Lutheri.

Sic rotari debet, inquit, ac ferri præceps & inſana libido mentiendi, aduerſus Dominum gloriæ.

IMO Luthere, ſic rotari debet & præceps ferri, furioſus fraterculus, & inſana mẽtiendi libido, aduerſus agnitam veritatem, deſiderio deſpuendæ glorıolæ. Nam id ridiculũ eſt, quod videri vis regem loqui aduerſus dominum gloriæ. An huc quicquam eſt contra dominũ gloriæ, quod rex ait, Deum poſſe ſacramenta ſua, prout ipſi libet, diſpenſare, & parendum eſſe Deo, ſiue per ſcriptum quicquam iubeat, ſiue ſine ſcripto? Nam quod tu imputas regi, quaſi dicat homines poſſe mutare, quod ſtatuit Deus, illud certe, tam impudenter & improbe mentiri conuictus es, vt oculus poſthac, ſi quis pudor eſſet, nunquã auderes attollere.

ridiculũ Lutheri cõmẽtũ.

Verba Lutheri.

Quam vellem, inquit, modo poſſent aſini & porci loqui, vt inter me & Henricum iudicarent.

Dignos Luthero arbitros.

Hoc ſaltem recte facis Luthere, & in cauſam tuam commode: quam quoniam Deo & hominibus vides eſſe damnatã, ad porcos appellas & aſinos, ſi forte tam ſpurcum aut ſtolidum vllũ brutũ poſsis inuenire, vt tibi vel adgrunnire velit, vel adrudere. Quanquã ego profecto nõ dubitẽ, ſi vel aſini poſſent vel porci loqui, quin facile iudicarent, te & ſpurciorẽ eſſe porco, & ſtolidiorẽ aſino, qui tã fœdè mentiaris, & orbi te ſperes imponere, tam perſpicuo & tam parenti mendacio.

Verba Lutheri.

Sed accipiam, inquis, alios aſinos & porcos: Iudicate ergo vos ipſi ſophiſtæ Pariſienſes, Louanienſes, Colonienſes, Lipſenſes quoq;, & veſtri ſimiles vbi vbi ſint, qua dialectica valet, iſta Henriciſsima & Thomiſticiſsima conſequentia? Nam & vos ſignaſtis ad marginem libelli huius: Hic iacet Lutherus proſtratus. Et Henricum veſtrum aprobaſtis.

Et re vera pſtratus ceias.

ATAT hoc illud eſt. Hinc illæ lachrymę. Hoc animum tuũ percellit Luthere. Hoc vulnerat, laniat, lacerat, quod principis liber paſſim probatur doctis, qui merito probãt, & merito ſignant in margine: Hic iacet Lutherus proſtratus. Iaces profectu proſtratus turpiſsime, ſi proſtratus iacet, qui nihil habet reliqui, quod contra poſsit hiſcere, præter apertũ, & nulli non compertum mendacium.

Verba Lutheri.

Dicite ergo, inquit, vnde locus? vnde regula iſtius conſequentiæ? aliquid ſit extra ſcripturã: ergo cõtra ſcripturam eſt ſentiendum.

TIBI Luthere quærenda eſt regula qua tuearis iſtam conſequentiam. Nam iſta plane tua eſt. Quis iſtam conſequentiam fecit tibi? Quis ita collegit niſi tu? Sic enim colligit princeps, Chriſtus per ſpiritum ſanctum multa iubet, ac docet eccleſiam ſine ſcriptura: ergo Lutherus eſt hæreticus & Antichriſtus, qui nihil eccleſię credendum prædicet abſque ſcriptura.

Verba Lutheri.

Vnde, inquis, regula iſtius conſequentiæ? Vinum miſcetur aqua extra ſcripturam: ergo ſcriptura alteram partem ſtatuens, eſt damnanda, pro hæreſi habenda, & alijs blaſphemijs veſtris conſpurcanda.

Et ſtatim magnifice ſcurra ſubiungis.

Pudeſcit ne tua frons Henrice, non iam rex, ſed ſacrilege latro? Non ſudatis virulenti ſophiſtæ, vos miſerabiles trunci, in reprobum ſenſum verſi?

SIC libet ac licet nebuloni ludere, & alijs obijcere capitis ſui ſtultitias. Nam quis tibi ſic argumentatus eſt? Quis damnauit ſcripturam vllam? Quis habendam cenſuit pro hæreſi? Quis conſpurcauit blaſphemijs?

Nemo

Nemo certe, niſi tu, qui & Pauli reijcis interpretationem,& epiſtolam canonicam reprobas,& Iacobum blaſphemas Apoſtolum. Nam quod rea ait, huc tendit : quod ſicut Deus aquam vino miſcendam docuit, abſque ſcriptura,ſic & alteram ſpeciem auſerendam docuit, abſque ſcriptura. Quam,ſicut ante monſtratū eſt,nulla ſctiptura laicis dare prępcepit. Ego plus etiam dicere non dubitem : qund ſi quando, clariſsime fuiſſet aliquid de ſacris ritibus aut ſacramentis,in ſcriptura mādatum,quo quippiam non dico credi, ſed fieri,hoc aut illo modo mandetur : Deo tamen poſtea,aliter de illo diſpenſante mandato, & abſque ſcriptura iubente contrariom,id quod eum hac in cauſa feciſſe probauit rex, non erit impius,qui ſine ſcriptura paret,atque obtemperat deo,quemadmodum facit Eccleſia: ſed qui (quod Lutherus facit ac docet) ſcripturæ prætextu deum contemnit. Nec Eccleſia tamen ſcripturam, ſi qua videretur aduerſari, damnaret, aut haberet pro hæretica, aut conſpurcaret blaſphemijs, ſed honore ſeruato ſcripturæ,diuinitus edocta cugnoſceret, mandatum illud fuiſſe temporarium. Alioqui dicat nobis elegantiſsimus porcus,& prudentiſſimus aſinus: an quiſquis lotionem illam pedum non ſeruat hodie, quam Chriſtus olim peregit in cœna, damnat & conſpurcat illud euangeliū? Et tamen Chriſtus & exemplum dedit lotionis illius, &, ſi locum ſpectes cum interminatione, mandatum & ſeruauerunt & tradiderunt apoſtoli,& aliquandiu tota ſeruauit Eccleſia, id quod diſci licet è Cypriano martyre. Et nunc tamen,abſque ſcriptura noua,per Chriſti ſpiritū ad eam lotionē Chriſtianus populus deſijt obligari, niſi tu,qui quinque ſuſtuliſti de ſacramentis ſeptem,ſubito reponas octauum. Nec tamen quiſquam dānat,aut blaſphemijs illud conſpurcat euangelium. Ao Paulum dicis apoſtolum blaſphemijs conſpurcaſſe Deum, & hanc damnaſſe ſcripturam? Erit pactum meum in carne veſtra,in fœdos æternum. Maſculus, cuius preputij caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo,quia pactum meum irritum fecit. Nam contra illam tam manifeſtam,tam rigidām, tam minacem ſcripturam, non dubitauit dicere: Si circūcidimini, Chriſtus vobis nihil proderit. At Chriſtus, inquis, baptizare iuſsit, & baptizatus eſt ipſe. Fateor: ſed circumcidi iam olim iuſſerat,& circumciſus eſt ipſe: & ſe veniſſe diait,non vt legem ſolueret: & circumciſionis legem ſcriptura vocat fœdus æternum : nec per ſcripturam Chriſtus contra docuit Paulum. Nam & ipſe circumcidit Timotheum. Quid aliod habes,quam vt Paulum dicas, abſque ſcriptura doctum à ſpiritu ſancto, vt contra ſcripturæ verba,manifeſte mandantia perpetuô circūcidi : contra exemplom Chriſti, qui circumciſus eſt ipſe : contra tam apertum verbum Chriſti,qui ſe veniſſe dixit,non vt ſolueret legem, ſed vt impleret : non dubitaret tamen auferre circumciſionem? Memineris ergo,regem eodem modo reſpondiſſe tibi, quod eccleſia catholica,ab eodē docta ſpiritu, quo doctus eſt Paulus,vini ſpeciem non dubitauit auferre. Qoam vini ſpeciem preberi laicis (quāquam aliquando factum eſt) nulla tamē ſcriptura (qualem tu ſolam recipis) euidens, & manifeſta præcepit. At (inquies) Paulum docuit Deus,& abſque ſcriptura,ſed eccleſiam nihil docet abſque ſcriptura. Ergo, quod Deus quicquid docet Eccleſiam,docet euidentibus ſcripturis,hnc tu Luthere proba nobis euidētibus ſcripturis,contra illud euangeliſtę. Non omnia ſcripta ſunt. Et illud apoſtoli. Collaudo autē vos fratres,quod omnia mea memoria teneτis,& quemadmodū tradidi vobis, inſtituta tenetis. Præterea illud. Huius rei gratia reliqui te in Creta,vt quæ deſunt,pergas corrigere,& conſtituas oppidatim presbyteros, ſicut ego tibi ordinarā. Et cōtra illud. Seruate quæ pręcepi vobis,ſiue per ſermonē, ſiue per epiſtolam. Et illud item. Ego,quū venero,cętera diſponā. Necnō & illud prophetæ, Ego dabo leges meas in cordibus eorum, & in mētibus eorū ſubſcribā eas. Et quæcūq; ſunt eius generis alia. At proba ſaltem ſcripturis euidētibus,Chriſtum,qui cū ſpiritu ſuo affuit Paulo,eccleſię non adeſſe catholicæ,contra ſcripturam euidentem, qua contra promiſit ipſe, qoom dixit: Ego vobiſcum ſum, vſq; ad conſummationē ſeculi. Pudeſcit ne nunc tua frōs Luthere? Non ſudas virulente ſophiſta? Vere frons meretricis facta eſt tibi. Vere miſerabilis truncos factus es,& ſic in reprobum ſenſum verſus,vt mendacijs, ſycophantijs,hæreſibus, & blaſphemijs inſtopeſcens miſeriam tuam,præ præſentium moleſtiarum mole,imminentium malorum terrore,& æternæ damnationis horrore,non ſentias.

Hic Luthere ſcrupulus tibi iniectus eſt.

An non hæc laus eſt manifeſta ſcriptura Luthere?

Iā obmuteſcit verbolus fraterculus.

Alludit ad verba Lutheri.

Dicat,inquit,nobis glorioſus aſſertor ſacramētorum, vnde probet miſſam neceſſario mane celebrandam.

Verba Lutheri.

ECCE lector, vt ſui ſemper ſimilis eſt. Vt rurſus nebulo,mendacem ſe,vt rurſum ſe declarat ſycophantam. Dic reuerēde Aſine, vbi dixerit rex, neceſſario mane celebrandum eſſe. Sic enim dixit rex?

Hoc nuſquā non facit.

SI Lutherus,eam rem ad exactam Euāgelicę narrationis formam reuocat : cur Euchariſtiam non iubet ſemper in cœna recipi, imo vero poſt cœnam.

Verba Regis

Ecce Luthere, rea rem non reſtringit ad auroram,ſed (vt fæce iam diai) oſtendit eccleſiam,ſpiritu ductam ſancto, ne ſe obligari putaret ad veſperum. Et Auguſtino teſte probat, ſanctū docuiſſe ſpiritum contra Chriſti exemplum, ſumendum eſſe ieiunis, qood Chriſtus dedit cœnantibos. Dic iā Luthere,

 die,vbi

dic, vbi ſit illud, quod regem mentiris dixiſſe, de mane. An idem eſt mane ſumere, & ieiunium ſumere. Proba nobis euidẽtibus ſcripturis, idem eſſe mane ſumere, & ieiunum ſumere. An ideo idem eſt, ieiunum ſumere, & mane ſumere, quia tu ieiunus ſumere, niſi ſummo mane, non potes, quia ſummo ſemper mane potas? Hic locum habet tua quæſtio: dicite Sophiſtæ VVittembergenſes, vnde locus? vnde regula huius conſequentiæ? pater potator ſummo mane ſemper eſt ebrius, ergo nemo poteſt niſi mane recipere ſacramẽtum ſobrius.

Alludit ad verba Lutheri.

Verba Lutheri.

Idem, inquit, quæro de aqua miſcenda vino. Quis fecit hunc articulum fidei? quis audet dicere, peccatum eſſe, ſi ſine aqua celebretur? An Henricus, dum credit ſic eſſe, & non credit Lutherũ ſine aqua celebrare?

ÆQVVM eſt te Luthere veniam regi dare, quod te non adeo putauit improbum, quàm tute temet eſſe gloriaris. Nam cuius de te cogitationem, tua non vincat impietas? Etenim, quid in ſacris audeas, & nunc ſignificas, & paulo poſt ſatis aperte declaras.

Verba Lutheri.

Quis fecit, inquit, hunc articulum fidei? Quis audet dicere peccatum eſſe, ſi ſine aqua celebretur?

Vt celebretur à ieiunis, & aqua fundatur in vinum, iſta fideles ſuos docuit author fidei, qui in rebus & ſacramentorum & fidei, docet Eccleſiam ſuam omnem veritatem, eique, quod ipſi placet, inſpirat. Cuius voluntati, qui non obtemperat, peccet ne, an non peccet tua te ſtultiſsime damnatio docebit. Non opus eſt, iſta tibi dicat Henricus. Tota hoc tibi dicit Eccleſia Chriſti, ab annis plus mille præteritis. Cui quicquid tamdiu inſpirauit ſponſus, vere oportet ſic eſſe, quantumuis id nouus nunc neget, & contemnat hæreticus.

IAM illud non minus eſt ridiculũ, quam cætera impia, quod è tuo phanatico cerebro natum regem fingis dicere, his verbis.

Verba Lutheri.

Conſuetudo (inquit) habet vim legis. Reſpondeo. Habet vim legis, ſed in ciuilibus cauſis.

Vt tu ſemper Luthere, Lutherus es. Reperias nobis in toto regis libro, vbi dicat hoc, quod tu eum dicis dicere: Conſuetudo habet vim legis. Non te pudet iſtud fingere, vt poſsis videlicet pulchre ſoluere? reſpondeo, Habet, ſed in ciuilibus cauſis. Quaſi rex tibi allegaſſet hominum conſenſum, ac non manifeſte ſcripſiſſet, Chriſtum iſta ſuis inſpiraſſe fidelibus. Nos igitur (vt videas, quam belle tibi procedat, iſta tua tam impudens ſycophãtia) reſpondemus tibi, conſuetudinem Chriſtiani populi in rebus ſacramentorum & fidei, vim habere valentioris legis, quàm vlla habeat cõſuetudo cuiuſquam populi, in rebus ciuilibus,

Bellus es Luthere rhetor extra cõtrouerſiam.

quum hæc nitatur conſenſu dumtaxat humano, illa concilietur, & coaleſcat inſpiratione diuina.

Verba Lutheri.

Nos, inquis, in libertatem vocati ſumus, quæ nec legem, nec conſuetudinem ferre poteſt, quum agamus in ſpiritualibus.

Veriſsime profecto pronuncias, de te & tui ſimilibus, quos diabolus vocauit in ſeruilem libertatem ſuam. Nam vt legibus & moribus chriſtiani populi, Deo ſeruire, regnare eſt, ita leges & mores abrumpere, quos populum ſuum Chriſtus voluit obſeruare, & ſuaue iugum excutere, quod Chriſtus voluit ſuum gregẽ portare, quid aliud eſt, quã ſeruũ deo fugitiuũ eſſe, vt libere viuas diabolo? Imo libertatis ſpecie, ſeruitutẽ ſeruias miſerrimam.

Cuiuſmodi ſit Lutheri libertas.

Verba Lutheri.

Quare, inquit, dominatio & regalitas Henrici, ſuam dialecticam male didicit, & hoc loco vitioſiſsime petit principium, arripiẽs hoc pro certo, probato, diuino, neceſſario articulo fidei, quod eſt mere liberum, & humanum inuentum.

Doctoralis magiſtralitas Lotheri non conſiderat, quod in hoc loco ſe declarat vitioſiſſimum nebulonẽ, qui ſub nomine regis blaſphemet Auguſtinianus Auguſtinum, in cuius olim verba iurauerat, à quo nunc, & Chriſto ſimul, perfuga periurus aufugit. Nam illum allegauit princeps, aperte pronunciantẽ id, quod iſte clamat eſſe merum, & liberũ inuentum humanum, fuiſſe inuentum ſpiritus ſancti. Et certe ex tot ſanctis eccleſiæ patribus qui ad hunc vſq; diem à Chriſto paſſo vixerũt nullus vnquam fuit, qui communes vniuerſæ eccleſię mores, circa ſacramenta non crediderit, aut traditos eſſe Dei iuſſu per apoſtolos, aut per ſpiritum ſanctum inoleuiſſe in Eccleſia. Quos ſi quis interdũ humana fragilitate trãſgreſſus eſt, inter peccata numerauit. Cõtra vero, ex tot impijs & inſanis nebulonibus, qui ad hũc vſq; diẽ à Chriſto paſſo vixerũt, tu propemodũ ſolus exortus es, q̃ cõmunes vniuerſę Eccleſiæ mores, circa ſacramenta blateres, ſic eſſe prorſus liberos, vt quod vniuerſi tam ſancte, tam perpetuo ſeruant, & tot ſeruarunt ſeculis, id iam cuique liberum ſit, quando libet, quoties libet negligere. Et audes nebulo, ſub papiſtarum nomine totam tot ætatum eccleſiam irridere.

At Lutero peccatum eſt eos ſeruare.

Verba Lutheri.

Quare nos, inquis, papiſtis iſtis ſanctis, libenter fauemus, magnificos illos fidei ſuæ articulos, quæ credunt: Eſſe tantum mane communicandum, Eſſe tantum in loco ſacro, aut portatili, quod vocant, celebrandum: Eſſe aquam vino miſcendam, & alios grauiſſimos, & his ſanctiſsimis ſanctis digniſsimos articulos.

NEMO eſt petulantiſsime ſcurra, qui non ſentiat blaſphemas iſtas irriſiones tuas, recta contingere ſanctiſsimos quoſque proceres Eccleſiæ catholicæ, nempe Cyprianum,

Hiero-

Hieronymũ, Ambroſium, Auguſtinum, Baſilium, Gregorium, Chriſoſtomum, atq; id genus reliquos, quorum ſanctiſsimi libri paſsim declarant, eos, quæ tu derides, ſerio ſanctéq; ſeruaſſe, & execrabilem crediidiſſe, ſi quis illa non per incuriam præteriret, ſed quod tu facis, arroganter & contumelioſe conténeret. Sed tu tibi conſcius, omnibus ſanctis te eſſe execrabilem, velut deſperatus nebulo, viciſſim ſanctos omnes, amens & inſanus irrides.

Verba Lutheri.

Nos autem, inquis, tales fideles mere fatuos, & ſtolidos affirmamus.

NIMIRVM, quaſi dicas, nos hæretici, nos infideles, tales fideles mere fatuos & ſtolidos appellamus. Sed quum dies illa venerit Luthere, in qua ſtabunt fideles in magna cõſtantia, tum vos hæretici, & infideles videntes, turbabimini timore horribili, & gementes præ anguſtia ſpiritus dicetis: Hi ſunt fideles & ſancti, quos nos infideles & impij aliquãdo habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Ecce, quomodo computati ſunt inter filios Dei. Ergo nos errauimus à via veritatis, & iuſtitię lumen non luxit nobis, & ſol intelligẽtiæ non eſt ortus nobis. Laſſati ſum' in via iniquitatis & perditionis. Quid profuit nobis ſuperbia?

Tũ tibi Luthere excutietur iſta iactantia verborum.

Verba Lutheri.

Nos inquis, communionem ſacramenti liberam habemus, ſiue per diem, ſiue per noctem, ſiue mane, ſiue veſperi, libera ſunt tempora, hora, loci, veſtes, ritus.

OMNIA tibi libera ſunt: nec tua refert vbi, quando, quomodo ſacrifices, noctu ne, an interdiu, in luce ne, an in tenebris, ebrius, an ſobrius, veſtitus, an nudus, cultus, an ſordidus, ſuper altare, an ſuper ſoricam ſurciſer.

Verba Lutheri.

Apud nos, inquis, non peccat, qui modeſte ederit, aut biberit ante communionem, quod & Paulus confirmat, I. ad Cor. XI. dicens: Si quis eſurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis ad cœnam dominicam.

Vtpote apud quos nullũ ſit peccatũ, niſi incredulitas

QVI ante communionem ederit aut biberit, non peccat, apud vos, hæreticos homines nimirum impeccabiles. Apud quos, nullũ tam grande peccatum eſt, quod peccatum eſſe poſsit. Omnia peccata veſtra, ſic abſorbentur in fide, quorum animas interim totas abſorbet infidelitas. Iam quod affers ex Paulo: pone primum illic perſpicue dici, quod tu illum dicis dicere: quid aliud ex eo loco probaſti tamen, quàm quod id tum licuerit? Concludes ne ex eo, poſtquam tibi probauit rex, contra placuiſſe ſpiritui ſancto, annis iam plus mille, idem licere tunc? quia Apoſtolus, ſic diſpenſante Deo, permiſit illud tunc? quaſi non quædam aliquando permiſerit, quę paulo poſt etiam ipſe prohibuit, niſi nunc circumciſionem permittas omnibus, quia Paulus olim circumcidit Timotheum. Sed quæſo te Luthere, qui nihil admittis præter euideotes ſcripturas, quomodo facies illum Pauli locum tam euidentem pro te? Paulus ait: Si quis eſurit, domi edat. An ideo manifeſtum facies, illum dicere id eis licere? nec vllũ eſſe peccatum, ſi eſurientes prius domi comedant, deinde ſaturi ſumant Euchariſtiam? Idem quum iiſdem ſcribat Corinthijs: Qui cõtemptibiles ſunt in eccleſia, eos conſtituite ad iudicandum, probat ne, vt conſtituantur contemptibiles? an id potius dicit ad eorum verecundiam, qui neminem repererint ſatis ſapientem in eccleſia, qui dirimeret lites chriſtianorum, ſed eos litigare permittant apud ethnicos: quãquam velit eos potius apud quemuis litigare chriſtianum iudicem, quam Chriſti nomen prophanare apud gentes. Tamen aperte pronunciat eos peccare, quod de pecunia litigent apud ſe. Omnino (inquit) peccatũ eſt quod habetis iudicia inter vos. Et tu Luthere, ſi locum, quem affers diligẽter expẽdas, videbis eum forte potius totũ cõtra te canere. Nam ibi manifeſte reprehẽdit apoſtolus eos, qui ſuas cœnas afferentes ſecum, pręoccupabant eas edere, priuſquam ederent cœnam dominicã. Et ideo. Non licet (inquit) edere cœnam dominicam, quia propriam quiſq; cœnam præoccupat. Ex quo non obſcure colligitur, ieiunos veniſſe ad communionẽ, ſed cibũ quenq; ſuũ, cepiſſe portare ſecũ: quem quia quidam pręguſtabant, apoſtolus id reprehendit, præcipiens, vt domi corpus paſcerent, in templo paſcerent animam. Quod ſi tam effœminati eſſent, aut alias ſic affecti, vt grauẽtur tantiſper durare ieiuni, quoad conueniret concio: continerent ſe potius, & comederent domi, nec ad communionem auderent, ſaturi & eructantes accedere, vnde ſibi damnationem accerſerent. Relege ergo locum rurſus Luthere, videbiſq́. eum totum tibi potius aduerſari, quam ſuffragari. Siquidem haud ait, ſi quis eſurit, domi manducet, ac dein veniat: ſed ſi quis inediam nequeat ferre, domi remaneat iubet, ac ibi famẽ ſedet: nec ad tẽplũ Dei adeat, vt ventris negocium agat.

audi nũc ia Luthere cõtra.

En Luthere teſtimoniũ tuũ contra te.

Verba Lutheri.

Non quod damnem vſum, mane & locis ſacris communicandi, ſed neceſſitatem repudiamus. Volumus enim, ſi quis ieiunare non poſsit, aut reumate, vel grauedine leuari ieiunus non poſsit, ante comedat & bibat, quam participet menſa domini: & hoc libere agat, quo corpore & animo ſit compoſitiſsimus. Nam quod Henricus Eccleſiam vocat, nos dicimus meretricem purpuratam eſſe. Eccleſia enim & ſi ritibus & ceremonijs carere non poſſit, non tamen leges & laqueos animarum ex ipſis facit, faciunt autem hoc, qui Eccleſia nomen iactant porci illi & aſini, Henriciſtæ, Papiſtæ, Sophiſtæ, Thomiſtæ, & ſui generis deceptores, & Antichriſti.

Vos, id eſt hæretici.

D. Martinus plus millies declarauit aperte quam magnifice, & quam regaliter, imo quã nebulonice, & quam ſcurriliter, omnes eccleſiæ cõſuetudines, omnes leges, omnes ritus, & cæremonias omnes cõtemnat. Nam leges exuſsit etiam, ne quis dubitet, quanti faciat reliqua, quibus hoc pro magno tribuitur, vt legibus, quas exuſsit, æquẽtur. At none ſubito cepit eſſe circũſpectus, & moderari ſentẽtiã ſuã. Nam ante dixit ſæpe, ſic eſſe omnia iſta libera, vt liceat omnia, quãdo libet, quoties libet, ſeruare, mutare, probare, damnare, curare, negligere. Nunc non damnat vſum, ſed repudiat neceſsitatem communicandi mane, & locis ſacris Et qui in Babylone contẽdit, miſſam fore multo magis chriſtianam, ſi veſtium, cantuũ, geſtuum, & cæterorum rituum, & cæremoniarum omnium, pompa tolleretur: contra nunc fatetur hic, eccleſiam ritibus & cæremonijs carere non poſſe: Sed eccleſiam verã, id eſt, Lutheranam, ritus & cęremonias habere liberas: eccleſiam vero papiſticam, id eſt catholicam, leges & laqueos animarum, ex ipſis facere. Videamus ergo Luthere, qui ſint hi laquei, quos inijcit eccleſia catholica· & quæ ſit hæc libertas, in qoam nos vendicat eccleſia tua.

Animũ lector aduerte.

Conſideremus iſtud, in hac ipſa conſuetudine qua communicamus ieiuni. Eccleſia hunc ritum accipit, & alios ritus eiuſmodi, perductos in conſuetudinem, per occultam diſpenſatiooem ſpiritus ſancti, ſicut ſanctiſsimi quique patrum teſtantur, oon tanquam ſacramentorum ſubſtantiam, ſed qui in honorem ſacramentorum adhibentur, qui neque contemni ſine peccato poſſunt, nec ſine magna grauique cauſa debent omitti. Cæterum ſi quis decumbat ægrotus, aut alias ſit in periculo, communicat non ieiunus, communicat vel ter paſtus, ne decedat abſq; viatico. Verum vbi neminem eſt communicandi neceſsitas, abſtinendum potius cenſet eccleſia catholica, quãm ritum & conſuetudioem diuinitus inſtitutam, temere præſumas infringere. Dic igitur Luthere, quis eſt hic animarum laqueus, vbi potes implere, quod pręcipitur? & quod non poteſt implere, non exigitur. Sed hoc tibi tamen & eccleſiæ tuæ, non ſatis videtur liberum. Sed ſi quis reumate vel grauedine leuari ieiunus non poſsit, vis vt ante comedat, & bibat, quãm attingat menſam domini, & hoc libere agat? Cur iſtud? vt ſit (inquis) corpore & animo quã cõpoſitiſsimus. Valde profecto liberum facis illum eccleſię ritum: ſi libere tibi licet eum ſoluere, de qualibet cauſa tam facile, ob reumatis aut grauediois paululum. Nam ſi talibus excrementis, corpus exuberet valdius, nocuerit potius, quãm profuerit cibos, Quin iſtud miror nunc placere tibi vt qui communicat, animum habeat compoſitum, quum in Babylonica placuerit, vt accedens ad communionem, haberet animũ, quam maxime poſſet, confuſum, per conſcieotias erroneas, & peccatorum vel morſu, vel titillatione turbatas. Præterea ſi reumate vel grauedine moleſtetur, quare non potius differet communicare, quãm contra tam receptũ totius eccleſiæ morem communicet? Hoc videlicet te mouet, qood tunc communicaretur rarius: & tu communicationem illam ſanctiſsimam velles fieri frequentiſsimam. Hoc tu curas ſcilicet: qui in Babylone cenſes Euchariſtiam ſumendam, tantum ſemel in vita: nec id niſi in mortis articulo.

An non Luthere hoc ſatis eſt libertatis?

Nempe cui nulla ſit libertas, niſi liceotia.

Quã hæc cohęreat tu lector æſtima.

SED tu adhuc liberiorem facis eccleſiam tuam, nempe vt præoccupet edere, ſi quis ieiunare non poſsit. Olim, qui communicabant, ad cœnam vſq; ieiunabant: Quam rem, quum aliquot aut ęgroti, aut delicati nõ ferrẽt, eccleſia docente ſpiritu ſancto, mutauit tempus. Et potius elegit à veſpere ad auroram ducere, ꝗ prętextum relinquere cuiquam, vt cogi videatur ante communionem edere. Et nunc tu tamen dicis: ſi quis non poteſt ieiunare, poſſes fortaſsis iſtud dicere, ſi commuoicare non liceret ante veſperum. Nunc miſeret me profecto tui, & eccleſiæ tuę, ſi perpotantes vſq; ad mediam noctem, non poteſtis poſtea ieiunare vſq; ad ſummum mane. Nunc vides lector, quam belle reuerendus pater temperat ſermonem ſuum: & quam pulchre diſtiniat, quatenus deferendum ſit ritibus, & conſuetudinibus Eccleſię.

REFELLIT SOLVTIONES LVTHEri, quibus conatur illud ſoluere quod rex obiecit, de aqua infuſa vino.

CAP. IX.

SED iam illud, quod aqua licite miſcetur vino. Quæ res, vt oſtendit princeps, non magis potuit fieri, quã altera ſpecies omitti, niſi per ſpiritum Dei. Per quẽ & dicit & docet, vtramq; rem eſſe receptam. Operæ pretiũ eſt videre, quũ diu riſeris, quam perplexe tractes interea, & quam ridicule tãdem ſolueris. Ais diuerſam eſſe rationem, de ſpecie vini tollenda laicis, & de aqua infundenda in vinum. Alterum enim Eccleſiæ non licere ſtatuere: quia vini ſpecies eſt pars ſacramenti: de altero licite ſtatuere potuiſſe: quia eſt res impertinẽs ad ſacramentum. Nam quicquid eſt impertinens: id plane liberum eſſe dicit, & de talibua homines poſſe ſtatuere, vt pote ritibus & cæremonijs, quibus eccleſiam dicit non poſſe carere. Obiter ergo lector quam feſtiuum illud? quod ritibus ac cęremooijs fatetur eccleſiam carere non poſſe, & tamen paulo poſt vnumquenq; liberum eſſe vult, eadẽ ſtatuta vel obſeruare vel trãſgredi videlicet vt libera ſit Eccleſia. In quam libertatem ſic vocati ſumus, inquit, è ſeruitute, vt nec vlla lege, nec vlla conſuetudine teneamur, ſed ita videlicet liber quiſq; ſit in rebus ſpiritualibus, vt

quic-

quiequid libet, licere debeat: quid ni? vt dum vnus natale celebrat, alius faciat paſcha, & dũ religioſi ieiunãt quadrageſimá, pater potator interea, cum ſoia compotoribus, celebret bacchanalia. Et hęc eſt vna ſolutio, qua ſoluit illud argumentum regis.

Verba Lutheri. *Non valet inquit, ſimilitudo: quia, vt tolleretur altera ſpecies, non potuit eccleſia ſtatuere: quia forma inſtituta à Chriſto: ſed de aqua infundenda potuit, quia non eſt de forma ſacramenti, ſed quiddã impertinens, & quicquid eſt impertinens, non ſolum eccleſia, ſed etiam quilibet poteſt libere pro ſuo libito facere, vel omittere.*

Et tamen paulo poſt, idem reuerendus pater ait, non impertinens eſſe, ſed malom, aquá infuudere vino: atq; ita non licere, qoia habet inquit, malam ſignificationem: nam ſignificat, inquit, ſynceritatem ſcripturæ, confuudi traditionibus humanis. Vides igitur, vt homo ſapiẽs, & nuſquá ſibi cõtrarius, vnũ regis argumẽtum ſoluat duabus ſolutionibus, inuicẽ ſibi cõtrarijs: Altera, qđ cuilibet licet aquá infundere, quia non eſt prohibitum, ſed tantum eſt impertinens, nec magis vlli parti ſacramenti contrarium, quam creationi mundi, aut natiuitati Chriſti: Altera, qood licere nou poteſt, quia malam habet ſignificationem. Et certe licere uon poteſt, ſi tam malum eſt, vt ſignificet ſynceritatem ſcripturę confundi traditionibus humanis. Vnde iſta regula Luthere?

HIC ego tuam fidem chariſsime lector imploro. Id quod hic nebulo modo appellat impertinens, modo conſuetudinem incertæ originis, modo etiam ritum malũ: cogita queſo tecum, an vllá originẽ habere cenſeas, pręter ſolam voluntatem immortalis Dei. Nam ſi mortales omnes conueniſſent in vnum, putas ne tam audacem futurum fuiſſe quenquá, qui primus aoſus eſſet proponere, aquá inſundẽdam in vinum, qua de re nihil eſſet factum in exemplo Chriſti? Quod ſi quiſquam fuiſſet tá audax, vt proponeret: quenquá ue putas futurũ fuiſſe tá amentem, vt in re tanta ferrer talia propouentem, vt homines ex aqua & vino rite ſe facturos crederent, quod Chriſtum accepiſſeut in ſolo feciſſe vino? An non minus timuiſſent vtramq; ſpeciem omittere, qoá alteram, adiuncta tertia humana temeritate violare? etiamſi quid eſſet, quod omnes ſcirẽt habere ſignificatiouem optimam. Quanto minus ſi (quod hic ait nebulo) res haberet ſignificationem peſsimam? Non eſt veriſimile.

Ná alioqui nihil cenſet eſſe periculi, ſi quis quum ſacramentum conficit, quicquam ſaciat quod ſit impertinens, & non contrarium. Ah ſceleratum ſcurram, quem, hac ratione vident omnes non reueriturom cum pane mixtum conſecrare caſeum, aut ſacroſanctum corpus domini couſcindere, atq; infarcire farcimine.

SED tu lector pie, quum videas neminẽ, qui quidem chriſtianus eſſet, id vnquam ſuiſſe auſurum, vt aliquid adijceret venerando ſacramento: dubitare nõ potes, aquam ſola ſancti ſpiritus ordiuatione infuſam: velut repreſeutet illius aquæ memoriam, quæ ſimul cum ſanguine de Chriſto fluxit in cruce, vel quia vinum iu cœna quoq; miſcuit Chriſtus, etiam ſi nihil de ea loquantur euangeliſtæ, qui non omnia ſcripſerunt, quæ ſecit Chriſtus, certe quacunq; de cauſa ſpiritus ſanctus inſtituit, nõ alio receptum ſpiritu, quam ſancto, potes lector eſſe certiſsimus. Quare nec id dubitare potes, quod ſpiritus ſanctus inſtituit, quiſquis id malum ſignificare dicit, illius ſpiritum à ſpiritu peſsimo ſortiter eſſe poſſeſſum. Is eſt Lutherus. Quid ergo mirum eſt, ſi ſtolidus nebulo calumniatur principem, quum & apoſtolum Iacobũ, & eccleſiam totam catholicam, iam olini cõtempſerit, & nunc eo procedat impietatis, vt aperte blaſphemet ſpiritum ſanctũ? Quum id, quod nemo nou videt ſpiritum ſanctum omnibus inſpiraſſe fidelibus, hoc audet ſcurra, quouis iufideli deterior, execranda lingua & radicitus execranda, blaſphemare. O ſacrilegũ nebulonem.

OSTENDIT, QVAM IMPEDITVS *illo argumento Lutherus, de aqua inſuſa in calicem: & ſimul duo illa genera ſtultorũ, ab Luthero conficta facete retaliat.*

CAP. X.

SED quam miſere torqueatur illo argumẽto de aqua iuſuſa vino, docet eius perplexa fluctuatio. Huc atq; illuc rotat ſe, nec vſquam conſiſtit ſecum: licet, iuquit, hominibus ſtatuere, vt infundatur aqua, quia eſt rantum ritus, & res impertinens ad ſacramentum. Et ſtatim paulo poſt. Nou licet aquam infundi, quia malam habet ſignificationem. Rurſus. Eccleſia non poteſt carere ritibus, & cæremonijs: ex quo ſequitur quod ritus & cæremoniæ ſeruandæ ſunt, & ex conſequente, ſeruanda eſt aquæ mixtio: quem ritum eſſe fatetur, & duntaxat impertiuentem, & qualem dicit Eccleſiam poſſe ſtatuere. At rurſus, paulo poſt: Nemo tenetur ad ritus aut cæremonias, quia liberi ſum' ab omnibus euangelica libertate: Ergo aquam non obligamur infundere. Sed paulo poſt rurſus: Si quis infundat aquam, malũ ſignificat: Atq; hac ratione, prohibemur infundere. Vide quo pacto ſe ex illo extricet argumeuto D. Martinus. Aquam tenemur infundere. Aquá uon tenemur infundere. Aquá nõ tenemur infundere. Age age nebulo: perge ſceleſte, ſic perplexe loqui. Sic obſcuratur cor inſipiens. Sic caligant impij. Sic hallocinautur ſchiſmatici. Sic vertigine rotantur hæretici.

ET tamen affectat videri non rixator tantũ ſtrenuus, ſed ſi ſuperis placet, etiam ſcurra facetus. Fingit itaque duo ſtultorum genera: Stulta Lutheri ſtultorũ fictio.

quorum alter ſit tam ſtultus, vt ex facto impertinente extra ſcripturam, putet tolli ſcripturam vt ex eo, quod fit adulterium, tolli potet ſcripturas, prohibentea adulterium. Alter vero, tam ſtolidus, vt ex vno quolibet ſcripturæ loco, quemlibet alium ſcripturæ locum, quâtumuis impertinentem putet hæreticum eiſe, vt ex eo, quod Ietro legitur conſuluiſſe Moſi, vt ſtatueret iudices, credat omnes ſcripturas ſalſas eſſe, quæ loquûtur de natiuitate Chriſti. Deinde diſputat ſuo more ſeſtiue, hoc eſt ſcorriliter: vtroque ſtulto ſtultiorem eſſe principem, qui ex eo, quod homines licite ſtatuerent, vt aqua vino miſceretur in ſacramẽto: quæ res eſt (vt ait) ritus dumtaxat impertinens, & ideo licite potuit ab hominibus inſtitui, concludat etiam, licite ab hominibus inſtitutum, vt vini ſpecies tolleretur laicis. Quã rem talem eſſe contendit, vt ab hominibua inſtitui non potuerit, quia vini ſpecies nõ eſt res impertinens, ſed pars ſacramenti.

Occaſio huius ſictionis Lutheri.

VERVM quum huius tam ſeſtiue ſictionis fundamentum ſit, non vllum verbum principis, ſed ſtolidum ipſius Lutheri cõmentum, quo nemo non illum videt id dictũ imputare regi, rex quod nuſquam dicit, quis adeo ſtultus eſt, vt non ſtultum iſtum, tam ſtulte ſtultos fingentem, rideat? Nam quod tam facile nobis fingit ſtultos, equidem nihil miror. Naturale eſt enim, vt ſtultus procreet ſtultum ſimilis ſimilem, ſicut aſinus aſinum. Nec dubito, quin ſtultua iſte, poſtquam ei iam diſplicere cœpit in ſacerdote caſtitas, multos nobis ſtultos geniturus ſit. Verum cum ſua ſtultorũ ſuorum generatione, ſic glorietur, vt aut neminem ſtultitiam ſuam videre credat, aut id ſe ſaltem ſimulet credere: fingat nobis egregius iſte ſtultorum figulus, vnum ſaltem ſtultum huiuſmodi, qui quum inuenerit ſorte annulum ex orichalco. per iocũ deceptus à quopiam, perſuadeat ſibi, eum eſſe aureum illum annulum Gygis, qui olim imperitabat Sardibus, quo illum, ferunt, ſolitum ire quolibet inuiſibilem. Hac mirabili fortuna, ſuperbus morio, quos ludos iocoſq; dabit, dum mille nugis faciet præſtigij ſui periculum? quam geſtiet, qoam ridebit? quam ſaltabit prę gaudio, ſpectatoribus in aliam partem auertentibus oculos, vt eius foueant ſtultitiam? Iam ille, ſe interea mirabilem quempiam ſemideum his haberi putabit, quibus ridetur inſanus. Non ſimius ſimio ſimilior eſt, quam iſti ſtulto ſtultus, & ſtulte ſtultiſex Lutherus. Qui tãquam nemo ſtultitiam eius videat, ita ſe ſuperbus effert, & quaſi iam perſuaſerit omnibus, id regẽ hominibus tribuere, quod nemo neſcit eum tribuiſſe dumtaxat Deo: ludit ac geſtit ſtolidus, velut omnibus omnium oculis nouo perſtrictis præſtigio, ne ſe ludentem conſpiciant, venuſte ſcilicet in morem cameli ſaltantem. Ipſe tam ſtultus interea, vt ſaunas, cachinnos, ronchos, & rinocerotas nõ animaduertat omniũ vndiq; ridentium, tam ridiculam ſtolide ſibi plaudentis inſaniam.

Si tantũ ſtultos gigneret minꝰ eſſet mali.

Huiuſmodi quiddã ſe iã reperiſſe putat Luterus.

Morlõis videlicet tiru ſaltantis iocitate.

Verũ ne ſors ægre ferat venerandus pater, nomen ſtulti: age, fingatur alius, nõ plene ſtultus, ſed pene ſtultus. Cæterum plene nebulo, & pluſquam plene ſcurra paraſiticus, qui fuerit aliquando frater, poſt curtiſanua, deiu rurſum frater, poſt apoſtata, tum leno rurſus, poſtremo plagepatida, qui in aliquo Bohemię pago, ruſticorum cunuiuiũ ingreſſus, ſcurrari cœperit: qui quũ torpiſsimis geſtibus, & verbis obſcœniſsimis riſum captarit: poſtquã ineptus minus, & improbus, imitatus eſt ruſticũ lenonem, ebrioſum, meretricem furioſam, tãdẽ cupiens exhilarare conuiuas, incipiat imitari morionem: & qun primarium ſtultitiæ ſpecimẽ edat, nudus prodeat in conuiuiũ dũtaxat opertus rete, quaſi perſuaſerit ei quiſpiã, ſic iocantatum eſſe ſe, vt nemini poſsit conſpici. Sic igitur ingreſſus, nõ morio ſtultus & innocens, ſed improbus ſcurra, & laſtaurus impudens, obſcœnis geſtibus laborat excitare riſum donec tam fœdum ſpectaculum deteſtãtibus illius etiam ruris ruſticis, qui publice coeunt in templis, ipſo ſolo qui riſum captat ſic ridente, quo modo ridere ſolet irritatus canis, cęteris indigne ferentibus, auulſo tandem rete, ſcurra flagris eijcitur.

Tacite tãgit crebras Lutheri metamorphoſes.

Hęc Lutheri ...e belle cõperunt.

Sic tractari debet Lutherus

Hic ſcurra, ſciu, nõ diſpliceret Luthero: neq; enim ſua cuiquã forma diſplicet: neq; quicquam Luthero tam cõforme, quam huiuſmodi ſcurra: ita vterq. pari modo ſcurratur. Nam nec illius nuditas magis conſpicua eſt, quam Lutheri, cuius obſcœna ſic retegit, ac reuelat regis libellus, vt ipſius liber, quo ſe tectum ſimulat, non magis eum tegat, quam illum alterum ſcurram tegit rete: nec illius magis pudẽda nuditas, nec magis impudens, quam nebulonis iſtius, qui ſibi conſcius, turpiſsimam ſycophantiam ſuam omnibus vbiq; patere: neq; quenquam eſſe mortalium, qui non illum ſentiat idipſum aperte ſentire: tamen ſcurra turpiſsimus, tanquam ſibi perſuaſerit, nemini ſe poſſe conſpici, ſic ſe ſtultum ſimulat, ac ſub perſona ſtulti, non in ruſticorum cuuuiuio, ſed in totius orbis theatro, non iu re leuicula, ſed in materia religionis & fidei, tam imprudenter abutitor improbe ſcurrandi licentia, vt plane ſe demonſtret dignum, quem non honeſti ſolum cuncti, velut honeſtatis corruptelam publicam publice caſtigandũ curent, ſed omnes etiam ſcurrę virgis in foro verberent, quod tam improbe ſcurrando, ſcurrarum ordinem ex ridiculo reddat inuiſum.

Hoc quo magis appareat eius ſtultitia.

OSTENDIT LVTHERI IN CAVSA *diffidentiam, & diſsimulationem earum rerum, quibus debuit reſpondere: necnon aduerſus beatum Ambroſium, ſtolidam & blaſphemam ſycophantiam.*

CAP. XI.

DE TRANSVBSTANTIATIONE.

Verba Lutheri.

QVarto,quũ ego demonſtraſſem,non eſſe neceſſarium credere panem & vinum tranſubſtantiari:inſurgit in me Thomiſta rex, duabus machinis. Quarum prima eſt Ambroſij verbu: Altera Thomiſticus ille aries,qui vocatur Oportet ſic eſſe. Ambroſium inducit,aſſerentem nihil remanere niſi corpus & ſanguinem poſt conſecrationem. Quid ergo reſpondeam tam inſulſis,& ineptis ſtultis? Si hic quæram,an Ambroſij verbum ſit articulus fidei neceſſarius,dicet rex,Oportet ſic eſſe. Si dixero,quis dedit Ambroſio ius condendi articulos fidei,dicet,Oportet ſic eſſe. Et non videt ſtolidum caput,tale eſſe Ambroſij verbum, quod ſe ipſum deuorat,cum impoſsibile ſit nihil remanere niſi corpus & ſanguinem poſt conſecrationem,niſi apud Thomiſtas ſubtiliſsimos viros,forma,color,frigus,et alia accidentia,nihil eſſe dicuntur. Nam hæc verę vt non ſunt nihil,ita videmus ea remanere,vt Ambroſium hic erraſſe palam palpemus etiam.

Id quod tam inſulſus q̃ tu es velles, conuitia mera.

Et tu nequis tuũ videre ſcelus.

Aut nunquam quiſquam victus eſt candide lector,aut hac in re profecto clariſsime victus eſt,& turpiſsime cecidit impijſsimus hæreticorum Lutherus: Cui,ſi tam aliquid eſſet frontis,quam nihil eſt omnino mentis,ſic illũ oppreſsiſſet pudor,vt in ignem potius fuiſſet conjecturus ſeſe,quam in huius articuli mentionem vnquam venturus denuo. Sed quam nihil illum pudeat,vel hinc agnoſce lector.

At Luterus vtitur diuerſa rhetorica vt aliquid truncet.

Rex illius argumenta recenſuit omnia fideliter, atq; adeo nihil imminuit,vt quædam etiá amplificet. Omnia vero tam aperte ſoluit, vt ne nunc quidem præter ſtulta conuitia, ſicuti ſtatim videbis, quicquam potuerit inuenire Lutherus,quod contra rurſus obijceret. Denique totam rem ex ipſis Chriſti verbis probauit,quæ licet tam aperta ſint, vt expoſitione non egeant,tamen expoſuit tam dilucide, vt ſi cuiquam ante fuiſſent dubia,poſtea dubitare nõ poſſet. Poſtremo,ne videretur ex ſuo dumtaxat capite quicquàm dicere, ſicut Lutherus è ſuo dicit omnia: profert magnã antiquorum patrum,& doctiſsimorum, & ſanctiſsimorum cateruam,eadem de re,idem omnino ſentientium: quorum teſtimonio probauit,non modo ſe pro ſuo libito non torquere ſcripturam dubiam,ſicut Lutherus in tranſuerſam torquere ſolet apertam, ſed nec in clariſsima quidẽ cito credere, niſi ſecũ conſentire ſenſerit bonorum atq; eruditorum ſententiá.

Hos ne taceat, ridet Lutherus.

At Luterus cõtra ſeſe præfert omnibus

Quin eadem opera,probauit & illud: Nempe tranſubſtantiationis fidem, quam Lutherus improbe mentitus eſt,natam eſſe intra trecẽtos annos: veterem fuiſſe eccleſię fidem ante annos plus mille. Quũ ergo princeps (vt dixi) luculenter hæc probarit omnia, Lutherus ita proſtratus in lutum, pudoris dolore ſtimulatus,ex ira verſus in furiam,hęc ferme diſsimulat omnia. Et omiſsis oſsibus ac neruis, conatur,mollioris hinc inde carunculæ fruſtũ aliquod arripere,quod rodat. Nec tamen quicquam inuenit tam fragile, quin putridos eius dẽtes infringat. Quemadmodum illud ipſum de Ambroſio,in quo ſpectare potes, & extremæ deſperationis, & duplicis ſycophantiæ Lutheranæ conſcientiam. Ait enim regem,tãtum afferre duo,videlicet dictum Ambroſij, & Thomiſtarũ (vt vocat) arietẽ, Oportet ſic eſſe. Quæſo te Luthere,quũ tot veteres produxerit rex,cur tu,qui ſacrilegium clamas eſſe omitti tuorum quicquam, atq; id clamas impudenter ibi,vbi nihil prorſus omittitur: cur inquam,hic reliquos omnes ſubtrahis, de ſolo fateris Ambroſio? Nemo tam ſtupidus eſt,qui non intelligat tã multorũ,qui & eruditi fuerunt & ſancti,conſenſum,tempore locoq; diſtantium plus habere momenti,quam dictum vnius Ambroſij. Cur tu tantus bellator,tã certus victoriæ,in cauſa (vt fingis) facili,non audes congredi cominus? Cur quęris tam pudẽda ſuffugia, vt, quod fortius eſt, diſsimules: quod minus forte eſt,id ſelegas,tanquam ſolũ ſit,cum quo pugnare debeas? Putaſti quenquam eſſe tam ſtupidũ,vt te non ſentiat, quũ ita rem tractas,pugnam detractare, & extremam deſperationem tam male tegendo, manifeſte prodere?

Hoc pro ſuo more facit.

Solita Lutheri ſycophãtia

Itaq; Luther' eos ſubticuit

Ita credidit.

SED age,reliquos omittamus in gratiam tuam. videamus interim, quam belle viceris hunc vnum, quem tanquam oportunum & obnoxium,ac ſuperatu facillimũ delegiſti tibi comparem.

Verba Lutheri.

Si quæram,inquis,an Ambroſij verbum ſit articulus fidei neceſſarius,dicet rex,Oportet ſic eſſe. Si quæram,quis dedit Ambroſio ius condendi articulos fidei? dicet,oportet ſic eſſe,non poteſt aliter eſſe.

Audin lector hũc ſycophãtam?

Horũ Luthere, princeps neutrũ reſpõdit. At ſi quæſieris,an qui talia quærit, abſurde nugetur: an is,qui in tãta re tã inepte nugatur, ſit improbus & abſurdus nebulo: nemo non ad vtrũq; reſpondebit: oportet ſic eſſe, non poteſt aliter eſſe.

Et nõ immerito.

IAM quid vnquam legiſti lector, magis ſcurrile,quam id,quod ſequitur, quo furioſulus iſte bacchatur in beatum Ambroſium,quẽ vult haberi tam ſtultum,vt verbum eius ſeipſum deuoret,propterea,quod impoſsibile ſit, nihil remanere,nihil corpus & ſanguinem? ſcilicet quia remanent accidentia,quę non ſunt omnino nihil. Atq; ex hac ratione concludit, Ambroſium illo dicto ſic errare palam, vt id palpemus etiam. Refer adhuc manum palpator eximie. Ambroſium palpa diligẽtius: quũ dicit hoc pacto. Licet figura panis & vini, in altari videatur,nihil tamẽ aliud quam caro & ſanguis Chriſti credendum eſt, dicit ne perijſſe prorſus accidentia? ſi dicat accidentia perijſſe,quomodo dicit reſtare panis & ſanguinis figuram? An figuram ſenſit eſſe ſubſtãtiã?

Pulchra ſcilicet ratio Lutheri.

Ambroſij verba

Quomo-

Vbi ſunt Luthere illa verba ſui deuoratri-cia?

Quomodo potuiſſet apertius dicere, remanere accidentia, mutari ſubſtantiam, quam quũ diceret, adhuc ea manere, per quę manere viderentur panis & vinũ: ſed non manere quicquam, quod eſſet aut panis aut vinum? An dumtaxat oculorum viſu, manet ſpecies panis & non idem reliquis item ſenſibus videtur? Igitur quum dicit adhuc videri panem & vinum: an non aperte dicit accidentia manere, per quæ efficitur, vt panis & vinũ eſſe videatur? Quomodo igitur, hie palpat palpator, beatum Ambroſium errare? Ita ne cuiuſquam digiti ſtupent, vt non palpet hunc palpatorẽ non errare palpando, ſicut errauit Iſaac: ſed maligne calumniando bacchari, nec ſeſe deuorare beati Ambroſij verbum, ſed furias deuoraſſe Lutheri cerebrum.

Luthei⁹ qua cert⁹ pelpator

Verba Lutheri.

Sed eſto, inquit, Ambroſius voluerit non manere panem & vinum, dicam, Ambroſium ſuo ſenſu abũdare permitto. Neque ſanctus vir, hoc verbo conſcientiam vllius ceu articulo fidei voluit obſtringere, quum id non poſſit è ſcripturis demonſtrare, ſed ſicut ipſe libere hoc modo eſt opinatus: ita permiſit aliter alijs opinari, exceptis Thomiſtis, quos etiã veternoſis ſomnijs ſuis ceu articulis fidei, iuſtũ eſt illaqueari & vexari.

Cur ergo tu iniquior es Ambroſio cũ nihilo ſis certior?

Quam acute ſoluit: quum non ex vnius Ambroſij, ſed cęterorũ quoq; ſanctorũ omniũ libris clareſcat, publicam catholicæ Eccleſiæ fidem (quã vel abſq; ſcriptura certam eſſe, veramq; nec falli poſſe ſcriptura teſtatur) multa ſecula fuiſſe talem: quum eandem fidem probent etiam aperta verba Chriſti, non debent hæc ſatis eſſe Luthero, qui fidem hãc natã eſſe mentitur intra trecentos annos. An aduerſus Lutherum ideo non debent hæc valere, quia Lutherus Ambroſium permittit abundare in ſuo ſenſu, & idem Ambroſius tantum ſuũ ſenſum aperuit, nec Luthero præcepit aperte, vt idem crederet: quia nunquam putauit, naſciturum tam improbum hæreticũ, qui id, quod Chriſtus eccleſiæ pro indubitato tradidit, tracturus eſſet in dubium.

Lutheri cõmẽtũ de fide.

COMPARAT ET EXPENDIT *verba regis, cũ verbis Lutheri, & ex euangelijs reſponſum Lutheri conuincit.*

CAP. XII.

Verba Lutheri.

IAM aliud regis robur, quod oportet ſic eſſe, quia clara ſunt, inquit, verba Chriſti, dicentis: Hoc eſt corpus meum. Non dicit cum hoc, aut in hoc, eſt corpus meum. Hic iterum non tam letargũ regu quam nequitiam accuſo. Sic enim detruncat latro verba Chriſti, & meum argumẽtum regaliter trãſilit, ac ſi ius haberet verba Dei rapere, & ponere pro libidine. Ipſe, iuxta rudem & aſininam Thomiſtarum philoſophiam, aptat pronomen, Hoc, ad prædicatum, corpus meum. Deinde mox (quaſi hoc viciſſet) clamat, Aperta ſunt verba. Hoc eſt corpus meum. Sed interim totum pondus, quo larualem illam philoſophiam vrgebam, tacet ſubdolus ſophiſta. Hic enim, tota diſputatione egi, ne pronomen hoc, ad corpus meum aptari poſſit in eo loco. Neque enim opus erat mihi tam craſſis porcis, qui mihi dicerent, nihil eſſe niſi corpus ibi, ſi pronomen, hoc, nõ niſi corpus demonſtrat. Sed quum vitioſiſſimus petitor principij (vt eſt mos omnium ſophiſtarum) debeat primum oſtendere pronomen, hoc, ad prædicatum pertinere, & meas rationes diluere, horũ nihil facit, & garrit ridicule Chriſtum non dixiſſe in hoc, vel cum hoc, ſed hoc eſt corpus meum. Nonne & ego iſta ſubtiliſſima ſubtilitate Thomiſtarum, poſſem dicere, Chriſtus non dixit panis ſubſtantiatur in corpus: vt vos fabularum magiſtri fingitis? Sed hic fuerit regi laborandum, vbi ex filo ſermonis oſtendi, pronomen, hoc, ad panem aptari: & ſic ſonare aperte verba. Hoc eſt corpus meum, id eſt, hic panis eſt corpus. Nam textus ſic habet. Accepit panẽ, benedixit, fregit, & dixit, Hoc eſt, etc. Vides hic, vt omnia illa verba, accepit, benedixit, fregit, de pane dicantur. Et eundem demonſtrat pronomen, hoc, Quia illud ipſum, quod accepit, benedixit, fregit, hoc inquam acceptum, & benedictum, & fractum, ſignificatur, quum dicitur: Hoc eſt corpus meum, non prædicatum ſed ſubiectum demonſtrat. Non enim corpus ſuum accepit, benedixit, & fregit, ſed panẽ: ideo non demonſtrat corpus, ſed panem. Hæc ſunt clara verba, quæ rex nequitioſus occulit, & nudã illam propoſitionem vrget. Hoc eſt corpus meum, & pronomen, hoc, ad corpus temeritate propria aptat.

Imo tu emotæ mẽtis es nebulo.

Imo omnia facit Luthere: quæ tu eũ negas facere

Egregie ſane demõſtratus.

At iã apparet vos male intelligere grammaticam veſtram.

Si quis vſquam locus eſt lector: cuiuſmodi ſunt ſupra mille qui manifeſte probent, Lutherum eſſe mortalium omnium maxime impudentem, hic certe locus id docet clariſsime, Queritur principem, Chriſti verba temeraſſe, ipſius argumenta præterijſſe: quum rex integre Chriſti verba recenſeat, ex Euangeliſtis oĩbus. Lutheri argumẽta melius recitet, quã Lutherus. Deinde ſic rem tractet, vt hoc libello planè ſe demonſtret Lutherus, ſuam ſe cauſam prorſus habere pro victa, ita regis argumenta prorſus reliquit intacta: cũ vno dũtaxat aut altero argumenti fruſtulo rixatur, nihil prorſus affert, quo labantibus argumentis ſuis ſuccurrat. Quamobrem hac in re nihil erit mihi cum Luthero negocij: ſubiungã tãtum quædam ex libello principis, quæ quum lector, cum Lutheri reſponſo contulerit, facile deprehendet, quam deploratam cauſam Lutherus habeat. Quam nunc, poſt tam glorioſam iactantiam, tandem ſic reliquerit indefenſam. Sic igitur inquit rex.

Quomodo rex prætereat Lutheri argumenta.

Luther⁹ ipſe id facit quod regi exprobrat

SECVNDAM captiuitatẽ facit, quod quiſquam vetetur credere verum panem, verumque

Verba Regis.

rumq́ue vinum reſtare poſt conſecrationem. Qua in re, contra quam, totus iam credit Chriſtianus orbis, ac multis retro ſeculis credidit, perſuadere conatur Lutheros, in Eocharistia ſic eſſe Chriſti corpus & ſanguinem, vt tamen ſubſtantia veri panis, veriq́ue vini remaneat, poſthac, opinor, quum libebit, corporis aliquando ſubſtantiam ſanguinisq́; negaturus, tanquam poſt in melius mutata ſententia, quemadmodum ter, ante iam fecit, nẽpe in indulgentijs, in poteſtate pontificis, & cõmunione laicorum. Interea ſe fingit iſta docere, motum videlicet miſericordia captiuitatis, qua populus Iſraeliticus ſeruiat Babyloni. Ita totam Eccleſiam appellat Babylonem: Eccleſię fidem vocat ſeruitutẽ: & homo miſericors offert libertatem omnibus qui velint ab Eccleſia ſeparari, & iſtius putridi & abſciſsi membri contagione corrumpi. At quibus modis, inuitat in hanc plus quam ſeruilem libertatem, operæpretium eſt cognoſcere. Magnam cenſet ac primam iam rationẽ: quod verbis diuinis non eſt vlla facienda vis, neque per hominem, neq; per angelum.

Is ſibi ca ptus videtur, niſi quidlibet liceat facere

Quã Lutherus ꝓponat libertatẽ

Verba Lutheri.

Sed quantum fieri poteſt (inquit) in ſimpliciſsima ſignificatione ſeruanda ſunt, & niſi manifeſta circumſtantia cogat, extra grammaticam, & propriam, accipienda non ſunt: ne detur aduerſarijs occaſio, vniuerſam ſcripturam eludendi. At vis ſit verbis diuinis, ſi quod Chriſtus ipſe vocat panem: hac nos dicamus intelligi panis accidentia, & quod ille vinum vocat: hoc nos dicamus eſſe tantum vini ſpeciem. Omnibus ergo modis, verus panis, ac verũ vinum reſtat in altari, ne verbis Chriſti fiat vis, ſi ſpecies ſumatur pro ſubſtantia. Nam quum euãgeliſta clare ſcribant, Chriſtum accepiſſe panem, ac benedixiſſe, & Actuum liber, & Paulus, panem deinceps appellent, verum oportet intelligi panem, verumque vinum, ſicut verum calicem. Non enim calicem tranſubſtantiari etiam ipſi dicunt.

Verba Regis Lutheri argumẽtũ diluitur

HÆC eſt ergo magna, & (quemadmodum ait ipſe) primaria Lutheri ratio: quã ego me ſpero facturum, vt omnes quam primum intelligant, nihil magni habere momenti. Nã primum, id quod ait, euangeliſtas clare dicere, quantumuis clare dicant, pro Luthero tamen nihil clare probat: contra vero, quod pro illo probarat, hoc nuſquã dicũt. An nõ ſcribũt, ait, accepiſſe panẽ & benedixiſſe? quid tũ poſtea? Accepiſſe panem & benedixiſſe, etiam nos fatemur. Panem vero dediſſe diſcipulis, poſtquã inde ſuum corpus confecerat, hoc & nos inſtanter negamus, & euangeliſtæ non dicunt. Quæ res quo fiat apertior, & tergiuerſandi minus pateat locus, Euangeliſtas ipſos audiamus. Matthæus ergo ſic narrat. Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panẽ, & benedixit, & fregit, deditq́ue diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicẽs; Bibite ex hoc omnes, hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur, in remiſsionem peccatorum. Marci vero verba ſunt iſta. Et manducantibus illis, accepit Ieſus panem, & benedicens fregit, & dedit eis & ait: Sumite, hoc eſt corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti, qui pro multis effundetur. Lucas denique narrat hoc pacto. Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis detur. Hoc facite in meã cõmemorationẽ. Similiter & calicem poſtquam cœnauit dicẽs: Hic eſt calix, nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur.

EX omnibus euangeliſtarum verbis, nullum video locum, in quo poſt cõſecrationem, ſacramentum vocetur panis, aut vinum, ſed tantum corpus & ſanguis. Dicunt in manus Chriſtum ſumpſiſſe panem: id quod nunc fatemur omnes: at quum reciperent apoſtoli, non panis nominatur, ſed corpus. At Lutherus euangeliſtæ verba, in ſuam partem conatur, interpretatione torquere. Accipite, Manducate. Hoc, id eſt, hic panis, (inquit) is quẽ acceperat, & fregerat, eſt corpus meum. Sed hęc eſt interpretatio Lutheri, nõ verba Chriſti, neque verborum ſenſus. Si panem, quem accepit, quemadmodum accepit, ſic tradidiſſet diſcipulis, nec ante conuertiſſet in carnem, ac porrigendo dixiſſet: Accipite & manducate: recte diceretur porrexiſſe, quod in manus acceperat: nihil enim fuiſſet aliud, quod porrigeretur. At quum, priuſquam daret apoſtolis manducandum, panem conuertit in carnem, non iam accipiunt panem, quem ille ſuſceperat, ſed corpus eius, in quod panem cõuerterat. Quemadmodum, ſi quis, quum ſemen accepiſſet, alij daret inde natum florem, non id dediſſet, quod acceperat: quanquã naturę communis ordo, alterũ feciſſet ex altero: ita multo minus porrexit apoſtolis, id, quod in manus acceperat Chriſtus, quum panẽ ſuſceptum, in ſuam ipſe carnem tanto vertiſſet miraculo, niſi quis contendat, quoniam Aarõ virgam ſumpſit in manum, & virgam eiecit ẽ manu, ideo cum colubro quoq;, virgę eſtitiſſe ſubſtantiam, aut colubri denuo, cum recepta virgula. Quod ſi cum colubro, virga reſtare non potuit, quanto minus reſtare poteſt panis, cum carne Chriſti, tam incomparabili ſubſtantia? Nam quod argutator, imo nugatur Lutherus, pro ſuę ſimplicitate fidei facere, quum de vino dicat Chriſtus, nõ, hoc eſt ſanguis meus, ſed, hic eſt ſanguis meus: miror, quid homini venerit in mentem, quum iſtud ſcriberet. Quis enim non videt, quam nihil omnino facit pro eo, imo contra: videretur magis pro eo feciſſe, ſi dixiſſet Chriſtus: Hoc eſt ſanguis meus. Habuiſſet enim anſam ſaltẽ Lutherus, qua, demonſtrandi articulum referret ad

Argutula Luth. interpretatio.

Comparatio elegans.

Comparatio efficax.

Lutheri nugax argutia eluditur.

ferret ad vinum. Nunc vero, quum vinum ſit neutri generis: Chriſtus ait non hoc, ſed hic eſt ſanguis meus: & quũ panis ſit generis maſculini, ait tandem: Hoc eſt corpus meum, non hic: vt vterq; oſtendat articulus, Chriſtũ, neq; panem propinare, neq; vinum, ſed ſuum ipſius corpus & ſanguinem.

NAM quod videri vult Lutherus, pronomen, hoc, ad corpus referri, nõ Chriſti propoſito, ſed occaſione linguarum, nempe Latinæ & Græcæ, ac proinde nos remittit ad Hebraicam, an non ridiculum eſt?

Nam Hebræa lingua, ſi neutrum genus non habet, non poteſt tam aperte declarare, ad vtrum Chriſtus retulit articulum, quàm Latina vel Græca. Nam in Hebræa lingua, ſi articulus fuiſſet maſculus, tanquam diceret, hic eſt corpus meum· tamen res relinqueretur ambigua, quia potuiſſet ea locutio videri coacta, neceſsitate linguæ, non habentis neutrũ. Sed quum apud Latinos, panis & corpus ſint diuerſi generis: is, qui tranſtulit è Græca, articulum coniunxiſſet cum pane, niſi apud euãgeliſtam repperiſſet, demonſtrationem factam de corpore. Præterea quum Lutherus fateatur idem generis diſcrimen eſſe, & Græcis facile potuiſſet cognoſcere euãgeliſtas, qui ſcripſerunt Græce, articulum fuiſſe poſituros, qui referretur ad panem, niſi quod conſcij mentis dominicæ, voluerunt admonere Chriſtianos articulo corporis, Chriſtum non panem communicaſſe diſcipulis, ſed corpus. Qamobrem, quod Lutherus interpretatur in ſuam partem verba Chriſti, Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum: id eſt, hic panis, quem acceperat: non ego, ſed ipſe Chriſtus contra docet, ſua verba intelligi: nempe hoc, quod eis porrigebat, non eſſe quod ipſis videbatur panem, ſed ſuum ipſius corpus (ſi recte Chriſti verba recenſent euangeliſtæ) Nam alioqui poterat dicere, non hoc (quod exponeretur) id eſt hic, ſed aperte potius, hic panis eſt corpus meum: quo ſermone docerentur diſcipuli, id qood nunc Lutherus docet eccleſiam: nempe in Euchariſtia pariter & Chriſti eſſe corpus & panem. Nunc vero ſic loquutus eſt, vt oſtenderet manifeſte, corpus dumtaxat eſſe, nõ panem.

IAM qood tam magnifice tranſfert ad ſe Lutherus: quod Chriſtus etiam loquitur de calice, quem nemo dicat eſſe transſubſtantiatum, miror hominem non pudere tam intemperantis ineptiæ. Quum dicit Chriſtus, Hic calix noui teſtamenti in meo ſanguine, quid facit pro Luthero? Quid enim ſignificat aliud, quam id, quod diſcipulis propinabat in calice, ſuum eſſe ſanguinem? An ex his Chriſti verbis oſtendet nobis Lutherus, manere vini ſubſtantiam, quia Chriſtus loquitur de ſanguine? aut vinum in ſanguinem non poſſe mutari, quia adhuc reſtat calix? Vtinam præludium delegiſſet ſibi Lutherus

Argumẽtũ Lutherii ineptiſsimũ.

ex alia materia, in qua minore periculo potuiſſet ludere. Nam quum Boemos & Græcos ſic excuſet ab hæreſi, vt hæreticos clamet omnes eſſe Romanos: molto magis oſtendit ſe Lutherus hæreticum. qui non ſolum fidẽ abnegat, quam tota credit eccleſia, ſed etiã deteriora credi ſuadet, quam aut crediderũt Græci, aut vnquam credidere Boemi.

QVID ais Luthere? quid in te credis, dum hæc legit, interea rogitare lectorem? an nun mirari, ac deteſtari tuam impudentiam? Dixiſti regem argumenta tua regaliter tranſilire: ſed lector te videt hic ſcurriliter valde mentiri. Dixiſti regem Chriſti verba truncare ſed lector te dignum cenſet, cui mendaciſsima lingua ſecari debeat, & ſtolidum truncari caput. Dixiſti regem nihil afferre, niſi Oportet ſic eſſe: lector eum videt tua argumenta tam vere ſoluiſſe, vt nihil habeas, quo poſsis ferre ſubſidium.

Catalogus mẽdaciorũ Lutheri in regẽ.

ET tu, quo fugam tuam turpiſsime diſsimules, excerpis è tam multis, vnius argumenti partem, & illam quoque, quantum potes, deprauas, quam nec ſic effugis. Sed nuſquam tutus, huc illuc trepidus curſitas, ſicut fugientes ſolent. Debuit, inquis, oſtendere pronomẽ hoc, ad corpus pertinere· quaſi non omnes eũ videant id clariſsimis argumentis feciſſe, & exemplis etiam illuſtraſſe, de ſemine & inde nato flore, de virga & inde facto ſerpente. Quibus tuum illud præſidium de circũſtantia plane proſtrauit Et tamen illa diſsimulans, rurſus redis cum eadem circumſtantia. Accepit panem, benedixit, fregit, ac dixit: Hoc, id eſt hic panis eſt corpus meum. At interea de reſponſione regis, verbum nullum: de exemplis illis magnum ſilentium.

Lutheri vitatio

Vides hic, inquis, vt omnia illa verba accepit, benedixit, ac fregit, de pane dicantur. Et eundem demonſtrat pronomen, hoc. Quia illud ipſum, quod accepit, benedixit, ac fregit, hoc inquam, acceptum, & benedictum, & fractum, ſignificatur, quum dicitur: Hoc eſt corpus meum non prædicatum, ſed ſubiectũ demonſtrat. Non enim corpus ſuum accepit, benedixit, & fregit, ſed panem: non ideo demonſtrat corpus, ſed panem. Hæc ſunt, inquit, clara verba, quæ rex nequitioſus occulit.

Verba Lutheri.

O ſuauẽ interpretem.

· Sed quid rex ad iſta reſponderit, & hoc tã aperte ſtultum ſophiſma, quàm aperta ratione diluerit: hoc nequitiolus occulit Lutherus. Et tanquam omnium clauſiſſet oculos, nequis illud poſſet legere. ſic rurſus ſtultiſsime iactat idem ſophiſma, rurſus oculis ſubijciens, & prædicans ſubiectum, & prædicatum, & catenã nobis longam faciens è glacie, Panis erat, quẽ accepit, ergo panis erat, quem benedixit. Panis erat, quẽ benedixit, ergo panis erat, quẽ fregit. Panis erat, quẽ fregit, ergo panis erat quẽ dedit diſcipulis. Sic Luthere ſoles vigilãti ſtertere naſo, vt te non ſentire ſimules, quũ hanc fragilem catenam tuam tibi rex infringeret,

collectio argumẽti Luthe.

oegans

negas Chriſtum dediſſe, quod in manus acceperat, poſtquam id, quod accepit, mutauit in aliud: quemadmodum pulcherrimè demonſtrat exemplum illud, de flore nato ex ſemine. Quod exemplum, tu non es auſus attingere.

Lutheri argumẽtũ derogare certis ſcripturis.

Sed ſi teneret hæc præclara cathena tua, nec virga Aaron ex virga verſa fuit in ſerpentem, nec ex ſerpente rurſus in virgam, ſi ſic ſophiſticari pergamus. Aaron, quod in manus ſumpſit, hoc proiecit, ſumpſit autem virgam, proiecit ergo virgam. Deinde, quod proiecit hoc ante Pharaonem iacuit, ſed non niſi virgam proiecit, ergo non niſi virga iacuit ante Pharaonem. Aut ſi ſimul fuiſſe vis, & virgam & ſeſpentem, licebit ſaltem eodem modo colligere. Quod in terra iacuit, hoc Aaron ſuſtulit, & ſecum retulit, ſed ſerpens iacuit in terra: ergo ſerpentem è terra ſuſtulit, & ſerpentem retulit domum. Quin eodem ſophiſmate probabis nobis Euam perpetuo fuiſſe coſtam, ſi quis hoc ſophiſmatis genus admittat. Quod Deus de latere tulit, hoc Adæ coniunxit, in vxorem, ſed de latere eius coſtam tulit, ergo coſtam illi dedit vxorem.

Cynicus Lutheri mos.

Quod ſi quis hoc ſophiſma tuum rideat: hic ſerius, vt ſoles, cum eodem redibis inſaniens, & rem conaberis obtinere conuitijs, exclamans: Vos aſini, núquid coſtam tulit Deus ex Adam, & ædificauit in mulierem, & adduxit ad Adam, & ei dedit in vxorem? Nunquid igitur cuſta fuit, quam de Adam tulit? & quod tulit, idipſum ædificauit? & quod ædificauit, id ipſum adduxit? & quod adduxit, id ipſum coniunxit? Ergo à primo ad vltimum, coſtam ex Ada tulit: ergo coſtã Adę coniunxit.

Hoc Luthere tuũ ſonat argumẽtũ.

Iam ſi quis audeat huius ſophiſmatis aperire myſterium, ac neget Deum adduxiſſe coſtam, quam ædificauit in mulierem, ſed mulierem, quam ædificauit ex coſta, ſicut Chriſtum reſpondit rex dediſſe diſcipulis, non panem, quem acceperat, ſed corpus, quod ex pane fecerat, illum ridicule ridebit reuerendus pater, & negabit argumentuum ſuum bene ſolutum eſſe, neque quicquam dicet eſſe reſponſum, præter, oportet ſic eſſe. Nec interea verbum faciet vllum, de his, quibus tam apertè reuincitur.

Non enĩ opus eſt, vlcus tãgere.

NAM quæſo te Luthere, per ſtultitiam tuam, cur non es auſus reſumere præclarum illud argumentum tuum de articulo? Credo profecto, omnes articulos tuos concepiſſe chiragram & podagrã, ex frigore illius vnius articuli, quem, quum Babylonẽ tuum cõtuli cum reſponſu regis, ita ſtolide repperi tractaſſe te, vt nec inſanus potuiſſet inſanius: ita tractaſſe regem contra te, vt illud vnum vulnus, quo tute cauſam tuam vulneraueras, mortiferum effecerit, atque totam hæreſim tuam, illo vno vulnere peremerit: etiam ſi nullum addidiſſet vlterius.

Illic fere diſcit eſſe diſertus.

Atque ideo minus miror, ſi dolor te non eſt paſſus, iterum tam lethale vulnus, tua tibi ſtultitia factum, refricare: nec illud itẽ de non tranſubſtantiato calice, quod argumentum plane reperiſti, nimium bene potus in calice. Nunc vbi illorum te pudet, ſatis eſt omnia tacere, & clamare, nihil aliud afferri contra te, quàm, oportet ſic eſſe, verba ſunt clara & aperta.

Verba Lutheri.

Nam hoc eſt, inquis, inſigne ſapiẽtiæ Thomiſticæ, quod poſtulatus rationem huius articuli fidei (cum nullum articulum ſciat à me admitti, niſi apertis ſcripturis munitum) ipſe tamen nihil aliud affert, quàm oportet ſic eſſe: verba ſunt clara & aperta. Quis autem tam inſanus eſt grammaticus, qui ex hoc ſermone, Hoc eſt corpus meum, intelligat, aut colligat, id, quod eſt panis, tranſubſtantiari in carnem, niſi Thomiſtarum fex: quæ etiam grammaticam nos dedocuere?

Sed nec eos quidẽ omnes.

Quiſquis te dedocuit, tu plane videris neſcire grãmaticã.

NON dubito Luthere (quãquam ſis impudens) quin hic tamen ſudes ſatis, quum ſentias apud te, quid lectores ſentiãt de te, tã ſtolide diſsimulante omnia, quæ te videre vident omnes. Nam quod ita quæris, Quis tã inſanus eſt grãmaticus? nos hoc Luthere quærendum relinquimus tibi, qui aſsiduè verſaris, cum inſanis grammaticis, qui tuas hæreſes inſanas & agrammatas, ſua picturant inſana grammatica. Sed qui ſic illa verba intelligunt, quomodu qui intelligunt, tu bis inſanus appellas inſanos: illi ſunt, inquam, & doctiſsimi quique veterum, & ſanctiſsimi. Quorũ Rex tibi multos adduxit, qui panem aſſerunt non manere, ſed in carnem verti, tot ſeculis nati, non ante Thomiſtas modo, ſed & ante Thomam, quos à Rege nominatos impudenter diſsimulas, vt eos licentius blaſphemes, & inſanus appelles inſanos.

Ita nihil habet pro ſancto nebulo.

Verba Lutheri.

Quin eximius noſtralis Rex Henricus, ſtropha Thomiſtica, auſus eſt etiam à me exigere, vt probem non tranſubſtãtiari, ſcilicet inſulſiſsimus Thomiſta, docendus etiam eſt elemẽta diſputationis, qui quum affirmatiuam debeat probare, contendat ab aduerſario, vt negatiuam probet, Hos doctiſsimos viros ad hæreticos mittamus, & ad Turcam, vt fidem noſtram defendant: ſic, vt non ſit neceſſe rationem fidei reddere, ſed ſolum dicere, proba negatiuam.

Ita ne vos doctus eſtis doctor, vt neſciatis, quid cui ſit probãdũ. Diſce hic Luthere tuum officium.

EN rurſus lector ſtropham Lutheticam, hoc eſt, ſtolidam prorſus impudentiam. Debuiſſet reuerendus pater, principis verba referre, quibus ab illo dicit exigi, vt probet nõ tranſubſtantiari. Nam quum ſciat ſe Lutherus, omnibus compertum eſſe mendaciſsimum, potuit ſcire neminem ei quicquam crediturum, niſi quatenus probaret, quod diceret. Nunc verò quum lectores Regem videant, tale nihil exigere, ſed ipſum quæ debuit, ipſa luce clarius probaſſe, facilè ridebunt, ac reijcient hoc ſtolidum Lutheri commentum, cum cęteris eiuſdem patris vanitatibus. Verum diuino quid ſibi velit. Poſtquam videt ea ſoluta, quæ protulit aduerſus fidem publicam, nec amplius habet quicquam, quo iam poſsit tam

ſtolide dicta defendere, cupiens à neceſsitate diſceptationis abſolui, ſic interpretatur, quaſi exigere ab eo, vt reddat rationem, cur aduerſus tam conſtantem, tam perpetuam totius eccleſiæ fidem, clariſsimis euangelij verbis firmatam, impiam tueatur hæreſim: hoc demum ſit exigere: vt probet negatiuam. Et hæc eſt eximia ſtropha reuerendi patris, qua ſe diuerſurum ſperat, ac fugiturum, ne cōprehendi poſſit à tardis & craſsis Thomiſticis.

Stropha Lutheri.

Oſtendit, quàm ſtolide Lutherus conetur refellere ſolutionem principis, qua reſpondit ad ea loca, qua Lutherus allegauit ex Apoſtolo, quibus Euchariſtiam probaret eſſe verum panem.

CAP. XIII.

Verba Lutheri.

SED hactenus, philoſophatus ſit Thomiſta noſter regius. Iam videre dignum eſt, quàm Thomiſtice, theologiſetur aduerſus meas rationes. Cum ego aduerſus Thomiſticum illum fidei articulum, poſuiſſem fulmen illud cœleſte, Pauli verbum, 1 Corin.10. vbi tam aperte panem appellat hoc ſacramentum, vt nec Regis ruditas, nec Thomiſta nequitia vllum mentiendi & ludendi effugium inuenire poſſet: cum ſtent verba Pauli luce clariora. Panis, quem frangimus, nonne participatio corporis domini? Non ait, Corpus, quod frangimus, non ait nihil illud conſecrationis reliquum, quod frangimus, aut accidentia quæ frāgimus, ſed panis, quem frangimus, vtique iam benedictus & conſecratus. Hic igitur panis benedictus eſt participatio corporis domini, etc. Simile eſt 1. Corinth. 2. Qui manducat hūc panem, etc. Hoc bonus & ſuauis Thomiſta, nihil neque ſcripturarum, neque rationis afferens, ſed ex mero ſuo, oportet ſic eſſe, dicit ſcripturam ſanctā ſolere aliquando id appellare, quod fuit, vel quod ſimile ſit, vt Exod. 7. Deuorauit virga Aaron, virgas magorum, id eſt draco, qui fuit virga Aaron. Hac ille.

Quo modo Lutherus intelligat ſacras ſcripturas. Aduerte queſo lector, qd Lutherus vitio det

ECCE Lector, vt bonus & ſuauis ſataniſta noſter fratralis, ait regem nihil afferre ſcripturæ, quo probet ſcripturam aliquando, aliquid appellare, non id quod eſt, ſed quod ante fuit. Et tamen idem bonus & ſuauis Lutherus noſter fratralis, affert, & commemorat eam ſcripturam, quam ad id probandum attulit Rex: & affert eodem ipſo in loco, in quo negat Regem vllam attuliſſe: & ſic reuerēdus pater nunquam ſibi cōtrarius, ſimul dicit: rex ad iſtud probandum affert ſcripturam, & nullam affert ſcripturam. An ideo non eſt ſcriptura ſacra, quia eſt in Exodo? Aut ideo non affert id Rex, vt probet propoſitum, quia reuerendus pater explicare ſe non poteſt, dum valde ſe verſat, ac torquet, vt probet Regem per illam ſcripturam, non ſatis probare propoſitū? Sed hoc in loco lector, ne quid aut ſubducere videamur, aut affingere: ſicut Lutheri verba retulimus, ita regis quoque verba ſubiungemus.

Lutheri ars diſputandi.

Verba Regis

HACTENVS iſta diſſerui, dumtaxat vt oſtēderem ex ipſius Chriſti verbis, & euangeliſtarum, oſtendi non poſſe, quod iſte ſe iactat oſtendere, imò contra liquere perſpicuè, in Euchariſtia panem non eſſe.

QVOD in Actis Apoſtolorum ait Euchariſtiam appellari panem, vellem, protuliſſet locum, ego nullū reperio, qui non ſit ambiguus, & potius videatur de cōmuni cōuiuio dicere, quàm ſacramento Apoſtolus tamen (fateor) panem non ſemel appellat, vel ſcripturæ ſecutus in ſermone morē, quæ ſolet interdum vocare quippiam, non id quod eſt, ſed quod ante fuerat, vt quum ait. Virga Aaron deuorat virgas magorū, quæ tamen tunc virgę non erant, ſed ſerpentes: vel contentus fortaſſe vocare, quod ſpecie pręſe ferebat, quum ſatis haberet, rudem adhuc in fide populum, lacte paſcere, nec primum aliud exigere, quàm vt quocunq; modo crederent in ſacramento eſſe corpus Chriſti, poſtea paulatim, ſolidiore cibo paſturus, poſtquā adoleuiſſent in domino. Idem potuit, & in Apoſtolorum Actis contingere, vbi nec beatus Petrus alloquens populum, & illis Chriſti fidem inſinuans, auſus eſt adhuc aperte quicquam, de eius diuinitate dicere, ita abdita, & populis dubia myſteria non temere proferebāt. At Chriſtus Apoſtolos ſuos, quos tam diu ſua doctrina formauerat, ipſo ſacramenti inſtituendi principio, docere non dubitauit, panis viniq́ue non amplius reſtare ſubſtantiam, ſed manente vtriuſq; ſpecie, vtrunq; tamen, & panem & vinum, in corpus & ſanguinem ſuum eſſe cōuerſum. Quod tam aperte docuit, vt mirandū ſit, exortum quenquam poſtea, qui rem tam claram, rurſus vocaret in dubium. Quomodo enim potuiſſet apertius dicere, nihil illic remanere panis, quàm quum dixit: Hoc eſt corpus meum? Non enim dixit, In hoc eſt corpus meum, aut cum hoc, quod videtis, eſt corpus meum, tāquam in pane, aut ſimul cum pane, conſiſteret, ſed hoc eſt (inquit) corpus meum, nimirum declarans manifeſte (vt os cuiuſq; gannientis obſtrueret) hoc totum, quod porrigebat, ipſius corpus eſſe. Quod ita porrectū Apoſtolis, etiam ſi (quod non fecit) nomine panis appellaſſet, tamē quū ſimul admoneret audientes, idipſum, quod vocaret panē, nihil aliud eſſe, quàm ſuū corpus, in quod totus fuerat, ipſo mutāte, conuerſus. Nemo potuiſſet dubitare, quid Chriſtus vellet panis appellatione ſignificari: eoq́ue circumſtantia ipſa (nam circunſtantiam Lutherus admittit) declarat euidenter vocabulum panis, quum panis mutatur in carnem, abſque vlla violentia facta verbo diuino, panis ſignificare ſpeciē, nō ſubſtantiā: niſi Lutherus adeò inhęreat proprietati verborū, vt Chriſtum credat

Contra Lutherū ex ipſis Chriſti verbis.

Contra Lutherū ex circūſtantia.

Lutheri faceta illuſio.

in cœlis

in cœlis quoque fuiſſe panem triticeum, aut hordeaceum, propterea quod ipſe dicit de ſe: Ego ſum panis, qui de cœlo deſcẽdi: aut veris vuis onuſtam vitem, quia dixit ipſe: Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt: aut electos deniq; remunerandos in cœlo voluptate corporea, propterea, quòd Chriſtus ait: Ego diſpono vobis, ſicut mihi diſpoſuit pater meus regnũ, vt edatis & bibatis ſuper menſam meá, in regno meo.

NVNC iudica lector, quàm neceſſariũ argumentũ ſumat Lutherus ex Paulo, quũ Euãgeliſtę probent, panẽ in carnẽ verſum. Quid affert Lutherus, quo doceat, nõ ſic à Paulo vocatũ panẽ, quod iam nõ ſit panis, ſicut in Exodo vocatá virgá, quæ tamen virga nõ erat, ſed ſerpens. SED qoàm malè vrat patrem reuerendum, quòd iſtum nodũ neſcit ſoluere: benedeclarat ira reuerendi patris, per quam, ſicut meretrices, vbi quid obijcitur, quod nulla ratione poſſunt refellere, reſpondere ſolent impudenter, Tu mentiris: Sic venerabilis pater, in eam coniectus anguſtiam, vnde nullum videt exitum, arma ſua ſumit ſibi, & viam ſibi vi facere tendit per conuitia.

Meretricius mos reſpondendi Lutheri.

Verba Lutheri.

Mentiris, inquit, in caput tuum Rex ſtolide, & ſacrilege, qui fronte impudenti auſus es verbu Dei infallibilibus tribuere, vt aliud ſonent, quàm ſignificent. Quantam obſecro feneſtram blaſphemandi, aperueris furor iſte Regis vniuerſis hæreticis, & fidei hoſtibus, ſi ſemel admiſſum fuerit, ſcripturæ authoritatem lubricis & fallacibus verbis uti? Quid tum, non probare, improbare, tueri, & defendere poterunt omnes omnium dogmatum magiſtri. Quãto rectius ſanctus Auguſtinus, ne iocoſum quidem mendacium, nec officioſum in ſacris literis recipere voluit.

Cur ergo tu ſemper ſerio mẽtiris.

O ſapiẽtem & ſanctum patrem Lutherum, & vnicum orbis miraculũ, mentiendi neſcium nebulonem, qui verecundia vere virginea vereatur, Dei verbis infallibilibus tribuere, vt aliud ſonent, quàm ſignificẽt, tã apertè. præſertim contra morem & exemplum Chriſti, cuius omnes omnino parabolæ ſignificant nihil aliud, quàm ſonant. Et quis nõ videt, quantam feneſtram blaſphemandi aperuerit Rex vniuerſis hæreticis, & fidei hoſtibus, ſi ſemel admiſſum fuerit ſcripturæ authoritatem lubricis & fallacibus verbis uti? quid nõ tum probare, improbare, tueri, & defendere poterit malorũ omniũ dogmatũ magiſter peſſimus? Vt exẽpli cauſa, ſi mortui cadauer ſcriptura vocaret (vt ſæpe vocat) hominem: iam Lutherus, qui negat porgatorium, ſic formaret argumẽtum: omnis anima moritur cum corpore, ergo nullum eſt purgatoriom: & (vt eſt acutus) hoc pacto probaret aſſumptum. Qui mortuus eſt, adhuc homo eſt, ſed homo non eſt niſi quiddã compoſitum, ex anima & corpore, ergo mortuus eſt compoſitus ex anima & corpore, ſed vtroque mortuo. Iam ſi quis illi reſponderet, ſcripturam, quum cadauer appellat hominem, populi more loqui, nec id vocare, quod iam eſt, ſed quod ante fuit: Ibi ſtatim reuerendus pater iraſceretur, & pio zelo clamaret feruidus, Mentiris ſtolide & ſacrilege, qui frõte impudenti, auſos es verbis Dei infallibilibos tribuere, vt aliud ſonent, quàm ſignificent. Verba ſonãt cadauer eſſe hominem, ergo idem verè ſignificant, & ſic mortua eſt etiam anima, & ſic inuicta ſtat hęreſis mea, quod nullum eſt purgatorium: & ſic per hanc feneſtram, quam aperit Rex, reuerendus frater Lutherus, & hęretici ſimiles, qui ſunt acuti ſophiſtæ, ſaltu ſe præcipitant ad inferos: & ideo Auguſtinus, nec iocoſum mẽdacium, nec officioſum in ſacris literis recipere voluit. Nam is mentitur ſcilicet, qui in ſermone vtitur ijſdem figuris, quibus vtitur populus.

Lutheri etſi non aperta, tamẽ tacita collectio.

Verba Lutheri.

Sed eſto. Rex Thomiſticus non dignetur creatorem ſuum tãto honore, vt ſenſum ſuum in verba eius captiuet, faſſus ſeſe potius neſcire, quomodo virga virgam vorarit, quàm temerè ea deprauet. Sitq́; verum, quod virga dicatur draco, qui fuit virga. Qua conſequentia ſequetur, & hic panem dici, qui panis non ſit, ſed fuerit. An hoc eſt ſine ſcriptura omnibus locis ſcriptura aptandum, quod vno loco reperitur? Scilicet hac Thomiſtica ſapientia fretus, ſic argues, ſcriptura ſemel dicit virginem eſſe matrem: ergo oportet multas alias quoque eſſe matres: licet ſcriptura de his nihil dicat: quemadmodum hic facit, panem non eſſe panem oportet, quia virga non eſt virga.

At tu mauis omnia peruertere quàm neſcire videri.

Non, ſed ſcriptura ſemel dicit virginem eſſe matrem, ergo virgo eſt mater.

QVANTVM hæreat in rãcidis Lutheri dentibus, iſtud ſerpentis corium, in quam verſa eſt virga Aaron, vel illud bene declarat, quod tot ſolutionibus tam ſollicitè quærens, nullam poteſt inuenire, quæ non ſit prorſus abſurda. Nam primum vult, adhuc virgá eſſe, quæ ſit in ſerpentem verſa, eadem ratione facturus, vt maneat etiam ſerpens, quum denuò facta ſit virga: deinde etiam, ſi illic virgam appeller ſcriptura, quæ virga non ſit, ſed fuit, tamen id exẽplom fruſtra protuliſſe principem, quia ex vno loco non cogimor credere ſcripturam, eodem modo loqui in omnibus. Quid non poteſt reuerendus frater facilè ſoluere: ſi hoc eſt ſoluere, fingere ſe non intelligere, quid debeat ſoluere? Nam videri vult hoc pacto regem dicere: Quia ſic aliquando loquitur ſcriptura, ideo ſcripturam ſemper ita loqui, quaſi aduerſos Lutherum vrgentem, ex vno aut altero loco ſcripturæ, corpus Chriſti vocantis panem, neceſſario verè panem eſſe, propterea quòd panis ibi vocaretur nõ ſatis regi fuerit, ſi alio ſcripturæ loco probaret, id nulla neceſſitate cõſequi, quia ſcripturæ non ſit perpetuum id appellare, quod veriſsimè ſit: ſed aliquando ex humana conſuetudine id appellare, quod videtur eſſe, vel quod paulo ante fuit, ſicut

virgam Aaron appellauit, quum iam ſerpens eſſet non virga: & hominem appellat interdũ qood homo non eſt, ſed cadauer: interdũ for-taſſe qood eſt pictura vel ſtatua. Quom rex ergo, tantum probat illud Pauli vocantis panẽ, non cogere, vt vere ſit panis: ſic rem tractat Lutherus, tanquam rex ex illo loco probare vellet, quod non ſit panis, quum illud non ex Paulo probet rex, ſed ex euangelio: ſimul id probans, quod Pauli verba noo probant contrarium, id quod regis propoſito abunde ſatis eſt. Et qoum facile ſentiat reuerendus frater, hanc ſtultam ſycophãtiam ſuam omnibus eſſe conſpicuã, tamen velut nemo poſſet intelligere tam acutam ſtropham, per duas fere paginas, mire ſibi plaudit in illa. Et tãdem, velut aculeo acutiſsimo, regem pungit in fine.

Verba Lutheri.

Rex, inquit, blaterat, virga dicitur virga, & tamem nõ eſt: erga Paulus panem vocat, quod nou eſt panis, quaſi panis & virga idem ſint.

Et iam poſt tantam victoriam triumphat glorioſus frater.

Quis ita diſputat niſi tu?

Qua Barathra, inquit, non induceret Satan in eccleſiam, poſtquã ſophiſta in cathedras recepti, hac forma docendi & diſputandi vti cœperunt?

QVÆSO te lector, quis morio non rideret morionem, tanto cum tumultu ſe tam ridicule cõmouentẽ, quod dicat aliquis, eodem locotionis modo, Paulum appellaſſe panẽ, id qond ante fuit panis, licet iã nõ ſit panis, ſed caro, quo ſermonis tropo, virgã vocauit ſcriptura, id quod iam virga non erat, ſed draco. At iſtud, velut apprime ridiculũ, ridet homo ridiculus. Ergo ſi dicas lector, aſini cadauer aſinũ ſic appellari poſſe, quemadmodũ cadauer hominis appellatur homo, qoanto cachinno ridebit te Lutherus, & negabit admittendã ſimilem figuram ſermonis, propterea quod res ipſæ ſint diſsimili ſpecie. Quia nõ ſunt, inquiet idem homo & aſinus, ſicut nnn ſunt idem, panis & virga. Quid, ſi ſic ſoluamus argumentum: quando ſic arguit mihi reuerendus pater? Non ſunt idem, homo & aſinus: concedo de aliqoo aſino, & aliquo homine: ſed reſpondeo, quod qui ſe ſanum putat, quum ſic argumentatur, idem omnino ſont aſinus, & ille homo. Et ſic cadaoer illius aſini, poteſt appellari aſinus, ſicut cadauer illius hominis, poteſt appellari homo: quum prorſus idem ſint ille aſininus homo, & cadauuerosſos aſinus.

Sic Lutere argumentabe risà ſimili?

Verba Lutheri.

Sed & aliam, inquit, oſtendit rex dexteritatem ſuam in hac re, vt nihil niſi Thomiſta credi poſſit. Si, inquit, Lutherus tam rigide captat verba ſcripturæ, dicet & Chriſtum eſſe panem triticeum in cælo, dum dicit, Ego ſum panis, qui de cœlo deſcendi. Item naturalem vitem, vbi dicit: Ego ſum vitis vera. Dixi ante, nihil craſsius & inſulſius eſſe ſub ſole natum, Thomiſticis monſtris. Quis enim puerorum hunc delirum regem non rideat? Non eſt in ipſo ſenſu aut vigilia, vt videat, quid interſit inter ſua ſomnia & hac verba Chriſti. Ipſa enim conſequentia verborum, abſurditas rerum, pugnantia intelligentiarum, tum ipſiusmet interpretatio, cogunt eũ de pane ſpirituali loqui, ſicut dicit, Verba mea ſpiritus ſunt vita, quorum nihil eſt in verbo Pauli, de pane ſacramenti loquentis. Imo omnia vrgent Paulũ de pane triticeo intelligi.

Tu rides: quia nil aliud potes.

Adde & calicem ceruiſiæ pater.

ECCE lector, aliam dexteritatẽ Lutheri, & talẽ, vt nihil niſi potiſta eredi puſsit: neq; quicquam ſub ſole natum eſt, craſsius & inſulſius potiſticis monſtris. Nam quũ ebrius ante balbutiſſet verba ſcripturæ, nõ niſi in proprio & grammatico ſenſu ſumenda, rex eius inſignem ſtultitiam eluſit, qood ex eo ſequeretur, Chriſtum eſſe panem triticeum in cœlo, & vitem onuſtã vuis, & ſanctos olim epulaturos & bibituros in regno Dei. Nunc D. Lutherus ęgre ferens, ſtulticiam ſuam ſic attactam, ridet valde iratus, & reuerendus pater pro ſua reuerentia, valde verniliter ſcurratur, poſtulans, vt ſcurrilitas ſua valeat pro ſolutione, quæ alioqui per ſe tantum valet, quantum culex. Nam quum ait, ſatis apertum eſſe ex circumſtantijs, quo pacto Chriſtus accipi voluerit, quod ipſe ſe panẽ vocauit, & vitẽ, ita rex probauit, quod Lutherus dolet, & diſsimolat, ex circumſtantijs eſſe perſpicuum, quomodo Paulus accipiat panem in ſacramento, quum aperte declaret, ex illo pane factum eſſe Chriſti corpos: niſi non ſatis declarat ſcriptura, quomodo accipiat virgæ vocabulum in Exodo, quum eam ante narrarit ex virga verſa in colubrum. Nam ille coluber, adhuc male ebrium potiſtam, qui vigilans dormit, & dom nmnia diſtinguit, atque (vt ipſi videtur) acote diſcriminat, inguinis & capitis quæ ſint diſcrimina neſcit.

Dolor Lutheri.

Et miror, inquit, ſapientiſsimũ hunc Thomiſtam, cur non & accidentia tranſſubſtantiet.

Verba Lutheri.

Et paulo poſt nebulo rurſus irridet Ambroſiom: deinde quærit.

Quæ neceßitas perimendæ ſubſtantiæ & ſeruãdorum accidentium.

NON eſt, cur quæras à rege, cur non trãſſubſtantiet accidentia. Quærere debes iſtud à Deo: nam ille ſubſtantiam tranſobſtantiat, nõ rex: qui & ideo credit Deũ panis mutaſſe ſubſtantiam, relictis accidentibus, quia ſic fieri eccleſiam ſuam docet idem Deus qui fecit, qui & intus docet & extra, verbis euangelij, cum occulto eius flatu conſpirantibus, ex pane fieri corpus ipſius, hoc eſt panis ſubſtantiam, verti in ſubſtantiam corporis. Quod ſi verba, quæ ſunt clariſsima, quicquam haberent ambigui: imo vero, ſi viderentur in diuerſam partem potius aliquantum vergere, tamen quom Chriſtus ſe promiſerit, per ſpiritum ſanctum Eccleſiam ſuam eſſe docturum, & ſe cum ea futurum, vſque ad conſummationẽ ſeculi,

quumq;

Lutherũ mentiri de ſide tranſubſtantiationis.

quumque rex probarit tibi,tot veterum teſtimonio , tot recentium , hanc tranſſubſtantiationis fidem,non eſſe , quod tu mentiris, nouam,ſed à Chriſto paſſo totius eccleſiæ perpetuam,quis non videt,aut tot ſeculis, Eccleſiæ ſuæ Chriſtum defuiſſe , hoc eſt,veritatem falſa promiſiſſe , aut ſpiritum veritatis falſa docuiſſe,aut te arrogantiſsimum eſſe nebulonem qui,quomodo ſcriptura ſit intelligẽda , iubeas orbem totum tuę potius ſtultitię credere,quá qui ſcribentibus inſpirauit,Deo:nec illi ſis crediturus,mutatam eſſe ſubſtaotiá , niſi rationẽ reddat tibi, quare noo transſubſtantiet accidentia? Hoc eſt,Deo te non habiturum fidem niſi ſic agat tecum,vt res fiat palã , & tollatur fides.Nam Chriſtus,ideo videri poteſt accidẽtia reliquiſſe,vt tectius eſſet corporis myſteriũ ne aut meritum fidei,tolleret euidẽtia rei : aut populus reformidans edere , non perciperet fructum ſacramenti.

Sed & hęc pulcherrima Lutheri ſycophãtia eſt,quod quum prioceps dicat,indignã eſſe panis ſubſtantiam,quę cum illa miſceatur ſubſtantia,quæ creauit omnes,ibi Lutherus in cãpo ſuo ſpaciatur , nugatur, ſcurratur , irridet, tanquam rex,quod obiter dixit , probabile id attuliſſet, loco demonſtrationis neceſſariæ.

Nã Luter' nõ hęrebit vel cũ ſterco rib' miſcere.

Deinde vociferatur & clamat,eſſe ter hęreticum,quod rex panem dicat indignum, qui cũ ea miſceatur ſubſtaotia , quæ ſubſtantias omnes condidit.Nam hic videri vult, tam rudem eſſe principem,vt putarit corpus Chriſti , non eſſe creaturam,ſed creatorem. Et quum vbiq; reuerendus frater affectet videri mire ſapiens, hic ſubito videri ſtudet , ita ſtupidus , vt non ſenſerit principem ita loqui,propter diuinitatem Chriſti,quæ per concomitaotiam(vt vocant) ſemper adeſt corpori : oec intellexerit homo ſimplex , per communicationem idiomatum,ſic homines paſsim loqui de Chriſto, vt hominem dicant creatorem , & æternum, & Deum , viciſsim dicant & natum eſſe & mortuum.

Verba Lutheri.

Præterea hic rhetoriciſsimum illum contemptũ, dum duas vrgentiſsimas ſimilitudines appoſui , de ferro ignito,& Deo incarnato,vbi neque igni ferrũ neque diuinitati hominem neceſſe eſt cedere . Mihi enim,etiam,ſi non neceſſe ſit,mea aſſerere , tamen ſatis negocij fecero aſſertori,ſi ſuum figmentum aliter ſe poſſe habere demonſtrauero. Itaque poſſum dicere , corpus Chriſti,ſic ſaluo pane in ſacramento eſſe,ſicut eſt ignis in ferro,ſalua ferri ſubſtantia: & Deus in homine ſalua humanitate,vtrobiq; ſic mixtis ſubſtantijs,vt ſua cuiq; operatio, & natura propria maneat,& tamen vnu aliquod conſtituant.

FINGIS hic, Regem tuas iſtas ſimilitudines diſsimulaſſe ſilẽtio.ſed qui librum principis legerit , videbit , te diſsimulare principis reſponſum:quaoquam ſimilitudines tuę tam diſsimiles veri ſunt, vt operę preciũ noo fuerit vllum reſpondiſſe.Nam primum de ferro,quod affers,& igne,vide quã pulchre coaptes. Aut ignis eſt,vt ſenſere quidam , qualitas & feruor excellens io ferro , aut ignis coogeſtus in poros . Si illud primum,nihil ſimile de corpore Chriſti,quod non eſt qualitas: ſi ſecũdum, ne ſic quidem quicquam quadrat ſimilitudo tua.Nam(vt princeps prudenter aooo tauit) Chriſtus non dixit : In hoc eſt corpus meum,aut ſimul cum hoc,ſicut in ferro vel cũ ferro eſt ignis , ſed ſimpliciter dixit : Hoc eſt corpus meum. At nec ferrum illud ignis eſt, ſed ignitum.Illud vero,quod porrexit Chriſtus,Chriſti corpus erat,ſi Chriſto credimus: ſi tibi credimus, noo erit Chriſti corpus , ſed panis(vt ita dicamus) Chriſti corporeus : ſicut ferrum tuum non eſt ignis, ſed ferrum ignitum.O caput ferreum,& frontem dignam, cui ferrum ignitũ loogas inſigat literas. Quá ſi velis ſic eſſe,corpus Chriſti cũ pane , ſicut corpus glorificatũ eſt, aut poteſt eſſe cũ alio corpore,aut ſicut anima eſt cum corpore , tamen in eodem luto hæſitabis.Nam neque recte loquetur,qui dicet corpus eſſe animam,ſed animatum : neque qui ſic loquetur ,hoc corpus, puta,lapis eſt hoc corpus glorificatum , puta, corpus Chriſti, iam ianuis clauſis ingredientis marmoreũ parietem , ſed in hoc lapide aut cũ hoc lapide eſt hoc corpus Chriſti. Sed Chriſt', vt tá iſtá ſimilitudinẽ oſtẽderet eſſe diſsimilẽ, non dixit , in hoc , aut cum hoc,ſed dixit hoc eſt corpus meum . Iam altera ſimilitudo tua, de Deo incarnato , non eſt abſurda modo, ſed impia quoque atque ſacrilega , vt ex qua ſequatur, quod deprehendit prudentiſsimus princeps:quod ſicut Deus aſſumpſit hominẽ, ita Deus & homo io vnitatem ſuppoſiti , aſſumant panem & vinum: vt Deus,qui quod ſemel aſſumpſit nunquam reliquit:nunc tot panes,tot pocula , tam cito relicturus,aſsidue ſumat in vnitatẽ ſuppoſiti,neq; enim aliter quadrat ſimilitudo,vt cum corpore Chriſti ſit panis,ſicut ibi Deus cum homine. Sic Deus rotari ſinit hæreticos,& præcipites ferri dementia , vt in ſtultitiam ruant,& in ioſaoias falſas. Et iam poſtquam tibi probatum vides,ſenſum Pauli non probare pro te,nec illum ſic vocare panem,quomodo tu contandis,quum ſimiles formas loquendi videas , è ſcriptura ſacra productas:quũ euangeliũ videas manifeſte probare contra te:quum euãgelio oemo dubitet Pauli ſenſum eſſe conformem: quum ſanctos patres omnes,omnes fidei proceres,oẽs omnino fideles à Chriſto paſſo , tot ſeculis videas, voa voce contra te teſtari : quum cogaris ipſe fateri,totius eccleſiæ fidem falli non poſſe:denique , quum te manifeſte videas turpiſsime victum eſſe : iam prę furore frendens , & ringens,& ſardonium interim riſum ridens, buccinas te victorem , & clamas te habere ounc hunc articulũ præclare confirmatũ: & vt oſtẽdas te more tuo aliorũ opera bona reddi deteriorem,plus quàm furioſus adiungis.

Luther' ſtigmate dignus

Altera Lutheri parabola æque abſurda.

Verba Lutheri. Hic iã ſe allegat repugnantia.

Antea poſui, nihil referre, ſiue ſic ſentias de trãſubſtantiatione, ſiue ſic. Nunc autem decerno, impium eſſe & blaſphemum, ſi quis dicat panem trãſubſtantiari.

DICVNT iſtud, ſicuti ſcis, non ſolum populus vbique chriſtianus hodie, ſed & Euſebius, Gregorius, Cyrillus, Hieronymus, Auguſtinus, Ambroſius, & ſi quis vnquam fere literis, & ſanctitate claruit in Eccleſia Chriſti. Hos tu potatur impius, & blaſphemus, impios & blaſphemos audes appellare Sed ſic impius in terra blaſphemas ſanctos Dei, quomodo apud inferos dãnari, ipſum blaſphemant Deũ. Sed vt omnes videant, quo ſuperbiæ tuę furore detruſus ſis, in hoc baratrum deploratiſſimæ perditionis, vt à malo te mutares in peſſimum, Verba regis, quibus quum leuari potueras, tua te ſuperbia peſſundedit, ſubiungã.

Verba Regis

MIROR, ex hoc dogmate, quid fructus populis ſpondeat Lutherus. An (quod ait ipſe) ne quis propterea ſemet credat hęreticum, quod forsita cum Luthero ſentiat? At Lutherus ipſe fatetur nihil eſſe periculi, ſi quis hac in re ſentiat, quod tota iam ſentit eccleſia. Sed contra, tota eccleſia cenſet hæreticum eſſe eum, qui ſentiat cum Luthero. Non debet ergo Lotherus animare quenquam, cui bene cupit, vt ſecum ſentiat, cuius ſententiam tota condẽnat eccleſia: ſed debet his ſuadere, quos amat, vt accedant illis, quos ipſe quoque iudicat in nullo verſari periculo. Falſa eſt ergo iſta Lutheri via contra publicam fidem, non huius mudo temporis, ſed etiam omnium. nec liberat captiuitate credentes ei, ſed educens è libertate fidei, hoc eſt è loco tuto (quod Lutherus ipſe fatetur) captiuat, in errorem ducens, in præcipitium, & vias inuias, incertas, dubias, eoq́; plenas periculi: & qui amat periculũ, peribit in illo.

Nunqoid lector (amabo te) hoc non extremæ dementiæ eſt? quod quum fateatur ipſe Lutherus, nos omoes, qui catholicæ obſequimur eccleſię, via tutiori inſiſtere (ſicuti rex ex ipſius verbis oſtendit) tamen audet execrabiles ac diris deuouendos proponere, ſi quis eius ter execrandæ ſe non adiungat hæreſi. Nam vt daremus ei, ipſom non peſsime ſentire, tum de religione publica, tum de ſelute Chriſtianorum omnium, tamen inſignis ſtultitia merito poſſet appellari, incertam ſpem pro certo premio captare. Atq; ex illa via exilire, qua tot ſancti viri eo peruenere dubio procul, quo ipſe non ſatis certo auſit promittere ſe perductu rum, ſi velimus ſequi. Nunc ergo, quum nemini non liqueat, niſi qui ſimili atq; ille glaucomate cæcutit, eum in certum atq; manifeſtum exitium tendere, & ſequeotes trahere, vt in aliorum vita nomen ſibi compareт, quis cui anima ſua chara ſit, non aduerſetur, ac totis viribus operam det, talem ducẽ è medio tollere, ne poſſet aliquando per imprudentiã ab eo ſeduci. Cæterum audi nunc iterum, quam magnifice tamen interim cunctis maledicat, qui eius gloriolæ cauſa, ſeſe oolunt prudentes in barathrum inijcere.

AGGRESSVRVS STOLIDA LVTHEri ſophiſmata, argutantis miſſam non eſſe bonũ opus retegit ac refellit primũ ſycophãticã illius ineptiã, qua nugatur ita regem colligere, populus pro miſſa dat ſacerdotibus pecuniam, ergo miſſa eſt ſacrificiũ & opus bonum.

CAP. XIIII.

Verba Lutheri. At non hic demũ Luther' eſt inte-rus & hæreticus hæretic'.

QVintum adeſt capitale, & ſummum, & angulare aſſertionis Henriciana opus, Miſſam eſſe opus bonum & ſacrificium. Hic demum D. Henricus eſt dominus Henricus, & Thomiſta eſt Thomiſta. Ac primum ex aliquo ſemirhetbare forte audiuit: ſicubi aduerſarij ſenſerit robora, nimium inuicta, oportere, rugata naſo, illum rideri & contemni, vt ſtupidus lector, credat antea victum aduerſarium, quam impugnetur à tanto rhetore. Sic & dominus noſter rex magnificis ampullis præfatur, vt ſeſe belle fingat tædere confutationis tã ſtulti & indocti Lutheri, negantis, miſſam eſſe opus & ſacrificium ſcilicet, Satanas vulnus ſentit, ideo pro morbo animi, incertus quid agat, mera ægritudine & impotentia me tentat irriſione, & contemptu irritare. Sed ille, qui dedit nobis ſcire cogitationes Satanæ, dabit etiam nobis irriſionem irridere, & contemptorem contemnere, ſuaq; inſipientiæ fragiles ampullas cum fiducia traducere.

Quã ęgre ferat cõtẽptum elatus nebulo.

Quemadmodũ in comœdia, vltimus actus debet eſſe optimus, Ita Lotherus curauit, vt eſſet in fine ſtultiſsimus. Venit enim nunc ad ſummam hæreſim, propter quam excogitauit reliquas. Hanc quoniam ita ſibi fuoditus videt euerſam, vt nulla poſsit arte reficere, relicta ſpe defenſionis, totus eſt in ſuis nugis. Indigne fert, quod ita rideatur eios tam ſeria & ſeuera ſententia, quam nec Heraclitus quidem legere potuiſſet abſq; riſu, niſi quod auſus eſt ea ſcribere furioſus nebolo, quæ non minus impia ſunt & ſcelerata, quam ſtulta. Quæ quum qualia ſint, talia iam per eruditiſſimum regem comperta ſunt, vere Satanas vulnus ſentit, ac per os electi ſui Lutheri rugit ac rudit, & ſimul ingreſſus porcorum gregem voluptariorũ ſemirhetorum, qui inter pocula cõponũt libros eius, cogitationes ſuas inſpirat illis, non vt terrenum regem ſolum, ſed cœleſtem etiam irrideant: & poſtquam in profuodum venerint, homines execrabiles, omnia ſacra contemnant. Sed qui habitat in cœlis, irridebit eos, & dominus ſubſannabit eos,

Is grex eſt Luteranorũ

Verba Lutheri.

Ne nihil dicat tam inſignis aſſertor, vnam aſ-

fert ra-

fert rationem plane potentiſsimam, qua, hactenus omnibus ſatisfactum eſt, Miſſam eſſe opus & ſacrificium. Ea eſt huiuſmodi. Si miſſa non eſſet opus bonum, laici certe pro ea nihil tribuerent clericis, tēporalis beneficij. Obſtupeſce lector, regia & Thomiſtica eſt hac ratio, & (vt dixi) plane potentiſsima. Nam plurimos permouit hactenus, & permouet hodie, Hic iacet Lutherus proſtratus, & nemo tā dextre eum confecit, atq; rex Anglorum, in hoc libro, ipſa ratione. Nam (vt nolim) cogor tamen confiteri hac ita habere. Vere, inquam, miſſa ideo eſt ſacrificium, et opus bonum, quod, vt rex dicit, laici tribuūt opes ſacerdotibus pro ea.

Imo Lutherana & hæretica fictio.

VIS videre lector, exemplar inſigne, ſingularis ſycophantiæ? Nuſquam videbis inſignius, quàm in hac magnifica Lutheri iactantia ſi modo eam, ad principia verba collatam, relegeris. Nam, quum Lutherus pro magna captiuitate poſuerit, quud miſſa credatur eſſe bonum opus, oblatio, aut ſacrificium, nec quicquam attuliſſet, ex quo moueri ſe diceret, in tā abſurdam hæreſim, præter id vnum, quod iá tandem ſolus reperiſſet, miſſam eſſe teſtamentum, Rex in illo tria redarguit: primo glorioſam vanitatem, qua, velut inuentum ſuum iactat id Lutherus, quod nuſquam non prædicant gregarij fraterculi, deinde temerariā ſtulticiam, quod quam rem, tam multi tractant inepti, id ipſum tractat ineptius, quam quiſquis illorum fuit ineptiſsimus. Poſtremo deteſtabilem maliciam, quod udio ſacerdotum, potius quam illis relinquat fructum tempuralē: ſtudeat laicis è miſſa tollere fructū omnē ſpiritalem. Itaq; rex dum hunc in modū iſta tractat, his verbis obiter attingit rabidam Lutheri maliciam.

Vna ex multis, ſycophātia Lutheri.

Quędā in Luthero à rege redarguia.

Verba Regis.

FRATERCVLI, teſtamentum illud inepte prædicantes, multis tamē in rebus, meliorea Luthero, hoc vno tātum, Luthero ſunt imparea, quod mirabilea, & hactenus inauditos miſſę fructus, non inuenerunt, quibus & clerus pręſentis vitę fructum, & populus futuræ perderent.

Inauditi miſſę fructus inuenti à Luthero.

DEINDE rex, vt oſtenderet Lutherū, non ob aliud hoc inſanum dogma ſtatuere, quod ſacerdotia miſſa, non prodeſt populo, quàm odio, quo proſequitur clericos, declarat quid prouiderit & captarit Lutherua. Nempe vt laici perſuaſi, nihil ſibi miſſam profuturam, nihil ipſi viciſsim prodeſſent ſacerdotibus. Nā nihil (inquit) ſacerdotibus temporalis boni conferrent ob miſſam, è qua perſuaderentur, nihil ſe ſpiritualis boni relaturos. Quod vnū ſpectaſſe Lutherum docet, vt clericis auferret corporalem victum, etiamſi populo ſimul auferret animarum vitam.

Lutheri conſiliū demiſſa.

Vides lector, quantum interſit, inter bonitatem principis, & iſtius ſcurræ maliciam. Nā quum iſte nomen ſuom dederit in clerum, iam eccleſiam ſcindens, laicorum ordinem in clerum prouocat, & eos indignatur de altari viuere, qui altari ſeruiunt, tam obſtinatę malicię vt quum intelligat non eſſe cauſam, cur quēquam alat altare, ſi nihil cuiquam proſit altare potius quàm inde viuat ſacerdos Dei, altare Dei funditus conatur euertere. Et dummodo corporale ſubſidium auferat præsbyteris, animæ fructum omnē laborat eripere, omnibus omnino laicis Hanc iſtius tam execrandā maliciam, quum rex & ſagaciſsime deprehenderit, & aperte prodiderit, & pulcherrime redarguerit, æſtuana ira Lutherus, & iam manifeſte furens, tanquam nemo lecturus locum eſſet, ex libello principis, & ſtolidā Lutheri ſycophantiam deprehenſurus, fingit calumnias figulus, ita regem colligere, Sacerdotibus laici conferunt victum, ergo miſſa eſt ſacrificium. Et poſtquam iſtud tam belle finxit, tum demū regnat in ſtultitia, & integras paginas implet inſulſis dictia, quæ nihil attingunt aliud quam quod ipſe ridicule finxit, ex ridiculo cerebello ſuo, cui nunc non poſſum magis imprecari dedecus, quam vt ipſius tam bella ſcommata, quibus ſibi videtur belle in regem ludere patefacta iam calumnia, frequenter lector & accuratè relegas. Nullius enim verba, queūt illum manifeſtiua aut maiore cum opprobrio traducere, quàm, quibus alios traducere ſe iactat, ſua.

Lutheri figmētū

Lutherū ſuis dictis ſatis coargui.

PVLCHERRIME REFELLIT VAniſsimam Lutheri iactantiam, qua decies gloriatur, principale fundamentum ſuum regem ex profeſſo relinquere.

CAP. XV.

AVdiſti iam lector, admirandam ſycophantiam, cum non minore ſtultitia coniunctam. Audi nunc aliam Lutheri magnificam gloriam, quæ tam glorioſa eſt, vt ſiue ſycophantia ſpectetur, ſiue ſtultitia, prorſus obſcuret priurem.

Verba Lutheri.

Non minor eſt amentia, qua ſequitur, vbi cum multis verbis me contempſiſſet (Hoc enim in rhetorica potiſsimum didicit) tandem proteſtatur ſeſe relicturum intactum, id quod maxime omnium confutandum ei fuerat, nempe robur meum principale, & argumentum capitale: Vbi ex verbis Chriſti probaui miſſam eſſe teſtamentum, & promiſsionem, ideo non poſſe opus aut ſacrificium dici. Hic infelix aſſertor, victus fortitudine huius roboris, miſere diſsimulata conſcientia, non ſolum tranſit, ſed proteſtatur etiam, ſeſe tranſiturum, & alijs dimiſſurum. O aſſertorem ſacramentorum. O defenſorem Eccleſiæ Romanæ, bis Thomiſticum, & omnibus indulgentijs papiſticis longe digniſsimum. Ignoſci poterat, ſi trāſiſſes hoc robur meum ſilens, at proteſtari ſeſe tranſiturum, qui audiat, in hoc me vnice & maxime fidere.

dere, & inde omnia illius profligari, hoc ſic ridiculum eſt & ſtultum, vt nihil ſupra.

Audiſti lector egregias iſtius glorias: audi nunc viciſsim verba regis, ex quibus gloriandi anſam ſibi prebitam videri vult, quæ quũ legeris, ſat ſcio miraturum te, glorioſi Thraſonis infamem pudendamq́; ſeſe traducentis amētiam. Principis ergo verba ſunt huiuſmodi.

Verba Regis.

NON contendam cum eo de teſtamento & promiſsione, & tota illa diffinitione & applicatione teſtamenti ad ſacramentum. Nō ero tam modeſtus ei, qoam alios fortaſsis inueniet, ſi qui bonā ei partem iſtius fundamēti ſnbruerint, qui & teſtamentū nouum dicant, promiſsionem eſſe legis euangelicæ, quemadmodum vetus fuit Moſaicę: & teſtamentum iſtud negent à Luthero ſatis ſcite tractari, neq; enim teſtatori nuncupandum eſſe nominarim, quid relinquat hæredi, quem ex aſſe inſtituat: neq; remiſsionem peccatorū, quā pro hæreditate nuocupatam Lutherus ait, idē eſſe quod regnum cœlorum, ſed viam potius ad cœlum. Quas res atq; alias item aliquot, quiſquis vrgere volet, ac premere, poſſet fortaſsis fundamenti Lutherani ſtructuram, machinis aliunde concutere. Verum iſtud eis permittā, qui voleot. Ego iſtud ei fundamentum, quod immobile poſtulat eſſe, nō mouebo, tātū oſtēdā ædificiū, q̃d ſupſtruxit, facile p ſe corruere.

Lutherꝰ adulteratur Chriſti teſtamentū

Intelligis iſta Luthere? aut, ſi intelligas, potes ſuſtinere vt perpetuo tuo cum dedecore, tam ſtolide te iactes? Nam rex hic fuodamentum tuom nullo modo concedit, ſed oſtendit eſſe infirmum, & quod facile poſsit euerti, ſi quis hoc ſibi deſumpſerit. Interim verò ſe pollicetur, diruturum præclara illa ædificia, quæ ſoperſtruxiſti: quibus dirutis, fruſtra tibi reſtaret fundamentum. At tu hic tanquam triumphator exultas, quod nactus ſis tam rudē aotagoniſtam, vt non intelligat ſe, nihil agere, quicquid reſpondeat, quamdiu non expugnauit id, quod aduerſarius ſumit pro fundamēto. Atq; hac in parte, tibi tam impenſe places, vt idem terque quaterq;, alio atque alio tui præclari libelli loco, repetas, tanquam inde traducturus admirabilem regis inſcitiam, ac ruditatem, qui non euerſo fundamento, ſtrenue ſe rem geſsiſſe putet, quod dumtaxat expugnauit, atq; euertit ædificia. Age, fingamus interea Luthere, fuodamentum tuum eſſe firmiſsimū, miſſam videlicet eſſe teſtamentum, & promiſsionem hæreditatis, ac nuncupationem hæredis. Tenes ne memoria, quare hoc fundamentum ieceris? vtrum ne, vt nullius ædificij baſis eſſet, & ſic ne fundamētum quidem eſſet? cui nihil eſſet ſuperſtructum? An ideo potius iecisti, vt illā turrim inexpugnabilē ſuperſtrueres, qua totam demolireris eccleſiam, & altare Chriſti ſubuerteres? Nempe, miſſam bonū opus non eſſe, ſacrificium non eſſe, non eſſe oblationem. Igitur quum tu propter has turres vere Babylonis propugnacula, quibus in cœlum vi parabas aſcendere, ſtruxeris illud fundamentum, an tibi videtur imperitus bellator eſſe, qui caſtella illa, ex quibus ſolis erat periculū, ſic euerterit, vt neq; nocere qoicquā neque vnquam refici poſsint, etiam ſi fundamentum reliquerit validum & forte, ſed tamē innoxium? An tu tam ſtolidus es, quam te fingis eſſe, vt eū cenſeas nihil agere, qui talia ædificia ſic deiecerit, relicto fundamento? Ergo tam ſtultus es, vt eum neges eſſe victorem, qui mœnia perruperit, atq; diruerit, hoſtes ſubegerit, ac diuiſerit ſpolia, quamdiu nō eruerit fundamentum mœnium, ac ruinæ lapides auexerit? O ſi quis ſtultorum figulus hic eſſet tui ſimilis, quam multos ei liceret ſtultos fingere ſimiles tui. Tu nobis duos finxiſti, quorum perſona rideres ſtulticiam, non quam io regis libello, ſed in capite tuo reperiſti. Huic tres ſtultiſsimos ſtultos liceret effingere, quorum nemo ſtultior eſſet Luthero. Nam ſi quis ſubſternat fundamentum lapideum, deinde conetur ſuperſtruere ædificium ex puluere: an Lutherus tam ſtultus eſt, vt hunc non intelligat eſſe ſtultum? At idem nihilo ſtultior eſt, quā Lutherus noſter, qui ędificiū potat dirui nō poſſe quamdiu durat fundamentum.

Neṗe qui fronte iā diu perfricuerint

Iſtā ſcilicet ob cauſam.

Ita ſane ſtultꝰ eſt Lutherꝰ

QVID ſi quis adeo ſtolidus ſit, vt cū fundamentum iecerit mire profundom, & paſſus aliquod, ſi volet, latum ſuper ſolidiſsimā rupem: poſt ędificet murum in paluſtri loco, cuius nullus lapis per aliquot ſtadia tangat illud quod iecit fundamentum? An non & hunc plane rideret ſtultum Lutherus noſter, ſi eum gloriantem videret muri ſui fortitudine, quē dicat, neq; ſubſidere poſſe, neq; dirui, propter fundamenti firmitatem, tam procul à muro diſtantis? Hunc, opinor, rideret pro ſtulto Lutherus, & tamen hic ſtultus, nihilo ſtultioe eſt Luthero noſtro, qui putat abſurdum eſſe, quod rex aggrediatur ædificia ſua diruere, relicto fundamento valido, cuius nullum ſaxū quicquam pertinet ad ædificium.

Secūdus ſtultus ſiue Lutherus.

SED age, ſit adhuc tertius, vtroque ſtultior, qui & io arena fundamentum pooat ex puluere, & inde procul, in lacu murum ædificet ex glacie: hunc ſtultum (ſat ſcio) rideret Lutherus, & tamen illo ſtulto ſtultior eſt Lutherus. Nam & fundamentum eius magis caducum eſt, quouis puluere, & ædificium eius fragilius, quauis glacie, nec magis inter ſe cohærent, qoam (vt eſt in fabulis) Ethioclis & Polynicis flammæ. Nam neq; validam fuiſſe cooclusionem, neque cum aſſumpto cohæſiſſe, apertiſsime probauit rex: id quod Lutherus reſpondendo fecit apertius.

Tertius ſtultus ſiue Lutherus

AT fundamentum, ex quo ſe gloriatur cōcluſionē deducere, qood velut robuſtius, quā vt expugnari poſsit, iterum atq; iterum exprobrat, Regem velut ex profeſſo relinquere, quā ſit inualidum, rex ipſe mōſtraoit. Neq; enim, tantum dixit, facile ab alijs poſſe deſtrui, ſed

Fundamentum Lutheranum à rege ſubrutum.

etiam

etiam,vno fere verbo, obiter, & aliud agens ipſe deſtruxit,cum dixit: Teſtamentum illud nouũ,ita referri poſſe ad oouom teſtamentũ, quemadmodum teſtamẽtum vetus,ad legem Moſaicam: quibus verbis, quid aliod ſignificauit princeps,quam id ipſum,quod apertę dicit Apoſtolos, ad Hebreos 11. cum ait de Chriſto? Nooi teſtamenti mediator eſt, vt morte intercedente, in redemptionem earum præuaricationum,quæ erant ſub priori teſtamento,repromiſsionem accipiant,qui vocati ſunt æternæ hæreditatis. Vbi enim teſtamẽtũ,mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris. Teſtamẽtum enim in mortuis confirmatum eſt: alioqui, nõdum valet,dum viuit,qui teſtatus eſt: vnde nec primum quidem ſine ſanguine dedicatum eſt Lecto enim omni mandato à Moyſe vniuerſo populo,accipiens ſanguinem vitulorum & hircorum, cum aqua & lana coccinea, & hyſopo,ipſumq; librum,& omnem populum aſperſit,dicens: Hic ſanguis teſtamenti, quod mandaoit ad vos Deus. Et paulo poſt. Conteſtatur autem nos & ſpiritus ſanctus. Poſtquam enim dixit. Hoc autem teſtamentum quod teſtabor ad illos, poſt dies illos dicit dominus. Dabo leges meas in cordibus eorũ, & in mentibus eorum ſuperſcribam eas, & peccatorum,& iniquitatum eorum iam non recordabor amplius. Vide lector,vt mirum pręſtigiatorem putet ſe Lutherus,qui ſic ſe credit omnium oculos perſtringere,vt nemo poſsit cernere, quam abſurde totum hoc teſtamẽtum Chriſti,ad hæreſis ſuæ fundamentũ detorqueat. Nam, quod Apoſtolus aperte docet,eſſe totam legem euangelicam: id iſte reſtringit ad ſolam cœnam dominicam: qoaſi ſacramentum altaris,inſtitutum in cœna dumtaxat,ſit Chriſti teſtamentum,quod Chriſtus (vt ait)moriens reliqoit, diſtribuendum ſuis fidelibus Sic ſolent lector(vt ſcis) non facultates ex teſtamento, ſed teſtamenta diſtribui. At Paulus aperte docet,quod ſicot lex Moyſaica teſtamentum erat vetus, ſic teſtamentũ nouum lex eſt Euangelica, & ſicut Deus ratum fecit illud,fuſo ſanguine vituli,atq; hirci; ſic iſtud confirmauit fuſo ſanguine Chriſti. Cuios rei manifeſte Chriſtus admonuit diſcipulos, quum diceret: Hic eſt ſanguis nooi teſtamenti,qui pro multis effundetur: tanquã diceret: Hic ſanguis,quem bibitis, eſt idẽ ſanguis,qui in remiſsionem peccatorum, paolo poſt effundetur in cruce,ſanguis(inquam)noui teſtamenti, quo confirmabitur nouum teſtamentum meum, mea lex euangelica, ſicut olim hircino ſanguine & vitulino confirmatum eſt teſtamentum vetus,lex Moſaica.

Teſtamẽtũ quib' ſit conceſſum

Mos teſtandi in veteri lege.

Paulus de teſtamento.

QVÆSO, quam anſam apprehendit hic Lutherus,cur teſtamẽtum Chriſti reſtringeret ad hoc ſacramentum? Nam, quanquam Chriſti mors operatur,& perficit redemptionem noſtram,cuius hoc ſacramentom corpus eſt & ſanguis: eadẽ tamen mors,ex æquo perficit ſacramentalem vim cæterorum ſacramẽtorum omnium,ſecundum cuioſq; menſuram & Deo cognitum modum.

VIDES ergo lector,quam detorte detraxerit ſcripturam,hunc in locum Lutherus, vt inde ſtrueret ſibi fundamentum,ex quo ſuperſtrueret arcem, vnde more gigantum ſuperos è cœlo depelleret. Vides,vt idem fundamentum, Rex Angliæ diſsimulans,illud ſe tangere,ita totum ſubruerit,vt ne lapidẽ quidem ſuper lapidem reliquerit. Et tamen Lutherus fundamenti ſui euerſionẽ, viciſsim diſſimulans, nunc miris modis illudit regi, quod tam validum eius fundamentum non ſit auſus attingere, ſed aſſumptum ſuum habuerit pro confeſſo.

QVÆSO te Luthere, ſi qois ita dicat: ego Lutherum ſtolidum eſſe non dico: quanquam(vt videtis)tam ſtolide ſibi contraria,tã ſæpe,non ſubito quidem dicit,ſed per ocium, magno ſcribit ſtudio,vt morionem pudeat ſimilia ſomniare: Hoc tantum dico, hæreticum eum eſſe, & pluſquam ſacrilegè blaſphemum: Vtrũ is,qui hoc pacto loquitur,ſtultitiã tuã relinquit intactam, & te fatetur eſſe ſapientem? Mihi profecto non videtur,non hercle magis quam ſi quis in mulierem veneficij ream, quã impudicam eſſe conſtet,dicat hoc pacto: ego mulierem iſtam iudices meretricem eſſe nõ dicam, quãquam qui id vellet dicere,facile probare poſſet,vel ex eo,quod iam quartum nullo marito peperit: Hoc tantum dicam: qood ſatis eſt in præſentẽ cauſam,illam eſſe veneficam. Is opinor,non negat,ſed negando confirmat, illam eſſe meretricem. Eodem modo, princeps negat ſe fundamentum tuum moturum, quum illud prios vno verbo funditus euertiſſet. Sed age,gratificemor tibi: patiamur vulnus tuum diſsimulare te. Ridere te ſinamus, & iocari foris,dum intus gemis,& pudorem tuum ploras in ſinu. Fingamus regẽ fundamentũ tuũ prorſus cõceſsiſſe, videlicet, miſſam eſſe teſtamentũ. An illo aſſumpto tibi cõceſſo,non licet illi negare, quod ex illo concludis nempe, quod ideo non poſsit eſſe ſacrificium? Siccine diſputatur VVittẽbergę, vt ſi quis concedat antecedens, ideo non poſsit negare conſequentiam? Si hæc diſputandi forma præſcribitur, vt impudentis ſit negare concluſionem,poſtquam concedis aſſumptũ: vicit nos plane Lutherus: & facilem ſibi inoenit viam, qua miſſam probet bonũ opus non eſſe,non eſſe ſacrificium. Sic enim licebit ei argumentari. Lutherus eſt patrator & patronus malorum operum, ergo miſſa non eſt opus bonũ. Lutherus eſt aſinus, & aſinus non poteſt offerri in ſacrificium,ergo miſſa nõ eſt oblatio,nec ſacrificium. O quot aſinos,qoot porcos,inoocaret aſinus & porcus Lutherus: quot ſtoltos fingeret, ſtultorum ſtultiſsimus, ſi quid tale reperiſſet in libello principis,qoale nunc in ſuo ingerit iterum atq; iterum,tanquã

Diſce hic ſtolide fratercule loqui.

Hic concedimus antecedens.

ſemel

ſemel ſtultum eſſe parum ſit. Sed operæprecium eſt videre, quam belle coniūgat cū hac ſtultitia ſycophantiam, ſed tam nudam atque conſpicuam, quam auriculæ ſunt in aſino.

Verba Lutheri. An non illa fecit, cū reddiderit id tibi inutile?

Proteſtatur, inquit, rex, ſeſe relicturum intactum id quod maxime omnium confutandū ei fuerat, nēpe robur meum principale, & argumentum capitale, vbi ex verbis Chriſti probaui, miſſam eſſe teſtamentum & promiſsionem: ideo non poſſe opus aut ſacrificium dici.

DISPEREAM lector, ni mihi fere vocē adimat admiratio, cogitanti, quā aut vere ſaxum ſit iſte nebulo, aut omnes homines pro ſaxis habeat: Ait fundamentum ſuum fuiſſe, miſſam eſſe teſtamentum, & ideo opus aut ſacrificium eſſe non poſſe: & ait regem victum fortitudine huius roboris, ex profeſſo tranſire hoc fundamentum. Quæſo te Luthere, reuome ceruiſiam iſtam, quæ tibi caput occupat. Redige (ſi potes) in memoriam, quod fuerit fundamentum tuum. Si regi turpe fuit tranſire, an non tibi turpius eſt obliuiſci? Fuit ne iſtud pars fundamenti tui: quod miſſa bonum opus eſſe non poteſt, aut ſacrificium? Si iſtud erat fundamētū, quænam erat cōcluſio, ſi iſta reliquit rex intacta, quo modo tu rurſus reſpondes ad ea, quibus Rex illa diſſoluit? Atq; ita reſpondes, vt quum ſudaris ſatis, nihil aliud facias, quam vt conſtet omnibus, nihil te reperire, quod contradicas Sed quid mortuo verba facio? Redeo lector ad te.

Nihil eſt turpe im puro.

Lutherū nullū probaſſe ſuū fundamētū ex ſcriptura.

Quum nullum fundamentum probarit ex ſcriptura, ſed tantū probare conatus eſt, quod miſſa ſit teſtamentum, quod ipſum teſtamentum ex ſcriptura confutatum eſt: ex eo fundamento, ſua collectione cōcluſit illas præclaras, nihil cohærentes concluſiones: quod miſſa bonum opus & ſacrificium eſſe non poſsit. Quas concluſiones, rex probauit ex illo fundamento (etiam ſi neceſſarium eſſet) nullo tamen pacto conſequi: & cum fundamentū illud euertiſſet, in tranſitu, ſimulans id ſe relinquere, ſic tractauit concluſinnes, tanquā fundamentum concederet, vt Lutherum tanto ſtultiorem oſtenderet, qui fundamentum iecisset, quod nullam partem ædificij aut ſuſtineret aut tangeret. Lutherus ergo, dolens ita patefactam eſſe fatuitatem ſuam, conatur ſubſidium ferre per ſycophantiam, ſed tam apertā, vt nihil aliud ſit, quam conduplicata ſtultitia. Dicit patrem fundamenti fuiſſe, quod nemo non videt fuiſſe concluſionem. Dicit id reliquiſſe regem, quod ſolum ex profeſſo egiſſe regem. docet ipſius etiam Lutheri reſponſio. Ita bele ſibi conſtat, homo nunquam ſibi contrarius, vt dicat regem ex profeſſo præterire tacite, quod miſſa non poteſt opus eſſe, aut ſacrificium. Et tamen ad illa, quibus probat, etiam ſi maxime teſtamentū eſſet ac prnmiſsio, opus tamē & ſacrificiū nihilo minus eſſe, Lutherus ipſe reſpōdet, niſi forte ſibi cōſcius eſt, ea, quæ reſpōdet, eſſe tā inepta, vt reſpōſum ſuum pro reſpōſo nō habeat. Et ſunt haud dubie lector, id quod ilico videbis ineptiſsima: quod quo videas clarius, nō imitabor Lutherū, vt illius verba (ſicut ille ſolet in rege) narrādo deprauē. Sed integra, ſicut ſe habent, aſcribā. Quæ quum legeris, videbis eſſe tam praua, vt nemo deprauatius narrare potuerit.

Quomodo Lutherus ſuccurrat ſuæ ſtultitiæ. ſorex ſuo proditur indicio.

Verba Lutheri. Non eſt difficile Luthere tuas diluere rationes. Quā male vrat glorioſū nebulonē ſe videre victum.

Poſtquam vero dominus Henricus, Thomiſta noſter, hac argentea & aurea ratione probarat miſſam eſſe opus, pergit in fortitudine ſua, etiam Lutheri rationes diluere, & primo Thomiſticatur in hunc modum. Qui lignum cedit, facit opus, ergo qui conſecrat, facit opus. Quare miſſa etiam opus erit. Si autem eſt opus, non eſt malum, ergo bonum. Hac ille glorioſus aſſertor ſacramentorum. Hic iacet quoq; Lutherus proſtratus.

AVDISTI lector, nihil illius omiſimus: nūc audies viciſsim verba regis, quibus & Lutheri fidem deprehendes, aliena tam ſyncere narrantis, vt inde gratiam comparet ſuis. Et illud ſimul intelliget, quanta rerum vrgeatur inopia, qui cogitur ad nugas diuertere, & potiſsimam partem eorum, quibus reſpondendum fuit omittere, illiusq; verba ante quā regis retulimus, vt cum eas vanas, ac ſtolidas gloriolas efflare aliquādiu impune permiſerimus quibus ſe victorem ipſe buccinat, à ſperata victoriæ laude, turpius excidat, quum regis verba praue de iduſtria retuliſſe (vt eſt impudēs) redargui palā ſe viderit, quo facilius ipſe ſuperior è pugna diſcedere videretur. Verba regis ita ſe habent.

Verba Regis

POST longas (inquit) ambages, diffinit miſſam: deinde ſeparat à miſſa, miſſę cæremonias: excutit cœnam dominicam: & verba Chriſti trutinat, quibus vſus eſt, quum inſtitueret miſſæ ſacramentum. Ibi quum teſtamēti verbum, rem videlicet tam abſtruſam repeꝛiſſet, iam (tanquam profligatis hoſtibus) cœpit ingeminare victoriam, & verbis adornat inuentum (vt iactat) ſuum, & tanquam myſterium, hactenus inauditum, magno ſupercilio docet, quid ſit teſtamentum. Notandum eſſe clamat, ac memoria tenendum, teſtamentum eſſe morituri promiſsionem, qua nuncupat hæreditatem, & inſtituit hæredes. Hoc igitur ſacramentum (inquit) miſſæ, nihil eſt aliud, ꝙ teſtamētū Chriſti: teſtamētū nihil eſt aliud, quam promiſsio hæreditatis æternæ, nobis Chriſtianis, quos ſuos hæredes inſtituit, corpus & ſanguinem ſuum (velut ſignum ratæ promiſsionis) adijciens. Hoc igitur decies repetit, inculcat, infigit, vtpote quod haberi vult immobile fundamētum, ſuper quod ędificet fœnum, ligna, ſtipulam. Nam hoc fundamento iacto, quod miſſa Chriſti ſit teſtamentum, omnem ſeſe iactat impietatem euerſurū quam impij (vt ait) homines inuexerunt in hoc ſacramentum, & dilucide probaturum ad communionem recipiendam, ſola fide veniēdum eſſe,

Diſcite hic omnes ex luthero, qd ſit teſtamentū

Concedite hanc arcē tam præclaro duci.

Quot & quę ſit probaturus Luther' ex ſuo fundamento.

dum eſſe, de operibus cuioſmodi ſint, oon admodum eſſe curandum, conſcientia quanto magis errronea ſit, ac peccatorum, vel morſu, vel titillatione moueatur, tanto ſanctius accedi. Quanto ſerenior, purior, & errore purgatior, tāto ſumi deterius, Ad hæc, miſſam bonū opus nō eſſe. Miſſam non eſſe ſacrificiū. Miſſam ſacerdoti tantum, non autē populo etiam prodeſſe. Nihil prodeſſe defunctis, nihil cuiquam viuentium. Impium eſſe errorem, ſi miſſa canatur pro peccatis, ſi pro cuiuſquā neceſſitate, ſi pro mortuis. Inanē eſſe rē & impiā, fraternitates & annuas defunctorū memorias. Abolendam eſſe, talem omnem ſacerdotum, monachorū canooicorum, fratrum, religioſorum denique (quos vocamus) omnium alimoniam. Hæc igitur tot & tam immenſa bona, ſe reperiſſe gloriatur, in eo ſolo, quod hoc ſacroſanctum ſacramentum comperit, eſſe Christi teſtamentum. Iam in ſententiarios protinus

Hoc nimirū Luthere ſatis tibi ſeruatū eſt.

(quos vocat doctores) inuehitur. Exclamat in omnes, qui declamant apud populum, quod quum illi tam multa ſcribant, hi tam multa loquantur & prædicent de euchariſtiæ ſacramento, neutri tamen attingant quicquam de teſtamento, ſed impie celent populom, bonū illud incomparabile (quod tamen iam olim ſciſſe profuiſſet) ex miſſa, nihil vnquam boni laicos, neque viuos neque defunctos, eſſe conſecuturos. Ob cuius rei ignorantiam, denūciat vniuerſos hodie ſacerdotes & monachos, cū epiſcopis, & omnibus ſuis maioribus, idololatras eſſe, atque in ſtatu periculoſiſsimo verſari.

VIDES lector, vt Lutheri omnia robora princeps bona cum fide commemoret, ac ne dogmata quidem omittat, ne quid ſibi ſui roboris queratur interceptum. Sed iſtud interim exacte penſiculandum eſt: in quo periculo verſentur omnes hi, qui Lutheri dogmatibus non credunt. Profecto in periculum veniunt (quod ſuperus precor, vt contingat mihi) vt excludantur ab ioferis, ne ibi cum vvicliffo, Huſſo, Heluidio, Arrio, Montano, & ijs omnibus peſtilentiori Luthero, æternū ardeant ſed in cęlo beati ſint perpetuo, cum Christi ſanctis, Ambroſio, Auguſtino, Hieronymo, Chryſoſtomo, Cypriano, Baſilio, atque id genus alijs, viris beatiſsimis, qui ea crediderunt & docuerunt de miſſa, quæ Lutherus execratur: ea ſunt execrati, quæ Lutherus docet credenda nō credit, Sed paulo poſt ita pergit rex.

Periculū eorū qui Luthero non ſunt audiētes.

Verba Regis.

SED OPERÆ precium eſt videre, qua ex arbore tam ſalutares fructus colligat Lutherus. Poſtquam ergo ſæpios inculcauit, euchariſtiæ ſacramentum, ſignum eſſe: teſtamentum vero oihil eſſe aliud, quam promiſsionem hæreditatis: inde continuo cenſet conſequi: vt miſſa neque bonum opus eſſe poſsit, neque ſacrificium. Quod quiſquis ei coonceſſerit, iam illi ſtatim admittēdus erit totus ille peſtiū catalogus, quo totam Eccleſiæ faciē confundit. At quiſquis negauerit illi, iſ tam magno molimine nihil egerit. Nā argumenta (quibus ea docere præ ſe fert) pudet propemodū recenſere, ita ſunt in re tātę maieſtatis, ougacia prorſus & friuola. Sic enim colligit (nā ipſius verba recitabo) Audiſti miſſam nihil aliud eſſe, quam promiſsionē diuinam, ſeu teſtamētū Christi, ſacramento corporis & ſanguinis eius commendatum. Quod ſi verum eſt, intelligis eam, non poſſe opus eſſe vllo modo, nec alio ſtudio à quoquam tractari, quam ſola fide. Fides autem non eſt opus, ſed magiſtra & via operum. Mirum eſt, quanto nixu parturiens, quā nihil pepererit, niſi merū ventū, quē quū ipſe tam validum velit videri, vt montes poſſit euertere, mihi profecto videtur tam languidus, vt agitare non poſsit arundinem. Nam ſi verborum tollas inuolucra, quibus rem abſurdam, velut ſimiam purpura veſtit: ſi tollas exclamationes illas, quibus iam velut re dilucide probata, toties in totam bacchatur Eccleſiam, & nondum collata manu, tanquā ferox victor inſultat, nihil aliud reſtare videbis, quam nudum & miſerum ſophiſma. Quid eoim aliud dicit tanto verborum ambitu, quā miſſa eſt promiſsio, ergo nō poteſt eſſe opus? Quem non miſereat hominis, ſi tam ſtupidus ſit, vt ineptiam ſuam non ſentiat: aut quis non indignetur, ſi ſibi conſcios, tam ſtupidos tamen omnes æſtimet chriſtianos, vt tam manifeſtas ioſaoias nequeant deprehendere? Non contendam cum eo de teſtamento, & promiſſione, & tota illa definitione, & applicatione teſtamenti ad ſacramētū. Non ero tam modeſtus ei, quam alios fortaſsis inueniet, ſi qoi bonam ei partem iſtios fundamenti ſubruerint: qui & teſtamentum nouū dicant, promiſsionē eſſe legis euangelicæ, quemadmodū vetus fuit Moſaicæ. & teſtamentum iſtud negent à Luthero ſatis ſcite tractari: neq; enim teſtatori nuncupādū eſſe nominatim, quid relinquat hæredi, quem ex aſſe inſtituat: neq; remiſsionē peccatorū, quā pro hæreditate nuncupatā Lutherus ait, idem eſſe quod regnum cœlorū, ſed viam potius ad cœlum.

Nēpe iuxta prouerbiū parturiēt montes naſcetur ridiculus mus.

Veniamus ergo oūc ad præclaras iſtas Lutheri rationes, quibus probat, miſſam oeque bonum opus eſſe, neq; ſacrificiū: Et qoanquā præſtaret, prius tractare de ſacrificio, tamē, quoniam ille primam quęſtionem fecit de opere, ſequemur illum. Quum igitur ita colligit. miſſa eſt promiſsio, ergo non eſt bonum opus, quia nolla promiſsio eſt opus: dicemus miſſam, quā ſacerdos celebrat, non verius eſſe promiſſionem, quam fuit conſecratio Christi: & ſimul quæremus ab eo, an aliquod opus tum fecerit Chriſtus? quod ſi neget, mirabimur profecto, ſi quū is opus faciat, qui imaginē facit ex ligno, Chriſtus nullū opus prorſus fecerit, quum carnem ſuam fecerit ex pane. Quod ſi vllum opus fecerit: quin id bonum fuerit nemo, opinor, dubitabit. Nam ſi bonum opus fecit mu-

Quomodo ꝓbet Luther' miſſam non eſſe bonum opus.

Vnde collegerit Luterus miſſam bonū opus non eſſe.

fecit mulier, quæ caput eius perfudit vnguēto, quis poteſt ambigere, an bonum opus fecerit Chriſtus, quum corpus proprium, & in cibum exhiberet hominibus, & in ſacrificiū offerret Deo? Quod ſi negari non poteſt, niſi ab eo, qui in re maxime ſeria, valde velit nugari, bonū opus feciſſe Chriſtū: nec iſtud etiā negari poteſt, in miſſa bonū opus facere ſacerdotem: quippe qui non aliud faciat in miſſa, quá Chriſtus in cœna fecit & cruce. Hoc enim declarant verba Chriſti: Hoc facite in meam cōmemoratinnem. Quibus verbis, quid aliud volebat, vt in miſſa repreſentarent, ac facerent, quam quod ipſe faciebat in cœna & cruce? Inſtituebat enim, & in inchoabat in cœna ſacramentum, quod cruce perfecit.

Oſtenditur miſſa opus eſſe ex ipſius verbis Chriſti.

NVNC relege quæſo lector, Lutheri nugamenta. Vide, quanta cum fide recenſeat argumenta regis: quam pulchris rationibus occurrat. Quas iſte nobis nugas garrit. Rex ait Chriſtum aliquod opus feciſſe, dum ſuū corpus faceret ex pane, & patri offerret in cruce, nec obſtitiſſe, quo minus fuerit opus, quantūcumque fuerit teſtamentum. Atq; ita breuiter, vno verbo demonſtrat, & quam ineptum ſophiſma ſit, Lutheri lemma illud inſolubile: Hoc ſacramentum eſt teſtamentum, ergo nō poteſt eſſe opus. Deinde rex oſtendit, ac probat ex euangelio, idē facere ſacerdotē in miſſa, quod Chriſtus in cœna fecit, & cruce, in qua compleuit, quod inceperat in cœna: præſertim quū miſſa potius mortis memoria ſit, quá cœnæ, ſecundum illud Pauli, quod rex etiam cōmemorat. Hæc quotieſcunq; feceritis mortem domini annunciabitis. Quamobrem, quū Lutherus negare non poſsit, quin vere opus fuerit, quod à Chriſto factum eſt: quanquam maxime fuiſſet teſtamētū, nec aliud eſt, quod à ſacerdote fit, quam quod factum eſt à Chriſto, nonne cogitur homo prudentiſsimus fateri, ſtultitiſsimam eſſe ſophiſmatis ſui ſapientiam, qua velut irrefragabile, ſic argutatur? Miſſa eſt teſtamentum, & promiſsio, ergo non poteſt eſſe opus. Sed hic manifeſte ſe victum ſentiens, mirabili prorſus ingenio, reperit exitum, ne quod omnes videre videt, ipſe fateri cogeretur. Quia rex dicit eum, qui conſecrat, aliquid facere: ibi deprehendit homo lynceus regem dicere, miſſam eſſe bonum opus, ratione operantis, non operis operati: Quaſi, qui diceret aliquid quenquam facere, is non diceret aliquid ab eodem fieri, aut quaſi re nō eſſent idem, id quod aliquis facit, & quod ab eo faciente fit, etiam ſi aliter cōſideretur quatenus tale, aliter quatenus factum abs tali. Vt cautum eſſe oportet, cui cum homine tá acuto ſit negocium. Nam ſi quis dicat has ſcalas eſſe ſurſum verſus, ilico Lutherus iurabit, eum negaſſe eaſdem ſcalas, viam eſſe deorſum verſus, quia ſurſum & deorſum ſunt oppoſita. Sic diſputant acuti dialectici. Nos homines ſimplices, & idiotæ, putamus eandem eſſe viam & Athenis Thebas, & Thebis Athenas: & eādem miſſam putamus eſſe tam opus operatum quam opus operantis. Cæterum bonitaté eius & fructum, qui ex illo opere peruenit ad populum, peruenire cēſemus ratione operis operati non operis operantis, hoc eſt, quia ipſum tale eſt, nō quia talis operarus eſt.

Pauli de miſſa ſententia.

Quā acute ſcilicet Lutherus diſſerat.

SED hic aliud etiam acumen repperit reuerēdus pater: quod ſi miſſa eſſet opus aliquo modo ſacerdotis conſecrantis, iam quum omnis miſſa ſit opus bonum, malus ſacerdos conſecrare non poſsit, videlicet, quia malus non poteſt opus bonum facere. Et hoc argumentū illi videtur tam acutum, vt etiam eo mire glorietur, atq; ita ſe iactet. Iſtud argumentum male vexabit aſſertorem ſacramentorum. At ego potius ſuſpicor, imo certo ſcio, talem argumētatorem male vexari à dæmonio, qui eum ita dementat, vt non ſentiat, etiam quantumuis malum hominem, poſſe facere opus, aut natura bonum, aut moribus, aut alij vtile & meritorium, etiamſi damnoſum ſibi. Niſi forte bonum opus non eſt eleemoſyna, aut fieri nō poſsit à malo. Aut ſi quis cum Luthero credat, baptiſmum bonum opus non eſſe, aut malum ſacerdotem non conferre baptiſmum alteri. Sit illud acumen Lutheri. Nos homines ruſticuli credimus, miniſtri maliciam Dei benignitatem non claudere: Sed ſicut furtiuum ſemen cum opere ſeminantis furis cooperatur Deus in frugem, ſic in ſacramentis, qualiſcūq; ſacerdos ſit, cum eius opere cooperatur Deus opus bonū, & gratia definita perfectū. Quod inſita bonitate, ſalutare ſit illis, pro quibus fit, etiam ſi noceat illis, à quibus fit. Nam is, qui fecit, bonū opus male fecit, & temere tractādo ſacramentū, prodeſt alteri, licet noceat ſibi.

Stulta Lutheri gloriatio de nihilo.

Acumen Lutheri.

Opus ex ſe bonū nō deteri à malo patratore.

QVVM regis librum legiſſem, & Lutheri reſponſum ſimul: & quam potui, diligentiſſime conſideraſſem: vehementer admiratus ſum, quid ſibi Lutherus vellet in illo tam abſurdo ſophiſmate: tandem cœpi eundem locū ex eius Babylone perpendere, ex quo fonte confuſionis hic riuulus, inferni fluminis effuſus eſt. Et ecce, quemadmodum iſtic nugatur in miſſa, ſic ibi nugaciſsime nugatur, in opere: ſcilicet vt argutia duplici rem intricaret, & duplici ſtulticia ſeſe inuolueret. Sic enim illic aſſcribit.

Nullus audeat tantum inſanire, vt dicat bonum opus facere eum, qui pauper & indigens venit, accepturus de manu diuitis beneficium. At miſſa, vt dixi, beneficium eſt promiſsionis diuinæ, per manum ſacerdotum omnibus hominibus exhibitum.

Verba Lutheri. ex Baby. Capt.

EN rationem lector, miſſa non poteſt eſſe bonum opus, nempe quod in miſſa beneficium accipimus à Deo, non ei conferimus.

QVÆSO te lector, an tu hunc putas vel reminiſci verborum ſuorum, vel ſua interim verba audire, dum loquitur? Nam ſi nihil eſſe poteſt bonum opus hominis, quo quis beneficium

neficiũ accipit à Deo,nõ præſtat : quid illi neceſſe fuit,incaſſum tot verba fundere,vt probaret , in quolibet opere bono eſſe peccatũ? Quanto ſuit ei facilius dicere,nullum eſt opus bonũ?Nam id aperte nunc dicit,quũ nullum eſſe dicat opus bonũ,inquo quis accipit à Deo beneficium.Nam nec martyriũ quidem , hoc pacto,bonũ opus fuerit . Siquidẽ nec martyr quicquam in Deũ confert,ſed accepit ab illo. Quod enim beneficiũ Deo pręſtat martyr moriendo? An non ille quoque pauper & indigẽs venit accepturus de manu diuitis Dei beneficiũ? dũ cũ illo nummũ exiguũ æreum, grandi permutat aureo,imo ſuum illi æreum reddit, vt reponet aureum. Nam quam ab illo vitam commodato recepit miſeram & momẽtaneã, eam illi reddit,vt beatam recipiat,eandemque nunquã finiendam Ergo per te Luthere , bonum opus non facit martyr dum vitã impẽdit pro fide. At Deus,quod rex obiecit tibi,Magdalenam pronunciat bonũ opus facere , cuius opus,opinor,pro beneficio nõ habuit,ſed mulieri magnum beneficium contulit,quam dignatus eſt ad illud officij genus admittere. Nos miſeri , quum omnia fecerimus , adhuc ſerui inutiles ſumus,quod enim debuimus facere ſecimus,nihil Deo damus,ſed in omni opere bono,à Dei beneficentia recipimus. Quod,quũ omnes fateantur , ſolus Lutherus aſſerit , nullum eſſe : quod qui facit, beneficium accipit à Deo,non præſtat. Et iſtud aſſerit is , qui dicit iuſtos in omni opere bono peccare. Et ſic homo ſapiens, & nunquã ſibi contrarius, aſſerit pariter iſtas duas concluſiones. Omne bonum opus hominis habet peccatũ : & nullum eſt bonum opus hominis,quod poſsit habere peccatum.

Lutheri ſentẽtia ne martyriũ quidẽ bonum opus eſſe

HIC te quęſo lector, vt relegas illa Lutheri verba magnifica,quibus regem ait ea cogitare de miſſa,quæ videlicet ipſe , neque per febrem,neque per freneſim cogitare vnquam potuiſſet. Quantam ſibi gloriã his comparauit ampullis,quando nunc omnes aperte ſentiant principẽ,& de miſſa & de bono opere loquutum prudentiſsimè:quum interim de vtroque per ſuas febres,& freneſes,talia nobis excogitauit Lutherus,vt nunquam cogitare vel ipſa febris tam febrilia,vel ipſa freneſis tam frenetica potuiſſet.

REFELLIT ILLAS INEPTISSIMAS argutias,quibus Lutherus conatur probare, miſſam non eſſe ſacrificium.

CAP. XVI.

HOC igitur egregio triumpho, triumphat malorũ operũ patronus , aduerſus opera bona: nunc videamus, quam ſtrenue ſe gerat furioſus fraterculus, & ſacrilegus ſacrificulus , aduerſus ſacroſanctum ſacrificiũ, Quod quò tibi fiat lector dilucidius, pricipis verba,quibus obblaterat nebulo, pręponemus. Ea igitur hunc in modũ ſe habent.

SED Lutherus ſatis ſentit ipſe , facile deſtrui,quicquid adſtruxerat , ſi miſſa poſsit eſſe ſacrificiũ,aut oblatio,quę offeratur Deo. Hũc igitur obicẽ ſe pollicetur amoturũ : quod quo fidelius facere videatur & efficacius,obijcit ſibi ipſe prius quædam,quæ ſibi ſentit obſtare. Iam & alterum(inquit) ſcandalum amouendũ eſt,quod multo grandius eſt, & ſpecioſiſsimũ·id eſt,quod miſſa creditur paſsim eſſe ſacrificiũ,quod offertur Deo. In quam opinionem & verba canonis ſonare videntur, vbi dicitur; Hæc dona,hæc munera,hæc ſancta ſacrificia. Et infra. Hanc oblationem . Item clariſsime poſtulatur,vt acceptum ſit ſacrificiũ , ſicut ſacrificium Abel,etc. Inde Chriſtus hoſtia altaris dicitur. Accedunt his dicta ſanctorũ patrũ, tot exempla,tantusq; vſus per orbem conſtãter obſeruatus.

Verba Regis quod miſſa nõ ſit ſacrificium.

Verba Lutheri.

Audiſti lector , quas obices ipſe ſibi ſentit obiectas,Audi nunc viciſsim,quam Herculeis viribus aggreditur amouere:His omnibus,inquit,oportet conſtantiſsime opponere verbũ & exemplum Chriſti. At quæ ſunt igitur illa verba Chriſti,quæ tot olim ſanctis patribus, ac toti Chriſti Eccleſiæ tot ignorata ſeculis, velut nouus Eſdras, nobis Lutherus inuenit? Hoc declarat ipſe , quum dicit. Niſi enim, miſſam obtinuerimus eſſe promiſsionem , ſeu teſtamentum , vt verba clare ſonant , totum euangelium , & vniuerſum ſolacium amittimus. Verba nunc audiuimus,reſtat.vt videamus exemplum Exemplum ergo ſubiungit. Chriſtus (inquit) in cœna nouiſsima, quum inſtitueret hoc ſacramentum.& cõdidit teſtamentum,non obtulit ipſum Deo patri, aut vt opus bonum pro alijs perfecit , ſed in menſa ſedens,ſingulis idem teſtamentum propoſuit, & ſignũ exhibuit. Iſta ſunt ergo verba Chriſti. iſtud eſt exemplum:è quibus nunc demum Lutherus, vnus perſpicue videt, miſſam nõ eſſe ſacrificium,nec oblationem. Mirum eſt igitur, ex tot ſanctis patribus,ex tot oculis,quot in Eccleſia tam multis ſeculis , idem legerunt Euangelium, nullum fuiſſe vnquam tam perſpicacem, vt rem tam apertam deprehẽderet: imo omnes etiamnum tam cęcos eſſe,vt ne adhuc quidẽ queant,id quod cernere ſe Lutherus iactat,quanquã ipſo monſtrante, perſpicere. An non Lutherus hallucinatur potius, & aliquid ſe videre putat,quod non videt: & digito conatur oſtendere,quod nuſquam eſt? Nam obſecro,qualis eſt iſta probatio,quũ docere nititur, miſſam non eſſe ſacrificium , ex eo,quod ſit promiſsio , quaſi promiſsio & ſacrificium ita ſibi mutuo pugnarent , quemadmodum frigus & calor? Quæ Lutheri ratio adeo prorſus friget,vt nec reſponſo digna videatur. Nam legis Moſaicæ tã multa ſacrificia, quãquã eſſent figuræ , omnia futurarum rerũ tamen promiſsiones erãt & ipſa. Promittebãt

Irridetur Luther⁹.

Luther⁹ nouus Eſdras.

Verba Lutheri.

Argumẽtũ Lutheri ab exẽplo vt ipſe putat Chriſti.

Reſpõdetur argumẽto Lutheri de ſacrificio.

Promiſſiones ſacrificiorū veterum teſtamenti.

enim ea, propter quæ fiebant, non modo futura quondam illa, quorum erant figuræ, ſed etiam liberationes, expiationes, purgationes, purificationes populi tunc præſentis, pro quo more ſolemni quotannis offerebantur. Quę res, quum tam aperta ſit, vt nemo prorſus eam poſſit ignorare, ridicula plane diſsimulatio eſt iſta Lutheri, quum nunc argumentetur, fieri id non poſſe, quod non ipſe tantum, ſed populus quoque nouit tam ſæpe factum.

AVDISTI lector verba regis: Audi nūc viciſsim verba nebulonis, vt iudicare poſſis, quam ſcite ſcurretur fraterculus.

Verba Lutheri.

Deinde pro ſacrificio miſſæ defendendo, ſic Thomiſticatur. Eſto, inquit, Miſſa ſit promiſſio, non hinc ſequitur, non eſſe ſimul ſacrificium, quando in veteri lege erant ſacrificia, quæ ſimul erant promiſſiones. Reſpondeo. Huius Thomiſticæ aſſertionis debuit Rex vel vnum exemplum producere. Nunc vero pro more ſuo, ſatis eſſe putat, ſi tantum ſcribat in veteri lege ſacrificia fuiſſe promiſſiones, tum mox, Oportet ſic eſſe. Sed tam ſtolido aſſertori (vt video) proponendus eſſet aliquis vocabularius: quo diſceret primum, quid ſignificet, tam ſacrificium quam promiſſio. Siquidem promiſſio eſt verbum, ſacrificium eſt res, vt etiam pueri infantes intelligant, impoſſibile eſſe, vt promiſſio ſacrificium, aut verbum res ſit. Me miſerum, qui cum talibus ſtultitiæ monſtris, tempus perdere cogor, nec dignus ſum, vt ingenio aut eruditione præſtantes mecum certent. Error itaque manifeſtarius eſt, dicere in veteri lege fuiſſe ſacrificia promiſſiones. Niſi rex aſſertor, lubricitate Thomiſtica, figurate voluerit loqui, quod ſacrificia promittebant, id eſt, ſignificabāt futura in Chriſto. Verum, hoc non eſt aſſerere ſacramenta, ſed ludere & nugari verbis. Si quidem, hoc modo, promiſſio eſt ſignum, ſeu res, non verbum. At nos in miſſa potiſſimum, vocamus promiſſionem, ipſa ſcilicet verba Chriſti, ſine quibus, panis & vinum eſſent, neque ſignum, neque ſacramentum, neque miſſa. Nam quod per ſacrificia, in fide oblata, promiſſiones impetrabantur, aliud eſt. Non enim hic, vel de fructu, vel ſignificatione ſacrificiorum diſputamus, ſed de ipſa ſubſtantia, vt ſciamus, quid ſit, & quid non ſit ſacrificium.

Vere iſtud ait, Luthere, nō es dignus.

Tu vere nugaris verbis.

Lutheri argutatio de miſſa & ſacrificio.

NVNC expende lector, quā belle rationes principis ſoluerit nebulo. Nam quū rex inter alias iſtius ineptias, hoc quoque miſerabile ſophiſma, quo ſic colligit: Miſſa eſt promiſſio, ergo nō poteſt eſſe ſacrificiū, ex eo confutarit, quod etiā veteris legis ſacrificia ſic erant promiſsiones, ſicut argutatur Lutherus miſſam eſſe promiſſionē: recurrit nunc Lutherus, & negat ſacrificia veteris legis, fuiſſe promiſſiones, niſi ſophiſtice Miſſam vero nihil aliud eſſe omnino, niſi veram & meram promiſſionē. Quid facias lector iſti ſtipiti, qui ſic diſputat, tanquā auditores oēs, plane ſtipites eſſent. Solet ille vir, grauis ac ſeuerus, ſcholaſticorum argutias ridere, quum cogatur ipſe ſæpiſsime ad ineptiſsima ſophiſmata confugere. Nam, quis neſcit in ſacrificijs Moſaicæ legis, manifeſtas fuiſſe promiſsiones Dei? Cuiuſmodi eſt illud Leuitici, capite ſexto. Pro peccato autem ſuo, offeret arietem immaculatum, de grege, & dabit eum ſacerdoti, iuxta æſtimationem, menſuramque delicti, qui rogabit pro eo coram Domino. & dimittetur illi, pro ſingulis, quæ faciendo peccauit. Vides hic lector tam manifeſtam eſſe promiſsionem, vt nuſquam poſsit eſſe manifeſtior. At Lutherus fortaſſe dicet, in talibus remiſsionis indulgendæ per ſacrificia promiſsiones eſſe, nō eſſe tamē promiſsiones ipſa ſacrificia, ſed miſſam nō habere promiſsionem adiunctā, ſed ipſius miſſæ ſubſtātiā, nihil aliud eſſe, quā meram promiſsionē, propterea quod miſſa ſit teſtamentū, quod nihil eſt aliud (vt Lutherus ait) quam promiſsio hæreditatis. Age igitur, accedamus propius vt videas lector, quā miſero dedecoris ſui cōſciētia, talia deblateret nebulo. Conſideremus illud ſacrificium, quod iſti ipſi ſacrificio velut figuram quandam præuiam Paulus copulauit apoſtolus: Lecto, inquit, omni mandato legis à Moſe, vniuerſo populo, accipiens ſanguinē vitulorum, & hircorum, cū aqua, & lana coccinea, & hyſopo, ipſum quoq; librum & omnē populum aſperſit, dicens: Hic eſt ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad nos Deus. Quid dicitis nūc domine doctor, vbi eſt vocabulariū veſtrum, quod ſcurramini proponendum eſſe principi? Inſpicite vocabularium ſacrificij veteris, Inſpicite vocabularium ſacrificij noui. Nunquid in vtroq; vocabulario legitis idē vocabulum? Nūquid ſicut ſanguis Chriſti vocatur in altero ſanguis teſtamenti, ſic vituli ſanguis, ſanguis teſtamenti vocatur in altero? An nō igitur (ſi quid habetis cerebri) facile videtis cōſequi: vt aut teſtamentū nō ſit promiſsio (& tunc perierit vobis totū fundamētū, quod male collocaſtis, ſuper teſtamentū, qui contēdatis idē eſſe prorſus adæquate, miſſam & teſtamentū) aut, ſi teſtamentū ſit promiſsio, tūc verū eſſe, quod vos negatis, nempe illud ſacrificium fuiſſe promiſsionē. Et ſic domine doctor, ego docui vos tam plane, quam pueros docere ſolent pędagogi, quod ſacrificia veteris legis, fuerunt promiſsiones, non ſolum eodem modo, quo vos dicitis miſſam eſſe promiſsionem, in lege noua, ſed eodem etiā verbo quantumuis acute diſputetis, ſacrificium eſſe rem, & promiſsionem eſſe verbum: & ſic videtis nūc, quā pulchre vobis procedat veſter vocabularius. Nec tamen hæc eo dico, quod aut ibi contendam in Exodo, aut hic tibi aſſentiā in Euangelio, teſtamentum eſſe meram promiſsionem: quippe qui plane videam, id verū eſſe, quod Rex obiter tibi tribus verbis oſtendit, merum eſt commentum, quod tu affers de teſtamento: quod reuera & illic legem veterē, & hic ſignificat nouā, iuxta illud propheticum,

Paulus Apoſtol.

Cape tu Luthere vocabulariū tuū

ticum,quod Apoſtolus commemorat. Ecce dies veniet.dicit dominus,& cōſummabo ſuper domum Iſrael,& ſuper domum Iuda, teſtamentum nouum,non ſecundum teſtamentum,quod feci patribus eorum, in die,qua apprehendi manum eorum,vt educerem illos de terra Ægypti, quoniam ipſi non permanſerunt in teſtamento meo, & ego neglexi eos dicit dominus. Quia hoc eſt teſtamentū,quod diſponam domui Iſrael, poſt dies illos dicit dominus,dando leges meas,in mētem eorum & in corda eorum ſuperſcribam eas,& ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum. Et non docebit vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſque fratrem ſuum, dicens: Cognoſce Dominum, quoniam omnes ſcient me à minore vſque ad maiorem eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum iam non memorabor. Dicendo autem nouum, veterauit prius. Quod autē antiquatur & ſeneſcit, prope interitū eſt.

Voloe Luthere diligēter hoc vocabulariū.

QVID hic dicit Apoſtolus eſſe teſtamētū vetus? quid hic appellat nouū? an nō legem veterē,& legē nouam? idque tam aperte multis modis enuncians,vt nullū habeas tergiuerſandi locum,aut vaniſsimum commentū tuū tuendi: quod nulla neque ratione,neq; ſcriptura fretus,mero arbitrio tuo ſtatuis ſtolide, & velut pro imperio iubes orbem credere.

Quamobrē(vt dixi) nō hæc eo protuli, quod in Exodo contendam,teſtamēti verbum ſignificare promiſsionē: ſed & ex alijs ſacrificijs oſtenditur promiſsionem, nec obſtare, nec repugnare ſacrificio: quemadmodum ipſe blaterasti,& ex illo probaui,quod ſatis eſt aduerſus te;ſi teſtamentum foret mera promiſsio,ſicut tu contendis,tunc aliquod ſaltem ſacrificium fuiſſe promiſsionem in lege Moſaica, quod tu homo abſurdiſsimus, & abſurdū eſſe iactas & impoſsibile.

Verba Lutheri.

Miratur etiam dominus Henricus, quales nam ego concionatores audierim.quod ſcripſerim, nihil eſſe in concionibus de promiſsionibus his vnquam dictum,ipſe vero ad tedium vſque audierit de teſtamento,de promiſsionibus, de teſtibus.etc. Reſpondeo.Et ego miror,regis eſſe tam rude caput, & tantam amentiam,qui tam inſignes conciones audierit,& adeo nihil didicerit,neq; intellexerit verbū Dei,noſtrum opus aut ſacrificium eſſe non poſſe,quin contrarium ſine fine blaterat.

Et iure optimo miratur.

MIRATVR (opinor) dominus Henricus,Lutheri caput tam ſtolide glorioſum eſſe,vt ex fece triuialium & rancidarum cōcionum, dogma ipſum tam inſanum hauſerit, quod velut nouum & inauditum prius, toti propiuaret orbi,quum hoc dumtaxat habeat noui,quod idem ſtultius tractatur ab illo, quā quiſquam ante tractauit.Nec pudet eum, iam toties victum atq; reuictum turpiter, ſummo cū probro ſuo, ſtolide nugari rurſus illo deſpuendo ſophiſmate.

Verba Lutheri. Vide quā hæc cōſentiant ſuperioribus.

Si enim vlla ſcintilla rationis humanæ in eo vigeret, vtiq; negare non poſſet ſignum Dei,opus Dei eſſe erga nos.Sic ſacrificium,& promiſsiones Dei eſſe verbum Dei,non opus noſtrum.

IMO ſi in Luthero vigeret vlla ſcintilla rationis humanæ,nunquam ſecū poſſet in tā paucis verſibus,tā inſane pugnare. Nunquid hic dicit manifeſte nobis,tam ſacrificiū quām promiſsiones eſſe verbum Dei: atque vſque adeo confirmat iſtud,vt eum cenſeat,ne ſcintillā qoidem humanę rationis habere,quiſquis id negare fuerit auſus? Nullam ergo ſcintillā rationis humanæ prorſus habet Lutherus. Nā id ipſum in eadem pagina,prorſus negauit. Ideo enim negauit ſacrificium poſſe promiſſionem eſſe, quia omnis promiſsio verbum ſit, & omne ſacrificium res, atque ob id verbum eſſe non poſsit,quum nulla res verbum ſit. Verum ne fingere poſsit,me per calumniā ſua verba deprauare pro meo commodo, ſua illi verba licet tam nuper dicta,quoniam illum oblitum eſſe video,non grauabor commemorare denuo.

Verba Lutheri.

Tam ſtolido aſſertori(vt video) proponendus eſſet aliquis vocabularius,quo diſceret primum,quid ſignificat tam ſacrificium,quam promiſsio. Siquidem,promiſsio eſt verbum,ſacrificium eſt res,vt etiā pueri infantes intelligant impoſsibile eſſe vt promiſſio ſacrificium, aut verbum res ſit.Me miſerum,qui cum talibus ſtultitia monſtris, tempus perdere cogor,nec dignus ſum,vt ingenio aut eruditione præſtantes mecum certent.

EN hominem lector dignum, qui cū Minerua diſputet: quem miſerandum ſit,ita cogi tempus cum ſtultis perdere,quum ſit ipſe tam ſapiens,vt in vno verſu ſtolidos clamet eſſe, qui ſacrificiū putent verbum eſſe,aut eſſe verbum poſſe,quum ſit res: & poſt in proximo ſere verſu contra clamet,ſtolidos eſſe,nec vllam ſcintillam humanæ rationis habere,qui negarent ſacrificium eſſe verbum. An non iſti ſacramentorum impugnatori,foret opus nō vocabulario,ſed cauterio,quo tam ſtolidæ fronti,ad perpetuam rei memoriam,ſtultitiæ nota inureretur.

Verba Lutheri.

Deinde Rex iſte mendacij, qui hoc loco ſcribit ſeſe vſque ad tedium audiſſe de teſtamentis & promiſsionibus eiuſmodi, poſtea de Sacramento ordinis garrit, in tota cœna Chriſti nullam eſſe promiſsionem,non modo ſibi ipſi turpiſsime contra dicens,ſed impudenti mendacio in cœnam domini inſaniens.Sic præcipitat Papiſtas furor, & amentia, vt prorſus nihil videant, quid dicant, aut contra quid ſtatuant.

Luther' nugas ſuas alijs inuidet nugatoribus.

Male habet Lutherū,quod ei tam præclari inuenti gloriā fratres interciperent: nō poteſt adhuc concoquere,quod rex eadē prius audiuit ab alijs,eiuſdem farinæ fraterculis: id, inquam,Lutherus ferre non poteſt. Nam,qui

volet ingenio cedere, rarus erit: ſed clamat regem eſſe mendacem: certe ſi me audiret princeps, potius quam Lutherum habeat ioimicũ, totam tam ſtulti inuenti laudem ſolidam reddet Luthero. Sed addit tam iratus, vt ſeſe loquentem non audiat, regem qui ſe mentitur tantum audiſſe de teſtamentis & promiſsionibus, poſtea garrire iŋ tota cœna Chriſti, nullam eſſe promiſsionem, atq; ita & ſibi contradicere, & in cœnam domini inſanire. Primum lector, expende mirabilem reuerendi patris prudentiam, qui ex eo quod rex ait, ſe plus millies audiſſe fratereulos aliquot indoctos, ea prædicaſſe ſtolide, quæ nũc Lutherus iactat, ſeſe primũ ſapienter inueniſſe, colligit regẽ ſibi contradicere, ſi dicat vtroſq; nugari, & illns ſtultos & hunc ſtultiorem eſſe: hanc videlicet vocat reuerendus pater potator repugnantiá.

Quid Luthero ſit ſibi quẽquã cõtradicere

Deinde (ſalua reuerẽdi patris reuerẽtia) reuerendus pater impodenter mentitur, quũ dicit regem dicere, nullam eſſe promiſsionem in cœna domioica. Nam id non dicit, quippe qui fateatur eſſe promiſsionem, ſed non eius generis promiſsionem, quæ iuuet Lotheri cauſam. Neq; enim vllam illic promiſsionẽ eſſe factam cuiquam, propter ſacramenti receptionem, quod Chriſtus inſtituit in cœna, ſed per ſanguinis effuſionem, quem Chriſtus effudit in cruce. Quod, quo videas lector apertius, audi rurſus verba principis.

Verba Regis

SED tangemus tamen Lutherum aliquãto propius. Euchariſtiam concedit eſſe ſacramentum, qood niſi fateretur, inſaniret. At vbi repperit in ſcriptura, promiſſam in illo ſacramento gratiã? Nam ille nihil recipit, niſi ſcripturas, & eaſdem claras. Legatur locus de cœna dominica: nun reperiet apud vllum Euangeliſtarum, in ſuſceptinne ſacramenti promiſſam gratiam. Legitur á Chriſto dictum. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro moltis effundetur, in remiſsionem peccatorũ. Quibus veebis ſignificauit, ſemet in cruce per paſsionem redempturum genus humanum. Sed quũ dixit ante: Hoc facite in meam commemorationem, nullam hoc facienti, id eſt ſacerdoti conſecranti, aut euchariſtiam recipienti, gratiam ibi promittit, nullam peccatorum remiſſionem. At nec apoſtolus in epiſtola ad Corinthios, quum interminetur male manducãtibus iodiciũ, vllá meotionem facit de gratia bene manducantium. Quod ſi quid ex capite ſexto Ioannis, gratiam promittat ſuſcipienti ſacramentum carnis & ſanguinis domini, ne id quidem quicquam iuuare Lutherum poteſt quippe qui totũ illud caput neget, ad Euchariſtiam quicquam pertinere. Videtis ergo, vt

Luther° non poteſt tueri ſuã ſententiam.

iſtam promiſsionem gratiæ, quam pro totius ſacramenti fundamento, magnifice nobis in toto promiſit opere, non poteſt in eo tueri ſacramento, quod fere ſolũ relinquit, niſi quod neceſſe habet, præter ſcripturæ verba, recurrat ad eccleſiæ fidem.

NVNC vides lector, huius reuerendi patris impudentem calumniam & non minorẽ ſtultitiam. Nam id imputat regi, quod nuſquam dicit: ad id vero, quod dicit, Lutherus nihil contradicit, quum tamen ſit eiuſmodi, vt totum Lutheri fundamentũ ſubruat: illud inquã fundamentũ, quod habet pro firmiſsimo, nempe nihil credendum eſſe neceſſarió, niſi probetur euidentibus ſcripturis: Princeps locũ explicuit, ac fecit planũ, quod dixit, nempe Lutherum non poſſe, ex illo loco probare euidenti ſcriptura, illud ſacramentum habere promiſsionem gratię, quum euangelium ibi non dicat: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui bibetur in remiſsionem peccatorum, ſed qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum At quid reſpõdet ad hæc tam aperta Lutherus? Certe nihil aliud, niſi, tu mentiris. Nam hoc illi frequens eſt, quum ipſe mentitur. Quamobrem, non alio opus eſt reſponſo, quam vt idem ei totidem verbis reſpondeat Echo.

Lutheri reſponſatio.

Audet etiam aſſerere, manifeſtum eſſe, fieri à ſacerdotibus, non modo id quod Chriſtus in cœna, ſed quod & in cruce fecit. Reſpondeo. Quando hoc Dominus Henricus tantum dicit, & non probat, Dico ego contra, manifeſtum eſſe, ſacerdotes in miſſa id omittere, quod Chriſtus in cœna fecit, & id facere, quod Iudas fecerit in cruce Chriſto. Nec ideo hoc ſolum, ſed probo quoque Nam qui verbum Dei peruertit & extinguit, is vere crucifigit filium Dei, id quod faciunt omnes, qui ex promiſsione opus faciunt, quum hoc vere ſit veritatem Dei mutare in mendacium.

Verba Lutheri.

Nũc domine ego dico, tu mẽtiris.

Ait regem iſtud dicere, & non prnbare. ſed interim illa diſsimulat omnia, quibus id rex probauit. Tacet illud Apoſtuli: quod teſtamẽtum mortẽ teſtatoris inuoluit. Tacet & illod eiuſdẽ: Quoticſcunq; manducaueritis corpus domini, & ſanguinem eius biberitis, mortẽ domini annunciabitis, quæ io cruce peracta eſt, non in cœna. Mors ergo pertinet ad illud ſacramẽtum, per quam ſe Chriſtus obtulit. Item illud tacet, qiod rex docuit, à ſpiritu ſancto ideo Eccleſiam doctam infundere aquam in vinũ, quia aqua cum ſanguine fluxit è latere Chriſti, morientis in cruce. Hæc omnia diſsimulans, cenſet ſe egregie oculos omnium feſtiua illa perſtrinxiſſe blaſphemia, qua ſacerdotes omnes ait, iterũ crucifigere Chriſtũ, quicunqoe miſſam dicunt eſſe bonũ opus, aut ſacrificiũ. At quum ſatis conſtet, id nũc facere totã eccleſiã Chriſti: quum conſtet idẽ feciſſe totam eccleſiam tot ætatibus · quum illas ipſas miſſas quas celebraſſe feruntur, & beatus Clemẽs, & apoſtolus Iacobus, oblatiooem appellent & ſacrificium: nec vllom vnquam canonẽ quiſquam legit, tam vetuſtum, in quo venerandum illud ſacramentum non ſit appellatum ſacrificium. Quis eſt vſquam tam tepide

Cur in miſſa aqua vino miſceatur.

Chriſtia-

Chriſtianus,qoi ferre poſsit in tot millia ſanctorum,qui vſi ſunt illo canone,per qoem ſacramẽtuin corporis & ſanguinis dominici offertur in ſacrificium, iſtum tam ſcurrili petulantia ſcurrantem ſcurram,vt eos dicat cũ Iudæis rurſus Chriſtum crucifigere,quorum plerique pro Chriſto,ſanguinem ſuum non dubitarunt effundere, pro quo Lutherus, niſi talis eſſet nebulo qui grauaretur effundere vnum ſcyphum ceruiſiæ, nunquam poſſet in animum inducere, vt tam ſtolida ſcurrilitate baccharetur in ſanctos, & in ſanctorum blaſphemijs blaſphemaret Deum.

Blaſphema ſcurrilitas Lutheri.

Ve. a Lutheri.

Poſt hæc vrget me canone illo miſſe,in quo miſſa ſacrificium nominatur,cuius authoritate ideo me vult teneri,quod eius verbis vſu ſim. Nam iſta verba, Quotieſcunque feceritis etc. non in euangelio reperire dicit,ſed iſta, Hoc facite, In Paulo vero eſſe alia. Hic vide infelicem Satanam,vt reptat,vt captat,vt quæritat effugia,ſed fruſtra, non effugiet. Canonem ego reieci, & reijcio,quod prorſus aperte contra Euangelion, vocat ſacrificia, quæ ſunt ſigna Dei,promiſsionibus adiecta, nobis oblata,à nobis recipienda,non offerenda. Nam quod rex dicit in Euangelio non eſſe iſta verba; Quotieſcunq; feceritis,quis puer non videt, grammaticam aſſertori tanto deeſſe?quaſi vero neceſſe fuerit euangeliſtas,per omnes ſyllabas concordare, & formam illam ſacramenti ſtatuere, quam nobis papiſta ſic immutabilem & neceſſariam ſtatuerunt,vt peccati mortalis reum faciant, & inferno tradant. qui dictiunculam illam enim,amiſerit,ſcilicet Rhadamanti & Aeaci illi, liberrimarum conſcientiarum carnifices, ſic delirant. Igitur teſtibus grammaticis, & communi omnium ſenſu, dico, idem eſſe, quod euangeliſta de cœna dicunt,quantumuis paucis verbis variant, idemque eſſe. Hoc facite, quod quotieſcunque feceritis, Cauiſſéque credo ſpiritum ſanctum ſingulari conſilio, vt Euangeliſtà eandem rem paulo aliter ſcriberent, & peccarent peccatum illud irremiſsibile in formam ſacramenti papiſticam,quo nos à futura ſuperſtitione & tyrannide impiorum hominum tutos redderet. Neque enim minus vere cõſecraret,qui forma Lucæ Marci,Matthæi,Pauli vteretur,quam qui canonis iſtius impij, & falſi vtitur.

Hi te delirũ vel potius furioſũ reddũt.

VERE vrget te canon miſſæ,quẽ tu vno loco probaſti,& vſus es pro te: ſed hoc nihil eſt cõtra te,qui nihil cenſeas eſſe ſtultius, qoá vt quiſquã exigat abs te, vt verbis tuis debeas ſtare,cui perpetuus mos eſt, quicqoid dixeris, quũ libet,rurſus indictũ dicere,ſed miror,quid hic luci fuerit tibi garriendi,de Euangeliſtarũ cõcordia,quaſi rex eos negaſſet diuerſis verbis idẽ dicere,aut quaſi quiſquã euangeliſtarũ habeat ea verba,quæ tu ad cõfirmãda tua ſumpſiſti,de tibi toties improbato canone. An ita nugando ſperaſti fucũ te facturũ lectoribus,ne ſentire poſſent,quam belle reſpõdeas? Nam te feſtiue putas in regẽ ludere,cui grammaticam deeſſe,qoẽlibet ais puerũ videre: deinde tu tãtus grammaticus citatis in teſtimonium grammaticis omnibus,& cõmuni omniũ ſenſu, dicis idẽ eſſe, Hoc facite, quod hoc facite, quotieſcunq; feceritis. Si tantũ diſputaſſes illo loco,ſic ſenſiſſe Chriſtũ,& aliqua loquotũ alias, tali genere locutionis,ad quæ propoſitũ ei nõ erat quenquam obligare,potuiſſet res vtcũq; tolerari. Nunc vero,quum dicis ex grammatica,& communi hominum ſenſu, idẽ eſſe, hoc facite,quod hoc facite, quotieſcunq; feceritis, ego neminem eſſe puerũ puto tam rudẽ grãmaticæ,qui non rideat tuam grãmaticam,& tibi cenſeat neq; cõmunis hominũ ſenſus,neq; peculiaris,quicquam eſſe,ſed magis pecuinum quam ſit in vlla pecude, per quem doceamur ex grammatica, & communi ſenſu ſic perpetuo ſcripturas intelligere, Hoc facite,quotieſcunq; feceritis, Eleemoſynã date, quotieſcũq; dederitis. Ieiunate quotieſcunq; ieiunaueritis: & ad eundẽ nimirũ modum deducet: ne furtum facias,quotieſcunq; non feceris: Deum diligite,quotieſcunq; dilexeritis: & nõ mœchaberis, quotieſcunq; non mœchatus fueris: & cætera ſimili ratione, & hæc eſt regula reuerẽdi patris intelligendi ſcripturas, & ex grammatica, & ſenſu communi, per quam poſsit effugere, ne quis probare poſsit euidentibus ſcripturis, aut vllã virtutẽ præceptã eſſe, aut vitium vllũ prohibitum: & tunc facilius poterit ſuſtinere, quod bona opera nihil proſunt, nec mala nocent, ſed ſola fides ſufficit ad ſalotem non ex promiſsione Chriſti, ſed ex promiſsione Lutheri.

Perpetu' mos Lutheri.

Lutheri canõ ad interpretãdũ ſcripturas.

REFELLIT ILLVD ABSVRDISSImum Lutheri ſophiſma,quo ſic argutatur, Sacerdos in miſſa recipit Euchariſtiã, ergo non poteſt offerre.

CAP. XVII.

VBI vero ego ſcripſiſſem, ſacrificium & miſſam pugnare, cum ſacrificium offeratur,miſſa vero recipiatur,hic audet audax dominus Henricus Lutherũ ad Bibliam prouocare, dicens: Vbi eſt in veteri lege vſpiam,vllũ ſacrificiũ, quod non ſimul offeratur, & recipiatur? Plane hic Lutheri iactitat ſummum argumentum corruere, ſecurusq́; triumphat glorioſus aſſertor. Reſpondeo. Non eſt hoc meum ſummum argumentum, ſed illud,quod ſupra dominus Henricus pro Thomiſtica benignitate mihi donauit, ſcilicet miſſam eſſe teſtamentum & promiſsionem,hoc inquam, capitale meum argumentum eſt. Tamen vt triumphatori aliquid ſuggeram, ſi dominus Henricus ſolum Bibliam ſemel aperuiſſet, & inſpexiſſet,imo ſi meminiſſet Pſalmi quinquageſimi,que puer olim legit

Verba Lutheri.

Et hoc ſibi nõ dedit rex, ſi ſatis intelligis.

 (ſi Chriſtia-

(ſi Chriſtianus eſt) non iactaſſet triumphum tam Thomiſticum. Siquidem illic legiſſet holocauſtum, quo nullum celebrius & maius ſacrificium eſt in lege. Hoc certe totum ſoli Deo offerebatur, nihil ex eo recipirbatur.

HIC ſaltem ſentiens Lutherus, infirmam eſſe iſtam aciem, quam tectiſsime poteſt, dat ſignum receptui, & ait iſtud nõ fuiſſe fortiſsimũ fundamẽtum ſuum, ſed illud potius, quod miſſa ſit teſtamentũ, quod ait regẽ illi pro Thomiſtica ciuilitate donaſſe, ſed quod omnes vident prius confutatum eſſe, quã donatũ: poſt ita donatum, vt quo magis id Luthero donauerit, eo ſtultiorem Lutherũ probauerit, qui ſtolide ſibi fundamentum ſumpſerit, quod ei donari ſine vllo incommodo potuerit, donatũ nihil ei prorſus profuerit. Et tamen adhuc tam ſtupidus eſt, vt id non ſentiat, ſed ita nitatur illius argumenti validiſsimo robore, vt iã iſtud, quod idẽ non poſsit offerri, quod recipitur, habeat propemodum pro derelicto: nec tamen video, cur alterũ ſit altero firmius. Nã hæc duo, miſſa eſt promiſsio. ergo non poteſt eſſe opus: & ſacramentũ recipitur, ergo non offertur, ſunt perquã ſimilia ſophiſmata, velut eiuſdem mali corui mala oua. Verum fugiens velitatur tamen, ne ſe fugere fateatur. Nam quum ſic fuiſſet argutatus in Babylonica, Sacramentum altaris recipitur à ſacerdote, ergo nõ offertur Deo: nam idem & recipi & offerri non poteſt: princeps admiratus ſophiſticationem, quærit, an nõ omnia ſacrificia in lege Moſaica, & offerebantur, & tamen recipiebãtur ac manducabãtur. Hic mirifice videtur ſibi reſpõdere Lutherus, quũ profert vnum ſacrificium, quod totum incendebatur: quaſi ſatis eſſet ipſi, aliquod vnum tale reperiri? ac non potius ſatis eſſet regi aduerſus Lutheri ſophiſma, vel aliquod vnum fuiſſe ſacrificium, quod & offerebatur & manducabatur. Verum Lutherus, ægregie videlicet tetigit regem: quia rex de omnibus dixit, quum iſte doceat excipiendum vnum. Tanquam ſi rex ita quæſiſſet: quis tam impius eſt, vt neget ſacroſanctũ ſacramentũ, à ſacerdotibus oblatũ, prodeſſe populo? Quis tam abſurdus hæreticus, vt putet ſolam fidem ſufficere, & opera bona non exigi? Quis tam ſtolidus eſt, vt cenſeat populũ chriſtianum nullis obligari legibus? & mille quæſtiones huiuſmodi: Proſiliat ilico Lutherus, ac ſuo more, ſic derideat principem. Quã obliuioſus eſt iſte rex, qui tam impium & ſtolidũ aſſerit eſſe neminem, vt dicat talia? Ergo vt huic aſſertori ſuggeram: ſi dominus Henricus ſolum ſemel aperuiſſet, & inſpexiſſet libellos meos, non tam fortiter aſſeruiſſet, neminem eſſe tam impium, neminem eſſe tam hæreticum, neminem eſſe tam ſtolidum, ſiquidẽ illic, tam impium ac ſtolidũ hæreticũ facile vidiſſet me.

Lutherũ ipſum iã ppemodum ſuis diffidere dictis.

Quã pulchre Lutherus tagat regẽ ſcilicet.

NESCIO quid hic pro ſe reperiat rex: ego certe nihil reperio, ſed fateri cogor hac parte planè ſane victũ eſſe. Nec enim mihi hoc deſumpſi, vt ſi quid parũ caute ſcriptũ ſit à rege, defenderẽ: aut per calũniã vellicẽ, ſi quid forte veri dicat Lutherus. Imo cupio potius, vt vterque quicquid errarit, emendet. Igitur, quemadmodum Luthero ſuaſerim, vt tã multas, tam ſtultas, impie ſuſcitatas hæreſes, reuocet, atq; recãtet, ita plane regi conſuluerim, vt impoſterum calamo temperet, ac ſcribat circumſpectius, & quoties dicit, nullum ſacrificium fuiſſe oblatum olim, quin idem manducaretur, excipiat holocauſtum. Si neget quenquam quicquam creare poſſe de nihilo, ſemper excipiat Deum. Si neget vllam virginem eſſe quæ peperit, excipiat tamen Mariam. Si neget quenquam eſſe tam impium, aut ſtolidum, vt hoc aut illud aſſerat, immanis abſurditatis hæreticũ, meminerit in talibus, excipere ſemper Lutherum.

Candidũ authoris inſtitutũ

Quin ſi rex meus paululũ haberet humani ſenſus, verterem triumphi quæſtionem in eum, & dicerem. Vbi eſt in lege vllum ſacrificium, quod recipiebatur, & non penitus totum offerebatur? An mihi ſacrificium hic faciet, armos, pectuſcula, & alia quæ in vſum ſacerdotũ cedebantur? Aut offerre, rex illuſor æquiuocus denuo vocabit, quod per populum & ſacerdotes ex agris afferebatur, & applicabatur corã domino? Scilicet idẽ eſt offerre & afferre apud dominum Henricum. Verum quid hoc ad me, quid nugigerulus fingat? Mihi ſatis eſt in lege, quicquid offerebatur Deo, totum incendebatur. Quod autem non incendebatur, ſed partim ſacerdoti, partim populo tribuebatur, non offerebatur, ſed de oblatis ſeparabatur & edebatur. Verum quid iſta ſacra cum prophanis? Igitur in calice meretricis Babylonica nullum eſt ſacrificium, quod ſolum offertur, illa cum ſint Biblia noſtri domini Henrici, Biblia noſtra referta ſunt talibus ſacrificijs.

Verba Lutheri.

Hic vos videmini nõ ſatis tenere veſtra biblia.

HIC ſibi videtur acutus, & mirũ ſe repeiſſe putat effugiũ, dum diſtinguit inter afferre & offerre: atq; id ſolũ diſputat eſſe ſacrificium quod incenditur domino: cętera vero, quibus vel ſacerdos veſcitur, vel hi, pro quibus offertur, negat eſſe ſacrificium: hic regnat, hic ridet, hic ſubſannat papiſtas, & velut prophanos, arcet ab his tam ſacris diſtinctionibus, quibus diſtinguit argute inter afferre & offerre. Sed interea miror iſtum reuerendum fratrem, qui miratur eſſe quenquam, qui illum prouocet ad Biblia, non tenere memoria caput ſecundum Leuitici, vbi ita legimus, Anima quũ obtulerit oblationẽ ſacrificij domino, ſimila erit eius oblatio. Fundetq; ſuper eum oleũ, & ponet thus, ac deferet ad filios Aarõ ſacerdotis. Quorũ vnus tollet pugillũ plenũ ſimilæ & olei, ac totũ thus, & ponet memoriale ſuper altare, in odorẽ ſuauiſsimũ domino. Quod autem reliquum fuerit de ſacrificio, erit Aaron

Hiccine pater totum offerebatur?

erit Aarõ & filiorum eius, ſanctum ſanctorum de oblationibus domini. Quum autem obtuleris ſacrificium coctum in clybano de ſimila, panes ſcilicet abſq; fermento conſperſos oleo, & lagana azima oleo lita, ſi oblatio tua fuerit de ſartagine ſimilæ conſperſæ oleo, & abſque fermento, diuides eam minutatim, & fundes ſuper eam oleum. Si autem de craticula fuerit ſacrificium, æque ſimila oleo conſpergetur, quam offerens domino, trades in manibus ſacerdotis. Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de ſacrificio, & adolebit ſuper altare, in odorem ſuauitatis domino. Quicquid autem reliquum eſt, erit Aaron & filiorum eius, ſanctum ſanctorũ de oblationibus domini. Omnis oblatio, quæ offertur domino, abſque fermento fiet, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in ſacrificio domini. Primitias tantum eorum offeretis ac munera: ſuper altare verò non imponentur in odorem ſuauitatis. Quicquid obtuleris ſacrificij, ſale condies: nec auferes ſal fœderis Dei tui de ſacrificio tuo. In omni oblatione offeres ſal.

Hic liquet nõ totum ſacrificiũ adoleri ſolitum.

AN NON hic reuerende pater, manifeſte dicit ſcriptura, id quod cedet in partem ſacerdotum, primum fuiſſe partem oblationis ſacrificij? deinde idem vocat reliquum de ſacrificio: quod, quid aliud eſt, quàm eã partem ſacrificij, quæ ſupereſt? quod etiam appellat ſanctum ſanctorum de oblationibus domini. An ideo vocat ſanctũ ſanctorum de oblationibus domini, quia (ſecundum præclaram rationem paternitatis veſtrę) nunquam fuit oblata domino? An paternitas veſtra ſic intelligit ſanctum ſanctorũ de oblationibus domini, id eſt, ſic ſeparatũ ab oblationibus domini, vt nunquam fuerit pars illius oblationis, quæ tota fuit oblatio domini? Paternitas veſtra ſæpe iactat grãmaticam ſuam, ſed ſi hæc ſit grãmatica veſtra, tunc ſi vultis dicere, quòd non eſtis aſinus, vos habetis neceſſario concedere, quòd eſtis de aſinis, id eſt, per grammaticam veſtram ſeparatus ab aſinis, ſed per cæterorũ omnium, id eſt, vnus ea aſinis: & hic ſenſus eſt communior, & verior. Id ipſum etiam oſtendit, quod ita legitur in eiuſdem capitis fine. Sin autem obtuleris munus primitiarum frugũ tuarum domino, de ſpicis adhuc virẽtibus, torrebis eas igni & confringes in morem farris, & ſic offeres primitias tuas domino, fundẽs ſuper eas oleum & thus imponens, quia oblatio domini eſt, de qua adolebit ſacerdos, in memoriã muneris, partem farris fracti, & olei, ac totũ thus. In his verbis videtis pater, quã manifeſtè ſcriptura dicit, totum eſſe oblationem domini: quanquam inde partem duntaxat adolebit ſacerdos Quid illud? Reliquam autem partem ſimilæ, comedet Aaron cum filijs ſuis abſque fermento. Ideo non fermentabitur, quia pars eius in domini offertur incenſum. At quare nõ poſſet fermentari, poſtquam illa pars ſeparata eſt, & incenſa, niſi quia id quoque, quod reliquum eſt, & non adoletur in incenſum, tamen offertur domino. Nã & ante fuit præceptum, quod omnis oblatio, quæ offertur domino, abſque fermento fiet. Manifeſtum eſt ergo, hanc quoque partem, quæ non incenditur, ſed manducatur à ſacerdotibus, oblationem eſſe, quæ offertur domino. Eamque ob cauſam, illam quoque partem mãducare iubentur, abſq; fermento, quam alioqui poſſent fermentare, ſi ſacrificium non eſſet, ſed quod tu dicis ſeparatum Vis adhuc Luthere locũ apertiſsimum? Iſta eſt inquit, lex hoſtiæ pro peccato. In loco vbi offertur, holocauſtũ immolabitur coram domino, ſanctũ ſanctorũ eſt. ſacerdos, qui offert eam, comedet eam: & rurſus, ſicut pro peccato offertur hoſtia, ita pro delicto, vtriuſque, hoſtiæ lex erit vna Ad ſacerdotem, qui eã obtulerit, pertinebit. Et iterũ: Omne ſacrificium ſimilæ, quod coquitur in clybano, & quicquid in craticula, vel in ſartagine præparatur eius erit ſacerdotis, à quo offertur. Hic vides, etiam ſi pars duntaxat incenditur, tamen ita ſcriptura teſtatur, quòd totum offertur, & quod à ſacerdote manducandum eſt, ab eo manducari debet, à quo offertur. Et huius rei teſtimonijs, tam plena eſt ſcriptura ſacra, vt penè pudeat iſta proponere, tanquam res egeret probatione, & tamen admiror, ſi deeſſent cætera. Quid dicet veſtra fraternitas ad illud ſacrificium, de quo ſcribitur Exodi capite 12. in quo agnus immaculatus maſculus immolabatur totus, & totus manducabatur, & dominus doctor Lutherus, docet nos nullum ſacrificium manducari ſolitum apud Iudæos, quia non eſt idem offerre & afferre. Et hæc eſt illa ſacroſancta ſapientia, quã non poſſumus capere, nos qui ſumus hebetes & prophani papiſtæ, quam ſuos docẽt perfectos acuti iſti & ſacroſancti potiſtę.

Grãmatica Lutheri.

Mirũ qui non hæc meministis domine Luthere.

Hic Luthere videas non tenere cõſequẽtiam tuã, recipitur ergo nõ offertur.

Redarguit ridiculam arrogantiam Lutheri, qui ridiculum putet, obijci aduerſus ſe authoritatem omnium ſanctorum patrum.

CAP. XVIII.

Verba Lutheri.

VLtimo dicta patrum inducit pro ſacrificio miſſario ſtatuendo, & videt meam ſtultitiam, qui ſolus velim ſapere præ omnibus, quod ſit ſtultiſsimum, etc. Hic dico confirmari hoc nomine meam ſententiam, nam hoc eſt, quod dixi. Thomiſticos aſinos nihil habere, quod producant, niſi multitudinem hominum, & antiquum vſum. Deinde ad proferentem ſcripturas dicere. Tu es ſtultiſsimus omnium. Tu ne ſolus ſapis? Tunc oportet ſic eſſe. Mihi autem ſtultiſsimo omnium hoc ſatis eſt, quòd ſapientiſsimus Henricus nullam ſcripturam contra me poteſt producere, nec productas contra ſe diluere. Deinde cogitur concedere ſuos patres ſæpius erraſſe, ſuum antiquum vſum nõ facere articulum fidei, in quos fidere non licet, niſi Eccleſia illo

Quin & arrogantiſsimus omnium & glorioſus audiſsimus.

multitudinis, cuius ipſe defenſor eſt cum indulgētijs.

EN iterum, quàm magnifice nunc de ſcripturis à ſe productis, tanquàm aliquid produxiſſet ad propoſitũ, aut quaſi rex illam vnam, quam detorto collo, ſecum traxit inuitam, vno verbo non ſuſtuliſſet ſacrilego ac plagiario, & germano ſenſui reſtituiſſet: quaſi rex illius abſurda ſophiſmata nõ diluiſſet euidentibus ſcripturis: ita nunc impudens audet dicere, ſcripturas contra ſe productas non eſſe: quas ipſe pro ſe produxit non eſſe ſolutas. Sed illud videlicet abſurdum eſt: quòd quum verſetur in quæſtione, quis nam ſit ſcripturæ cuiuſpiam propoſitæ ſenſus, audiat aliquis dicta ſanctorũ patrum omnium in idem conſentientium præferre dicto vnius fraterculi, & ſibi diſſentientis hæretici. Nam illud eſt, quo video ſic vri (nec ſanè miror) Lutherum, quòd rex ait, mirũ eſſe ex tot ſanctis patribus, ex tot oculis, quot in Eccleſia tam multis ſeculis, idẽ legerunt euangelium, nullũ fuiſſe vnquà tam perſpicacẽ, vt rem tam apertam, quàm hanc videri vult Lutherus, potuerit deprehendere. Neminẽ ergo, qui ſapiat, crediturũ eſſe Luthero, niſi primum doceat, aut aliud Euangelium legiſſe ſe, quàm ſancti illi patres legerunt, aut illud idem vel legiſſe diligentius, vel intellexiſſe melius, aut ſibi denique maiorem eſſe curam fidei, quàm vlli vnquam hactenus mortalium fuerit. Hæc verba regis abſurda videlicet ſunt Luthero. Ad quæ non miror, ſi cupiat obſurdeſcere. Nam certè, quantumuis ille ſibi perfricuerit frõtem, fieri tamen haud poteſt, quin iſta mordax veritas, homini mendaci male perfricet auriculas etiam quantumuis aſininas. Nam quid hic habes Luthere, quod dicas? Producitur ab alterutro veſtrum ſcriptura, quam vterque agnoſcit pro ſacra, ſed de ſenſu non conuenit inter vos, quid hic fiet? quis iudicabit, vter veſtrum veriorem afferat illius ſcripturæ ſenſum. Vter nunc petit æquius? Tu petis tibi credi, rex vetuſtis patribus. Quid affers cauſæ, cur hos recuſes iudices? Si lis difficilis eſt iudicatu, talibus iudicibus opus eſt: ſin facilis, non eſt alijs facilior, quàm fuit illis. Quid illos ab hoc iudicio reijcis, qui maximè debent recipi? Nam ex his, qui hodie viuunt, alij boni ſunt, alij mali. Mali tibi propter vitia fauent. Boni propter eadem tibi ſunt infenſi. Sic vtroſque ab hoc iudicio diuerſus affectus ſubmouet. Antiqui patres odiſſe te non poterãt, qui tot ætatibus ante defuncti ſunt, quàm quiſquam ſuſpicari poſſet, quòd te merdam talem cacodæmon aliquis, aliquando foret excacaturus in terram. An non, hoc indicium eſt conſcientiæ tuæ tuó ipſius iudicio damnatiſsimæ, quòd recuſes tales iudices? At idem prius obiecisti, ſicut appellas, papiſtis, quòd illi poſtulent ſibi ſolis credi, quũ tu credi poſtules apertiſsimis Dei ſcriptoris. Primum te quæſo vir prudentiſsime, quibus ſibi ſolis poſtulant credi papiſtæ? videlicet ſolis Italis, Hiſpanis, Germanis, Auglis, & denique ſolis omnibus, non modo qui viuunt hodie, ſed & quicunque boni, à Chriſti morte vixerunt? Tam abſurdi ſunt, vt poſtulent credi ſolis omnibus. At tu credi poſtulas apertiſsimis Dei ſcripturis: ſed quomodo, precor, apertũ vocas, quod in tot ſeculis, nemo tam oculatorum virorum potuit cernere? Deinde quum iam controuerſum ſit, in vtram partem apertę ſint illę ſcripturæ, in tuam ne, an in diuerſam, quũ pro tua parte neminem afferas tuę ſententię vel patronum vel teſtem, quum Eccleſia contra te proferat publicum chriſtianorum omnium conſenſum, atque antiquorum patrum dictis probet, idem etiam per tot ſecula omnes ſenſiſſe fideles? quis abſurdum cenſet, niſi tu (qui omnium es abſurdiſsimus) ſi malint omnes ſibi ſolis omnibus fidere, quam vni dumtaxat infideli tibi? Atque hæc quum tam aperta ſint, vt ea vel cæcus aperte cernat, nec ſuum caſum Lutherus (quo turpiſsime deiectus eſt) aut ſentire poſsit, aut tegere, tamen (ſicut ebrij ſolent) vigilans ſomniat delyria, & magnifice ſibi decernit triumphum.

Audax mẽdaciũ & manifeſtum Lutheri.

Reſpondit ſe vetuſte doctum cęlitus.

Vide lector: quod Luther' iniquum poſtulatũ vocet.

Hoc non putas abſurdũ Luthere?

Hic, inquit, ſedeo. Hic ſto. Hic maneo. Hic glorior. Hic triumpho. Hic inſulto papiſtis, Thomiſtis, Henriciſtis, ſophiſtis, & omnibus portis inferi. Neque curo ſi contra me ſtent mille Auguſtini, & mille Cypriani.

Verba Lutheri. Non eſt opus inſultare, nam hæ portæ tibi patẽt.

NVNC tibi Luthere videris, te geſsiſſe ſtrenuè: quaſi vero magna res ſit, ad iſtũ modum furioſum furere, & (quod deploratis hæreticis accedit miſerrimum, poſtquam in profundum deſperationis deciderint) iam cuncta prorſus humana & diuina contemnere. Vtinam miſelle ſuper te non vrgeret os ſuum puteus. Tum te videres miſer, & deplorares infelicem fortunam tuam, ac ſermone verſo clamares, Heu miſer huc cecidi, huc detrudor, hic iaceo, hic derideor, hic crucior, hic trucidor in profundo Barathri, hic ſuper me clauſerũt portas ſoas omnes inferi, hinc in illa tremenda die, me producent dæmones ad iudicium: heu miſerum me, quàm miſerãdum ſpectaculum. Ibi tunc inſultabunt mihi, quibus ego nunc inſulto, papiſtæ. Thomiſtæ, Henriciſtæ, Auguſtini, Cypriani, & omnes ſuperi. Tunc me contemptum à Chriſto, quem ego prius in Eccleſia ſua ſanctiſque contempſeram, rurſus reducent cacodæmones, & portas rurſus occludẽt inferi. Ibi iacens pauper cum damnato diuite, cruciatus flamma multis fruſtra gemitibus implorabo millies, vt vnus Auguſtinus, aut vnus Cyprianus, quorum prius demens millies, mille cõtempſi, vel vno digitulo in aquam tincto, linguam mihi maledicam, & blaſphemiæ pœnas ardore dantem, refrigeret: atque hæc vt vera Luthere futura ſunt, niſi reſipueris, ita Deum precor, vt mente reddita reſipiſcas miſer, ac falſa facias.

Turpiſsimum eſt tanto regi tantum librum ſcribere, & hoc caput meũ, nempe quod miſſa ſit teſtamentum.

Verba Lutheri.

mentum, nolle tãgere. Nec eſt repertus, qui vnquam auſus ſit tangere. Quotquot huc appropiant, fugiunt per ſeptem vias retrorſum, qui magno impetu & clamore triumphali, per vnam viam irruerunt. Mirum eſt, quàm vellet hic nocere, quam gratie ſit hoc ſpectrum in oculis eorum. Sed nullus prudentius ſeſe hic geſsit, rege Henrico, qui Lutherum vaſtaturus, proteſtatur ſeſe hoc robur non tacturum. Sed nec habeo nec ago gratias tãta beneuolentiæ, imo malè valeat ira, & furor eius, ſi nocere poteſt, et nõ facit.

Quale ſpectrũ ſit Lutherus.

Ecce iam decimo lector, iſtam ridiculã gloriam, quod neque rex, neque quiſquam auſus ſit illud inſanum Lutheri caput tangere, ſed tam terrihile & furiale ſpectrum ſic horruerint omnes, vt quicunque per vnam viam ingreſsi ſunt, per ſeptem fugerint retrorſum. O terribilem furiam. Imaginatur (opinor) ſe nũc apud inferos eſſe Cerberũ, & ſuis ſe cathenis iactantem, vmbras illic rictu & latratu territare. Sed Rex, quem Lutherus ait prudenter eſſe proteſtatum, ſe caput illud inſanum non tacturum, ita tamen illud vno ictu cõtudit, vt prorſus in fruſta diſciderit. Tum reliquum corpus ita cõcuſsit, vt nulla paralyſis vllum corpus magis poſſet ſoluere.

Lutheri cerbereũ caput à Rege cõminutũ.

Furorem verò eius, quo inuebitur in me, quòd docuerim fidem ſine operibus optimam præparationem ad ſacramentum, & chriſtianos non oportere legibus aſtringi ad percipiendum, contemno. Sunt enim verba hominis, qui putet homines apud Deum legibus fieri bonos, minus ſciens, quid ſit fides, & opera, et quid leges operentur malorum in conſcientijs, quam inſenſatus iſte ſtipes. Non enim papiſtarũ eſt hæc noſſe, ſed (vt Petrus & Iudas dicunt) ignorata tantum blaſphemare. Conſcientijs enim nõ legibus, ſed ſola gratia conſulitur, legibus, præſertim humanis, miſerrime conficiuntur.

Verba Lutheri. Ergo qd ſibi vult qui bene egerunt, etc.

Hic in media furia Lutherus, lucido ſaltem gaudet interuallo, dum locũ hunc ſalebroſum tranſilit per contemptum. Nam facilius eſt ei rationes principis contemnere, quàm ſua deliramenta defendere. Siquidem Chriſtianos omnes, omnibus legibus ſolutos eſſe, nec vllis quenquam legibus obligari poſſe, & quoniam conſcientijs gratia conſulitur, ideo leges abrogandas eſſe, ne quis gratiæ negligens, ſaltẽ cohibeator à ſcelere, & velut ouis errabunda paſtorali baculo retrudatur in viã, iſta certè tam admiranda paradoxa, nũquam intellexit princeps, ſed nec Apoſtolus Eccleſię papiſticæ Paulus, qui legem eſſe bonam dicit & iuſtitiæ vinculum. Sed nec illud vnquam Rex (opinor) quiuit intelligere, quòd optimum ſit ad ſacramentum accedere, bonis operibus quàm maximè fieri poteſt vacuum. Nam ſicut Eccleſia confeſsionem præmittit, vt recepturus quiſq; veniat liber à vitijs, Ita Lutherus confeſsione contempta, reſeruatis vitijs, cauet, ne quis veniat ſegnior impeditus virtutibus, & ſolam fidem prædicat ſine bonis operibus ſufficere Sed hæc ſacroſancta myſteria, non eſt papiſtarum noſſe imo nec hominũ, nec angelorum, nec ipſius etiam Chriſti, niſi forte nũc tandem didicit à Luthero. Nam olim certè neſciuit, quum per os Apoſtoli Iacobi dixit, Fides ſine operibus mortua eſt, & ſuo ipſius ore pronunciauit, Qui bene fecerunt, ibunt in vitam ęternam, qui vero male, in ignẽ æternum. Quamobrem candide lector, qui iam tandem docet, tam ſtupenda dogmata, non eſt ille certè ſtupidus & inſenſatus ſtipes, ſed homo ſenſus eximij, planeque dignus, cuius tam ſenſatum caput ſentiat inſenſatos ſtipites.

Hunc facile vincet Lutherus contemnendo.

Nũquid hic Luthere exigit bona opera?

REFELLIT STOLIDAM LVTHERI *calumniam, qua Regis argumentum quoddam deprauat, vt videatur vincere.*

CAPVT XIX.

SED in fine huius loci, operæprecium eſt videre quam anxiè laboret, vt traditiones hominum neceſſarias ſtatuat aduerſus meam ſententiam, qua ſtatui extra ſcripturas nihil eſſe ſtatuendum, aut ſi ſtatuitur, liberum & non neceſſarium habendum, cum ſimus domini etiam ſabbati per Chriſtum liberatorem. Arguit itaque Rex. Primo ſic. Si nihil ſeruandum eſt, niſi quod ſcripturis proditum eſt, quum ſcriptum non ſit, ſacramẽtum eſſe à Chriſto ſumptum, ſequetur, nec ſacerdotes poſſe ſacramentum ſumere. Hac Thomiſtica hypotheſi fretus, ſic reducit ſyllogiſmum contra me Sacerdotes ſumunt ſacramentum neceſſario, & hoc non habet euangelion, ergo & alia extra euangelion ſunt obſeruanda neceſſario. Hoc Thomiſtice concluditur pèr regulam conſequentiarum illis familiarem, qua vocatur petitio principij. Nam quod neceſſarium ſit, ſub peccato mortali ſumi à ſacerdotibus ſacramẽtum, Rex primum probare debuit. Ego enim liberum eſſe dico ſumi & non ſumi à ſacerdotibus Neceſſarium autem eſt per traditiones hominum et vſum multorum. Quare Thomiſticus Rex valde bene probat traditiones p r traditiones, negatum per negatum, talibus enim non alijs probationibus nititur debet aſſertio ſacramentorum, & tota Henricalis Eccleſia.

Verba Lutheri.

Miror, cur tibi tam odioſus ſit diuus Thomas.

Quàm ſcurratur hic ſcurra.

PROFECTO Lector, Lutherus eſſet hoc loco non inamœnus nebulo, ſi Regis ratio fuiſſet redargutioni tam commoda, quàm Lutherus eam fingit in ſuum cõmodum. Nam quæ iam reſpondet, non ſunt irridicula, ſed omnino nihil ad rem. Nam (vt Horatius ait) nunc non erat his locus: id quod tu facile videbis lector, quũ verba Regis audieris, ad hũc enim modum ſe habent.

NVNC veniamus ad exemplum Chriſti, quo nos arbitratur Lutherus vehementer opprimi, propterea quod Chriſtus in cœna ſacramento non vſus eſt pro ſacrificio, nec obtulit patri.

Verba Regis.

tulit patri. Ex quo probare conatur, quod miſſa, quæ reſpódere debet exemplo Christi, quo fuit inſtituta, non poteſt eſſe ſacrificium, nec oblatio Si Lutherus tam rigide nos reuocct ad exemplum cœnæ dominicæ, vt nihil ſacerdotes permittat facere, quod ibi Chriſtus feciſſe non legitur, ſacramentum, quod conſecrant, nunquam recipient Suum enim corpus Chriſtus in Euangelio non legitur recepiſſe Nam quòd doctores aliquot, eum recepiſſe tradunt, & quòd idem canit Eccleſia, nihil poteſt pro Luthero facere: quũ illi neq; doctores omnes, neq; totius Eccleſiæ fides, vllam faciat fidem: neque credendum cenſeat quicquam (nam ita ſcribit in ſacramento Ordinis) niſi firmatum ſcripturis, & iiſdem etiã claris, cuiuſmodi certè ſcripturas, non opinor, inueniet, quòd ſuum corpus in cœna receperit Chriſtus. Ex quo ſequetur (vt dixi) nec ſacerdotes debere, quod conſecrant, ipſi recipere, ſi tam rigide nos obſtringat Lutherus, ad exemplum cœnæ dominicæ. Quòd ſi ideo cõcedat recipiẽdum ſacerdotibus, quia receperũt Apoſtoli: & eos contendat id iuſſos facere, quod tunc Apoſtoli fecerunt, non quod Chriſtus: hac ratione nunquam cõſecrabunt ſacerdotes. Conſecrabat enim Chriſtus non Apoſtoli.

VIDES hic lector, quòd Lutherus argumentabatur ab exemplo Chriſti: ſacerdotem offerrẽ non poſſe corpus Chriſti, propterea quod Chriſtus, cuius exemplo miſſa debet reſpondere, corpus ſuum in cœna non obtulit. Rex (vt audiſti) reſpondit: quod ſi Lutherus nihil permittet, ſacerdotem in miſſa facere, quod Chriſtus, ex Euangelio, feciſſe non probatur in cœna, non licebit ſacerdoti recipere corpus Chriſti, quod ipſe conſecrauit: quia in cœna non legitur Chriſtus recepiſſe, qui conſecrauit. Quod ſi Lutherus diceret ideo ſacerdotes recipere, quia iuſſi ſint id facere, quod Apoſtoli tum fecerunt nõ id quod Chriſtus: hac ratione nõ conſecrarent ſacerdotes. Nam Chriſtus conſecrabat, non Apoſtoli. Vbi eſt igitur iſte ſyllogiſmus, quem Lutherus ait Regem contra ſe colligere. Nihil eſt prorſus apud Regem tale: nec erat apud Regem tali ſyllogiſmo locus, quum nõ hoc ageretur, quod Lutherus agi finxit: an ſacerdos neceſſario reciperet, ſed quod ei recipere fas nõ eſſet, á ſemetipſo conſecratum corpus Chriſti, ſi Lutheri valeret ratio, quæ ideo prohibebat, ne offerret ſacerdos, quia non obtulit Chriſtus, quæ Lutheri ratio etiam prohibet, ne recipiat ſacerdos, quia nun recepit Chriſtus.

Regis dilẽma aduerſus argumẽtũ Lutheri.

Vbi nunc ergo reperit illud argumentum Lutherus, quod Regem ſcribit facere? An nõ manifeſtum eſt, ipſum ex ſe finxiſſe, nimirum vt haberet aliquid, in quod lepide poſſet ludere? I nunc, & nega Lutherum eſſe lepidum & facetum ſcurram. Iam & id, quod ſequitur, eſt altera pars eiuſdem feſtiuæ dicacitatis.

Verba Lutheri.

Secundo, inquit ſic, Chriſtus ſacramentum conſecrauit, non Apoſtoli, ergo non licebit Apoſtolis aut ſacerdotibus conſecrare, quia non licet aliud ſatuere aut facere, quàm ſcriptura habet. Quod ſi, inſert ille Lutherus, hic velit effugere, & dicere. Chriſtus mandauit Apoſtolis conſecrare, vbi dicit, Hoc facite, præoccupat impropitius meus dominus Henricus, dicens, Hoc eſſe dictum de recipiendo, non de cõſecrando, Chriſte ſeruator, quã inaudita cæcitas, & amentia eſt in iſtis hominibus.

CHRISTE ſeruator, quantus nugator & calumniator eſt pater potator Nam neque ſic poteſt effugere per id quod Chriſtus iuſsit Apoſtolos conſecrare. Nam hoc iubendo, iuſſit eos tantum facere, quod Ipſe fecerat. At hoc erat cõſecrare tantum quod alijs darent Nam Lutherus, qui nihil recipit, niſi ſcripturas euidentes, prubare nõ poteſt, quod Chriſtus ſuũ corpus receperit, ergo adhuc nihil probat Lutherus, niſi quòd ex ſua ratione tantum conſecrabit ſacerdos, non recipiet, quod conſecrabit At Apoſtoli, dices, prius iuſsi manducabãt. Verum dicis, ſed non quod ipſi conſecrabant, ergo nullo modo poteſ exire Labyrinthum hunc, quin, ſi reſtringas ſacerdotes ad exemplum cœnæ dominicæ, ſacerdos non recipiet ſacramentum, quod ipſe conſecrat Nam hoc nemo fecit in cœna: ſed ſicut nemo ſua manu baptizatur, nemo ſua manu abſoluitur, ita nemo ſacerdos recipiet ſacramentum, quod ipſe conſecrauit. Et ſic adhuc procedit argumentum Regis. penetrans nebulam, quam nebulo conatur offundere.

Mimeſis verborũ Lutheri.

Collectio ab exẽplo.

IAM quod ait Regem præoccupare hoc verbum, Hoc facite, dictum eſſe de recipiẽdo, non de conſecrãdo, vere præoccupat iſtud pater potator, mentiendo. Neq; enim dixit iſtud vſquã Rex: quod quum ita ſit, flaccet plane reuerendi patris illa faceta ſcurrilitas, qua ſic Interrogat ineptus Regẽ. Domine Henriee, qua grãmatica didicit dominatio veſtra? quis vocabularius vobis dixit: Hoc facite, id eſſe, quod Accipite Et deinde reſpondet ipſe pro Rege. Reſpundebit, inquit, oportet ſic eſſe: quia nomina ſunt ad placitum.

Inſulſi ſales Doctoris Maruni.

PROFECTO domine Luthere, quãdo nihil ſerio diſſeritis, ſed tantũ tã ſtulte luditis, & cũ aliorũ calũnia inuẽtũ veſtrũ propriũ deridetis, nomẽ veſtrũ ex Luthero fiet Luderus: quia oportet ſic eſſe, idq; nõ per Ariſtotelẽ, per quẽ nomina imponũtur ad placitũ, ſed ſecũdũ Cratilum Platonis, de recta nominum ratione: aut (quem video magis familiarẽ vobis) ſecundũ Albertum, de modis ſignificandi, qui ſcripſit etiam vobis illum tractatulum, de ſecretis mulierum. Nam ſicut apud illum, lapis eſt quaſi ledens pedem, ſic vos Luderus eritis, quaſi ludens herus. Sed in hoc demiror ſtultitiæ veſtrę mirabilem dotem, quòd nunquam fere prodit, niſi duplex. Alij fuiſſet ſatis, ſtolidum ſic riſum captaſſe, ex eo dicto Regis. Rex quod nunquam dixerat. At vobis nõ fuit ſatis,

Quin aiũt hoc eſſe illi patrium nomen forte ſatis inditum, vt Hippolitũ & eiuſmodi.

ſatis,niſi id dictum rideretis,quod etiam ſi quis diceret,ridiculus eſſet, non qui diceret,ſed qui rideret. Nam quęſo vos domine,qua grammatica didicit dominatio veſtra? quis vucabularius vobis dixit,eum nō rectè loqui?qui,quærenti quid ſecerit,reſpondeat,manducaui, aut bibi. Imo vt planè videas iſtum riſum te captaſſe ſtolide,vide Apoſtolum apertè referentem verbū iſtud , Huc ſacite, ad receptionem. Sic enim recitat. Accipite & manducate, hoc eſt corpus meū , quod pro vobis tradetur,hoe facite in meam eommemorationem . Similiter calicem,poſtqoam cœnauit, dicens. Hie ealix nouum teſtamētum eſt,in meo ſanguine. Hoe facite,quotieſcunque biberitis,in meam commemorationem. Quotieſcunque enim etc.

Apoſtoli verba in ſentētia Regis.

QVID apertius,quàm hæc verba, Hoc facite,referri per Apoſtolum ad receptionem? de quo tamen Rex, quantū ego video,ne verbum quidem dixit,ſed dominus Luderus,illudit Apoſtolum Iraſcitur ei credo , quia timet, ne preclaræ diuiſionis ſuæ, quæ ſequitur,præoccupare videatur Apoſtolus, & tollere partē alterā. Ita enim pergit pater Luderus ludere.

Verba Lutheri.

Sed iam dimiſſis iſtis porcis,dicamus , Chriſtus ſumendi vſum inſtituit , quando dixit, Accipite & manducate,vt verba ipſa apertiſſima teſtantur,non quidem Henricis iſtis & truncis , ſed quibuſuis pueris & fatuis. At conſecrandi officium inſtituit,dum dicit,Hoc facite. Facere enim , eſt hoc totum imitari,quod ipſe tunc fecit .

HIC reuerendus pater,dimiſsis porcis papiſtis,vertit ſe ad aſinos Lutheriſtas , videlicet electos diſcipulos ſuos,dicens: Sed nūc dimiſſis porcis dicamus: quaſi dicat , non ſunt margaritæ meæ proijciendæ ante purcos: ſed vos, quos elegi,quos luto laui,quos purgaui ſtercore , quos hæreſibus inflaui , quos ſanctificaui ſchiſmate: vobis inquam,datum eſt noſſe myſteria mea. Et iam incipit eis exponere ſcripturam,& vitans morem Thomiſticum & ſcholaſticum,ſequitur ſimplicitatem euangelicam, & Chriſti verba partitur in duo, docens Chriſtum duo docere, vſum ſumendi , & officium conſecrandi. Primum ibi , Accipite & manducate. Secundum ibi,Huc ſacite,etc. Circa quæ (ſecundum doctrinam reuerendi patris) notandū, quòd Chriſtus inſtituit omnibus,vſum iſtius ſacrmenti,in memoriam ſui , vt quilibet ſecum ſtatueret, vtrum vellet vti , an negligere: & ideo Chriſtus dixit , Hoc facite in cōmemorationem meā , id eſt, eligite vel ſacere vel non facere: in cuius cōfirmationem, Chriſtus, quum dixiſſet,Hoc ſacite , protinus adiecit in memoriam mei, quaſi diceret , permitto vobis liberum,vtrum velitis eſſe memores,an immemores mei,ſicut & liberū permitto mihi , vtrū velim eſſe memor, an immemor veſtri, Et hāc doctrinam vbique docuit reuerendus pater, in Babylonica,in Aſſertionibus, in iſto libello contra regem,iterum atque iterum inculcans; & regi obijciēs,etiam extra propoſitum, nempe nihil tale dicenti.

Inſtituti Chriſti interpretatio Lutherana.

ERGO poſtquam ita dilucide docuit ſuos diſcipulos , ilico ſpaciatur in campo ſuo. Nam peregrinatur animus illi , quandiu ratione res agitur: at quum peruentum eſt ad conuitia,tum demum redit domum.

Quid dicam,inquit,iſtis ſacrilegis portentis , qui talibus argumentis indicant,quàm ex impotentiſſima inuidia ſic ſcripſerunt , vt nihil ineptius & inſulſius fingi poſsit . Si enim hoc argumentum ſtolidi Regis valet , in nulla re licebit Chriſtum imitari. Finge enim Chriſtum non inſtituiſſe,conſecraſſe ſacramentum, quod impoſſibile eſt, tamen exemplum conſecrandi oſtendit,& ſcribi voluit, niſi rex noſter id contendat,nos neque orare,neq; benefacere, neq; pati oportere,quia nihil de noſtris orationibus, operibus & paſſionibus ſcriptum eſt , Vincit me tadio plane,Regis ſtolidiſſimi immenſa ſtoliditas.

Verba Lutheri.

STRENVE profecto cōuitiatus es,ſed in caput tuum omnia. Nam id,quod inſectaris, ipſe dixiſti,non Rex. Quæſo te,vbi dixit Rex, nos tam rigidè obligari, ad exemplum Chriſti in cœna? Imo tota ratio eius militat aduerſus ſtultitiam tuam,qua tu volebas omnes iam rigide obſtringere ad exēplum Chriſti, vt quia Chriſtus illic non obtulit corpus ſuum patri, ideo nec ſacerdos nūc poſsit offerre. Rex contra probauit, & oſtendit ex hoc ſtulto cōmento tuo,quanta ſequerentur abſurda . Nam eō modo ſequitur , vt ſacerdos aut cōſecrare non debeat,aut non debeat manducare, quod ipſe conſecrarit. Præterea docuit,vel te fatente, licere aquam vino miſcere, quod nō quadrat ad exemplum cœnæ dominicę. Et tu nunc ſcommata iactas in eum , tanquam nimis nos ſtringentem ad exemplum cœnæ dominicæ,quum id ſolus facias ipſe. Et interim omnes tibi portenta ſumus & porci.

Luther in alio ridet,quod is in ſe admitut.

PROBAT LVTHERO CERTVM *eſſe non poſſe quomodo ſit conſecrandū corpus Chriſti,niſi per fidem Eccleſiæ.*

CAPVT XX.

SED quoniam tibi Luthere nos papiſtæ porci ſumus , quid ſi quiſpiā ex porcis hic ingrediatur aſininum gregem veſtrum, & tibi,tuo gregi myſteria tua rudēti, obgrunniat hoc pacto Saluete grex aſinorum , tuque adeò ſalue Luthere , magiſter & dux aſinini gregis,aſine maxime. Audio te iamdudū multa rudiſsime rudentem de miſſa.

SED hic, te quæſo , magiſter aſine,quoniam ſolus ſapis in miſſa, quoniam ea vidiſti, quæ (ſi vera iactas) vidit ante te nemo , qui reperiſti miſſam nō eſſe ſacrificium , & qui ſacrificium vocat,damnaſti canonem , qui cum canone falſo , vt vocas , & erroneo falſitatis & erroris

erroris damnaſti Chriſtianos ſacerdotes omnes, quicunque ferè à Chriſto paſſo miſſam celebrarunt, qui nihil credis Dei Spiritui ſancto, qui Chriſti regit Eccleſiam, qui eccleſiam facis omnino nullam, ſi illa non ſit, cuius canõ miſſam appellat oblationem & ſacrificiũ, qui omnia vis eſſe libera, quæ probari nõ poſſunt euidente ſcriptura, quam ipſam, quum libet, vel dubiam fingis eſſe, vel ad euidentem torques abſurditatem, nec de euidentia eius, velis cuiuſquam ſtare iudicio, ne totius orbis quidem, ſed ſolius tuo, vt ſcripturam euidentem eſſe, nihil aliud ſit, quàm euidenté abs te dici, quęſo te tante miſſator, quid tu nobis probare potes de miſſa, ſi quis interim prætereat authoritaté Eccleſiæ, & tuis te petat artibus? Dic mihi, quomodo ſcire potes, aut quid ſit miſſa, aut quomodo celebrãda, aut quibus omnino verbis peragatur conſecratio? Doces miſſam eſſe verba Chriſti, cum ſigno viſibili: & addis. Verba illa Chriſti ſunt iſta. Cœnantibus veró eis, etc. Primũ quàm ſcitè iſtud, quód verba Chriſti vocas, quæ ſunt Euangeliſtæ, cuius generis ſi quid dixiſſet Rex, qui tot ſtultorum genera ibi finxiſti ſtolide; vbi nulla fuit ſtultitia niſi tua, quot & quales ſtultos lepide finxiſſes hic, vbi tam vera daretur occaſio? Sed umiſſa iſta ſtultitia tua, quæro, qua ſcriptura probas illa verba euangelij, eſſe de ſubſtantia miſſæ? Sed hic memini, reſpondebis non eſſe. Nihil enim referre, cuius Euangeliſtæ verbis peragatur. Hac de re tecum non contendam, ſed interim tamé memineris, ne (quod in Rege facis) poſthac fingas eſſe conceſſam: nam hoc ego integrum mihi ſeruari volo, qui probare non dubitem, putius ex canone, quàm omnibus euangeliſtarum libris eſſe conſecrandum. Sed interim iſtud quæro, qua ſcriptura probas eſſe de ſubſtantia miſſæ, vt vllum legatur Euangelium? Nam ſi non eſt, falſa eſſet tua finitio qua miſſam eſſe definis promiſsionem, & Euangelij verba cum ſenſibili ſigno adiũcto. Sin contendis eſſe de ſubſtantia miſſæ, vt aliquod in miſſa legatur euangelium, quum nihil valere dicas, præter euidentem ſcripturam: proba nobis per euidentem ſcripturam, quod hoc ſit de ſubſtantia miſſæ, vt aliquod in miſſa legatur Euangelium. Docet nos doctor Martinus doctrinam Chriſti, circa miſſam, & rem dilucide diuidit, dicẽs Chriſtum inſtituiſſe vſum ſumendi illic, Accipite & manducate, & officium cõſecrandi illic, quum dicit: Hoc facite. Ergo ſi ad officium conſecrantis pertinet, in miſſa legere Euangelium, continetur in illis verbis, quibus Chriſtus tradidit illud officiũ. At illa verba nobis exponit clariſsime doctor Martinus Facere (inquit) eſt hoc totũ imitari, quod ille fecit. Ergo præſidere debet aliquis, qui panem accipiat, benedicat, ac frangat, donetque diſcipulis. At interim nihil hic video ſcripturæ, quæ vel euidenter, vel obſcure iubeat Euãgelium legi, quo tu Luthere vis contineri promiſsionem, quę cum adiuncto ſacramento conſtituat miſſam. Nam quum dicit, Hoc facite, quod ego facio, non iuſsit euangelium vllum recitari: ipſe enim nullũ recitabat.

Scit enĩ neminẽ pro ſe. ſentẽtiã laturum.

Perperã definiri miſſam a domino Marnno.

VIDES hic Luthere miſſator egregie, qui veterem miſſam reijcis, reperire te nuſquã poſſe quicquam, vnde nobis iſtam tuam nouam defendas.

AN dices, neceſſaria ratione recitandum Euangelium, qoia niſi per aliqua verba illius Euangelij, non fieret à ſacerdote conſecratio? Ego iſtud fateor eſſe verum, quia ſic me docet Eccleſia, quia ſic Chriſtus docet Eccleſiam. At tu, qui nihili facis Eccleſiam, qui Chriſtũ blaſphemas, qui doces Eccleſiam, qui te proteſtaris nihil habere pro certo, præter euidẽtes ſcripturas, nunquam facies euidens ex ſcriptura, prę ſertim ſi quis tuo tibi more reſpõdet, quód per nulla Euangelij verba fieret conſecratio. Nam vt interim omittam, quod poſſem illud verbum, Hoc facite, referre ad receptionem, idque ex authoritate Apoſtoli: poſito tamen (vt tu rem peritior Apoſtolo tenedia bipenni diuiſiſti) referatur illud ad officium cõſecrandi: quid habes tamen illic, quod probet conſecrationem peragi virtute quorumcunq; verborum illius Euãgelij? An iſta videlicet. Hoc eſt corpus meum? Quo pacto probas iſtud? Præceptum ibi non legis, vt illa verba dicantur, ſicut in Euangelio recitantur, per modum narrantis hiſtoriam. Si vis ibi facere, quod ille facit, tum ſicut iubet Chriſtus, cum dicit, Hoc facite, debet ſacerdos in miſſa non per modum recitantis hiſtoriam, ſed admonentis & affirmantis, dicere, hoc eſt corpus Chriſti, ſicut ipſe non narrauit, ſed admonuit, & affirmauit, quum dixit. Hoc eſt corpus meum. Quid hic dices, ſi contemnis Eccleſiam? Quando facies hanc ſcripturam euidentem pro miſſa vt probes, neceſſe eſſe, illud Euangelium in miſſa legi? Atque hæc poſſem defendere cõtra te, etiã ſi probaſſes, Chriſtum in illis verbis, Hoc eſt corpus meum, peregiſſe cõſecrationem. Nunc veró ne hoc quidem potes probare tu. Nam ſi dicas, ilico poſt illa verba fuiſſe corpus eius, mihi licet dicere fuiſſe, priuſquam frãgeret, ſicut Apoſtolus dicit: Panis, quem frangimus, participatio corporis eſt. Nam quum ita recitant Euãgeliſtæ: Accepit panem, benedixit, ac fregit, & dedit diſcipulis, dicens: Hoc eſt corpus meum, qua ſcriptura vel ratione poſſes refellere, ſi contenderem in illa benedictione peregiſſe mutationem, & iam exiſtens ſuum corpus, fregiſſe & tradidiſſe, & id, quod res erat, dixiſſe: Hoc eſt corpus meum: quippe quod corpus fuerit antequã illa verba proferre cœpiſſet. Hæc aduerſus te facile poſſem defendere. Facile poſſem tueri, ſine vllo prorſus verbo euangelij, poſſe conſecrari ſolo propoſito & benedictione. Imo tolle, quod tu conaris, authoritatem Spiritus ſancti, gubernantis Eccleſiam. & faciam, quod ante dixi, vt ſudes ſatis,

Iã videas Luthere tuã miſſam conſecrari nõ poſſe.

priuſquam

ſacramenta relinquas, Baptiſmum & Euchariſtiam, cur alterutrum eorũ ex finitione tua, ſacramentum ſit, potius quàm illa lotio, qua Chriſtus lauit Apoſtolorum pedes? Nam & illic etiam erat ſignum ſenſibile lotionis, ſicut in baptiſmo, & adeo neceſſaria promiſsio, vt recuſanti Petro minaretur: Niſi te lauero, non habebis partem mecum. Deinde ſicut in cœna dixit, Hoc facite: ita hic quoq; dixit, accurate, propoſito ipſius exemplo, debetis & vos alter alterius lauare pedes. Quid poſſes hic dicere: ſi quis tibi, qui tantum ponis duo, contenderet ex ſcriptura tibi ſumendum tertium, cui competat definitio tua, promiſsio videlicet gratiæ, cum ſenſibili ſigno, qua ſcriptura poſſes iſtud euitare? nec hoc poſſes repellere, nec miſſam ipſam ſtatuere. Nam poſtquam mihi licet, contra vocabularia tua, ex authoritate Pauli, verbum illud, Hoc facite, referre ad receptionem: iam tu, quum volo, detruderis ab altera parte diuiſionis tuæ, qua doces in illo verbo, tradi conſecrationis officium, & abſurdum eſſe, ſi quis illud referat ad receptionem: Et iam pro authoritate conſecrandi retrudam te, vt quæras quidlibet. Quod ſi concedam illa verba referri ad officium conſecrandi, nihilo tamen magis effeceris, vt probare poſsis euidente ſcriptura, quib' modis, aut verbis, miſſa peragenda ſit. Neqne hæc perinde dico, quaſi res ita ſit. ſed quod tu nunquam poſsis refellere, quin ita ſit, ſi quis tuo more tecum diſputet.

Quomodo vitabis hoc, definitor eximie?

Id quod ſolet alias tu metiris.

Nos verò qui certum eſſe ſcimus, Chriſtũ per Apoſtolos ſuos Eccleſiæ tradidiſſe ſacramẽta ſua: certi ſumus de nomero, de forma, de ritu: nec eſſemus incerti, etiam ſi nullum vnquam Euangelium ſcriptum eſſet. Sic enim tradidit Paulus Corinthijs, ſicut acceperat à domino. Atque iſtud per ſermonem tradiderat, ante ſcriptam Epiſtolam, ex nullis Eoangeliſtarum codicibus. Neqne cuiqoam dubium eſt, etiam miſſam celebratam eſſe millies, antequam ſcripſit Matthæus. Hæc ex prima traditione perpetuo more, ſeruata eſt. Hanc ſpiritus Chriſti ſeruat, in Eccleſia. In illa inquam ipſa Eccleſia, quæ docet, quodnam verum ſit Euangelium. Ab hac Eccleſia, tibi diſcenda eſt miſſa, ſi recte miſſam voles dicere. Alioqui dubius & incertus circumferẽris, omni vẽto doctrinæ, & omnia perduces in dubiũ, quod plane ſolum paras, nec aliud moliris omnino, quàm vt miſſam, & ſacramentum, & omnia ſacra, velut incerta tandem omnes miſſa faciant.

Chriſti ſi dẽ cõſtaſura, etiã ſi nullũ extet euãgeliũ ſcriptum.

OSTENDIT PVLCHRE, QVOMO- *do Lutherus irretitus cõfeßione propria, fruſtra iam conatur elabi, variè verſans verbum Auguſtini, & argutans inepte interius iudicandi dogmata, & ius condendi iura.*

CAPVT XXI.

QVARE *ad ſummum principium perfidiæ, eius calamum vertamus, quod eſt verbum Auguſtini. Euãgelio non crederẽ, niſi me Eccleſiæ authoritas cõmoueret, hoc verbũ ſacrilegi eo torquent & deprauant, vt Eccleſiæ, hoc eſt meretrici Romanæ (cui præter titulũ nihil eſt eccleſiaſticum, aut Chriſtianum) tribuant ius, leges condendi. Huic addit dominus Henricus, vt eiuſmodi verbi authoritate, etiã me vrgeat per propria verba, vbi dixi, apud Eccleſiam eſſe ius iudicandi quælibet dogmata. Ego nulla re video huic rudiſsimo capiti Regis opus eſſe, quàm vocabulario Gẽma, vel Breuiloquo, vt vocabula cũ pueris inciperet diſcere, niſi id ex mera Thomiſtarum nequitia facit, vt omnia vocabula, omnia ſignificare cogat, vt etiam hic ius iudicãdi idem ſit, quod ius ſtatuendi vel condendi leges. Breuiter, ſi Auguſtinus, etiam rotundis verbis aſſeruiſſet, ius eſſe alicui in Eccleſia leges condendi, quis eſt Auguſtinus? Quis nos coget illi credere? Qua authoritate eius verbum eſt articulus fidei? Fateor, receptum eſt eius verbum, ſed non ſatis tutum neque firmum. Diuino edicto probandum eſt ius legis condendæ, non humano. Nunc autem Auguſtini verbum nõ ſimpliciter vitiant. Ille enim loquitur de Eccleſia per orbem diffuſa, cuius eſt de dogmatibus iudicare. Illi hoc tribuunt papæ, quem ipſimet confitentur membrum diaboli ſæpius eſſe, & errare. Nec ſolum ei iudicandi, verum etiã & condendi ius copiam, faciunt. Proinde opus eſt, vt rudibus iſtis ſophiſtis, hic declaremus, quid interſit, inter ius iudicandi ſeu cognoſcẽdi, & inter ius condendi ſeu imperãdi. De doctrina cognoſcere & iudicare, pertinet ad omnes & ſingulos Chriſtianos, et ita pertinet, vt anathema ſit, qui hoc ius ſtatuit inuictis & varijs ſententijs. Matth. 6. Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium. Hoc verbum certè dicit ad populum, aduerſus doctores, & mandat eis, vt falſa dogmata eorũ vitent. At quomodo vitare poſſunt, niſi cognoſcantur? quomodo cognoſcere, niſi ius habeant iudicandi? Nunc autẽ non ſolum ius, ſed præceptũ iudicandi ſtatuit, vt hæc ſola authoritas, ſatis eſſe queat aduerſus omnium pontificum, omnium patrũ, omnium conſiliorum, omnium ſcholarũ ſententias. Quæ ius iudicandi, ſolu epiſcopũ, & miniſtris tribuerunt, & impiè ac ſacrilege populo, id eſt, Eccleſiæ reginæ rapuerunt. Stat enim Chriſtus, dicens: Attendite à falſis prophetis. Huic ſubſcribunt ferme omnes omnium prophetarũ ſyllabæ. Quid enim agunt prophetæ, niſi quòd populũ monẽt, ne falſis prophetis credat? At quid eſt, hoc monere, niſi iudicandi & cognoſcendi ius, penes populum eſſe declarare, & confirmare, ipſumq; ſuis operis moneſacere, & excitare, aduerſus omnes omnium ſuorum ſacerdotum, & doctorum doctrinas? Quare hic concludimus, quoties Moſes, Ioſue, David, omneſq; prophetæ in veteri lege populum à falſis prophetis vocant, & monent, toties,*

Verba Luthesi.

Et ego nulla re tibi video opus eſſe, quã mente ſana.

Aduerſus doctores tales, qualis eſt Luther'.

Ex Eccleſiæ catholicæ doctrina iudicat quiſq; docẽtes hęretica.

O peſtiferam gloſſam, vt quilibet vnus iudicet aduerſus vniuerſos.

 clamant,

clamant, mandant, confirmant, excitant, ius cognoſcendi & iudicandi omnium omnia dogmata. At hoc infiniti locis faciunt. Habet hic Henricus noſter, aut vllus impurus Thomiſta, quod iſtis obganniat? Nonne abſtruximus os loquentium iniqua? Redeamus ad nouam legem. Chriſtus, Ioan. 10. dicens: Oues meæ vocem meam audiunt. Vocem verò alienorum non audiunt, ſed fugiunt ab eis. Nonne hic oues facit iudices, et ius cognitionis transfert ad auditores? Et Paulus, cum 1. Corinth 4. dicit: Vnus dicat, cæteri iudicent. Quod ſi, ſedenti reuelatum fuerit, prior taceat. Nonne & hic iudicium, penes auditorem eſſe vult? Sic quicquid Chriſtus, Matth 24. & vbiq; de falſis doctoribus, quicquid Petrus & Paulus de falſis Apoſtolis, magiſtris, & Ioannes de probandis ſpiritibus præcipiunt, eo pertinet vt iudicandi, probandi, damnandi autoritas, apud populum ſit, idq; iuſtiſſime.

Minimè verò, nã tuum os hiat adhuc.

IN HOC paſſu pulcherrimo dominos doctor duo facit. Primo, reſpõdet ad id, quod nuſquam dictum eſt. Secundo, reſpondet id, quod ſtultiſsimum eſt. Circa primum notandum eſt, quòd dominus Luderus ſuo more conatur ludere lectorẽ, vt credat totam Eccleſiam Chriſtianam, priuſquam doceretur à domino doctore, non recte intellexiſſe illud dictum beati Auguſtini, Non crederem Euangelio, niſi Eccleſiæ authoritas me commoueret. Non enim Eccleſiam intellexiſſe ſic, quod niſi doceretur per Eccleſiam catholicam, neſciſſet Auguſtinus, quodnam Euangelium eſſet Euangelium verum, ſed potuiſſet aliquod pſeudeuangeliũ habere pro vero, & verũ repudiare pro falſo: ſed illud Auguſtini dictum hactenus Eccleſiã intellexiſſe hoc pacto, quòd beatus Auguſtinus, etiam comperto, quod eſſet Euangelium verum, etiam ſi Deus id ore ad os fuiſſet ei teſtatus, tamen nollet credere euangelio, niſi iuſſus à Papa. Et iſte eſt vnus error, quem dominus doctor Luderus in Eccleſia deprehẽdit. Alius error eſt: quod ex iſto dicto Auguſtini, põtifices Romani ſumpſerũt ſibi authoritatem cõdendi ius, quum illud dictum Auguſtini tantum pertineat ad poteſtatem cognoſcendi, & iudicãdi dogmata, & eadem iudicãda per populum: nec aliud beatus Auguſtinus ſenſerit. At Eccleſia nunc tot annis ſic intellexit, ſcilicet quaſi ſenſiſſet Auguſtinus de poteſtate cõdendi iura: & ex illo dicto male intellecto, poteſtatem ſibi ſumpſit Eccleſia cõdendi iura. Et in hac re lector, facilè videbis doctorem Luderũ dicere verum. Nam nunquam videbis aliquod concilium, in quo aliqua iura cõdita ſunt, quin ſuper illud dictũ Auguſtini poſuerit fundamentum poteſtatis ſuæ: & maxime videbis hoc in illis concilijs, in quibus iura condita ſunt, ante Auguſtinum natum, & præſertim in cõcilio Apoſtolorum, in quo conditi ſunt Apoſtolorum canones, & in cõcilio, quod Apoſtoli celebrarunt Hieroſolymis, vbi ſtatuerunt pro tempore, de quibuſdam legalibus obſeruantijs. Tertius error eſt: quod Rex Angliæ male intellexit illũ textum Auguſtini, & gloſſam doctoris Martini, qui cõfeſſus eſt, Eccleſiam hoc habere à Deo, vt poſsit diſcernere verbum Dei à verbis hominũ: ex qua Lutheri gloſſa, Rex obiecit Luthero, quòd Eccleſia nõ habet hoc à Deo, niſi quia Deus nõn vult pati Eccleſiam ſuam, in rebus neceſſarijs errare, cum periculo. Ex quo concluſit Rex, confitendum Luthero, quòd Eccleſia hoc etiam habeat à Deo, vt verũ ſcripturæ ſenſum, poſsit à falſo diſcernere, quoniam alioqui fruſtra diſcerneret veras ſcripturas, ſi non poſſet diſcernere verũ ſenſum, à falſo. Et præterea concedendum eſſe Luthero, ex ſuo dicto, quód eccleſia hoc habeat à Deo, vt diſcernat traditiones Dei, à traditionibus hominũ: & falſa dogmata diſcernere poſsit à veris, quia in his non minore periculo falleretur, ꝙ in recipienda ſcriptura humana, loco diuinę. Atq; ex his conſequi, vt Eccleſia nõ poſſit errare in ſacramẽtis, & neceſſarijs articulis fidei, ſed poſsit dãnare Lutheri falſa dogmata, & falſas interpretationes ſcripturę. Hoc argumentũ Regis, viſum eſt patri Ludero tam abſurdũ, quòd non voluit recitare, quia non valuit refutare, ſed tacitè cõfeſſus omnia, dimiſſo Rege, reuertitur ad Papã: & diſtinguit poteſtatẽ cognoſcendi, à poteſtate cõdendi: tantum rhetoricatur ſuo more, hoc eſt, more meretricũ, lenonũ, potatorũ, aurigarũ, ſcurrarũ: & ruſſos citat vocabularia: nam illa ſunt ei vice Dei cuioſpiam, ex machina propitij, quoties aliter explicare ſe non poteſt, & abſoluere ſuam tragœdiam. Ruſus ergo, velut ex vocabolario, docet dominus doctor, quid interſit inter ius iudicandi & ius condendi: tamen interim fatetur Eccleſiam, ſicut habet à Deo ius diſcernendi ſcripturas, ſic & diiudicandi dogmata. Videamus igitur, quid lucrifecerit dominus Luderus ex hac diſtinctione. Differamus pauliſper, illam partem, qua quæratur, an vllus põtifex, vlla ſynodus, vllus princeps, vllus populus, vllũ habeat ius cõdendi iura. Accipiamus interim, quod dat Luderus. Habeat Eccleſia ius diſcernendi ſcripturas & dogmata. In hoc ſaltem, mane Lothere. Iam reuerende doctor ſic arguo vobis cum fauore. Eccleſia habet ius iudicandi dogmata per vos, ſed Eccleſia damnauit dogmata veſtra, ergo per vos dogmata veſtra vere damnata ſunt, quia in ſcripturis & dogmatibus, fatemini Eccleſiam hoc habere à Deo, vt non poſsit errare. Hic non dubito, quin vt ſoletis, iraſcamini & iurgetis: ſed rogo vos domine doctor, reſpondete ad argumẽtum. An prouocabitis ad vocabularium, & dicetis, Eccleſiam, quæ damnauit vos, eſſe Eccleſiam papiſticam: & hæc Eccleſia, quæ habet ius iudicandi dogmata, eſt Eccleſia catholica, per totum orbem diffuſa? Ad iſtam reſponſionem, tacito interea tore pontificis,

Quomodo Lutherus intelligat Augu. verba

Secũdus error Eccleſiæ à Luthero caſtigat°.

Irridetur Luther°.

Tertius error à Luthero caſtigat°.

Quid interſit inter ius iudicãdi & condẽdi doctori Luthero.

pontificis, ego ſic argumentum redintegro: quód in nullo actu multitudinis, requiritur, quòd omnes ad vnum cóſentiant, ſed iſta Eccleſia, quam vos appellatis papiſticá, quę damnat vbiq; veſtra dogmata, eſt multo maxima pars orbis Chriſtiani, ergo adhuc per vos dogmata veſtra mala ſunt, quia damnata ſuut per Eccleſiam catholicam, quæ in talibus male iudicare nou poteſt. Pręterea ad eandem Eccleſiam pertinet iudicare, quæ ſint falſa dogmata, ad quam iodicare pertinet, quæ ſint veræ ſcripturæ. Sed eadem Eccleſia, quæ docet & iudicat, quæ ſunt veræ ſcripturæ, illa inquam eadem Eccleſia docet & iudicat, falſa eſſe dogmata veſtra. Ergo omni modo dogmata veſtra damnata ſunt.

Luther' dãnatur ab his, penes quos fatetur eſſe iudicãdi authoritatem.

QVID rurſus dicitis domine doctor: quod effugium præſtat vobis veſter vocabularius? Mirabile certè. Nam inuenit ius iudicandi dogmata, non pertinere ad pontificem: non ad ſacerdotes: non ad ſynodum, & concilia: ſed per hanc authoritatem Chriſti: Attendite à falſis prophetis, probat authoritaté tributá populo, aduerſus omnes ſanctos pontifices, omnia concilia, & omnes ſanctos patres, quaſi aliá fidem docuerint ſancti patres: aliam crediderit fidelis populus. Docet nos igitur dominus doctor, idem eſſe attendite à falſis prophetis, quod attendite à ſanctis patribus: & didicit ex vocabularijs, idem ſignificare falſum prophetam, & ſanctũ patré. Igitur, poſtquam vno atque altero loco, ex ſcriptura ſacra ſic allegato, probauit dilucide, quibus oportuit iudicibus iudicium dogmatum non ad clerum pertinere, ſed ad populum. Tandé ſic glorioſus victor inſultat. Habet hic Héricus noſter, aut vllus impurus Thomiſta, quod iſtis obgániat? Nonne obſtruximus os loquentium iniqua? Non certè domine, nondum obſtruxiſtis os omnium loquentium iniqua, quia adhuc os veſtrum non obſtruxiſtis, quod loquitur iniquiſsima.

Igitur ſedulo cauet ipſe, ne ſit ſanctus pater.

SED agite domine doctor, nolo vobiſcum cootendere, tantum quæro, quid profeciſtis, quum à clero prouocaſtis ad populum? certè ex fumo fugiſtis in flammam. Nam ſicut nullus eſt clerus in aliqua Eccleſia, per totom orbem diffuſa, qui nõ damnat dogmata veſtra de ordine, & miſſa, ſic nullus eſt vſquã populus, neque Chriſtianus, neque quem vos lóge pluris ęſtimatis, Turcicus, qui non dánat dogmata veſtra de iure condendi iura. Quamobrem quum omnis vndiq; populus, ad qué (per vos) pertinet ius iudicaudi dogmata, iudicat hoc veſtrũ dogma, quód nullus habet ius condendi ius, oon ſolum eſſe impium, ſed etiam ſtolidum: adhuc non effugitis, quiu hoc dogma rectè ſit damnatum, & vere ſit impium, & vere ſtolidũ. Tunc reduco ſic ſyllogiſmum contra vos domine doctor. Illi, quos vos dicitis habere ius iudicandi dogmata iudicant omnes vnanimiter, illud dogma veſtrum, quo docetis, nulli ius eſſe condendi ius, impium eſſe dogma & ſtultum, ergo per confeſsionem alterius partis, quòd Eccleſia poteſtatem habet iudicandi dogmata, probata eſt altera quoque pars illa, quam negaſtis, quòd eadem Eccleſia ius habet coodendi iura: quia quæ poteſtatem habet iudicandi dogmata, iudicat ſalſum eſſe & ſtolidum dogma quod vos docetis, illá ius non habere condendi iura. Nam ſi vllum ius eſt vlli, certè ius eſt Eccleſiæ ſuper Eccleſiam, ſicut cuiq; poteſtas eſt ſuper ſeipſum. At veſtra negat prudentia, nõ ſolum Eccleſiam Romanam habere ius condendi iora, ſed etiam illam Eccleſiam, quam cõceditis habere ius iudicandi dogma, id eſt Eccleſiã (vt dicitis) toto orbe diffuſam. Et ſic videtis prudẽtiſsime pater, vos tam perite diſtinguere, vt veſtræ diſtinctiouis altera pars, alteram perimat.

Lutherũ impie ſentire etiã ſua confeſſione.

OSTENDIT LVTHERI SENTENtiam, omnium abſurdiſsimam, qua docetur vnuſquiſq; ſibi ipſi credere, contra authoritatem cæterorum omnium.

CAPVT XXII.

NAM vnuſquiſq; ſuo periculo rectè aut falſe credit, ideoq; cuiq; pro ſe curandũ eſt, vt rectè credat, vt etiã cõmunis ſenſus, & ſalutis neceſsitas, vrgeat neceſſario iudiciũ doctrinæ penes auditorẽ eſſe. Alioqui fruſtra dicitur, Omnia probate, quod bonũ eſt tenete. Et iterum, Spiritualis omnia iudicat, & à nemine iudicatur. At quilibet chriſtianus eſt ſpiritualis, à ſpiritu Chriſti. Omnia veſtra ſunt (inquit) ſiue Apollo, ſiue Paulus, ſiue Cephas, id eſt, de omnium dictis & factis iudicandi ius habetis.

Verba Lutheri.

At quilibet chriſtianus ſe iudicat hęreticum.

NVNC audis lector, admirabilem ſapientiam. Fortaſsis addubitaſti prius, an reuerẽdus pater eſſet ſemifatuus: nunc nõ dubitabis amplius, quin ſit pluſqoam ſeſquifurioſus Authoritatem iudicandi dogmata, primum ſuſtulit pontifici: videri potuiſſet transferre ad concilium. Tranſtulit à concilijs, putaſſes ad cleri totius multitudinem. Tranſtulit prorſus à clero, transferre videbatur ad populum. Nunc trausfert à populo, & defert ad quemlibet. Hunc tu ſanum putas? Atqui nuuc (ſentio) ſapit certe maxime. Res eſt altioris cõſilij, quàm putabá. Nam Catilina, ſi potuiſſet vti prouocatione tali, ſaluus eſſet. Si dánatus á patribus, prouocaret ad populum, damnatus à populo prouocaret ad quemlibet, nec valuiſſet omnium iuſta damnatio, quandiu in populo reperiretur ſimilis illi quiſpiam, qui damnatum abſolueret. Atqui hac prouocatione ſe protegit Luderus. Olim pontifici permiſit iudicanda, quæ ſcripſit de indolgentijs: & ſtatim prætimeus ſibi, ſicut fugit impius nemine perſequente, primum ex dimidio cœpit appellare, tollens ei poteſtatem de iure diuiuo. Paulò poſt prouocauit in totum, teſtatus eius Pon-

Callidũ Lutheri conſiliũ.

 tificis

tificis poteſtatem iure prorſus nullo fulciri,ſed tamen prouocauit ad concilium, ibi ſalię faſſus,eſſe iudicandi ius: & tamen cautus adiecit, non ſimpliciter proximũ,ſed proximum,quod in Spiritu ſancto foret congregandum. Idque eo fecit coosilio(ſicut bene deprehendit princeps) vt in quocunque concilio damnaretur, ibi negaret eſſe ſpiritum homo (vt Rex lepide ſcribit) nimirum ſpiritalis, qui nuſquam fatetur eſſe Spiritum ſanctum,niſi in ſinu ſuo. Verum adhuc fatebatur,aliquod ſaltem cócilium eſſe,quod per Spiritum ſanctũ iudicaret dogmata. Sed nunc omnia rurſus damnat concilia,etiam Nicenum. Quod, homo nunquã ſibi contrarius, & ſimul damnat, & fatetur optimum. Igitur à concilio prouocat ad populum. Ibi multis verbis diſputauit reſidere,quã, tam ſæpe aliunde alio tranſtulit,poteſtatem iudicandi dogmata. At quum populum quoque, vel maxime ſentiat eius damnare dogmata, nec vnius cuiuſquam nationis populum, ſed omnem omnium gẽtium toto orbe diffuſum, eo rem deducit denique, vt iudicandi poteſtatem relinquat apud quemlibet vnum. Sperat enim nihil dici tam abſurdum poſſe, vt non vnum ſaltem aliquem,alicunde reperiat aſſenſorem. Illũ igitur ſi quem forte tam ſtolidum poſſit inuenire, ne totius orbis conſenſu vacillet,armat impudentia,& furore præmunit. Tollit omnem ſcrupulum,iubet vnumquenq; ſibi fidere. Nam alioqui(inquit)fruſtra diceretur,omnia probate: quod bonum eſt tenete. Et ideo videlicet,quid bonũ ſit, quid malum, in dogmatibus aduerſus vniuerſos,vnuſquiſq; ſibi credat ipſi. Quid ni? Nam ſpiritualis(inquit)iudicat omnia,& à nemine iudicatur. At quilibet(inquit) Chriſtianus eſt ſpiritualis, à ſpiritu Chriſti. Nã omnia veſtra ſunt(inquit) ſiue Apollo,ſiue Paulus, ſiue Cephas, id eſt, de omnium dictis, & factis iudicandi ius habetis.

Deprehẽſam à rege Lutheri calliditatem.

Hoc demũ pacto habeat Lutherus ius iudicandi.

VISVS ſum mihi profecto, Luderi ſtultitiam bene tangere,quum iſta Apoſtoli, Omnia veſtra ſunt,oſtendiſſem afferri, ab iſto ſtolidiſsimè: quum ex eius argumẽto ſequeretur, nos iudices eſſe,non ſolum Papæ, ſed etiã Petri & Pauli. At nũc video,nihil tam abſordum fingi puſſe,qnod uoo poſsis efficere,vt ille pro abſurdo non habeat, ſed & abſurdiora proferat,& dicat eſſe meram ſapientiam. Nam ante fecerat iudices Petri & Pauli totũ populum: Nunc veró iudicem Petri facit & Pauli, è populo ſingulum quenque. Sic igitur arguit nũc doctor Luderus. Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus,ſiue Cephas. & ſic de ſingulis, id eſt,de omnium dictis habetis ius iudicandi. Et hoc dicitur non vniuerſis,ſed ſingulis, ſicut & illud: ſpiritualis omnia iudicat, & à nemine iudicatur. At quilibet Chriſtianus eſt ſpiritualis,ergo quilibet Chriſtianus habet ius iudicandi, hoc eſt ſentiendi, quicquid videtur ſibi, de doctrina Petri,& Pauli, & Marci, & Matthæi, & Ioannis,& Lucæ, & Apoſtolorum, & Chriſtianorum omnium. Nam iſta ratio non magis facit,nec Lutherus eam magis obijcit aduerſus docturee,ſcholas,& coocilia, quàm aduerſus Petrum & Paulum,quorum in hoc oomina citat,vt & eorum quoque doctrinã,iudicio cuiuſq; ſubijciat, tanq̃ idem ſentiente Paulo,quũ ſcripſit, Omnia veſtra ſunt, ſiue Apollo,ſiue Paulus,ſiue Cephas. Et iſta Lutheri ratio,qua nihil eſt abſurdius,tã valida tamen videtur Luthero,vt inde ſibi ſumpſerit authoritatẽ doctor Luderus iudicandi,quòd Epiſtola Iacobi Apoſtuli,nihil habeat dignum Apoſtolico ſpiritu. Sed ad quẽ finem affert hanc rationem doctor Luderus? nempe vt quoniã vnuſquiſq; (vt ait) ſuo periculo rectè aut falſe credit,atque ob id cuiq; pro ſe curandum eſt, vt rectè credat: ideo oon curet quiſquam pontificem,aut cócilia,aut Eccleſiam, aut ſanctos patres,aut populũ,aut Petrum, aut Paulum, ſed de vniuerſis audacter iudicet quilibet: & quia ſuo periculo credit,ideo ſine periculo ſibi credat aduerſus orbem totum,iuxta conſilium illud Sapientis Fili oe ionitaris prudentiæ tuæ, & ne ſapiens videri velis in oculis tuis.

VIDES hic lector,iſtius abſurdiſsimi viri manifeſtas inſanias. Vides ipſius verba, tibi bona fide numerata. nihil à nobis,aut recitãdo curtatum,aut interpretatione detortum. Satis ſcio,ſi nos eius verba ſummatim eſſemus compleſi,ſubituram fuiſſe nonnullis ſuſpicionem: quaſi quæ is rectè ſcripſiſſet, eſſent deprauata narrando,& ipſius telis in eum pugnatum eſſet,qui nihil ſyncere recẽſet. At ego quum ſcirem nemioi futurum credibile, quenq̃ tam abſurda cogitaſſe (ne ſtultitiã hominis cuiq̃ linquerẽ dubiã) ſtatui eius ipſius verba recitare, & ſua manu illi notã furoris inurere. Quamobrem quo minus adhuc dubites illum nihil cogitare ſapientius, ſed vere velle quenq; ſuo ſtare iudicio: audi,quid dicat paulo poſt.

Quanto ſe hic ſecus geſſit quàm Lutherus.

At hic dicent, ſi ſingulorum eſt ius iudicandi & probandi,quis erit modus, ſi iudices diſſenſerint,& vnuſquiſque ſecundum ſuum caput iudicarit,quare neceſſe eſt vnum eſſe, cuius iudicio ſtent cæteri contenti,vt ſalua ſit vnitas Eccleſiæ. Reſpondeo. Hoc cauillũ nullos rectius decet,quàm Thomiſtas. Quæro enim & ego, quis hodie modus eſt, vbi omnes iudicio vnius papæ ſtant? vbi hic eſt vnitas ſalua? An hoc eſt vnitatem eſſe ſaluam, externo papæ nomine vniri? Vbi manet vnitas cordium? Quis eſt certus in conſcientia ſua,papam rectè iudicare? At niſi certitudo ſit,nulla eſt vnitas. Ideo ſub papa eſt quidẽ pompa externa vnitatis, ſed intus non niſi confuſiſsima Babylon,vt nec lapis ſuper lapidem ſit.nec cor cum corde ſentiat. Vt videas, quàm fœliciter medeatur rebus ſpiritualibus ,humana temeritas ſuis ſtatutis. Alia igitur via vnitas Eccleſiæ quærenda eſt.

Verba Lutheri.

Quòd nõ ſit, acceptum referimus tibi.

VIDES quàm ſolicitè hoc agat Luderus, vt nemo

vt nemo timeat fidere ſibi ipſi. Nam & pro cauillo habet, quòd omnia ſic eſſent incerta: & tot diuerſitates in fide, quot capita forẽt in populo. Et velut ſimili cauillo deridet: ſi quis in fidei rebus pontifici malit acquieſcere, quàm fluctuare, & omni vẽto doctrinæ circumferri, aut ſoli prorſus inniti ſibi. Et loquitur tãquam pontifex aliã duceat fidẽ, quàm eã, quæ populo Chriſtiano publica eſt: imo negat eſſe vllam fidem, in qua conſentiunt Chriſtiani, qui parent pontifici. Sed ſic mentitur eſſe alij aliam, vt nec cor cum corde ſentiat: & hãc vanitatis iniquitatem, cor eius congregauit ſibi, vt dum perſuadeat omnibus nihil vſquam eſſe certi, ſed vnumquenque ſuo periculo credere, perducere poſſet vnumquenque metu ſui periculi, vt nihili faciens authoritatem totius Eccleſiæ, nihili faciens ſanctos patres, & doctores & veteres omnes interpretes, interpretetor è ſuo quiſqoe ſenſu ſcripturam ſacram: & ſibi, quam libeat, fidem formet nouã. Nam quum Petri quoq;, & Pauli iudicem fecit quenq; Lutherus, cõſcendat quiſq; tribunal in corde ſuo, & vtrumq; iudicet, Hic bene dicit Paulus, hic male. Hic probe Petrus docet, hic docet perperam. Hic rectè cõſulunt Eccleſiæ, ſicubi ſuadent credere: hic Thomiſtice, ſicubi iubẽt benefacere. Iacobus verò, quum ſit Apoſtolus, nihil habet omnino ſpiritus apoſtolici, quem nõ pudet ſcribere: Fides ſine operibus mortua eſt. Vnus duntaxat eſt, cuius nemo iudex eſt, qui quicquid dicit, certum eſt: is doctor Luderus eſt, qui certus eſt, ſua dogmata ſe habere de cœlo, de cuius aduentu Propheta prædixit, dicens: Tertius è cœlo cecidit Cato. Et item alius. Iam noua progenies, cœlo demittitur alto. Et idem Propheta prophetauit, quã demittẽdus ſit, quum ait: Facilis deſcẽſus Auerni. Nam ille textus, de doctore Ludero loquitur ad literam.

Id videlicet põtifici impingens, quod ipſe facit.

Ratio iudicij ferẽdi de veteribus ex ſentẽtia Lutheri.

Verba Lutheri.

Et hic docet oẽs, quòd tu impie erres.

Alia igitur via, Eccleſiæ vnitas quærẽda eſt. Hæc eſt, quam Chriſtus ponit Ioan. 6. Erunt omnes docibiles Dei, Omnis qui audiuit à patre meo, venit ad me, ille inquam internus ſpiritus ſolus, vnanimes habitare facit in domo. Hic docet, idem ſapere, idem iudicare, idem cognoſcere, idem probare, idem docere, idem confiteri, idem ſequi. Vbi ille non fuerit, impoſſibile eſt, vt vnitas ſit. Et ſi qua fuerit, externa & ficta eſt. Quare & Deo nihil curæ eſt, vt impij homines vnum vel non vnum ſint, qui vnitate ſpiritus inanes ſunt. Suis filijs ad externam vnitatẽ ſufficit, vnum baptiſma, & vnus panis, tanquam communes caracteres & ſymbola, per quæ fidei ſuæ, & ſpiritus vnitatem profitentur & exercent. Papiſtica Eccleſia ſuam vnitatem in vnitate externi ſui idoli papæ locat, interna autem, confuſionis erroribus diſperſa in omnes voluntates Satanæ.

NVNC in mentem mihi lector venit illud Euãgelium quo dæmones ex ore furioſi, Chriſtũ inuiti, tortiq; cõfeſſi ſunt: Ieſu Chriſte fili Dauid, quid ante tempus veniſti torquere nos? Nam hic plane dæmoni, qui Lutherum poſſidet, veritas extorſit inuito reſponſum id, quo totam Lutheri ſectam funditus euertit. Etenim hoc ipſum eſt Luthere, quod tibi toties ad aures inclamauimus, & noluiſti audire, ſanctum Dei ſpiritũ Eccleſiæ ſuæ intus inſpirare veritatem. Illum internum ſpiritum, omnes reddere docibiles Dei, illum ſolum facere, vt habitent vnanimes in domo. Illum docere, vt idem ſapiant, idem iudicent, idem cognoſcant, idem probent, idem cõfiteantur, idem ſequantur, idem doceant. Illum internum ſpiritum ſolum eſſe, qui faciat, vt habitent vnanimes in domo, vt qui extra domũ ſunt, non ſint vnanimes, ſed per hæreſes & ſectas diſsideant. Hæc Eccleſia Catholica, quam tu appellas papiſticam, quam tu ſic diſſentire mentiris, vt cor eum corde non ſentiat, ita per hunc internum Dei ſpiritum cõſentit in articulis fidei, vt vnanimiter infidelitatis tuæ dogmata condẽnet. Tota eccleſia, per totum orbem diffuſa matrimonium habet pro ſacramento: ordinem habet pro ſacramento: pœnitentiam habet pro ſacramento: & quid opus eſt commemorare ſingula? Hæc vnanimiter & nunc ſentit Eccleſia, & per tot ſenſit ſecula. Quod ſi tu ac tuus grex aliud creditis, nihilominus Eccleſia vnanimis eſt in domo. Nam purgauit, ac depurauit, quum te purulentam vomicam lancinauit, atque eiecit è corpore. Fateris nũc, vbi Dei ſpiritus eſt, ibi conſenſum eſſe Illum intus docere, quæ vera ſint. Profer ergo Eccleſiã, quæ conſentit tecum: dic, quibus in terris, Eccleſia ſit vere malignantium: vbi populus, aut tam impius vſquã ſit, aut ſtolidus, vt cõtra ſpiritum Dei, qui per tot ſecula docuit Chriſtianos omnes, idẽ cõtra te credere, nunc tandẽ credat homini furioſo tibi, ordinem non eſſe ſacramentũ: qui ſpretis Apoſtoli minis ſuſcipiat eucharistiam, quàm maximè poteſt peccatorũ titillatione turbata conſcientia, ſolam fidem ſufficere, bonis operibus non opus eſſe, Apoſtolum, qui neget illud, nihil ſapere ſpiritus apoſtolici, Chriſtianum quenquam legibus obligari non poſſe, & mille abſurdiſsimas impietates eiuſmodi. Potes ne vllam eccleſiam nominare, cui tam ſtulta perſuaſeris, quæ ſibi fas eſſe cenſeat recalcitrare magiſtratibus, & vtile credat eſſe, viuere ſine legibus? Sat ſcio nullum populum potes. Ergo quum Dei ſpiritum fatearis eſſe, qui populum faciat vnanimem in domo: & eadem de rebus neceſſarijs ſentiẽtem, velis nolis, tibi fatendum eſt, illam Eccleſiam eſſe catholicam & Dei domum, in qua per tot ſecula conſenſerunt omnes vnanimiter, aduerſus inſenſatam ſententiã tuam, & tibi Dei ſpiritũ prorſus deeſſe, qui detruſus è domo toti diſſentis eccleſiæ, in qua cõtra te totus per orbẽ populus, tot ſeculis operante Deo conſentit. Tecũ conſentit nullus. Quid dico populus? imo demiror, ſi tecũ ſentiat quiſquã vnus homo. Nam

Lutherũ concedere id iam quod maxime ei aduerſum ſit.

Hi ſunt Lutherani.

Catalogus hæreſium Lutheri.

Hoc non eſt infrequẽs Luthero, vt à ſe diſſentiat.

hoc certo ſcio, tecum non conſentis ipſe. Nam primum confeſſus es, Eccleſiam hoc habere à Deo, vt falli non poſsit, in diſcernendis Dei verbis, à verbis hominum. Deinde adactus rationibus Regis, faſſus es Eccleſiã idem ius habere, in diiudicendis dogmatibus. Quid ergo ſibi vult, quod poſtea dicis, vnumquenq; ſuo periculo credere? quaſi Deus optimus, quenq̃ perplexũ redderet, nec aperiret exitum. Quæſo te, ſi verum eſt, quod ante dixiſti, quo ſuo periculo credit, qui toti credit eccleſię, de quopiam articulo fidei conſentienti? quum Eccleſiam fatearis hoc habere à Deo, vt in diiudicandis dogmatibus, falli nõ poſsit, quippe quæ per te quoq; ne cõſentire quidem poſſet in articulum fidei, niſi intus illo docẽte ſpiritu, qui facit habitare vnanimes in domo.

ECCE Luthere, quibus ambagibus inſanienti tibi, tandem inuito veritas extorta eſt, qua fateris ignarus, eas, in quibus Eccleſia tota tot conſenſit ſeculis, quas tot libellis hactenus inſectatus es, tanquam traditiones hominum, nunc, inquam, ſubitò fateris ignarus eſſe traditiones Dei, ſine cuius occulto flatu, tam latè fuſus Dei populus, in vnum conſpirare non poſſet: quum ille ſolus ſit, qui quod fateris, habitare faciat vnanimes in domo. Et inde, quàm hæc exciderint, ignaro. Nam protinus perinde ac ſi nihil horũ prorſus audiſſes vnq̃, quæ iam ipſe dixiſti, dicis ilico talia, vt illis, quę dixiſti modo, non aliter pugnent, ac pugnant cum luce tenebræ.

Verba Lutheri.

Tu nunc vide, cuius ſpiritus fuerint ſacrilega illa, & abominanda concilia, qua aduerſus tanta totius ſcriptura fulmina, apertiſsimaſq; ſententias auſa ſunt, ſibi Pontificibus arrogare ius iudicandi, & cognoſcendi, inſuper et imperãdi, & condendi. abſq; dubio Satana iſta fuerunt cogitationes, quibus in orbem inundauit operationes erroris, & abominationem in loco ſancto ſtatuit ſecuriſsima tyrannide, poſtquam populo erepta eſt authoritas iudicandi, qua pauere cogerentur falſi doctores, & patefacta via per ſtolidam populi ſuperſtitioſamque obedientiam & patientiam vniuerſis erroribus & abominationibus irruendi.

At mihi nemo videtur plura arrogare, quã tu.

NON tibi videtur lector, per iſtud os impium, inferæ ſpirare furiæ? Nam quæſo te Luthere per iſtos, qui te exagitant infernos dæmones, quum tui ſimiles peſtes, cacodæmon aliquis immittat in dominicum gregem, dum res excutitur, cenſes totũ Chriſtianũ populum ex toto orbe, velut ad comitia Conſulũ conuocandum ſimul in campum Martium, & viritim exquirenda ſuffragia? Quæ arrogantia eſt, ſi de gregis periculo potiſsimum tractent paſtores? Quibus nam id negocium potius cupiat delegatum populus, quam epiſcopis, ad quos maxime ſpectat, eſſe de populi ſalute ſollicitos? Si, quod tu ſępe iactas, Deũ adeſſe concedis in medio eorum, vbicunq; ſunt duo, vel

Imo potius ex omni ſylua cõgeſtẽda ligna, ad cremãdum Lutherũ.

tres congregati in ipſius nomine, ibi negabis eſſe, vbi in eius nomine, maximis de cauſis ſint congregati tam multi? Recordare rurſus eorum, quæ dixiſti proxime, Deum eſſe, qui in Eccleſia ſua cõſenſum operetur. Ex omni parte Eccleſiæ late per orbem diffuſæ, congregati ſunt ad concilium: & quod paulò poſt nec ipſe negas, viri optimi pleriq; ac ſanctiſsimi conſenſerũt inter ſe, redierũt quiſq; domũ: cõſenſit in eadem fere totũ per orbẽ fuſus populus. At per quem conſentit populus Chriſtianus? an nõ faſſus es id per illũ fieri intus docentem Deum, qui habitare facit vnanimes in domo? Ergo quod ante faſſus es eſſe Dei, debaccharis fuiſſe cogitationes Satanæ, quibus patefieret via per ſtolidam populi ſuperſtitioſamq; obedĩetiam vniuerſis abominationibus irruendi.

VIDES nunc Lector Lutheri cõſtantiã: vides mala, quæ naſci repperit ex optimorum patrum in Dei nomine congregato concilio. Sed quomodo malis iſtis occurremus, hoc antedocuit, quum dixit: Vnumquenq; ſuo periculo recte aut falſo credere. Igitur ſi ſtatuatur vt quiſq; credat, quicquid velit: iam vere inuenta eſt via, qua nullus error poſsit irrepere.

Verba Lutheri.

Et vt hic mei Henrici & ſophiſtarum recorder, qui à longitudine temporum & multitudine hominum pendent cum ſua fide, Primum negare non poteſt, huius rapti iuris tyrannidem vltra mille annos duraſſe. Nam in ipſo concilio Niceno omniũ optimo, tam tum incipiebant leges condere, & ius iſtud ſibi vendicare. Atque ab eo tempore hactenus inualuit, vt nihil receptius ſit, nec firmius aliquid multitudine hominum & diuturnitate probari poſsit, quàm hoc ius. adeo vt nemo id non putet hodie ſanum, rectum, ac diuinum eſſe. At hic vides ſacrilegium & impietatem eſſe aduerſus euidentiſsimas & inuictas ſcripturas Dei. Quare ſi tantus error & tale ſacrilegium, tanta longitudine temporis, tanta multitudine hominum, vel conſentiente, vel ſeducta, vel probante regnauit aduerſus veritatem Dei, ſemel volo hic omnibus ſophiſtis & papiſtis capitale eorũ argumentum de longitudine & multitudine ad puluerem vſq; contritum, & os obſtructum, vt videãt, cur Deus nolit nos vlli creaturæ quantumuis longæ et multæ et magnæ credi, ſed ſoli ſuo infallibi verbo.

VEL iſtud quis non ſentiet inſanũ eſſe, qui ſcripſit, niſi is ſit inſanus, qui legit? Nam & Nicenum concilium fatetur optimum: & tamẽ illud ait initium fuiſſe omnium malorum, & incepiſſe iam ipſos optimos & ſanctiſsimos viros ſacrilegium & impietatem, aduerſus euidentiſsimas & inuictas ſcripturas Dei, quod facere nõ potuiſſent, niſi aut ſtultiſsimi aut peſſimi. Nam ſi euidentiſsimæ ſcripturæ ſunt, cæciſsimi fuerunt, ſi non viderunt: ſi viderunt, impij, qui contẽpſerunt. Et tãtum ſacrilegium & impietatem improperat homo ſacrilegus & impius tanto numero virorum talium,

quos

quns ipſe qnoq; fatetur optimos, vt ſemel ſe, tā ſanctis patribus impietatis pœnas dare oſtē-dat, & manifeſto furore plecti, qui tam ſtolide pugnātia cogitur ore ſacrilego delirare quā oe mo poſſet, non agitatus furijs. Vt illud omittam, quod ibi quoque mentitur, quum ait, In concilio Niceno primum cœpiſſe condi leges, quum ſatis conſtet apoſtolos. & concilio cō-muniter, & ſeorſum ſingulos condidiſſe leges ſicut & Rex obiecit, ad quę nihil omnino Lutherus reſpondet.

Verba Luther. *Habemus itaque abſque omni controuerſia, ius de doctrina cognoſcendi, & iudicandi, ſeu probandi eſſe penes nos, non penes concilia, pontifices, patres, doctores. At hinc non ſequitur eſſe ſimul penes nos ius condendi leges. Nam hoc ſolius Dei eſt. Noſtrum eſt legem & verbum eius cognoſcere, probare, iudicare, & ſecernere ab omnibus alijs legibus, ſed nequaquam condere aut mandare Neque enim ſequitur ex verbo Chriſti. Attendite a falſis prophetis, ergo veſtrum eſt prophetare, imo vt Petrus ait, Nunquā voluntate humana eſt allata prophetia, & nulla interpretatio ſcripturæ fit ex proprijs, ſed inſpiratione ſpiritus ſancti, locuti ſunt ſancti Dei homines. Ita non ſequitur. Oues meæ vocem meam audiunt, ergo oues vocem meam condent vel facient, imo contrarium ſequitur. Vocem meam ego condo, oues autem conditam agnoſcunt, probant, & ſequuntur.*

Vide, ſi non omnia pro ſuo dicat cōmodo

Ecce quā ſpectatia a' negaciū pro-ſtrat.

HIC video, magnum ius eſſe non penes concilia, pontifices, patres, doctores, ſed penes vos, quos quæſo vos? Ego putabam Martinum Luderum eſſe reuerendum patrem, eſ ſe doctorē, nūc vos negatis virūq;. Eſſe quidē dicitis illud ius cognoſcendi, non penes patres, neq; doctores, ſed penes vos. Quos ergo vos? non vos patres. ſed fratres: vos nō doctores, ſed indoctos. Bene dicitis profectò domine. Tunc ego video per vos, quod patres & doctores habuerūt doctrinā penes ſe: ſed vos qui eſtis indoctus frater habetis penes vos, non doctrinam, ſed ius iudicandi doctrinam ſine doctrina. Nam doctrinam non cognoſcitis, ſed habetis ius cognoſcendi.

SED nullus habet (vt dicitis) ius cōdendi leges Nam hoc ſolius Dei eſt. & ſic nō ſolū reges, & populi condentes leges, ſed & Apoſtoli, qui fecerunt idem, eodem ſpiritu, more Luciferi ſibi vſurparunt poteſtatem Dei. Sed tamen mitior eſt in Babylonica reuerēdus frater. Nam ibi dicit, neminem poſſe ponere vnā ſyllabam ſuper Chriſtianum quenquam, ſine ipſius conſenſu, ſed cum eius aſſenſu poſſe. Atq; ita per illam regulam reuerēdi fratris poteſt ſaltem condi lex, quæ tantiſper valeat, donec aliquis alius veniat in regionem, qui nunquam conſenſit in legem, id quod vbique ferè fiet intra biduum. Nunc vero nulla cōdi poteſt omnino, vt plane ſe doceat in reiam ſeria Luderus inepte ludere. Igitur poſtquam tam mirabili ſapientia ſe geſsit Luderus in hac materia, magnifice ſtatim concludit

Verba Lutheri. Igitur vos eſtis lupus & ſatanæ miniſter & falſus propheta

Quare videmus hic, omnes pontifices, omnia concilia, omnes ſcholas, qui aliud in Eccleſia ſonant, quam verbum Dei ſolum, eſſe lupos, Satanæ miniſtros, et falſos prophetas. Simul intelligimus inſignem Henrici noſtri, & omnium Thomiſtarū ſtoliditatem, qui os ſuum impudens in cœlum ponunt, & dicere audent, in hoc ſacrilego libello. Etiam ſi ſacramentum ordinis non eſſet in ſcripturis inſtitutum, tamen penes eccleſiam eſſe ius inſtituendi rius Et quam ſinite verbum Anguſtini, quod de ruā-gelio per Eccleſiam toto orbe cognito & probato loquitur, aptatu ad ius traditionum, arbitrio impiorum hominum ſtatuendarum. Iſte eſt modus intelligendi dicta patrum, & ſcriptura. Hi ſunt, qui ſcribunt aſſertiones ſacramentorum. Horum multitudo & diuturnitas eſt poteſtas facerdi articulos fidei, tam ſtupidi & hebetes, vt inter cognoſcere & imperare nihil diſcernant.

IAM decies declarauimus verbum Dei, tam illud eſſe, quod Deus abſque ſcripto ſuæ dicit eccleſiæ, quam quod ſcriptura comprehenſum eſt. Sed quando manifeſtum eſt, Luderum loqui tātum de verbo Dei ſcripto: manifeſtum eſt, quod mētitur plane miniſter iſte Satanæ, qui clamat omnes miniſtros eſſe Satanæ, quicunque ſonant aliud in eccleſia, quam verbum Dei ſcriptum, in ſcriptura ſacra. Nam hac ratione miniſter iſte Satanæ miniſtrū Satanæ pronunciat apoſtolum, qui dixit: Seruate, quæ præcepi vobis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam, qui multa & docuit, & inſtituit, non ex verbo Dei ſcripto, ſed ex non ſcripta traditione Dei. Nam & illud ipſum de Euchariſtiæ ſacramento. Paulus nō ex verbo Dei ſcripto, ſed ex non ſcripta Dei traditione tradidit Corinthijs. Quin & euangeliſtā prononciat, iſta ratione miniſtrum eſſe Satanæ, qui non ſolum docuit verbum Dei non ſcriptum, ſed etiam ſcripſit ipſe, omnia Dei verba, neque ſcripta eſſe, neque ſcribi poſſe. Quamobrem quum euangeliſta ſcribat, nec omnia ſcripta eſſe, nec ſcribi poſſe: tibi nec Ludere ſcriptura quærenda eſt, quæ probet, quicquid ex dictis, factis, inſtitutis Chriſti, non potuere ſcriptores comprehēdere, velut erychthoniū quempiam deformem ac mōſtroſum partum, æternis eſſe tenebris damnatum, & eum miniſtrū Satanæ, qui eorū omniō quicquā ſonet in eccleſia, quę ſcriptura quidē nō ſunt quæ tamē fecit, quę tamē docuit Ieſus, & à patre miſſus ſpiritus. Tu nunc Luthere, qui nihil admittis, niſi ſcripturas, profer ſcriptoras, quibus vetitum probes talia quenquam ſcribere.

Quoties hoc dictū tibi vis Lutheret

Is ꝓferet ſua doctrinam.

AT ſi qois (inquis) talia ſcribat, quæ pro Dei verbis aſſerat, atque affirmet, ille Satanæ miniſter eſt.

INTERIM extorſimus iſti miniſtro Satanæ

Satanę, non eſſe protinus miniſtrum Satanæ, qui præter Dei ſulius verbum ſcriptum, hoc eſt præter ſolum ſcripturæ verbum, aliud ſonet in eccleſia.

AT vt non ſit (inquiet) miniſter Satanæ, qui loquitor aliud Dei verbũ, præter id quod in ſcriptura ſacra ſcriptum eſt, tamen eſt miniſter Satanæ, qui non ſolũ ſit lucutus, aut ſcripſerit, ſed & aſſeruerit.

AT hic quoque mentitur iſte miniſter Satanę. Nã ſi fas eſt ſcribere Chriſti verbũ, quod dictum eſt, certe fas eſt & affirmare, quod verum eſt. Tandem huc paulatim detrudetur iſte miniſter Satanę, vt diſcedens ab eo, quod dixerat prius, nunc eum dumtaxat aſſerat eſſe miniſtrum Satanę, quicunque alios cogat ad credendum vllum Dei verbum, quod nõ habetur in ſcriptura canonica. Reſpondeat ergo nobis iſte miniſter Satanæ: Si quicquam ex illis, quæ quidem ſcripta non ſunt, quæ tamen fecit, docuit, tradidit Ieſus: quid ſi ex his (inquam) aliquid aliquis referat Luthero, & relatũ iubeat credere: ſed referat is, de quo certus ſit eum, qui referat, errare quicquam, aut falli in ea re diſcernenda non poſſe? Vtrum peccaret ille, qui iuberet credere, an Luderus, ſi recuſet credere? non dubito, quin hic fateretur ſe teneri, vt credat reuelationi tam certæ.

Qui in omnem partẽ ſe vertit iſte Proteus.

At Luderus ipſe fatetur, Eccleſiam falli non poſſe in iudicando verbo Dei, ergo Eccleſiæ narranti quicquam eorum, quæ fecit, quę docuit, quæ tradidit Ieſus, credere tenetur Luderus. Ipſe Satan apud inferos, non tenetur ſua cathena fortius, quam hac cathena ſtringitur eiuſdem Satanæ miniſter Luderus.

Quoties vincitur Luther' ſua confeſſione

Nam ſi dicat ſe, quum fateretur Eccleſiam habere à Deo, vt poſsit Dei verba diſcernere à verbis hominum, hoc ſenſiſſe dumtaxat de verbo ſcripto, non etiam de eo dictum, quod eſſet quidem, aut factum, aut dictum à Deo, ſed tamen non ſcriptum in ſcriptura canonica, iam ante detruſus eſt ab illo præſidio, poſtquam rationibus Regis adactus, fatetur Eccleſiam habere hoc quoque, vt poſsit dijudicare non ſolum ſcripturam, ſed etiam quælibet dogmata. Neque enim idem cenſet ſcripturas eſſe, quod dogmata, præſertim homo tam freqoens apud vocabularioa. Quod ſi id faſſus non eſſet, tamen quantumuis impudens fuerit, neceſſario fatebitur, niſi nobis probet, quód Deus qui potuit eccleſiam docere, quis verum ſcriberet, non poſſet eam docere, quis verum diceret, aut Deo demum id fuiſſe curæ ne falleretur Eccleſia mendacibus chartis, voluiſſe vero, vt falleretur mendacibus linguis.

Quomodo Luterus à Rege coact' ſentẽtiã mutarit.

Solue Lutere hoc dilẽma

NVNC ergo vides lector, qood iſte miniſter Satanæ, qui ſcribit omnes eſſe miniſtros Satanæ, quicunq; in eccleſia loquuntur aliud, quam ſolum verbum Dei, ſolus exemplo magiſtri ſui Satanę. ſolus (inquam) torquet, inuertit, & blaſphemat verbum Dei.

REFELLIT APERTISSIMAM LVtheri ſycophantiam, qua Regem mẽtitur dicere eccleſiam habere ius inſtituendi ſacramenti Ordinis.

CAP. XXIII.

SImul intelligimus inſignem Henrici noſtri & omnium Thomiſtarum ſtoliditatem, qui os ſuũ impudens in cœlum ponunt, & dicere audent in hoc ſacrilego libello, etiam ſi ſacramentum ordinis non eſſet in ſcripturis inſtitutum, tamen penes Eccleſiam eſſe ius inſtituendi eius, & quam ſtulte verbum Auguſtini, quod de euangelio per Eccleſiam toto orbe cognito & probato loquitur, aptarit ad ius traditionum arbitrio impiorum hominum ſtatuendarum. Iſte eſt modus intelligendi dicta patrum & ſcripturas. Hi ſunt qui ſcribunt aſſertiones ſacramentorum. Horum multitudo & diuturnitas eſt poteſtas faciendi articulos fidei tam ſtupidi & hebetes, vt inter cognoſcere & imperare nihil decernant.

Verba Lutheri. Quanto impudẽtior tu qui quod Deus inſtituit maledictis inſectaris.

Tu ità diſcernis vt omnia imperes cognoſcas nihil

DE verbo Auguſtini, quam recte ſcribat Lutherus, opinor eſſe dictum ſatis. Nunc de eo dicendum, quod rex ſcripſit penes Eccleſiã eſſe ius inſtituendi ſacramenti. Legi lector atq; relegi totũ Regis librum, vt viderẽ, quomodo, quibus verbis illud diceret, quod Eccleſia poſſet inſtituere ſacramentum Ordinis, etiã ſi inſtitutũ non eſſet à Deo, certe nõ inuenio id aperte dictum per aſſeuerationem, ſed tantum repetendo, quæ probauerat, dicit obiter quiddã, non tamẽ prorſus idẽ, quod ei Lutherus imputat, ſed ex quo reor eum arripuiſſe anſam, qua illud, vt ſolet colligat. Nam verba Regis iſta ſunt.

Quod nihil ſolidi habet Lutherus leuiſsima quæq; ſectatur.

NVNC quoniam probauimus ex ipſius Lutheri fundamento, ſacramenta, quæ credit eccleſia, non aliunde quam à Deo potuiſſe onſtitui, etiam ſi nihil inde prorſus in ſcriptura legeretur: videamus tamen, an ſcriptura tã nullam omnino mentionem faciat huius ſacramenti.

Verba Regis

EN lector candide, quibus verbis Rex in Sacramento ordinis dicit Eccleſiam potuiſſe inſtituere ſacramentũ Ordinis, etiam ſi non fuiſſet inſtitutum à Deo. Sic intelligit verba regis Luderi ſapientia, ſic recenſet Luderi ſynceritas. Sic orbis iudicium reuerẽdi patris virgineus reueretur pudor. Hic eſt, cuius verbo, contra ſanctos patres, & verbum Dei ſtare debeat mundus: & quia dicit ipſe ſe certum eſſe dogmata ſua ſe habere de cælo: ideo ſcilicet certi ſunt omnes, quod frater mendaciſsimus non poteſt mentiri.

TAXAT LEPIDE LVTHERI glorioſum triumphum de miſſa.

CAP. XXIIII.

Verba Lutheri.

Quanta eſt Lutheri calliditas, qui iã Satanam magiſtrũ ſuũ deprehendat ſtultitiæ.

REuertamur ad propoſitum. Miſſam itaq; extorſimus, & triumphamus aduerſus aſſertorem ſacramentorum, non eſſe opus neq; Sacrificium, ſed verbum & ſignum gratia diuinæ, quibus erga nos vtitur pro fide in eum erigenda, & firmanda. Videmusq́, quàm ſit infatuatus Satan, vt quo diutius & magis in nos furat & ſcribat, eo inſulſius & ineptius delyret. Nam iſte liber regis, vt omnium, qui contra me ſcripti ſunt, fere eſt latiniſſimus, ita eſt certe omnium ineptiſſimus & ſtolidiſſimus, vt pene noſtris Lypſenſibus ſcriptoribus, eũ tribuerim, qui ſic ſolent argutari, quando argutantur optime.

Noua ratio triũphandi Luthero vſurpata

Quam mirabilis rerũ nouator eſt, D. Martinus, poſtquam fecit nobis nouam religionẽ, & nouam fidem, nunc nouo more triumphat ante victoriam. Solebat ægre triumphum impetrare, qui ſæpe viciſſet. Sed is decies iã triũphat, qoia ter decies victus eſt. Verum idcirco minus eſt iſtud mirãdum, quia veteres ab alijs impetrabant. Luderus vero triumphum ſuum ſibi decernit ipſe. Sed quid ni facile triumphet de tã fatuo libello, quam fuit libellus ille principis, qui vt omniũ, qui contra Luderũ ſcripti ſunt fere fuit latiniſsimus, ita fuit omnium, ſi credimus Luthero, ſtultiſsimus. Quid ni? Nã & ideo id, quod ipſe fatetur, illis maxime placuit, qui maxime cupiunt ſcilicet, quicquid aduerſus illum ſcribitor, maxime eſſe ſtolidũ. & ideo etiam D. Luderus tam vehementer iraſcitur, quia illum librum facile poteſt per ludũ iocumque refellere, vtpote cuius ſtultitia Lutheri ſapientiam deprehendit, & impietates eius oſtendit, & publice traduxit ſtolidæ ſolertiæ conſilia, quibus ſibi viſus eſt callide viã ingreſſus, qua Chriſti ſacramẽta omnia, omnẽ fidem religionemq́; ſubuerteret.

Verba Lutheri.

Triumphata vero miſſa, puto nos totum Papã triumphare. Nam ſuper miſſam ceu rupem nititur totus papatus cum ſuis monaſterijs, epiſcopatibus, collegijs, altaribus, miniſterijs, & doctrinis, atque adeo cum toto ventre ſuo. Quæ omnia ruere neceſſe eſt ruente miſſa eorum ſacrilega, & abominanda. Sic Chriſtus per me cœpit abominationes in loco ſancto ſtantes reuelare, & deſtruere eum, cuius aduentus fuit per operationem Satanæ in prodigijs, & ſignis mendacibus. O miſerum illum defenſorem eccleſiæ papiſticæ. O miſeram Eccleſiam, quæ fruſtra indulgentias ſuas pro tãto libello profudit. Niſi quod digna merces reddita eſt tam defenſori, quàm libello. Quales enim ſunt indulgentiæ, talis eſt Eccleſia, talis defenſor, talis & libellus.

Is tu es Luthere omnib⁹ modis.

Tanquam diceret, poſtquã nunc in cœlum conſcendi, ſubuectus alis anſeris, poſſum iam quolibet radijs prodeambulare ſolaribus, & ex alto tãquam formicas deſpicere papas omnes, & omnes epiſcopos, collegia, monaſteria, ſacerdotes, equites, duces, principes, omnia ſubieci pedibus meis, poſtquam ad aquilonem poſui ſolium meum, & factus ſum ſimilis altiſſimo Sic Satan abominationem ſtatuit in loco ſancto, dum abominandum fraterculũ ſuſcitat in Eccleſia Dei, dum ſacrilegum ac deteſtabilem nebulonem furioſis inflat furijs, qui ſacramentorum ignauus hoſtis, tumore vano pugnet aduerſus eum, coius aduentus fuit cũ humilitate, qui poſt veniet cum potentia, quũ ſpiritu oris ſui in puluerem difflabit iſtum, ſuperbiæ & diffidentiæ filium, qui iam gloriatur ſtolidus in malicia, & ſibi videtur potẽs in iniquitate, dum ſecum dicit inſipiẽs in corde ſuo, non eſt Deus.

Lotheri fatuoſa gloriatio

Tantum non hoc dicit Lutherus.

O miſerum aduerſarium ſacramentorum, quem tunc ſacramentorum gratia deſtituet. O miſerum illuſorem caracterum, quem tunc baptiſmi caracter & caracter ordinis, velut inuſta ſtigmata traducẽt transfugam, tradẽtq́; ſupplicio. O miſerum irriſorem eccleſiæ catholicæ, quæ tunc viciſsim miſer in tuo ridebit interitu. Tunc illuſor indulgentiæ, heu quibus ſuſpirijs optabis indulgentiam, quum negata venia recipies meritam iniquitatis mercedem in æternis ignibus, qui diabolo & angelis eius tui ſimilibus præparati ſunt.

REFVTANTVR LVTHERI nugamenta aduerſus Sacramentum Ordinis.

CAP. XXV.

Verba Lutheri.

HAEC mihi pro defenſione primi ſacramẽti ſatis ſint. In quo aſſerendo maximè laborauit aſſertor dominus Henricus, vt qui nõ ignorauit in hoc eſſe ſitam ſummam ſalutis papiſtici regni. Cætera cogor differre obrutus multis alijs occupationibus, tum maxime transferenda Biblia, neceſſaria ſcilicet opera. Ne Satanæ ſtudia ipſe proſperem nimio.

Certe pſperas quãtum vales.

Hactenus ſatis laboratũ ſit. D. Ludero, pro impugnatione primi ſacramenti. Iam laſſatus in via iniquitatis, cætera cogitur differre, totus obrutus in transferenda Biblia, neceſſaria ſcilicet opera, vt Satanæ ſtudia proſperet nimio, dum ſcripturam ſacram ſic vertat, vt inuertat ſenſum, ac faciat ſucum illiteratæ plebeculæ, quæ ad hæretici verſionem examinet hæreſes, ad quas probandas plumbea illa regula iam inflexa ſit de induſtria.

Quomodo Lutherus vertat biblia

Verba Lutheri.

Satanas per hos inſulſos libellos me impedire cogitat, ſed nihil efficiet. Neq; magni operis fuerit ſtolidos Thomiſtas, in reliquis ſex ſacramentis confutare.

Satanas excogitauit ſuo militi cauſam, quã prætendat fugæ. Nam ad ſe eum vocat, alio miſſurus militatum: vbi magis ei neceſſariam nauet operam, ſi quid præſtare poſsit in euertendo Biblio. Nam quod in ſacramẽtis tentauit apud mentis compotes, videt conatũ fruſtra. Interea ſoluens obſidionem, minatur eo reditu-

rediturum ſe,poſtquã euerterit biblion : neq; magni operis fore,reliqua ſex expugnare Sacramenta,victori tanto,qui in eo, quod primũ oppugnauit, operam luſerit,& reiectus cũ dedecore victus turpiſsime fuſus fugatusque deceſſerit.

Verba Lutheri.

Nihil proferunt reſponſione dignum per tota ſex ſacramenta,præter illud vnum, quod de ſacramẽto Ordinis adducit Paulum,ſcilicet ad Titon, iubẽtem,vt per Eccleſias ordinet presbyteros. Hoc loco enim vult inſtitutum Ordinis ſacramentum.

Hoc erat facilius quã cõfutare ea.

NVNC doctor Luderus non habet ociũ lodendi,currit enim celeriter amiſsis copijs, & inſequentes timens,trepidus,velut canis,è Nilo bibit & fugit. Reliqua præterit omnia, velut contemptim,quæ tu qoum ex ipſo regis libello legeris,videbis facile,cur prætereat. Interim arripit illud Apoſtoli ad Titum. Nam regem ſentire dicit,quod ibi ſacramẽtum Ordinis fuit inſtitutum.

Nõ cõſiderat Lotherꝰ quę loquitur

HIC tuam lector imploro fidem, aduerſus iſtius nebulonis ſtolidiſsimam perfidiam. Quoties quã aperte dicit,& inculcat rex, imo quoties quàm aperte probat,nullum ſacramẽtum aut inſtitutum eſſe,aut inſtitui poſſe niſi à Deo: quam euidenter idipſum iterum atque iterum nominatim repetit in ſacramento Ordinis? & nunc ait iſte nebulo ſtolidiſsimus regem dicere, ſacramentum Ordinis inſtitutũ eſſe ab Apoſtolo. At in ſacramento Vnctionis extremæ,quum iſte ſcurra blaſphemus aduerſus Apoſtolum Iacobum,diceret ſe nõn crediturum Apoſtolo de ſacramento Vnctionis extremæ,qoippe qui non haberet ius inſtituẽdi ſacramenti,hoc eſt promittendi gratiam cũ ſigno viſibili. Rex ita reſpõdet, Apoſtolũ tradidiſſe popolu,quod ipſe acceperat à Chriſto. Sicut & apoſtolus Paulus tradidit Corinthijs, quod acceperat à Chriſto. Neutrum dicit inſtituiſſe. Quod ſi rex dixiſſet,id quod iſte mẽtitur ab eo dictum,nempe quod ſacramentum Ordinis inſtitutum fuit à Paulo,quare nõ hic rurſus idem elatrauit in Paulum : quod illic rabidus elatrauit in Iacobum, ſe non crediturum Paolo, de ſacramento Ordinis, etiam ſi eſſet Apoſtolus? Nam nullum Apoſtolom habere poteſtatem condendi ſacramentum, id eſt promittendi gratiam cum ſigno viſibili.

Vides lector hic quã nihil pro ſano dicat Lutherꝰ.

Cur hic diſsimulat iſtud nebulo, ſi Rex illod ſcripſit, quum illic ſe cohibere non potuit à blaſphemia, vbi ſcripſit aduerſus alios, qoorũ neſcio,an id quiſquam ſcripſerit? Quomodo potuit Rex ſentire,ſacramentum ordinis inſtitutom ab apoſtolo,quum toties aperte dicat, apoſtolos Inſtitutos eſſe ſacerdotes à Chriſto? & tamen hoc eum dicere dicit pater Luderus qui toties mentitur ſe nunquam mentiri. Nũc vides lector ſolers ſtratagema fugientis Luderi,quo fumum offundat,qui fogam tegat.

Lutheri tergiuerſatio.

Verba Lutheri.

Sed non videt larua Thomiſtica, quid vel ego dicam,vel ipſe met reſpondeat. Ego ordinem negaui ſacramentum eſſe,id eſt promiſsionem & ſignum gratiæ adiectum,quale eſt baptiſmus & panis, non negaui,imo aſſerui eſſe vocationem et inſtitutionem miniſtri & concionatoris,ſiue hoc fiat authoritate vnius Apoſtoli,vel pontificis ſola, vel populi eligentis & conſentientis ſimul,nihil refert. Quanquam rectius fiat populo eligente & conſentiente,quomodo Apoſtoli Actuum 6.ſeptem diacones inſtituerunt. Nam vt Paulus Titon iubet presbyteros ordinare, non tamen ſequitur, ſolum Titon ſua authoritate id feciſſe,ſed exemplo apoſtolorum per ſuffragia populi eos inſtituiſſe,alioqui pugnabunt verba Pauli cum exemplo apoſtolorum. Quæ vero de impoſitione manuum ad Ordinis ſacramentum trahit, vident pueri nihil ad Ordinis ſacramentum pertinere,ſed more ſuo papiſtico,ſic è ſcripturis facit quodcunq; viſum fuerit. Impoſitio manuum tunc erat donatio viſibilis ſpiritus ſancti.

Imo tuꝰ hic mos eſt, torquere ſcripturã quò lubet.

Vere nõ vides larua Ludere, quid vel dicas ipſe vel reſpõdeat princeps: neq; enim rex probauit tibi ſacramentũ Ordinis, eſſe tãtum vocationem & inſtitutionem miniſtri, & cõcionatoris,ſed tam vere ſacramentum eſſe quam baptiſmus eſt,aut Euchariſtia, idq; ſecundum tuam ipſius finitionem,hoc eſt vere conferre gratiam,cum ſigno ſeoſibili. Sed neq; tu Ludere dixiſti ſimpliciter promiſsionem gratiæ, com adiecto ſigno ſenſibili ſacramentum eſſe ſicut nũc te videri vis dixiſſe. Imo negaſti plane promiſsionẽ vllam gratiæ factam à Chriſto cum adiecto viſibili ſigno, ſacramentum eſſe, niſi eadem promiſsio cum ſuo ſigno comprehenſa legatur euidente ſcriptura. Hac in re tibi reſtitit rex. Hac in re te mentitum probauit euidente ſcriptura. Nam & omnia probaoit à Chriſto inſtituta, verbo & facto,prurſus abſq; ſcriptura: nec omnia,quæ fecit Chriſtus, eſſe comprehenſa ſcripturis: id vero probauit rex euidentiſsimis ſcripturis. At nec Eccleſiam in talibus errare poſſe falli ve,quatinos ad ſacramenta ſpectat,id non euidentibus tantũ ſcripturis probaoit, ſed euidentibus etiam rationibus,& ex tua confeſsione iacto fundamento, te pertraxit illuc,vt tibi neceſſe fuerit, etiã fateri cætera,quæcunque tam obſtinate negaueras. Et tamen ex abundanti probauit tibi in ſacramento Ordinis,gratiam illam cum ſigno viſibili patere quoque ex ſcripturis ipſis, ex quibus diuerſa tibi loca protulit, apertiora quoque ex eodem apoſtolo, quam ſit ille locus ad Titum: cuioſmodi ſunt vnus aot alter ad Timotheum. Atq; ita hac in re rurſus patet tua neſcio imprudentior an ſtultior ſycophãtia, & ſtolidiſsimum effugium tuum, quo fingis, qood impoſitio manuum tunc fuit donatio viſibilis ſpiritus ſancti,non collatio gratię: qoaſi non multis manum impoſuerint laicis, dum eos ordinauerunt in clericos, quibus iam ante donatus fuerat in ſigno ſenſibili ſpiritus ſanctus,

Quis agtius Luthere?

Hic Luthere diſce,quid regi recũ non cõueoiat.

Cõmẽtũ Lutheri de impoſitione maoũ.

ſanctus,aut quaſi ſpiritus ſanctus , adueniens in ſenſibili ſigno Chriſtianis nullam ſecũ gratiam conferat.

SED & iſtud æque ſtolidum eſt effugiũ: quum apoſtoli verba,quibus perſpicuum eſt, ordioem fuiſſe collatum per epiſcopos,ſic delinas,vt id fatearis quidem,cæterum nõ probari ex eo,quod epiſcopus ordinauit,ordinaſſe ſolum ſine ſuffragijs populi,ne verba Pauli pugnarent cum exemplo apoſtolorum , inſtituentium diaconos,ſcilicet quia quum tales in clerũ eſſent electuri , quibus diſpenſatio crederetur rerũ temporaliũ,noluerunt vti ſuo iure,vt abſq; populo deputarent ipſorum loco, victũ cuiq; diuiſuros diaconos,quia magis extra ſuſpitionem fore videbant populo , quos ipſe diuiſores prætuliſſet: ideo ſcilicet pugnare cũ hoc exemplo Paulus,ſi volebat Titũ vt in pręficiendo presbytero ſpiritalium rerum miniſtro,conferret ſacramentum Ordinis ſine ſuffragijs populi,in eo loco,vbi cuiuſq; merita nota eſſent ipſi,qui cõſecraturus erat epiſcopo.Nam interdum,vbi id minus erat notũ, permittebant epiſcopi populo,vt nominaret, quẽ cenſeret optimũ : quæ res magis erat cõmendatio quædam virtutis, & probatæ vitæ teſtimoniũ,quam ius electionis. Sed hic dicis; nihil tua referre, ſiue ordinetur ſacerdos authoritate vnius apoſtoli,vel pontificis ſola, ſiue populi eligentis & conſentientis ſimul. Ecce,quomodo turpiter retro fugis.Nunquid in Babylonica ſcripſiſti manifeſte , nullo modo epiſcopum ſine populo,poſſe ſua ſola authoritate facere ſacerdotes: nec opus eſſe ordinationibus aut cõſecrationibus,vſq; adeo,vt hęc tua tibi verba Rex obiecerit?

Diluitur Lutheri interpretatio de exẽplo apoſtolorum.

Vides Lutere, quã nihil proderit cõmentum tuum.

Verba Lutheri. ex Baby.

Si ſacerdotes cogerentur admittere omnes æqualiter ſacerdotes eſſe,quotquot baptizati ſumus,ſicut reuera ſumus,illisq; ſolum miniſterium,noſtro tamẽ conſenſu,datum permiſſum nullum eis ſuper nos ius imperij , niſi quantum nos ſponte noſtra admitteremus.

HIS verbis aperte negas pontificem ſolũ poſſe facere ſacerdotem,niſi conſenſu veſtro. Nam te quoq; eximis prorſus ordini ſacerdotali,atq; adnumeras laicis,idq; in paucis verbis facis aperte ſepties,vt plane facias perſpicuum te tibi ſacerdotem non eſſe amplius. Nempe quia te ordinauit epiſcopus abſq; conſenſu laicorum,& adhibuit conſecrationem, quam tu velut ſuperſtitioſam execraris.Nam & ita ſcribis paulo poſt.

Neq; enĩ eſt niſi ſatanæ,cuius ſacra colit.

Verba Lutheri.

Negari non poteſt, Eccleſiar olim à ſenioribus fuiſſe rectas abſque iſtis ordinationibus & cõſecrationibus,propter ætatem & longum rerum vſum, in hoc electis.

ECCE, quã aperte ſcripſiſti dudũ, Epiſcopũ ſine populo nõ poſſe ſacerdotẽ facere,et ordinationibus aut conſecrationibus opus nõ eſſe.At nũc manifeſte victus,vtrũmq; fateris falſum. Sed tamen addis , nihil tua referre; quaſi dicas. Tam impudens nebulo ſum , vt mea nihil referat, quam aperte conuincar inſaniæ. Nam & iſtud quoque,quod in Babylonica ſcripſiſti,& nunc repetis,ordinem eſſe tãtum officium concionandi , Rex & ratione tibi ſuſtulit,& euidẽtibus plane ſcripturis,è quibus vnum locum aut alterum viſum eſt commemorare,vt videat lector,quam belle Luderus ludat in re tã ſancta & ſeria . Sic enim ſcribit princeps.

Quoties Luthere vis tibi ſolui

ORDINEM Lutherus negat ſacramẽtum eſſe : & ritum tantum eſſe dicit eligendi concinnatoris . Nam qui non concionantur, nihil minus ait eſſe,quã ſacerdotes: nec aliter ſacerdotes eſſe, quam homo pictus eſt homo: cõtra Paulũ Apoſtolũ,qui ad Timotheũ ſcribens ait. Qui bene preſunt presbyteri, duplici honore digni ſunt,maxime qui laborãt in verbo & doctrina. Apoſtolus hic manifeſte docet,quanquã ij præcipue duplici honore digni ſunt,qui quũ presbyteri ſint,laborãt in verbo & doctrina,tamen & qui hoc non faciũt, non ſolũ eſſe presbyteros,ſed & bene præeſſe poſſe,& duplicem quoque honorem promereri, Alioqui non dixiſſet,maxime qui laborant in verbo & doctrina: ſed ſolũ ij,q laborãt in verbo & doctrina. Præterea nę poſſit dicere Luderus,id quod dicit , officium ſacerdotis erga populum,nihil eſſe niſi prædicare. Nam miſſas inquit,cauere,nihil eſt aliud quàm communicare ſe ipſum,hoc inquam(vt appareat)quam falſum ſit,rurſus audiamus apoſtolum. Omnis inquit,pontifex,ex hominibus aſſumptus,pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum,vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. An non apoſtolus aperte declarat etiã põtificis officium iſtud,vt pro hominibus offerat ſacrificium Deo? Quod quum ſcribat , quanquam Hebræis,tamen Chriſtianis ,quos nolit iudaizare,datum eſt loqui de Pontifici legis vtriuſq; :atq; ideo, bis Lutherum ſuo premere teſtimonio. Nã & miſſam docet eſſe ſacrificiũ, & offerri pro populo,quũ eccleſia nullũ offerat aliud,& docet offerendi officiũ , præcipuã partẽ eſſę muneris pontificij. Et certe niſi falſum eſſet, quod dicit Lutherus , facile videtis conſequi,vt quum nemo niſi ſacerdos poſsit conſecrare corpus domini,ſi è tot ſacerdotum millibus , qui concionari neſciunt, nullus vere ſacerdos eſt ; ſed tantum vocatur equiuoce, quemadmodũm homo pictus vocatur homo , totus chriſtianus orbis clerum populumq; ferme non habet aliũ,quam idololatras panem pro Chriſto colẽtes,& genua ſua curuantes ante Baal.

Verba Regis.

Lutherana miſſæ definitio

Miſſam & ſacrificiũ & oblationẽ eſſe.

Ex opiniõne Lutheri pleroſq; oẽs Chriſtianos eſſe idololatras.

CVR hæc omiſit Luderus? quibus tã aperte probat Rex,ad ſacerdotis officiũ præcipue pertinere vt in miſſa pro populo ſacrificet: quũ cõtendat iſte nec in miſſa fieri ſacrificium, nec ſacerdotium quicquam eſſe , nec pontificium,

tificium, niſi dumtaxat ritum eligendi concionatoris: nec iſtud pudet effrontem blaterare, quum clare videat, ſolos ab initio vſq; ſacerdotes conſecraſſe, concionatos vero nonnunquã qui non fuerint ſacerdotes, id quod in Actis Apoſtolorum conſtat, feciſſe beatum Stephanum non ſacerdotem, ſed diaconum, vt manifeſtum ſit, maxime proprium ſacerdotis officium, in eo ſitum eſſe, vt pro populo conſecret. Sed adijciam ex libello Regis locum alium.

Propriũ officiũ ſacerdotis.

Verba Regis

SI Laicus quiſque æqualem habet poteſtatem cum ſacerdote, in quocunque ſacramẽto, & ordo ſacerdotij nihil eſt: cur ita ſcribit Apoſtolus Timotheo? Noli negligere gratiã, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum presbyterij. Et alibi ad eundem? Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ in te eſt, per impoſitionem manuum mearum. Iterum. Nemini, inquit, cito manus impoſueris, neq; communices peccatis alienis. Denique hunc in modum Apoſtolus ſcribit ad Titum. Huius rei gratia, reliqui te Cretæ, vt ea, quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Habes nunc lector ſemel ſub oculis Apoſtoli pauca loca, & non multa verba: quibus inter ſe collatis, facile potes deprehendere falſa fictaque eſſe omnia, quibus tam inordinatè Lutherus debacchatur in ordinem. Nam quos dicit populi conſenſu fieri, Paulus oſtendit fieri ab Epiſcopo, quem in hoc ait ſe reliquiſſe Cretæ, vt oppidatim presbyteros conſtitueret, nec tamen temere, ſed ſicut ipſe præſens diſpoſuerat. Vides impoſitis manibus fieri ſacerdotem. Et ne dubitari poſſit, ſimul cõferri gratiam, vides illam manuum impoſitione collatam. Reſuſcita, inquit, gratiam, quæ data eſt tibi per impoſitionem manuum mearum. Et illud quoque. Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuũ presbyterij. In ijs te exerce. Miror igitur non pudere Lutherum, quum negat ſacramentum ordinis, haud ignarus in manibus omnium verſari verba Pauli? quæ doceant non niſi à ſacerdote fieri ſacerdotem, nec ſine conſecratione fieri, in qua & ſignum adhibeatur corporeum, & tantũ ſpiritalis infundatur gratiæ, vt is, qui conſecratur non ſolum accipiat ipſe ſpiritum ſanctum, ſed etiam poteſtatem conferendi alijs. Nouũ verò qui poteſt eſſe, de quo ſcribit apoſtolus? Quomodo ignoratum Eccleſiæ, quod in omnibus Chriſti legitur, & nunquam nõ legebatur Eccleſijs? Quibus ex rebus, manifeſtum eſt tam multis, quæ tanta cum confidentia, pro compertiſsimis Lutherus eblaterauit in ordinem, ne vnam quidem ſyllabam fuiſſe verã, per malitiam ficta falſaq; omnia.

Paul⁹ de ſacerdotio.

Apoſtol. Paul⁹ de ſacerdotio.

Quomodo fierẽt ſacerdotes olim.

Sacerdotiũ nec nouã rẽ eſſe nec ignotam eccleſiæ.

VEL ex his particulis vides lector, quam ſcitè tractet Luderus ſacramentũ ordinis, qui quæcunque non vales ſoluere, tacito præterit omnia. Sed tum videlicet, tractabit accuratius; poſtquam redierit ab euerſo biblio. Cupio mediusfidius idem vt tractet denuo. Nam ſic tractauit hactenus, vt mihi ſpem indubiam præbeat, quo rem tractarit ſepius, eo fore, vt multo tractet inſanius.

Lutherũ ea quæ tractat in peius emẽdare.

REFELLIT EA, *QVAE LVtherus iterum timide tangit, & ſtolide de matrimonio.*

CAP. XXVI.

ET quid dicam'ne nomen ſacramenti quidẽ intelligere voluit, quod euidenter oſtendit, quum locum Pauli Epheſ. 5. tractat de matrimonio, quem Paulus de Chriſto et Eccleſia ponit, dicens: Sacramentum hoc magnum eſt, ego vero dico in Chriſto & Eccleſia.

Verba Lutheri.

IMO Luderus ludere maluit quàm intelligere, quæ rea in illum ſcripſit locum: niſi quod verius puto, maluit ſuo more diſsimulare ſtolide, tanquam ipſo rem prætereunte ſilentio, nemo locum poſſet è regis libello legere. Quem locum lector quum legeris, ibi demum ſenties eam rem, ſic eſſe tractatam à Rege, vt non ſit mirum, nihil reperiſſe Luderum, quod hic reſpõdeat. Atq; ideo præterijſſe, quaſi nihil eſſet dictum.

Luderus Luderũ agit.

Neque enim ſcriptura patitur, vt matrimonium ſacramentum dicatur, quum ſacramentum vſu totius ſcripturæ ſignificet, rem ſecretam & abſconditam, quam ſola fide conſequi poſsis. Matrimonium autem adeo non eſt res abſcondita, aut fide percepta, vt niſi palam ob oculos fiat, matrimonium eſſe non poſſet, cum ſit copula maris & fœminæ externa & publica profeſsione & conuerſatione cõfirmata. Sed nihil mirum, Thomiſtas aſinos ſic delirare, apud quos nihil neque ſani neque recti Deus eſſe voluit.

Verba Lutheri.

QVID hic dicam lector? Ego me plane fateor hic inſanire maxime, ſi non hic Luderus inſaniat. Sacramentum, inquit, ſignificat rem ſecretam & abſconditam, ſed matrimonium non eſt res abſcõdita, ergo matrimoniũ non eſt ſacramẽtum. Domine doctor, per veſtram fidem, imo per infidelitatem veſtram, per quam regulam tenet iſta conſequentia? quum in præmiſsis mutatur copula à ſignificare ad eſſe, niſi vocabularij veſtri vobis dicũt quod hæc duo verba, Sum & ſignifico, idem ſignificant. Alioqui ſi valet illud argumentum ſimiliter valet & hoc. Omnis homo ſedet, ſed Luderus non currit: Ergo Luderus non eſt homo. Domine doctor, quo peregrinatur animus veſter, quom ſic deſipitis? an hæreticos Deus percellit inſania? Sacramẽtum ſignificat rem ſecretam & abditam, eſto. Matrimonium non eſt res ſecreta nec abdita: quid tum poſtea? Nec

Sacramentum quid ſit Luthero.

Expugnatur Luteri ratio de matrimonio.

ſtea? Nec ſacramentum dicis eſſe rem abditam ſed ſignificare rem abditam. Dic igitur eodem modo, Matrimonium non ſignificare rem ſecretam, nec abditam, & ex eo conclude, nun eſſe ſacramentom: ſed tunc mentiris in minore. Nam ſicut baptiſmus corporis, ſignificat ablutionē animę, ſic matrimonium ſignificat coniugium, inter Chriſtum & Eccleſiam. quæ res eſt, opinor, abdita & ſecreta, licet ſacramētum, id eſt eius ſignum, ſit ſenſibile, ſicut ablutio animæ eſt res abdita & ſecreta, licet eius ſacramentum, id eſt ſignum ſacrum, ſignum ſit ſenſibile Dicite, quæſo Domine doctor, nunquid hoc ſaltem loco vos fatemini tam ſtolide plane ſcribere, vt nullus aſinus potuerit ſtolidius rudere?

Matrimonium eſſe ſacramētum vel Luteri definitione.

Verba Lutheri.

Quanquam ego hoc vulgato vſui dedi, vt Sacramenta vocent, quæ potius ſigna viſibilia ſunt. Tantum negaui, in ſcripturis Sacramenta vocari.

Stupida Lutheri obliuio.

DEVS bone, quantos ſtopor eſt in iſto ſtipite, qui in hac vna breui periodo, bis inſanoit? primum, ait iſta, quæ vocantur ſacramenta, potius eſſe ſigna viſibilia. At cū iá in proximo prius verſu dixiſſet ſacramētum ſignificat rem arcanam, & abſconditá, quęro, de quo ſacramento dixit illud? De baptiſmo ne dixit, & Euchariſtia? Sic opinor. Nam illa ſola fatetur eſſe ſacramenta. At de re ſignificata, non loquitur, vt pote de ablutione animæ. Nam illa non ſignificat rem abditam, ſed eſt ipſa res abdita. Sacramētū igitur, de quo loquitur, quod ſignificat rem abditam, eſt in baptiſmo ablutio corporis, in Euchariſtia ſpecies panis & vini. Quæſo te nunc Ludere, an non & illa ſunt ſigna viſibilia? tam hercle ſunt, qoam matrimoniom. Quid ergo tibi vis inſaniſsime, quū velut per ſomnium ſtertis, ea quæ tu negas eſſe ſacramenta, potius eſſe ſigna viſibilia: quū nihilo potius ſint ſigna viſibilia, quam ea ipſa, quæ tu cōncedis eſſe ſacramenta? Non dubito quin, Luderus quum legerit hæc, doliturum ſit homini, quod ſemiſomnis ſcripſerit tam delyra ſomnia: ſudabit ſatis, & omoem vertet lapidē, ſi qoa reperire poſsit aliquid, quo taotam ſaltem palliet vecordiam. Geſtio profecto videre, quem pannum purpurę tanto prætexat vlceri. An (vt eſt impudens) ſimolat ſe tātum definire ſacramēti vocabulum, quum dicit, ſacramentum vſu ſcripturæ ſignificare rem abditam, & ſic locutum eſſe, tanquam diceret, homo ſemper ſignificat qoiddam rationale. Et ita ſacramentum vſu ſcripturæ ſemper ſignificat rem abſconditam, ſed matrimoniō non eſt res abſcoodita, matrimonium igitur nō eſt illud, quod vſu ſcripturæ vocatur ſacramentum.

Qualiter Luther⁹ ſe tuetur

Si fingat Luderus iſtud, ita ſe tuebitur, quomodo ſi quis ſic declioet ictum, callidus, vt capite repellat à brachio. Quid enim finget iſtu commento ſtolidius? Nam vt verum eſt, nullum eſſe ſacramentum, quod non aliquo ſenſibili ſigno deſignet rem ſecretam, ita verum eſt, nullum illorum ſignorum ſignificare perpetuo rem ſecretam, ſed eorum vocabula communiter ſignificare dūtaxat illas ipſas res, quæ ſunt aliquando ſigna rerum ſacrarū. Nam & ablutio, quatenus ſacramētum, ſignificat rē abditā, nempe lotionē animæ, tamen cōmuniter id non ſignificat, nec eius vocabulū cōmuniter deſignat ſacramentum. Quid eſt enim communiter ablutio, aut baptiſmus? aliud ne quá quælibet lauatio corporis? Quamobrem ſi ſe putet hac ſtropha Luderus elapſurū, plane labetur io latrinam. Nam ſi ſic nobis argutetur dominus doctor, ſacramentum ſcriptorarū omniom vſu, ſignificat rem ſecretam, atque abditam, ſed matrimunium nnn eſt res ſecreta nec abdita, ergo matrimonium non poteſt eſſe ſacramentom: opponam domino doctori argumentom iſti ſimillimum, hoc pacto.

Refellitur Luteri argumentum de ſacramentis.

Sacramentum vſu ſcripturarum omnium ſignificat rem ſecretam atque abditam, ſed ablutio vel baptiſmus non eſt res abdita: & ſpecies panis & vini non eſt res abdita: Imo quia duminus doctnr irridet ſpeciē, neque panis, neque vinū ſunt res abditæ, ergu neque baptiſmus, neque ſpecies panis & vini, neqoe panis & vinū, puſſuot eſſe ſacramenta. Inueniat mihi dominus doctor, ſolutionē huios argumenti mei, & ſimul inoeniet ſolutionē ſui. Defendat ſe dominus doctor, qui hactenus verbo ſaltē cōfeſſus eſt, illa doo eſſe ſacramenta. Certe niſi volet illa duo tollere qood plane conabitur aliquaodo, imo re ipſa iam diu fecit, fateri cogetur iſtā rationē ſuam nihil habere rationis.

Ex Luteri aſſumpto matrimoniū verius eſſe ſacramentum quā baptiſmū

Quin fateri cogetor ex ipſius aſſumpto matrimonium verum ſacramentum appellaodum eſſe, potius quá baptiſmum ipſum. Nam ablutio oeque rē abditam ſignificat, niſi quatenos ſacramentū eſt: neque ſemper ſacramētum fuit, neque nunc ſemper eſt. Matrimonium autem ab initio fuit ſacrum ſignum rei ſacratiſsimæ.

Lother⁹ quā belle ſe caſtiget.

Nec minus inſanū eſt iſtud, quod ais te nihil aliud quá negaſſe, quod matrimooiū, & cętera ſacramenta quæ dānas, ſacramenta vocētur in ſcriptoris. Siccine Ludere ludis tandē? oihil ne negas amplius? paulo aotè negaſti, quod ſint ſacramenta: nunc nihil oegas, niſi quod vocentur ſacramenta io ſcripturis. Soluta eſt igitur iſta lis, & tota cauſa ceſsiſti, niſi qs contendat illa ſacramenta omnia vocabulo ſacramenti vocari in ſcriptura ſacra. Sed quæſo te, quis vnquam tibi mouit illam litem? Qois id cōtendit voquā? Olim negaſti veteres Eccleſiæ patres, ordioem vocaſſe ſacramentum. Rex te vetuſtiſsimorum teſtimonio probauit eſſe mentitum. Nunc velut rem magnam profers, quod ſaltem ſcriptura ea non vocat ſacramenta. Hui quam validum iecisti telū. Profer obſecro ſcripturā ſacrā, quæ baptiſmū vocet ſacramēti vocabulo. Profer, quę ſic vocet

Euchariſtiá. Inuenies opinor, in ſcriptura nullum ſacramentum, vocabulo ſacramenti nominatum, præter iſtud voú, quod ſtolide nũe oppugnas, matrimoniũ. Audiſtin vnquá quẽquam lector, in re tam ſancta & ſeria, tam impudenter ſtolideq́; nugantem?

SCITE ET IOCVNDE TRACTAT ea, quæ Lutherus velut ſummam rerum ſcurriliter aggeſsit in fine.

CAP. XXVII.

Verba Lutheri.

SVmma rerum hæc eſt. Totus liber Henrici nititur hominum verbis & vſu ſeculorum, nullis Dei verbis, neq; vſu ſpiritus, vt ipſemet fateri cogitur. Contra, ſummma earum rerũ eſt, verba hominum & vſum ſeculorũ, vt tolerari & teneri poſſint, ſicubi non pugnant ſcripturis ſanctis, tamẽ articulos fidei, & neceſſariam obſeruantiam non facere. Si itaq; rex Henricus coniunctis omniũ Thomiſtarũ, papiſtarũ, dæmonũ, & hominum viribus & ſtudijs poterit oſtendere neceſſariam humanorũ verborum obſeruantiam, victus eſt Lutherus ſuo ipſius iudicio & confeſſione. Nam tum demum articulos fidei habebo, quicquid vel Thomiſtæ ſuſſerint. Si non poterit, victor eſt Lutherus. Quid enim aliud volut? Neq; enim ſi mille millies libros ſcripſerint contra me, aliud à me poſtulare poterunt.

Ita reuera es, ſi velles agnoſcere.

Summa rerum hæc eſt. Totus Luderi liber nihil eſt aliud, quá mera farrago verborũ ſcurrilium, cum deprauatione verborum Dei, cõtemptu ſanctorum omnium, & blaſphemia ſpiritus ſancti, ſicut ipſemet fateri cogitur. Contra, Summa rerum principis eſt aſſertio ſacramentorum, quæ luce clarius, probauit eſſe nõ traditiones hominũ, ſed traditiones Dei, atque id probauit ratione, ſcripturis, & ipſius cõfeſſione Lutheri. Si itaq; Lutherus, coniunctis omnibus ſuis combibonibus, coniunctis ſcurris & nebulonibus, cõiunctis laruis & cacodæmonibus, blaſphemiarum ſuarum inſpiratoribus, ſi poterit, inquá, oſtendere, quod impiorũ nebulonum ſcurrilitas, plus valere debet, quá traditiones Dei, victor eſt Lutherus. Si nõ poterit, victus eſt Lutherus, ipſius confeſſione Lutheri. Quid enim aliud vult? Nam qui cõtra illum ſcribunt, etiam ſi millies mille libros ſcribant, nihil aliud ab illo poſtulaturi ſunt, quá vt audiat, quid ei dictum ſit, & meminerit quid ipſe dixerit, quorum hactenus ab eo neutrum quiſquam impetrare potuit.

Summa libri Lutherani.

Summa libri Regis.

Quá iniquus ſem per fuerit Luther⁹.

Verba Lutheri.

Neq; enim ego quæro, quid Ambroſius, Auguſtinus, concilia, & vſus ſeculorum dicant. Non (inquã) diſputo, quid à quoquam dictum, vel nõ dictũ, ſcriptum vel non ſcriptum ſit, ſed an hoc dictum & ſcriptum neceſſarium ſit ſeruatu, an ſit articulus fidei, an liget conſcientiam.

Nemo eſt (opinor) qui ideo tibi vel Ambroſium opponat, vel Auguſtinum, vel ſanctorũ quenquam, vel concilia, vel ſynodos, quia neſciat, quam arroganter & ſtolide cõtẽnas omnes præ te, ſed quia muoire populum ſalutari ſtudent antidoto, cõtra furiale venenũ tuum. Nam quum videant contra tuam ſententiam, ſtare pro ſacramentis eccleſiæ, non vnum aliquem veterum, ſed vniuerſos, dubitare non poſſunt, illam fuiſſe publicam fidem Eccleſiæ Catholicæ, quæcunq; vnquam fuit in terris eccleſia vere catholica. Quam tua confeſſione probauit rex in ſacramentis falli, atq; errare nõ poſſe. Præterea, quũ tu fatearis ibi adeſſe Chriſtũ vbicũq; ſint duo vel tres congregati in nomine eius, facile ſentit populus, nihil tibi mẽtis eſſe, quum illinc diſputas abfuiſſe Chriſtum, vbi congregati ſunt in nomine Chriſti ducenti vel trecenti, ijdemq́; ex eruditiſsimis, atq; vndecunq; ſanctiſsimis. Quamobrẽ ſatis intelligit populus, eccleſiam catholicam, etiá ſi non facit articulos fidei, probare tamen & docere veros articulos fidei, ſicut probat et docet quodnam ſit euangeliũ, etiá ſi non faciat euágeliũ. Non igitur dicit quiſquam, verba totius eccleſiæ eſſe æqualia verbo Dei, ſed Eccleſiam docere, quod ſacramenta ſibi tradita ſunt per verbum Dei, in quo diſcernendo, tu quoque Ludere faſſus es, eam falli non poſſe. Atq; ita ſemper tua confeſſione conſtringeris, præſertim quum tibi probatum ſit, non hodie tantũ hoc ſentire eccleſiá, quam tu vocas papiſticam quæ tamẽ reuera eſt eccleſia catholica, ſed idẽ ſenſiſſe ſemper, quæcunque vnquam in terris fuit eccleſia vere catholica. Quæ res patet & conciliorum decretis & ſanctiſsimorum conſenſu patrum, locis ac temporibus tam diuerſis, idem tamen conſtanter ſentiẽtium, vt quũ illis vniuerſis vnus diſſentias, nihil aliud facias quam ſtultitiam tuam impiam atq; impudentem traducas.

Quá diſtorte cõiungit Luther⁹ omnia.

Sacramẽta eccleſiæ tradita p verbũ Dei.

Nec fuit opus mihi Hẽrico rege magiſtro, qui me hæc doceret, qui adeo pulchre ea nouerim, vt etiam impugnarim, vt miranda ſit ſtultitia Satanæ, quæ his me impugnet, quæ ipſe impugno, & perpetuo principium petit.

Verba Lutheri.

Verũ ais ſcripturis enim te impugnat, quas tu oppugnas.

IMO opus eſt tibi, Henrico rege magiſtro, qui te iſta dedoceat, quæ rex te tuos docuit Satanas, qui vere Rex eſt ſuper oẽs filios ſuperbiæ, qui te ſic infatuat, vt perpetuo temet inſcius impugnes ipſe, nec vnquá tibi cõſtes, ſed aliud ſtans, aliud ſedens ſentias. Nam quod ais, eos qui tibi ſanctos patres opponũt, & concilia, perpetuo principiũ petere, tu perpetuo ſurdus es, quia tibi non libet audire. Nã ſi vlla vnquam eccleſia vere Chriſtiana fuit, illa certe fuit, cuius fidem teſtantur ſcripta ſanctorum patrum, eam fuiſſe, quam tu nunc impugnas. Quamobrem quum tute fatearis Eccleſiam in dijudicando Dei verbo falli non poſſe, & tamen dicis eandem, quæ tam diu iudicauit ſacramenta per Dei verbum ipſi tradita, falſam eſſe, perſpicuum etiá pueris eſt,

& te

& te mentiri falſiſsime, & tecũ pugnare turpiſsime.

Quid regi cum Luthero cõueniat quid nõ. Quomodo rex petat principium.

Præterea quum de ſcripturæ ſenſu ſurgit quæſtio, quum tibi cũ rege conuenit, quæ ſit ſcriptura: ſed in eo diſſentit abs te, quod ait te male interpretari ſcripturam: nec eam id ſignificare, quod tu cõtendis: hic vero videtur tibi ridicule principium petere, ſi pro ſua ſententia ſuffragatorẽ alleget vetuſtiſsimũ quenq;, ac ſanctiſsimũ, ex antiquis patribus, qui nec illius gratiã potuerũt aucupari, nec odiſſe te, propterea quod tot ſecu is ante mortui ſunt, q̃ te teterrimã peſtẽ, in terras Orcus euomeret. Qui ſic principiũ petit, quã ridicule ridetur abs te? nõ hercle minus ridicule, quã ſi quis demonſtraturus concluſionem Geometricam, primũ abs te petat vt cõcedas dimidiũ minus eſſe ſuo toto, deinde, quũ tu aut tam ſtolidus ſis, vt id nõ ſentias, aut tã impudens, vt prudens neges: ille te tuæ relinquens ſtultitiæ, nihilo minus pergit illud ſibi poſtulatũ ſumere, atq; ex eo deducat reliquũ. Iam ſi tu recurras denuo, ac mille nugeris ineptijs, illũ nihil demonſtraſſe, ſed vitioſiſsime principium petere, & ex eo rem deducere, quod tu initio negaueris, atque ibi ſardonio riſu, rictum caninum diſtendas, & iactes eũ ꝓbare negatũ per negatũ, quid aliud faceres, quam quod facis nunc, vt te tam ſtolido riſu, pro ſtolido ridendum proponas.

Lutheri in diſputando mos.

Verba Lutheri. Imo ille pro Dei ſermone tu pro licẽtia ſcelerum.

De libertate, & captiuiate quæro, pro libertate ego pugno Rex pro captiuitate pugnat. Ego rationẽ libertatis ſignaui. Rex rationes captiuitatis omittit & ſolum blaterat, quæ ſit captiuitas. Debitores facit, & culpam non aſsignat. Valeat itaque ineptus, & miſerabilis defenſor captiuitatis Babylonicæ, & ſua papiſtica eccleſia.

VT ſemper audit ęgrè Luderus, quicquid ei non eſt commodum. Nam quoties eum docuit princeps, ab Eccleſiæ parte libertatem eſſe, & omnia tuta. Contra vero, ab ipſius parte captiuitatem & periculum ſummum, atque iſtud probauit, etiam iacto fundamento ab ipſius Luderi confeſsione. Sed ſi quis illud illi rurſus inclamet ad aures, non magis audierit ebrius Lutherus, quam Fuſius ebrius olim, dũ Ilionem obdormit caſienis mille ducentis, Mater te appello clamantibus. Verum dormiat ille, vel (quod ſolet) altum ſtertat vigilans. Tibi tamen lector, locum recenſebo rurſus ex libello principis, quem quum audieris, dubitare non poteris ex vtra parte ſtet captiuitatis periculum.

Verba Regis.

AT Lutherus ipſe fatetur, nihil eſſe periculi, ſi quis hac in re ſentiat, quod tota iam ſentit Eccleſia. At contra, tota Eccleſia cẽſet hęreticum eſſe eum, qui ſentiat cum Luthero. Non debet ergo Lutherus animare quenquã, cui bene cupit, vt ſecum ſentiat, cuius ſententiam tota condemnat eccleſia. Sed debet his his ſuadere, quos amat, vt accedant illis, quos ipſe quoque iudicat in nullo verſari periculo. Falſa eſt ergo iſta Lutheri via, contra publicã fidem, non huiuſmodi temporis, ſed etiã ætatum omnium. Nec liberat captiuitate credentes ei, ſed educens è libertate fidei, hoc eſt loco ſancto (quod Lutherus ipſe fatetur) captiuat in errorem, ducẽs in præcipitiũ, & vias inuias, incertas, dubias, eoque plenas periculi: & qui amat periculum perit in illo.

Hoc Luthere, ſi ſapis, ſuade ijs, quos charos habes

Verba Lutheri.

In fine ſi quem offenderit mea in regem aſperitas, hoc ſibi reſponſum habeat. Cum inſenſatis monſtris me hoc libro agere, qui omnia mea optima & modeſta ſcripta, tum humillimam meam ſubmiſsionem contempſerunt, & magis ex mea modeſtia induruerunt. Deinde à virulentia, & mendacijs abſtinui, quibus liber regis refertiſsimus eſt. Nec magnum eſt, ſi ego regem terræ contemno & mordeo, quando ipſe nihil veritus eſt regem cœli in ſuis ſermonibus blaſphemare, & virulentiſsimis mendacijs prophanare.

At præter te nemo videt iſtã tuã modeſtiã

Hoc tu Luthere facis.

EX tot mẽdacijs, ex tot blaſphemijs, vnũ ſaltem proferre Luderus exempli loco debuerat, maxime ne quis vere illud imputet ei, quod ille falſo prius imputauit principi. Quem mentitur, nullum Lutheranæ repugnantiæ locum indicaſſe, quum indicarit plus decem. Cæterum ills proferat Luderus, quum vacabit. Sed interim Luderi mendaciſsimas in Deũ blaſphemias, effecit princeps, ne quis omnino neſciat, niſi qui non legerit, aut ſit talis omnino, qui aquam non reperiat in pelago. Nam & aperte (id quod Rex oſtendit) omnes blaſphemat ſanctos, quicunq; ſcripturam ſacrã ſcriptis illuſtrarunt ſuis. Blaſphemat Apoſtolum Iacobum. Blaſphemat apoſtolum Paulũ. Chriſti blaſphemat Eccleſiam. Blaſphemat ſacramenta Chriſti, quę tanquam hominum inuenta cõtemnit. Blaſphemat ipſum Chriſtũ, cuius ſacramentum primum & cæterorum ianuam, non aliud fere facit, quam ſecuram in facinus omne licentiam. Blaſphemat ſpiritum ſanctum, cuius doctrinam totam velut mendacem, quoad poteſt, priuat fide, quamcunq; docuit ſine ſcriptura. Totam denique blaſphemat trinitatem, in cuius inflexibilem voluntatem, refert ineuitabilem ſcelerum omnium neceſsitatem.

talis erat Lutheri ſemper lenitas.

Hęc Lutheri in Deum pietas.

Iam illud, quam ridiculum, quod excuſat ſe, ne videatur ſcilicet nimis inclementer mordere principem. Ego profecto non dubito, regẽ illi facile morſus omnes cõdonaturũ. Quippe qui verũ videat illud eſſe Senecæ: Raro mordet canis, qui latrat Latratib' profecto Lutherus æquiparat Cerberum, morſu vix culicem. Verum quid ni latret ſtrenue, vir videlicet optimus & modeſtiſsimus, quando cum inſenſatis (vt ait) agit monſtris, quæ non ſentiant eius omnia ſcripta eſſe ipſius vnius preconio optima, & modeſtiſsima, id eſt, hæreſibus & blaſphemijs tam inflata, quã nullũ vnquã vtrẽ quiſquã inflauit vento. Quæ mõſtra induruerunt, etiam

Luther' latrator magis quã mordax.

runt, etiam ex illiùs humillima ſubmiſsione, qua ſic ſe ſubmiſit fraterculus vicario Chriſti, quomodo Iudæi ſe ſubmiſerunt Chriſto, quũ datis alapis flexerunt genua, clamantes per ludibrium, Aue rex Iudæurum. Verũ à mendacijs & virulentia, prorſus abſtinuiſſe ſe teſtatur ipſe, cui nihil eſt aliud in calamo, quam calumniæ, mendacia, ſycophantiæ: cui nihil eſt aliud in animo, quã virus, tumor, inuidia. Qui nihil in capite concipit præter ſtultitias, furores, amentias. Qui nihil habet in ore, prę̨ter latrinas, merdas, ſtercora. Quibus fœdius & ſpurcius, quã vllus vnq̃ ſcurra ſcurratur, quorunemo repertus eſt vnquam, præter iſtum, tã ſtolidus plagepatida, vt ſibi ſtercus in os conijceret, quud alij ſpueret in ſinũ. Quamobrẽ quũ ſit huiuſmodi, nihil miror ſi nunc indignus habeatur, quocũ quiſquã diſputet. Certe quãdoquidẽ totum ſe deuouit inferis, & obdurauit in ſchiſmate, nec vnquam decreuit hæreſes recantare, ſtatuere tamen ſecum debet aliquã ſaltem, vt habeat ciuilis honeſtatis rationem, quo ſibi potius vendicet authoritatẽ dogmatiſtæ, quam vilis in hę̨retico ſcurræ. Quod ſi quando volet, ſi diſceptabit ſerio, ſi mendacia ſua recantet, ac ſycophãtias ſi abegerit ſtultitias, furores & hactenus nimium familiares furias, ſi merdas ſuás reſorbeat, & ſua relingat ſtercora, quibus tam fœde linguam ſuam, calamumq́; conſpurcat: nun deerunt, qui de re graui grauiter, quod decet, diſſerant. Verum ſi ad iſtum, quo cepit, modum ſcurrari pergat, & furere, ſi graſſari calumnis, nugari ſtultitia, inſanire dementia, ſcurrilitate ludere: nec aliud in ore geſtare, quam ſentinas, cluacas, latrinas, merdas, ſtercora, faciant quod volent alij, nos ex tempore capiemus conſiliũ, velimus ne ſic bacchantẽ ex eius tractare virtutibus, & coloribus ſuis depingere, an furioſum fraterculum & latrinarium nebulonem, cum ſuis furijs & furoribus, cũ ſuis merdis & ſtercoribus, cacantem cacatumq́; relinquere.

qualis ſit Lutheri ſubmiſſio.

Depictus ex ſuis virtutib' Luther'.

Hoc etiã eius laudi, cuius appetens eſt, foret nõ inutile.

PERORATIO OPERIS, IN QVA MVLTA PIE, INGENIOSE, ET DOCTE, NEC MInus amœne tractantur.

NIHIL vereor optime lector, quin æquitas tua facile condonet mihi, quod hoc in libro toties ea leges, quæ tuus opinor auerſetur pudor. Mihi profecto nihil potuit accidiſſe moleſtius, quã eo neceſſitatis adigi, vt quicquam honeſtis auribus ingererem, quod verbis inhoneſtis offenderet. Sed nullũ vitãdi fuit effugiũ, niſi decreuiſſem (quod ꝑquã obnixe contenderã) Lutheri ſcurrilẽ librũ prorſus nõ attingere. Alioqui ſi reſpondendũ omnino fuit homini ad intendẽdas calumnias excubanti, nec omitti quicquã decuit, quod ille ſcripſiſſet, nec mutari verba licuit, quũ rerũ nihil ſubeſſet: nec honeſte recitari valuit, quod inhoneſte ſcriptum eſſet. Poſtremo, qui fieri poteſt, vt q ſcurriles eius ſycophantias refellere ſuſcipiam, nebulonis impuri verbis impuriſsimis pure puteq́; reſpondeã? Nam is eo modo rẽ tractat, vt plane ſe declaret meditari ſecũ, immortalitatis quoddã genus abſurdiſsimũ, eaq́; iã cœpiſſe perfrui, & totus eſſe, verſari, viuere in huiuſmodi ſenſu & titillatione gloriolę, ꝙ futurũ prę̨ſumat poſt aliquot adhuc ę̨tatũ myriadas vt recordentur & loquantur homines, fuiſſe olim aliquando apud ſeculum prius nebulonẽ quẽdã, cui nomẽ Luthero fuerit, qui quũ cacodæmones impietate viciſſet, vt dignis emblematis ornaret ſuam ſectã, picas garrulitate, lenones improbitate, proſtibula obſcœnitate, ſcurras omnes ſcurrilitate ſuperarit. Qui id ſtuduerit, curarit, effecerit, vt velut philoſophorũ ſectę ex ipſis habẽt vocabula: & Gnato meditatus ſit paraſiti itidẽ, vt Gnatonici vocentur, ſic abſurdiſsimũ genus hæreticorũ impietatis, ſcelerũ, ſpurcitię̨q́; colluuies, appellentur Lutherani. Nã quę̨ſo te lector, quod vnquã genus hę̨reticorũ tã abſurdũ fuit, vt cõparetur iſti? Quod vnũ nihil nõ renouat earũ hę̨reſum, quas ſuis quãq́; tẽporibus chriſtianus orbis olim dãnauit, oppreſſit, extinxit: quarũ oĩm cineres iſte fax inferni denuo ſemel accendit. Qui quũ ipſo facto prætendat pietatem, vt doctiſsimorum virorum libellos prætercam, qui hanc perſonam, fucũq́; ab ore improbo reuulſere, ſi rẽ ipſam ſpectes, arborem lector facile ex eius fructu cognoſces. Nam ſi memoria tecũ reuolueris, ab ipſis Chriſtianiſmi cunabulis, veteres eccleſiæ proceres, videbis lector vt qcquã ab illis ſanctiſsime cultum eſt, ita ab Lutheranis iſtis maxime haberi cõtẽptui. Quid olim tanta veneratione celebratũ eſt, quã ſacroſanctũ ſacrificiũ miſſę̨? Quid ab iſtis porcis ita fœdatũ eſt, & conculcatũ, & paulominus abolitũ? Nam quod vnũ adhuc in quoq́; templo ſacrũ ſeruant, (quod ipſum ſuis impietatibus polluũt atq́; prophanãt) quũ neq́; ſacrificiũ eſſe cõtendãt, neq́; populo quicquã prodeſſe

Cũ Creteſi Cretizandũ, vt eſt in prouerbio.

Fama Luthero futura.

Lutherũ hæreticos oẽs antiquos ę̨quiparare.

Lutheri in miſſam contumelia.

prodeſſe prædicent:an non viam ſibi ſtruūt,
qua propediē etiam ipſum vnum,quod reli-
querunt,ſacrum eliminēt? Iam preces quāti
faciant,vides,qui non ſolum eiecerūt hora-
rias,ſed illas etiam vniuerſas,quas iā inde ab
initio in defunctorum ſubſidium perpetuò
decātauit eccleſia.Qua in re,quis nō abomi-
netur immanitatē tantam?Nam ſi(quod illi
falſo cōtendunt) maxime foret ambiguum,
vtrum preces viuorū defunctis cōducerent,
tamen quæ inuidia fuerit pios affectus exer-
cere, & periclitari preces , in quibus , vt du-
bius eſſes,an fortaſſe prodeſſes,ita certus eſ-
ſes,q, nocere nō poſſes:quid olim religioſius
habitū eſt ieiunio?quid exactius obſeruatum
quadrageſima?Nunc iſti tandē homines ſpi-
ritu perfecti,ne diem à die dijudicare videā-
tur,omnē diē dedicant bacchanalibus. Quis
neſcit olim,quo in precio fuerit continētia?
quàm ſęuere mandata fides cōiugalis,quàm
probata veteribus viduarū caſtitas,quā aſsi-
due,q̄ accuratè laudata virginitas?Atq; hæc
omnia autore ipſo Chriſto.Nunc Antichri-
ſtus iſte pudicitiā fere prorſus omnē ſuſtulit.
Sacerdotes,monachi , Deo dicatæ virgines,
auſpice diabolo,in eccleſia malignātiū legi-
timorū nomine coniugū magna cū pōpa dę-
monū,nepharias celebrant nuptias,& fœdus
fidēq;,q̄ vel homini pactā , nemo niſi malus
violat,violare nō metuunt pactam Deo, ſe-
curi videlicet nuptias indulgente Luthero,
qui numeroſas ſimul vxores etiā(quā ſolam
vocat digamiā verā)incipit oſtētare.Prope-
diem haud dubie confirmaturus , vbi virorū
cuneis ſatis ſe munierit aduerſus mulierum
turmas.Interim vero,quo gratificetur & il-
lis,quā multis,quā faciles aperit exitus in Ba
bylonica,quibus liceat à maritis abſcedere, ſi
qui ſoluendo non fuerint in cōiugali debito
niſi maritus ipſe tā æquus ſit,vt cōducat ali-
cunde vicarium,qui ſua vice fideliter ſoluat
vxori.Atq; hæc,quæ non impia modo ſunt,
ſed tam inepta quoq;,vt videri poſsint à me
deprauata per iocū,videbis lector in Baby-
lonica,ſic ab illo cōfirmata ſerio,vt ſatis mi-
rari nō poſsis,vſquā inuenire quenquā quē
nō impenſe pudeat appellari diſcipulū,tā ab-
ſurdi prorſus inſaniq; magiſtri . Sed magnus
in malum ſtimulus eſt ſpes libertatis & licē-
tiæ,quæ quū altera manu protenditur,altera
intētatur metus, nā neq; quicq̄ eſt Luthera-
nis violētius,quid miri eſt, ſi iiſdē artib⁹ pro-
mouet ſe ſecta Lutheri,quibus inualuit, atq;
inualeſcit indies,nō abſimilis iſti ſecta Turca
rū?ſi nō & Turcas ipſos iſtorū vincit impie-
tas . Nam hoc plane conſtat, nuſquā tāta cū

Lutheri de precibus opinio.

Iſti homines malūt in peiorem partem peccare.

Lutherani ſimiles Turcarū factioni.

contumelia vexatas eſſe ſanctorum imagi-
nes,quanta vexantur indies ſceleratiſsimis
digitis iſtorum nebulonum,qui non veren-
tur eas non modo è ſanctiſsimis ſedibus di-
uellere diuulſas abijcere abiectas,pterere,ſed
& protritis quoq; & conculcatis, per omne
ludibrij & contumeliæ genus inſultare.Atq;
hæc Lutherus aſpicit lætus in diuorum effi-
gies patrari(quorum honores & cultus om-
nes tollendos eſſe cenſet è medio,ceu nocē-
tiſsima ſcādala)quū interim circumferri atq;
adorari gaudeat venerabilem ſcilicet imagi-
nem ſuam.Sed quoniam diuis omnibus im-
pietatē ſuam conſcius videt inuiſam,eorum
viciſsim omniū venerationi atq; honoribus
inuidet.Deiparam virginem venerantur &
Turcę,cuius nec nomen fere ferunt Luthe-
rani.Nam qui ferre queant honores Mariæ,
quādo Chriſti quoq; crucifixi ſanctiſsimam
imaginē,ſceleratiſsimi ſcurrę cōſpergūt ob-
ſcœniſsimis exurendorū corporū ſuorū ex-
crementis?Hi ſunt iſtius ſectę ſpiritales fru-
ctus.Huc tādē creuit Lutherana pietas.Cu-
ius hęreſeos ſceleribus ,vniuerſis vna patro-
cinatur impietas,qua ſe videri volūt , & diſ-
putāt neceſſario tales eſſe, tanq̄ in quodlibet
facinus impellat homines , certa & deſtinata
volūtas Dei.Dubitas,dubitas inclyta Germa
niā,qui talia ferunt ſpiritalia,qualia ſint ali-
quando meſſuri carnalia?Quin nunc,vt au-
dio,male ſe proferunt cardui,et incipit Deus
oſtendere,quo pacto probet iſtam ſectā,quū
ſacerdotes,qui ducunt vxores,non alijs cō-
iungi ſinit,quam ſcortis publicis.Et quos le-
gitimo coniugio vetuit copulari quondā,ni-
ſi puriſsimis virginibus,horū nunc inceſtas
& ſceleratas nuptias non paritur coaleſcere,
niſi cū ſpurciſsimis proſtibulis. Quid quod
paſsim ſponſos tales miſera primū traductos
infamia,dein morbis,inopia,& egeſtate per-
ditos,paulo poſt ad latrocinia dilabētes,pub-
lico demum punit ſupplicio?Atq; vtinā in-
tra fecem iſtam ſiſtat vltio·ſed illa (niſi pro-
ſpere eatur obuiā)vagabitur aliquanto lon-
gius.Nam vt deſciſcentem Clerū non illibē-
ter aſpiciunt pleriq; principum,nimirū hiā-
tes in deficientium poſſeſsiones , quas velut
ex derelicto ſperāt inuaſuros ſeſe,& Roma-
no pontifici gaudēt obediētiā ſubtrahi, dum
ſpem concipiunt fore,vt ipſi omnia diſponāt
diuidant,& diſsipent inter ſe domi , ita non
eſt,quod dubitent,quin eo reſpiciat populus
vt principum viciſsim iugum excutiant, &
poſſeſsionibus exuat ſuis,quod quū aliquā-
do patrarit ebrius ſanguine principum &
nobilium cruore luxurians,ne plebei quidē

Cōtumeliç Luteranorū in diuos ipſos.

Pietas Lutheri.

Puritas & ſanctitas Luteranorū

 magiſtra-

magiſtratus patiens ex Lutheri dogmate calcatis legibus,anarchos & ex lex,ſine freno,ſine mente laſciuiens,in ſeſe demũ conuertet manus , et velut terrigenę illi fratres, mutuo ſe confodiet.Chriſtũ precor , vanus vates fiam,fiã autem,ſi reſipiſcent homines, & naſcentibus malis occurrent.Alioqui vereor,ne fiam,quod nolim,verus.Sed iſta viderit Germania.

Ego ad Lutheri librum redeo,qui quum talis ſit,qualẽ vides,id eſt mera farrago verborum ſcurrilium,venia lector meum dignaberis,ſicubi non ſatis terſum videris , quẽ illius ſordes infecerint . Quod ſi longior interdum videar,ęquitas tua conſideret,quum & illius recenſenda verba fuerint,& adiungenda,quæ ſcripſit princeps,necnon aliquid adijciendum de meo,quo palam fieret Lutheri calumnia,non potuiſſe cõtingere,quin res aliquãtum creſceret,vt illud interim taceam,quod iudiciorum omnium conſuetudine plures clypſedras impetrat,qui reſpondet.Quod ſi minus rei ſeriæ ſcituque dignæ reperire te,quam pro libelli quantitate cenſeas , ne id quidem iure potes imputare mihi,cui nec extra librum eius euagari licuit, nec aliud illinc afferre,quam quod ibi fuit. Et tamen interiecta mihi quædã ſpero, quæ ſic Lutheri fundamenta ſubruant , vt ſimul neceſſe ſit impia viri dogmata , ſtolide ſuperſtructa,corruere : illud certe non dubito, nihil è regis libro vellicatũ eſſe Luthero , in quo non aperte reuicerim impudentẽ Lutheri ſycophantiã.Deniq; vt non talẽ confiteor eſſe libellum meum,qualis orbi legendus edi poſtulet,ita nec talem eſſe confido, quem iure debeat ille contemnere , quiſquis Lutheri nugas dignatur legere.Nam ſi quis eius nenias fuerit aſpernat⁹,illi nec opus eſt, nec opto,tempus hoc in libro conterat.Imo nihil mihi magis in votis eſt,quam vt illam aliquando diem videam,qua & has nugas meas,& illius omnes inſanas hæreſes , mortales omnes abijciant:vt obruto peſſimarũ rerum ſtudio,ſepultis iurgiorum ſtimulis & contentionum obliterata memoria , illuceſcat animis ſerenum fidei lumen:redeat ſyncera pietas,& vere chriſtiana concordia:quam aliquando precor, vt reddat,ac reſtituat terræ, qui in terram venit pacem daturus è cœlo.

FINIS.

EXPOSI-

EXPOSITIO

PASSIONIS DOMINI

EX CONTEXTU QUATUOR EVANGELISTARUM, USQUE AD COMPREHENSUM CHRISTUM: AUTHORE THOMA MORO,

Dum in arce Londinenſi in carcere agebat:
Nunc primum in lucem
edita.

DE TRISTITIA, TAEDIO, PAVORE, ORATIONE CHRISTI ante captionem eius, Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22. Ioannis 18.

Mat.12. *Hec quum dixiſſet Ieſus, hymno dicto, exierunt in montem Oliueti.*

TOT Sancta verba, quot habuerat Chriſtus ſuper cœnam cum Apoſtolis, hymno tamen, quũ digrederetur, abſoluit. Heu, quã diſsimiles Chriſto ſumus, qui Chriſti nomen gerimus, &
Marc. 14 nõ inania tantum & ocioſa (de quibus tamen ipſis reddẽdam rationẽ Chriſtus admonuit) ſed & pernicioſa multa cõſabulamur in menſa, & cibo tandem, potuque diſtẽti, nullis actis gratijs conuiuiorum noſtrorũ largitori Deo, immemores & ingrati diſcedimus?

Burgenſis vir eruditus, & pius, & ſacrarum rerum indagator egregius, idoneis coniecturis autumat, hymnum, quem tum Chriſtus dixit cũ Apoſtolis, fuiſſe ſex illos Pſalmos, quos ſimul iunctos, Hebræi nominant, Magnum Alleluya, nempe Pſalmum illum 112. cum quinque deinceps ſequentibus. Nam & illos ſex Pſalmos, ſub nomine Magni Alleluya, ſolent Hebræi ex antiquiſsima cõſuetudine pro gratijs agendis in Paſchate, & alijs quibuſdam præcipuis feſtis orare, & eundem hymnum in eiſdem feſtis etiamnum percenſent. At nos, quum dicere ſoliti ſimus in agendis gratijs, & benedicenda mẽſa diuerſis temporibus hymnos diuerſos, eoſque tempori quemq; ſuo accommodos: nunc vniuerſos fermè permiſimus exoleſcere, & tribus verbis qualibuſcũq; contenti, eiſdemq; perfunctorie muſsitatis & oſcitanter abimus.

Exierunt in montem Oliueti.

Non in lectum. Proheta ait: Media nocte ſurgebam, ad confitendum tibi. At Chriſtus nec ſe reclinauit in lectum. Sed nos vtinam vel illud vere poſſemus dicere: Memor fui tui ſuper ſtratum meum. Nec erat æſtas iam, quum Chriſtus à cœna tranſiret in montem. Erat enim non ita multo poſt æquinoctium vernum, & frigidam fuiſſe noctem vel ex eo liquet, quod miniſtri ſe caleſaciebant ad prunas in atrio Pontificis. Sed quod nõ iſtud tum primum fecit: apertè teſtatur Euangeliſta, quum dicit:

Secundum conſuetudinem.

IN montem aſcendit, vt oraret, ſignificans ſubleuandos animos à tumultu rerum humanarum in contemplationem cæleſtium, quum nos ad orãdum componimus. Sed nec myſterio caret Oliueti mons conſitus videlicet oliuis. Erat enim in vſu publico ramus oliuæ, ſymbolum pacis, quam Chriſtus venerat inter hominem, Deumque diu iam diſsidentes compoſiturus. Quin & oleum, oliuæ fructus, Spiritus vnctionem deſignat, quẽ Chriſtus venit, vt ad Patrem reuerſus mitteret in diſcipulos: vt quæ nondum portare poterant, ſi audirent, paulò poſt vnctio doceret.

Trans torrentem Cedron in villam, cui nomen Geſemani.

Torrens Cedron Hieruſalem vrbem, & montem Oliuarum interiacet: ſignificatque Cedri vocabulũ, Hebraica lingua, triſtitiam. Geſemani nomen, Hebræis ſonat vallem pinguiſsimam, ſeu vallem Oliueti. Non eſt igitur quod putemus temere factũ, vt horũ locorũ iſta nomina tã diligẽter cõmemorarint Euangeliſtæ. Alioqui enim quum eum narrarent in montem Oliueti progreſſum, abundè ſatis dixiſſe putaſſent: niſi myſteria quædam ſub iſtis locorum nominibus obuelaſſet Deus, ad quæ, commemoratione nominum ſtudioſis hominibus occaſio præſtaretur auxilio Spiritus eruenda. Etenim quum nulla ſyllaba credi poſsit ocioſa in ea ſcriptura, quam ſcribentibus Apoſtolis ſacer dictauit Spiritus, neque Mat.10.
paſſer cadat ſuper terram ſine Deo: ego nec Euangeliſtas ea nomina commemoraſſe for-

tuito, nec Hebræos locis illis indidiſſe (quicquid ipſi, quum ſic appellabant, ſequebantur) abſque arcano, licet ipſis incognito, Spiritus ſancti conſilio, qui ſub nominibus illis recondidit eruendum aliquando ſacrorum myſteriorum depoſitum. Nam quum Cedron triſtitiam deſignet, ac præterea nigredinem, ſitq́; idem vocabulum, nomen non torrentis ſolum, quod commemorant Euangeliſtæ, ſed etiã, quod ſatis conſtat, vallis, quam torrens perlabitur, & quæ vrbem ac Geſemani villam interiacet. hæc nomina nobis (niſi ſomnolentia præpediat) reuocant in memoriam, quod
2.Cor.5. dum ſumus in hoc corpore, vt ait Apoſtolus, peregrinamur à Domino: planè pertranſeundus eſt nobis, priuſquã perueniamus in montem Oliueti fructiferum, & in amœnã villam Geſemani, villam nõ aſpectu triſtem & ſqualidam, ſed omni iucunditate pinguiſsimam: pertranſeundus eſt (inquam) nobis prius vallis ac torrens Cedron, vallis lachrymarum & torrens triſtitiæ, quæ ſua inundatione poſsint peccatorum noſtrorum nigredinem & ſordes abluere. Quod ſi doloris & triſtitiæ pertæſi, hanc laboris & pœnitentiæ locum, terrã præpoſtere nobis conemur in quietem, lætitiam, cœlumq́ue conuertere perpetuo à vera fœlicitate nos ſecludentes, in pœnitentiam ſeram & inutilem, necnon intolerandas & interminandas ęrũnas immergimus. Et huius quidem rei perquam ſalutaris hæc tam appoſita locorum iſtorum nomina nos admonent. Sed vt ſunt ſacrorum verba voluminũ non ad vnum alligata ſenſum, ſed pluribus fœcunda myſterijs, eadem locorum vocabula tam concinne quadrant ad præſentẽ Chriſti paſsionis hiſtoriam, tanquam in id vnum æterna Dei prouidentia curarit ea loca quondam talibus inſigniendа nominibus, quæ aliquot poſtea ſeculis eũ Chriſti facto tollata, præordinatos ſe acerbiſsimæ paſsionis eius teſtes indicarent. Nam quum Cedron ſignificet denigratum, an non illud propheticum referre videtur, quod de Chriſto in gloriam ſuam per ignominioſum tendente ſupplicium, liuore, cruore, ſputis, illuuie deformato prædictum eſt? Non eſt ſpecies ei neque decor? Porrò quàm non ocioſe torrens quem tranſiuit, ſignificat triſtem, ipſe teſtatus eſt quum diceret: Triſtis eſt anima
Matt.26 mea vſque ad mortem.

Secuti ſunt autem eum et diſcipuli eius.

Vndecim videlicet, qui remãſerant, ſeque-
Ioan 13. bantur. Nam duodecimus, quẽ Diabolus poſt buccellam ingreſſus euexit foras, qui magiſtrum nõ ſequebatur vt diſcipulus, perſequebatur vt traditor, & nimium vere locum fecit illi verbo Chriſti: Qui non eſt mecum, con-
Matth.12 tra me eſt. Erat enim vere contra Chriſtum, cui tum maxime moliebatur inſidias, quũ reliqui diſcipuli ſequerentur ad comprecandum. Sequamur nos Chriſtum, & Patrem precemur cum illo. Non æmulemur Iudam, vt digrediamur à Chriſto, paſti beneficijs eius, & laute cœnati cum eo; ne in nos cõpetat illud Propheticum: Si videbas furẽ, currebas cum Pſal.49. eo, & cum adulteris portionẽ tuam ponebas.

Sciebat & Iudas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter conuenerat Ieſus illuc cũ diſcipulis.

Iterum nobis ex occaſione traditoris inculcant Euangeliſtæ, & inculcando cõmendant, illam Chriſti ſanctam conſuetudinem cum diſcipulis ſuis in illum locum, precandi cauſa, commigrandi. Nam ſi duntaxat interdum, ac non frequenter, noctu conueniſſet illuc, non habuiſſet proditor pro tam certo & explorato, Dominum ibi ſe inuenturum, vt eo miniſtros Pontificis, & Romanorum cohortem, velut ad rem paratam perduceret: quam ſi imparatam repperiſſent, ludibrio ſe habitos ab eo credidiſſent, nec abire paterentur impune.

Vbi nunc ſunt iſti, qui ſibi videntur viri, & quaſi magnum aliquid fecerint, gloriantur ſecum, ſi quando in pręcipuis vigilijs, aut noctu paulò prolixius peruigilent in precando, aut mane ſurgant ad orandum tempeſtiuius? Seruator noſter Chriſtus habuit in cõſuetudine, noctes totas inſomnes in oratione traducere.

Vbi ſunt, qui eum, quòd Publicanorũ conuiuia non detrectabat, nec hominũ peccatorũ Matt.11. aſpernabatur officia, voracem vocabant & bibacem vini, & (præut erat rigidum Phariſæorum inſtitutum) vix vulgaris illũ virtutis hominem ducebant? At dum hypocritæ triſtes, Matth.6. vt viderentur ab hominibus, in platearũ precabantur angulo: ille placidus & benignus, peccatores ad vitæ frugẽ cõuertebat, iſ prandin. Idem rurſus in precibus ſolebat pernoLuc.6. ctare ſub dio, dum Phariſæus hypocrita molli ſtertebat in lecto. Vtinam, quos pigritia ſic tenet conſtrictos, vt imitari tam præclarũ Seruatoris exemplum non ſinat, velimus ſaltem quum nos in ſtrato vertimus in alterum latus iamiam dormituri, has Chriſti peruigilias in animum reuocare, & vel breuiter, donec redeat ſomnus, ei gratias agere, & noſtram damnare ſegniciem, & augmentum gratię precari. Certè ſi vel tantillum facere velimus inſueſcere: Facite mihi perſuadeo, magnum bonæ Matt.19. frugis incrementum breui daturum Deum.

Et dixit: ſedete hic, donec vadã illuc, & orem. Et coaſſumpto Petro & duobus filijs Zebedæi, cœpit contriſtari & mæſtus eſſe, & pauere, & tædere. Tunc ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Suſtinete hic & vigilate mecum.

Reliquos octo iubẽs inferius aliquáto ſubſiſtere, Petrum, Ioannem, fratremq́ue eius Iacobum ſecum prouexit longius, vt quos præcipuo quodam familiaritatis priuilegio cæteris ſemper Apoſtolis antetulerat, quod etiamſi nulla alia ratione feciſſet, quàm quod ita voluit, nullius oculis nequam debebat eſſe, quia ipſe bo-

ipſe bonus erat. Sed inerãt tamẽ,& cauſę,quas videri poteſt reſpexiſſe. Nam Petrus fidei zelo, Ioãnes virginitate præcelluit, Iacobus verò frater eius omnium primus erat pro Christi nomine martyrium ſubiturus. Quin & hos tres iampridem glorificati corporis ſui conſcios & ſpectatores admiſerat. Par erat igitur, vt quos ad tam inſigne ſpectaculũ aſciuerat, & æternæ claritatis temporanea luce recreauerat, eos potiſsimum, quos robuſtiores eſſe conueniebat, proximos aſſeclas ſibi ad præuium paſsionis agonem collocaret. Cæterum aliquantum ſpatij progreſſus, triſtitiam, mœſtitiam, pauorem ac tædium tam acriter ceu e veſtigio, ac tã acerbe in ſe ſenſit irruere: vt protinus apud eos anxiam illam vocem, oppreſsi pectoris indicem, ediderit. Matt. 17

Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem.

Etenim moles immenſa moleſtiarum tenerum, piumq; ſanctiſsimi Seruatoris corpus inſedit. Imminere iamiam, & tantum nõ adeſſe ſenſit infidum traditorẽ, infenſos hoſtes, vincula, calumnias, blaſphemias, verbera, ſpinas, clauos, crucem, & dira per horas multas continuata ſupplicia. Super hæc angebat eũ diſcipulorum terror, perditio Iudæorum, quin ipſius quoque perfidi proditoris interitus, indicibilis deniq; dilectæ genitricis dolor. Hæc malorum omnium cunctim ingruens tempeſtas cor eius pientiſsimum, velut ruptis aggeribus Oceanus, inundabat. Miretur aliquis fortaſſe, qui fieri queat, vt ſeruator noſter Chriſtus, quum vere Deus eſſet, æqualis omnipotenti Patri, triſtari, dolere, & mœſtus eſſe potuerit. Non potuiſſet profecto, ſi quemadmodum Deus erat, ita duntaxat Deus fuiſſet, ac nõ pariter homo. Nunc verò, quum non minus verus homo fuerit, quàm fuit verus Deus: ego nihilo magis mirandum puto, quod vulgatos humani generis affectus (qui quidẽ culpa careant) habuerit, quã homo erat: quàm quod quã Deus erat, ediderit immenſa miracula. Nã ſi miremur Chriſtum pauorem concipere, tædium & mœſtitudinem videlicet quom eſſet Deus: quid ni miremur itidem eſuriſſe, ſitiſſe, dormiſſe? Siquidem & iſta quum faceret, nihilominus Deus erat.

Sed hic fortaſsis obijcias: Deſino mirari quod potuit, at non mirari nequeo, quod voluit. Nam qui conuenire poteſt, vt qui diſcipulos docuit, eos non timere, qui tantum corpus poſſunt occidere, & poſt hoc non habent vltra quod faciant: eoſdem nunc pertimeſcat ipſe, idque quum nec in corpus eius poſsint quidquam, niſi quatenus ipſe permitteret? Ad hæc quum eius Martyres properaſſe conſtet alacres & exultantes, & tyrãnis ac tortoribus inſultantes ad mortem: quo modo nõ videatur indecorum, ad imminẽtem pœnam expaueſcere, triſtari tam vehementer & concuti Chriſtum ipſum, nempe martyrum omnium Matt. 10.

Anteſignanum & ducem? An non, qui omnia prius facere cœpit, quàm docere, hac in re præcipuè præire debebat exẽplo, vt mortem alacriter ob veritatem diſcerent alij, ipſo doceote, ſubire? ne qui cunctãter, & timide mortem pro fide paterentur poſtea, eo ſuæ ſocordiæ blandirentur, quòd ſe putarent autorem Chriſtum ſequi. Quod tamen quum facerent, & de cauſæ gloria plurimum detraherent, & aliorum animos ſui timoris & triſtitiæ conſpectu deijcerent. Act. 1.

Hæc atque huiuſmodi alia qui obijciunt, neque ſatis in omnes cauſæ huius ſinus intendunt oculos, neque Chriſti conſiliũ, quo ſuos vetuit mortem metuere, ſatis animaduertunt. Etenim haud illud voluit, vt nullo pacto prorſus horrerent necem: ſed ne ſic horrerẽt, & fugerent temporaneam, vt abnegando fidem currerent in æternam. Fortes etenim & prudentes ſuos volebat milites eſſe, non ſtupidos & amẽtes. Fortis eſt pati, quod moleſtum eſt, ſtupidi non ſentire, quod ferat. Amentis eſt non timere vulnera, Prudentis verò, nullo pœnarum metu ab inſtituto ſancto deduci, & detrectando mitiores in multo ſemet acerbiores immergere. Medicus, quum ſecandus eſt locus qui laborat, aut inurendus cauterio: hortatur ægrotum, vt ferat, non vt ſectionis aut vſtionis pœnam nullo animi horrore pręſentiat. Fatetur eſſe dolorem, ſed ſalutis voluptate, & atrociorum dolorũ vitatione penſandum. Quin Seruator noſter Chriſtus, etſi (quum vitari non poteſt) mortem potius iubet tolerari, quàm vt eius metu deſciſcamus ab ipſo (deſciſcimus autem, ſi coram mundo fidem eius abnegamus) tantum tamen abeſt, vt iubeat eam vim non naturę facere, ne mortem quicquam metuamus: vt etiam, vbi citra diſpendium cauſæ datur facultas, indulgeat fugiendi ſupplicij libertatem. Si perſecuti vos (inquit) fuerint in vna ciuitate, fugite in aliã. Hac indulgentia, & cauto prudentis magiſtri conſilio, nullus Apoſtolorum ferè, nullus ferè tot poſtea ſeculis illuſtriſsimorum martyrum non aliquando ſeruauit vitam, & in tempus, quod occulta Dei prouidẽtia magis prouidit idoneum, cum ſua & aliorum numeroſa fruge produxit. Contra tamen interdum fortes Athletæ fecerunt, vt vltro ſe Chriſtianos proderent, quum nemo quæreret, vltro ſe offerrẽt ad mortẽ, quũ nemo poſceret. Sic Deo placuit in gloriã ſuam fidei ſuæ diuitias nunc occultando, callidos inſidiatores fallere, nunc oſtentando, crudeles perſecutores incendere, dum ſua ſe ſpe fruſtratos cernerent, & efferocientes ſeſe in mortem martyres indignarentur, nulla ſe ſæuitia poſſe ſuperare. At iſtud fortitudinis tam arduum, & accliue faſtigium miſericors Deus nos non iubet ſcandere, eoq; nec tutũ temere puto, cuiuis eò prorumpere, vnde ſe referre pedetentim non poteſt, ſed ſi penetrare nõ ſufficit in cacumen, in periculo ſit, ne Matt. 10. Matt. 10.

ſit,ne præceps rotetur in barathrum. Quos in
id vocat Deus,intendát proſpere,procedant:
& regnabunt. Ille tempora, momenta, cauſas
omnium rerũ habet abſtruſas,& quando con-
uenit,ex arcano ſapientiæ ſuæ cuncta depro-
mit armario,quæ penetrat omnia fortiter , &
diſponit omnia ſuauiter . Quiſquis igitur io
eam conditionem deductus eſt, vt aut ſuſti-
nendum ei ſupplicium ſit , aut denegandus
Deus: hic ſe nõ dubitet in has anguſtias Deo
volente deductum. Habet ergo magnam be-
ne ſperandi materiam . Nam aut inde rurſus
eum eximet,aut aderit pugnanti,& faciet vin-
cere,vt victoré corooet. Fidelis eſt enim deus
1.Cor.10 (inquit Apoſtolus)qui oon patietur vos ten-
tari,ſupra id quod poteſtis,ſed faciet etiá cum
tentatione prouentum , vt poſsitis ſuſtinere.
Ergo vbi ſic ad manus ventum eſt,vt cũ prin-
cipe huius mundi,Diabolo,& diris eius ſatel-
litibus cominus certandum ſit,nec abſq; cauſę
dedecore detrectationi locus relictus eſt: tum
abijciendum ego metũ cenſeam , hominemq́;
iubeam in ſpe & fiducia totom conquieſcere.
Prou.24 Nam qui diffidit (inquit ſcriptura) in die tri-
bulationis fortitudo eius minorabitur . Cæ-
terum ante congreſſum non eſt improbandus
timor,modo timori non deſinat reluctari ra-
tio,ea pugna non crimen eſt aut culpa, ſed in-
gens merẽdi materia. Nam,tu ſanctiſsimos il-
los martyres , quia ſanguioem pro fide fude-
runt,nunquam ne mortem putas & ſupplicia
timuiſſe? Non immorabor huic parti recẽſen-
do catalogũ, vnus mihi Paulus inſtar milium
fuerit. Imo ſi Dauid pro decem milibus erat
aduerſus Philiſtęos,& Paulus haud dubie pro
decem milibus haberi poteſt in pugna pro fide
contra perſecutores infidos . Hic igitur fortiſ-
ſimus athletarum Paulus, quem eo vſque ſpes
& amor Chriſti prooexerát,vt de cœleſti prę-
2.Tim.4 mio nõ dubitarit,qui dixit: Bonum certamen
certaui,curſum conſummaui, fidẽ ſeruaui . In
reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitię,cuius
Phil.1. deſiderio ſic flagrauit,vt diceret : Mihi viuere
Chriſtus eſt,& mori lucrũ . Et: Cupio diſſol-
ui,& eſſe oum Chriſto: Hic tamen idẽ Paulus
Act.21 22 & arte procuraoit, vt per Tribunum eripere-
Act.23. tur ab inſidijs Iudęorum,& de carcere ſe,Ro-
Act.25. manum ciuẽ ſe profitẽdo,liberauit,& Iudæo-
Act.12 16 rum crudelitati iterum ſemet,Cęſarem appel-
Act.9. lando,ſubduxit,& Regis Aretæ manus ſacri-
legas in ſporta per murum dimiſſus effugit.
Quod ſi quis eum contendat fidei ſua ope-
ra ſeminandam poſtea frugem ſpectaſſem,&
nollo inter iſta mortis metu fuiſſe perterritũ:
ego certe vt alterum libens fateor,ita alterum
nõ auſim dicere. Nã fortiſsimũ illud Apoſtoli
pectus admiſiſſe timorem manifeſtat ipſe,quũ
2.Cor.7. ita ſcribit Corinthijs : Nam & quum veniſſe-
mus Macedoniã,nullã requiẽ habuit caro no-
ſtra: ſed omnẽ tribulationẽ paſsi ſumus , foris
pugnæ,intus timores. Et alibi ſcribit eiſdem:
1.Cor.2. Ego in infirmitate & timore & tremore mul-
to fui apud vos. Et adhuc rurſos : Non enim 2 Cor.1.
volumus vos ignorare fratres de tribulatione
noſtra,quæ facta eſt in Aſia,quoniam grauati
ſumos ſupra virtutẽ , ita vt tæderet nos etiam
viuere. An nõ audis hic ex ipſius ore Pauli ti-
morem ſuum,tremorem & ſupra mortem im-
portabile tædium,ſic vt iſtius agonis in Chri-
ſto velut effigiẽ quandã referre ac repreſenta
re videatur. I oũc,& nega ſanctos Chriſti mar
tyres ad terrorẽ mortis expauiſſe . Sed idẽ ta-
men ipſe Paulus nulla terroris mole potoit ab
inſtituto promouẽdæ fidei detineri , nec vllo
diſcipulorũ conſilio permotus eſt, quo minus
Hieroſolymã (quo ſe ſenſit diuino vocari ſpi- Act.20.
ritu) pergeret, quũ eũ illic & vincula & certa
manere pericula Agabus propheta prædice- Act.21.
ret. Metus igitur mortis & tormentorũ culpæ
nihil habet,ſed pœnæ: quã Chriſtus vt ferret,
venit,non vt fugeret. Nec ignauię ſtatim cen-
ſendũ eſt,timere atq; horrere tormẽta,ſed nec
vbi fas eſt prudẽter vitare pericula : ſed metu
cruciatus ac mortis fugere , quũ res poſcat cõ-
gredi,aut abiecta ſpe victoriæ ſemet hoſti tra-
dere: id demũ ex militari diſciplina capitale fla
gitiũ eſt. Alioqui veró quantũuis pectus mili-
tis agitet & concutiat timor , ſi oihilominus,
quũ iubet dux,prodit,procedit,pugnat & pro
ſternit hoſtẽ: non eſt quod metuat , ne metus
ille præuius quicq̃ ei minuat de præmio, imò
adeò plus etiã laudis obtinere debet: qoi ſimul
& hoſtẽ & ſuũ ſuperauit metũ, qui ſæpe diffi-
cilius,q̃ hoſtis ipſe vincitur. Etenim Seruator
noſter Chriſtus,q̃ noo abſtinuit eũ triſtitia,ti-
mor,& tædiũ,quo minos parẽret imperio Pa-
tris,& omnia perferret fortiter,quę ſalubriter
& ſapiẽter timuerat: paulo poſt res iodicauit.
Interim verò nõ vna caoſa fuit,cur timere,tri-
ſtari , tædiũ pati, & mœſtus eſſe voluerit. Vo- Eſa.53.
luerit,inq̃,non coactus ſit,quis enim Deũ po- Ioan.10.
tuiſſet cogere? Quin ipſius potius admirabili
diſpẽſatione cõtigit,quod eius Deitas tãtiſper
in humanitatẽ ſic tẽperauit influxum : vt hos
humanę fragilitatis affectus admittere tã acri-
ter,& ſubire poſſet. Sed iſtud (vt cœpi dicere)
Chriſti miranda bonitas multis de cauſis vo-
luit. Primũ vt hoc faceret,propter quod venit
in mũdũ. Venit enim , vt teſtimoniũ perhibe-
ret veritati. Etenim quum & vere homo eſſet, Ioan.19.
& vere Deus,fuere tamen, qui humanæ in eo
naturę veritatẽ ſpectãtes, famẽ, ſitim, ſomnũ,
laſsitudinem,atq; id genus alia, Deũ verũ non
eſſe falſo ſibi perſuaſerát,non ex illis tunc Iu-
dæis & Gentibus,qui eum auerſabátur: ſed ex
his ipſis longe poſtea,qui nomen eius & fidem
profeſsi ſunt,nẽpe Arrius , & eius ſectã ſeqoẽ-
tes hęretici, qui conſubſtantialem Patri Chri-
ſtum negantes ad annos multos magnas in
Eccleſiam turbas inuexerát. Sed aduerſus hu-
iuſmodi peſtes antidotum fortiſsimã,immen-
ſam miraculorum molem oppoſuit.

Cæterum ex altera parte rurſus exortũ eſt,
velut ereptis è Scylla , par à Charybdi peri-
culum.

eulum. Non enim deerant, qui vſqueadeo in
ſignorũ & virtutũ eius gloriá intẽderũt ocu-
los: vt immenſo illo ſplendore præſtricti, atq;
hallucinati vere illum hominẽ eſſe perperam
pernegarent. Sed & hi quoq; ab autore ſectã
facientes Eccleſiæ Catholicæ ſanctã vnitatem
non ceſſabant factioſe & flagitioſe diſcindere.
Quorũ inſana perſuaſio, nec minus pernicioſa
quàm falſa, totũ (quoad in ipſis eſt) eneruare,
atque euertere molitur redẽptionis humanæ
myſterium: vt quæ mortem & paſsionẽ Ser-
uatoris (vnde velut à fonte, ſalutis noſtræ flu-
men emanauit) abſcindere prorſus & exicca-
re conetur. Vt huic igitur morbo tam morti-
fero mederetur, voluit optimus & pientiſsi-
mus medicus verũ hominẽ ſeſe mœſtitia, pa-
uore, tædio, & timore cruciatuum, veriſsimis
humanæ infirmitatis indicijs oſtendere.

Adhæc, quoniam in mundum venit, vt ſuo
dolore nobis promereretur gaudium, ſicuti
gaudium illud noſtrum & in anima ſimul &
corpore fuit conſummandum: ita non in cor-
pore tantum ſupplicij cruciatum, ſed in animo
triſtitiæ, timoris & tędij ſenſum acerbiſsimum
voluit experiri, ſimul vt nos tanto ſibi magis
deuinciret, quanto pro nobis amplius patere-
tur, ſimul vt nos admoneret, quàm non eſſet
fas, aut ipſius cauſa nos recuſare dolorem, qui
tam numeroſum & tam immenſum vltro tu-
lit pro nobis, aut peccatis noſtris debitam ini-
quo animo pœnam tolerare, quum ipſum ſan-
ctum Seruatorem noſtrũ, tum corpore, tum
animo videamus tam multa, tam amara tor-
Eſa. 53. mentorum genera nullo ſuo delicto comme-
2. Cor. 5. rita, ſed ob noſtra tãtum abolenda ſcelera, ſua
nimirum ſponte pertuliſſe. Poſtremo quando
nihil æternam eius præſcientiam latuit, varias
in Eccleſia, corpore ſuo myſtico, varias (inq̃)
1. Cor. 12. membrorum ſuorum fore conditiones pręui-
Epheſ. 4 dit. Et quãquam ad tolerandum martyrium
Ioan. 14. natura nihil poteſt abſque gratia, quum (vt
1. Cor. 12 inquit Apoſtolus) nemo dicere poſsit domi-
nus Ieſus niſi in Spiritu ſancto: ita tamen ho-
minibus gratiam impertitur Deus, vt naturæ
functiones interim, & officia non auferat, ſed
vel ſubſeruire ſinit ingrediẽti gratiæ, quo bo-
num opus maiore cum facilitate proueniat,
vel ſi ſic affecta ſit, vt obluctetur, victa tamen
& ſubiugata per gratiá, ex difficultate faciẽdi
facti commendet meritum. Quum ergo præ-
uideret multos futuros tales, qui teneriore
corpuſculo vehemẽtius forent ad omne tor-
menti periculum exhorrituri: ne hi meticulo-
ſam mẽtem ſuam cum fortiſsimorum marty-
rum conferentes audacia conciderent animo,
& timentes ne vi vincerentur, ſua ſe ſpõte de-
derent, ſui doloris, ſuæ triſtitiæ, ſui tædij & in-
comparandi pauoris exẽplo Chriſtus animos
eorum voluit ſubleuare, & ei qui futurus eſ-
ſet eiuſmodi, tanquã facti ſui viuaciſsima vocẽ
Eccle. 7. dicere: Confortare puſillanimis & noli deſpe-
Eſa. 35. rare. Times, triſtaris, tædio & pauore concu-
teris crudelitate intentati ſupplicij: Confide, Ioan. 16.
ego vici mundum, qui plus ſupra modum ti-
mui, plus triſtatus ſum, plus affectus tædio,
plus ad contuitũ appetentis tam diræ paſsio-
nis inhorrui. Habeat fortis, quos imitari ſe gau
deat magnanimos martyres mille. Tu timidu-
la & imbecillis ouicula vno me contenta pa-
ſtore, me ducẽ ſequere, de te diffidens, in me
ſpera. En, ego te in via iſta tam formidoloſa
præcedo. Meæ veſtis fimbriá apprehende, in-
de virtutẽ exire ſenties, quæ hunc animi tui in Marci 5.
metus vanos effluentem ſanguinẽ ſiſtet ſalu-
briter, & animũ reddet alacriorẽ, quippe quũ
recordaberis, quod meis inhæres veſtigijs, qui 1. Cor. 10
fidelis ſum, & te tentari nõ patiar, vltra quàm
potes ferre: ſed faciá etiá cum tentatione pro-
uentum, vt poſsis ſuſtinere, ſimul quod leue 2. Cor. 4.
hoc & momentaneũ tribulationis immenſum
in te gloriæ pondus operabitur. Neque enim Rom. 9.
condignæ ſunt paſsiones huius tẽporis ad fu-
turam gloriá quæ reuelabitur in te. Talia tecũ
cogitans confortare, ac formidinis iſtius, tri-
ſtitiæ, pauoris & tædij inania tenebrarũ ſpe-
ctra crucis meæ ſigno diſpelle, progredere
proſpere & aduerſa cuncta peruade, confidẽs Ioan. 16.
fideliter, quod me propugnatore vinces, & vi Rom. 9.
ctoriæ lauro, me remuneratore, coronaberis. 1. Cor. 15.

Inter alias igitur cauſas, cur hos affectus in-
firmitatis humanæ Seruator noſter induere
dignatus eſt, hæc erat vna & non indigna, quá
dixi: quod videlicet infirmis infirmus factus,
infirmos alios ſua infirmitate curaret, quorũ
tam internam curam habuit, vt totum iſtud
agoniæ eius negocium non aliud quidquam
euidentius prę ſe ferre videatur, quàm rapien-
do in martyrium militi meticuloſo traditá pu-
gnandi methodum, ac ſeſe in conflictu geren-
di diſciplinam. Nam vt doceret eum, cui me
tus ingruit impendẽtis periculi, & vigiles alio-
rũ preces petere, & tamen ſeorſim ſoli ſe Deo
credere, ſimulque vt ſe ſignificaret acerbum
crucis torcolar ſolũ ſine comite calcaturum:
illos ipſos tres Apoſtolos, quos ſecum ab reli- Eſa 63.
quis octo ad montis pene pedem produxerat,
ſubſiſtere iubens ibidem, ſuſtinereq;, ac vigila-
re ſecum, ipſe quãtum lapidis iactus eſt, ſemet
auulſit ab eis.

Et progreſſus puſillum procidit in faciem ſuam
ſuper terram & orabat, vt, ſi fieri poſſet, tranſiret Matt. 26.
ab eo hora. Et dixit: Abba, Pater, omnia poſsibilia
ſunt tibi. Transfer hunc calicem à me: ſed non quod
ego volo, ſed quod tu. Mi Pater, ſi poſsibile eſt, tran-
ſeat à me calix iſte, verumtamen non ſicut ego vo-
lo, ſed ſicut tu.

Primum omniũ ab humilitate, quæ virtu-
tum omnium quaſi quædam baſis eſt, vnde
tuto ad altiora conſcenditur, militẽ ſuum ſuo
docet exemplo Chriſtus Imperator incipere:
qui quum æqualis, & idem Deo Patri Deus Phil. 2.
ſit, quia tamen pariter & homo eſt, corã Pa-
tre Deo hominẽ ſe ſuppliciter pronũ proſter-
nit in

nit in terram. Hoc in loco lector paululum ſiſtamus gradum, & Imperatorem noſtrum iacentem in terra ſupplicem pia mente contem-
Ioan. 1. plemur. Nam ſi id ſedulo fecerimus, ab illa luce, quæ omnem hominem venientem in hunc muodum illuminat, animos noſtros radius illuſtrabit, vt videamus, agnoſcamus, doleamus & corrigamus aliquando noſtram hanc, non dico, negligentiam, pigritiam, torporem: ſed ſocordiam, veſaniam, & ſtipite quouis ſtupidiorem ſtuporem, quo Deum omnipotentem adeuntes non tam precamur plerique reoerenter, quàm ſegniter & ſomnolenti compellamus, eoque valde vereor, ne non tam placemus & reddamus propitium, quàm irritemus, & acriter inſtigemus ad iram.

Vtinam id nobis aliquando ſtudium eſſet, vt protinus à peractis precibus, totá eius temporis ſeriem, quod precando trâſegimus, memoria repetamus. Quas ibi ſtultitias videbimus, quas ineptias, quot interdum fœda conſpicabimur? Mirabimur profectô fieri potuiſſe nonnunquam, vt aoimus nobis in tantillo tempore per tot tam procul inter ſe diſsita loca, per tot diuerſa, tam varia, tam multiplicia, tam ocioſa negocia ſe diffuderit. Nam ſi quis operam in id daret de induſtria, vti taoqoam eaperiundi gratia mentem io quàm maxime poſſet multa & diuerſa diſtraheret: vix poſſet opinor, tam breui tempore, tam procul inter ſe diſtâtia, & tam numeroſa percurrere, quàm, dum os horarias, & vſu tritas preces permurmurat negligenter, ſibi relictus animus peruagatur. Itaque ſi quis miretor, ac dubitet, quidnam ioterim agitauimus, dum dormientibus nobis ingerunt ſeſe ſomnia: nô aliâ ſimilitudioẽ reperio, quæ propius accedat ad rem, quàm ſi ſic occupari mentem cogitemus in ſomno, quo modo vigilantibus occupatur (ſi modo ſic orare, vigilare eſt) dum inter orãodũ per tot abſurda phantaſmata, velut amens, atque inſana, circumuolat, hoc ſolo ſomniãti diſsimilis, quod vigilũ iſtorũ ſomniorũ monſtra ſunt quædá tam fœda & tam abominanda portenta, quæ dum lingua precandó procurrens dat ſine mente ſonum, mens interim peregre profecta complectitur vt ſi ea quis vidiſſet in ſomnu, non ſuſtineret haud dubie vel apud pueros, quantumuis impudens, tam inſana ſurgens ſomnia recenſere. Et procoldubio vetus illud verbum perquam verum eſt, Mentis imaginem vultum eſſe. Nam animi certè tam inſanus habitus, & tam furioſa conditio per oculos, per genas, palpebras & ſupercilia, per manus, pedes, & totam denique totius corporis faciem pellucet. Siquidem qua mentis negligentia prodimus ad precandum, eadẽ quoq; corporis incuria & ſupinitate progredimur. Nam etſi Dei cultum prætexímus, quod diebus feſtis ſolito cultiores ſumus: neglectus ille tamen, quo plerique inter precandum vtimur, non ſatis cælatũ illũ ac diſsimulatum mundani faſtus affectum ſatis iodicat, ita neglectim nunc obambulamus, nunc reſidemus in ſella. Quod ſi in genu demittimur, aut in alterum nitimur, altero in pedem ſublato, aut puluinũ genibus ſubſternitur, interdum vero (ſi delicatiores ſumus) puluino fulcimus, & cubitos, &, velut ruinam minantem domũ tibicine ſuſtinemus. Deinde quid non facimus, quo peruagantẽ foris animô prodamus? Scabimus caput, cultello purgamus vngues, digito purgamus naſum, interim aliod pro alio dicimus. Nam quid diximus, aut quid non diximus, obliti diuinamus temere, quid dicendũ ſupereſt. Ecquid noo podet nos cum hoc tam demeute mentis, & corporis habitu, in tanto noſtro diſcrimioe ſic ſupplicare Deo, ſic tot immanium criminum precari veniâ, ſic ęterna ſupplicia deprecari: vt ſi nihil peccaſſemus prius, tamen tam contéptim adijſſe maieſtatem Dei, decies ęterna tormenta mereatur.

Finge, age, te contrà mortalium iſtorum Principom quempiá, in coius manu vita tua ſit, læſæ maieſtatis crimen admiſiſſe: ſed illum tamen tam miſericordẽ eſſe, vt pœnitenti, & eius indignationẽ deprecanti, paratus ſit capitale ſupplicium in pecunię mulctâ vertere, aut ex efficacibus magni podoris, & doloris iodicijs prorſus in totũ remittere. Productus igitur in conſpectũ Principis, age iam, neglectim illũ, ſecurus & ſupinos alloquere, & dum ille conſiſtit atque auſcultat, tu tuam orationem percenſens hac atque illac interim obambula: Dein vbi ſatis inambulatum eſt, colloca te in cathedram, aut ſi ciuilitatis cauſa videbitur in genua demittẽdũ, accerſi quẽpiam iube prius, qui genibus ſubſternat puluinũ, quin & ſcamoum adferat cũ puluino quoqoe, in quod incumbant cubiti, tum oſcita, pandiculare, ſternuta, deſpue neglectim, & crapulę tuæ fumos eructa. Ita te deniq; vultu, voce, geſtu, & totu corpuris habitu gere, vt te plane videat, dum ſe affaris, alias res animo agere. Dic ergo iam, quàm proſperũ futurũ ſperas talis orationis exitum? Inſani certè nobis videremur ipſis, ſi capitalẽ cauſam ad hũc tractaremus modũ apud mortalẽ principẽ. Et tamen is, quom occidiſſet corpus, quod vlterius agere poſſet, non haberet, & ſani ſumus ſcilicet, quũ in criminum longe grauiorum cumulo deprehenſi tam contẽptim deprecamur ſupplicium apud Regem regũ omnium Deũ, qui quum occide- Matt. 10.
rit corpus, poteſtatẽ habet animam ſimul & corpus mittere in gehennâ. Neque tamen hęc eo dicta velim, quod vel ambulantem, vel ſedeotem, vt nec cubantẽ quidẽ quenqoá orare vetuero. Vtinam aſsidue, dum quiduis corpore facimus, animum interim (quod acceptiſsimũ precãdi genus eſt) eleuaremus ad Deum. Neque enim quacuoque oos ambulando vertimus, modo mens feratur in Deum ab eo, qui Hiere 23.
nuſquam noo eſt, nos auertimus. Verum vt Propheta, qui dicit Deo: Memor fui tui ſuper Pſal. 62.
ſtratum

ſtratum meum, non eo tamen ſic ſatisfecit ſibi, quin & media nocte ſurgeret ad confitendum Domino: ita præter iſtas ita dictas ambulando preces, aliquas interdū ſic orari poſtulē, vt tali meditatione præparetur animus, tanta cum reuerentia corpus componatur, vt nec vniuerſos orbis terræ ſimul conſidentes Reges tam reuerenter ſimus adituri. Verumenimuerò mentis iſta vagatio, quoties eā cogito, animū mordet miſere. Neq; tamē affirmē cogitationē quālibet etiamſi turpē & perquā horribilē, quā precantibus nobis vel malus obijcit Genius, vel quæ ſenſuū noſtrorū phātaſmate fabricata ſurrepit, protinus eſſe mortiferā, ſi modo renitimur & repellimus: cæterum alioqui vel admiſſa libenter, vel diu permiſſa negligēter creſcere, nō dubitē profectò, quin pondus eius poſsit ad animę perniciē, & mortem ingraueſcere. Imo quum diuinæ maieſtatis immēſam gloriā cogito, protinus profectò ſubigor atque impellor credere, etiam breues iſtas abductiones animi, quod non ſunt capitalia crimina, id adeo magis ex Dei miſerentis benignitate procedere, per quam dignatur ad mortē nō imputare: quàm quod ſuæ ipſarum naturæ malicia mortē non mereantur, quum plane comminiſci nequeā, vnde poſsit cogitationibus eiuſmodi, precātibus hominibus, hoc eſt, cū Deo loquentibus, aditus in mentē dari, niſi prorſus ex imbecillitate fidei. Alioqui quū longe faceſſat animi quæuis inepta diſtractio, dū in cauſa ſeria mortalē affamur Principem, imò vel eius miniſtrum quēpiam, qui quidem apud herū ſuum in aliquo loco ſit: fieri profectò non poſsit, vt dum precamur Deū, animus abduci vel tantillum queat, ſi forti & efficace fide crederemus præſentem, & non verba noſtra dūtaxat auſcultantē, vultuſq; & corporis habitum foris contēplantem, vt inde mentis internæ ſigna & argumēta colligat: ſed in ipſos penitus cordis arcani ſinus oculis pluſquā linceis penetrantem, immenſa maieſtatis luce cuncta colluſtrantē Deū, Deū, inquā, Deum: in cuius glorioſa præſentia omnes orbis terræ Principes in omni gloria ſua teredines eſſe ſeſe (ſi non inſaniunt) & humi repentes vermiculos confitētur. Chriſtus ergo Seruator noſter, quū videret nihil oratione conducibilius, rurſumq; cerneret hominum negligentia, & malicia dęmonū rem tam ſalutarē tam paſsim fructū perdere, plerunq; verò & in perniciem verti, voluit obiter, dū tranſiret ad mortē, ſuis verbis & exemplo ſuo rei tam neceſſariæ, velut reliquæ doctrinæ ſuæ colophonē tradere. Itaq; quo ſciremus, nō anima tantū, ſed etiam corpore vtriuſque creatori Deo ſeruiendum, ſimul vt doceremur corpus ad reuerentiam cōpoſitū, quanquā ab anima formā illā, habitumq; ſuſcipit, in animā tamen rurſus reuerētis erga Deū pietatis augmentū refundere, humillimæ ſubiectionis formam edidit, eo enim corporis geſtu Patrē cœleſtem ſuū veneratus eſt, quem nemo terrenorū Principum præter ebriū vino luxuque Macedonē, & alios quoſdam fortunæ flatu tumeſcentes Barbaros, qui ſe pro Dijs haberi voluerunt, aut exigere eſt auſus, aut oblatum ſponte, ſuſcipere. Nam neque quum oraret, reſedit, neque ſe erexit in pedes, neque tantum demiſit in genua, ſed totum in terram abijciens pronum proſtrauit in faciem. Tum in eam miſerabilē formā cōpoſitus implorauit Patris miſericordiam, & patris nomen ingeminans rogauit, vt quandoquidē illi omnia poſsibilia ſunt, ſi fieri poſſet, hoc eſt, ſi nō immutabili decreto calicē paſsionis eius ſtatuiſſet, precibus eius, oratus auferret. Cęterum ne precantis tamen volūtati obſecundaret, ſi optimæ prorſus ipſius voluntati melius videretur aliud.

Pſal. 118. — Mat 26.

Non eſt quod filium ex hoc loco putes paternę voluntatis ignarum, ſed quoniā volebat homines inſtruere, humanos affectus pariter volebat exprimere. Quod Patris vocabulum bis cōmemorauit, nos admonere voluit omnē ab eo paternitatē procedere & in cœlo & in terra. Quin & hoc quoq; nos voluit cōmonefacere Deū Patrē bis ipſi patrem eſſe: quippe creatione, quæ paternitas quædā eſt. Nam verius à Deo ſumus qui nos creauit è nihilo, quā ab illo qui nos genuit homine: nempe Deo prius ipſum creante genitorem, & omnē illam ex qua geniti ſumus creante, prius & ſubſternente, materiā. Sed ſic agnouit Patrē Deum Chriſtus, vt homo. Cęterum vt Deus, naturalem illum ſibi nouit & coæternum Patrē. At nec iſtud abſimile veri eſt, ideo bis appellaſſe Patrē, vt non ſolū eū ſibi naturalē patrē fateretur in cœlo, ſed etiā nullū habuiſſe patrem alium ſignificaret in terra, quandoquidem ex virgine matre ſecundū carnem conceptus eſt abſq; virili ſemine, ſuperueniente in matrē S. Spiritu, Spiritu, inquā, & Patris & ſuo, quorū opera eadē & ſimul ſunt, nulla penitus conſideratione diſtincta. Quid quod ex efficaci paterni nominis ingeminatione, quæ magnū declarat obtinendi voti deſideriū, ſaluberrime docemur & illud, ne quū quidpiā precamur, quod non impetramus, animo cōcidamus, vt Rex Saul ſortilegus: qui quod ſtatim nō accepit, oraculū à Deo diuertit ad Phytoniſſam: & lege vetitā, & ab ipſo pridē cohibitā artē exercuit. Nos docet Chriſtus, vt perſeueremus petere, neq; tamē, ſi nunquā aſſequamur, quidq̄ murmuremus: quippe quū videamus Filium Dei ſeruatorem noſtrum non impetraſſe depulſionem mortis, quā tanta cum inſtātia Patrem precatus eſt, niſi quod perpetuo (quam rem vel maximè nos imitari debemus) voluntatem ſuam Patris voluntati ſubiecit.

Epheſ. 3. — Matth. 1. — Luc. 2. — Rom. 2. — Ioan. 5. — 1. Reg. 28

Et venit ad diſcipulos ſuos, et inuenit eos dormiētes. Mat. 26.

EN amor amori quid præſtat. En amor ille, quo Chriſtus amabat ſuos, quanto interuallo amorem præcellit illum, quo redamabatur à

batur à ſuis, etiam ab his, qui diligebant maxime. Nam illū triſtitia, metus, pauor & tędium, quibus, ingruente ſupplicio crudeliſsimo, tam anxiè afflictus eſt, abſtinere tamen eum non potuerunt, quo minus illos inuiſeret. At illi, quantūcunq; diligebant eum (diligebant procul dubio vehementer) tamen in tam immenſo, tam vicino, tam amantis magiſtri periculo, ſomnum potuerunt admittere.

Et dixit Petro ſic: Simon dormis? Non potuiſti vna hora vigilare mecum?

Hic ſermo Chriſti tam breuis, quantā habet energiam? tam mitibus verbis, quàm acuto pungit aculeo? Nam dum Symonē nomine compellat illo, & illo nomine ſomnolentiam exprobrat: tacite ſubſignificat, non iam Petri vocabulo (quod ob firmitatē Chriſtus ei pridem indiderat) hāc infirmitatem eius, & ſoporem ſatis omnino congruere. Quin vt aculeum habet ſuppreſsio nominis Petri, imò Cephę: ſic aculeum habet alterum ipſa Simonis expreſsio. Hebraica enim lingua (nam ea Chriſtus ei loquebatur) Simon ſignificat audiens, ſignificat & obediēs. Atqui dum, Chriſto contra monente, dormiebat, iam nec audiens, nec obediens erat. At nec hos tamen ſolos, ſed & alios aculeos quoſdā Seruator noſter in Petrum māſuetis iſtis verbis tacite mihi videtur infigere: nimirum tanquā eum ſeuerius increparet ſic: Simon, non iam Cephas dormis? Quomodo enim Cephas, hoc eſt, ſaxum, mereris appellari? quo ego te nomine ob firmitatem olim inſigniui, quum tam infirmum te probes nunc, vt nec vnam horam aduerſus impetentem ſomnum poſsis ſuſtinere? Quanquam vetuſto quidem nomini tuo, Simoni, perquam egregie iam reſpōdes ſcilicet, quippe qui ſic dormitans, quomodo voceris audiēs? aut quum ego te vigilare monuerim, quo pacto voceris obediēs, qui me vix digreſſo ſegnis & ſomnolentus indormias? Ego te ſemper Simon feci plurimi, & tu Simon dormis? Ego te tot modis honeſtaui, & tu Simon dormis? Tu te modo iactaſti, vel moriturum mecum, & nunc Simon dormis? Ego nunc à Iudæis ac gentibus, & vtriſque deteriore Iuda quæror ad mōrtem, & tu Simon dormis? Quin & vos omnes tanquā triticū ſatagit cribrare Satanas, & tu Simon dormis? Quidā cæteris expectare debeo, quum in tātis & tam vrgentibus non modo meis, ſed & veſtris ipſorum periculis etiam tu Simō dormias? Poſt hæc ne res videatur ſolum Petrum tāgere, ſermonem vertit ad reliquos.

Ioan.1.

Luc.22.

Mat.26.

Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.

Orationis hic mandatur aſsiduitas, & non vtilitas eius modo declaratur: ſed etiam immenſa neceſsitas, nempe ne remoræ in morem, carnis infirmitas animum quantumuis ad bona prōptum remoretur ac retrahat in tentationis mala præcipitem. Quis enim ſpiritu promptior Petro? & tamen quantū eguit aduerſus carnem Dei præſidio, vel hoc declarat, quod dum illud implorare precibus dormiendo diſtulit, locum Dæmoni dedit, quo paulo poſt per carnis infirmitatē, Spiritus alacritatē retunderet, & ad negandū cum periurio Chriſtum perpelleret. Quod ſi talia vſuuenerunt Apoſtolis lignis nimirum viridibus, vt dū per ſomnū orationē intermitterent, intrarent in tentationem: quid in aridis fiet nobis, ſi ingruente periculo (quod quando, quæſo, non ingruit, quū aduerſarius noſter diabolus velut Leo rugiens aſsidue circūeat vndequaq; quærens quē carnis infirmitate cadentē protinus inuadat ac deuoret) in tanto, inquā, periculo quid fiet nobis, niſi Chriſti conſilium ſecuti, in vigilia & oratione perſtemus? Mat.17. 1.Petr.5.

Vigilare monet Chriſtus, ſed non ad chartas, & aleam non ad crapulam, comeſſationes, vinum & venerem, ſed ad orandum. Orare monet non interdum, ſed inceſſanter. Orate, inquit, ſine intermiſsione. Orare monet non dūtaxat interdiu (quis enim vigilare iubet in die?) ſed orationis inſtantiæ ſuadet eius etiam tēporis bonā partē addere: quod pleriq, totū ſomno ſolemus impendere, quo magis nos pudere miſeros decet, & inanē culpā agnoſcere, qui vix interdiu precem breuē, & eam tamen oſcitanter & ſomnolenti peragimus. Monet nos deniq; Seruator noſter orare, nō vt abundemus opulentia, nō vt delitijs affluamus, nō vt inimicis noſtris malū veniat, non vt nos honoremur in hoc ſeculo: ſed ne intremus in tentationem. Voluit nos nimirum intelligere mundana illa omnia aut noxia prorſus, aut ſi cum hoc vno conferantur, inaniſsimas nugas eſſe, eoque iſtud vnum velut cæterorum quodammodo collectam ſummam in ea prece. quam pridem diſcipulos docuit prudens collocauit in fine. Et ne nos inducas in tentationem: ſed libera nos à malo. Luc.18. Matth.6.

Iterum ſecundo abijt & orauit eundē ſermonem, dicens: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum: fiat voluntas tua. Et venit iterum, & inuenit eos dormientes, erant enim oculi eorum grauati, & ignorabant, quid reſponderent ei. Et relictis illis, iterum abijt & orauit eundem ſermonem, & poſitis genibus orabat, dicens: Pater, ſi vis, transfer calicem iſtum à me. Veruntamē non mea, ſed tua voluntas fiat. Mat.26.

Poſtquam ergo diſcipulos ſic admonuit, iterum ad orationē redijt, idemq;, quod ante, rurſus precatus eſt, ſed ita tamen, vt totā rem denuo Patris volūtati committeret. Sic enim docet nos & inſtanter ſimul & nō preciſè petere, ſed exitum rei totum Deo cedere: qui nec minus bene nobis vult, quàm ipſi nos, & quid magis conducat, millies videt melius. Matth.6. & 8.

Pater

Pater mi, inquit, ſi non poteſt hic calix tranſ-
ire niſi bibam illum: fiat voluntas tua.
Pronomen illud (Mi) duplicem habet ef-
fectum. Nam & magnum exprimit affectū, &
ſingulari modo patrē Chriſto, patrem decla-
rat Deum. quippe quum non creatione tan-
tum, ſicut eſt vniuerſis, nec adoptione, quo
modo pater eſt Chriſtianis, ſed natura ſit Dei
filij pater Deus. Cæteros igitur omnes eru-
Matth. 6. diens vt ita precaremur: Pater noſter qui es in
cœlis, quibus verbis Deum agnoſceremus
omnibus nobis vt fratribus patrem eſſe com-
munem, ipſe merito, qui propter Deitatem
ſolus poteſt, ſic affatur Patrem. Pater mi. At ſi
quis tam ſuperbus eſt, vt non contentus eſſe,
ſicut cæteri hominum, ſolus ſibi videatur gu-
bernari ſecreto ſpiritu Dei, nec eadem eſſe
ſorte cū cæteris: hic mihi certè videtur Chri-
ſti ſibi verbum arrogare, & Pater Mi, precari,
non Pater noſter, quum Dei communē ſpiri-
tum priuatim aſſerit ſibi, Lucifero non mul-
Luc 10. tum diſpar, qui ſic Dei ſibi verbum arrogat, ſi-
cut Lucifer locum.

Iam quod ait: Si non poteſt calix iſte tranſ-
ire, niſi bibam illum: fiat voluntas tua, ſatis
euidenter oſtendit quid Chriſtus appellat
poſsibile, quid impoſsibile: nempe nihil aliud,
quàm certū & immutabile de ſua morte ſpō-
taneum decretum Patris. Alioqui enim ſi ſen-
ſiſſet, vel ex decurſu ſyderum cœleſtiū, vel ab-
ſtruſiore quopiam omniū rerū ordine, fatoq;
imminere ſibi ineluctabilemq; moriendi neceſ-
ſitatem, ac tali ratione dixiſſet: Si non poteſt
calix iſte tranſire, niſi bibā illum, fruſtra peni-
tus adiecisſet illud: Fiat voluntas tua. Quo
modo enim Patris arbitrio relinqueret eam
rem, cuius exitum vel aliunde pendere, quàm
à Patre crederet, vel Patrem neceſſario, hoc
eſt, velit, nolit, velle?

SED interea tamen dum recenſemus ta-
lia, quibus mortem ſibi Chriſtus deprecatur à
Patre, & omnia ſupplex Patris voluntati ſub-
mittit: aſsiduè nobis contra cogitandum eſt,
quum & Deus eſſet & homo, hæc illū omnia,
quatenus homo erat, & non vt Deum dicere.
Nam & nos, quoniam ex anima conſtamus &
corpore, vt quædam de nobis loquimur, quæ
ſoli cōpetant animæ; ita quædā contra loqui-
mur, quæ ſoli cōpetant corpori. Nā & marty-
res in cœlū dicimus protinus à morte conſcen
dere, quum eo tantum ferantur animę: & ho-
mines viciſsim dicimus, quantūuis hic ſuper-
biant, terram tamen & cineres eſſe, tum vita
breui defunctos in vili ſepulchro putreſcere.
Sic enim loquimur aſsidue, quum nec ſepul-
chrum ingrediatur anima, nec mortē obeat:
ſed quę male vixit in corpore, poſt corpus mi-
ſere viuit in pœna, quæ verò benè, perpetuo
viuit in bono.

Ad hunc igitur modum, quia non minus
erat humanitati coniuncta atque vnita diui-
nitas in omnipotente perſona Chriſti, quàm
immortalis eius anima corpori quod mori po-
tuit, tam ea quæ fecit vt Deus, q̄ ea quæ fecit
vt homo, nō tanq̄ bipartitus in duos, ſed me-
rito ſicut vnus erat, ita ſicut vnus enunciat, ſic
& ob deitatem ſuā non dubitauit dicere: Ego Ioan. 10.
& Pater vnum ſumus. Et, Antequā Abraham & 8.
fieret, ego ſum. Et propter vtrāque naturam: Mat. vlt.
Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad
conſummationē ſeculi. Et vice verſa propter
humanitatē ſolā dixit; Pater maior me eſt. Et, Ioan. 14.
Modicū tēpus vobiſcum ſum. Etenim tāetſi Ioan. 16.
glorioſum corpus eius veraciter nobiſcū præ-
ſens eſt, eritq; ſemper vſque ad finē ſeculi ſub
ſpecie panis in venerabili ſacramento Eucha-
riſtiæ: corporalis tamen eius forma, in qua cū
diſcipulis diu verſatus eſt (de quo præſentiæ
modo ſenſit nimirum, quum diceret: Modi-
cum tēpus vobiſcū ſum) Chriſto conſcenden-
te ſubtracta eſt. Omnia igitur iſta quæ Chri-
ſtus hoc loco agoniæ ſuæ vel fecit, vel paſſus,
vel precatus eſt, quæ tā humilia ſunt, vt neu-
tiquam decere videantur excelſam illam ſub-
limitatem Dei: ab illo eodem Chriſto fa-
cta recordemur, vt homine, quin & quædam,
vt ab inferiore humanitatis ſuæ parte, nem-
pe ſenſibili duntaxat proficiſci, quæ decla-
rarent humanæ in eo naturæ veritatem; &
naturalem in alijs poſt hominibus horrorem
ſolarentur.

Iſtorum igitur verborum, cæterarumque
rerū omnium, quæ tam afflictæ humanitatis
indicia ſeries eius agonis demonſtrauit, adeo
nihil ſuæ gloriæ Chriſtus putauit ingloriū: vt
ea nimirum ipſemet diligenter euulganda cu-
rarit. Etenim quanquam quæ ſcripta ſunt ab
apoſtolis omnibus, ab vno pariter ipſius Spi-
ritu vniuerſa dictata ſunt, nō facile tamē aliud
eius factum recordor vllum, quod tam pecu-
liari modo curarit cōmendare memoriæ. Nā
quod vehementer triſtis erat, id quidem nar-
rauit Apoſtolis, quod illi poſteris ab ipſo poſ-
ſent tradere: cæterum quibus verbis Patrem
precatus eſt, quum & ad lapidis iactum abeſ-
ſent proximi, etiamſi vigilaſſent, & quū dor-
mirent, ſi præſentes in re fuiſſent, non po-
tuiſſent audire: quanto minus id noctis cer- Luc. 22.
nere, quādo ſe demiſit in genua, quando pro-
ſtrauit in faciem? Sanguineas verò guttas il-
las quas toto ſudauit corpore, etiamſi re-
ſtantes & conſpicuas poſtea ſpectaſſent in
terra, quidlibet, opinor, cogitaſſent potius,
quàm id diuinaſſent, quod erat, quod ante
nuſquam contigerat, quenquam ſudaſſe ſan-
guinem. Sed neque cum matre poſtea, neq; cū
Apoſtolis ante mortē collocutus eſt, vt ea tū
narraſſe videatur: niſi quis id putet veriſimile
quum ab oratione digreſſus rediret ad Apo-
ſtolos, adhuc aut dormitantibus aut vix exci-
tatis & ſemiſomnibus, aut deniq; quū ſatelli-
tes eſſent ad manum, tum videlicet illis recen-
ſuiſſe totam agonis hiſtoriam. Reſtat igitur
quod videtur veriſimum, vt poſtquā reſur-

rexit à mortuis matri pientiſsimæ, dilectiſque
diſcipulis, quum Deum eſſe eum iam dubita-
re non poſſent hanc humanitatis ſic afflictæ
ſeriem, cuius cognitio primum ipſis, poſt per
eos alijs prodeſſet, quam alius nemo narrare
potuit, ipſemet ore ſuo ſanctiſsimo recenſue-
rit. Magnam igitur adfert & meritò huius
agoniæ meditatio, his qui tribulato ſunt cor-
de, conſolationẽ: quum ad eum ipſum finem,
vt ſolaretur afflictos, ſeruator noſter afflictio-
nẽ ſuã, nemini alioqui cognitam, neque poſ-
ſibilem cognitu, pro ſua bonitate vulgauerit.

Sunt fortaſſe quidam, quos & illud mouet,
quòd ab ea oratione Chriſtus rurſus reuiſens
Apoſtolos, quum dormiẽtes eos reperiſſet, &
ſe ſuperueniẽte tam attonitos, vt quid dicere
poſſent, ignorarent, ſic eos reliquerit, vt vi-
deri poſsit, tantum ideò veniſſe, vt exploraret,
an vigilent: quod id (vt erat Deus) neſcire non
potuerit, antequam veniſſet. Sed illi, ſi qui
ſint, ſic reſponſum habeant. Ille quod fecit,
non incaſſum fecit. Nam etſi in præſens ad-
uentus eius non ſic excitauit eos, vt vigila-
rẽt, ſed aut nõ prorſus experrecti, ſemiſomnes,
& attoniti, vix oculos in eum leuarent, aut,
quod deterius eſt (ſi ab illo increpiti ſunt, &
vigiles redditi ſibi) nihilominus, eo digreſſo,
protinus relaberentur in ſomnum: ipſe tamen
& ſuam circa diſcipulos ſolicitudinem decla-
rauit, & ſuo ſanauit exemplò, vt Eccleſiæ ſuę
Paſtores in poſterum nulla triſtitia, nullo tæ-
dio, nullo terrore permitterent ſuam circa
gregem curam & diligentiam quoquo modo
quicquam claudicare, ſed ita ſe planè gererẽt,
vt ipſa re probarent, non tam eſſe de ſeipſis
ſeſe, quàm de gregis ſui ſalute ſolicitos.

AT dixerit fortaſſe quiſpiam diuini con-
ſilij curioſulus explorator: aut voluit Chri-
ſtus Apoſtolos vigilare, aut nõ voluit. Si non
voluit, cur tam accurate mandauit? Si voluit,
quid ire, ac redire toties oportuit? Non po-
tuit quum eſſet Deus, & ſemel dicere, & ſi-
mul facere, vt fieret? Potuit haud dubie, bo-
ne vir, quum Deus eſſet, qui quicquid voluit,
Pſal. 32. fecit, qui verbo creauit vniuerſa. Etenim
Pſal. 134 dixit, & facta ſunt. mandauit & creata ſunt.
Ioan. 9. An qui aperuit oculos cœci nati, viam inue-
nire non potuit, per quã oculos aperiret dor-
miẽtis? Facilè profectò ea res factu fuit vel il-
li, qui non eſſet Deus. Nam quis non videt
peruigilaturos homines, nec in ſomnum ci-
to relapſuros, ſi quis indormitantes oculos
tantum perpungat acicula? Potuit proculdu-
bio Chriſtus efficere, ne dormitarent quic-
quam, ſed peruigilarent Apoſtoli, ſi id præ-
ciſe prorſus & abſolute voluiſſet. At nunc
adiecta conditione voluit: nempe ſi vellent
& ipſi, atque ita vellent efficaciter, vt ipſo
monente foris, & intus etiam iuuante pro ſua
quiſque virili cum eo conniteretur. Hoc pa-
1. Tim. 2. cto vult & omnes homines ſaluos fieri, nemi-
nem æterno cruciari tormento, videlicet ita
demum, ſi nos tam piæ voluntati eius obſe-
cundemus, ac non malicia noſtra nitamur in
contrarium. Quod ſi quis obſtinate pergat
facere, non vult illum Deus inuitum in cœ-
lum vehere, tanquam ibi noſtro indigeret of-
ficio, neque regnare poſſet in gloria ſua, niſi
ſuffultus nobis. Quod ſi nõ poſſet, multa pro-
fectò ſtatim vindicaret, quæ nũc noſtra cauſa
tolerat, & diſsimulat diu, ſi quando ipſius be-
nigna patientia nos adducat ad pœniten-
tiam. Cæterum nos interea tanta eius abuſi Rom. 2.
clemẽtia, dum peccata peccatis addimus, the-
ſaurizamus nobis (vt ait Apoſtolus) irã in diẽ Rom. 2.
iræ. Et tamen (quę Dei bonitas eſt) negligen-
tes nos, & peccatorum puluino indormientes
agitat interdum, quatit & concutit, ac tribu-
lationibus ſatagit expergefacere. Atqui quum
ea re ſe probet, etiamſi iratum, tamen amantiſ-
ſimum: pleriq; tamẽ homines ſtultiſsimi alior-
ſum rem accipimus, & beneficiũ tantũ malefi-
cij loco ducimus: quum contra (ſi ſani ſimus)
vt quoties aberramus ab eo, toties nos inuitos
ac reluctãtes verberibus in viam redigat, mul-
tis eſſet precibus exorandus. Etenim primo
precandum eſt, viam vt videamus, & cum Ec-
cleſia dicendum Deo: A cœcitate cordis libe-
ra nos Domine. Et cum Propheta: Doce me
facere voluntatem tuam. Et, Vias tuas demon- Pſal. 119.
ſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. Deinde
vehementer optandum eſt, vt in odore vn- Cãt. ca. 1.
guentorum tuorum Deus, in ſpiritus tui ſuffi-
tu ſuauiſsimo poſt te curramus alacriter. Quod
ſi languemus in via (quod nunquam ferè non
facimus) & nimis ſegniter vix procul à longe
ſubſequimur, protinus dicamus Deo: Appre- Pſal. 95.
hende manum meam dexteram, & deduc me & 139.
in via tua. Cæterum ſi ſic inualeſcat languor,
vt pertæſi progredi, cœperimus pigritia mol- Ioan. 6.
liciẽq; ſubſiſtere: precemur Deũ, vt renitẽ-
tes trahat. Poſtremo verò, ſi molliter attracti
renitimur, & contra voluntatem Dei, contra
ſalutem noſtrã ceruicoſi ſimus abiecta ratio-
ne, ſicut equus & mulus, in quibus non eſt in- Pſal. 31.
tellectus: ſuppliciter orare debemus Deum
prophetæ verbis appoſitiſsimis: In chamo & Pſal. 31.
freno maxillas eorum conſtringe Deus, qui
non approximant ad te. Verum enimue-
ro quandoquidem quum ſubit deſidia nulla
virtutum parte citius quàm precandi affectu
deficimur, nec ea nobis imprecari libet, etiam
quantumuis vtilia, quæ non libenter admitti-
mus, nobis diu ante curandũ eſt (ſi quãdo ſani
ſumus) quum nondum in ægros illos animi
laborãtis affectus incidimus, vt aures Dei pre-
cibus huiuſmodi diligenter impleamus roge-
muſq; ſuppliciter: vt ſi quãdo poſtea, vel car-
nis illecebra pellecti, vel mundanarum rerum
concupiſcentia ſeducti, vel callidis inſidijs dæ-
monum labefactati, contra precemur quid-
piã, ad talia vota ſurdeſcat, & quæ precamur,
auertat: iſta verò, quæ profutura prænouit,
quantumuis deprecemur, accumulet. Siqui-
dem ad

dem ad hũc modũ ſolemus, ſi ſapimus, quum febrem expectamus, eos præmonere. qui nobis miniſtraturi ſunt ægrotantibus: ne vel rogantibus nobis, eorum quicquam porrigant, quę ſaluti noxia morbus in augmentũ ſui prępoſtere ſolet appetere. Itaque quum ſic vitijs indormimus, vt diuina inclamati atq; agitati clemētia nolimus expergiſci, atque inuigilare virtutibus: ea cauſa nonnunquam ſumus, vt noſtris nos vitijs abiēs relinquat Deus, quoſdam ſic, vt nunquam reuiſat iterum, alios verò dormire ſinat dũtaxat in aliud tēpus, prout eius admirāda benignitas & inſcrutabilis abyſſus ſapientię videt idoneum. Huius rei typum gerebat quendam, quod Apoſtolos Chriſtus quum iterum inuiſiſſet, nec illi tamen vigilare voluerunt, ſed nihilominus aſsiduè dormitarent, relictis illis abſceſsit. Nā relictis illis iterũ abijt & orauit eundem ſermonem, & poſitis genibus orabat, dicens: Pater, ſi vis, trāsfer calicem hunc à me: veruntamen non mea, ſed tua voluntas fiat.

EN iterum idem petit, iterum eandē conditionem adijcit, iterum nobis exēplum præbet, vt quum in magnum (etiā Dei cauſa) periculum venimus: non arbitremur illicitũ inſtanter precari Deũ, vt ex eo diſcrimine nobis
1.Cor.10 procuret exitum. Quandoquidē fieri poteſt, vt ea de cauſa nos patiatur in tales anguſtias adduci: vt quos proſperitas frigidos ad orandum fecerat, periculi timor faciat efferueſcere, præſertim quũ res agitur de corpore. nam ad animæ periculum vix plerique tepeſcimus. Cæterum quibus (vt eſſe debet) animæ cura eſt, niſi quis ad martyrium fortiter animetur à Deo (quod vel indicibili modo ſentiēdum, vel coniecturis idoneis expendendum eſt) alioqui timere quenquam ſibi ſatis congruit, ne ſub onere fatigetur, & concidat, eoque ne Petrum imitatus nimium de ſe confidat, orare diligenter Deum, vt à tanto animæ ſuæ periculo diuina bonitate liberetur. Cæterum illud aſsiduè repetendum eſt, ne quis ita præciſe deprecetur periculum: quin Deo rem totam permittat paratus obedienter, quicquid ille pararit, perpeti. Chriſtus igitur huiuſmodi de cauſis ſic orandi ſalubre nobis exemplum præbuit, ſed ab ipſo tamen longius abfuit talis orandi neceſsitas, quàm cœlum diſtat à terra. Neque enim quà Deus erat, mi-
Joan.10. nor erat, quàm Pater. Quà Deus erat, ſicuti
Philip.2. poteſtas eadem, ſic & voluntas eadē erat cum
Joan.5. Patre. Verum quà fuit homo, poteſtas infi-
Joan.14. nito minor: ſed à Patre tradita tandem omnis
Matth.15 ei poteſtas eſt, in cœlo ſimul & in terra. Vo-
& vlt. luntas verò vt non eadem illi cum Patre, quatenus homo fuit: ita Patris voluntati ſic omnino conformis, vt nulla in re diſſentiens reperiretur. Itaque mortem illam amariſsimam animæ ratio voluntati Patris obediens conſentit ferre, dum (vt hominem ſe monſtraret) corporis eam ſenſus exhorret. Oratio eius ad viuum vtrunque ſimul expreſsit. Pater (inquit) ſi vis, transfer calicem iſtum à me: veruntamen non mea, ſed tua voluntas fiat.

At non verbis tamen iſta tam luculenter expreſsit, quàm factis. Nam quàm non refugerit eius ratio tam horrendum ſupplicium, ſed obediens Patri fuerit vſque ad mortem, mor- Phil.2.
tem autem crucis: ſeries paſsionis edocuit. Quàm vehementem verò ſenſus pertulit imminentis paſsionis horrorem, Euangelij verba, quæ iam ſequuntur, oſtendunt.

Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum.

Quàm vehementem fuiſſe cēſes eius mentis anguſtiam, quum ad eum confortandum Angelus veniret è cœlo? Sed ex hoc loco ſubigor, vt admirer, quæ malæ teneant illos intemperiæ, qui fruſtrà facturum contendunt, quiſquis aut Angelum quenquam, aut vita functum ſanctum precatorem ſibi cupiat adhibere, propterea videlicet, quod Deum ipſum precari fidēter poſſumus: qui & præſentior eſt nobis vnus, quàm omnes Angeli, & ſancti præterea ſimul vniuerſi, & plus nobis poteſt conferre, & multo magis etiam cupit, quàm quicquid eſt præterea ſanctorum quicquam in cœlo. Huiuſmodi rationibus, friuolis, & plane nihili, ſanctorum inuidentes gloriæ, & pariter ſanctis inuiſi, & noſtrum in eos affectum pium, & eorum erga nos ſalutare ſubſidium ſtudent amoliri. Quid ni hic ſimiliter argumententur improbi, Angeli iſtius operam conſolatoriam erga Seruatorem Chriſtum inanem prorſus & ſuperuacaneam eſſe? Quis enim Angelorum omnium aut tantum potuit, quantum potuit ipſe, aut tam vicinus ei fuit, quàm Deus, qui fuit ipſe? Et tamen ſicut triſtari voluit pro nobis & anxius eſſe: ſic & pro nobis voluit Angelum conſolatorem admittere, vt & hominibus iſtis argumenta nugacia retunderet, & hominem ſeſe verum declararet. Cui ſicut Diaboli tentantis Triumphatori Angeli mi- Matth.4.
niſtrarant vt Deo: ſic ad mortem humiliter tendenti Angelus accederet iam cōſolator, vt homini: & ſpem pręterea faceret, ſi Deũ comprecemur in periculo, conſolatione non deſtituēdos, modo ne ſegniter precemur, & perfunctorie, ſed ex intimo corde proferētes ſuſpiria, precantem hoc loco Chriſtum imite-
mur. Nam factus in agonia prolixius orabat, Lucæ 22.
& factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram.

Affirmant pleriqne Doctores acerbiorem fuiſſe paſsionem Chriſti pro nobis, quàm vlla fuerit vnquam martyrum vſquam omniũ, qui pro fide tulēre martyrium. Sunt contra qui nō putent propter varia quædā alia ſuppliciorũ genera, & pluribus diebus repetita tormēta, quàm Chriſto ſeruatori noſtro, vel adhibita fuerint

ta fuerint vel prolongata.tum,cuius vna gutta tam precioſi ſanguinis,propter infinitã eius Deitatem, ad redimendos omnes homines abunde ſuperq; ſuffeciſſet: ei pœnam putant à Deo deſtinatam tantã, non quantam alius vſquam aliquis paſſus eſt, ſed quantam impenetrabili eius ſapientiæ viſum eſt conuenire. Cuius modom vt nemini ſatis compertum,ita citra præiudiciũ fidei credi poſſe cenſent infra quorundã martyrũ pœnã ſubſtitiſſe. At mihi certè præter volgatã opinionẽ Eccleſiæ, quæ Hieremiæ verba decenter de Hieruſalem de-
Thren.1. center ad Chriſtũ applicat: O vos omnes qui tranſitis per viam,attendite & videte,ſi eſt dolor,ſicut dolor meus,vel hic locus vehementer ſuadet,vt credam,nullius vnquam martyris ſupplicium com paſsione Chriſti, ipſa pœnarum acerbitate comparabile.

Equidem ſi faterer (id quod idoneis de cauſis non neceſſe habeo) cuipiam ex martyribus adhibita fuiſſe & plura & maiora tormentorum genera,adde etiam, ſi placet, diuturniora,quàm Chriſto: videtur tamen mihi perquam credibile ſub tormentis in ſpeciem valde minoribus atrociorem pœnam Chriſtum pertuliſſe, quàm eorum quiſquam ſenſerit, ea paſſus, quæ videri poſsint multo moleſtiora,quum eum videam ex impendentis paſsionis anguſtia tanta mentis amaritudine perculſum, quanta nullus mortalium vnquam omnium expectatione tormentorum fuit. Cuius enim vnquam tam acerba fuit anxietas,vt toto ex corpore guttatim in terram ſanguineus ſudor efflueret? Inde igitur præſentis pœnæ magnitudinem metior,quod aduentantis eius præſenſionem ſupra quàm vlli vnquam alij fuit, fuiſſe Chriſto tam acerbã video. At nec animi valuiſſet vnquam in id vigoris anxietas inualeſcere, vt corpus ſuaderet ſanguinem: niſi vltronea ipſius voluntate omnipotens eius diuinitas nõ modo minuiſſet, ſed & vires præterea roburque tantæ addidiſſet anguſtiæ. quo & futurorum martyrum fundendum in terra ſanguinem figuraret,& ſimul eos, qui ad ſupplicij meditationem trepidaturi forent,ne timorẽ ſuum ruinę præſagium interpretantes deſperatione ſuccumberent,tam nouo,tam miro,tam immenſæ anxietatis exemplo ſolaretur. Hic ſi quis rurſus martyres illos proferat, qui ob Chriſti fidem alacres vltro ſeſe offerebãt in mortem, eoſque demum triumphali dignos lauro cenſeat, quod lætitia ſuperante dolorem nulla triſtitiæ ſigna, nulla timoris argumenta protulerint: in ea re profectò ad iudicium ſuum licebit adſcribat & meum, modo ne triumphum iſtis quoque deneget,qui quanquã non vltro properant, apprehenſi tamen, neque renituntur neque retrocedunt: ſed quãquam timentes & anxij, nihilominus ob amorem Chriſti,quicquid exhorrent, ferunt. Quod ſi maiorem illis contendat quiſpiam, quàm his tributam gloriã: per me licebit, ſecũ contendat ſolus. Sat eſt enim mihi, quod vterque in cœlo habet tantam,quantã dum viueret, nec viderat eius oculus,nec auris audierat, nec in
cor eius aſcenderat. Etenim quiſquis in cœlo præfertur, ei non alius inuidet, imo quilibet potius propter amorem mutuum cuiuſque gloria fruitur. Adhæc qoem cui gloria præferat in cœlo Deus,nobis in hac mortalitatis caligine palpitantibus haud quaquam puto ſatis inclareſcere. Nam vt hilarem datorem (fateor) diligit Deus, ita Thobiam dilexiſſe non dubitem, nec item beatum Iob: quorum vt vterque fortiter ac patienter calamitatem tulit;ita(quod ſciã)neuter adplauſit admodum aut exultauit alacriter. 1.Cor.2. 2.Cor.9.

Offerre ſe pro Chriſto morti,quũ res apertè poſtulat,aut quum occultè ſtimulat Deus: egregiæ virtutis opus eſſe non nego. Alioqui verò nec ſatis tutum reor, & præcipua ex his columnis, qui ſponte pro Chriſto ſunt paſsi, timuiſſe multum, fuiſſe vehementer anxios, nec ſemel ante ſe ſubduxiſſe morti reperimus, quam poſtea tamen fortiter adierunt. At nec Deũ poſſe inficior, & facere aliquando confiteor (nunc pijs id tribuens anteactæ vitæ laboribus, nunc mera benignitate gratificans) vt animum martyris totum ſic impleat gaudio: vt non modo moleſtas illas anxietates opprimat, ſed & eas quoque, quas Stoici propaſsiones appellant, & quibus factioſos ſapientes ſuos omnino fatentur obnoxios, ſic eminus arceat, vt non permittat accedere. Etenim quum ſæpe videamus accidere, vt in pugna quidã vulnera ſua non ſentiant, donec animus, quem vehemens abduxerat affectio quæpiam,reuerſus aduertat dãnum: non eſt dubium, tanta propinquantis gloriæ ſpe geſtientem animum poſſe ſic efferri ſupra ſe,vt neque mortem metuat, neque ſupplicia ſentiat. Et tamen ſi cui donum hoc dederit Deus, ego certè vel gratuitam fœlicitatem potius, vel præteritæ virtutis præmium vocauerim, quàm futuræ mercedis materiam. Nam mercedem crediderim toleratæ pro Chriſto pœnæ reſpondere, niſi quòd eã Dei liberalitas menſura tam bona, tam conferta, tam coagitata,tam ſupereffluente retribuit: vt non ſint vllo pacto condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in illis, qui tam impenſe dilexerunt Deum: vt eius gloriæ tanta mentis anguſtia,tanto cruciatu corporis ſanguinem & vitam impenderint. Quid quod interdum pro ſua bonitate Deus quibuſdã adimit metum, non quòd magis eorum approbet,ac remuneret audaciã: ſed quod talẽ eorũ nouit imbecillitatẽ,vt timori ſuo ferendo pares nõ eſſent futuri. Etenim nõnulli ſuccubuerunt metu, qui poſtea tamẽ inflicta tormẽta vicerunt. Iã quod attinet ad animandos alios eorum exemplo, qui mortem ferunt alacriter: non abnuerim, id multis Hieron. in Mat.5. Qui viderit. Luc.6. Rom.9.

id multis eſſe perutile. Sed rurſus quoniã ple-
riq; omnes ſumus ad ingruentem mortẽ timi-
di, quis noſſe poteſt, quã multis proſint & hi,
quos quum anxios ad mortem videmus &
pauidos. cernimus tamen per obiectos, & ob.
ſtantes illos tædij, pauoris, anguſtiæ pluſqoam
adamantinos obices fortiter penetrare, & ef-
fractis iſtis ferreis repagulis, triũphata morte
Matth.11 cœlum violẽter irrũpere? An non hi puſillis &
timidulis homuncionibus ipſorum videlicet
ſimilibus vehementer addunt animũ, ne incũ-
benſe perſecutione ſuccumbant, quanquã ſibi
magnam ſentiant triſtitiam, timorem, tædiũ,
& diræ mortis horrorem ſuboriri? Prouida
igitur Dei ſapiẽtia, quæ penetrat omnia forti-
ter, & diſponit cuncta ſuauiter, præſenti con-
templãs intuitu, quo modo, quibus in locis af-
fectæ ſint mentes hominum, huius aut illius
fortis exempla, proot maxime cõdoctura vi-
det, temporibus, & locis accõmodat. Sic pro
ſua prouidentia Martyrum ſuorũ affectus tẽ-
perat, vt alius alacer ad mortẽ prouolet, alius
cunctanter & timidè prorepat, nec tamen mi-
nus fortiter mortem præferat, niſi quis ideo
forte minus fortis haberi debet, quod præter
debellatos inimicos reliquos, ſuum etiam ip-
ſius tædium, triſtitiã, timorẽ, fortiſsimos affe-
ctus, & potẽtiſsimos hoſtes expugnat. Cęterũ
diſputatio præſens tota huc deniq; tendit, vt
ſanctiſsimorum Martyrũ vtrumque genus ad-
miremur, vtrumq; veneremur, in vtroq; lau-
demus Deum, vtrumq;, quũ res poſtulat, pro
ſuo quiſq; captu (prout gratiã dederit Deus)
imitemur. At is, qui ſe ſentit alacrem, non tam
ſolari habet, vt audeat: quam moneri fortaſsis
Matt.27. vt metuat, ne Petri more nimium de ſe præſu-
mens ſubito relabatur & corruat. At qui ſe
ſentit anxium, mœſtum, timidum, ei nimirum
vt exporrigat animum, adhibenda conſolatio
eſt.

Vtrique hęc anxietas Chriſti perquã ſalu-
taris eſt, alteri vt nimis geſtientem animũ re-
primat, alteri vt nimis abiectum & proſtratum
erigat in bonam ſpem. Nam ſi quis animum ſi-
bi ferocientem ſentit & timidum, hic, quũ tam
humilem recordabitur & anxium hunc Impe-
ratoris ſui habitũ, merito fortaſſe verebitur, ne
pauliſper eum callidus hoſtis eleuet in ſublime
quo paulo poſt fortius allidat in terram. At
qui nimium conteritur anxijs & meticuloſis
affectibus, ſibique miſere timet, ne deſperatio-
ne ſuccumbat: hanc agoniam Chriſti reſpi-
ciat, hãc aſsidue meditetur, ac ruminet, ex hoc
fonte ſalutares hauſt' cõſolationis ingurgitet.
Lucæ 10. Nam hic videbit Paſtorem piũ, oniculam im-
becillã in humeros ſuos attollere, ipſius per-
ſonam gerere, ipſius affectus exprimere: vt in-
de ſumat audaciam, nec ſibi deſperandum pu-
tet, quiſquis in poſterum turbari ſe ſimilibus
ſentit affectibus. Agamus igitur illi gratias quã
magnas poſſumus (nam meritas certe nõ poſ-
ſumus) & in agonijs noſtris ipſius agoniæ me-
mores (cui nulla fuit vnquam agonia compa-
rabilis) obnixè precemur eum, vt ſuæ anxieta-
tis intuitu ſolari nos dignetur in noſtro, &
quum per illum liberari periculo premẽtis an-
guſtiæ vehementer petimus, imitantes tamen
ipſius exemplum, longè ſaluberrimũ, petitio-
nẽ noſtram ipſius adiectione claudamus.

Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut
tu. Hæc ſi ſedulo fecerimus, nihil omnino du- Matt.27.
bitem, quin vt ipſi ſic oranti conſolatio venit
ab Angelo: ſic & nobis per Angelũ cuiuſque
ſuum conſolatio ab ipſius adferetur Spiritu,
quæ nos ad ea duranda firmabit, per quę ſub-
uehemur in cœlum. Nam vt eius rei nobis cer-
tam præberet fiduciam Chriſtus, eodem ordi-
ne, eadẽ via nos illuc anteceſsit. Siquidẽ poſt
diu perpeſſam agoniam iſtam, ſic animo refe-
ctus eſt. vt ſurgens reuiſis Apoſtolis traditori
& tortoribus ad paſsionẽ ſe quærentibus vl-
tro prodiret obuiam. Deinde paſſus (vt opor- Luc. vlt.
tuit) introiuit in gloriam ſuã, locum nimirum Ioan.14.
nobis eius veſtigia ſequentibus ibidem para- 1.Pet.2.
turus, quò ne noſtra nos ſocordia fruſtretur,
ipſe propter agoniam ſuã nos in agone noſtro
dignetur adiuuare.

Et quum ſurrexiſſet ab oratione, & veniſſet ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes præ triſtitia, & ait illis: Quid dormitis? Dormite iam & requieſcite. Sufficit, ſurgite & orate ne intretis in tentationem. Ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite eamus. Ecce qui me tradet, prope eſt.

Ecce, iam tertio reuiſente Chriſto ſomno
ſepultos Apoſtolos, quos ſuſtinere ſecum, &
impẽdente periculo precibus inuigilare man-
dauerat, dum traditor interim Iudas ita totus
in prodendo Domino vigili cura verſatur, vt
ne cogitandi quidẽ de ſomno vllus illi ſit reli-
ctus locus. An non in hac diſparitate tradito-
ris & Apoſtolorum nobis iam inde ſucceden-
tium ad noſtram vſque ætatẽ temporũ velut
in ſpecolo quodam figura non minus clara,
quam triſtis & horrenda relucet? Cur non hic
contemplentur Epiſcopi ſomnolentiam ſuã?
qui ſicut in Apoſtolorum ſuccedunt locũ, ſic
vtinam virtutes eorũ perinde nobis referrẽt,
vt & authoritatem libenter amplectuntur, &
ignauam iſtã illorũ dormitantiã repreſentant.
Nam plerique ſerendis in populo virtutibus
& aſſerẽdæ veritati dormiũt: dũ inimici Chri-
ſti ſerendis vitijs, eradicãdæ fidei, hoc eſt, quo-
ad in ipſis eſt, apprehendendo Chriſto, iterũq;
crudeliter crucifigendo peruigilant, tãto ſunt
(vt Chriſtus ait) prudẽtiores filijs lucis filij te-
nebrarum in generatione ſua. Cæterum hæc
ſimilitudo dormientium Apoſtolorum, quan-
quam valde competit in hoc Epiſcopos, qui
dum virtus & fides veniunt in diſcrimen, dor-
miunt: non omnibus tamen huiuſmodi Præ-
ſulibus vſquequaq; conuenit. Nam ſunt ex his
(heu) multo plures quam vellem, qui non prę

triſtitia (ſieot Apoſtolis accidit) mœſti labuntur in ſomnũ: ſed ſopiti & ſepulti pernicioſis affectibus, nempe dæmoois, carnis, & muodi inuſto ebrij, velut ſues in cœnũ ſe puoluẽtes, indormiunt. Enimuero laudandi fuit affectus, quòd in magiſtri ſui periculo triſtabâtur Apoſtoli: verũ quòd triſtitia ſic ſuperati ſunt, vt totos ſe ſomoo dederint, id certè vitiũ fuit. Quin mœrere quoq; pereunte mundo, & aliorũ illachrymare flagitijs, pię mentis eſſe ſenſit, qui dixit: Sedebã ſolitarius & gemebã. Et qui itẽ illud: Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Huius itaque generis triſtitiam in ea parte poſuerim, de qua dicit.

Sed ita tamen poſuerim, ſi affectũ illũ quantumuis bonũ præſes infrenet ratio. Nam alioqui ſi ſic perſtriogat animũ dolor, vt oppreſſo vigore mentis ratio remitiat habenas, ac ſicut ignauus gubernator nauis ad fragorẽ tempeſtatis animo concidens temonem deſerit, atque in angulũ quempiam triſtis ſemet abijciens, puppim permittit fluctibus, ſic Epiſcopus mœſtitiæ ſuæ ſomno ſuperatus ea relinquat infecta, quæ in ſalutẽ gregis, officij ſui locus efflagitat: hanc ego certe triſtitiam cõferre & comparare non dubitem cum ea triſtitia quæ ducit, vt ait, ad infernum, imo adeo longe poſtpoſuerim, quoniã in re diuina ſpeciem quandam habet animi deſperantis de Deo.

Proximũ huic generi locũ teoent, ſed multo deteriorẽ, quos nõ ob aliorũ pericula deijcit mœſtitudo, ſed mali timor inferendî ſibi, id eſt, timor etiam ipſe taoto nequior, quanto magis cootemni debet, quod metuitur, nẽpe quum oon capitis res agitur, ſed pecuniæ. Et tameo ipſius corporis iacturam iubet Chriſtus ipſius cauſa contemni. Ne terreamini (inquit) ab his, qui occidunt corpus, & poſthęc noo habent amplius quid faciant. Oſtendam

Matt. 10. autem vobis quem timeatis: Timete eum, qui poſtquam occiderit corpus habet poteſtatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete. Et quum hoc io commune præcipiat omnibus, quando depreheoſis nullũ patet effugium, Præſulum honori ſeorſum onus iniungit amplius, vtpote quos nõ de ſua duntaxat anima ſinit eſſe ſolicitos, nec tantiſper in ſilentio deliteſcere, donec protracti cogãtur aut palam fateri quod ſentiunt, aut diſsimulare meodacio: ſed ſi creditum ſibi gregem videant in periculo, prodire voluit eos, & dum gregi proſint, periculis vltro ſemetipſos offerre. Bonus paſtor, inquit Chriſtus, aoimam ſuam ponit pro ouibus ſuis. Quod ſi bonus quiſque paſtor animã ſuam ponit pro ouibus ſuis, certe qui cum ouium damno animæ ſuæ parcit, bonum paſtorem noo agit. Quamobrẽ ſicut qui perdit animã pro Chriſto (pro Chriſto enim perdit, qui mandato Chriſti perdit pro grege) in vitam æternã cuſtodit eam: ſic qui Chriſtum negando (negat enim, qui in damoum gregis conticeſcens, veritatem non fatetur) hic animam ſeruãdo, plaoè pergit perdere. Quanto magis, ſi ſubactus metu, verbis etiam neget & deſciſcat publice? Tales cum Petro oon dormiuot, ſed cum Petro vigilantes pernegant: ſed reſpicieote eos Chriſto per eius plerique gratiam delictum illud aliquando fletu ſalutifero deleturi, ſi modo reſpicienti & ad pœnitentiam familiariter inuitanti Chriſto, verborum eius memores, & paſsionem contemplantes, exeunteſque foras ab his malorum pedicis quæ eos peccatis incluſerant, cordis amaritudine & conuerſione reſpondeant. Cæterum ſi quis vſqueadeo malicia inualeſcat, vt non metu veritatem taceat, ſed cum Arrio, Arrijq́oe ſimilibus doctrinam falſam vel quæſtu turpi, vel ambitione peſtilenti prædicet: hic non cum Petro dormit, neque cum Petro denegat, ſed cum Iuda ſcelerato vigilat, Chriſtumq́ue cum Iuda perſequitur. Huius igitur quam ſit ſupra cæteros valde pericoloſa conditio, Iudæ nimirum docet triſtis & horrendus exitus.

At quum ſit miſericordis Dei nullo fine clauſa benignitas, nec iſti quidem peccatorum generi venia deſperanda eſt. Multas etiam Iudæ reſipiſcendi præbuit anſas Deus. E conuictu ſuo non eiecit, non Apoſtolatus ademit dignitatem. At neque loculos ei, quan- Ioan 13
quam fur erat, abſtulit. Vltima in cœna dilectis diſcipulis traditorem admiſit ſocium. Ad pedes proditoris procumbere dignatus eſt & ſordidos eius pedes ſordidiſsioiæ menti ſimillimos manibus ſuis inoocuis et ſacroſanctis abluere. Adhæc incomparabili bonitate ſub forma panis edendum præbuit illud ipſum corpus ſuum, quod proditor iam vendiderat: bibendumq́ue ſub vini ſpecie dedit illum ſan- Matt. 26.
guinem, quem traditor interea dum bibit, per ſcelus meditatur effundere.

Poſtremo verò venientem cum ſatellitio ad ſe comprehendendum et oſculum offerentem, oſculum, inquam proditioois abominandę teſſeram manſuetus & mitis admiſit. Quis non crederet, quiduis horum omnium traditoris animum quantumuis addictum ſceleri, ad ſaniora conſilia potuiſſe flectere? Quin & illud initium pœnitendi, quum ſe peccaſſe fateretur, & referret argenteos, quomq; non reciperentur, abijceret, ſimulq́oe ſe clamaret traditorem, & ſanguioem diceret etiam iuſtum tradidiſſe: hactenus profecto Seruatorem illi Chriſtum crediderim ſuggeſsiſſe, vt fieri poſſet, hoc eſt, ſi proditioni proditor deſperationẽ nõ adijceret, illũ etiã ipſum ſeruaret ab interitu, à quo tã recẽter ipſe tã perfide prodebatur ad mortem. Ergo quom tam multis modis Deus ipſius etiam Iudæ quanquã proditoris ex Apoſtolo facti, valde tameo ſe miſertum probet, tam ſæpe inuitarit ad

veniam

veniam, nec niſi per ſolam deſperationẽ pe-
rire paſſus eſt: certe de quoquã imitatore Iu-
dæ non eſt quod hac in vita quiſquam debeat
deſperare. Imo ſecundum illud Apoſtoli ſan-
Iacob. 5. ctum conſilium quum ait: Orate pro inuicem
vt ſaluemini: Si quẽ videamus à via recta ve-
hementer aberrare, rediturũ aliquando in ſe-
mitam ſperemus, ſupplicesque interea ſedulo
præcemur, vt reſipiſcendi & Deus ei anſas por
rigat, & ille pariter ad hoc iuuante Deo por-
rectas arripiat auidè, arreptas teneat, & neque
per maliciam abijciat, neque per ſegniciem mi-
ſerè patiatur elabi. Dormientes igitur quum
iam tertio Chriſtus inueniſſet Apoſtolos, ait
Matt. 26. illis: Quid dormitis? tanquam diceret: Nõ eſt
nunc dormiendi tempus, ſed vigilandi neceſ-
ſarium tempus eſt, & orandi, cuius ego rei tã
recenter bis mudo vos admonui. Qui quũ ſe-
cunda vice dormientes inuenti neſciebant,
quid reſponderent ei, nunc in eadem culpa tã
cito deprehenſi tertio, quid excuſationis ido-
neę potuiſſent comminiſci? An quod Euãge-
liſta commemorat, eo ſe poteraut excuſare, vi-
delicet ſi dixiſſent dormire ſe præ triſtitia? At
id commemorat quidem Lucas. Verum enim-
uero non laudat. Triſtitiam tamen eorum in-
ſinuat fuiſſe (ſicut erat certe) laudabilem. At
non vitio tamen ſomnos inde ſequens caruit.
Etenĩ triſtitia quę ſit eius generis vt magni ſit
prę mij capax, in magnum aliquando malũ tẽ-
dit, vtiq; ſi nos ſic abſorbeat, vt eam reddamus
inutilem, dum non ad Deum votis & oratio-
ne recurrimus conſolari petentes ab ipſo: ſed
quadam animi deiecti ac deſperautis imagine
velut refugientes triſtitiæ noſtræ ſenſum, ſo-
lamen aucupamur à ſomno, neq; tamen, quod
venamur, aſſequimur ſomno, conſolatione
perdita quam vigilibus precibus impetrare po
tuiſſemus à Deo, mẽtis anxiæ moleſtum pon-
dus ſub ipſo etiam ſomno ſentimus, paritérq;
in tentationes, & diaboli ſtructas inſidias ocu-
lis clauſis impingimus. Chriſtus igitur velut
omnem huius dormitantiæ defenſionem prę-
ſcindens, Quid dormitis, inquit? Dormite iam
& requieſcite. Sufficit, ſurgite, & orate ne in-
Matt. 26 tretis in tentationem. Ecce appropinquauit
hora. & filius hominis tradetur in manus pec-
catorum. Surgite, eamus, ecce, qui me tradet,
propè eſt. Et adhuc Ieſu loquente, ecce Iudas
Iſcariotis. etc.

Dormitantes Apoſtolos Chriſtus protinus
vt excitauit tertio, ironia non illa quidem le-
nicula & iocoſa, qualibus ſolent homines di-
caces & ocioſi ludere, ſed ſeria grauiq; percel-
luit: Dormite, inquit, iam & requieſcite. Suffi-
cit, ſurgite et orate ne intretis in tentationem.
Ecce appropinquauit hora, & filius hominis
tradetur in manus peccatorum. Surgite, ea-
mus, ecce qui me tradet, prope eſt. Et adhuc
eo loquente Iudas etc. En ſic indulget ſomnũ,
vt plane ſe probet adimere. Nam quum vix
dixiſſet; Dormite, ſubiunxit ilico: Sufficit,
quaſi dicat: Non eſt nunc neceſſe vt dormia-
tis diutius. Sufficit enim quodquo maxime
tempore vigilare debebatis, hactenus (etiã me
vetante) dormitaſtis. Nunc non modo non
dormiẽdi tẽpus ſupereſt, ſed ne ſedẽdi quidẽ.
Sed ſurgendum vobis eſt ilicet, atque orandũ
vt non intretis in tentationem, per quam cõ-
tingat vobis, vt magno me cum ſcandalo de-
ſeratis. Nam alioqui quod ad ſomnũ attinet,
dormite iam & requieſcite, per me licebit, vi-
delicet, ſi poteſtis. Sed certe non poteritis. Nã
aduentant prope, & tantum non adſunt, qui
ſomnum iſtum oſcitantibus vobis excutient.
Ecce enim appropinquauit hora, & filius ho-
minis tradetur in manus peccatorum, & ecce
qui me tradet prope eſt. Quumq; tam pauca
vix eos admoneret, adhuc eo loquente ecce
Iudas Iſcariotis etc.

Non ſum neſcius, è viris eruditis & ſanctis
aliquos expoſitionem iſtam non admittere,
quam tamen alijs & eruditis ſimul & ſanctis
placuiſſe confitentur. Nec horrent tamen il-
lud ironiæ genus. quod alij quidam faciũt pij
quidem & illi, ſed in loquendi figuris, quas è
vulgari ſermone ſumptas habet in vſo ſcrip-
tura ſacra, non ſatis exercitati. Nam alioqui tã
ſæpe reperiſſent alibi, vt hoc in loco non poſ-
ſet offendere. Quid enim illa ironia ſalſius ac
facetius, qua beatus apoſtolus lepide perſtrin-
gat Corinthios, petẽs videlicet veniam, quod
eorum neminem ſumptu vel impenſa graua-
uerat? Quid eſt enim quod minus habuiſtis
præ cæteris Eccleſijs, niſi quod ego ipſe non
grauaui vos? Donate mihi hanc iniuriã. Quid 2. Cor. 12
illa ironia fortius aut mordacius, qua prophe-
ta Dei prophetas Baal ſurdam eius ſtatuã in-
clamantes irriſit? Clamate (inquit) altius, nam 3. Reg 18
Deus veſter dormit, aut aliquo fortaſsis pegri-
natus eſt. Hæc adferre libuit obiter propter
eos, qui pia quadam ſimplicitate non feren-
tes in ſcriptura ſacra, vel certe non aduerten-
tes vſitatas illas paſsim loquendi formas, dum
deflectunt à figura ſermonis, à genuino pari-
ter ſcripturæ ſenſu perquam frequenter aber-
rant. Cæterum hoc in loco D. Auguſtinus nõ Auguſti.
diſplicere ſibi dicit interpretationem illã, quã
attuli, ſed non eſſe neceſſariã. Simplicem enim
ſermonem citra figuram ſufficere. Quod vt
doceat, eundem locum ſic interpretatur ipſe
in eo opere quod ſcripſit de concordia Euan-
geliſtarum. Videtur, inquit, hic ſermo ſecun-
dum Matthæum ſibi ipſe eſſe contrarius. Quo
modo enim dixit, Dormite iam & requieſcite,
quum connectat: Surgite, eamus? Qua velut
repugnantia commoti quidam conantur ita
pronunciare, quod dictum eſt: Dormite iam
& requieſcite, tanquam ab exprobrante, non à
permittente ſit dictum. Quod rectè fieret, ſi
eſſet neceſſe. Quum vero Marcus ita comme-
morauerit, vt quum dixiſſet: Dormite iam &
requieſcite, adiungeret: Sufficit, & deinde in-
ferret: venit hora, ecce tradetur filius hominis
vtique

vtiq; intelligitur poſt illud, quod eis dictũ eſt: Dormite & requieſcite, ſiluiſſe Dominũ aliquantum, vt hoc fieret, quod permiſerat, & tunc intuliſſe: Ecce appropinquauit hora. Propter quod ſecundum Marcum poſitũ eſt: Sufficit, id eſt quod iam requieuiſtis. Acute quidẽ iſta beatiſsimus Auguſtinus, vt omnia, verum qui diuerſam viam ſecuti ſunt, his opinor non viſum probabile, quod Chriſtus, qui bis iam increpauerat, quod inſtante ſua captione dormiebant, protinus vbi ſugillãdo dixiſſet: Quid dormitis, dormiendi tempus indulſerit tum præſertim, quum propter quod prius abſtinere ſomno debuerint, id nunc tã prope pro foribus (vt aiunt) ingrueret. Verũ vtraq; nunc interpretatione propoſita ſequi fas erit cuique, vtram viſum fuerit. Ego tantum vtramque recenſere ſtatui, non item ſententiam meã (qui nihil ſum) velut arbiter honorarius interponere.

Surgite, & orate vt non intretis in tentationem.

Prius vigilare iuſsit & orare, nunc vbi bis experti ſunt per ſedendi ſegniciem ſomnum ſibi ſurrepere: aduerſus ignauum illum ſomnolentiæ morbum præſentaneum docet remedium, ſurgere. Quod remedij genus velut ab ipſo Seruatore traditum vtinam vel interdum per intempeſtam noctem liberet experiri. Hic enim non illud modo comperiremus verum, quod (vt ait Horatius) dimidium facti qui cœpit, habet: ſed etiam quod qui cœpit, ſcilicet habet totum. Nam quũ aduerſus ſomnum cõflicturi ſumus, prima coitio ſemper eſt acerrima. Itaq; non eſt lecta ſenſim ſuperandus ſomnus, ſed illecebroſa brachia, quibus nos amplectitur & reclinat, ſemel impetu diuellẽda ſunt, nobiſque protinus ab eo proruendũ. Tum vero, vbi ſemel ſomnum deſidem, mortis videlicet imaginem reiecerimus: vitæ ſuccedet alacritas. Tum ſi meditationi nos & orationi dederimus, in opaco illo noctis ſilentio collectus animus longe ſe ſpaciorem ſentiet conſolationis diuinæ: quum diurno ſtrepitu tot circumfuſa negocia, oculos, aures & mentem diſtrahunt & in varia non minus vana quàm diuerſa diſpergunt. Sed ô Chriſte ſaluifer, quum nonnunquam nobis de re quapiam leuicula, quæ quidem ad mundum pertinet, cogitatio ſic interrumpat ſomnum, vt longo tempore teneat vigiles, ac vix aliquando ſinat redormiſcere: aduerſus tam immenſam animæ procurandam frugẽ, inter tot diſpoſitas peſtilentis hoſtis inſidias, in tanto pereundi periculo non expergiſcimur ad orandũ, ſed ſomnia ſpeculantes mandragoræ indormimus. At illud nobis aſsidue memorandum eſt, quod nõ ſimpliciter Chriſtus iuſsit ſurgere, ſed ſurgẽtes iuſsit orare. Neque enim ſufficit ſurgere, niſi ſurgamus ad bonum. Alioquin enim minus peccet, ſi quis tempus perderet ignauus ſomnolentia: quam ſi tempus per maliciam vigilem ſedulò flagitijs impenderet. At nec orare quidem tantum iubet, ſed etiam cũ orandi neceſsitate docet quid orare debebãt: Orate, inquit, ne intretis in tentationem. Hoc vnum iterum atque iterum inculcauit eis: orationem aduerſus tentationem vnicũ eſſe præſidium, quod quiſquis in arcem animæ nõ admittit, ſed ſomno ſe dedens excludit, obſidentis eam diaboli ſatellites, tentationes videlicet malas per inertiam ſinit irrompere. Ter & illos orare verbis monuit: tum ne verbo tantũ docuiſſe videretur, vt ſimul doceret exemplo, ter orauit & ipſe, nimirũ illud inſinuans, orandam eſſe Trinitatem nobis. Patrem ſcilicet ingenitum, genitumq́; ab eo coëqualem filium, & vtrique comparem, procedentem ab vtroq; Spiritum. Ab illis tribus oranda pariter tria: nempe de præteritis veniam, ad tractanda præſentia gratiam, & aduerſus futura cautelam. Verum hæc non ſegniter & oſcitanter orãda, ſed inceſſanter & feruide. A quo precandi modo pleriq; omnes quam nũc procul abſumus, & ſua priuatim quemque docet conſcientia, & Deum precor ne paulatim publicè minor minorq́ue quotidie proueniens ab oratione fructus oſtendat. Veruntamen quoniã paulò iam ante eam partem, quam potui vehementer incubui, vt id genus orationis inceſſerem, quæ non attentum habet animum, ſed mobilem & in multa vagantem, ne immitis in morem chirurgi videar vlcus tam vulgare nimis inclementer attingere, multiſque tenerioris animi mortalibus non medicinam adferre, ſed dolorem & ſpem conſequendæ ſalutis adimere libet è Gerſone malagma proferre, quod leniat. Vtitur enim is ad curandos animæ phlegmones anxios lenientibus quibuſdam rebus, quæ medicinis illis proportione reſpondeant, quas ad mitigandos corporis dolores Medici vocant anodyna. Ioannes ergo Gerſon vir eruditionis eximię, & mitiſsi- Gerſon.
mus attrectator afflictæ conſcientiæ, quũ aliquos, opinor, videret, quos mentis illa diſtractio tam valde habuit anxios, vt ſingula ſubinde verba ſuarum precum moleſta quadam battalogia repeterent, neque tamẽ quicquam proficerent, interdum etiam tertia vice, quam prima plus ſua ſibi diſpliceret oratio, quo fiebat, vt concepto tædio omnem orandi conſolationem perderent, aliquibus etiam precandi conſuetudinem velut inutilem ſe precantibus, aut etiam quod verebantur noxiam, relicturis: homo, inquam, pius quo tam anxiam illis moleſtiam mitigaret, tria quædam in precando notauit: actum, virtutem, habitum. Ceterum quo, quid volebat, redderet dilucidius, rem proponit per exemplum eius, qui ad S. Iacobum peregre proficiſcitur ex Gallia. Nam is interdum & pergit in itinere, & ſimul ſecũ de Diuo illo & inſtituto ſuo meditatur. Hic toto igitur hoc tempore peregrinationem ſuã dupliciter

pliciter actu cótinuat, népe (vt Gerſonis ipſius verbis vtar) continuitate naturæ & continuitate moris: naturæ, quia actu, hoc eſt ipſa re verſus illum locum progreditur moris: quia verſatur eius cogitatio circa peregrinationis ſuæ materiam. Morem enim appellat moralem illam formam, qoa proficiſcédi actus alioqui de ſe indifferens, ex pia profectionis cauſa perficitur. Interdum vero ſe promouet in via ſua, quum alias res animo verſans, neque de ſancto, neque de loco quicquam interea cogitat, cogitans furtaſſe ſanctiora veluti de Deo ipſo. Iam naturę actu peregrinationem cótinuat, moris vero non item. Neque enim vt actu pedem promouet, ſic actu quoque de cauſa cogitat, ob quam proficiſcitur, vt nec ipſa fortaſſe de via. Sed quanquam non actu moris peregrinationem ſuam, moris tamen virtutem continuat. Totum enim hunc actū ambulandi naturalem, pium ab initio propoſitum tacite concomitans, morali virtute imbuit & informat, quanduquidem à prima illa voluntate totus hic motus ſequitur, ſicut ab impulſu primo retracta manu iactus procurrit lapis.

Nonnunqoà vero adeſt actus moris, quum non actus naturæ, nempe quoties de peregrinatione cogitat ſedens fortaſſe, non ambulás. Frequenter denique actus vterque ſubtrahitur: vtpote dum dorminus, quum neque naturæ actu peregrinus ambulat, neque moris actu quicquam de peregrinatione cogitat, interea tamen virtus moris nullo rejecta propoſito remanet & perſiſtit in habitu. Nunquam igitur vere rumpitur hæc peregrinatio, quin habitu ſaltem perduret ac perſeueret ad meritum: niſi quum contraria voluntas opponitur, aut peregrinationis deſerendæ penitus, aut in aliud ſaltem tempus differendæ. Hæc igitur ſimilitudine peregrinationis paria de oratione concludit, eam videlicet, ex quo ſemel adhibita cum attentione cœpta eſt, nunquam poſtea ſic interrumpi poſſe, quin primi propoſiti virtus maneat ac perduret aſsidue, actu videlicet aut habitu, quamdiu nec appoſita voluntate deſinendi relinquitur, nec oppoſito mortali peccato perimitur. Hinc citra figuram vllam ſermone puro & ſimpli-

Lucæ 19. ci dictum ait illud à Chriſto: Oportet ſem-

1.Thes. 5. per orare & non deficere, vereq; item & ſimpliciter ad verbum à bonis hominibus impleri. Quem ſententiam ſuam trito illo Doctorum adagio confirmat: Qui bene viuit, ſemper orat, nempe quod is qoi ex Apoſtoli præſcripto omnia facit in gloriam Dei, ſemel attente cæptam orationem nunquam poſt interrumpat ſic, quominus eius virtus ad meritum, quanquam non actu, habitu tamen permaneat.

Hæc vir eruditiſsimus idéque optimus Ioannes Gerſon in eo tradit opuſculo, quod de oratione & eius valore compoſuit: ſed ita tamen tradit, vt eis iſta velit eſſe ſolatio, qui minus anxiè triſtantur quod inter orandum animus auſeratur incautis, quum ſeduló conentur attendere, non vt alij falſa ſibi perſuaſione blandiantur, quaſi tuti ſint, quum cogitare de precibus ſecura ſupinitate non curant.

Nam quum tantam rem tam negligenter agimus, preces quidem dicimus, ſed non precamur, neqye (quod ante dixi) Deum nobis réddimus propitium, ſed iratum procul auertimus. Siquidem quis miretur, ſi indignetur Deus, quum iam contemptim ſe ab homuncione cernit appellari? Quomodo enim Deum non adit & appellat contemptim, qui Deo dicit: Exaudi Deus orationé meá, quum animo interim in alias res inanes & nugaces, atq; vtinam non interdú impias auerſo, ſuam ipſe vocem non exaudiat: ſed dictatas preces vſu tritas inſcius & ignarus immurmurans (vt ait Maro) dat ſine mente ſonum. Itaque ſic plerumque dicta oratione diſcedimus: vt alia oratione protinus egeamus, qua de prioris oſcitantia precemur veniam. Chriſtus igitur quum Apoſtolis diceret: Surgite & orate, ne intretis in tentationé, vt oſtenderet non ſufficere ſomnolentam orationem ac tepidam admonuit ilico, quantum impendebat periculi: Ecce (ioquit) appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum, perinde ac ſi diceret: prædixi vobis ab vno veſtrum me tradendum, exhorruiſtis ad verbum. Prædixi Satanam vos, vt velut triticum cribraret, expetere, illud oſcitanter audiſtis, neque enim reſpondiſtis quicquam, tanquam eius tentatio parú formidoloſa foret. Ego, vt quam non contemnenda res eſſet tétatio ſentiretis, prędixi fore, vt omnes in me ſcandalum pateremini. Omnes hoc futurú negaſtis, ei qui id negauit maxime, prædixi fore, vt priuſquá cantaret Gallus, ipſe me ter negaret. Inſtitit affirmare non futurú, ſeq; moriturum mecum potius, quàm me negaturum. Similiter & omnes dixiſtis. Ego, ne tentationé rem tam leuem duceretis, iterum atq; iterum vos vigilare iuſſi, & orare ne in tentationem intraretis, & vos tam procul tamen ab æſtimanda tentationis violentia ſemper abſuiſtis, vt nec orare aduerſus eam nec vigilare curaueritis, animati fortaſſe inde ad contemnendas Diabolicæ tentationis vires, quod quú ego vos pridé emiſiſſem binos & binos ad prędicádá fidé, redeútes renúciaſtis mihi, etiá dæmones fuiſſe ſubiectos vobis. Sed ego, cui & dęmonú natura ſimul et veſtra penitius eſt nota quá vobis, quippe qui vtramq; condidi: vos è veſtigio monui, ne in tali vanitate gloriaremini, quú illá ſubiectioné dæmonú neq; veſtrę vires effecerint, & aliorú cauſa, qui vertendi ad fidem erant, ipſe feciſſem, non veſtra: ſed ſolido potius gaudio gloriaremini, quod nomina veſtra ſcripta ſint in libro vitæ. Hoc enim ad vos in ſolidum pertinere, quod illud gaudium ſemel aſſecuti

non adnitentibus aduerſus vos dæmonũ phalangis omnibus vnquam poſsitis amittere. Sed vobis tamen aduerſus eos exercita tum poteſtas ſic erexit animos: vt eorum tentationes videamini tanquam res parui momenti contemnere. Hactenus igitur ad eas, quanquã impenſorum prædixi hac ipſa nocte periculum, tamen velut è longinquo ſpectaſtis. Nunc vero vos admoneo, non ipſam tantum noctem, ſed & ipſam etiam horam adeſſe. Nam ecce, appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Nunc ergo non eſt amplius ſedendi & dormiendi locus, ſed vigilãdi neceſsitas & orãdi vix momẽtũ reliquũ. Nũc igitur nõ vt io re futura prædico, ſed in re pręſenti protinus vobis edico. Surgite eamus: ecce, qui me tradet, prope eſt. Si vigilare nõ vultis vt poſsitis orare, ſurgite ſaltem & abite propere, ne non contingat euadere. Nam, ecce, qui me tradet prope eſt Niſi fortaſsis ideo potius dixit: Surgite, eamus, non vt timide fugerent: ſed vt fidenter occurrerent. Sic enim fecit ipſe. Siquidem non in diuerſam partem ſe diuertit retro, ſed ſimul ſecũ dicto, viã ad ſe gladiatorio animo affectantibus vltro offert obuium. Talia adhuc loquente Ieſu, ecce Iudas Scariothis vnus ex duodecim, & cum eo turba multa cum gladijs & fuſtibus miſsi à principibus ſacerdotum & Scribis & ſenioribus populi. Etſi nihil poteſt eſſe validius ad ſalutem, & Chriſtiano pectori quodque virtutum genus inſerendum, quam ſi quis pio cum affectu ſeriem paſsionis Chriſti meditetur: fecerit tamen haud inſalubriter qui tẽporis illius hiſtoriam de dormientibus diſcipulis, quum traderetur filius hominis, ad imaginem ac myſterium temporis futuri tranſtulerit. Etenim Chriſtus ad redimendum hominem vere factus eſt filius hominis, oempe quanquam ſine virili ſemine conceptus, vere tamen à primis propagatus hominibus, eoque veraciter filius Adæ: vt ipſius poſteritatem, parentum culpa perditam, & miſeris modis abiectam, in pluſquam priſtinam felicitatem ſua paſsione reponeret. Hanc ob rem, quum eſſet Deus, aſsidue tamen ſe (quod erat verus homo) filium vocabat hominis: aſsidue videlicet nobis inſinoans mortis ſuæ beneficium, eius naturæ cõmemoratione, quę ſola mori potuit. Siquidẽ, quanquam moriebatur Deus, eo moriente qui erat Deus· non tamen ſubijt mortem eius Deitas, ſed duntaxat humanitas, imo corpus tantum, ſi naturæ potius vim, quã vocis vſum perpendamus. Mori namq; dicitur homo, quũ anima corpus relinquit mortuum, immortalis ipſa digrediens. Cæterum quando non taotum naturæ noſtræ vocabulo delectatus eſt, ſed & naturam noſtram ei collibitum eſt pro noſtra ſalute ſumere, poſtremo vero vnioerſos nos, qoos ſacramentis ſalutaribus et fide regenuit, velut in vnius corporis compaginem adglutinare ſibi, ſuorũ etiam nominum participatinne dignatus (ſic enim fideles omnes & Deos ſcriptura vocat & Chriſtos) non abſurde nos ſacturos putẽ, ſi toties timeamus tempus appropinquare, quo filius hominis Chriſtus tradetur in manus peccatorum. quoties cõſpicamur imminere periculum, ne in manus impiorũ hominũ corpus Chriſti myſticũ, Eccleſia Chriſti, Chriſtianus videlicet populus peſſundetur, quam rem nullo iamdiu ſæculo (proh dolor) alicuode non videmus accidere, dum alias alibi, partes alias truculenti Turcæ Chriſtianæ ditionis inuadunt, alias inteſtino diſsidio multiplices hæreticorum ſectæ dilacerant. Talia ergo vbicunque videmus, aut quantumuis procul audimus exoriri: cogitemus non eſſe nobis deſidendi tempus & dormiendi, ſed ſurgendum eſſe protinus, & quo modo poſſumus, ſi mious aliter, precibus ſaltem noſtris aliorum periculo ſuccurrendum. Nec enim ſegniter accipienda res eſt, quia longius abſit à nobis. Quippe ſi poetæ Comici valde illa probatur oratio: homo quum ſim, humani nihil à me alienum puto: quo nõ dignum vituperio fuerit, Chriſtianos ad pericula Chriſtianorum ſtertere? Itaque Chriſtus, vt iſtud inſinuaret nobis, nos eos tantum quoa eullocarat propius, ſed & illos quoq; quos lõgius fecit ſubſiſtere, vigilare ſimiliter monuit & orare. Quin ſi nos aliorum mala, quod abſint longius, nihil fortaſſe commoueant: commoueat ſaltem noſtrũ ipſorum perieulum. Siquidem habemus metuere, ne pernicies ab illis viam ſibi ſtruat ad nos, nempe multis exemplis edocti quanta ſit vis rapidè ſe proruentis incendij, & prouolantis peſtilentiæ quam formidoloſa cõtagio. Quũ igitur inane ſit humanũ omne præſidiũ abſq; malorũ depolſore Deo, huius Euaogelici verbi ſemper meminerimus, ſemperq́. putemus Chriſtum ipſum ſua nobis verba rurſus ingerere: Quid dormitis? Surgite & orate ne iotretis in tentationem.

Occorrit hic nobis & aliud, quod tũ quoq; traditur Chriſtus in manus peccatorũ, quum ſacroſanctum eius corpus in ſacrameoto conſecratur, & attrectatur ab inceſtis, flagitioſis, & ſacrilegis ſacerdotibus. Talia quom videmus accidere (acciduot heu nimium ſæpe) ab ipſo nobis Chriſto rurſum putemus hoc dici: Quid dormitis? Vigilate, ſurgite, & orate ne intretis io tentationem, nam filius hominia traditur in manus peccatorum. Eteoim ab exemplis malorum ſacerdotum, vitiorum labes facile dimanat in populum, quantoq; minus ij idonei ſuot ad impetrandam gratiã, ad quos vigilãdi & orãdi pro populo ſpectat officiũ: tãto nimirũ magis opus habet popul' vt vigilet, ſurgat & impẽſius oret ipſe pro ſe: nec pro ſe taotum, ſed & pro presbyteris eiuſmodi. Nam ex magno popoli bono fuerit, ſacerdotes malos fieri meliores.

Denique peculiari quodam modo traditur Chriſtus in manus peccatorum apud eius

ſectę

Eucha-riſtia.

ſectę populos, qui quũ venerabile ſacramentũ Euchariſtię & recipiũt ſępius & ſancti⁹ videri volũt honorare, qoia cõtra morẽ publicũ ſine vlla neceſsitate, ſed nõ abſq; magna eccleſię catholicæ cõtumelia recipiunt ſub vtraq; ſpecie, receptum tamẽ ſub honoris ſpecie blaſphemãt dum & verũ alij panẽ & vinũ verũ appellant, alij (quod immanè deteri⁹ eſt) nõ modo panẽ & vinũ verũ, ſed etiã merũ vocant. Nã verum Chriſti corpus, cuius id appellãt nomine, cõtineri in ſacramẽto pnegãt. Quã rẽ quũ iã tandẽ facere inſtituunt cõtra ſcripturas aperiſsimas cõtra ſanctorũ omniũ interpretationes planiſſimas, cõtra totius Eccleſię tot ſeculorum fidẽ conſtantiſsimam, contra tot miraculorum millibus teſtatiſsimam veritatem, qui poſteriore iſto infidelitatis genere laborant, & è duobus longe deteriore. quãtulum precor ab illis abſunt, qui Chriſtũ illa nocte ceperunt? quãtulum ab illis Pilati ſatellitibus, qui per ludibriũ genua corã Chriſto flectentes velut honorem deferẽtes inſultabant appellantes eum Iudęorum regẽ, vt iſti flexis genibus Euchariſtiã vocant corpus Chriſti, quod ſe fatẽtur nihil magis credere, quam Pilati milites Chriſtum crediderunt regem. Quoties igitur audimus eiuſmodi mala populis alijs quantumuis procul diſsitis accidere: Chriſtum protinus nobis putemus ingerere: Quid dormitis? ſurgite & orate ne intretis in tentationem. Siquidem vbicunq; hodie peſtis illa deſęuit acerbiſsimè, non vniuerſos vna die morbus arripuit: ſed mora ſenſim inualeſcente contagio, dum ij quoq; qui initio abominãtur, poſt audire ſuſtinentes aſpernantur ſegnius, deindè prauas confabulationes ferunt, poſt & auferuntur, Cancri in morem (vt ait Apoſtolus) ſerpens morbus totam poſtremo patriam occupat. Vigilemus ergo, ſurgamus & oremus aſsidue, & vt illi reſipiſcãt propere, quotquot ad hunc modũ miſerè Satanæ deceptione deſipiunt. & nos ne patiatur vnquam Deus in eiuſmodi genos tẽtationis intrare, nève Diabolum vnquã ſinat ad litora noſtra procellas illius ſuę tempeſtatis obuoluere. Sed hactenus in hæc myſteria digreſsi, redeamus nunc ad hiſtoriam.

Iudas ergo, quum accepiſſet cohortem à Pontificibus, & à Phariſæis miniſtros, venit illuc cũ laternis et facibus. Et adhuc Ieſu loquẽte, ecce, Iudas Scarioth vnus ex duodecim, & cũ eo turba multa cũ gladijs & fuſtibus miſſi à principibus ſacerdotũ & Scribis & Senioribus populi. Dederat autem traditor eis ſignum.

Cohortẽ, quam Euangeliſtæ commemorãt proditori traditam à Pontificibus, ego Romanã crediderim Põtificibus à Pilato permiſſam, cui cohorti ſuos ipſorum miniſtros Phariſæi, Scribę & populi Seniores adiunxerant, aũt nõ ſatis fidentes Pręſidis militibus, aut etiã iuuantes numero, ne quo ſubitario tumultu per noctẽ exorto Chriſtus eriperetur aut (quod illi fortaſsis affectabant præterea) vt nullo per tenebras elabente, cuncti pariter Apoſtoli cõprehenderentur. Cuius propoſiti ne compotes eſſe poſſent, eius ipſos fecit potentia: qui ideo captus eſt ipſe, quia ſolus apprehendi voluit. Fumidas accendũt faces & lucis malignæ lucernas, quibus illuſtrem iuſtitiæ ſolem poſſent per tenebras peccatorum cernere: non vt ab illius illuminarentur lumine, qui illuminat omnem hominem veniẽtem in hunc mũdum: ſed vt æternum lumen eius quod obſcurari non poteſt, extinguerent: miſsi videlicet ſimiles mittentium, qui propter traditiones ſuas obruere laborabant legem Dei.

Quorum per veſtigia Chriſtum etiamnũ perſequuntur illi, quicunq; in ſuam gloriam ſatagunt diuinę gloriæ ſplendorẽ obũbrare. Sed dignũ eſt hoc loco diligẽter aduertere aſsidue ſe vertentẽ humanarũ rerum viciſsitudinem. Nam non totiã ſex dies prætererant, ea quo & gentes ob inſignia Chriſti miracula eum tanta vitæ ſanctitate iuncta Chriſtum cupiebant aſpicere. Iudæi vero adequitantem Hieroſolymam mirum quam reuerenter exceperint. At nunc Gentibus Iudæi iuncti tanquam latronẽ veniunt comprehẽſuri, idq; nõ comite modo, ſed duce quoq;, Gẽtibus & Iudæis omnibus deteriore, Iuda. Qua ex re prebẽdũ curauit in ſua morte Chriſtus documẽtum iſtud oĩbus inſigne mortalibus, ne quiſquã ſtabilem promittat ſibi neſciã ſtare fortunã, ne chriſtianus præſertim vllus ambiat (quippe qui cœlũ ſperat) huius mundi deſpuendam gloriam.

Authores mittendæ contra Chriſtum turbæ ſacerdotes erant, imo ſacerdotum principes, Phariſæi, Scribæ & ſeniores populi. Siquidem vt quod ſuo natura eſt optimum. ita quum ſemel cœpit in diuerſum tendere, euadit tãdem peſsimũ. Sic Lucifer inter cœleſtes Angelos à Deo creatus eximius, vbi ſe ſuperbię corrumpendum dedit: factus eſt dęmonũ deterrimus. Sic non vulgi fex, ſed Seniores populi, Scribæ Phariſæi, Sacerdotes & Põtifices ſacerdotum principes, ad quorum ſpectabat officium, vt iuſtitiam curarent, & Dei negocium promouerent: ij potiſsimum conſpirarunt in vnum, vt iuſtitiæ ſolem extinguerent, & vnigenitum Dei filium perimerent, eo veſaniæ tranſuerſos egit Auaritia, Faſtus, Inuidia. At hoc non tranſeonter aſpiciendum eſt, ſed cõtemplandum ſeduló quod Iudas, qui frequenter aliás nomine traditoris infamatur, hic apoſtolatus quoq; titulo ſublimi traducitur: Ecce (inquit) Iudas Scarioth vnus ex duodecim Iudas Scarioth non vnus ex infidelibus Æthnicis, non vnus ex Iudæis hoſtibus, non vnus, ex diſcipulis Chriſti gregarijs (quod ipſum tamen quis potuiſſet credere) ſed vnus (proh pudor) ex Chriſto lectis Apoſtolis Dominum ſuſtinet tradere capiendum & ipſe fieri capturorum Dux.

Habẽt hoc loco, quod diſcãt oẽs qui fingũtur

magiſtratibus, quū ſolennibus appellantur titulis, nō habere ſemper, vnde gloriētur & ſibi placeāt: ſed ita demū tales titulos vere decoros eſſe, ſi ſibi ſit cōſcius animus tā honorifico nomini recte adminiſtratis officijs ipſa re ſe reſpondere. Nā alioqui poſsint (niſi verborū inani tinnitu delectētur) magno pudore ſuffundi quū certò ſibi perſuadere debeāt, quicūq; ſunt in excelſo ſiti, ſint Magnates, Principes, Satrapæ, Cæſares, Sacerdotes, Epiſcopi, modo ſint ijdē improbi: quoties homines ſplēdidos officiorū titulos apud aures eorū prurientes occinūt, nō id eos animo agere, vt vere honorē deferāt, ſed vt licēter, per laudandi ſpeciē, honores illaudatè geſtos exprobrēt. Siquidē & euāgeliū quū Iudam ſuo celebrat apoſtolatus titulo dū ait: Iudas Scarioth vnus ex duodecim, quàm procul interim ab animo laudandi fuerit, declarat illud, quod pariter poſt appellat traditorē Dederat (inquit) traditor eis ſignū dicens: Quecunq; oſculatus fuero, ipſe eſt: tenete eū. Hic quæri ſolet, quid cauſæ fuerit, vt neceſſe eſſet ſignū turbæ à traditore dari, quo dignoſceretur Ieſus. Ad id reſpondēt quidā, ideo cōuentū de ſigno: quia Chriſtus ante non ſemel inter manus conantium apprehendere ſubito ſubterfugerat. At quū id facere ſolebāt interdiu inter manus noſcentiū, nimirū vi diuinitatis ſuæ vel ab oculis eorum diſparens, vel per mediū attonitorū tranſiēs: datum noſcēdi ſignū aduerſus hoc effugiū vſui eſſe nō poterat

Galat. 2. Sunt igitur qui dicant, alterū ex Iacobis Chriſto fuiſſe tā ſimilē (quē & ideo vocatū volunt fratrē domini) vt niſi diligenter contuentibus internoſci nō poſſent. Sed quū vtrumq; poſſent cōprehendere, vtrumq; ſecū ducere, vbi poſt noſcitare per ocium cominus comparando poſſent: quæ neceſsitas erat ſollicitos eſſe de ſigno? Erat (vt ex Euangelio patet) adulta

Matt. 27. nox, & quanquam appetebat diei crepuſculū, erat adhuc tamen nox, & tenebras fuiſſe declarant faces & laternę quas adferebant: quarum lux efficiebat, magis vt ipſi longe cernerentur quàm vt alios procul ſe cernerent. Et quāquā plenæ lunæ beneficio nox eſſet fortaſsis ſubluſtris hactenus tamē id valere potuit: vt corporum longius molem cernerent, non ad hoc etiam, vt lineamenta complecterentur oculis, et aliū ab alio dignoſcerēt. Ergo ſi temere prouolantes, vt pariter omnes prenderent, in incertum quiſq; decurreret, merito metuebant, ne (vt plerumq; accidit) ex tam multis aliqui fortaſsis effugerent, & in ijs ipſe, propter quē potiſsimum venerant. Solent enim, qui maxime ſunt in diſcrimine, celerrime ſibi proſpicere. Igitur ſiue hoc excogitarunt illi, ſiue Iudas ipſe ſuggeſſerat: ſic diſponuntur inſidiæ vt traditor antecederet, cuius complexu & oſculo notaretur dominus, vt quum in eum vnum cuncti fixiſſent oculos, in illum pariter omnes inijcerent manus, poſt, ſi quis effugeret alius, minus eſſet periculi.

Dederat ergo traditor eis ſignum dicens: Quēcunq; oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum, & ducite caute.

En quo prorumpit auaricia. Non tibi ſatis erat ſcelerate proditor dominum tuū, qui te in faſtigiū apoſtolatus erexerat, in manus hominum nefariorum per oſculi ſignū tradere, niſi præterea tā ſolicitus eſſes, vt duceretur caute, ne captus poſſet euadere? Tu conductus es vt traderes, alij miſsi qui prenderent, qui cuſtodirent, qui ſiſterent in iudicium. At tu quaſi in tua parte non ſat ſceleris eſſet, militū quoq; te immiſces officijs, & quaſi non ſatis eis demandaſſent rem ſceleſti Magiſtratus, qui mittebāt: te videlicet opus erat homine circumſpecto, qui cōmoneres & adderes mandata de tuo vt captū ducerēt caute. An metuebas, ne quū tui ſceleris officio, traditu ſicarijs Chriſto, abunde functus eſſes: tamē, ſi qua ſic ceſſarent milites, vt Chriſtus aut elaberetur incautis, aut vi eriperetur inuitis: argentei tui triginta, nepharij ſceleris præclara merces ſcilicet, nō perſoluerentur? Perſoluerentur haud dubie. Verum haudquaquam nunc tam cupidè anhelas accipere, quàm quum acceperis auidè properabis abijcere. Interea facinus acerbum Domino, mortiferum tibi, multis ſalutare perficies.

Antecedebat eos, & appropinquauit Ieſu, vt oſcularetur eum. Et quum veniſſet, ſtatim acceſsit ad eum, & ait: Rabbi, Aue Rabbi, & oſculatus eſt eū. Dixit ei Ieſus: Amice, ad quid veniſti? Iuda, oſculo filium hominis tradis?

Tametſi Iudas vere ſecundum hiſtoriæ ſeriem turbam antecedebat, ſignificat tamen etiam ſpiritaliter, inter eiuſdē peccati participes, qui plurimas habet cauſas abſtinendi: is apud Deum cenſetur ſcelere cæteros omnes antecedere Et appropinquauit ei, vt oſcularetur eum, Et quum veniſſet, ſtatim acceſsit ad eum, & ait Rabbi, aue Rabbi, & oſculatus eſt eum. Sic appropinquant ad Chriſtum, ſic ſalutant, ſic Rabbi vocant, ſic oſculantur, quicūq; ſe Chriſti fingunt diſcipulos, & nomine doctrinam eius profitentes, ipſa re moliuntur verſutijs & technis euertere. Rabbi nomine ſic ſalutant Chriſtum: qui magiſtrum eum vocāt, & eius præcepta contemnunt. Sic oſculantur ſacerdotes illi, qui ſacroſanctum Chriſti corpus conſecrant: dein Chriſti membra Chriſtianas animas doctrina falſa & flagitiorum exemplis interficiunt. Sic ſalutant, ſic oſculantur Chriſtum, qui ſe haberi pro bonis & pijs poſtulant; quod contra diuturnam Chriſtianorum omnium morem & conſuetudinem: nunc tandē ſancti ſcilicet abſq; neceſsitate, ſed non abſque totius Eccleſiæ catholicæ contumelia, eoque non ſine graui ſcelere malorum ſuaſu ſacerdotum Laici ſacrū Chriſti corpus & ſanguinem ſub vtraq; ſpecie non ſolum ſumunt ipſi (quæ res vtcunq; poſſet ferri) ſed vniuerſos dānant, qui rem vtramq; ſumunt ſpecie tātum ſub altera, hoc

tera, hoc eſt, præter ſeipſos, Chriſtianos vbiq; tot per annos, omnes. Et tamē quū vtráq; ſpeciē litigāt neceſſariá laicis, rē ipſam corpus videlicet & ſanguinē ex vtraq; ſpecie pleriq; tā Laici quá ſacerdotes eliminant, ſeruātes tantū corporis ſanguiniſq; vocabula: non diſsimiles hac ſanè parte Pilati ſatellitibus, qui per ludibriū flexis genibus Chriſtū ſalutāt regē Iudęorū. Nam & iſti ad eundē modū genua venerabundi flectētes Euchariſtiá Chriſti corpus appellant & ſanguinē, quū nihilo magis alterurrū eſſe credāt, quam milites credebāt regē. Hi nimirū oēs, quos recēſui, in ſalutatione & oſculo cū proditione cōiūcto referūt profectò nobis traditorē Iudá. Cæterum vt iſti repreſentant præteritum, ſic Ioab olim in figura prędi-
2.Reg.20 cebat futurum, qui 2. Reg. 20 quū ſic ſalutaret Amaſam: Salue mi frater, & manu dextra mētum Amaſæ demulceret tanquá oſculaturus, clāculum educēs inobſeruatum gladium trāſfoſſo latere vno ictu eum interemit, ſimiliq́ue dolo pridē occiderat Abner, poſtea vero (vt par erat) perēptus ipſe neſarię fraudis meritas pœnas dedit. Ioab ergo refert & repræſentat Iudas, ſiue perſoná ſpectes, ſiue ſceleratá fraudē, ſiue vindictam Dei & vtriuſq; infelicē exitum: niſi quod Iudas omni ex parte Ioab ſuperabat. Ioab vir magnus erat apud principem ſuum, Iudas longe maior apud maiorem. Ioab occidit Amaſam amicū, ſed Iudas amiciorē Ieſum, adde quod etiam Dominum. Ioab inuidia ſtimulatus & ambitione, quod Amaſam ſibi apud regē prælatum fore audierat. Iudas vero miſerę mercedis auaritia pellectus, argēteis paucis mundi dominum in mortem prodidit. Quanto igitur Ioab antecellebat ſcelere, tanto euaſit etiá vindictæ genere miſerior. Ioab enim occiſus eſt ab alio, Iudas infelicisſimus ſua manu laqueu ſuſpendit ſe. Ceterum in fraudis ꝓditoria furma belle inter ſeſe Ioab & Iudæ ſcelera conueniunt. Siquidem vt Ioab Amaſam compellans cōmiter velut oſculaturus interimit: ita Iudas Chriſtum adit blandè, ſalutat reuerenter, amanter oſculatur, nec aliud interim furcifer quicquam meditator ſecum, quàm dominum morti tradere. At non ſicut Ioab Amaſam, ſic Iudas Chriſtum potuit blandiendo fallere. Excipit adeuntē, auſcultat ſalutantem, non repellit oſculantē, & ſceleſtæ proditionis gnarus, ita ſe tamen aliquādiu geſſit, tanquam omniū prorſus eſſet inſcius. Quid ita? an vt nos ſimulare doceret ac diſsimulare, humanaq; vaſricie fraudē fraude fallere? Minime, ſed vt doceret potius iniurias omnes & perfidè ſtructas fraudes patienter & manſuetè perpeti, non excandeſcere, non ſtudere vindictæ, non ingeſtis cōtra conuitijs animo morē gerere, non ex inimico per tcclmam luſo vanam voluptatem eapere: ſed cōtra falſam fraudem vera virrute tēdere, malum in bono vincere, deniq; verbis mitibus acribuſq; conari, opportuneq; & importune inſtare vt mali mutētur in bonos, vt ſi quis morbo laboret immedicabili noſtram non incuſet incuriam, ſed ſuę peſtis immanitati imputet. Chriſtus igitur medieus pientiſsimus vtramq; medendi methodum experitur, & primum præmittens mitia, Amice (inquit) ad quid veniſti? Proditor ad amici nomen animo pepēdit ambiguo. Siquidē ſui ſibi ſceleris conſcius verebatur ne ſub amici nomine grauiter exprobrarer Chriſtus hoſtilem eius inimicitiam. Contrà tamen (vt flagitia fere latendi ſpe ſemper blandiuntur ſibi) ſperabat cœcus amentia (quáq̃ expertus ſępe cogitationes hominū Chriſtu patere perſpicuas & ipſius quoq; proditio attacta fuiſſet in cœna) ſperabat, inquá, demēs & oblitus omniū, facin' ſuū Chriſtū tamē feſelliſſe. At quoniá nihil ei poterat eſſe magis peſtiferū, quá ſi tali ſpe fruſtra lactaretur (neq; enī aliud quidquá validius cōuerſioni eius potuit aduerſari) diutius eum duci falſa fallēdi ſpe Chriſtus pro ſua bonitate nō patitur, ſed grauiter adiungit protinus: Iuda oſculo filium hominis tradis? Nomine ſuo cōpellat, quo ſolebat, nimirum vt veteris amicitiæ recordatio animum proditoris molliret ad pœnitentiam. Traditionē eius apertè exprobrat, nè quum latere crederet, cōfiteri pudeſceret. Adhæc ſceleratam traditoris hypocriſim ſuggillat: Oſculo (inquit) filiū hominis tradis? Inter omnes ſcelerum circumſtantias nullam facile reperias, quæ magis ſit inuiſa Deo: quàm quum genuinas rerum bonarum naturas in malitiæ noſtræ inſtrumenta peruertimus. Sic odibile Deo mendacium, quod verba, quæ ſunt ad explicandos animi ſenſus ordinata, per fraudulentias in diuerſum vertimus. Hoc mali genere grauiter offendit Deum, ſi quis leges ad iniuriam propulſandam natas transferat ad inferendam. Chriſtus igitur hunc peccandi modum deteſtabilem acriter improperar Iudæ. Iuda (inquit) oſculo filium hominis rradis? Aut talem te præbe, qualis videri vis: aut qualis es, talem te apertus oſtende. Siquidem qui ſub amici perſona peragit inimicum facinus: ſcelus ſceleſtus condoplicat. An ergo non ſatis tibi Iuda fuit, quod tradis filium hominis? vere, inquá, filium illius hominis, per quē homines omnes perierant, niſi hic filius hominis, quem tute putas perdere, ſeruari volentes redimeret. Hunc, inquam, filium hominis non ſat eſt tibi tradere, niſi etiam tradas oſculo? videlicet in proditionem verrens ſacroſanctum charitatis ſymbolum. Æquior certe ſum in turbam iſtam, quę per apertá vim in me graſſantur: quàm in te Iuda, qui graſſatoribus falſo me tradis oſculo.

Chriſtus igitur quū videret nullum in proditore ſignum pœnitentiæ, volens oſtendere quanto veller libentius cum apertis hoſtibus, quàm inimico elanculario colloqui, ſimulq́ue vt apertū proditori faceret impia eius machinamēta cuncta ſe floccifacere ſtatim ſe auertit

 ab illo

ab illo atq; ad armatam turmam inermis affectat viam. Sic enim ait euangelium.

Matt. 27. Luc. 22. Marc. 14 Ioan. 19. *Ieſus itaq; ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper eũ, proceſſit & dixit eis: Quẽ quæritis? Reſponderũt ei, Ieſum Nazarenũ. Dixit eis Ieſus. Ego ſum. Stabat autẽ & Iudas, qui tradidit eũ, cũ ipſis. Vt ergo dixit eis Ieſus, Ego ſum: abierũt retrorſum et ceciderunt in terram.*

O ſalutifer Chriſte, tu tã noper tã timidus, qui te proſternẽs in faciẽ tã lachrymabili modo cũ ſudore ſanguineo precabaris patrẽ vt calicẽ paſsionis auferret: nũc vice verſa tã ſubitò velut Gygas ad currendã viã exilis & exultas, & te quærentibus ad paſsionẽ alacer occurris obuius? Quętere te fatẽtibus, & eſſe te neſciẽtibus vltro temet indicas? Huc, huc adcurrãt omnes puſillanimes: hic indubię ſpei anſam apprehendãt, quũ ſe ſentiũt mortis horrore concuti. Nã vti tunc agonẽ ferũt cũ Chriſto, vt cũ illo pauent, mœrent, anxij triſtantur & ſudant (precẽtur modo & in oratione perſiſtãt, tum voluntati diuinę toto ſe corde ſubmittãt) ſentient haud dubie, ſentiẽt huius quoq; conſolationis auxilium, & Chriſti ſpiritu ſic recreabũtur: vt terrei cordis veterem faciẽ cœleſti rore ſentiãt renouari, & per immiſſum crucis Chriſti lignũ in aqoã doloris ſui, amara dudũ mortis memoria dulceſcet, mœrori ſuccedet alacritas, animi robur et ſortitudo formidini, mortẽ deniq;, quã horreſcebãt, appetent, viuere triſte ducentes, et mori lucrum, diſſolui cupientes et eſſe cum Chriſto. Chriſtus igitur cominus aggreſſus turbam interrogat:

Quem quæritis? Reſponderunt: Ieſum Nazarenum. Stabat autẽ & Iudas, qui tradidit eũ, cũ ipſis. Et dixit eis Ieſus: Ego ſum. Vt ergo dixit eis Ieſus, Ego ſum: abierunt retrorſum & ceciderunt in terram.

Si quid pridẽ apud cuiuſquã animũ, Chriſti pavor & anxietas exiſtimationẽ eius imminuerat: neceſſe eſt id nũc viciſsim virilis hęc fortitudo reponat, qoa totũ armatorũ globũ adit imperterritus & certus occidi (ſciebat enĩ omnia, quę ventura erant ſuper eũ) quũ illi neſcirẽt quis eſſet, ipſe ſceleſtis prodit, & crudeliter mactandã vltroneã offert victimam. Atq; iſta quidẽ tã ſubita, tã diuerſa mutatio meritò fuerit in veneranda eius humanitate mirabilis. At qualem quãtamq; neceſſe eſt opinionem æſtimationemq; de eo fideliũ omniũ peccatoribus ingeneret per hominis imbecillũ corpus tam mirabiliter emicans vigor diuinę potentiæ. Nã vnde illud quod congredientem cominus quærẽtiũ nemo cognouit? In tẽplo docuerat, nomulariorũ menſas euerterat, numularios ipſus eiecerat, in publico verſatus fuerat, Phariſæos cõfutauerat, Sadocæis ſatisfecerat, Scribas redarguerat. Herodiannrũ militũ queſtionem captioſam prudente reſponſo deluſerat, panibus quinq;, ſeptẽ hominũ milia pauerat, ægrotos ſanauerat, reſuſcitarat mortuos, omni hominũ generi ſe prębuerat Phariſęis, Publicanis, diuitibus, pauperibus, iuſtis, peccatoribus, Iudæis, Samaritanis & Gẽtibus: & nũc ex tota hac turba tanta nemo erat, qui cõpellantẽ cominus vultu vocẽve cognoſceret, tanquã qui eos miſerãt, ſedulò dediſſent operã, ne quẽ illuc mitterent, qui, quẽ tum quærebant, antea vnquã viderat. Non ſaltẽ ex cõgreſſu Iudę, nõ ex amplexu & oſculi ſigno dato quiſquã Chriſtũ notauerat? Qnin ipſe traditor, qui tũ ſimul ſtabat cũ eis, quem tã nuper oſculo notandum prodidit, ipſe tam ſubito noſcere iã dedidicit? Vnde igitur emerſit hoc miracolũ? Inde nimirum prodijt, quod nullus eum potuit noſcere vnde & illud paulo poſt, quod eũ, qnoad ipſe ſe rauelarat, nec Maria Magdalene cõſpiciens nec ex duobus diſcipulis vterq; cum eo colloquẽs alteruter nouit quis eſſet: ſed hi peregrinum quempiam, illa putauit hortulanum. Deniq; ſi vis ſcire vnde venerit, vt cõgredientem nemo valuerit noſcere, inde veniſſe non dubites, vnde veniſſe vides & illud, quod illo loquente nullus valuit ſtare.

Vt autem dixit Ieſus, ego ſum: abierunt retrorſum, & ceciderũt in terram.

Hic ſe declarauit Chriſtus vere eſſe illud verbũ Dei, quod acutius penetrat omni gladio Heb. 4. ancipiti. Etenim fulmen ferunt eius eſſe naturæ, vt illæſa vagina gladiũ liqueſaciat. Chriſti Matt. 10. certe ſola vox illæſis iſtorum corporibus ſic liquefecit animas: vt vires ad ſuſtinenda membra non reliquerit.

Cõmemorat hic Euangeliſta, quod Iudas ſimul ſtabat cum eis. Nam quũ audiſſet apertè ſibi traditionem ſuã exprobrare Ieſum ſine pudore cõfuſus, ſine timore perterritus (nouerat enim Petri prõptitudinẽ) protinus retulit pedẽ, ſeq; recepit ad ſuos. Hunc igitur euãgeliſta cõmemorat ſimul ſtetiſſe cũ illis, vt intelligeremus cũ illis etiã pariter cecidiſſe. Et erat quidem Iudas eiuſmodi, vt nemo eſſet in tota turba deterior, neq; dignior qoi proſterneretur: ſed voluit Euangeliſta cunctos in cõmuni cõmonitos, ſeduló cuiq; cauendũ, quibuſcũ verſaretur: periculum enim fore, ne, ſi cum malis ſtationem ſuam ponat, cũ malis ſimul & corruat. Siqoidem raro contingit, vt qui ſe ſtolide in puppim laceram cum naufragaturis collocat: cæteris abſorptis pelago viuus euadat in terrã. Nemo, vt opinor, dubitat, quin is, qui cunctos valuit vno verbo ſternere: facile potuit pariter tam fortiter omnes allidere, vt nullus vnquã poſſet reſurgere. At Chriſtus qui ideo ſtrauit, vt ſcirent nihil ſe in eum poſſe, quod nollet pati. rurſus permiſit ſurgere, vt facerẽt, quod voluit ferre.

Igitur quũ ſurrexiſſent, iterũ interrogauit eos: Quẽ quæritis? Illi autẽ dixerunt. Ieſum Nazarenum.

Vel hic quis nõ videt Chriſti ſic occurſu perculſos, ſic attonitos & ſtupefactos eſſe: vt vix videãtur apud ſe manſiſſe, ſiq dẽ ſatis ſcire poterãt

neminem

nem id noctis eo loci reperturos ſe: qui nõ aut
ex comitatu ſuo, aut amicus eſſet Chriſti, qui
quouis eos eſſet miſſurus potius, quã ducturus
ad Ieſum. Et tamen totius rei cardinẽ, quam
(quoad effeciſſent) ſedulo cælatam oportuit:
apud occurrẽtẽ ſubito, qui neq; quis eſſet ſcie-
bãt, neq; cur illud quęreret, protinus effutiunt
ſtolidè. Nam ſimul ac rogauit, Quẽ quæritis:
reſponderunt Ieſum Nazarenũ. Reſpondit Ie
ſus. Dixi vobis, quia ego ſum. Si ergo me quæ-
ritis, ſinite hos abire. Quaſi dicat. Si me quæ-
ritis, cur vos aggreſſum & memet fatente cog-
nitum ilico nõ cõprehenditis? Certe quia tan-
tò abeſt, vt inuitum valeatis capere, vt (quod
cadẽdo retrorſum didiciſtis) ne cõſiſtere qui-
dem me tantũ loquente poſsitis. Sed nunc ꝗ ſi
tam cito eſtis obliti, iterũ redigo vobis in me-
moriã quod Ieſus Nazarenus ego ſum. Si ergo
me quæritis, ſinite hos abire. Quod ait Chri-
ſtus: Sinite hos abire, non eſſe rogantis: ſatis
(opinor) proſternendo docuit. Verũ interdũ
accidit, vt qui magnum aliqood facinos medi-
tantur, ſimplici non contenti ſcelere, plura ſo-
leãt, quã poſtulet propoſitę rei neceſsitas, pra-
ua libidine velut appendices addere. Sunt &
miniſtri ſcelerũ tam præpoſtere fidi, vt potius
quã omittant quidpiam malorum omniũ, quę
habent in mãdatis. aliquid addant potius atq;
admetiãtur de ſuo. Vtrunq; pariter tacitè tan-
git Chriſtus..

Si me, inquit, quæritis: ſinite hos abire.

Si id quod Pontifices, Scribæ, Phariſæi, Se-
nioreſque populi tam auide ſitiunt exhaurire,
meus ſanguis eſt: ecce quærentibus me vobis
occurri, neſciẽtibus prodidi, proſtratis adſteti,
ſurgentibus ſiſto capiendum, deniq; (quod nõ
potuit proditor) in manus memet trado, ne
aut illi neceſſe putẽt aut vos (quaſi in mea ne-
ce parũ ſceleris ſit) horũ etiam ſanguinẽ ſuper-
addere. Quamobrẽ, Si me quæritis, ſinite hos
abire. Iuſsit ſinere, ſed ſinere coẽgit inuitos &
conantes cõprehendere, ſeruatis omnibus fu-
ga, fruſtratus eſt. Cuius euentus indicium eſſe
prænunciam hanc vocem voluit. Sinite hos
abire, vt impleretur ſermo, quem dixit: Quia
quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquã.
Verbũ Chriſti de quo loquitur hoc locu Euã-
geliſta, illud verbũ eſt, quod eadẽ nocte ſuper
Ioan. 17. cœnã Patri loquutus eſt Chriſtus: Pater ſan-
cte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mi-
hi. Et poſt: Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui:
& nemo ex eis perijt, niſi filius perditionis, vt
ſcriptura impleatur. Ecce Chriſtus hic vatici-
nans de ſeruandis in ſua captione diſcipulis, ſe-
met pronunciat eorum eſſe cuſtodem. Ideoq;
redigit illud Euangeliſta legentibus in me-
moriam: vt intelligerent, quanquam Chriſtus
hic dicat turbæ: Sinite hos abire, ſeipſum ta-
men occulta potentia viam pateſeciſſe, qua
fugerent.

Locus iſte ſcripturę, qui peciturũ Iudã præ-
dicit, eſt apud Pſalmiſtã, qui Pſalmo 108. pre-
candi modo prophetat. Fiant dies eius pauci,
& epiſcopatũ eius accipiat alter. Hæc verba Act. 1.
quũ de Iuda traditore tã longo ante tempore
ſint prædicta: tamen de illo prædicta, quoad
Chriſtus docuit, & res ipſa collata cum verbis
oſtẽdit, pręter eũ qui cecinit, neſcio an quiſquã
ante alius intellexerit. Neq; enim ꝗcquid vnus
propheta præuidit, protinus viderũt oẽs. Da- Ephe. 4.
tur enim prophetis ſpiritus ad menſurã. Quin
mihi certe videtur, nemini tã apertam eſſe vn-
diq; ſacrę ſcripturę ſentẽtiã, vt nõ multa lateãt
illic nondũ intellecta myſteria, quę vel ad An-
tichriſti tẽpora pertineãt, vel ſupremũ Chriſti
iudiciũ, quæ tãtiſper ignorata rediens tandem
Helias explicabit. Itaq; quod Apoſtol. de Dei
ſapientia prædicauit: id mihi de ſcriptura ſacra 1. Cor. 2.
(in quam ſapientiæ ſuæ perquã immenſos cu-
mulos abdidit & abſtruſit Deꝰ) merito videor
exclamare poſſe: O altitudo diuitiarũ ſapien- Rom. 11.
tiæ & ſcientię Dei: quã incõprehenſibilia ſunt
iudicia Dei, et inueſtigabiles viæ eius? Et tamẽ
hinc inde nunc exoriuntur hodie velut veſpa
rũ aut crabronũ examina, qui ſe gloriantur (vt
D. ait Hieron.) αὐτοδιδάκτους, & ſine veterũ
doctorũ cõmentarijs omnia ſeſe peruia, aper-
ta, facilia reperiſſe: quæ Patres omnes antiqui,
homines nec ingenio minori, nec inferiore
doctrina, ſtudio infatigabili, ſpiritu vero (de
quo tã multum iſti loquuntur, quàm parũ ha-
bẽt) interuallo nõ minore præcellentes, quam
vitæ ſanctitate ſuperabant, fatebantur difficil-
lima. At ij nunc homines noui, ſubito de terra
progerminati theologi, qui omnia ſcire videri
volunt, quum in ſcripturę ſenſu cõtra cœleſtia
vitæ viros illos vniuerſos ſentiant, inter ſe pręte-
terea de magnis fidei Chriſtianæ dogmatibus
non conſentiunt, ſed quilibet verum ſe videre
cõtendens & cæteros vincit, & à cæteris vin-
citur: catholicam vero fidem pariter oppug-
nant omnes, & pariter vniuerſi vincuntur.
Quorum conatus impios & inanes, qui habi-
tat in cœlis irridet, quem ſupplex precor, ne ſic
irrideat, vt in eorum æterno rideat interitu,
ſed pœnitendi ſalubrẽ inſpiret gratiam, qua fi-
lij prodigi, & heu nimium diu profugi, in Ec-
cleſiæ matris, vnde diſceſſerunt, gremium re-
uertantur: vt pariter in vera Chriſti fide con-
cordes, & mutua charitate connexi, vera
Chriſti membra, capitis conſequamur gloriam Ephe. 5
quam extra corpus & abſque vera fide quiſ-
quis ſperat aſſequi, ſpe ſemet falſa decipit.

Sed iam (quod cœpi dicere) prophetiam
prædictam eſſe de Iuda Chriſtus inſinuauit, Act. 1.
Iudas ſe occidendo docuit, Petrus poſt expo-
ſuit, Apoſtoli omnes executi ſunt, quum in
locũ eius ſorte ſubrogato Matthia, epiſcopatũ
eius accepit alter. Et quo res eſſet illuſtrior
(quãꝗ in apoſtolorũ locũ perpetuo ſuccedũt
epiſcopi) in numerũ tamẽ illũ duodenarium
poſt ſuffectũ Iudę Matthiã nullus vnquã po-
ſtea ſubrogatus eſt, ſed cõmunicato paulatim
pluribus apoſtolatu, finẽ ſuũ, impleta ꝓphetia

numerus ille ſacer accepit Chriſtus ergo quū dixit: Sinite hos abire, non precatus eſt facultatem: ſed occultè denunciat abeuodi dare ſemet diſcipulis poteſtatem, vt verbum illud impleret, quo dixerat: Pater quos dediſti mihi ego cuſtodiui: & nemo ex eis perijt, niſi filius perditionis. Operæ mihi pretiū videtur, pauliſper hoc loco perpēdere: quá efficaciter iſtis verbis Chriſtus diſparē prædixit cæterorum proſperū, & perditū proditoris exitū. Etenim tam firmū vtrinq; futurum cōfirmat euētum: vt non taoquá futurū, ſed iam plane factū denūciet: Quos dediſti (ait) mihi, ego cuſtodiui. Non ſuis viribos defenſi ſunt, nō Iudęorū clemētia ſeruati ſont, nō cohortis incuria delapſi ſunt: ſed ego cuſtodiui & nemo ex eis perijt, niſi filius perditionis. Nam & is ex eis erat, quos tu pater dediſti mihi. Et ego, quum me (electus à me) reciperet, poteſtatem ei dederam: vt cum reliquis, qui me receperunt, filius Dei fieret. Verum vbi per auaritiam demens deſciuit ad Satanam, & me relinquens prodenſque perfidè ſeroari noluit: dum me ſtudet perdere, filius perditionis effectus miſerè miſer perijt. Chriſtus de traditoris euentu certus infallibiliter: tam certò periturum ſignificat, vt iam perijſſe pronunciet. Et tamē infœlix proditor, dum Chriſtos comprehenditur, vt dux & ſignifer ſtat ferox cum capientibus, exultans opinor & geſtiens condiſcipulorum ſuorum magiſtrique periculo: quos omnes (vt ego certe puto) pariter ſperabat optabatque comprehendendos ad mortem. Ingratitudinis ſiquidem habet hoc, furore demēs & abſurda natura. vt quos iniquè læſit, pariter perire cupiat. Ita multum quoq; velut exprobrantem reformidat vlceroſa ſcelere conſcientia. Gaudebat ergo proditor quum capi ſimul omnes ſperaret ſtolidè ſecorus de ſe, neq; quicquam minus cogitans, quam capitalē Dei de ſe ſententiam terribili laqueo in collū eius iamiam caſuram deſuper impendere.

Hoc loco mihi deplorare ſubit miſerę mortalitatis caliginem, quę ſecū ſępe tumultuatur ac trepidat, quū interim neſcia, ſatis verſatur in tuto: ſæpe vero viciſsim ſecora geſtit, quum inſcio capiti lætifer enſis imminet. Apoſtoli cęteri cū Chriſto ſemet rapi metuebāt ad mortē: & tamē erant omnes euaſuri. Iudas extra metū ipſe, & ex illorū metu capiēs voluptatē, paucaſ poſt hnras perijt. Crudelis eſt illa libido, quæ ſuū paſcit animum ex aliena miſeria. Nec eſt cur quiſquam gaudeat ac ſuæ felicitati gratuletur, ſi quá in alterius mortē habeat poteſtatem. quá proditor accepta cohorte conſecutus ſibi videbatur, certus eſt enim quiſque morte, quē pręmittit, ſequi. Quin, vt eſt hora
Matt. 24. 25. mortis incerta, quē morte ſe præmiſſurū gloriatur, ipſius fortaſſe præcedet. Iudas enim Chriſtū, quē ad mortē tradidit, ſua miſer morte præuenit, exemplū triſte & toti mundo terribile, ne quis ſe tutū credat à vindicta: qui ſupinos et ſupbus graſſatur ſceleris impœnitētia. Siqoidē aduerſus impios oīs creatura cum ſoo creatore conſpirat. Aer geſtit ooxijs afflare vaporibus, vnda fluctibus tnuoluere, montes obruere, valles inſurgere, terra dehiſcere, Tartarus abſorbere præcipitem, Dæmon flammarū voraginibus æternū arſuris immergere. Solus interim ſeruat miſerum is, qoē deſeruit, Deus. At ſi quis obſtinatū ſic imitetur Iudá, vt Deus tandē decernat toties oblatá & reiectá gratiá amplius nō offerre: hic, hic demū infelix, quātumuis ſibi falſa fœlicitate blandiens ſublimis in aere volitare videatur, in omni malorum miſer volotatur baratro. Oremus ego clemētiſsimum Chriſtum, non pro ſe quiſq; tantum, verumetiam quiſq; pro quolibet, ne pertinacem imitemur Iudam: ſed propere cōplectētes oblatá gratiá, per pœnitentiá & miſericordiá rurſus reparemur ad gloriam.

De amputata Malchi auricula.

Quū Apoſtoli prius audiſſent Chriſtū ea, qoę iá videbāt, pręcicentē eis: quanquá triſtitia & mœrore ſunt affecti, multo tamen languidius acceperunt rē, quá nūc accipiunt, vbi pręſentē vidēt oculis ſuis ſubijci. Ná vbi cohortē totá conſpicioent adeſſe, eamq; ſe fatentem etiá Ieſum Nazarenū quęrere, nō relinquebatur ambigendi locus, quin eum quærerent, vt cōprehenderent. Quum ergo viderent, quod futurū erat: multa ſimol velut tumultu quodá ſubito ſubierūt animos, ſolicitudo de Domino, quē amabant metus de ſeſe quibus metoebāt, deniq; magnifici illius promiſsi verecundia, qua quiſq; pollicitus eſt, moritorum ſe potius, quàm à magiſtro deficeret. Sic eos in diuerſom diſtrahunt, amor magiſtri ne fugiāt, ſui timor ne maneant, mortis metus vt auolent, promiſſi pudor, vt reſtitent. Adhæc meminerant eadem nocte Chriſtum dixiſſe vt, quū aotea vetuiſſet eorum quenquam ſecū vel virgam ferre, qua ſe defenderent, nunc, qui non haberet gladiū, etiam tunicam venderet, qua gladium emeret. Et quanquá cohortē Romaná cernerent præter Iudæorū globū cōtra ſe ſtare cōfertos oēs inſtructos armis, vnde magnus ingerebatur met᷑, ſe vero dūtaxat vndecī eoſdēq; tá ioermes, vt pręter duos nullos haberet gladiū, niſi fortaſsis eſcariū. memores tamen quū dixiſſent Chriſto: Ecce duo gladij hic Chriſtū reſpōdiſſe: Sufficit, nō intellecto tantę rei myſterio, ſubito quodá impetu Chriſtum rogāt, velletne ab illis defendi gladio dicentes: Domine, ſi percutimus gladio? Cæterū Petrus af- Matt. 27. Lucæ 23.
fectu pręferuidus nō expectato reſpōſo educit gladiū & in ſeruū Pōtificis vibrans ictū dextrā abſcindit auriculam, ſiue quod is ei forte ſtetit proximus, ſiue quod inter cæteros ferocius efferebat ſe. Et omnino videtur fuiſſe qoiſpiam improbitate nntabilis: nam Euangeliſtæ commemorant ſeruom eum fuiſſe Pontificis ſummi ſacerdutis & ſacerdotū priocipis. Maxima

quæque

quæque domus ſeruis eſt plena ſuperbis, vt ait
Satyricus, & rerũ vſu diſcunt homines, vbiq;
gentium Satraparum ſeruos Dominis etiam
ſuis ſuperbius ferocire. Iſtum autem vt ſcire-
mus in aliquo eſſe loco apud Pontificem tan-
to videlicet inſigniore ſuperbia, protinus ad-
iongit Ioannes & nomen. Erat (inquit) no-
men ſeruo Malchus, quam rem non paſsim &
temere ſolet Euangeliſta facere. Hunc ergo
ego nebulonem puto ferociter ingerentem ſe
Petro mouiſſe ſtomachum, vt ab illo potiſsi-
mum auſpicaretur proceſſurus ſtrenue: ſi non
gliſcentem eius impetũ Chriſtus cohibuiſſet.
Nam ille protinus & prohibuit cęteros, & Pe-
tri zelum arguit impotentem, & abſciſſam ho
munciouis auriculam reſtituit: vt qui non fu-
gere mortem venerat, ſed ſubire, nec ſi alio eſ-
ſet animo talibus egeret auxilijs. Quod quo
teſtatius redderet, primum cæteris ad rogata
reſpondet. Sinite vſque huc, Adhuc pauliſper
ſinite. Nam & ego qui ſimul omnes vno ver-
bo proſtraui, tamen, vt videtis, omnes permiſi
ſurgere, vt peragant in præſenti quod volunt.
Adhuc igitur quos ego ſino, & vos ſinite. Fu-
turum eſt autẽ breui, vt eos in me quicquam
poſſe ipſe nõ ſinam amplius, ne nunc quidem
interim veſtris auxilijs egens. Cęteris ergo ſo-
lum illud reſpondit: Sinite vſque huc. In Pe-
trũ verò ſeorſum verſus. Mitte (inquit) gladiũ
in locũ ſuum, perinde ac ſi diceret: Neq; gla-
dijs ego defendi volo, & te in eã delegi ſortẽ,
vt nõ tali gladio te pugnare velim, ſed gladio
verbi Dei. Gladius ergo ferreus, in locũ ſuum
velut in vaginam, cõtra maleficos reponatur
in manus mundanorum Principum. Vos qui
mei gregis eſtis Apoſtoli, alium habetis præ-
terea ferreo quouis gladio longe plus formi-
dabilem, vt per quẽ eiectus ex Eccleſia, hoc
eſt, ex meo corpore myſtico putre membrum
præciſus impius interdum Satanæ traditur in
interitum carnis, vt ſpiritus fiat ſaluus, animo
ſcilicet ſi ſit ſanabili, vt in meũ corpus denuo
inſeri poſsit & coaleſcere: nonnunquam verò
laborans morbo deſperato (ne ſanos lædat
contagio) in animæ quoq; mortẽ inuiſibilem
mittitur. Sed tantum abeſt, vt ferreo iſto gla-
dio vos graſſari velim (cui vaginam cognoſ-
cite prophanos magiſtratus idoneam) vt ne
ſpiritalem quidem gladium hũc, cuius ad vos
vſus pertinet, frequentius exerendũ cenſeam:
ſed verbi gladio rem gerentes ſtrenue (cuius
ictus in ſcalpelli morẽ pus educat vulneretq;
ſalubriter) alterum illum grauem & periculo-
ſum excõmunicandi gladium, niſi quum eximi
poſtulat vrgens & horrenda neceſsitas aſſer-
uare volo in clementiæ vagina reconditũ. Ad
reliquos igitur Apoſtolos verbis contẽtus tri-
bus, quippe vel temperatiores Petro, vel tepi-
diores: illius efferueſcentes & effrenes impe-
tus temperat & compeſcit pluribus. Nam non
ſolum iuſsit gladium reponere, ſed etiam cau-
ſas adiunxit, cur zelum eius quanquam pium,
tamen nõ approbaret. Calicem, inquit, quem
dedit mihi pater, non vis vt bibã illum? Chri-
ſtus olim prædixit Apoſtolis, quia oporteret
eum ire Hieroſolymam & multa pati à Senio-
ribus & Scribis & Principibus ſacerdotum, &
occidi, & tertia die reſurgere. Et aſſumẽs eum Mat. 16.
Petrus cœpit increpare illum dicens: Abſit à
te Domine, non erit tibi. Qui conuerſus dixit
Petro. Vade poſt me Satana, quia non ſapis ea
quæ ſunt Dei. Ecce, quàm ſeuere Chriſtus hic
redarguit Petrũ. Cui pauló ante confitenti eũ
eſſe filium Dei dixerat: Beatus es Simon Bar
Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi:
ſed pater meus, qui in cœlis eſt: & ego dico ti-
bi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petrã ædi-
ficabo Eccleſiã meam, & portæ inferi nõ præ-
ualebunt aduerſus eã. Et tibi dabo claues cœ-
lorũ, & quodcunque ligaueris ſuper terram,
erit ligatum & in cœlis, etc. hic eum repellit
quodammodo & poſt tergum reijcit, & ſcanda-
lum eſſe ſibi pronunciat, & appellat Satanam,
& negat eum ſapere, quæ Dei ſunt, ſed quæ
ſunt hominum. Et cur hæc omnia? nẽpe quia
mortem hanc ei diſſuaſit, quam mortem tunc
oſtendit oportere ſequi & irreuocabiliter ſua
ſibi voluntate decretã, atque ideo non ſolum
nolebat eã ab ipſis interpellari: ſed eos etiam
volebat eadem ſe via ſequi. Si quis, inquit, vult
poſt me venire, abneget ſemetipſum & tollat
crucem ſuam & ſequatur me. Nec adhuc eo
contentus vltra pergit oſtẽdere, quod ſi quis,
quum res poſceret per mortem ſe ſequi, refu-
geret, non vitaret mortem, ſed in mortẽ mul-
to deteriorem incideret: contra vero qui vi-
tam impenderet, vitam non perderet, ſed
pro vita longè vitaliore mutaret. Qui enim
inquit, voluerit animam ſuã ſaluã facere, per-
det eam: qui autem perdiderit animam ſuam
propter me, inueniet eã. Quid enim prodeſt
homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, ani-
mæ verò ſuæ detrimentũ patiatur? Aut quam
dabit homo cõmutationem pro anima ſua? Fi
lius enim hominis venturus eſt in gloria Pa-
tris ſui cum Angelis ſuis, & tunc reddet vni-
cuique ſecundum opera eius.

Sum fortaſsis hoc loco longior, quàm ſit
neceſſe. Sed quẽ quæſo, nõ vltra cauſam (quod
aiunt) verba iſta Chriſti tam ſæuera, tam mi-
nacia, rurſuſq; in æternæ vitæ ſpem tam effi-
cacia producerent? Cæterum (quod ad præ-
ſentem locũ pertinet) ex his verbis videmus
grauiter hic admonitum Petrum, ne zelo ſuo
ad impediendã Chriſti mortẽ amplius abute-
retur. Attamẽ ecce de integro, quam tunc tan-
tum verbo viſus eſt diſſuadere, nunc aggredi-
tur eodem zelo feroci pugna depellere. Sed
Chriſtus tamẽ quia malum quod fecit Petrus,
fecit affectu bono, ſimul quia tendens ad paſ-
ſionem vndiq; ſe geſsit humiliter, arguere no-
lebat acriter: ſed primum ratione corripuit,
dein denunciatione peccati, poſtremo verò
declarauit etiam, quàm non egebat ab illo

defendi(ſi mori nollet)aut vllo mortali præſidio, neque enim defuturum Patrē, ſi vellet, hoc ipſe petere, qoi aduerſus homunciones iſtos, qui eum capturi venerant, periclitanti ſibi validam & inuictā aciem Angelos è cœlo mitteret Primum igitur(vt dixit)feriendi zelum obiecta ratione reuerberat. Calicē, inquit quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? Tota vita mea fuit hactenus obedientiæ (Exo.10 Rom 13.) forma & exemplar humilitatis. Quid frequētius docui, quid efficacius quàm parendū magiſtratibus, honorem deferendū parentibus, reddēda Cæſari, quæ ſua ſunt, & quæ ſunt ſua Deo: & nunc quum abſoluendum eſt opus meum, & ſumma tandē manus admouenda: telam illam pulcherrimā, quam tam diu texui, tu me vis ſcilicet reiecto calice, quē pater porrigit, ilicet totam retexere & filiū hominis, Patri non obedire Deo? Deinde Petrum docet peccatū eſſe percutere gladio, atque id exemplo docet legum etiā ſeculariū. Omnes enim (inquit) qui acceperint gladium, gladio peribunt. Si quis enim abſque legitima poteſtate vel geſtare gladiū deprehenderetur occidendi hominis cauſa. Romanis legibus, quibus iam & Iudæi ſuberāt, eo fere loco habebatur, quo is qui occidiſſet. Quanto igitur ad id accedit propius, qui & educit & percutit? Neq; enim tum Petrū putauerim in trepida illa conſternatione tam circunſpectum: vt de induſtria vitato Malchi capite ipſam tantum collimarit auriculā, vt non occideret ſcilicet, ſed perterrefaceret. Quod ſi quis forte contendat, cuiq̄ eſſe licitum adhibita etiam vi, graſſatores noxios ab innocente depellere: longiorem ea res diſquiſitionem poſtulat, quàm hic locus commodè poſsit ferre. Certè quāquam affectu ain Chriſtum pius fecit, vt Petrus percuſſerit excuſatiua: legitimā tamen ei defuiſſe pugnandi poteſtatem, abunde declarat illud, quod olim Chriſtus eū tam ſeuerè monuerat: ne paſsionem eius & mortem non ſolū nulla vi, ſed ne verbo quidem niteretur impedire.

Poſt hæc ex eo quoque Petri retundit impetum, quod eius defenſionem docet rem eſſe ſuperuacaneam.

An putas(inquit)quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquā duodecim legiones Angelorum?

De ſua poteſtate ſubticet, de Patris in ſe fauore gloriatur. Siquidem dum ad mortē tenderet, noluit de ſemet loqui ſublimia, neq; tū prædicare cum Patre ſibi poteſtatem parē, ſed vt declararet neque Petri ſe neq; mortalis cuiuſquam auxilijs indigere, auxilium cœlitum indicat (ſi vellet poſcere) præſto futurū protinus ab omnipotēte Patre. An putas(inquit) quia non poſſum rogare Patrē meū, & exhibebit mihi modo pluſquā duodecim legiones angelorū? Perinde ac ſi diceret: Si id de te docere nō poteſt auxilio tuo nō egere me, quod totam turbam hanc(aduerſus quam ſi me ſperares tuis te viribus poſſe defendere, miſerabiliter inſanires) oculis me vidiſti tois, abſque tactu, ſola voce proſternere: at recogita ſaltē tecū, cuius meū filiū eſſe cōfeſſus es, quū quærenti mihi: Vos quem me eſſe dicitis, è cœlo doctus ilico reſpondiſti: Tu es Chriſtus filius Mat.16. Dei viui. Ergo quum Dei me filiū eſſe, ipſius reuelatione cognoſcis, quumque neſcire non poſsis, mortales parentes filijs ſuis non deeſſe: putas quod ſi mori mea ſponte non vellē, cæleſtis Pater meus vellet deeſſe mihi? Putas quod ſi id vellem rogare, non eſſet exhibiturus mihi pluſquam doodecim legiones Angelorum: nec id procraſtinaturus, ſed repreſentaturus modo? Aduerſus quot legiones Angelorū quo modo poſſet cōſiſtere miſera iſta cohors homūcionū? qualiom legiones decies duodecim nō auderent in vnius Angeli vultū iratum reſpicere. Poſt hæc rurſum Chriſtus ad primum reuertitur, vt in quo præcipua vis negocij verteretur.

Quo modo ergo (inquit) implebuntur ſcripturæ, quia ſic oportet fieri?

Plenæ ſunt ſcripturæ vaticinijs de Chriſti morte, plenæ paſsionis eius & redēptionis humanæ myſterijs, quæ non niſi Chriſti paſsione futura fuit. Ne Petrus ergo aut alius vnquam quiſquam tacite ſic muſſaret ſecum: Si potes Chriſte tot à Patre legiones impetrare, quare non petis? ait: Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ, quia ſic oportet fieri? Quum ex ſcripturis intelligas vnam hāc eſſe viam iuſtiſſima Dei ſapientia decretam, qua genus humanum perditam inſtauretur ad gloriam: ſi ego nunc rogarē efficaciter, vt morti me Pater eriperet, quid aliud facerem, quàm id ne fieret, niterer, quod facturus veneram. Nam Angelos propugnatores è cœlu deuocare mihi, quid aliud fuerit: quàm totum genus humanum(quod venio redempturus in cœleſtem gloriam)è cœlo prorſus excludere? Non ergo nunc aduerſus Iudæos impios gladius depugnat tuus, ſed impugnat potius vniuerſum genus humanum: quando ſcripturas impleri vetas, & calicem, quem dedit mihi pater(quo naturæ labem ipſe labis expers & immunis expurgem) non vis vt bibam illum. Sed nunc vide mitiſsimum Chriſti pectus, qoi non ſatis habuit percutientem compeſcere: ſed vt nobis daret exemplum reddendi pro malo boni, decuſſam perſecutoris auriculam tetigit ac reſtituit ſanam. Nullum, opinor, corpus tam plenum eſt anima ſua, quàm ſacræ ſcripturæ litera ſpiritoalibus plena myſterijs. Siquidem vt nullam in corpore partem datur tangere, cui non ineſt anima, quæ vitam ſenſumq; præbet particulæ: ſic nulla eſt in ſcriptura tota tam craſſa & corporea (vt ita loqoar) hiſtoria, qui ſpiritali viuat animata myſterio. Nū eſt ergo quod in aure Malchi præciſa Petri gladio,

rurſuſq;

rurſuſq́. Chriſti manu reſtituta ſolā ſpectemus hiſtoriam (ex qua tamē ipſa poſſimus ſalutaria documenta diſcere) ſed inſpiciamus præterea velatum ſub hiſtoriæ litera ſalutare ſacramentum ſpiritus. Malchus igitur quum in Hebræa lingua ſignificet, quod in Latina Rex: rationē nobis non abſurde figurat. Ratio enim tanq̃ Rex regnare debet in homine, regnatq́; vere, quum in obſequium fidei ſe captiuās Deo ſeruit, cui ſeruire, regnare eſt. Pontifex verò qui cum ſacerdotibus ſuis, cum Phariſæis & Scribis & Senioribus populi deditus erat ſuperſtitionibus prauis, quas cum lege Dei miſcuerat, & prætextu pietatis oppugnabat pietatem, & veræ religionis autorem ſtudebat amuliri: rectè nobis repreſentant cum ſuis ſequacibus, impios hæreſiarchas peſtiferæ ſuperſtitionis antiſtites. Rationalis igitur animus quoties aduerſus veram Chriſti fidem inſurgēs ſemet addicit hæreſibus: fugitiuus Chriſti, hæreſiarchæ ſeruus efficitur, cuius errores deuios à dæmone ſeductus inſequitur. Is ergo ſiniſtrâ ſeruans qua ſiniſtras auſcultat hæreſes, qua fidem audire veram debet, dextrá perdit auriculam: ſed non eodem affectu ſemper, nec ſemper effectu pari. Interdum enim animi deſtinata malicia quidem ſe vertunt ad hæreſes. His auricula non impetu præſcinditur, ſed mora ſenſimq́; diabolo ſuum virus inſpirante putreſcit, & concretis purulētis partibus (ne quid intus penetrare poſsit boni) θρόμβῳ meatus obturat. Tales, heu miſeri, vix vnquam redduntur integri. Partes enim quas cancer depaſcēs excedit: funditus interierunt, nec reſtat, quod reponatur quidquam. Auricula verò ſubito præciſa impetu, quæ non ſatis circumſpecto zelo tota rotatur in terram, deſignat eos, qui quodam affectu repentino victi falſa veri ſpecie auertuntur à vero, quidam etiam decepti bono zelo, qua de re loquitur Chriſtus: Erit tempus, quum omnis qui vos perſequitur, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo.

Talium typum Paulus referebat Apoſtolus. Quidam verò terrenis affectibus interturbata mēte aurem à cœleſti doctrina præciſam iacere patiuntur in terra. Sed talium miſeriam ſæpe miſeratur Chriſtus, aurēq́. ſubito impetu aut inexpēſo zelo decuſſam ſua manu tollit de terra, capitiq́ue ſuo tactu reglutinat & auſcultandæ doctrinæ veræ rurſus reddit idoneam. Scio ex hoc vno loco per antiquos Patres, dū alius aliud reperit, ſancti Spiritus adiuuante gratia eruta diuerſa myſteria: ſed mihi propoſitum non eſt omnia recenſere, quæ res hiſtoriæ ſeriem hiatu nimio diduceret.

Dixit autem Ieſus ad eos qui venerant Principes ſacerdotum & magiſtratus templi & Seniores: Tanquam ad latronem exiſtis cum gladijs & fuſtibus comprehendere me: quum quotidie fuerim vobiſcū in tēplo, & ſedebā docēs, et nō me tenuiſtis. Sed hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum.

Dixit iſta Chriſtus ad eos, qui venerāt principes Sacerdotū & magiſtratus templi & Seniores. Sed hic nonnullis inijcit ſcrupulum, quod Lucas Euāgeliſta commemorat Ieſum hæc ad principis ſacerdotum & magiſtratus templi & Seniores populi dixiſſe: quū reliqui Euangeliſtæ ſic rem recenſeant, vt non ipſos quidem veniſſe, ſed cohortem ſcribant & miniſtros miſiſſe.

Hunc nodū ita ſoluunt aliqui, quod Ieſus illis quidē dixit, quum eis diceret, quos illi miſerant. ſic enim ſolent & Principes inter ſe per Legatos loqui, & priuati paſsim per internuncios. Ita domino dicimus, quicquid eius ad nos miniſtro miſſo narramus, quod illi narratum ſibi, viciſsim renuncient hero. Ego certè (quanquam hoc reſponſum non improbo) libentius tamen illorum accedo ſententiæ, qui ſentiunt Chriſtum iſta cominus principibus ſacerdotum, magiſtratibus templi & ſenioribus populi ore ad os locutū. Lucas enim non ait Chriſtum hæc ad omnes ſacerdotum principes neque ad omnes templi magiſtratus, nec ad omnes populi ſeniores hæc dixiſſe: ſed ad eos tantum, qui venerāt. Quibus verbis apertè ſatis videtur indicare, quod quanquam ab vniuerſis pariter collectis in concilio cohors & miniſtri ad comprehendendum Chriſtum, communi nomine deſtinati ſunt: ex omni tamen ordine tam Seniorum, Phariſæorū, quàm Principum aliqui venerunt ſimul. quæ ſententia cum Lucæ verbis adamuſſim congruit, & ex Euangeliſtis reliquis, nullius narrationi repugnat. Principes ergo Sacerdotū, Phariſæos & Seniores populi compellans Chriſtus, tacite commonet eos, ne ſuis ipſorum viribus aut ſolertiæ deputarent, quod eum tum comprehenderent: nève tāquam re callidè & verſutè geſta (quod infœliciter fœlices in malo ſolent) ſtolidè gloriarentur. Non enim ipſorum ſtultè commentas machinas (quibus veritatem laborabant opprimere) contra ipſum potuiſſe quidquam promouere: ſed profunda Dei ſapientia prouiſum & ſtatutum tēpus, in quo princeps huius mundi, generis humani male partam prædam, dum per nefas retinere ſtudet, falſus, per fas amitteret. Nam alioqui docet Chriſtus, quàm nihil illis opus fuerat proditoris operá emere, noctu venire cum laternis & facibus, cū cohorte globatos aggredi, gladijs armatos & fuſtibus, quē toties poterāt abſq; ſumptu, ſine labore, nulla noctis vigilia, nullo armorū ſtrepitu, ſedentē & docētem in templo comprehendere. Quod ſi gloriarentur ſecum velut prouidenter ab ipſis re diſpoſita, dicantq́ue (quod Chriſtus oſtendit fuiſſe facile) valde fuiſſe difficile, nec potuiſſe confici, niſi magno cum periculo propter tumultum populi, bona pars eius diſcriminis nuper Ioan. 11. emerſerat reſuſcitato Lazaro. Nā prius haud ſemel vſu venerat, vt quanquam propter virtutes amaretur admodum & valde ſuſpiceretur à

tur à populo: tamẽ qui capere eum conabantur & occidere, adeo non fuerint à turbis in periculo: vt niſi ipſe ſua poteſtate per medrũ illorum pertranſiſſet, turbam viderentur ſocios habituri facinoſos, tam incertum eſt ſemper & in deterius ilico pronũ vulgus. Deniq; quàm facilè cõténi poſsit populi in quenq̃ fauor, & inde cõſurgẽs metus, paulò poſt euẽtus docuit: quũ ſimul atq; captus eſt, populus nõ

Matt 21. ante clamauit alacrius: Benedictus qui venit

Matt 27. in nomine domini, et: Oſanna in excelſis, q̃ tũ furiatus exclamauit cõtra: Tolle, tolle: crucifige eũ. Igitur ad id vſq; tẽpus fecerat Deus, vt qui eũ capere cupiebãt, vanos ſibi metus fingerẽt, & ibi trepidarẽt timore, vbi nõ erat timor: nũc verò, quũ veniſſet tẽpus idoneũ, quo mortales vniuerſi per vnius acerbã mortẽ redimerẽtur (quotquot id verè vellẽt) ad æternæ vitæ dulcedinẽ, ſtolidi ſibi videbãtur homũculi callidò id curaſſe conſilio, quod omnipotẽtis Dei prouidentia (ſine qua nec paſſer cadit ſuper terrã) miſericors ab æterno præſcripſerat. Quod vt oſtẽderet eos ſtulte facere, ſcirentq; aduerſus eũ nec proditoris fraudẽ, nec ipſorũ callidè ſtructas inſidias, nec Romanorũ robur niſi ſe permittente quicq̃ potuiſſe proficere, inquit. Sed hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum. Quę Chriſti verba ratione valida, Matthęus Euãgeliſta cõfirmãs. Hoc autẽ totũ (inquit) factũ eſt, vt adimplerentur ſcripturæ Prophetarũ. Vbiq; ſcatẽt apud Prophetas va-

Eſaiæ 53. ticinia de morte Chriſti: Tanq̃ agnus ad occiſionẽ ductus eſt, & nõ eſt audit' in plateis clamor eius. Foderũt man' meas & pedes meos. His plagatus ſum in domo eorũ, qui me diligebãt. Et cũ iniquis deputatus eſt. Vere lãguores noſtros ipſe portauit. Liuore ei' ſanati ſumus. Ab iniq̃tatibus populi mei ductus eſt ad mortẽ. Pleni ſunt prophetæ de Chriſti morte prędictionibus apertiſsimis, quę quũ fruſtrà nõ eſſent: cõſequẽs erat, nõ tã ab humano rẽ pendere cõſilio, q̃ ab ipſo, qui iſtud ab ęterno prę-

Act.1. uiderat, prędinarat, q; futurũ (à patre videlicet Chriſti pariterq; ab ipſo Chriſto & ſancto vtriuſq; ſpiritu, quorũ triũ opera ſempiterna cõſpirãt in vnũ: vt nullũ ſit extrinſecus vnius opus ex illis, quod nõ ex æquo ſit omniũ triũ) promiſa & pręſcripta maximè congrua perimplẽdi tempora. Põtifices ergo & ſacerdotum Principes, Scribæ, Phariſæi & Seniores populi, deniq; magiſtratus oẽs execrabiles & prophani, quũ ſe regnare gloriabãtur in conſilijs ſuis, quod tam callidè Chriſtum caperẽt: nihil fecerunt aliud quàm amentes & cæci malicia magno cum malo ſuo, magno cum aliorũ bono in Chriſti mortẽ momentaneã, in generis humani vitã fœliciſsimã, in Chriſti ſemper duraturam gloriam optimæ & indeclinabili omnipotentis Dei voluntati, nõ Patris modo & ſancti Spiritus, ſed pariter etiam Chriſti neſciẽtes & ignari ſedulo ſubſeruierunt. Ait igitur illis Chriſtus, Sed hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarũ. Antehac quum me valde odiſſetis, quũ perdere valde velletis, quũ (niſi vetuiſſet poteſtas, quæ de cœlo eſt) minore negocio potuiſſetis: tamẽ adeo me non tenuiſtis in tẽplo, vt ne manum quidẽ in me extenderitis. Quid ita? nimirum quia nondum tẽpus & hora venerat, nõ quã cœleſtia ſydera, non quã veſtra ſolertia, ſed quam Pater meos inſcrutabili cõſilio, nõ abſq; mea ipſius voluntate pręſcripſerat. Quæritis quando? Non ab Abrahæ tẽporibus, ſed ab ęterno. Nam ab ęterno apud Patrẽ, anteq̃ Abraham fieret, ego ſum. Hęc eſt igitur hora veſtra & poteſtas tenebrarũ. Hæc eſt breuis hora permiſſa vobis, & poteſtas indulta tenebris, vt quod hactenus facere permiſsi non eſtis in luce, nunc harpyæ, bubones ſtriges, veſpertiliones, nycticoraces & noctuæ ſtygiæ paludis auiculæ, roſtris vnguibus, dentibus & clamore ſtridulo tumultuantes ineaſſum me inuoletis in tenebris. In tenebris eſtis, quum mortem meam viribus veſtris aſſcribitis. In tenebris erit & præſes ipſe Pilatus, quum ſe gloriabitur habere poteſtatem vel dimittendi vel crucifigendi me. Etenim quanq̃ gens mea & Pontifices mei me tradituri ſunt Ioan.19.
ei: non haberet tamen poteſtatem aduerſus me vllã, niſi datũ ei fuerit deſuper. Atq; ideo qui me tradent illi, maius peccatum habent. Sed hæc eſt hora & poteſtas breuis tenebrarum. Et qui vadit in tenebris, neſcit quo vadit, neq; vos videtis, neque ſcitis quid facitis, eoq; precabor & ipſe, vt quod in me deſignatis, ignoſcatur vobis. At nõ ignoſcetur omnibus, nec omnes excuſabit cœcitas. Nã ipſi vobis tenebras facitis, ipſi lumen extinguitis, ipſi primum vobis, poſt & alijs oculos ambos effoditis, vt cæcos cęci ducatis, donec ambo cadatis in foueam. Hæc eſt breuis hora veſtra, hæc eſt amens & impotens poteſtas tenebrarum, qua nunc armati comprehendetis inermem, truculenti mitẽ, nocẽtes innocuum, proditor dominum, homunciones Deum. At nõ in me duntaxat vobis nũc, ſed & in diſcipulos meos alijs aduerſus alios præſidibus dabitur & Cæſaribus hora ſimilis & poteſtas tenebrarũ breuis, poteſtas verè tenebrarũ iniquã. Nã vt mei quæ perferẽt, aut quę loquẽtur, nec ſuis perferẽt viribus, nec loquẽtur ex ſe, ſed viribus vincentes meis in patientia ſua poſsidebunt ani- Matt.10.
mas ſuas, & ſpiritus erit patris mei, qui loquetur in illis: ita qui tribulabunt & occidẽt eos, nec facient quicq̃, nec loquentur ex ſeſe: ſed princeps tenebrarum qui iam venit, & in me non habet quicquã, in illorum tyrãnorum & tortorum pectora, ſuũ virus inſpirãs ſuas vires ad breue permiſſum tẽpus exeret, exercebitq; per illos. Atq; ideo cõmilitonibus meis nõ erit colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguinẽ, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mũdi rectores tenebrarũ harũ, cõtra ſpiritualia nequicię in cœleſtibus. Sic Nero naſcetur, in quo tenebrarum princeps occidet Petrum, illique

adiunget

adiunget (qui adhoc contra me ſpirat) nondum Paulum. Sic alij Cæſares & eorum præſides aduerſus alios ex meo grege diſcipulos per tenebrarum principē. Sed quum fremuerint gentes, & populi meditati ſint inania, quū aſtiterint reges terræ & principes in vnū conuenerint aduerſus Dominū & aduerſus Chriſtum eius, vincula conantes dirumpere, & à ſe iugum perquam ſuaue proijcere, quod in eorum ceruicoſa colla per paſtores ſuos pius im-
Pſal. 5. ponet Deus: qui habitat in cœlis irridebit eos, & dominus ſubſannabit eos. Qui ſedet nō (vt terreni principes) in curruli ſella pedes pau-
Pſal. 103. cos eleuatus à terra: ſed qui aſcendit ſuper occaſum, qui ſedet ſuper Cherubin, cui ſedes cęlum eſt, cui terra ſcabellum pedum eius eſt, do-
Eſa 66. minus numen illi. Ille Rex regum eſt, & Do-
Apoc 20 minus dominantium, Rex terribilis, qui aufert ſpiritum principum. Hic loquetur ad eos in ira ſua, et in furore ſuo conturbabit eos. Con-
Pſal. 2. ſtituet Chriſtum filium ſuum, quem hodie genuit, Regem ſuper Sion montem ſanctum ſuum, montem qui non commouebitur. Pe-
Pſal. 109 dibus eius tāquam ſcabellum ſubijciet omnes
1. Cor. 15. inimicos eius. Qui conabantur eius vincula rumpere & iugum à ſe proijcere, inuitos reget
Pſal 2. eos in virga ferrea & tanquam vas figuli confringet eos. Aduerſus eos, & eorum inſtigatorem tenebrarum principem, diſcipuli mei coo
Ephes. 6 fortabuntur in domino, & induti armaturam Dei, ſuccincti lumbos ſuos in veritate, induti loricam iuſtitiæ, calceati pedes in præparationem Euangelij pacis, ſumentes in omnibus ſcutum fidei & aſſumentes galeam ſalutis & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei, virtute induentur ex alto, ſtabuntq́; aduerſus inſidias Diaboli, ſermones videlicet mollitos, quos per ora perſecutorum proferet, vt eos per blandicias a via veritatis auertat, aduerſus apertos inſultus Satanæ in die malo reſiſtent,
Ephes 6 ignea omnia nequiſsimi Satanæ tela per ſatellites eius immiſſa fidei ſcuto circundati, effuſis in oratione lachrymis & exundante ſanguine
Luc. 22. in agone paſsionis extinguēt: eoq́, modo cum cruce ſua me ſecuti deuicto tenebrarum principe Diabolo, ſuppeditatis Satanæ terraceis ſatellitibus, triumphali curru ſublimes, pōpa mirabili martyres intrabunt cœlum. At vos, qui maliciam nunc exercetis in me & veſtram imitatura maliciam peſtilens poſthac progenies & viperarum genimina (qui ſimili malicia ſine pœnitentia graſſabuntur in meos) æterna cum infamia detrudemini in ardores tenebroſos tartari. Sed interim vobis permiſſum eſt veſtram exerere & exercere potentiam: qua ne nimium tamen gloriemini, memineritis eam breuiter finiendam eſſe: nō enim ſempiternum ſeculū eſt, quod veſtræ libidini permittitur; ſed inſtar horæ breuis propter electos tempus abbreuiatum, ne vltra tentarentur, quàm poſſent ferre. Igitur nō diu futura, non diu duratura eſt hora hæc veſtra & poteſtas tenebrarum, vt quæ tantum præſentis locū obtinet quod ſemper eſt inſtantaneum: quippe quod & præteritum perdidit & futurum non attigit. Hac igitur hora veſtra quæ tam breuis eſt, ne quid inde vobis pereat, protinus abuti pergite: & quia me ad perdēdum quæritis, quod facitis cito facite, me ſtatim cōprehēdite: ſed ſinite hos abire.

Tunc diſcipuli relicto eo omnes fugerunt.

Vel ex hoc loco facilè poſsis perſpicere, quā acclivis & ardua virtus patientia eſt. Multi ſiquidem animos inducunt ſuos, vt mortē fortiter indubitatam maneant, modo ferientes liceat referire & illatis viciſsim volneribus animo morem gerere: cæterum adempto prorſus vlciſcendi ſolatio mortem tam patienter ferre, vt non modo non referias, ſed ne pro verbere quidē verbum iratum referas: id demum certe virtutis excelſæ tam ſublime faſtigium eſt, vt nec Apoſtoli adhuc tam firmi fuerint, vt eo ſuffecerint aſcendere. Nā & hi (memores nimirum magnificè ſe pollicitos morituros potius cum illo, quā defecturos) eouſq́; ſaltem perdurarunt, vt ſi daretur dimicando cadere, mori ſe paratos omnes profiterentur, Petrus verò ipſa etiam re (edito in Malchum ſpecimine) declararit. At poſteaquam Seruator nec pugnandi licentiam, nec repugnandi poteſtatem dedit, relicto eo omnes fugerunt.

Mihi quidem aliquando dubitare ſubijt, quum Chriſtus ab oratione diuertens Apoſtolos inuiſeret, inueniretq́; dormiētes, vtrum ad vtramque claſſem ſe contulerit. an ad eos duntaxat, quos longius prouexerat, ac ſibi locarat proximos. Verum nunc nihil prorſus dubito, quin omnes fugerint qui dormierunt, quom hæc Euangeliſtæ verba cōſidero, quod eo relicto omnes fugerunt. Quum enim vigilare debebant & orare (quod toties eos monuit Chriſtus) ne intrarēt in tentationē: dormiendo dederunt tentatori locum, vt nutantes & incogitantes eorum voluntates vel ad pugnandum vel fugiendum, quàm ad patiendum paratiores faceret: atq́; ideo relinquentes eum omnes fugerunt, impletumque eſt illud Chriſti verbum: Omnes vos hac nocte ſcādalum in me patiemini. Et ſimul illud Prophetæ vaticinium: Percutiam paſtorē, & diſ- Zacha. 13
pergentur oues gregis.

Adoleſcens autem quidam ſequebatur eum amictus ſyndone ſuper nudo, & ille reiecta ſyndone nudus profugit ab eis.

Adoleſcens iſte qui fuerit, pro certo nō eſt compertum. Sunt qui putent Iacobum fuiſſe illum, qui vocabatur frater domini, quiq́; iuſti cognomine inſignitus eſt. Alij Ioannē autumant Euāgeliſtam, qui Dominus ſemper amore quodam præcipuo dilectus eſt, & quem adhuc adoleſcentiam non exceſsiſſe, vita eius argumentum facit tā multos annos poſt Chriſti

mortem

mortem ſuperſtitis. Defunctus eſt enim (Hieronymo teſte) anno poſt paſsionem domini octauo ſupra ſexageſimum. Nõ deſunt tamen ex antiquis ſcriptoribus, qui adoleſcentẽ hunc fuiſſe ſcribant nullum ex Apoſtolis, ſed quendam è miniſtris illius familiæ in qua Chriſtus ea nocte celebrarat Paſcha. Et ego certe ſic ſentientibus facilius inclinor vt aſſentiã. Nam (vt omittam quod mihi non videtur veriſimile, Apoſtolum pro veſtitu, ſola vſum ſyndone præſertim ſic diſcincta, vt ſubito poſſet abijci) mouet me in eam partem ipſe cõtextus hiſtoriæ, tum verba ipſa narrantis. Siquidẽ ex his qui cẽſent eum fuiſſe aliquem ex Apoſtolis, præcipua pars inclinat in Ioannem. Sed id ne mihi videatur admodum probabile, eiuſdẽ Ioannis hæc verba faciunt.

Sequebatur autem Ieſum Symon Petrus & alius diſcipulus. Diſcipulus autem ille erat notus Pontifici, & introiuit cum Ieſu in atrium Pontificis. Petrus autem ſtabat ad oſtium foris. Exiuit ergo diſcipulus alius, qui erat notus Pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum.

Qui ſcribunt fuiſſe beatum Euangeliſtam, qui Chriſtum ſequens quum prehenderetur, effugit: in eo nonnihil hærent, quod abiecta ſyndone profugit nudus, quæ res pugnare videbatur eum his quæ conſecuta ſunt: nempe quod in atrium Pontificis introierit, quod Petrum introduxerit (nam hunc fuiſſe Euangeliſtam omnes conſentiunt) ac demum ſecutus ſit vſq; ad locum crucis, crucifixo deniq; cum Chriſti matre dilectiſsima virgo purus cũ virgine puriſsima pariter aſtiterit, ſibique ab ipſo commendatam acceperit deinceps in ſuã, nec dubium quin hoc toto tempore atque his locis omnibus amictus indumẽto, Chriſti enim fuit, non Cynicæ ſectæ diſcipulus, eoq; tãetſi prudentia ſatis eum docuit non eſſe refugiendam corporis nuditatem, ſicubi res eam flagitet aut exigat neceſsitas: tamen vt gratis vltro prodiret nudus in conſpectum publicum, virgineus opinor non eſt paſſus pudor. Sic igitur ex hac anguſtia ſe explicant, vt dicant eũ alio diuertiſſe interea & ſe veſtiuiſſe denuo. Qua in re non decreui contendere, ſed mihi tamen nõ fit veriſimile, præſertim quum hic eum videam perpetuo ſecutum cum Petro, & cum Ieſu ſimul introijſſe in domum Annæ, qui ſocer erat Pontificis. Cæterum vt his accedam, qui adoleſcentem hunc nullum ex Apoſtolis eſſe cenſent, ſed quendam è miniſtris diuerſorij, illud me valde commouet: quod Euangeliſta Marcus fuga dilapſos Apoſtolos & reſtãtem tamen hunc adoleſcentẽ ſic inter ſe connectit. Tunc diſcipuli eius relinquentes eum omnes fugerunt. Adoleſcens autem quidam ſequebatur eum. En, Apoſtolos aufugiſſe dicit, non quoſdam, ſed omnes: manſiſſe verò ſecutumq; Chriſtũ nõ ex Apoſtolis quenquam (quippe qui iam omnes fugerant) ſed adoleſcentem quẽdam, hoc eſt (vt videtur) ignotũ: cuius nomen aut ignorauit, aut commemorare non cenſuit operæprecium. Hic igitur adoleſcens vt mihi quidem videtur & antea permotus Chriſti fama, & nũc dum diſcumbenti cũ diſcipulis inferret eſculenta præſentiã contẽplatus, arcano tactus afflatu Spiritus imbibit charitatem, deinde ſtudio veræ pietatis illectus exeuntem foras à cœna pauló fortaſſe lõgius ab Apoſtolis, ſed cum Apoſtolis tamen conſecutus eſt, reſeditq; & ſurrexit cum illis, denique ſuperueniente turba ſimul ſe eum illis immiſcuit. Super hæc quum illos omnes inter torpentiũ manus militum ſuus quenquam terror abſtuliſſet: hic adoleſcens eo fidentius auſus eſt manere, quod amorem ſuum meminerat, quo ferebatur in Chriſtũ nondum cuiq; cognitum. Sed quam difficile eſt diſsimulare, quum ames? Adoleſcens hic quanquam iam illorum immixtus turbæ, qui Chriſtum habebant odio: tamen ita ſemet paſſu, geſtu quoq; prodidit, vt omnibus palam fecerit, Chriſtum deſertum à cæteris, non animo perſequẽdi ſe, ſed obſequẽdi. Quum igitur aduertiſſent tandem, reliquos omnes ex Chriſti comitatu fugiſſe, in vnum hunc quem reſtitiſſe vident, Chriſtumq; adhuc auſum ſequi, rapide conijciunt manus. Quæ res mihi ſatis manifeſtum facit, idẽ in Apoſtolos omnes decreuiſſe eos, ſed attonitos amiſiſſe ſubitò, ne fruſtraretur illud quod Chriſtus præcipiendo prædixerat: Sinite hos abire. Quod verbum Chriſtus non ad ſolos pertinere volebat Apoſtolos, quos elegerat, quanquam ad illos voluit pertinere præcipue: ſed quo benignitas eius porrigeretur vberior, ad hunc adoleſcentem voluit id pertinere præterea, qui non acceſſitus in ſanctum comitatum ſuum ſua ſponte ſubſecutus irrepſerat. Atq; hoc pacto Chriſtus & magis exerebat occultam poteſtatem ſuam, & magis prodidit imbecillitatem turbæ, quæ nõ ſolum amiſit improuidens vndecim, quos abire grauatim ferret: ſed ne vnum quidem adoleſcentem omnes retinere poterant, cui & manus iniecerant, & quantum licet cõiectura conſequi, agmine ſuo vallauerant: nam & tenuerunt eum, & ille reiecta ſyndone nudus profugit ab eis. Neque certè quidquam dubito, quin vt Chriſtũ ea nocte ſubſecutus eſt: nec niſi poſt fuga digreſſos Apoſtolos vltimus auelli potuit, idque iniectis manibus & rigide facta vi: ſic vbi primum aperuit ſe occaſio, in Chriſti gregem redierit, modoq; cum Chriſto viuat in ſempiterna gloria, vbi Deum precor ſperoque fore, vt aliquando videamus cum illo: tum quis fuerit, ab ipſo cognoſcemus, multaq; eius noctis alia, quæ ſcriptis comprehenſa non ſunt, ſumma cum ſuauitate pernoſcemus exactius. Interea quo tutius ac facilius illuc nobis iter fiat, haudquaquã parum proderit, ſi ex diſcipulorum fuga, priuſquã prenderetur, & huius adoleſcẽtis effugio, poſtquã prehenſus

prehenſus eſt, animæ noſtræ conſilia ſaluta-
ria decerpentes viatici vice nobiſcum porte-
mus in via Admunent enim nos antiqui pa-
tres Eccleſiæ, ne quiſquam nimium ſuis con-
ſiſus viribus vltro ſemet temerè mittat in pec
candi periculum. Quod ſi quà forte quiſpiam
in eum locum venerit, vbi ſentit impendere
diſcrimen ne contra Deum vi cogatur of-
fendere: faciat, quod hic fecerunt, qui captio-
nem fuga præuenerunt. Nec tamen hæc eò
dicta ſunt, vt Apoſtolorum fuga laudetur,
vtpote quoniã Chriſtus etſi miſericors indul-
ſerit eorum infirmitati: tã longè tamen abeſt,
vt laudarit: vt etiam ſcandalum illis illam fo-
re eadem nocte prædixerit. Verum ſi nos ſen-
timus animo parum firmos, tunc hactenus
eorum illam fugam omnes imitemur: quate-
nus ſceleris admittẽdi periculum fugere ſine
ſcelere poſſumus. Alioqui enim, ſi quis tũc au
fugiat, quũ aut ſuæ ſalutis cauſa, aut ſuorum,
quorum curã ſibi cõmiſſam videt, Deus eum
ſtare iubet & cõfidere: hic (niſi forte propter
præſentẽ vitã facit, imo ſi propter præſentem
vitam facit) facit omnino ſtolidè. Quid enim
ſtolidius, quàm breue tẽpus & miſerũ æternæ
fœlicitati præferre? At ſi propter futurã vitã
facit, quoniam videlicet fugit, ne Deum coga
tur offendere: & peſsimè ſimul facit & ſtoli-
diſsimè. Eſt enim deſertoris ſemper immẽſum
facinus, cui quũ adiuncta ſit deſperationis im-
manitas, trãsfugę ſcelus exęquat. Nã quid po-
teſt excogitari deterius, quàm deſperato Dei
pręſidio, locũ in acie quẽ tibi tuẽdũ Deus tra-
didit, hoſti fugientẽ prodere? Præterea quid
inſanius, quàm ne forte peccare te contingat,
ſi manſeris: ideo certũ deſignare flagitiũ fugiẽ-
do? Cæterum quando fugere Deo nõ offen-
ſo licet, ibi nimirum tutius eſt maturandę fu-
gæ conſiliũ, quàm cunctãdo captum in hor-
rendi criminis diſcrimen cadere. Facilis enim
res eſt, & (vbi fas eſt) tuta tẽpeſtiuè fugere:
difficilis verò & periculoſa pugnare. Verum
enimuero adoleſcẽs iſte ſuo nos exemplo do-
cet, quodnam illud genus hominum ſit, quod
diutius poſsit minore cũ periculo ſubſiſtere:
& ſi cõtigerit capi, ex ipſis etiã manibus capiẽ-
tium facilè poſsit euadere. Nã is adoleſcens,
quanquam poſt omnes reſtitit, Chriſtumq́; tã diu
ſubſecutus eſt, quoad iniectis manibus tenuerũt
eum: tamen quia non erat varijs indutus ve-
ſtibus, ſed tãtum ſola ſimplicíq́; ſyndone, nec
in illã ipſam quidẽ vel inſutus vel infibulatus,
ſed ſuperiecta negligẽter amictus ſuper nudo,
nimirũ ſic, vt facilè poſſet excutere, ſubito re-
iecta, & in capientiũ manibus illic relicta ſyn-
done nudus aufugit ab eis, & nucleũ auferens
reliquit pignori putamina. Quid hoc figurat
nobis? quid inquam aliud, quàm quòd nõ aliter ac
vẽtricoſus quiſpiã & obeſo tardus abdomine,
aut is qui denſa veſtiũ ſarcina vadit onuſtus,
ineptus redditur ad incitatum curſum: ſic in-
gruente tribulationis anguſtia vix vir ille po-

teſt inde fugere, qui multis opum ſacculis, cir-
cumcinctus eſt. At nec is quidẽ celerẽ vnquã
curſum cõficiet, qui veſte quãtũuis tenui no-
dis in arctũ tractis ſic incingitur, vt libere ſpi-
rare nõ poſsit. Facilius enim fugiet, qui magnã
geſtans cito poteſt abijcere: quã ſi quis admo-
dũ paruã ſic alligatã habeat in ceruice, vt eam
neceſſe ſit, quocunq; procurrat, ferre. Videre
licet rarius quidẽ iſtud, quàm vellẽ, ſed (laus
ſit Deo) videre licet interdum homines appri
me diuites, qui potius parati ſint pariter vni-
uerſa perdere: quàm offenſo Deo quicquam ſeruare
cum ſcelere. Hi veſtes multas habent, ſed quia
nõ ſunt incincti, quum periculũ fugã ſuadet,
facilè reiectis veſtibus effugiunt. Contrà verò
videmus quoſdã & hos multos plures, quàm vel-
lẽ, quibus quum tenue cõtigerit indumẽtum
& perquam curta ſupellex: ita tamen ad inopes il-
las opes ſuas ſuus ferruminarunt affectus, vt
potius quàm ſe patiãtur ab illis diſtrahi, cutẽ à car
ne facilius poſsis auellere. Talis fugam capeſ-
ſat oportet in tẽpore. Nam ſi ſemel apprehẽſa
veſte teneatur: peribit ipſe potius, quàm relinquat
ſyndunẽ. In ſumma docemur adoleſcẽtis hu-
ius exẽplo, propter orientes tribulationes ſu-
bitas, & ex improuiſo ingruentia pericula, ne
forte res fugã poſtulet, ſemper vt parati ſimus
nec ita varijs veſtibus onuſti, nec vna quidẽ
ſic infibulati: quin, quum res vrgeat, abiecta
ſyndone nudi poſsimus effugere. Quin ſi cui
paululum proſpicere adhuc libet longius, vi-
dere poteſt in hoc adoleſcentis facto cõmen-
datum nobis documentum adhuc multo for-
tius. Siquidem veſtimenti vice corpus animæ Apoc.3.
eſt. Anima corpus induit, quum ingreditur
mundum: corpus exuit, quum moriens hinc
egreditur. Tum quanto corpore veſtis vilior
eſt, tanto eſt anima corpore precioſior: nec
minus furiosè fecerit, qui animam impendat
corpori, quàm ſi quis ſic inſaniat, vt corpus op
tet potius, quàm palliũ perdere. Nam de cor-
pore quidẽ Chriſtus ſic: Nõne corpus eſt (in- Matth.6.
quit) plus quàm veſtimentum? Sed quanto
plus animam prædicat? Quid prodeſt (in-
quit) tibi, ſi vniuerſum mundũ lucreris: ani-
mæ veru cuæ detrimẽtum patiaris, aut quam
cõmutationẽ dabit homo pro anima ſua? Di-
co autem vobis amicis meis: ne terreamini ab
his qui occidunt corpus, & poſt hæc nõ habẽt
amplius quid faciant. Oſtendã autẽ vobis quẽ
timeatis. Timete eum, qui poſtquam occiderit, ha- Mat.10.
bet poteſtatẽ mittere in gehennam. Ita dico
vobis, hunc timete. Admonet ergo nos hoc
adoleſcẽtis exẽplum, cuiuſmodi nobis debeat
animæ noſtræ veſtimentum corpus aduerſus
tales neceſsitates eſſe: ne ſit videlicet obeſum
luxu, libidine diffluẽs, ſed velut ſyndò tenuis,
craſsiciem ſcilicet exhauriente ieiunio: tum
cui nõ ita forti conſtringamur affectu, quin
vbi Dei cauſa poſtulet: libenter poſsimus ab-
ijcere. Hoc nos docet adoleſcens iſte, qui,
quũ teneretur ab impijs: potius quàm facere

gaudia. Quàm ſtultũ eſt vitando mortẽ temporaneã, incurrere in ęternã, nec tẽporaneam vitare tamẽ, ſed pauliſper differre. Nam ſi in præſentiarũ mortẽ vitaris, an perpetuò iã victurus es? aut alio tẽpore ſine pœna moriturus? Imo continget tibi fortaſſe, quod diuiti longã ſibi vitam promittenti, Chriſtus impendiſſe commemorat: Stulte hac nocte animam tuam repetunt à te. Cæterũ hoc certè certum habes, quod & mori aliquãdo debes, & (quæ eſt humanæ vitæ breuitas) viuere diu nõ potes. Deniq; ne hoc opinor dubitas, quòd cum fatalis morbus aduenerit, & appetẽtis mortis moleſtia cœperit ingraueſcere, optabis te fuiſſe pridẽ pro animæ tuæ conſeruatione, quantumuis cruciabili morte peremptum. Non eſt illud ergo tam deſperatè metuendum tibi ne fiat, quod fuiſſe factum ſcis te paulò poſt exoptaturum. Qui patiuntur ſecundum voluntatem Dei, fideli creatori cõmendant animas ſuas. Chariſsimi, nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationẽ nobis fit, quaſi noui aliquid nobis cõtingat: ſed cõmunicãtes Chriſti paſſionibus gaudete, vt & in reuelationẽ gloriæ eius gaudeatis exultãtes. Pudeat bonos in bonis timidiores eſſe, quã nati ſunt in malis. Audire ſiquidẽ latrones licet dicentes, ignauum eſſe eum, qui refugiat ſeptennij voluptatẽ, ne poſt patiatur dimidiatæ horę ſuſpendium. Et Chriſtianũ hominem nõ pudeat, potius ęternã vitã & fœlicitatẽ perdere, quàm pati velit breuem mortem paulo citius, quã tamen ſcit ſe neceſſario paſſurũ? paulo ſerius, & niſi pœniteat, à morte tẽporaliũ ruiturũ protinus in æternã, eamq; plenã tormentis omni morte moleſtioribus. Si quis vel vnũ cõſpicere poſſet ex dæmonib' illis, qui magno numero nos expectant, vt in æternũ crucient, omnes mortalium hominum minas, vnius terrore flocci facerer. Et quanto magis floccifaceret, ſi videre poſſet cœlos apertos, & Ieſum ſtãtem, ſicut vidit beatus Stephanus? Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærẽs quem deuoret. Bernardus: Gratias ago magno illi leoni de tribu Iuda: rugire iſte poteſt, mordere nõ poteſt. Quantumcunq; mi[n]etur, nõ ſimus beſtiæ, vt nos proſternat vacans ille rugitus. Vere beſtia eſt, veræ rationis expers, qui tã puſillanimis eſt, vt ſolo timore cedat, q; ſola futuri laboris exaggeratione victus ante cõflictũ, nõ telo, ſed tuba proſternitur. Nodũ reſtitiſtis vſq; ad ſanguinẽ, ait ſtrẽnu' ille dux qui leonis huius nouerat vanũ eſſe rugitũ. Et alius, reſiſtite inquit diabolo, & fugiet à vobis: reſiſtite fortes in fide. Eos qui ſpe in Deũ relicta, fugiunt ad humanum auxilium, perituros prędicit cum ſuo auxilio. Sic perijt Saul Rex, qui murmurans, impatiens, & deſperans de Deo, quia nõ ſtatim exauditus eſt, tranſtulit ſe ad conſulendum Phitoniſſam, quum prius omnes Phitoniſſas edicto publico iuſſiſſet puniendas.

PRECATIO

EX PSALMIS COLLECTA, PER THOMAM MORVM, IN ARCE LONDINENSE AGENTEM, Anno Domini: M. D. XXXIIII. Cui ipſe hunc titulum poſuit: Imploratio diuini auxilij, contra tẽtationem, cum inſultatione contra dæmones, ex ſpe & fiducia in Deum.

DOMINE *quid multiplicati ſunt qui tribulant me? multi inſurgũt aduerſum me.* Pſal. 3.

Multi dicunt animæ meæ, non eſt ſalus ipſi in Deo eius.

Tu autem Domine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

Ego dormiui, & ſoporatus ſum: & exurrexi, quia dominus ſuſcepit me.

Non timebo millia populi circundantis me, exurge domine, ſaluum me fac Deus meus.

Domine deduc me in iuſtitia tua, propter inimicos meos dirige in conſpectu tuo viam meam. Pſal. 5.

Quoniam non eſt in ore eorum veritas, cor eorum vanum eſt.

Sepulchrum patens eſt guttur eorum, iudica illos Deus.

Decidant a cogitationibus ſuis: ſecundum multitudinem impietatum eorũ expelle eos, quoniam irritauerunt te domine.

Et lętentur omnes qui ſperant in te, in æternũ exultabunt, & habitabis in eis.

Domine vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.

Domine Deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me. Pſal. 7.

Nequando rapiat vt leo animam meam, dum non eſt qui redimat, neque qui ſaluum faciat.

Exurge domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum meorum.

Perſequitur inimicus animam meam vt comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluerem deducat.

Arcũ ſuũ tetendit, & parauit illum: & in eo parauit vaſa mortis, ſagittas ſuas ardentibus effecit.

Ecce parturit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.

Lacum aperuit, & effodit eum, incidit in foueam quam fecit.

Conuertetur dolor eius in caput eius, et in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet.

Confitebor domino ſecũdum iuſtitiam eius: & pſallam nomini domini altiſſimi.

In pace in idipſum dormiam & requieſcam.

Quoniã tu domine ſingulariter in ſpe cõſtituiſti me.

Pſal.9. *Miſerere mei Domine, vide humilitatem meam de inimicis meis.*

Et ſperant in te, qui nouerunt nomen tuum domine, quoniam non dereliquiſti quærentes te domine.

Et factus eſt dominus refugium pauperi, adiutor in oportunitatibus in tribulatione.

Vt quid domine receßiſti longe, deſpicis in opportunitatibus in tribulatione?

Quoniam nō in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem.

Exurge domine Deus, exaltetur manus tua, ne obliuiſcaris pauperum.

Tibi derelictus eſt pauper: orphano tu eris adiutor.

Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua.

Dominus in templo ſancto ſuo, dominus in cælo ſedes eius.

Oculi eius in pauperem reſpiciunt: palpebræ eius interrogant filios hominum.

Propter miſeriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.

Domine Deus meus in te ſperaui, ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me, et libera me.

Pſal.12. *Vſquequo domini obliuiſceris me in finē? vſquequo auertis faciem tuam à me?*

Quamdiu ponam conſilia in anima mea: dolorem in corde meo per diem?

Vſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me? reſpice, & exaudi me domine Deus meus.

Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus, præualui aduerſus eum.

Qui tribulant me, exultabunt ſi motus fuero: ego autem in miſericordia tua ſperaui.

Exultabit cor meum in ſalutari tuo: cantabo domino qui bona tribuit mihi, & pſallam nomini domini altißimi.

Pſal.15. *Conſerua me domine, quoniam ſperaui in te: dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.*

Pſal 16. *Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, vt non moueantur veſtigia mea.*

Mirifica miſericordias tuas, qui ſaluos facis ſperantes in te.

Pſal.15. *Prouidebam dominum in conſpectu meo, quoniam à dextris eſt mihi, ne commouear.*

Propter hoc lætatū eſt cor meū, et exultauit lingua mea, inſuper & caro mea requieſcet in ſpe.

Pſal 17. *Tu illuminas lucernam meam Domine Deus meus, illumina tenebras meas.*

Quoniam in te eripiar à tentatione, in Deo meo tranſgrediar murum.

Deus meus impolluta via eius, eloquia domini igne examinata, protector eſt omniū ſperantiū in ſe.

Quoniam quis Deus præter Dominū, aut quis Deus præter Deum noſtrum.

Ego autem ſum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Pſal.21.

Omnes videntes me deriſerunt me, locuti ſunt labijs, & mouerunt caput.

Tu es qui extraxiſti me de ventre, ſpes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus ſum ex vtero.

De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne diſceſſeris à me.

Quoniam tribulatio proxima eſt, quoniam non eſt qui adiuuat.

Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me, ad defenſionem meam conſpice.

Et ſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.

Ad te domine leuaui animam meam, Deus meus in te confido, non erubeſcam. Pſal.24.

Neque irrideant me inimici mei, etenim vniuerſi qui ſuſtinent te non confundentur.

Delicta iuuentutis meæ & ignorātias meas ne memineris.

Secundùm miſericordiam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam domine.

Propter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo, multum eſt enim.

Oculi mei ſemper ad dominum, quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt, de neceßitatibus meis erue me.

Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte vniuerſa delicta mea.

Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Pſal.26.

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.

Si exurgat aduerſum me prælīū, in hoc ego ſperabo.

Vnam petij à domino, hanc requiraui, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ.

Vt videam voluptatem domini, & viſitē tēplū eius.

Exaudi domine vocem meam qua clamaui ad te, miſerere mei, & exaudi me.

Tibi dixit cor meum, Exquiſiuit te facies mea, faciem tuam domine requiram.

Ne auertas faciem tuam à me, ne declines in ira a ſeruo tuo.

Adiutor meus eſto, ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.

Credo videre bona domini in terra viuentium.

Expecta dominū, viriliter age: cōfortetur cor tuum. & ſuſtine dominum.

Ad te domine clamabo, Deus meus ne ſileas: ne quādo taceas à me, & aſſimulabor deſcendentibus in lacum. Pſal.27.

Pſallite domino ſancti eius, & confitemini memoriæ ſanctitatis eius. Pſal.29.

Quoniam

Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius.

Ad veſperam demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia.

Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus.

Ad te domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.

Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem.

Pſal.30. *In te domine ſperaui, non confundar in æternum, in iuſtitia tua libera me.*

Inclina ad me aurem tuam, accelera vt eruas me.

Eſto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij, vt ſaluum me facias.

Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu, et propter nomẽ tuũ deduces me, et enutries me.

Educes me de laqueo quem abſconderũt mihi: quoniam tu es protector meus.

In manus tuas domine commendo ſpiritum meum, redemiſti me domine Deus veritatis.

Miſerere mei domine, quoniam tribulor, conturbatus eſt in ira oculus meus, anima mea & vẽter meus.

Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

Infirmata eſt in paupertate virtus mea, et oſſa mea conturbata ſunt.

Super omnes inimicos meos factus ſum opprobriũ, vicinu meu valde, & timor notu meis.

Qui videbant me foras fugerunt à me: obliuioni datus ſum tanquam mortuus à corde.

Factus ſum tanquam vas perditum: quoniam audiui vituperationem multorum commorantium in circuitu.

In eo dum conuenirent ſimul aduerſum me, accipere animam meam conſiliati ſunt.

Ego autem in te ſperaui domine, dixi, Deus meus es tu, in manibus tuis ſortes meæ.

Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum, ſaluum me fac in miſericordia tua domine, non confundar, quoniam inuocaui te.

Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abſcondiſti timentibus te.

Pſal.32. *Ecce oculi domini ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius.*

Vt eruat a morte animas eorũ, & alat eos in fame.

Anima noſtra ſuſtinet dominum, quoniam adiutor & protector noſter eſt.

Quia in eo lætabitur cor noſtrum, & in nomine ſancto eius ſperauimus.

Fiat miſericordia tua domine ſuper nos, quemadmodum ſperauimus in te.

Pſal.33. *Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur.*

Immittet angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.

Guſtate & videte, quoniã ſuauis eſt dominus, beatus eſt vir qui ſperat in eo.

Timete dominum omnes ſancti eius, quoniam non eſt inopia timentibus eum.

Diuites eguerunt & eſurierunt, inquirentes autem dominum non minuentur omni bono.

Iuxta eſt dominus his qui tribulato ſunt corde, & humiles ſpiritu ſaluabit.

Filij hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt, inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. Pſal.35.

Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Pſal.37.

Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam.

Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ, non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorũ meorum.

Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meũ, et ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.

Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ.

Miſer factus ſum & curuatus ſum vſque in finem: tota die contriſtatus ingrediebar.

Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus: & non eſt ſanitas in carne mea.

Afflictus ſum & humiliatus ſum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.

Domine ante te omne deſiderium meum: & gemitus meus à te non eſt abſconditus.

Cor meũ conturbatũ eſt, dereliquit me virtus mea: & lumen oculorũ meorũ, & ipſum nõ eſt mecũ.

Amici mei & proximi mei, aduerſum me appropinquauerunt & ſteterunt.

Et qui iuxta me erãt de longe ſteterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates: & dolos tota die meditabantur.

Ego autem tanquam ſurdus nõ audiebam: & ſicut mutus non aperiens os ſuum.

Et factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones.

Quoniam in te domine ſperaui, tu exaudies me domine Deus meus.

Quia dixi, Nequando ſupergaudeant mihi inimici mei, & dum commouentur pedes mei, ſuper me magna locuti ſunt.

Quoniã ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper.

Quoniam iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

Inimici autẽ mei viuunt, & confirmati ſunt ſuper me: & multiplicati ſunt, qui oderũt me iniquè.

Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam ſequebar bonitatem.

Ne derelinquas me domine Deus meus, ne diſceſſeris à me.

Intende in adiutorium meum, domine Deus ſalutis meæ.

Pſal. 38 *Dixi, Cuſtodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea.*

Poſui ori meo cuſtodiam, cum conſiſteret peccator aduerſum me.

Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis, & dolor meus renouatus eſt.

Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.

Loquutus ſum in lingua mea, notum fac mihi domine finem meum.

Et numerum dierum meorum quis eſt, vt ſciã quid deſit mihi.

Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te.

Veruntamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens.

Veruntamen in imagine pertranſit homo, ſed & fruſtra conturbatur.

Theſaurizat, & ignorat cui congregabit ea.

Et nunc quæ eſt expectatio mea? nonne dominus? & ſubſtantia mea apud te eſt.

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me, opprobriũ inſipienti dediſti me.

Obmutui, & non aperui os meum: quoniam tu feciſti, amoue à me plagas tuas.

A fortitudine manus tuæ ego defeci, in increpationibus propter iniquitatem corripuiſti hominem.

Et tabeſcere feciſti ſicut araneam animam eius, veruntamen vane conturbatur omnis homo.

Exaudi orationem meam domine, & deprecationem meam: auribus percipe lachrymas meas.

Pſal. 39 *Ne ſileas: quoniam aduena ego ſum apud te, & peregrinus, ſicut omnes patres mei.*

Remitte mihi, vt refrigerer priuſquam abeam, & amplius non ero.

Beatus vir cuius eſt nomen Domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas.

Multa feciſti tu domine mirabilia tua, & cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi.

Tu autem domine ne lõge facias miſerationes tuas à me, miſericordia tua & veritas tua ſuſceperunt me.

Quoniam circumdederunt me mala, quorum non eſt numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem.

Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Complaceat tibi domine, vt eruas me: domine ad adiuuandum me reſpice.

Exultent & lætentur ſuper te omnes quærentes te, et dicant ſemper, magnificetur dominus, qui diligunt ſalutare tuum.

Ego autem mendicus ſum & pauper, dominus ſollicitus eſt mei.

Adiutor meus & protector meus tu es, Deus meus ne tardaueris.

Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Pſal. 41.

Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quãdo veniam, & apparebo ante faciem Dei?

Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus?

Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam, quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis vſq; ad domum Dei.

In voce exultationis & confeſſionis ſonus epulantis.

Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Ad me ipſum anima mea conturbata eſt, propterea memor ero tui de terra Iordanis & Hermonij à monte modico.

Abyſſus abyſſum inuocat in voce cataractarũ tuarũ

Omnia excelſa tua & fluct⁹ tui ſuper me trãſierũt.

In die mandauit dominus miſericordiam ſuam & nocte canticum eius.

Apud me oratio Deo vitæ meæ, dicam Deo, Suſceptor meus es.

Quare oblitus es mei? & quare contriſtatus incedo, dum affligit me inimicus?

Dum confringuntur oſſa mea, exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei.

Dum dicũt mihi per ſingulos dies, vbi eſt Deus tuus.

Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, ſalutare vultus mei & Deus meus.

Deus noſter refugium & virtus: adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis. Pſal. 45.

Propterea non timebimus dum turbabitur terra: & transferentur montes in cor maris.

Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ eorum. conturbati ſunt montes in fortitudine eius.

Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei: ſanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus.

Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam Deus mane diluculo.

Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Pſal. 50.

Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarũ, dele iniquitatem meam.

Amplius

Amplius laua me ab iniquitate mea:& à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco:et peccatum meum contra me eſt ſemper.

Tibi ſoli peccaui,& malum coram te feci:vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Ecce enim in iniquitatibus cōceptus ſum:et in peccatis concepit me mater mea.

Ecce enim veritatem dilexiſti:incerta occulta ſapientia tua manifeſtaſti mihi.

Aſperges me hyſopo,& mūdabor:lauabis me,et ſuper niuem dealbabor.

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam : & exultabunt oſſa humiliata.

Auerte faciem tuam à peccatis meis:& omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me Deus:& ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.

Ne proiicias me à facie tua:& ſpiritum ſanctū tuū ne auferas à me.

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui:& ſpiritu principali confirma me.

Docebo iniquos vias tuas:& impij ad te conuertētur.

Libera me de ſanguinibus Deus Deus ſalutis meæ: & exultabit lingua mea iuſtitiam tuam.

Domine labia mea aperies : et os meum annūtiabit laudem tuam.

Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium dediſſem:vtiq; holocauſtis non delectaberis.

Sacrificium Deo,ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum,Deus non deſpicies.

Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hieruſalem.

Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ oblationes & holocauſta:tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.

Pſal. 54. Exaudi Deus orationem meā,& ne deſpexeris deprecationem meam,intende mihi et exaudi me.

Cor meum conturbatum eſt in me,et formido mortis cecidit ſuper me.

Timor & tremor venerunt ſuper me , & contexerunt me tenebræ.

Et dixi,Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ , & volabo & requieſcam?

Iacta ſuper dominū curam tuā, et ipſe te enutriet.

Pſal. 61. Nonne Deo ſubiecta erit anima mea?ab ipſo enim ſalutare meum.

Nam & ipſe Deus meus,& ſalutaris meus,ſuſceptor meus,non mouebor amplius.

Quouſq; irruitis in hominē interficitis vniuerſi nos, tanquam parieti inclinato,& maceriæ depulſæ?

Verumtamen Deo ſubiecta eſto anima mea,quoniam ab ipſo patientia mea .

Quia ipſe Deus meus & ſaluator meus , adiutor meus,non emigrabo.

In Deo ſalutare meum,& gloria mea , Deus auxilij mei & ſpes mea in Deo eſt.

Sperate in eo oīs congregatio populi , effundite corā illo corda veſtra, adiutor Deus noſter in æternū.

Semel locutus eſt dominus,duo hæc audiui,quia poteſtas Dei eſt,& tibi domine miſericordia, quia tu reddes vnicuiq; iuxta opera ſua.

Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Pſal . 62.

Sitiuit in te anima mea , quam multipliciter tibi caro mea.

In terra deſerta,inuia, & inaquoſa ,ſic in ſancto apparui tibi:vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam.

Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper vitas: labia mea laudabunt te.

Sic benedicam te in vita mea,& in nomine tuo leuabo manus meas.

Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labijs exultationis laudabit os meum.

Sic memor fui tui ſuper ſtratum meum,in matutinis meditabor in te,quia fuiſti adiutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo: adhæſit anima mea poſt te:me ſuſcepit dextera tua.

Ipſi vero in vanum quæſierunt animam meam,introibunt in inferiora terræ , tradentur in manus gladij,partes vulpium erunt.

Rex vero lætabitur in Deo:laudabuntur omnes qui iurant in eo:quia obſtructum eſt os loquentium iniqua.

Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis, illuminet vultum ſuū ſuper nos,& miſereatur noſtri. Pſal. 66.

Vt cognoſcamus in terra viam tuā, in omnibus gētibus ſalutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus,confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur & exultent gentes,quoniam iudicas populos in æquitate,& gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi Deus,confiteantur tibi populi omnes,terra dedit fructum ſuum.

Benedicat nos Deus Deus noſter , benedicat nos Deus,& metuant eum omnes fines terræ.

FINIS.